ЗБОРНИК

ДОКУМЕНАТА И ПОДАТАКА
О НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ
ЈУГОСЛОВЕНСКИХ НАРОДА

ТОМ

VII

КЊИГА 3

РЕДАКЦИОНИ ОДБОР:
Крсте Црвенковски, Лазо Мојсов Иван Мазов.
Фаби|ан Трго, пуковннк. Лазо Богески, потпуковник

Одговорни уредник
ФабиЈан Трго, пуковник

ПРИПРЕМА.ЗА ШТАМПУ
ВОЈНОИСТОРИСКИ ИНСТИТУТ ЈУГОСПОВЕНСКЕ НАРОДНЕ АРМИЈЕ

ИЗДАЈЕ
ВОЈНОИЗДАВАЧКИ ЗАВОД „ВОЈНО ДЕЛО"

ВОЈНОИСТОРИСКИ ИНСТИТУТ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ НАРОДНЕ АРМИЈЕ

ЗБОРНИК

ДОКУМЕНАТА И ПОДАТАКА О НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ ЈУГОСЛОВЕНСКИХ НАРОДА

ТОМ

VII

КЊИГА 3

БОРБЕ У МАКЕДОНИЈИ

БЕОГРАД
1954

БОРБЕ У МАКЕДОНИЈИ

јуни 1943 — август 1944

БР. 1

ПИСМО ЉУБЧА АРСОВА, ЧЛАНА ПЕТОГ ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КП МАКЕДОНИЈЕ ОД 2 ЈАНУАРА 1944 ГОД. СЕКРЕТАРУ МЕСНОГ КОМИТЕТА КПМ КУМАНОВО[1]

2-1-1944 год.

Драхи друже Ранко[2],

1. Примили смо твоје писмо од 1 ов. м. заједно с једним летком бугарског војног команданта за Поморавље.

2. Никога није требало, а најмање нас, да изненади садашњи покушај немачко-бугарског фашистичког окупатора да разбије и уништи наше партизанске одреде. Заједно с издајницима свих југословенских народа он, ево већ читав месец, покушава да разбије народно-ослободилачку војску и партизанске одреде Југославије и поново окупира ослобођену територију. Али му овај покушај није успео и неће му успети. Храбра Н.О.В. и П.О. разбили су до сада све његове покушаје и нанели му велихе и крваве губитке. Тешке и упорне борбе се воде сада под иницијативом Н.О.В. и П.О.Ј(утославије).

Офанзива немачко-бугарског окупатора и његових помагача и слуту јесте општа. Она је захватила све делове Југославије, у томе и читаву Македонију, али није нигде успела да разбије или уништи нашу Н.О.В. и П.О. У овом моменту македонске гл^вне снаге — обадве ударне бригаде[3] — воде борбу у централ-

[1] Оригинал, у рукопису, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

[r] Методије Антевски, секретар Месног комитета КП Македоније — Куманово

[3] У саставу НОВ и ПО Македоније биле су, у оно време, две бригаде: Прва македонско-косовска ударна бригада (формирана 11 новембра 1943 год. у о Стивово, Охридски срез) и Друга македонска бригада (формирана 20 децембра 1943 год. у с. Фуштани. Егејска Македонија).

ном делу Македоније и задају тешке ударце непријатељу. Морал непријатељских трупа је толико опао, да је цела једна њихова јединица прешла на нашу страну[4] и формирала свој батаљон ,,Христо Ботев", који се бори на страни наше младе Н.О.В. и П.О.

Садашња акција непријатеља против нашег I кумановског батаљона „Јордан Николов"[5] није одвојена акција већ део опште његове офанзиве против Н.О.В. и П.О. у свим крајевима **Југо**славије и саме Бугарске. А то нам јасно каже да непријатељ ни на овај сектор не може да баци велике снаге. Вештим **ма**неврисањем **41** пуном увереношћу наше снаге ће моћи не **само** да се спасу, него и да у погодном моменту поразе непријатељске трупе.

У таквој ситуацији није требало да сматрате да је „све свршено". Таква помисао је могла и може да вас доведе до панике. А ништа горе нема од ње у предвечерју тежих и упорних борби. Самосавлађивање и хладнокрвност је требало да буду очувани. Мирни и хладнокрвни, ви, партијци, а нарочито партиско руководство и штаб, могли бисте правилније и тачно да оцените ситуацију, да донесете најправилније одлуке и предузмете неопходне мере. — Неоспорно, непријатељ се појављује са великим снагама. Он мобилише становништво, не преза пред терором и разним допуштеним и недопуштеним средствима — у једном циљу: да разбије или уништи наш батаљон. Али, макар колико изгледао снажан, он не може све те снаге и средства да употреои, пошто су његов морал и дисциплина поколебани у основи.

У састав Прве бригаде ушли су батаљони: ..Мирче Ацев" (фор.мираи 28 августа 1943 год.), Дебарско-кичевски (Томин) батаљон, формиран септембра 1943 год.), Први и Други косовски батаљон (фор.мирани. после капитулације Италије, од бивших политичких затвореннка са Косова и Метохије који су ослобођени из албанских затвора и логора;, и чета пратећнх (тешких) оруђа, а 11 децембра 1943 год. у састав бригаде улази и батаљон „Стево Наумов" (формћран 11 новембра 1943 год.).

У састав Друге бригаде ушли су батаљони: „Страшо Пинцур" (формнран 24 септе.мбра 1943 год.), Други батаљон Треће оперативне зоне (формиран 30 октобра 1943 год.) н бугарски батаљон „Христо Ботев" (формиран крајем децембра 1943 год. на територији Македоније).

* После дугог преговарања и полнтичког рада, бугарскн војници граннчног подотсека у с. Конско прелазе 16 децембра 1943 год. на страну партизана. Од ових војника (њих око 60, са целокупним наоружањем) и од војника који су већ раније пребегли на страну партизана формиран је, крајем децембра 1943 год., на планину Кожуф. бугарски батаљон „Христо Ботев", под командом Главног штаба НОВ и ПО Македоније.

[5] Од Кумановског партизанског одреда формираног 27 јула 1943 год. односно од Скопско-кумановског НОП одреда, формиран је, 1 децембра 1943 год., батаљон „Јордан Николов". Батаљону је дато име народног хероја Јордана Николова, кандидата за члана ЦК КПЈ, који је погинуо 4 јануара 1942 год., близу Владичиног Хана. на демаркационој линији између Бугарске и Србије, када је наишао на заседу бугарске војске.

Стога, ако нгши руководећи другови и партијци у првом реду, као и сви партизани, очувају морал и дисциплину, те хладнокрвно, тачно и на време извршаЕају наредбе, тада ће се снаге нашег батаљсна не сгмо сачувати, него ће овај и изаћи из овог очајничког покушаја немачко-бугарског фашистичквг окупатора и његових слугу ојачан и са већим искуством.

Није све свршено, нити може да буде...

У тешким моментима се проверава способност и вредност борацз и војних јединица. У свом развитку наш батаљон до сада није имао прилике да се нађе у оваквој ситуацији. Али се за њу он припремао. Сваки борац је свестан тога шта брани од разјареног, смртно рањеног фашистичког окупатора и даће све од себе да би одбранио свој живот, своје драге, нашу свету земљу.

Морал и свесна дисциплина наших бораца су на високом степену и са њима ће наш млади батаљон из ове неравне борбе изаћи као победилац. Окупатор не може да успе у својој намери. Он је осуђен на смрт. Наша млада. али храбра војска по читгвој Македонији добија победу за победом и утерује страх у кости непријатељу, прогањајући га из наше свете земље.

3. Колико је очајнички покушај непријатеља данас, показују мере које предузима у позадини, а које се изражавају у мобилизацији становништва и довлачењу стотинама жандарма, како би поново успоставио своју срушену власт. Овим мерама он жели да заплаши наше становништво и одвоји народ од његових храбрих бораца. Али у томе неће успети:

Прво, зато што је наш народ увидео ко су партизани и од кога га бране;

Друто, зато што је он сада свестан шта значи повратак бугарских власти у наша села.

Неоспорно, наћи ће се појединци који ће се, да би спасли своје драге животе, приклонити пред претњама непријатеља и који ће поћи и у потеру против партизана. Али, свако је дужан да поразмисли о моменту у коме се све ово догађа и да буде сутра свестан последица свога поступка. — Сада ће се наш рад одразити у масама и видећемо успех код њих.

4. На сваки начин настој да се не прекине веза са батаљоном. Приложено писмо пошаљи.

5. Ништа не пишеш шта је урађено у граду у вези са директивама које смо ти дали[6]. Отишао си горе[7] још одмах. Зашто? Ако тада није постојала могућност да останеш у граду, како онда можеш сада остати када и сам кажеш да је реакција појачана? — Пиши, друже, опширно и упознај нас са ситуацијом

• У питању је оргаиизационо учвршћење партиске организације у Куманову.

[7] Л1етодије Антевскл је пошао у батаљон „Јордан Николов". који се налазио на терену Куманово—Крива Паланка.

у граду — организационо и политички. Такође пиши и о расположењу народа и његовом ставу према овом очајничком покушају окупатора. Исто тако пиши о свим стварима које су ти постављене.

Али и сада важи опомена — пази на себе. Предузми мере и чувај се. Не седи у граду без потребе.

6. ,Не пишеш да ли си послао санитетски материјал горе батаљону. Овде имамо нешто мало и идући пут друг може да га узме.

Шаљемо новаца 60.000.— шестдесет хиљада, и то 20.000 за град и 40.000 за батаљон.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За V об. ком.[8]
Г.»

Прилог
1. 60.000 лева 2-1-44 г.

Н[а] 3[нање]

Слике[10] су за батаљон, 100, и за град, 40 комада, а материјал[11] је штампан за батаљон. За град можеш оставити по 1—2 комада.

Г.

[8] Пети обласии комитет КП Македоније Дејствовао на територијн северно од Скопља, са седиштем у Скопљу

Доласком Светозара Вук.мановића-Темпа, делегата ЦК КГlЈ и Врховног штаба. 26 фебруара 1943 год., у Македонију, формиран је, марта 1943 год.. ЦК КП Македоније, као и пет обласних комитета: Први обласни комитет, за територију Македоније под талијанском окупацијом; Други — за територију: Битољ, Прилеп, Крушево, Охрид, Ресен н Струга; Трећи — за тернторију: Велес, Кавадар, Неготин и Ђевђелија; Четврти — за територију: Штип, Струмица, Радовиш Кочане и Берово, и Петн — за територију: Скопље, Куманово, Кратово и Крива Паланка.

Поред обласних комитета КП Македоније постојале су, на истим територијама, са истнм ознакама, и оперативне зоне са штабовима (сем четврте), које су руководиле партизанским снагама на тим подручјима.

' Гоце — Љубчо Арсов, члан Петог обласног комитета КПМ

[10] Фотографије, које су приказивале друга Тита, формирање Прве македонско-косовске бригаде и митннг у ослобођеном Кичеву, септембра 1943 године.

[11] Саопштење Главног штаба НОВ и ПО Македоније, бр. 2, које је објављено у другој књизи VII тома под бр. 88.

БР. 2

ИЗВЕШТАЈ КОМАНДАНТА ПРВЕ МАКЕДОНСКО-КОСОВСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД 3 ЈАНУАРА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ О БОРБАМА КОД СЕЛА ВИТОЛИШТЕ И МРЕЖИЧКО[1]

Другови,

Ми смо вечерас стигли са буг[арске] територије[2]. Снег и невреме као и потешкоће за даље акције вратили су нас. Касније ћу детаљније поднети извештај. Постројење рудника лискуна уништили смо[3]. Донели смо још материјала. На Мрежичком непр.[ијатељ] је имао 24 мрт., 14 рањ. и 8 зароб.[4]

Морал људства силан.

Обавестите нас у погледу нове ситуације овде и нашег става. Раније је Петрус[r'] тражио од нас помоћ против Немаца.

С. Ф. С. Н.

3-1-1944
Бохово
16.20

Ком.[андант] I бригаде
Ђуро°

[1] Орнгинал, у рукопису, на српскохрватском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

[r] Са територије Македоније под бугарском окупацијом. После марша од 5—15 децембра 1943 год. са територнје Дебарца (западна Македонија) до с. Фуштани (Јегејска Македонпја). Прва македонско-косовска ударна бригада састала се са јединицама Треће оператнвне зоне и остала у Македонији под бугарском окупацијом све до краја апрнла 1944 год. када се поново пробнја према тернторији западне Македоније.

[J] Рудник лискуна, искоришћаван од Немаца, налази се код с. Витолиште. Нападнут је 2 јануара 1944 год.. пошто је претходно, 1 јануара. разоружана бугарска полиција у с. Витолнште. Том приликом, према извештају команданта Прве македонско-косовске брнгаде (док. бр. 4), убнјено је девет непријатељских војника, а рудник је онеспособљен; бригада није имала жртава. У овнм борбама, поред осталог, заплењено је: 42 пушке, један пушкомитраљез, осам пнштоља, 32 униформе, шест радио-апарата. три писаће машине и доста прехранбених артикала

[4] Напад на бугарски гранични подотсек у с. Мрежичко извршен је 26 децембра 1943 год. У тој борби Бригада је имала само једног мртвог.

[5] Командант једне дивизије ЕЛАС-а (грчке народноослободилачке војске) на планини Пајак

• Народни херој Петар Брајовић

БР. 3

ОБЛВЕШТЕЊЕ КИРА ГАВРИЛОВСКОГ, ЧЛАНА ДРУГОГ ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КИ МАКЕДОНИЈЕ, ОД 4 ЈАНУАРА 1944 ГОД. ПЕТОМ ОБЛАСНОМ КОМИТЕТУ О БОРБАМА НРВЕ И ДРУГЕ МАКЕДОНСКЕ БРИГАДЕ И О МОГУЋНОСТИМА СЛАЊА НОВОГ ЉУДСТВА У НАРТИЗАНЕ[1]

4-1-944 год.

1

Драги другови,

Примили смо ваше писмо од 2 о. м., на које смо хтели да вам одгсворимо са првом редовном везом, да нам се није наметнуло једно питање које не можемо да решимо, а које је веома зажно. Као што смо вам у прошлом писму нагласили, у 51- је дошло доста војника на отсуство, који су се понудили да оду у Н.О.В. и П.О. Неки од њих су се јавили добровол>но пре него им је приступио нгш друт. Писали смо о томе Г.(лавном Ш.(табу). Али, време пролази, а од тога изгледа да неће бити ништа, пошто се писмо које смо послали још налази у 52[3]. Стога се обраћамо вама, да се посаветујемо, да бисмо решили то питање.

Другови, сматрамо да. би, уколико не стигне патрола или нека јединица до одређеног датума, по којима бисмо послали нове борце у једну или другу бригаду, добро било да нам у том случају дате везу са В.О.З.[4], како бисмо их тамо послали. Већина нових бораца су војници који служе у стгрим пределима[3], па стога их лако можемо, групу по групу, послати и повезати са вама, а ви одатле где треба. На који начин и на којем месту ће бити повезани с онима који ће их отпратити до неке јединице, ви најбоље знате, те нгм пишите. Хитно јавите да ли се нешто слично може учинити. Јер, ако их пустимо да се поново врате у Бугарску армију, изгубићемо много, и војнички и политички.

Као што смо рекли, послаћемо их у групама, према томе како коме истиче отсуство.

[1] Орнгинал, у рукопнсу, налази се у архивн Историског одељења ЦК СК Македоније.

[2] Прилепу

[5] Бнтољу

* Пета оперативна зона Обухватала је просторију Скопље—Куманово—Кратово—Крива Паланка.

[J] Назив за стару Бугарску, односно за крајеве који су припадали Бугарској пре априла 1941 год.. док су крајеви окупирани после априла 1941 год. називани „новн предели".

Не задржавајте курира — јавите одмах!

Пошто раније није био формиран Н.О.К.[0], тада је био успостављен Н.О.Ф. којим је руководио чл. М.К. К.П.

Данас Н.О.Ф.-ом руководи Н.О.К. Да би Н.О.Ф. продро пгго дубље у широке масе, поред два чл. Н.О.К.-а, ушла су још 3 друга који ће допринети много обогаћењу Н.О.Ф.-а и који ће организационо окупити око себе доста света.

Другови, према непотврђеним вестима, говори се у целом граду, наши су поново заузели Кичево. Уништили су једну немачку колону и заробили све што је тамо било[7].

31-ХП-943 год. наши су заузели Витслиште и обадва рудника (Марио)[8]. Општину и бараке су спалили, а руднике потпуно унипггили. Двадесет радника из рудника прикључило се партизанима. Стрељали су 8 полицајаца и 1 Руса. Запленили су оружје, муницију, храну и остало што је тамо било. Чиновнике и војнике су пустили. Утисак који су направили у народу тамо и који се преноси у 51 одличан[8] је.

Цео пук је из 51 кренуо према Мариоу. Он иде друмом од Беловодице. У потеру су послате такође и полициске снаге.

Другови, мада су дебеломесовци[1]" доста раскринкани и умртвљени у народу, ипак доста кваре ствари. Ишли су свуда код наших симпатизера и говорили да смо ми ,,аутономисти", да немамо иезе нити са југосл. К.П., нити пак са бугарском. Пре десет дана десио се један случај, наиме, пошли су неки из њи-

[6] Народноослободилачкн комитет — народноослободилачки одбор

[7] Ова вест није тачна

[8] На карти: Мариово

' Прва македонско-косовска бригада напала је на полициску станицу у с. Витолнште 1 јануара 1944 год. а на рудник лискуна 2 јануара. Ближе о овоме види док. бр 4.

[10], [11] Јордан Дебеломесовски формнрао је 1930 год. у Прилепу „партиску групу" од неколико чланова. која је касније приступила партнској ћелији у Прилепу. Због свог опортуннстичког и фракционашког става. Дебеломесовски је. са својим једномишљеницима, неколико пута искључиван из партиске ћелније. Од 1937 год он отворено ради против партиске организације и „Урсовнх" снндиката. На нзборима 1938 год. његова група је одбила да сарађује са Партијом на листи удружене опозиције. већ је агитовала за Живка Топаловића. доводећн његове агитаторе у Прилеп.

Године 1940, када су радници у Прилепској дуванској станици штрајковали, Дебеломесовски је помагао власти у организовању штрајкбрехера.

За време окупације остаје у Прилепу и повезује се са БРП(к) и окупатором радећи отворено против Народноослободилачке борбе. Сарадња његова и његових једномишљеника с окупатором доказана је документнма нађеним у окупаторској архиви. као и нзјавама његових бнвших присталнца

После ослобођења, Јордан Дебеломесовски, његов син Кито и кројач Клајне (Јорданов главни сарадник) осуђени су на смрт као народни непријатељн.

хове клике једном нашем симпатизеру чиновнику, који је давао месечну помоћ од 1000 лева, и напричали му оно што смо напред поменули. Овог месеца овај симпатизер није дао 1000 лева, нити је хтео да да. Тек када му је било послато једно писмо, у коме је изнет карактер и циљеви Н.О.Б., он је извадио и дао оно што је дотле одбијао. Оваквих примера има више. Преко организација предузели смо мере да се ова фракција, ови несвесни шпијуни до краја раскринкају у масама. Али поред тога, пружила нам се прилика да их међусобно расцепимо, односно да се клајневци[11] одвоје од дебеломесоваца. То смо постигли на овај начин: У последње време Клајне је почео да не верује лажима Дебеломеса да наводно само они имају везу са Р.П. Буг. и да наводно он лично одржава везу са секретаром Макед. преко неког железничара у 62[1]-. Клајне је све то поверио једном свом блиском чоЕеку, а није знао да је овај потпуно наш. Када смо ми дсзнали то, дали смо нашем другу, који је лични пријатељ. Кл., „Работ. дело"[13] од Октобра и нагласили му да овоме прочита само чланак о терору и зверствима буг. окуп. власти у Тиквешком, са циљем да му докажемо да нису истините лажи Дебеломеса да партизани немају везу са Р.П. Бугарске. „Работничко дело" није било дато у руке Клајнеу. Тиме су се његове сумње у Дебеломеса потврдиле, а ми смо постигли очекивани резултат, наиме, када је Дебеломесо пошао код Клајна у радњу, овај га је најурио пред свим калфама, а поврх тога, опсовао му је мајку.

Клајне је био један од највећих противника партизанског покрета. Он је био такав услед своје личне мржње према неким нгшим друговима, а и због тога што га је Дебеломесо варао. Он је данас потпуно паралисан. Нарочито су последњи догађаји деловали много на њега и отворили му очи.

Ево, шаљемо вам: два поздравна писма II конгресу У.С.А.О.J., обадва писма организацијама Покр. С.К.О.J.-а и 3 песме, нове, од Венка[14]. Има још две, али их немамо при руци. Идући пут псслаћемо вам 10 ком. критика и самокритика.

5-1 — Другови, управо овог момента су ми јавили да је синоћ дошла патрола из Мариоа. Поред осталих писама, које смо добили, за нас је дошло писмо од др. Орцета[1]"', у коме ми пише да детаљно разговарам са патролом и да вас одмах обавестим о свему.

Пошто мсментано не могу да нгђем ниједног из патроле, писаћемо вам онда оно што псстоји у писмима о борбама. Писа-

[11] Скопљу

[13] Орган Комунистнчке партије Бугарске

[14] Венко Марковски

[15] Добривоје Радосављевић. инструктор ЦК КП Југославије, који је у Македонију дошао у другој половини 1942 године.

ћемо вам накнадно ако има још нечега што би патрола рекла. За вас није ништа. стигло.

Један део Мак. кос. удар. бригаде и део II мак. бриг. извршили су напад на полидиску станицу и општину у Витолишту, стрељали 1 шумара, 4 полицајца и 1 шпијуна. Запленили су 4 радио-апарата, 3 писаће машине, 1 пушко-митраљез, преко 25 пушака, много брашна, пекмеза и др. Просули су преко 2.000 литара нафте и запленили све остало чега је било. Друге ноћи напали су на рудник, али нису успели. Услед великог снега није се могао окружити. Само су мало потресли Бугаре. Исте ноћи једна група је отишла код радова на руднику. уништила машине за бушење и псвела собом у село раднике, око 13—14 људи, 5—6 из 51[1в].

Што је најважније , народ је одлично дочекао своје ослободиоце и био одушевљен.

Пре доласка у Витолиште, извршили су акцију на Мрежичко и једну пограничну караулу. Караулу су разоружали, а у Мрежичком су убили 24 и ранили 9[17].

Остали делови I и II бригаде поново су напали на Конско, Демир Капију и још 3—4 друга места. Акције су свуда веома успеле[18].

Поново су послали патролу од 3-це. Изгледа да траже да им се пошаље што више бораца. Прилично рискантно ће бити, нарочито сада када реакција бесни тгмо и свуда. Овог пута послаћемо им искључиво војнике и илегалце.

Другови, све што имате одмах пошаљите Г. Ш.

Друт Орце неизоставно тражи батерије за радио, боју за гештетнер и пантљике за машину. Пантљике ћемо ми набавити, батерије исто тако ако их има овде, али за сваки случај пошаљите и ви батерије, јер их овде слабо има. За боју већ знате.

О свим другим новостима обавестићемо вас, уколико сазнамо од прве наредне везе.

Шаљемо вам 19 фотографија које треба увеличати и умножити у што већи број. Пошаљите нама, а и за Г. Ш. 19 увелич. фотографија.

[16] Напад на полнцнску станицу у с. Витолиште, првог јануара 1944 год. и на рудник лискунз, другог јаунара, извршила је Прва македонско-косовска бригада сама, а не са деловима Друге македонске бригаде.

[17] Напад на с. Мрежичко (бугарски гранични подотсек) и караулу Турски Рид извршила је Прва македонско-косовска ударна бригада 26 децембра 1943 год. У тој борбн непријатељ је имао: 24 мртва. 14 рањених и 8 заробљених. а бригада једног мртвог. Види док. бр. 2

[18] Напад на бугарски гранични подотсек с. Конско извршили су 26 децембра 1943, батаљони „Стево Наумов" и „Хрнсто Ботев". У овој борби непријатељ је имао 8 мртвих и 10 рањенпх, а Бригада 4 мртва. 28 децембра извршен је напад на немачке радио-станице у селнма Прждево и Клнсура. Том приликом непријатељ је нмао 12 мртвих, а брнгада ннје имала жртава.

Такође вам шаљемо писмо за вас из 52.

Податке, које сам вам изнео у писму од 4-1 о Витолииггу, саопштио је један радник који се вратио одатле. Садашње податке шаље вам др. Вера Ацева[19].

Патрола полази у суботу или најдаље у недељу увече. Равнајте се према томе.

Са др. поз.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

J.[го]

ПС. Слике, о којима сам вам писао, због неког неспоразума, не можемо вам сада послати. То ћемо учинити преко редовне везе.

J.

БР. 4

ИЗВЕШТАЈ КОМАНДАНТА ПРВЕ МАКЕДОНСКО-КОСОВСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД ЈАНУАРА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ О БОРБАМА КОД С. ВИТОЛИШТЕ ' И О УНИШТЕЊУ РУДНИКА[1]

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА I МАК.[ЕДОНСКО]-КОС.[ОВСКЕ] БРИГАДЕ

Првог јануара наши борци разоружали су буг. полицију у селу Витолиште. Спаљена је општинска архива.

Другог јануара напала је једна наша група непр.[ијатељске] вој.[нике] у близини рудника лискуна Ђуров Камен, а друга група постројења у самом руднику. Непријатељ је имао губитака[2] и рудник је онеспособљен за рад. Уништена су два велика компресора. Тако онеспособљен је за рад један од ретких немач. рудника, која руда је неопходна за авионску индустрију.

Између осталог заплењено је: 42 пушке са доста муниције, 1 п. митр., 8 пиштоља, 32 комплетне униформе са чизмама, 6

[19] Члан ЦК КП Македоније и секретар Трећег обласног комитета КП Македоније

[и] Јане •— Киро Гавриловски, члан Другог обласног комитета КП Македоније. Погинуо 9 маја 1944 год., приликом једне блокаде у Прилепу, у борби против бугарске војске и полиције. Внди док. бр 57.

[1] Оригинал. у рукопису, на српскохрватском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније. На документу нема датума, а писан је 5 или 6 јануара 1944 године.

* Непријатељ је имао девет мртвих, а Бригада није имала жртава. Внди док бр. 10.

радио-апарата, 3 писаће машине, 1 телефои, 250.000 лева, 16.000 лева у маркама, 170 кг сланине, 400 литара нафте, 60 литара машинског уља, 800 кг брашна, 100 кг пиринча, 70 кг мармаладе, 50 кг карбита, 1 коњ.

Уништено је 4.000 литара нафте и 800 литара уља.

Велика количина брашна, кромпира и другог материјала раздељена је народу.

У низ села[3] одржани су успели митинзи. Народ је са одушевљењем дочекао наше борце.

Ком.[андант] Мак.-кос. бриг.
Петар Брајовић

БР. 5

ПЗВЕШТАЈ ПОМОЋНИКА ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАГА БАТАЈБОНА „ЈОРДАН НИКОЛОВ" ОД 7 ЈАНУАРА 1944 ГОД. ЈБУБЧУ АРСОВУ О СТАЊУ У БАТАЉОНУ И НА ТЕРЕНУ ПОСЛЕ БУГАРСКЕ ОФАНЗИВЕ[1]

7. I. 1944, 12 ч.
Положај

I

Драги друже,

Примили смо твоја писма од 26-ог прошлог месеца и слике друга Тита. По следећој вези нисмо ти могли ништа да одговоримо због новонастале ситуације на терену. Тоте[2] који се тада налазио у батаљону вратио се одмах за град и свакако ти писао о свему томе.

Из твога прошлог писма видим да је мој прошли извештај био непотпун и да сам пропустила многе ствари. Сада ћу се потрудити да будем опширнија.

I Као већ што знаш, ми смо 23 пр. м. кренули за Котарлк. Циљ нам је био разоружавање сељака[3] и политичко продирање.

[5] Витолиште, Полчиште, Живово, Врпско и др.

[1] Оригннал, у рукопису. на српскохрватском језику, налази се у архнви Историског одељења ЦК СК Македоније.

[г] Методије Антевски-Ранко, секретар партнске организације у Куманову.

[' За борбу против партизанских снага. поред војске и полиције. бугарски окупатор је снлом наоружавао сел»аке, нарочито на терену према старој бугарској граници. Сељаци су, у већини, одбнјали да приме оружје, а они који су га примили — предавали су га НОО или партизанима.

На терену смо се задржали 4 дана. За то време прошли смо кроз низ села и то: Довезенци, Мургаш, Пезово, Татомир, Сакулице, Филиповце, Вакуф и Тополовић. Четвртог дана водили смо борбу у Рударима са бугарском реакцијом. Разоружавање је у свим селима, сем Пезова и Мургаша, скоро стопроцентно успело. У Пезову су сељаци дан раније били одведени од полиције у Кратово, а у Мургашу су се, с обзиром да је то било прво село где смо вршили разоружавање, сељаци застрашили и побегли. У осталим селима народ је просто припремио оружје и чекао нас да нам га преда. Интересантна је изјава једне жене. Она каже нашој патроли која је дошла да тражи пушку од њеног сина: Син ми није ту, али је пушку оставио и рекао ми: ако дођу црвени, дај им пушку, само пази да не буду дражиновци. У свим селима где смо вршили разоружзље одржали смо зборове или конференције. Сељацима је објапгњено што Бугарска хоће тим наоружавањем, раскринкан је Ванча Михајлов, као и Дража МихаиловИћ (дражиновци су пре месеи дана пролазили кроз та села). Сељаци су на овом терену, као што је познато, раније били нахлоњени Бугарима. Сада међутим видели су шта им је донела бугарска власт и разочарани су. Зато им је лако прићи. Они много лакше схваћају од сељака на нашем старом терену то да су Македонци и да треба да се боре за слободну Македонију.

И поред свега тога још увек има појединачних издајстава. Још првог дана нашег пребацивања на тај терен власти су биле обавештене о томе. Реакција је дошла тек четврти дан. Било је око 250 војника, полицајаца, контраша и изгледа. да је било и сеоске милиције[4]. Борба се водила од 7 ч. ујутро до 4 ч. по подне[5]. Непријатељ је имао добро наоружање, више тешких митраљеза, пушкомитраљезе и минобацач. Ми смо, на другој страни, имали добре положа.је и бранили смо се. Непријатељ је био неодлучан. Борба се водила углавном са позиција. Услед магле која је пала око 4 ч. борба је престала. Ми смо се повукли са положаја и исте вечери пребацили на стари терен. У борби смо имали 3 лакше рањена и то: Аце десетар[6], Трајко из Ч.[7] и Коце Малотински[8]. Непријатељ је, по извештају који смо добили из града, имао више мртвих и рањених[9].

[4] Овако су назнвани наснлно наоружанн сељаци који су морала да бране оиштинске установе од партизанских напада.

[5] У близинн а Рударе

• Александар Спировски. Погинуо код Пробиштнпа 3 априла 1944 год., у борби против бугарске војске и полиције.

~ Трајко Георгијевски

[8] Погннуо септембра 1944 год. код Кратова у борби против бугарске војске.

• У овој борби Бугари су имали око 10 мртвих (према казивању Методија Антевског).

Пут и акције у Котарлку били су испит за наш батаљон. За све време док смо тамо били, време је било ужасно: киша и блато. Ми смо путовали по читаве ноћи а понекад и дане. Од блата су многи већ другог дана били без обуће, а четвртог дана кад смо водили борбу многи су читав дан били потпуно боси на снегу. Али, партизани су све поднели стојички. Они су показали неочекивану издржљивост и висок морал. Подносили су све без негодовања и просто се утркивали ко ће више да издржи.

Ми сматрамо да су наши задаци у К.[отарлку], како војнички тако и политички, успели.

За време нашег боравка у К.[отарлку] једна наша диверзиона група извршила је акцију по прузи код Романоваца. Колико знамо, разрушена је само пруга и саобраћај обустављен за 16 сати.

II По повратку из Котарлка на стари терен, одмах смо били обавештени од сељака да се бугарска војска концентрише у Куманову, Врању и Кривој Паланци. Из тога смо закључили да ће скоро бити реакција. То се потврдило и тиме што су Бугари 30-XII-1943 бацали летке авионом којима су позивали сељаке од 18—50 година да се јаве најближој власти. У противном случају сматраће се партизанима, комунистима и буг. војска и полиција предузеће мере за истребљење.

На састанку штаба пало је више предлога за извлачење њих од реакције. Одлука која је била донесена још на саетанку са Косовцима[10], да се у случају реакције повлачимо према врањском терену, није усвојена из разлога што је реакција захватила и њихов терен и што смо версували да су се и они исте вечери извукли на други терен. Котарлк је такође био обухваћен реакцијом, те и тамо нисмо могли. Да идемо на Кара Даг скоро је било прихваћено. Остали смо и следећи дан на нашем терену да би испитали ситуацију у том правцу. Дознали смо да су Бугари сконцентрисали војску поред пруге и да је у том правцу тешко пробити се, а са друге стране да је расформирана Жеглиговска бригада[11] и Козјак чист од дражиноваца. На основу тога решили смо да маневришемо на Козјаку и у згодном моменту пребацимо се реакцији за леђа. У томе смо и успели.

Војска је пошла из Куманова, Млад. Нагоричина, Страцина, Криве Паланке, Кленике и Прешева. За бројно стање знамо толико да је учествовао скопски, врањски, кумановски и кривопаланачки пук а ћустендилски је био у резерви. Наша тактика се састојала у томе да шаљемо бојне патроле које прате кретање непријатеља и одржавају контакт са њим. После три дана таквог кретања, успели смо да се четвртог дана пребацимо непри-

[10] На кумановском терену, поред батаљона „Јордан Николов", налазио се тада и Косовско-метохиски батаљон.

[11] Назив по Жеглигову (кумановски крај)

јатељу за леђа, наиме у село кроз које је он већ прошао. Колико смо до сада обавештени, ми нисмо у овој реакцији [имали] никаквих губитака (мислим на рањенике и болеснике).

Војска је прошла кроз сва села на терену, сконцентрисала се утлавном око Кленике и одатле се вратила у своје базе. У скоро сваком селу (нарочито дражиновским базама) Бугари су запалили по неколико кућа и стрељали по неколико сељака или сељанки. Остале сељаке од 18—50 год., уколико се они нису сами пријавили властима, покупили су и отерали у градове, одакле их, како чујемо, терају на рад у Бугарску.

Дражиновци су, како сам већ нагласила, распустили Жеглиговску бригаду за време реакције. Чим су осетили да се реакција спрема, официри су расформирали јединице и послали људе да се крије куд ко зна. Од распуштених дражиноваца велики се број предао Бугарима и то са оружјем (мобилисани из Пелинце, из Алгуње и др. с.[ела]). Један део је похваган од војске на терену и неки су већ стрељани. Остали који се нису предали, нити су похватани, крећу се сада у мањим групама и, како видимо последњег дана, покушавају да се концентришу.

Наши закључци о свему овоме су: Бутари су имали за циљ да очисте терен од ..комунистичких банди" јер исти доминира врањским и кривопал.[аначким] друмом и пругом за Ниш, који с обзиром на блиско отварање другог фронта морају да им буду чисти за транспорте и евентуално повлачење. Друго, плашећи се општег народног устанка који ће такође бити условљен отварањем другог фронта, циљ је био да се сви мушкарци способни за пушку мобилишу и пошаљу на рад или у логор. Треће, да се на тако чистом терену успоставе општинске власти и преко њих доврши реквизиција.

Успеси реакције су:

1) Расформирана је Жеглиговска бригада и нанесени су јој велики губици. Без сумње је да ће се она поново покушати да формира али од далеко слабијих снага него пре реакције.

2) Мобилизација сељака је, са малим изузецима, скоро свуда успела. Села су сада пуста, без мушких глава.

3) Успостављена општина у Ора[12] и реквизиција се врши по селима у пољу.

Ми смо у реакцији, с једне стране, изгубили утолико што су сељаци мобилисани и сада немаш људи на терену, с друге стране, са стварањем општинских управа (те још није најсигурније) имаћемо непријатеља на самом терену.

Добили смо утолико: 1) Дражиновцима су овом реакцијом нанесени велики губици и они никад на овом терену неће бити оно што су били. 2) Ми смо извршили успео маневар и батаљон

[15] На карти: Орах

је прешавши кроз ову реакцију постао и војнички и морално јачи.

.Наша грешка је углавном та што нисмо, имајући у виду одржавање конспирације, предузели довољно мера да спречимо одлажење сељака и предавање властима.

У вези са свим овим горе наведеним створена је нова ситуација на нашем терену. Наш план и задаци за сада су: искористити ситуацију у којој се налазе дражиновци, наиме: кретати се на њиховом терену, онемогућавати им концентрацију и, уколико она почне, тражити сукоб са њима.

С обзиром да опште стање још увек не познајемо, не можемо засада да поставимо неки шири план. Чим ситуација то буде дозволила, направићемо га, имајући у виду главног непријатеља, продирање према Кратову, покривање овог нашег терена и дражиновце.

III По унутрашњем раду у батаљону за ово време мало се могло шта да уради. Стални покрети по читаве ноћи, а понекад и дане, нису нам то дозвољавали.

1) У Партији поред тога што се састанци нису одржавали редовно има и других промена. Руководство је одржало за ово време један радни састанак и низ кратких састанака по конкретним стварима које је требало решити. У четним јединицама одржано је по три до четири састанка од којих је поред организационих било и теоретских на којима се проучавао реферат о Партији. Штабска јединица одржавала је редовне састанке. Поред два радна састанка одржан је низ кратких састанака за решавање конкретних ствари. Истина је да није одржан ниједан теоретски састанак али се радило појединачно. Прорађиван је утлавном материјал који ми овде имамо (оно што сам ја у манастиру преписивала). Организована је ћелија у помоћном делу штаба. У њу су ушли: Беловски[13] као секретар, Аца[14], Бранка[15], Трајко Морјак[10] и Тоде Мали[17]. Руководство је решило да чланови ове јединице не буду стално при штабу јер ту немају шта да раде. Решено је да они кад нису на својим специјалним дужностима буду стално по четама и тамо раде. Тако смо другарицу Бранку вратили у III чету а Беловског послали у I. Једино Аца неће бити у чети јер је он стално заузет радом у Скопју. Тодета и Морјака ћемо такође кад су у батаљону слати у чету да тамо раде и помажу партијцима. Друг Беловски није ушао у руководство. Друже, пиши нам што мислиш о свему томе.

" Димче Беловски
[14] Аџо Шопов, омладински руководилац батаљона
[15] Бранка Лазарева, болннчарка батаљона
[16] Трајко Трајковски
[17] Тоде Саздовски, курир батаљона

3) Ској је код нас, као што и сгм знаш, био до скоро тек у постављању. На његовом организационом учвршћавању за ово време није се могло много да уради. За ово време реакције и тешкоће јавили су се нови млади људи који су сзојим држањем и радом показали да могу да уђу у Ској. Имамо 7 нових скојеваца а укупно у батаљону 26. Основни недостатак у раду био је у томе што биро није радио како треба. Сада, међутим, одржан је састанак бироа на коме су претресана сва питања и постављени конкретни задаци четних актива. Друг Аца[18], секретар актива I чете, рањен је и отсутан. На његово место дошао је друг Гога[19]. Другарица Олга[20] је постала партијка. Тако су сада сви секретари актива партијци. Они ће директиве примати у бироу од друга Аце и њему подносити извештај о раду. Не знамо само да ли треба извештај подносити и у партијској јединици или не. Сем тога друг Јосиф[21] се не слаже са оним орг. формама које смо ми поставили, наиме не слаже се са формом рада Скоја са омладином на бази У.С.А.О.Ј. Из резултата мени се чини да је рад Скоја код нас добро постављен специјално са омладином. Одговорни дру. из чета кажу да се омладинци највише интересују и воле омладинске састанке. Ипак ти, друже, пиши нам да ли је Ској код нас постављен како треба или не.

4) На политичком сектору у батаљону за ово време радило се углавном по конкретним стварима. И за време боравка у Котарлку и за време реакције, уколико су одржавани састанци на терену, раскринкавани су Ванчо Михајлов и Дража Михаиловић, говорено је у циљу подизања морала, о дисциплини, о партизанској издржљивости у тешким моментима и сл. План са темама који смо поставили још увек нисмо успели да спроведемо. Настојаћемо да то урадимо чим се ситуација нормализује. Уједно смо увидели: да свакодневни пол.[итички] часови замарају партизане и постају им досадни. Специјално у приликама које сада имамо. Зато смо решили да се политички часови не одржавају баш сваког дана, него 3—4 часа недељно.

Потрудићемо се да партизане упознамо са животом и радом другова Стаљина и Лењина. Само о друту Иви Рибару, секр. ЦК СКОЈ-а, не знамо скоро ништа. Зато нам ви пошаљите неигго о томе. Свакако да више знате. Што се тиче култ.-просв. рада организоване су секције по четама, али се нешто нарочито није могло за ово време да уради. Сада је спремљена једна приредба за Божић, али још није изведена.

[18] Александар Спировски
" Презиме није утврђено.
[80] Олга Арсова
[81] Томо Софронијевски. политички ко.месар батаљона „Јордан Николов"

5) Војнички рад још увек је несистематски и недовољан а то долази отуда што се другови команданти довољно не залажу у томе и не контролишу рад нижих јединица. Партија им то поставља са своје стране, а и ти, друже, постави то, нарочито другу Мирку". Основна слабост је, као и раније, код самих командира. Они су још увек слабо сналажљиви, нарочито у борби. Сем тога наши пушкомитраљесци нису довољно обучени у руковању оружјем. Ми смо решили да друг командант одржи специјалан кратак курс за пушкомитраљесце. Војничка издигнутост партизана за ово време прилично је порасла захваљујући искуству стеченом у акцијама и реакцији.

6) Што се тиче рада у народу, у томе има у последње време видног успеха. За ово време док смо били у Котарлку, а после и на нашем терену, користио се сваки моменат да се ради са сељацима. До организовања НОК није дошло, јер у Котарлку услови за то још нису сазрели а на нашем старом терену после борбе на Дренку[23] тешко се може што урадити на томе. Дражиновци су растурили наше старе одборе (Пелинце, Љаник, Малотино).

У селу Орах нађени су неки људи који ће изгледа бити добри. Не знамо само како су сада прошли за време реакције.

Једино може да се примети а то је да смо ми активизирали на овом сектору рада у народу скоро све наше партизане а нарочито сељаке. За партизане је постало правило: чим уђу у кућу, разговарају са домаћинима. У томе се нарочито истичу неки сељаци (Гера[24], Санде француз[25], Тифко[26] и др.).

Са реакцијом имамо нову ситуацију за овај сектор рада, наиме сада по селима имамо само жене, децу и старце. Ми ћемо рад наставити и међу њима, јер ако они буду уз нас, ми ћемо имати много користи (прим. Црна Трава).

IV По повратку из К.[отарлка] пошли су курири за II Јужно-моравски одред. Послали смо твоје писмо, писали смо им и ми са наше стране и послали смо им динамит. Само има једна ствар која се мени чини неисправна, а то је да је друг Мирко задржао машингевер од Енглеза[27] а курира послао са пушком. (Машингевер је донео још Трајан.) Он сматра да је то исправно, јер смо ми у борби на Д. изгубили један машингевер и сада имамо само два. Ја мислим да то није тачно а исто тако мисли и друт Јосиф. Пиши нам шта мислиш о томе. Машингевер је дат спе-

[к] Боро Поцкоа. командант Пете оператнвне зоне

[55] Борба код с Дренак вођена је 11 децембра 1943 год. против четникз Драже Михаиловића. Види док. бр. 103, књ. 2, том VII.

[51] Герасим Челопечки-Божиновски

[15] Александар Димков

[гв] Трифко Илијевски

[27] У то време, при батаљону „Јордан Николов" налазила се енглеска мисија коју је требало повезатн с бугарским НОП.

дијално куририма. Курири су требали да се врате ових дана. Ми смо послали везу али они нису дошли, вероватно због још нечисте ситуације од реакције.

V Пишеш ми да ће у одред друг Гуцман[28]. Он до сада још увек није дошао. Друг Тоте ти је о томе свакако писао. Кад друг Гуцман буде дошао, поступићу како си нам писао.

VI Шаљем ти песме друга Аце и другарице Олге. Другаричине су прилично слабе, али шаљемо их, па ви видите могу ли се штампати или не.

VII Ако сте променили новац, пошаљи нам јер смо остали без пара.

Пиши нам вести!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

С друг. поздравом
Вера[29]

БР. 6

ИЗВЕШТАЈ БОРКА ТЕМЕЛКОВСКОГ ОД 8 ЈАНУАРА 1944 ГОД. ЦВЕТКУ УЗУНОВСКОМ О СТАЊУ ДРУГЕ МАКЕДОНСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ИОСЛЕ БОРБИ КОД С. НОТИ[1]

Драги друже Ибрине, *

Добио сам обадва твоја писма. Схватио сам све пгго си написао.

Балкански[2], са још два буг. војника из буг. батаљона[5], поћи ће код Тиће[4]. До сада тешко болесних има 4, али ће се свакако јавити још. Њих ћу са Платником[5] оставити овде, а ја ћу с оста-

[28] Бранко Богданскн, бивши секретар Месног комнтета КПМ у Куманову.

[29] Народни херој Оливера Јоцић, помоћник политичког комесара батаљона „Јордан Николов". Погинула у мајској офанзиви 1944 год., у борби против бугарске војске на планини Лисац.

[1] Документат, у рукопису, налазн се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

[2] Трифун Трифунов, дотада политички комесар Друге македонске ударне бригаде. а касније, са батаљоном „Христо Ботев", отишао на бугарску територију.

[3] Батаљон „Христо Ботев" •— формиран, крајем децембра 1943 год., од бугарских војника који су пришли партизанским снагама НОВ Македоније.

[4] Тихомир Милошевски, командант групе батаљона у чијем су саставу били батаљони „Стево Наумов" и „Христо Ботев".

[5] Кирил Крстевски

лима поћи вечерас код тебе. Овде има око 220 партизана из разних јединица. Од руководилаца налазе се: Балкански и Добри[c] из штаба Бригаде, политком, његов заменик и заменик команданта Бецковог батаљона". Од тога штаба недостаје сам Бецко. Он је са Горским [8] и Јасмином[0]. Командант I батаљона (тиквешког)[10] и његов заменик. Од овог штаба недостаје политком и његов заменик. Овде се налазе Осоговски[11] и Орлов[12]. Недостају Странца[13] и Слободан[14]. Ту је и политком Зуферовог батаљона[15].

Партизана има: из Бецковог батаљона 124; недостају око 23; познато нам је да је са Горским око 15. Из Тиквешког 57; остали су са Горским. Из Зуферовог батаљона 20. Остали, заједно са командантом, налазе се са Горским. Из овог батаљона погинуо је заменик политкома[111]. Међу њима има доста болесних.

Сем побројаних, других нема. Петог о. м. увече дошао је Планински[17] са још 4—5 партизана. Њега су послали Горски и Јасмин. Он каже да се тамо налазе Тићо, Зуфер са својим јединицама, Никитарис[18] са групом партизана од 40 људи — Грка, Диме[19] са аеродрома и са њим стари, као и 8 нових тада спуштених Енглеза. Сви се налазе на Дзени. Горски га је послао са задатком да се повеже са Гл. Шт. и да мене поведе. А уговорио је с њим и место, одакле ће се повезати с њим на бутарској територији, с. Радња. — Тамо се налазио и Панчо[20]. Даље не знам шта је. Али се из твог писма види да се Тићо вратио, а пошто о Горском ништа не говори, може се сматрати да је овај пошао на буг. територију. На основу тога са Орцетом[21] и

" Лазо Калајџијевски, заменик команданта Друге македонске бригаде

[7] Политичкн комесар био је Ђоре Велковски, његов заменик — Светозар Пеповски, а командант батаљона — Никола Макеларски. Име заменика команданта ннје утврђено.

[9] Ди.мче Тури.манцовски, командант Друге македонске ударне брнгаде. Погинуо у авнонској несрећи, 10 октобра 1945 године.

[9] Мито Хаџи Василев, по.моћник политичког комесара Друге .македонске ударне бригаде

[10] Батаљон „Страшо Пннџур"

[11] Димче Марљановски, командант Другог батаљона Друге македонске ударне бригаде

[12] Најдо Стаменов, заменик команданта Другог батаљона

[13] Боро Чаушевски, политички комесар Другог батаљона Друге македонске ударне бригаде

[14] Мнто Мицајков, заменик политичког комесара Другог батаљона Друге македонске ударне бригаде

[15] Зуфер Мусић, командант Косовског батаљона Прве македонско-косовске бригаде

[16] Иво Стругар. заменик команданта батаљона

[17] Јован Радњански, курир Друге македонске ударне брнгаде

[18] Грчки војни руководилац на територијн Пајак—Дзена

[19] Иван Танев

[20] Панче Неделковски, заменик команданта Главног штаба НОВ и ПО Македоније. Погинуо у авионској несрећи, 10 октобра 1945 годнне.

[21] Добривоје Радосављевнћ

Андрсм-- смо одлучили да ја пођем у Зборско и одатле пошаљем патролу за повезивање са вама, како бисмо с вама одлучили шта да радимо даље. Сматрам да ће повезивање са Горским ићи мало теже и да, ће требати више времена. Стога намеравамо да им пошаљемо једну патролу, која ће им однети директиве за рад на том терену, уколико и поред тога не буду позвани овамо.

Патролу бисмо послали тамо тек пошто се ја будем нашао са вама. За сада овде су предузете ове мере. Да се најпре сакупе сви борци и формира јединица способна за борбу. Сва упражњена места руководилаца су попуњена новим лицима — сви, разуме се, привремено. Предузете су мере за обезбеђење. Данас се одржавају батаљонске конференције о искрслим питањима, као што су повратак са буг. територије, борба код Ноти и садашњи морал бораца.

Још исте ноћи, 6 о. м., када сам дошао, послао сам патролу од 7 људи добрих партизана код Орцета да би му помогли да се пресели овде — Зборско. Још их нема да се врате и не знам шта је с њима. Данас после подне послаћу другу патролу да види шта се десило. Синоћ, 7 о. м., послао сам патролу у Тушино да би тамо испитала ситуацију — такође се још није вратила. Очекујем и једне и друге. О Колетовом[23] батаљону и о њему самом знам (према причању једног битољског партизана који је био с њим) да се батаљон после борбе у Тушину повукао без губитака и да је поново ушао у село пошто су га Немци напустили. Више од тога не знам, нити ми је познато где се налази. Црвени[24] је тек јуче, 7 о. м., пошао преко. За сада друто нема.

8-1-1944 г.
11 ч.

Много поздрава,
Љиљак[25]

" Страхил Гигов, члан ЦК КПМ и заменик политичког комесара Главног штаба НОВ и ПО Македоније

[25] Никола Тодоровски-Канински, политички комесар Трећег батаљона Друге македонске ударне бригаде. Погинуо 1944 године, као политички комесар Прве македонске ударне бригаде.

[24] Пецо Пепељуговски, члан Трећег обласног комитета КП Македоније ,

[25] Борко Темелковски, тада члан ЦК КП Македоније

БР. 7

ПИСМО ГЛАВНОГ ШХАБА НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ ОД ЈАНУАРА 1944 ГОД. БАТАЉОНУ „ЈОРДАН НИКОЛОВ"[1]

БОРЦИ, КОМАНДИРИ И ПОЛИТИЧКИ РАДНИЦИ
I КУМАНОВСКОГ БАТАЉОНА „ЈОРДАН НИКОЛОВ"

Положај

Општом офанзивом немачко-бугарског окупатора против Н.О.В. Југославије био је захваћен и ваш терен-. Непријатељ је концентрисао велике војне снаге, полицију и контраше у циљу да би вас уништио и на вашем терену поново успоставио своју власт. Али, захваљујући вашој издржљивости и вештом маневрисању под руководством ваших командира и политичких комесара, ви сте сами умели да изађете из ове реакције без жртава, војнички и политички ојачани.

Пред нама су одлучујући моменти. Налазимо се пред великим догађајима — капитулацијом Бугарске и пред новим тешким борбама. Ваше веће војничко и политичко искуство, издржљивост и висок морал претстављају гаранцију да ћете извршити достојно нове задатке који ће се пред вас поставити.

Да живи наша Н.О.В.!

Да живи наш Врховни командант Тито!

Напред у борбу! — Напред у победу!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ГЛАВНИ ШТАБ Н.О.В. МАКЕД.

I. 1944 г.
Положај

[1] Документ, у рукопису, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније. На документу нема датума, а пнсан је крајем прве половине јануара 1944 године.

[2] Офанзива бугарске војске на сектору Куманово—Врање отпочела је 30 децембра 1944 годнне. У офанзиви је, поред полиције и контрачете, учествовало пет бугарских окупаторских пукова. Вешто маневришући, батаљон је успео да се без губитака извуче из обруча. Ближе о овоме види док. бр. 5.

БР. 8

ПИСМО СВЕТОЗАРА ВУКМАНОВИЋА-ТЕМПА ОД 15 ЈАНУАРА 1944 ГОД. КОМАНДАНТУ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ О ПРИКУПЉАЊУ ПОДАТАКА О ПОКРЕТУ И КОНЦЕНТРАЦИЈИ ОКУПАТОРСКИХ ЈЕДИНИЦА[1]

Друже Дончо[2],

Имао сам разговор са Енглезима[3]. Они су прилично задовољни јер се сачувало прилично материјала. Они мисле да ће долазити и даље што више материјала. Са њима сам претресао цијелу ситуацију и донио сљедећу одлуку: 1) Да се цио експлозив који је сачуван расподијели по батаљонима. Ви одмах, дакле, донесите тај материјал и расподијелите га по батаљонима. 2) Да се одмах јави свима нашим организацијама да нам одмах достављају бројно стање њемачких и бугарских трупа, имена њихових дивизија, њихово кретање, припреме за утврђивање итд. Ви (Абас[4], ЈБиљак[3] и Доста[r>]) одмах јавите свима организацијама да нас одмах обавјештавају о свима горњим питањима. 3) Да се доставе у Велес, Прилеп, Битољ и Ђевђелију мале експлозивне машине за извођење диверзантских акција. Ви и ово одмах спроведите. 4) По могућности да за Азот пође једна енглеска мисија[7]. Ви одлучите сами по овом питању.

По добитку овога писма треба да ме обавијестите о вашим плановима сада и када ћете поћи за Бугарску[8] да бих вам могао јавити нове директиве.

[1] Оригинал, у рукопнсу, на српскохрватском језику, налази се у архивн Историског одељења ЦК СК Македоније.

[!] Михајло Апостолски, командант Главног штаба НОВ и ПО Македоније

[J] Енглеска мисија

[4] Цветко Узуновски. политички комесар Главног штаба НОВ и ПО Македоније

[5] Борко Темелковски, члан ЦК КП Македоније.

[6] Вера Ацева, секретар Трећег обласног комитета КП Македоннје

[7] Мнсија је пошла за Азот са Првом македонско-косовском брнгадом, 30 јануара 1944 године. После огорченнх борби против Бугара код села Ораовдол, Никодин и Богомила, Бригада и енглеска мисија вратиле су се у Егејску Македонију.

[8] Мисли се на Македонију под бугарском окупацнјом, јер су се јединице НОВ и ПО Македоније (Прва и Друга бригада) налазиле у Егејској Македонији.

Кажи Ђуру[9] и Мити[10] да је код Куманова образован један Косовски батаљон који дејствује заједно са кумановским батаљоном[11]. —

15 јан. [1944 год.] **Темпо**
14 ч.

БР. 9

БИЛТЕН ШТАБА ПЕТЕ ОПЕРАТИВНЕ ЗОНЕ ОД 20 ЈАНУАРА 1944 ГОД. О БОРБАМА БАТАЉОНА „ЈОРДАН НИКОЛОВ" У ВРЕМЕНУ ОД 10 ДЕЦЕМБРА 1943 ГОД. ДО 16 ЈАНУАРА 1944 ГОДИНЕ[1]

БИЛТЕН БР. 3

Храбри народни борци — партизани I кумановског батаљона „Јордан Николов" Н.О.В. Македоније, задњих дана постигли су велике успехе у борби против немачко-бутарског фашистичког окупатора и његових домаћих слугу, контраша и крвавих банди Драже Михаиловића.

10. XII. пр. г. једна група бораца батаљона успела је да минира пругу између Куманова и Прешева и да дигне у ваздух један немачки транспортни воз. Уништени су локомотива и 8 вагона. Саобраћај је био прекинут у току 24 часа[2].

Истог дана батаљон је ушао у с. Алинце, блокирао једну улицу и заробио три дражиновца и четири народна издајника и шпијуна, међу којима и познатог претседника општине — насилника Милана из села Алинце. Насилници и шпијуни били су од народног војног суда осуђени на смрт, а дражиновци поведени са батаљоном. Народ је радосно примио ослобођење од претседника општине Милана и других насилника.

11. XII. пр. г. батаљон се налазио у с. Дренак. Дражиновци су сакупили своје банде из Србије, прешевског и кумановског краја — око 500 људи, и заједно са бугарском полицијом напалк су наш батаљон на широком фронту. Жестока борба је вођена пуних 7 сати. У току борбе дражиновске банде и бугарски полицајци су извршили неколико напада, али нису успели да раз-

• Петар Брајовић. командант Прве македонско-косовске ударне бригаде

[10] Мнта Миљковић, политички комесар Прве македонско-косовске ударне бригаде

[11] „Јордан Николов"

[1] Оригинал, у рукопнсу, налазн се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

[1] Минирање пруге извршено је изнад с. Табановца.

бију нашу линију на фронту. У моменту када је непријатељ мислио да ће му успети да разбије наше редове, командант батаљона, са добро одабраним борцима, извршио је успешан маневар и са стране — у бок је ударио на непријатеља, те заједно с остаглим борцима на том делу борбене линије извршио јуриш, услед чега је непријатељ побегао у паници. Само на том месту непријатељ је оставио четири мртва и једног тешко рањеног.

Касно увече непријатељ је поново покушао да нападне, али је у ноћној борби био разбијен, те се повукао ка својој бази — с. Арбанашко.

Губици непријатеља су велики — више од 20 мртвих и 30 рањених. Наши губици износе: 7 мртвих, 4 рањена, 3 нестала.

15. XII. пр. г. једна група бораца батаљона успела је да дигне у ваздух пруту и један транспортни воз. Уништено је неколико вагона. Саобраћај је био прекинут 24 часа[3].

Између 13 и 17. XII. пр. г., III чета ..Цветан Димов" I кумановског батаљона прешла је друм Куманово—Крива Паланка и у селима на Котарлку одржала неколико зборова и конференција[4], а при повратку спалилд архиву Клечевске општине.

Од 19 до 24. XII. пр. г. читав батаљон је прешао у рејон Котарлк у циљу да разоружа оне сељаке којима је бугарска власт дала пушке и муницију за борбу против партизана. Уз то, спроведена је и успешна агитација и пропаганда. Батаљон је прошао кроз 7 села — Рудгре, Сакулица, Тополовић и др. и сакупио 50 пушака са око 2.000 метака.

При повратку наше патроле су опазиле да се преко Криве Реке пребацују јаке групе бугарске војске, полиције и контраша — око 250 лица — у потери за батгљоном. По команди, борци батаљона заузели су добре положаје и цео дан одбијали непријатеља који је био добро наоружан тешким митраљезима и минобацачима. Предвече је батаљон неопажено наставио свој пут. Непријатељ има много мртвих и рашених"'. Наши губици су: само троје лако рањених.

20. XII. пр. г. једна група бораца батаљона успела је да уништи пруту између Куманова и Прешева и да дигне у ваздух један транспортни воз с оружјем. Велики број вагона је уништен, као и сама лзкомотива. СаоСраћај је био прекинут 24 часа.

[3] Пруга је била минирана између Куманова и Прешева.

[4] Конференције су одржане у селима: Довезенце, Рударе.Сакулица, Филиповци и Мургаш. Од сељака је скупљено 8 пушака и 230 метака којима је окупатор био наоружао појединце да би се „бранили" од партизана. Пушке и муниција добровољно су предате, а скупљене су још пре уласка чете у село.

[5] Борба је вођена код с. Рударе. У тој борби бугарски окупатор је имао око 10 мртвнх (према усменим подацима Методија Антевског).

25. XII. пр. г. друга група бораца из батаљона успела је да уништи пругу између Куманова и Скопља. Саобраћај је био прекинут 16 часова.

Бугарске трупе, полиција и контраши из Врања. Криве Паланке, Страцина, Куманова и Скопља[6] отпочели су 30. XII. пр. г. велику акцију у циљу да униште наше партизане и сакупе мирне сељаке на принудан рад у Бугарској, плашећи се да се ови не дигну на општи устанак. Иако је била дуго припремана, ова акција окупатора није успела ни да види партизане, а камоли да их уништи. Због тога, као прави дивљаци, окупаторски разбојници бацили су се на мирне сељаке и одвели из домова све мушкарце од 18—50 година, тако да су наша села у том крају остала без мушкараца. У исто време извршене су многе паљевине и убиства у селима.

Борци нашег I кумановског батаљона ,,Јордан Николов"' вештим маневром успели су да се извуку без губитака и да покваре план и наду окупатора да ће таквим великим снагама моћи да уништи наше неустрашиве борце. Први кумановски батаљон „Јордан Николов" знао је да очува своју живу снагу од непријатељске надмоћности у снагама, те ће моћи и даље да настави борбу против немачко-бугарског окупатора и његових слугу.

Напротив, дражиновске банде, које су толико времена заваравале велики део становништва у кумановском и прешевском крају да се оне наводно боре против окупатора, у току ове две и по године не само што се никада нису бориле противу њега, него су му и помагале у борби против нас — народних партизана; и сами се боре против нас, а сада, пред снагама окупатора, ни за моменат се не одлучују на борбу и одбрану становништва. Њихови руководиоци-официри одлучили су да беже преко границе у Србију да би спасли своју „скупоцену" кожу, док своје четнике и становништво остављају произвољном случају — да се спасавају ко где зна и како може... Једино народне издајице и продане душе тако поступају. —

Заведени људи из нашег народа у кумановском крају имали су прилике у току ове окупаторске реакције да се убеде какве су народне издајице дражиновски официри, те више неће веровати њиховим лажима. —

Пошто је прошла реакција помахниталог фашистичког окупатора, који није могао да постигне свој главни циљ — да. уништи наше партизане, борци нашег I кумановског батаљона су поставили заседу 13. I. 1944 г. код села Пелинце једном полициском одреду који се налазио у потери за њима. Према првим изве-

' У овој офанзиви, која је трајала десет дана, поред полиције учествовало је пет бугарских пукова: скопски, врањски, кумановски, ћустендилски и кривопаланачки. Види док. бр. 5.

штајима полицајци су страшно разбијени и имају великих жртава: 15 убијених, 9 рањених и 17 заробљених. Заплењено је: 27 револвера, 24 пушке, 1 шмајсер и много часовника, чизама, шињела и одела'.

13. I. о. г. била је порушена пруга Куманово—Прешево. Дигнут је у ваздух један транспортни воз са војницима. Уништено је неколико вагона. Има много убијених и рањених војника. Саобраћај је био прекинут више оц 24 часа.

16. I. о. г. такође је једна група бораца I кумановског батаљона порушила пруту Куманово—Прешево.

Наши храбри борци I кумановског батаљона „Јордан Николов" својом крвљу исписују најсветлије странице наше историје. Верни синови својих дедова и очева, који су створили епопеју Илинден, наши борци дају своје ж1гвоте за остварење слободе и уједињења целог македонског народа у једну слободну и демократску Македонију, равноправног члана у новој демократској и федеративној Јутославији.

Немачко-бугарски фашистички окупатор је већ пред својим самртним часом. Показује свој последњи бес. Њихове слуге, народне издајице, као разни дражиновци, ванчомихајловци, китинчевци, чкатровци[8] и други, обухватио је паничан страх. Све ове народне убице покушавају да премлаћивањем, затворима и убиствима одрже ово ропско стање македонског народа и продуже свој живот.

Велике победе на Источном фронту непобедиве и славне Црвене армије, скоро отварање другог фронта, славне победе Н.О.В. Југославије и велики ударци, успеси и победе наше младе и храбре Н.О.В.Македоније јесу гаранција једне брзе победе над немачко-фашистичким окупатором и његовим слугама, слободе која ће синути и нашем македонском народу.

Али, да би тај час што пре дошао, да би се наше снаге за извојевање повећале и да би једном извојевана слобода била очувана, неопходно је потребно да сваки Македонац и Македонка стутги у редове наше младе народно-ослободилачке војске и својом снагом. својом крвљу и животом обезбеди толико дуго жељену слободу и уједињење.

Борба нас зове!

Напред у борбу! Напред у победу!

Да живи наша млада, али славна народно-ослободилачка војска Македоније!

'• У овој борби батаљон није имао губитака.

[8] Спиро Китннчев. претседник (кмет) окупаторске општнне у Скопљу, и браћа Јордан и Димитар Чкатров осуђени су, после ослобођења, од органа народне властн на смрт, као ратни злочинци.

Да живи наш Врховнл командант, славни херој — друг Тито!

Да живи слободна, уједињена, равноправна Македоније у новој, демократској, федеративној Југославији!

Слава палим херојима!

20 јануара 1944 г.

ШТАБ V ОПЕРАТИВНЕ ЗОНЕ
ЗА МАКЕДОНИЈУ

БР. 10

САОПШТЕЊЕ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ О БОРБАМА ПРВЕ МАКЕДОНСКО-КОСОВСКЕ И ДРУГЕ МАКЕДОНСКЕ БРИГАДЕ КОД СЕЛА МРЕЖИЧКО, ВИТОЛИШТЕ, НОТИ И ФУШТАНИ[1]

САОПШТЕЊЕ БР. 3

23 децембра 1943 године јединице наше војске отпочеле су офанзивне операције против немачко-бугарских окупатора на сектору од Морихова до Вардара, на ширини од око 100 км.[2] Успешни напади извршени су на пограничним секторима, у Мрежичком и Конском[3], где је убијено 39 непријатељских војника, 12 заробљено и 1 добровољно прешао на нашу страну. Са успехом је завршен напад на утврђени рудник лискуна код Витолишта[4]. У двочасовној жестокој борби убијено је 8 бугарских војника и полицајаца, који су за рачун Немаца — који експлоатишу рудник и налазе се у њему — чували стражу у утврђеним рудничким позицијама. У рудничком магацину је заплењено: 3.000 л нафте, 2П0 кг пиринча, 100 кг сланине, 100 кг шећера, 600 кг брашна и друго. Једна ударна група партизана извршила је диверзиони напад на Ђевђелију[5], где су бугарски окупатори,

[1] Орнгннал, куцан на машини, налазн се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

[8] У овим офанзивним операцијама учествовале су Прва македонско-косовска и Друга македонска ударна бригада.

[J] Напад на бугарску граничну караулу у с. Мрежичко извршила је Прва македонско-косовска ударна бригада 26 децембра 1943 год., а на караулу у с. Конско, исгог дана, Друга македонска ударна бригада. Вндн док. бр. 2.

[4] Напад на руднк лискуна код с. Витолиште нзвршила је Прва македонско-косовска ударна бригада, 2 јануара 1944 године. Види док. бр. 2 и 4.

[5] Напад је извршила, уочи 1 јануара 1944 год., диверзантска група која је била састављена од бораца Прве македонско-косовске и Друге македонске бригаде. О жртвама бугарског окупатора немамо података, а диверзантска група није имала жртава.

ошамућени изненадном појавом партизана у граду, у међусобном пуцању претрпели доста губитака у мртвима и рањенима. Извршени су напади на немачке радио-станице у Прждеву и Клисури[6]. Побијено је 12 немачких војника и заплењен ратни материјал. За време ове наше офанзиве на прузи Велес—Ђевђелија дигнут је у ваздух један војни воз близу села Миравциу. Нападнута је полициска станица у Витолишту[8] и извршене су акције против шпијуна у Полчишту и Бешишту.

Са циљем да отклоне опасност која је од наших јединица претила прузи Скопље—Солун и другим важним саобраћајним линијама, Немци су покушали да изведу једну офанзиву против наше војске на овом сектору. Тако је 5 јануара 1944 године једна немачка колона напала село Ноти, Ливађе и Ошин, где су се налазиле неке наше јединице[9]. Да би онемогућиле непријатељску офанзиву и разбиле немачке планове, наше јединице су извеле две успешне акције. Осмог јануара, ноћу, наше јединице су извршиле препад на утврђени немачки гарнизон у селу Фуигтанима. Дејствујући само машинским оружјем и бомбама, наши борци[10] су нанели немачким фашистима губитке од око 100 мртвих и велики број рањених. Једанаестог јануара наша два батаљона[11] постављају заседу код села Ошин и дочекују једну немачку колону, која је наступала из правца села Ливађе. Колона је потпуно разбијена: убијено је 15 немачки војника а заробљено 13. Заплењено је: 4 пушкомитраљеза, 1 минобацач, 16 пушака, 2 винтовке (совјетске полуаутоматске пушке), 3 коња, много ранаца, војничке спреме и друто. Тиме је немачка шестодневна офанзива заустављена а да није дала било какве резултате њеним организаторима.

Али Немци не одустају, и реорганизовани, са новим појачањима, поново предузимају другу офанзиву против наше војске. Осамнаестог јануара, наступајући са североистока (Конско—Ума), отпочела је нападе бугарска војска у јачини од два ратна батаљона. Код села Лангадија и Периклеја дочекала су их два

[6] Напад је извршила, 28 децембра 1943 год., Друга македонска ударна бригада.

[7] Ову диверзантску акцију извршиле су, почетком јануара 1944 године, јединице Друге македонске ударне бригаде.

[8] Напад је извршила, 1 јануара 1944 год., Прва мдкедонско-косовска ударна бригада. Види док. бр. 4.

• На овом сектору налазила се Друга македонска ударна бригада. После огорчених борби, Бригада је била потиснута. те је један део отишао у с. Зборско, а други део на терен Кавадарског среза.

« у овој борби учествовала је Прва македонско-косовска ударна бригада.

[11] Батаљони „Стево Наумов" и „Христо Ботев". Наши нису нмали губитака (према усменим подацима Тихомнра Милошевског).

наша батаљона[12] и у десеточасовној борби нанела непријатељу губитке од много мртвих и рањених. Заробљен је један подофицир, заплењена велика количина ратне спреме и муниције. Борба је била врло жестока, непријатељ је добио појачања, а села Лангадија и Периклеја прелазила су три.пута из руху у руке. Истог дана, 18 јануара, наступајући са југозадада (Фуштани), једна немачка колона пошла је према Ноти и Тушину. На путу је била дочекана од наше заседе која је била постављена са циљем да дочека непријатеља. Пуштени да уђу у троугласто постављену заседу, Немци су десетковани унакрсном, жестоком ватром изблиза. На месту остају 123 мртва немачка војника и официра. Наши заплењују 8 пушкомитраљеза, 6 шмајсера, много пушака, 1 радио-станицу, војничку спрему, 3 коња и друго[13]. Убрзо из Караџове — истог правца — стижу две нове немачке колоне, које намећу широку фронталну борбу која траје све до ноћи. Наше јединице у међувремену добијају појачање од првог батаљона. И у овој борби наше су јединице нанеле велике губитке немачким фашистима[14]. На тај начин је ова, по плану и снази непријатеља већа офанзива потпуно пропала, јер није донела онај успех који је непријатељ рачунао да постигне а то је: опкољавање и унипгтење наших снага на овом сектору.

Сељаци и грађани,

борци наше јуначке војске!

Наша млада Народно-ослободилачка војска Македоније расте и јача у победама и жестоким борбама против нашег заклетог непријатеља — Хитлеровог фашизма и старих наших душмана, великобугара, Хитлерових одвратних слуту. Победе које су задобили наши батаљони и бригаде учврстиле су још више дух наших смелих бораца и ојачале веру нашег народа у његове осветнике и ослободиоце — партизане.

Бугарски окупатори у Македонији на челу са генералом Бојдевим[15] и министром Партовим[16] из темеља су расклаћени и до костију престрашени. Они не знају заправо куда и на коју страну да шаљу војску да би се одбранили од све одлучнијих и већих удараца наше војске. Они немају више вере у своју војску, у којој су почеле да васкрсавају — дуго времена замазиване гестаповским терором и фашистичким заблуђивањем — славне традиције Ботева и Левског и вековна словенска мржња према немачким завојевачима.

[1!] Прве македонско-косовске н Друге македонске бригаде. Губици батаљона нису утврђени.

[14] Поменуте борбе водили су Први и Други батаљон Друге македонске ударне бригаде. Губици батаљона: три мртва и један рањен (према усменим подацима Ђорета Дамевског).

[15] Васил Бојдев, командант Пете бугарске армије, са седиштем у Скопљу

[19] Министар правосуђа бугарске владе

Црвену армију херојских совјетских народа још мало па ћемо видети на нашем хоризонту — на границама Балкана. Она незадрживо иде на запад и својим осветничким песницама заувек меље Хитлерове крвожедне хорде. Савезнички авиони указују јој директну помоћ — они растерују центре бугарског фашистичког режима у Бугарској и Македонији. Скопље је евакуисано, а осталим македонским градовима спрема се рушење и пустош, све док по њима газе немачке чизме и бугарски фашисти. Зато сви као један дижите се у борбу за истеривање окупатора из Македоније! Остављајте градове сви ви који можете да носите оружје а волите слободу и срећну будућност македонског народа, ступајте у редове наше младе али јуначке Народно-ослободилачке војске! Тако ћете најбоље сачувати своје куће и своје блиске, тако ћете најбрже извојевати слободу нашем народу!

Мајке, жене и сестре по целој Македонији, ви које сте на својим леђима. осетиле фашистички гнев, покажите се достојне своје браће и синова који гину за светлију будућност ваше деце и свом снагом помажите нашем фронту, нашој .Народно-ослободилачкој војсци. Организујте у позадини свестрану помоћ у храни, оделу, санитетском материјалу и друто за наше борце! Нека нико не остане по страни од борбе!

Све за фронт — све за победу!

Живели наши борци, команданти и политички комесари наше младе Народно-ослооодилачке војске и партизанских одреда!

Живела слободна Македонија у слободној Демократској и Федеративној Југославији!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

1 фебруара 1944 године

ГЛАВНИ ШТАБ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
И ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА МАКЕДОНИЈЕ

БР. 11

ОБАБЕШТЕЊЕ СВЕТОЗАРА ВУКМАНОВИЋА-ТЕМПА ОД 5 ФЕБРУАРА 1944 ГОД. КУЗМАНУ ЈОСИФОВСКОМ О ПЛАНУ ДЕЈСТВА ЈЕДИНИЦА НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ И ДАЉИМ ЗАДАЦИМА[1]

ДРУЖЕ ПИТУ[2],

I

Јављам ти се из околине Дојранског Језера, са пута ттрема Марином мјесту рођења[3]. Прва бригада пошла је у Азот и Поречје[4]. Са њом је отишао Абас и Панчо[5] (замјеник генерала Апостолског). Друга бригада остала је у Тиквешу и Морихову[8]. Са њом је остао Орце[7] и Љиљак[5]. Ја и Мурат[9] са Дончом[10] и Чентом[11] пробијамо се са два батаљона до V зоне. Абас је предузео руковођење цијелим подручјем на западну страну жељ. линије Скопље—Битољ, изузев Преспе. Према томе он ће руководити и војним и политичким радом на том подручју. Само и ти треба да успоставиш везу са I обл. ком. ако имаш лакшу везу. Орце и Љиљак ће руководити војним и политичким радом на подручју Тиквеша, Преспе и Морихова. Према томе они ће руководити и радом II и III обл. ком. Ти руководи радом V обл. комитета. Ја ћу са Муратом образовати центар и директно руководити радом IV обл. ком. (кад се организује). Само мени треба да по-

[1] Оригинал, у рукопису, на српскохрватском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК .Македоније.

[2] Народни херој Кузман Јосифовски-Питу, члан ЦК КПМ и Главног штаба Македоније. Погинуо 25 фебруара 1944 год. у Скопљу у борби против бугарске полиције, при покушају да се пробије кроз блокаду.

[3] Куманово, родно место Маре Нацеве, члана ЦК КП Македоније

[4] Прва македонско-косовска бригада пошла је 30 јануара 1944 год. и стигла до с. Богомила. После 15 дана непрекидне борбе Бригада се вратила у Егејску Македонију, на терен Караџова. Види док. бр. 12

[5] Цветко Узуновски, политички комесар Главног штаба Македоније и Панче Неделковски, заменик команданта Главног штаба Македоније (погннуо октобра 1945 год. у авионској несрећи).

[6] На карти: Мариово

[7] Добривоје Радосављевић

[8] Борко Темелковски

[8] Страхил Гигов, заменик политичког комесара Главног штаба Македоније

[10] Михајло Апостолски. командант Главног штаба Македоније

[11] Методије Андонов, члан Иницијативног одбора за сазивање Антифашистичког собрања нзродног ослобођења Македоније

шаљеш Анку[12] и Делчета[1:!]. У вези са цијелом овом реорганизацијом одмах требаш предузети сљедеће мјере:

1) Јави Кумановском батаљону[14] да одмах спреми базу за смјештај центра. Ако не може на њиховом терену, онда нека је спреме на терену Врањског одреда[1"'].

2) Одмах тамо пошаљи Анку и Делчета.

3) Набави бензина, машинског уља и акумулатора и пошаљи У ту базу.

4) Да Кумановски батаљон одмах пошаље једну патролу која ће се повезати преко Велеса и Планинског[16] у Азоту са првом бригадом и Абасом. Патрола треба да изгради канал за стални саобраћај тим путем.

II

У погледу агитације и пропаганде добили смо од Тита нове директиве које треба хитно спровести. Те директиве су:

1) Укинути све окружне листиће који излазе без наше контроле, баве се крупним политичким проблемима и уносе забуну (н. пр. лист III обл. ком.). Спроводећи ову директиву ми ћемо организовати наш централни лист који ће се бавити општим политичким питањима, као и питањима и проблемима појединих крајева наше земље. Зато је нужно да сваки обл. комитет организује шиљање дописа о појединим проблемима из своје области. На тај начин ми ћемо осигурати добру и политички правилну штампу. Но ми ћемо ипак наставити са издавањем листова Прве и Друге бригаде, па евентуално и Треће бригаде[17]. Само што ови листови не треба да се баве општим политичким проблемима него само проблемима који се тичу саме бригаде и краја гдје она дејствује. Уколико би се у њима говорило о општим политичким проблемима, држати се строго наше централне штампе.

2) У штампи морамо строго избјегавати секташки став према Енглеској и Америци и строго избјегавати сваке испаде који би могли нанијети озбиљне тешкоће нашој новој држави коју ми стварамо данас. У том погледу треба: а) истицати све што савезници позитивно чине за нас — помоћ војсци, примање избјеглица и рањеника, истицање наших успјеха преко радија и штампе и др.; б) истицати све савезнике а не само СССР кад се говори о заједничким одлукама савезника; в) не критиковати унутрашње

[18] Мара Нацева

" Бане Андреев

[14] „Јордан Николов"

[15] Други јужноморавски партизански одред

'« Стоилко Ивановски, теренски радник у Велешком срезу

[17] Трећа македонска ударна бригада формирана је 26 фебруара 1944 год. у с. Жегљане, Кумановскн срез. У њен састав ушли су батаљони: „Јордан Николов", „Стево Наумов" и „Христијан Тодоровски-Карпош".

уређење савезничких држава; г) редовно доносити извјеагтаје с англо-америчких фронтова, нарочито бомбардовања.

3) Измијенити у сваком погледу тон штампе и агитације у том смислу да се свим питањима прилази са становишта једне нове државне творевине која није ничија филијала него дјело борбе наших народа. Не дозволити да разним испадима даднемо непријатељима оружје у руке за разбијање демократски расположених маса у свијету за нас. Ово тим прије што нам је њихова помоћ потребна сад и послије рата.

4) У погледу краља и монархије држати се одлука АВНОЈ. Не претјеривати и не придавати краљу већи значај него што га има. Избјегавати ситне полемике и чувати достојанство али на зборовима допустити да народ каже своје мишљење о краљу.

5) По свим градовима и селима организовати уже и шире конференције на којима доносити резолуције и шиљати поздравне телеграме АВНОЈ, НКОЈ, Маршалу Титу и Димитру Влахову.

III

У погледу организовања Иницијативног одбора Народноослободилачког собранија Македоније ти требаш хитно да пошаљеш Гоцетовог оца[18] и све остале које предлажеш у нову базу. Ово треба што прије да учиниш јер морамо изаћи са прогласом чим прије.

IV

Добро би било да Абасу пребациш неког официра који би дошао као командант Прве бригаде, јер ће косовски батаљон[19] ускоро морати ићи за Косово. Исто тако један лекар је нужан за Другу бригаду. У погледу технике, ако можеш, пошаљи ми машина (српских) на базу и један гештетнер. Исто тако пошаљи ми један штекер телефонски из централе ако можеш такви набавити.

V

Пре три мјесеца пошли су неки другови од Тита до нас[20].

[18] Дончо Арсов

Односи се на два Косовска батаљона која су ушла у састав Прве македонско-косовске ударне бригаде приликом њеног формирања и остала у њој све до почетка јуна 1944 године.

[20] Благоје Иванов и Штерју Атанасов. руководиоци БРП(к). Онн су дошли из Москве у Врховни штаб НОВ и ПОЈ,, па су преко Црне Горе пребачени до Главног штаба Македоније, а одатле за Бугарску.

По неким информацијама, они се налазе у албанској чети у селу Славе испод Шаре и требају да се повежу самном. Одмах јави Тетовској организацији да се на сваки начин наши другови из I обл. ком. повежу са њима. Њих треба допратити до Кумановског батаљона и то или преко Шаре или преко Азота и Поречја. Најбоље ће бити преко Шаре и зато Тетовска организација мора учинити све да их пребаци. Ово схвати као врло озбиљан а хитан задатак за који се живо интересује Тито.

VI

Јави Кумановском батаљону да ли можеш смјестити у Скопље једну станицу да ти је пошаљем. Имам једну радиостаницу, те ако је ти не можеш смјестити, послао бих је за Јабланицу у Србију.

VII

Ако можеш, јави преко Кумановског батаљона јужно-моравским бригадама око Врања и Лесковца да ја долазим у том правцу и да они требају ми свршити ове ствари:

1) Све бугарске војнике који су прешли на њихову страну упутити код Кумановског батаљона гдје ће ући у састав бут. батаљона „Христо Ботев".

2) Јавити Штабу Косовске оперативне зоне[21] да са главним својим снагама обухвати терен Гилана и Скопске Црне Горе и да на том терену смјести свој штаб. На тај начин биће у мојој непосредној близини. Но по овом питању оставити да они сами одлуче, али је потребно да знају да ћу ја бити ту близу и да један од њих ме чека да се договоримо о свим стварима.

Много те поздравља

5 фебруар **Темпо**

Положај

П.С. Телефонски штекер који ми треба зове се: мушки контакт (штекер) који се употребљава код телефонске централе. То је са једним краком. Исто ми треба да ми пошаљеш један тастер.

Ово писмо пошаљи у препису Орцету и Абасу.

Темпо

[21] Косовска и Метохиска оперативиа зона формнране су марта 1943 годнне.

БР. 12

ОДЛОМЦИ ИЗ ДИЕВНИКА ПЕТРА БРАЈОВИЋА, КОМАНМАНТА ПРВЕ МАКЕДОНСКО-КОСОВСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ, О БОРБАМА ПРОТИВ БУГАРСКЕ ВОЈСКЕ И ПОЛИЦИЈЕ У ВРЕМЕНУ ОД 31 ЈАНУАРА ДО 14 ФЕБРУАРА 1944 ГОДИНЕ[1]

„31 јануар. Бригада је прешла грчко-југословенску границу[2].

1 фебруар 1944 г. Преданили смо у бешишким колибама. У 19 часова блокирали смо село Бешиште и снабдели се храном.

2 фебруар. Прешли смо Реку Црну. Преданили смо у колибама у близини села Вепрчани. Ноћу 2—3 провели смо на путу за село Дрен. Блокирали смо село Дрен и Смолани.

Ноћу 3—4 фебруара ушли смо у село Никодин.

4 фебруар. Одржали смо митинг у село Никодин. Око 15 часова напали су нас бутарски војници и полицајци. После слабог отпора ми смо се прилично несрећено повукли из села, али одмах после тога једна наша чета је на јуриш заузела село. Овом приликом нисмо имали губитака. Непријатељ је имао 20 мртвих. Борба је трајала до 19 часова. Ноћу између 4 и 5 фебруара пошли смо за село Степанце.

5 фебруар. Стигли смо пред село Степанци где је била бугарска војска. Стражу смо похватали и разоружали. Заобишли смо село и отишли у Манастир св. Димитрије где смо и преданили. Ноћ између 5 и 6 фебруара провели смо на путу преко планине Мукоса.

6 фебруар. Стигли смо у Азот и запосели село Ореов Дол, Мокрени и Габровник. Око 14 часова наишао је непријатељ са јаким снагама. Ми смо организовали одбрану и отпочели борбу. Борба је трајала до 18 часова. .Непријатељ је свуда заустављен. Претрпевши озбиљне губитке, само у мртвим 30, непријатељ се у току ноћи повукао[3]. Ноћу 6 и 7 фебруара предузели смо покрет према Богомили.

[1] Препис, на српскохрватском језику, налази се у архнви Историског одељења ЦК СК Македоније.

[2] Према плану Главног штаба НОВ и ПО Македоније, једннице НОВ и ПО Македоније отпочеле су, крајем јануара, офанзиву на територнју Македоније под бугарском окупацијо.м. Прва македонско-косовска бригада требало је да продре на сектор Азота и Поречја, Друга македонска бригада на сектор Тнквеша, а батаљони „Стево Наумов" и „Христо Ботев", под командо.м Главног штаба Македоније и друга Темпа. да продру преко Беласице и Плачковице до Куманова, односно у рејон дејства батаљона „Јордан Николов". Предвиђени план успешно је извршен од стране поменутих јединица.

[3] Бригада је имала три мртва и пет рањених. (Подаци о губицима Прве македонско-косовске бригаде узети су из забележака команданта

7 фебруар. У 6 часова прешли смо поврх тунела код Богомиле и пењали се гребеном Караџице. У 7 часова непријатељске колоне кренуле су се к нама. Ми смо брзо заузели Орешку Чуку изнад Богомиле и напали смо непријатељске колоне. Непријатељ Је преко целог дана доелзчио снгЈ-е камионима из Прилепа и возом из Велеса. Било је око 3 пука војске. Непријатељ је покушавао непрекидно да свлада нашим положајима. Ми смо разбијали колону по колону. Сва околна села била су поседнута војском. Непријатељ је имао преко 80 мртвих. Ми нисмо имали губитака. Око 18 часова, вештим маневром, бригада се кренула јаругом између тунела и села Богомиле. Око 21 час наишли смо на непријатељске заседе. Били смо ббасути јаком ватром са блиског отстојања[4]. Пробијали смо се и заштитница наша дала је жилав отпор. Исте ноћи стигли смо у Мокрени и Ореов Дол где смо узели храну.

8 фебруар. Упутили смо се гребеном ка Манастиру св. Димитрије. Око 10 часова приметили смо бугарску колону војника. Заузели смо положаје за борбу. Отпочела је борба и трајала је преко целог дана. Непријатељ је имао 20 мртвих[5]. Око 18 часова предузели смо покрет заобилазним путем ка Манастиру св. Димитрије.

9 фебруар. Стигли смо на Илијин Врх. Око 10 часова две непријатељске колоне кренуле су к нама. Ми смо их изненада напали. Разбили смо потпуно непријатељске колоне. Падао је велики снег. Ми смо предузели покрет према Никодину. Ноћу између 9 и 10 фебруара предузели смо покрет ка Дрену. Око 19 часова наишли смо на непријатељску заседу војника. Заседа је разбијена а ми смо запленили нешто спреме и муниције. Око 20 часова североисточно од села Никодина, на чистини, наишли смо на непријатељски стрељачки строј са укопаним пушкомитраљезима и митраљезима. Непријатељ је изненада нас обасуо ватром са свих страна. Били смо у киши куршума. Нисмо могли ни главе подићи. Око 15 минута лежали смо на 100 метара близу неттријатеља не могавши дати никакав отпор. Одмах после тога отворили смо брзу паљбу и следећег тренутка други батаљон извршио је јуриш. Непријатељско десно крило било је потпуно потиснуто. Непријатељ је покушао са јуришем, али је одбијен. Једна наша чета напала га је леђно-обухватно. Предузели смо пробијање према друму Прилеп—Кавадар. У овој борби имали смо неколико рањених". Непријатељ је имао око 35 мртвих. Око 6 часова пре-

Главног штаба Македоннје Михајла Апостолског, које се налазе у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.)

[4] Овом прилнком Бригада је имала два мртва и једног рањеног.

[5] Бригада је имала једног мртвог.

• У борби код с. Ннкодин Брнгада је имала три рањена.

лазили смо друм. Непријатељска заседа напала је наше задње делове. Наша прихватница напала је непријатеља с бока и омогућила бригади извлачење

10 фебруар. Око 3 сата напали смо на село Горњи Радобиљ. Непријатељ је дао отпор, али су наши борци на јуриш заузели село. Непријатељ је побегао. Цела околина била је алармирана. Ракете, пушчана, као и митраљеска паљба била је са свих страна. Недалеко од нас чули су се узастопни јуриши са узвиком „ура". То је наша заштитница водила борбу са непријатељем. У току ноћи непријатељ је камионима довлачио појачање. Око 7 часова ми смо заузели висове изнад села Горњи Радобиљ. Непријатељ је са јаким снагама јуришао у правцу села. Око 10 часова непријатељ је заузео косу наспрам нас. Чаркали смо се прекр целог дана. Непријатељ је употребио бацаче и топове. Око 10 часова предузели смо пробијање према Црној Реци, стигли смо у село Галиште где смо узели хране. Послали смо једну ударну чету да заузме скелу преко Реке Црне. Ноћу између 10 и 11 фебруара ишли смо ка Црној. Непријатељ из Мрежичког, обавештен о нашем покрету, брзо је послао војску да поседне скелу и реку. Реку нисмо могли прећи и повукли смо се у колибе близу скеле.

11 фебруар. Непријатељ је предузео патролирање реке. Ми смо заузели доминирајуће положаје. Једну групу контрачетника (фашистичких плаћеника) и полицајаца која је ишла да сруши скелу разбили смо. Око 14 часова предузели смо покрет према широком долу реке са намером да је прегазимо. Извршена је реорганизација бригаде у групе. Кад смо дошли у близину реке, чули смо пушкомитраљеску ватру. У колибе изнад места нашег прелаза стига-о је непријатељ у снази око 150 војника. Решили смо да извршимо насилан прелаз преко реке гажењем. Поставили смо сигурне заседе на истакнута места и по ешалонима прешли реку.

12 фебруар. Преданили смо у Клиновске кошаре. У 15 часоЕа предузели смо покрет према граници преко Ђуровог Камена. Пут до Караџое (Грчка) трајао је непрекидног хода 45 сати. Ноћу између 12 и 13, дању 13 и ноћу између 13 и 14 и дању 14 провели смо на путу.

14 фебруар. Стигли смо у 15 часова у Караџоу. При том путу падао је непрекидно снег. Била је велика мећава. ЈБудство је било босо и исцрпено. Имали смо 3 смрзла и 26 премрзлих'.

[7] При пробоју кроз бугарске заседе код с. Тројанцн отсечена је група партизана, од 40—50 бораца. на челу са Павлом Брајовићем. Пробијајући себи пут кроз борбу група је преполовљена стигла у Дебарце. код одреда „Славеј". Средином априла 1944 год. мањи део ове групе прикључује се бригади у с. Г. Радово, а већи део остаје на Караорману.

БР. 13

ОБАВЕШТЕЊЕ БОРКА ТЕМЕЛКОВСКОГ ОД 15 ФЕБРУАРА 1944 ГОД. ДОБРИВОЈУ РАДОСАВЉЕВИЋУ О ЗАВРШЕТКУ НЕМАЧКЕ ОФАНЗИВЕ НА КАЈМАКЧАЛАНУ И О СУКОБУ ГРУПЕ ПАРТИЗАНА ПРВОГ БАТАЉОНА ДРУГЕ МАКЕДОНСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ СА БУГАРСКОМ ВОЈСКОМ КОД С. КЛИНОВА НА РЕЦИ ЦРНОЈ[1]

Драги Орце,

Пошто се није вратила патрола, шаљемо друга да те обавестимо за стање код нас.

1) Петре[2] је радио данас два пута. Везу није добио. Каже да му је акумулатор слаб и да ће се скоро испразнити. Тражи од Алије[3] да ради (у колико има ра.[дио] ст.[аницу]) да би испробао он своју. Сутра ће опет да ради.

2) Савезници су данас радили. Изгледало је да је опет слао неки телеграм[4]. Рекли су да ће у 20,30 ч. тачно знати да ли ће бити авиона. Од сада треба да ту тачну вест добивају у 18,30. Горе чекају.

3) Грци извештавају да су Немци завршили са чишћењем терена на Кајмакчалану око Поликарпи, Манастириште и др. села. Нигде ништа нису нашли. Сад су се повукли. У ком правцу, не јављају. После хапшења „политкос капетана"[5] за Караџоу, траже већ неке људе из организације поименце.

4) Тек после подне се спустише одозго она два од Мајкиног батаљона®. Они су дали ова обавештења по Мајку: Пред мрак, пошто су испитали преко сељака положај код лесе[7] (мост око жице на Црни) и утврдили да непријатеља нема, послали су једну десетину са пуш. митр. напред да раније обезбеди прелаз за сваку евентуалност. Десетину је водио неки сељак. Кад их је Мајка послао, рекао је да ће после 20—30 мин.[ута] он кренути са батаљоном да не би много чекали горе. Кад је десетина стигла

[1] Оригинал, у рукопису, на српскохрватском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

Петре Чаевски, радиотелеграфиста Главног штаба Македоније

[3] Презиме није утврђено. Према исказу Петра Чаевског (радиотелеграфиста ГШМ). Алија је радиотелеграфиста Главног штаба Албаније, који је дошао да се обучи у руковању.

[4] Телеграм је послао својој команди шеф енглеске мисије.

[5] Секретар грчке позадинске организације

[6] Методије Поповски-Мајка, командант Првог батаљона Друге македонске ударне бригаде

[7] Прнмитивно израђен мост од прућа.

до лесе, послала је своју патролу од 7 парт. а остали са пуишомитраљезом остали су на положају с оне [стране] реке. Чим су прешли преко реке на око 200—300 м, приметили су у не^-посредној близини некакво кретање људи. Сељака су пустили напред а они су залегли. Сељака нико није зауставио. Људи су ишли у њиховом правцу. Приближили су се на око 15 м и наши су их зауставили. Одговорили су да су вој.[ници] буг.[арски]. Наши су осули ватру из шмајсера и пушке. Наши су били тројица, један за време пуцњаве се негде изгубио. Војници буг.[арски] су били, како они кажу, у групи прилично великој, те је сигурно да имају мртвих[8]. Група се распрсла и побегла. Наша двојица су отишла напред. Позади њих су прешла још 4 наша, који нису отишли у том правцу где је било пуцање, те су стигли, мало боље познавајући пут, пре њих. То су она 4. После 10 минути непуних настала је пуцњава са свију страна. Слушали су пуцање и с једне и с друге стране реке. Значи Мајка је то пуцање чуо и сигурно није кренуо. Не зна се шта је са остатком десетине и оним који се вратио, тј. изгубио за време пуцњаве[9]. Наша патрола се састала са Мај[ком] и обавестила га. Једног од Тиквешана су оставили код Мајке а они су негде кренули, рекли су да имају други посао. Изгледа на Базу[10]. У неким колибама су нашли старог Џуну[11] и другарицу једну. Изгледа нова партизанка. Мица[12] није, пошто је они познају.

После пуцања ова двојица вратили су се назад и покушали да газе Црну и да се врате код батаљона, но нису успели пошто је много дубока била а не што не познају. После су се опет назад вратили. Отишли су на колибе где смо водили борбу после извесног лутања по води и снегу. Приметио их газда и издао. Спавали су целу ноћ у неком сену *и* ујутро је дошла војска. Тражили су баш у оној колиби где су лежали. Викали су: излази, пуцам, палићемо сено и сл. а ови за сво време су ћутали. Војска је отишла, отишли су и они. За пут су ухватили неког сељака. Одвео их је до негде одакле су сами наставили. но после кратког времена опет залутали те су се назад враћали. Лутали су неколико дана а било је страшно невреме. Једноме су ноге страшно премрзле и уопште не може да иде. Други је мало лакше оболео. Један је нов дошао са последњом партијом. Морал је одличан код њих. Оставили су много добар утисак својим држањем. За цело време док су били на оној терит. били су по

[8] Губици бугарске војске нису утврђени.

® После десетодневног лутања десетина се вратила, без губитака, у састав Бригаде.

[10] Седнште Трећег обласног комитета код с. Куманичево

[11] Методије Нунов курир позадинске организације Кавадарског среза

[11] Милнца Лукнћ

селима. Много се фале од народа. Војска је ишла за њима, али увек — кад они из села, војска у село. Жртве није било до оног момента ниједне.

5) Овде се ради стално. Иде некако.

Других вести немамо.

Пиши, ако не дођеш, шта има тамо.

15/11-44 Много поздрава свима
3.[Борко] **Љиљак**[13]

БР. 14

ОБАВЕШТЕЊЕ КИРА ГАВРИЛОВСКОГ, ЧЛАНА ДРУГОГ ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КП МАКЕДОНИЈЕ, ОД 15 ФЕБРУАРА 1944 ГОД., ШТАБУ ДРУГЕ МАКЕДОНСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ О НЕПРИЈАТЕЉСКИМ СНАГАМА У КРУШЕВУ II ПРИЛЕПУ'

15-11-944 год.

Драги друтови,

1) Ако у 54 (Крушево) шаљете патролу, онда је за тамо следећа парола: код куле у ливади Макшутоска у 7 сати увече, близу стазе. Патрола нека крекеће као жаба, а одговориће јој се лупањем каменом више пута. На то ће патрола одговорити ударањем каменом три пута, док ће човек који ће је чекати лупати четири пута. Човек ће чекати у петак увече.

2) Непријатељских снага у 54 има: 30—35 полицајаца, 20—30 војника и 30 реакционара наоружаних пушкама који дејствују према потреби. Последњих дана град је био стално блокиран. А увече су постављали заседе по стазама око града, одакле се претпостављало да могу партизани ући у град.

3) 11 о. м. у 51[2], услед непажње патроле[3] од 7 бораца, два пута је дошло до сукоба између наше патроле и буг. војске и полиције. Један је партизан убијен, а други заробљен, па стре-

[11] Борко Темелковски

[1] Документ, у рукопису, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

[1] У Прилепу

[3] У циљу заваравања непријатеља, штаб Прве македонско-косовске бригаде послао је једну ојачану десетину у правцу Прилепа, са задатком да врши диверзантске акције, како бн скренула пажњу окупатору. Десетина је ушла и у Прнлеп.

љан. За још неколико бсраца се не зна где су. Детаљније о самом случају испричаће вам Цане[4] или Ганчо[5].

4) И без тога је у 51 реакција беснела, а сада још више. Народ се прилично уплашио. После 6'/а сати увече нема живог човека на улици. Ево неколико вечери полиција претреса свакога кога би нашла на улици после 6 сати. Окупатор се служи разним средствима и вешто користи све прилике само да би деморалисао масе. Ухваћене партизане води улицама да би их становништво видело, па затим их у касарнама стреља, а стрељане дуже времена оставља на месту с истим циљем, да би становништво видело како гину партизани.

5) Војска која одлази у потере, скоро се сва јавља добровољно. Ових дана сва војска се вратила у град певајући. Неки војници су се хвалисали да су добили наређење да стављају под нож све разб. партизане које буду ухватили[0].

6) Војска и полиција су починиле велика зверства и отимачине по селима. Сакупљамо податке.

7) О снагама непријатеља овде[7] не можемо вас тачно обавестити, јер су велике и стално једне одлазе а друге долазе. Град је стално блокиран, нарочито увече, али се ипак вешто може изаћи и ући.

8) Мобилизација јењава. Последњих дана скоро нису добили позиве.

II

Једна група партизана извршила је акцију на телефонс.[кс] жице на путу за Велес. Оборене су 3 бандере и добро покидане жице[8]. Скопље је готово сасвим евакуисано. Такође то почиње и у Битољу, а овде слабије. Становништво је прилично уплашено. Осећа да се налази у рату против окупатора и очекује бомбардовање. Мобилизација јењава. Ових дана није подељено скоро уопште нових позива.

Има много омладинаца од 16—18 год. који се пријављују као добровољци за Н.О.В. Шта мислиш, да ли да их шаљемо или причекамо још мало?

[4] Цане Јовановски. Ногинуо априла 1944 годнне, као курир Друге македонске брнгаде.

[5] Мнтко Цветковски. Погинуо 19 септембра 1944 год. код Прилепа, у борби против Немаца.

[6] Борбе бугарских окупаторских трупа и полиције против Прве македонско-косовске бригаде вођене су од 4 до 14 фебруара 1944 године, код села: Никодин, Ораов Дол, Габровннк, Богомила итд. У овим борба.ча непријател. је имао око 200 мртвих и много рањеннх, а Бригада око 10 мртвих и 9 рањених (према дневнику П. Брајовића, док. бр. 12).

[7] Ирилепу

[8] Ову акцију нзвршила је ојачана десетина Прве македонско-косовске ударне бригаде.

Са прошлом партијом тамо је стигао један веома добар друг, коме треба обратити већу пажњу. Парт. име му је Ставре[9]. Прави је пролетер: нема ни оца, ни мајку, нити кућу, ни огњишта, монополски радник. Политич. и теоретски слабо издигнут. Потпуно је одан Партији и храбар је.

Друже, с обзиром на ситуацију у граду, ову патролу одмах враћамо да би извукла и довела тамо борце које су нам послали из Битоља. Ако су вам потребне неке ствари, послаћемо вам их с идућом патролом. Машинско уље имамо. Такође смо купили и 22 л. бензина, само нам јави да ли треба вама или Орцету[10]. Орце у писму није тражио да се овај набави.

Шаљемо ти једно писамце од Делчета[11]. Он 1е био овде и поново се вратио натраг да би се с друге стране пребацио до Г. Ш.[12].

Ових дана је од Орцета дошла патрола. У свом писму се нарочито интересује за вести у вези са I бригадом[13]. А о томе ви ништа не јављате.

Друже, веома нам је потребна једна писаћа машина, и то добра, јер она коју имамо толико је похабана да се скоро сваки други дан квари. А наша техника је једина за целу II област. Свакако настој да нам пошаљеш једну са следећом патролом.

Више нам треба за матрице.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Са др. поз.
J.[14]

• Редакција није утврдила на кога се односи.

[10] Добривоје Радосављевић

[11] Бане Андреев

[11] Главни штаб НОВ и ПО Македоније и део ЦК КПМ у ово време налазили су се на сектору Куманово—-Крива Паланка.

[15] После огорчених борби на планини Бабуна, Прва македонско-косовска ударна бригада вратила се у Егејску Македонију. Види док. бр. 12.

[14] Киро Гавриловски, члан Другог обласног комнтета КП Македоније

БР. 15

ИЗВЕШТАЈ БОРА ПОЦКОВА, КОМАНДАНТА ПЕТЕ ОПЕРАТИВНЕ ЗОНЕ, ОД 1« ФЕБРУАРА 1944 ГОД., КУЗМАНУ ЈОСИФОВСКОМ-ПИТУ О БОРБАМА БАТАЉОНА „ЈОРДАН НИКОЛОВ" ОД 7 ДО 18 ФЕБРУАРА 1944 ГОДИНЕ[1]

ШТАБ
I КУМАНОВСКОГ БАТ.
ЈОРДАН НИКОЛОВ"
18. II. 1944 г.
Положај

Драги другови,

У нашу јединицу су стигли одговорни другови[2]. Сва питања која се постављају пред нас биће решена како је потребно, тј. како ће бити корисније за нашу борбу.

Откада је формиран Оперативни штаб[3], извршили смо следеће акције: 1 акцију на Биљачи[4], као што вам је познато. После ове борбе оперативне јединице су се вратиле на свој терен и спровеле акцију. 11. II. 44 г. са једним батаљоном смо напали пругу код Табановца и претресли воз[5]. У возу није било ничег друтог до само једног вагона са хлебом и једног вагона са брашном. Заробљено је: 6 полицајаца (који су били рањени у борби на Биљачи и враћали се из кумановске болнице у своју команду), 3 немачка војника, 1 бугарски болничар-војник и 7 железничара. Три полицајца су убијена у борби приликом давања отпора из вагона. Убијени су п. начелника полиције, 1 старшија" и 1 полицајац. Ми нисмо имали никаквих губитака.

13-Н- т. г. наша оперативна јединица се поделила у два дела. Наш Кумановски бат. је остао на нашем терену са задатком да

[1] Оригинал, у рукопису, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније. На територији Пете оперативне зоне постојао је у ово време само батаљон „Јордан Николов".

[1] Бане Андреев и Мара Нацева

' Операт нвни штаб за координацију дејства македонских, српских и косовских јединица на терену Куманово—Врање формиран је 20 новембра 1943 год. и функционисао је све до фебруара 1944 годнне.

[4] Борба код с. Биљача вођена је против бугарске војске и полиције 7 фебруара 1944 године. Напад на бугарску полицију и војску извршилн су батаљон „Јордан Николов", Други ударни батаљон Јужноморавског партнзанског одреда и један батаљон са Косова и Метохије. У овој борби на страни партизана погинули су народни херој Христијан Тољоровски-Карпош. командант батаљона „Јордан Николов". и један партизан. Губици окупатора нису утврђени, али је бнло доста и мртвих и рањених.

[5] Напад на воз нзвршио је батаљон са Косова и Метохије и једна чета батаљона „Јордан Николов".

[6] Чин у бугарској армији и полицнји којн одговара данашњем чину водника у Југословенској народној армији.

сачека наше одговорне другове. Ударни бат.[7] и Косметовски бат. су се пребацили на Карадаг са задатком да се повежу са АбД а и да би са Косова прикључили 100 бораца са Косовцима. После извршеног задатка вратиће се у састав оперативне јединице.

Задаци које је извршио сам наш бат.:

1 Запалили смо школу у Ст. Нагоричину. У школи је пре тога била настањена нека војска. Да не би имали где да станују и обезбеђују се, ми смо одлучили да спалимо школу у Ст. .Нагоричину и Табановцу .Једна десетина која је била послата са задатком да спали школу у Тау.. није га извршила, јер је у школи видела светлост, те је у паници побегла. Због тога чина недисциплине, парт. орган. их је казнила, а према тим казнама биће кажњени и војнички.

2) Акција: 16-11-44 г. увече наша је чета добила задатак да на мосту Војник разоружа сеоску стражу која је тамо стајала, према обавештењима сељака. Послали смо II чету са задатком да разоружа стражу и запали караулу која се налази до моста и служи као стражара. Чета је извршила задатак. Спалила је караулу, посекла 15 бандера телефонске линије и онемогућила телефонску везу између Софије и Македоније. Стража на мосту стоји само док прођу аутобуси — ,,рејс", а затим се повлачи.

Телефонске жице су покидане у дужини од 2—2% км.

3) Дана 17-И- т. г. наша I чета је добила задатак да спали оппггину у селу Мл. Нагор. Добили смо податке да су трупе, које су биле у школи, напустиле ову и да у Мл. Нагоричину нема никаквих снага. Одмах смо то хтели да искористимо, те смо послали нашу I чету са задатком: ако стварно нема никаквих снага, да спали школу и општину. Уколико има снага, да сакупе све младе људе које је Бугарска позвала у војску. У М. Нагоричину, у школи, било је 200 војника и нешто полицајаца. Чета је сакупила 11 младића, од којих смо 2 вратили пошто нису способни за борце.

6) Материјал — војне књиге, секције, о коме сам вам писао, настојте да ми игго пре пошаљете.

Са другарским поздравом,

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За штаб
V оп. зоне Мак.
командант
Мирко[9]

НЗ. За везу коју треба. успоставити са Велесом, чекамо да нам пошаљеш јавку, па тек онда да пошаљемо патролу.

[7] Други Јужноморавски ударни батаљон

[8] Абдула Алија, умро је после рата од туберкулозе. као секретар Среског комнтета КП Прешево.

• Боро Поцков, командант Пете оперативне зоне

БР. 16

ИЗВЕШТАЈ ОЛИВЕРЕ ЈОЦИЋ, ПОМОЋНИКА ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА БАТАЉОНА „ЈОРДАН НИКОЛОВ", ОД 18 ФЕБРУАРА 1944 ГОД. ЉУБЧУ АРСОВУ О СТАЊУ НА ТЕРЕНУ И О ОДЛАСКУ КОСОВСКОГ И ДРУГОГ УДАРНОГ ЈУЖНОМОРАВСКОГ БАТАЉОНА НА КАРА ДАГ[1]

18-11-1944
Положај

Драги друже,

Примили смо ваша писма од 6-ог и 13-ог ов. м.

1. Одговорни друг и другарица као и остали су стигли 17-ог ов. м.[2] Одмах се приступило решавању свих ствари које се постављају пред нас. У најскорије време, када будемо решили ствари, моћи ћемо да вас опширно обавестимо о свему.

2. У писму од 6-ог ов. м. добили смо директиву за стварање базе за др.[уга] Т.[емпа][3]. С обзиром на ситуацију на нашем терену, створити базу на нашем терену значи разбити дражиновце. То не можемо учинити за тако кратко време. Зато база за прво време може да буде само на терену II Јуж. мор. одреда. Ми знамо да база треба да буде на нашем терену и зато ћемо најодлучније са свим снагама под оп.[еративном] шт.[абом] ударити по дражиновцима.

3. Што се тиче продирања на југ, гледаћемо да чим уредимо унутрашње ствари, пошаљемо тамо једну јединицу.

Пишете нам да ћете нам послати јавке за нека села. Гледајте да то учините одмах, јер ће нам то много користити.

4. На нашем терену се моментално налази само наш батаљон. Теренски батаљон[4] вратио се на свој терен. Он није више под оп.[еративним] штабом. Косовци и ударни батаљон отишли су за неколико дана на Карадаг. То је било нужно, јер Косовци треба да прихвате једну своју групу од 100 душа која иде са

[1] Оригинал, у рукопису, на српскохрватско.ч језику, налази се у архиви Историског одељења ИК СК .Македоније.

[2] Бане Андреев и Мара Нацева

[3] Према плану Главног штаба Македоније требало је да батаљон „Јордан Николов" створн и обезбеди ширу слободну територију око Куманова. на коју бн могли доћи Главни штаб, ЦК КП Македоннје и делегати за Антифашистичко собрање народног ослобођења Македоније.

[4] Припадао је Другом јужноморавском партизанском одреду. Назнв ..теренскн" добио је зато што је био везан за одређенн терен (Врање—Куманово), за разлику од ударног батаљона којн је маневрисао на свим теренима.

Косова. Ударни батаљон је пошао да. се у исто време изврши нека акција на том терену.

5. Тражићемо од другова из К.[уманова] да нам пошаљу потребне ствари за технику. Уколико они то не могу сами, обратиће се вама. Гледајте да учините што можете. Најважније нам је да набавим шапирограф.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

С друг поздр.
Вера[3]

БР. 17

САОПШТЕЊЕ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ ОД 20 ФЕБРУАРА 1944 ГОД. О БОРБАМА ПРВЕ МАКЕДОНСКО-КОСОВСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ И ДРУГЕ МАКЕДОНСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ У ВРЕМЕНУ ОД 31 ЈАНУАРА ДО 20 ФЕБРУАРА 1944 ГОДИНЕ[1]

САОПШТЕЊЕ БР. 4

31 јануара 1944 године две наше бригаде[2] отпочеле су офанзивне операције код Азота, у области Прилепа и Тиквеша, са циљем да ударе по живој снази и саобраћају непријатеља.

Наше јединице биле су дочекане жестоким непријатељским отпором и још првих дана су отпочеле велике жестоке борбе, али је наша војска испунила постављене задатке.

1 фебруара наше јединице су водиле целога дана борбу са бутарском војском код Мрежичког, у којој су непријатељу нанеле губитке од 4 мртва и много рањених[3]. 4 фебруара наше су јединице водиле четворочасовну борбу у селу Никодин са бугарском војском и полицијом. У жестокој борби село је два пута прешло из руку у руке. Непријатељ је имао губитке од 10 мртвих[4].

[5] Оливера Јоцић помоћннк политнчког комесара батаљона „Јордан Николов

[1] Оригинал, куцан на машини, налази се у архиви Исторнског одељења ЦК СК Македоније

[2] Прва македонско-косовска ударна бригада и Друга македонска ударна бригада. С њима су били и батаљони „Стево Наумов" и „Христо Ботев". под командом Главног штаба Македоније.

' Борбу је водила Друга македонска ударна бригада. Непријатељ је имао 14 мртвнх, а Бригада само једног рањеног. Види док. бр 23.

[4] Борбу је водила Прва македонско-косовска ударна брнгада. Непријатељ је имао 20 мртвнх. Бригада није имала жртава. (Према дневнику Петра Брајовића, док. бр. 12.)

Да би зауставио наступање наших бригада, бугарски окупатор је почео да концентрише јаке војне и полицијске одреде у области Кавадара, Прилепа и у Азоту.

6 фебруара наше су јединице водиле жестоку борбу против јаких бугарских снага код села Ореов Дол, Мокрени и Габровник. Непријатељ је свуда био заустављен и пошто је имао велике губитке, преко 20 мртвих и много рањених, преко ноћи се повукао са положаја[r]*.

Реорганизовани, са новим снагама, бугарски фашисти су почели још већу потеру против наше војске. Тако су 7 фебруара наше јединице које су прелазиле изнад тунела код Богомиле и пеле се по коси Караџице, приметиле неколико јаких непријатељских колона. Заузимајући брзо Орзшачку Чуку, наше јединице су напале непријатеља. Борба је била врло жестока и трајала је 11 часова. За то време непријатељ је довлачио нове снаге из Прилепа и Велеса. Сви покушаји бугарских фашиста да заузму наше позиције остали су без успеха и њихове колоне су биле једна за другом до ногу потучене. Непријатељ је имао преко 30 мртвих и рањених". Идућега дана, 8 фебруара, наше јединице поново су се сударили са непријатељем близу Манастира св. Димитрија. Борба је трајала целога дана. Непријатељ је претрпео велике губитке од 15 мртвих. 9 фебруара наше су јединице водиле борбу са двема бугарским колонама код Илијиног Врха[7].

Ноћу између 9 и 10 фебруара, идући ка селу Дрен, наше јединице су наишле на једну непријатељску заседу, која је после првих наших хитаца побегла, остављајући целу своју спрему и муницију. Исте ноћи једна непријатељска колона у стрељачком строју дочекала је наше јединице митраљеском ватром. На 100 метара од непријатеља, један наш батаљон врши напад и потискује десно непријатељско крило. На тај начин, наше јединице су одбиле непријатеља и наставиле пробојни марш ка друму Прилеп—Кавадар. Непријатељ је у овој борби претрпео велике губитке[8], а наше јединице су имале само 3 рањена.

10 фебруара, у 3 часа изјутра, наше јединице су напале непријатеља који се налазио у Горњем Радобиљу и на јуриш су заузеле село. Преко дана, 11 фебруара, на висовима око села наше су се јединице целога дана чаркале са непријатељем који је дејствовао из минобацача и топова[9]

[5] Непријатељ је имао 30 мртвих, а Прва македонско-косовска ударна бригада три мртва и четири рањена. Вндн док. бр. 12.

• Губици непријатеља: око 80 мртвих,, а Прве бригаде: два мртва и један рањен. Видн док. бр. 12.

[7], [8] У тим борбама непријатељ је имао 35 мртвих. Види док. бр. 12.

» Губитака није било нн на једној страни, јер се борба водила на велнком отстојању. (Према усменим подацима Илије Спировског.)

11 фебруара, ноћу, наше јединице се уз борбу пробијају кроз густо постављене заседе и са смелим мајсггорством форсирају Реку Црну. Одатле су наше јединице предузеле један маневарски поход, који је кроз велике снежне олује трајао 45 часова непрекидног марша[10].

Дуго време после ових борби бугарски окупатори су држали своје снаге по селима и ишли у потеру по планинама.

У исто време друте наше јединице вршиле су диверзантске нападе на железничку пругу Скопље—Ђевђелија. 4 фебруара између Милеткова и Мираваца.био је избачен из шина један теретни воз и саобраћај је био заустављен дан и по. 7 фебруара између Демир Капије и Бистренице изврнут је један немачки брзи воз. Саобраћај је био прекинут 24 часа. 9 фебруара између Неготина и Габрова био је уништен један воз због чега пруга није радила 12 часова[11].

Сељаци и грађани!

Војници наше младе јуначке .Народно-ослободилачке војске!

Историја нашег народа пуна је херојских борби које су македснски синови, борци за слободу, водили са надмоћним непријатељем. Још се чује одјек пушака које су у славним данима Крушевске Републике[12], под легендарним командантима Каревом[13], Питу Гулием[14] и Алибаком[15], грмеле кроз Македонију.

Али македонски народ не памти таква херојства, не памти такву упорност у борби какву су показали борци наше Народно-ослободилачке војске у 10-дневној непрекидној борби против бугарских окупатора.

Остаће легендарни подвизи Прве бригаде која је, марширајући кроз снежне мећаве, и дању и ноћу водећи борбе са бројно јачим непријатељем, издржала жестоке нападе побеснелих бугарских фашиста. Гоњени силном мржњом против угњетача и задахнути љубављу према своме поробљеном народу, наши борци

[10] Преко села Клиново и брда Ђуров Камен, Бригада је прешла у Егејску Македонију.

[11] Ове диверзије извршила је Друга македонска ударна бригада.

[1г] Другог августа 1903 год. проглашена је у Крушеву Крушевска Република, као тековнна Илинденског устанка. Носле једанаест дана огорчених борби, турска војска и башибозук заузимају Крушево а тиме ликвидирају и Крушевску Републику.

[15] Никола Карев, рођен 1877 год. у Крушеву. По убеђењу социјалиста. Другог августа 1903 год. изабран за претседника Крушевске Републике. Погинуо 27 априла 1905 год. код с. Рајчани. Кратовски срез, у борби против турске војске.

[14] Рођен 1865 год. Прославио се у Илинденском устанку као војвода који је бранио Крушевску Републику на Мачкином Камену од насртаја турске војске и башнбозука, где је н погинуо августа 1903 године.

[15] Иван Алабаков, рођен 1878 год. у с. Ораовец, Велешки срез. У Илинденском устанку учествовао као командант устаничког одреда у Крушеву. Погинуо 1905 год. у Поречју, у борби против великосрпских чета.

су неустрашиво јуришали на непријатељске заседе и положаје и разиграли су срце Македоније. Око Прилепа, Велеса, Кавадара и Битоља непријатељи су у самртном страху тражили брзу помоћ из Скопља и, када је генерал Бојдев наређивао преко телефона: „Удрите, не чекајте!", фашистички официри беспомоћно и изгубљено су одговарали: „Не можемо да изиђемо накрај с њима, много их је, наши војници неће да се боре!"

Причаће се о мајсторству наших младих, народних командира и команданата који су умешно и хладнокрвно руководили борбом и невиђеном умешношћу примењивали тактику партизанског ратовања.

Македонски народ се поносио смелошћу и упорношћу својих синова, он је с притајеним дахом слушао осветничке пуцње светих партизанских пушака и растао од радости гледајући разбијене фашистичке редове. С родитељском бригом чувао је рањене партизане и бранио их од грабљивих канџи фашистичких полицајаца. У његовом срцу ће за вечна времена живети херојски погинули командант Павле Брајовић[16], смели Косовац који је, заједно са многим синовима славнога Косова, месецима лио крв за слободу Македоније. Ннкада македонски народ неће заборавити те светле жртве које су косовски батаљони принели на олтар македонске слободе.

Не дајмо бугарским крвавим окупаторима ни минут предаха! Удримо их новим бригадама и нека наше нове дивизије сасвим очисте македонску земљу од фашистичких гадова!

На оружје, на општи устанак, макдонски народе! Сви до једног у наше славне, херојске бригаде!

Напред у борбу — напред за победу!

Живела наша млада војска!

Живели коссвски партизани — другови у борби македонских партизана!

Вечна слава херојима који су пали за слободу македонског народа!

Напоље Из Македоније С Немачко-Бугарским Окупаторима!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

20 фебруара 1944 године
П о л о ж а ј

ГЛАВНИ ШТАБ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
И ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА МАКЕДОНИЈЕ

[16] Командат Другог косовског батаљона Прве македонско-косовске бригаде. Вест да је он погинуо није тачна, а пронела се услед тога што се он, при повратку бригаде, одвојио од ње са групом бораца, и вратио се тек после два месеца и прнкључио бригади код с. Радово.

БР. 18

ПАРЕДБА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ ОД 20 ФЕБРУАРА 1944 ГОД. О ПРЕФОРМИРАЊУ БАТАЉОНА „ЈОРДАН НИКОЛОВ"[1]

НАРЕДБА Г. Ш. Н.О.В. и П.О. МАКЕДОНИЈЕ ОД 20-11-1944

— Фронт

Пошто су снаге I кумановског батаљона „Јордан Николов" нарасле, што показује правилно војничко и политичко деловање батаљона, и пошто су масе прихватиле правилну линију нар. осл. борбе, које се манифестује у свакодневном прикључивању нових снага...

Овај пораст снага изазвао је потребу да се батаљон подели и створе два батаљона.

У име Гл. штаба Н.О.В. и П.О. Македоније

НАРЕЂУЈЕМ:

Да се формирају два батаљона, и то:

I ударни батаљон, који ће носити име нашег омиљеног борца и легендарног хероја — „Кристијан Тодоровски-Карпош"[2].

За команданта постављам: Андона Филипова[3]

За зам. ком. постављам: Стојана Тодоровског

За пол. ком. постављам: Методија Котевског

За з. пол. ком. постављам: Оливеру Јоцић

Помоћни део штаба:

Аца Зафиров, одговоран по специјалној дужности,

Санде[4] интендант.

II батаљон ће носити име исто тако славног хероја за слободу Македоније — „Јордан Николов".

[1] Оригинал, у рукопису, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније,

[2] Народни херој Христјан Тодоровски-Карпош, командант батаљона „Јордан Николов", погинуо је 7 фебруара 1944 год. у с. Биљача, у борби против бугарске војске и полиције.

[3] Погинуо 3 априла 1944 год. код Пробиштипа, у борби против бугарске војске.

[4] Редакција није утврдила презиме.

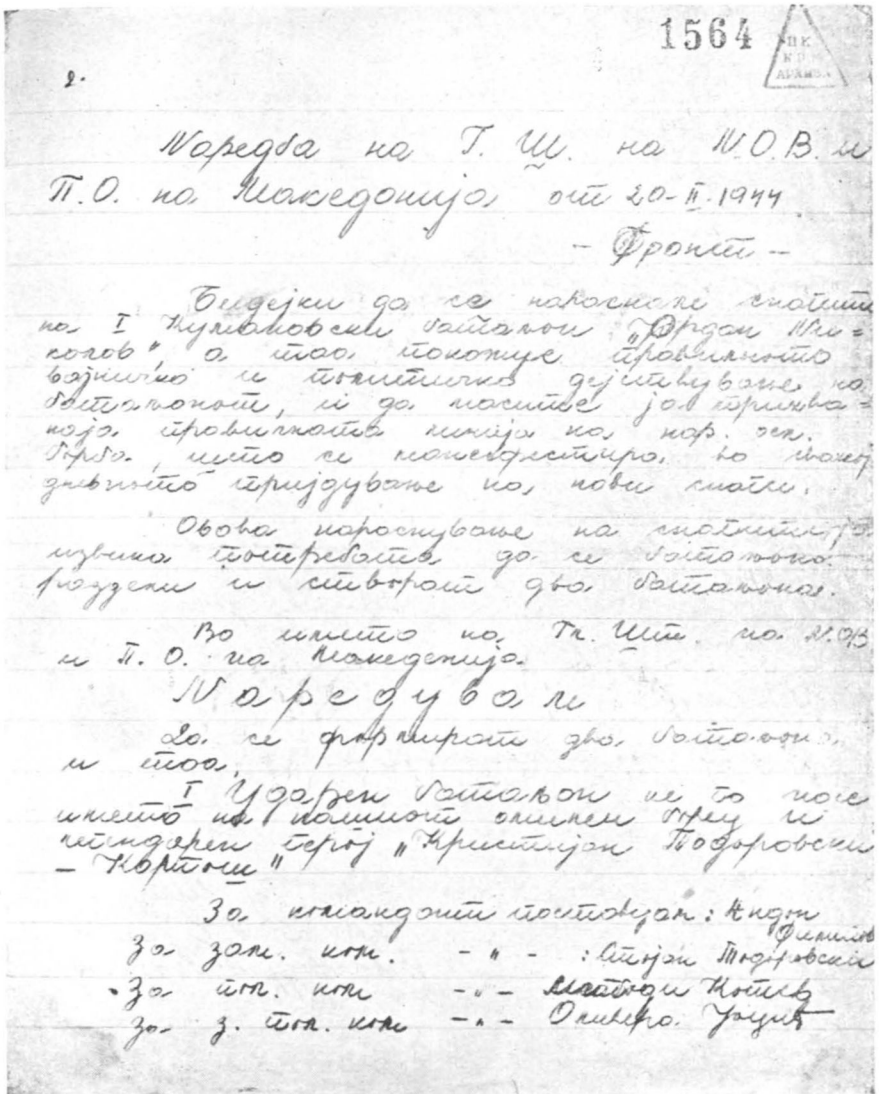

1564

2.

Наредба на Г. Ш. на Н.О.В. и П.О. на Македонија от 20-II-1944

– Фронт –

Бидејки да се нараснале спаките на I Кумановски батаљон „Ордан Николов", а тоа покажуе правилното војничко и политичко дејствување на батаљонот, и да маситe ја прихваната правилната линија на нар. осл. борба, што се манифестира во ивакој дневното пријдување на нови спаки.

Овова нараснување на спаките ја извика потребата да се батаљона раздели и створат два батаљона.

Во името на Гл. Шт. на Н.О.В. и П.О. на Македонија.

Наредувам

Да се формират два батаљона и тоа,

I Ударен батаљон не го носе името на нашиот омилен борец и легендарен герој „Кристијан Подоровски – Кортош"

За командант постанувам: Андон Филипов

За зам. ком. – " – : Стојан Тодоровски

За пол. ком – " – Методи Котев

За з. пол. ком – " – Оливера Јоцић

Фотокопија прве странице документа бр. 18

Постављам за команд.:
„ „ зам. ком.: Панче Пешовског[5]
„ „ пол. ком.: Ванча Унковског
„ „ з. пол. ком.: Тому Софронијевског „Јосифа".
Помоћни део штаба:
Стојан Бочваров — одговоран по специјалној дужности.
Александар „Шворц"[8], интендант.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Гл. Шт.
НОВ и ПО Македоније
Бано Андрев-Ронката

БР. 19

НАРЕДБА ГЛАВНОГ ШТАБА НОП И ПО МАКЕДОНИЈЕ ОД 26 ФЕБРУАРА 1944 ГОД. О ФОРМИРАЊУ ТРЕЋЕ МАКЕДОНСКЕ УДАРНЕБРИГАДЕ[1]

Н А Р Е Д Б А

Главног штаба НОВ и ПО Македоније од 26 фебруара 1944 год.

Због потребе и војно-политичке ситуације у Македонији,

Н А Р Е Ђ У Ј Е М:

1) Да се формира III македонска ударна бригада.
2) Штаб III македонске ударне бригаде биће:
командант: Тихомир Милошевски
полит. комесар: Кирил Михајловски
заменик команданта: Борис Милевски
заменик политкома: Златко Миљановски[2]
3) У састав **III** ударне бригаде улазе:
1. — батаљон „Стево Наумов";
2. — „ „Христијан Тодоровски-Карпош";
3. — „ „Јордан Николов".

[5] Погинуо у мајској офанзиви 1944 год. на Плачковици, у борби против бугарске војске.
[6] Александар Крстевски

[1] Оригинал, у рукопису, налазн се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.
[1] Злате Биљановски

4) Штаб бригаде одредиће батаљонска руководства и лица за псмоћну службу, а истовремено извршиће и уједначавање батаљона.

5) Војне и политичке задатке бригада ће добити усмено на конференцијама које ће се одржати.

За Главни штаб,
командант, генерал
М. Апостолски

БР. 20

ПРОГЛАС ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ ОД 26 ФЕБРУАРА 1944 ГОДИНЕ[1]

МАКЕДОНЦИ — ОФИЦИРИ, ПОДОФИЦИРИ И ВОЈНИЦИ,

Ви који још увек служите у редовима бугарске окупаторске војске, која је главно оруђе бугарске фашистичке клике за држање у ропству нашег народа и пљачкање наше богате земље.

Прошла су она времена када су Хитлерови бандити постизали привремене успехе по разним фронтовима. Прошла су она времена када је Хитлер обећавао и хвалисао се својом брзом победом. Прошла су она времена када многима није било јасно на чијој ће страни бити победа. Данас су већ и слепци прогледали и постало им је јасно да фашизам, Хитлерова Немачка и све друге вазалне државе које служе Хитлеру и помажу га да настави борбу и ропство бар за још неки дан, да сви они стоје пред неминовном катастрофом и пропашћу. Стоје пред својим гробом који су сами себи ископали. С друге стране, нема ни трунке сумње да је победа на страни англо-совјетско-америчког савеза и свих поробљених народа на чијем се челу као гаранција налази братски руски народ са својом непобедивом и славном Црвеном армијом.

Од славне победе код Стаљинграда, па све до данас, читаве године, Црвена армија се налази у непрекидној офанзиви. .Непрестанс уништава и гони Хитлерове хорде на запад. У току ове године Црвена армија је напредовала 1700 км и ослободила. више од три четвртине своје, совјетске земље која је била окупирана од стране Хитлерових разбојника. Црвена армија је већ прешла границу Пољске од 1939 год., ушла у Естонију и са сваким даном се све више приближава Балканском Полуострву. То је главни

[1] Оригинал, умножен на шапирографу, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

Наредба 1568

На главниот штаб на НОВИ ПО на Македонија од 25 фебруар 1944 год.

По настаналата пастреба и војнополитичката ситуација во Македонија

Наредувам:

1) Да се формира III македонска ударна бригада

2) Штабот на III македонска ударна бригада ће бидит:

Командант Николај Милошевски,

Политкомесар: Кирил Михаиловски

Заменик на Командантот: Борис Малевски

Заменик на Политком: Златко Михановски

3) Во состав на III ударна бригада влегуват: 1.- батальон „Стеван Наумов";

2.- „ „Јунгијан Подоровски-Карпуш"

3.- „ „Јордан Николов".

4) Штабот на бригадата ће одреди батальонска раководства и лица за помошни служби, а одновременно ће се уоднакавање на батальоните.

5) Војнички и политички задачи бригадата ће добие усмено на конференциите кој ће се одржат.

За главни-штаб

Командант, Белерал

[illegible]

Фотокопнја документа бр. 19

фактор и гаранција, који омогућују свим поробљеним народима, па и нама, Македонцима, да још више развијемо борбу до пуне победе и ослобођења нашег народа и наше отаџбине.

Англо-америчке трупе успешно се боре у Италији против Хитлерових бандита. А авијација Енглеске и Америке претворила је у прах и пепео индустриске градове Немачке. Бомбардовања Софије и Скопља су само почетак. Тога ће бити још жешће, више и чешће. У свом последњем говору, одржаном 22 фебруара 1944 год., Черчил је јасно и недвосмислено изјавио [да је одлучено] на конференцији у Техерану[2] да Хитлерова Немачка и њени помагачи треба да буду на пролеће и у лето нападнути великим операцијама са свију страна — истока, југа и запада. То је друга гаранција наше скоре и неминовне победе.

Тристохиљадита Народно-ослободилачка армија народа Југославије, под руководством генијалног стратега поробљених народа, маршала ЈОСИПА БРОЗА-ТИТА, задаје све веће ударце немачким окупаторима и свима народним непријатељима. За две и по године НОВ Југославије, кроз најтеже и жестоке борбе, ослобађа све већи број градова и села из канџи фашистичких разбојника. Данас ова армија претставља трећи фронт слободољубивих народа против фашистичке Немачке. Цео свет се диви херојској и пожртвованој борби народа Југославије. НОВ Јутославије, у чији састав улази и наша млада али херојска Народно-ослободилачка војска Македоније, понос македонског народа, јесте најјача гаранција не само да ће наша отаџбина бити очишћена и ослобођења фашистичких окупатора, него да ће и македонски народ у новој, демократској и федеративној Југославији **стварно уживати пуну равноправност и националну слооду.** То је трећа гаранцпја наше сигурне победе и пуне националне слободе и раЕноправности македспског народа.

Хитлерову Немачку и њене савезнике, међу које спадају и бутарски окупатори, ништа друго не чека него катастрофа и сигурна. пропаст. За њих и нема другог спаса осим потпуне капитулације или уништавајућег пораза.

МАКЕДОНЦИ — ОФИЦИРИ. ПОДОФИЦИРИ И ВОЈНИЦИ,

Прошле су две и по године откако је македонски народ из ропства великосрпских хегемониста пао у још црње и страшније ропство немачких и бугарских фашистичких окупатора. Више од две и по године немачки бандити и бутарски крвници по читавој нашој земљи проливају крв најбољих синова и кћери македонског народа. Више од две и по године бугарски и немачки

* Конференцнја у Техерану између Рузвелта, Черчила и Стаљина одржана је од 28 новембра до 1 децембра 1943 године.

разбојници Ерше незапамћену пљачку у Македонији. Али, најбољи синови и кћери македснског народа нису мсгли скрштених руку да посматрају црно ропство, крвави терор, срамоту, понижзња и пљачкање сзога народа. Ти првоборци су још 1941 год. отишли у брда с оружјем у рукама да би наставили и завршили дело славних Илинденаца[3]; да се боре до потпуног очишћења наше земље од немачких и бугарских окупатора. Ови први дани били су дани најтежих искушења наших првих партизана, а у исто време они су били славни и часни за читав македонски народ. Ове мале партизанске групице прве су показале пут, пут оружане борбе, којим треба да крену сви поштени Македонци. Македонски народ је пошао тим путем и не само да помаже своје партизане морално и материјално, него је почео и да ступа у њихове редове. И у току борбе од две и по године, од ових малих партазанских групица — петорки и десеторки, македонски народ је створио батаљоне и бригаде, створио је своју Народно-ослободилачку војску, гаранцију не само за извојевање, него и за очување пуне слободе македонског народа. Дан када је први пут створио своју војску јесте највећи дан у историји македонског народа.

Бугарски окупатори су мобилисали велики број Македонаца и настављају све више да мобилишу. Велики број ових Македонаца који служе у бутарској окупаторској војсци употребљава се у борбама против Народно-ослободилачке војске, а оне који до сада нису употребљени сигурно ће сутра употребити, не питајући их да ли то хоће или неће.

МАКЕДОИЦИ — ОФИЦИРИ, ПОДОФИЦИРИ И ВОЈНИЦИ,

Ви који служите у бугарској окупаторској војсци и ви који сте позвани да служите, Главни штаб НОВ и ПО Македоније позива вас све до једнога да више не служите у редовима бугарске војске, која је окупатор и поробљивач нашег народа. Крајње је време и последњи је час да свн до једнога пређете у редове своје Народно-ослободилачке војске и Партизанских одреда, било у Македонији, било на другом месту у осталим крајевима Југославије, и да се раме уз раме са својојм браћом и сестрама борите за ослобођење свог народа који је поробљен и напаћен. .Ништа часније, ни славније за сваког Македонца није данас од тога да буде војник Народно-ослободилачке војске и да се својим оружјем бори за слободу свога народа. И ништа срамније и издајничкије није данас за сваког Македонца од тога да служи у редовима бугарске окупаторске војске која држи македонски народ под срамним фашистичким ропством.

[3] Назив бораца у Илиндеиском устанку 1903 године

Победа је наша и ускоро ће доћи. Сваки Македонац ће сутра морати да поднесе рачуна где је био и за кога се борио. Нека нико не мисли да ће сутра моћи да сакрије и оправда своју неактивност или своју издајничку улогу, па макар је то чинио свесно или несвесно. Сваки Македонац који и надаље настави да служи у бутарској окупаторској војсци сматраће се издајником македонског народа и Народно-ослободилачке војске и као према таквом ће се поступати с њим.

МАКЕДОНЦИ — ОФИЦИРИ. ПОДОФИЦИРИ И ВОЈНИЦИ,

Главни штаб Народно-ослободилачке војске вас позива да првом приликом побегнете из бутарске окупаторске војске и пређете у вашу Народно-ослободилачку војску, где ће вас дочекати и пригрлити ваша браћа и сестре као равноправне чланове и борце без разлике на религију и политичко убеђење. Према одлуци Врховног пггаба Народно-ослободилачке војске Југославије и Врховног команданта маршала ТИТА, свим официрима и подофицирима се гарантују њихови чинови и права која ће имати при преласку у редове Народно-ослободилачке војске.

Напоље фашистичке немачке и бугарске окупаторске трупе из македонеке земље!

Да живи славна и херојска Народно-ослободилачка војска Југославије — гаранција пуне националне слоооде и равноправности македонског народа.

Да живи врховни командант маршал Југославије — Јосип Броз-Тито.

Да живи слооодна и равноправна Македонија у слоооднoј и федеративној Југославији.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ГЛАВНИ ИЈТАБ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
И ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА МАКЕДОНИЈЕ

Политички комесар:
Цветко Узуновски

Командант:
Генерал Михајло М. Апостолски

Положај, 26 фебруара 1944 г.

БР. 21

ОБАВЕШТЕЊЕ ЉУБЧА АРСОВА ОД 27 ФЕБРУАРА 1944 ГОД. ДОБРИВОЈУ РАДОСАВЉЕВИЋУ О ПОГИБИЈИ ЧЛАНА ЦК КП МАКЕДОНИЈЕ КУЗМАНА ЈОСИФОВСКОГ-ИИТУ[1]

27. II. 1944 г.

Драги друже Орце[2],

1. Принуђен сам да ти пишем. Наша Партија и Н.О. борба Македоније доживеле су нови ударац — ДР-[ут] Питу[3] три дана није долази на састанак, нити се јавио. Међутим, у граду је прекјуче, у петак, убијен један друт, друти тешко рањен и нека друтарица ухваћена[4]. Колико сам до сада обавештен од друга Мајстора[5] из Дебра, др. Питу је имао у плану да направи сигурно склониште у Водну®. Мајстор претпоставља да је Питу био тамо заједно са другом станодавцем бај Ивана[7], агрономом[8], и са другарицом бај Ивана. Убиство друга извршено је у Водну. Ако прихватимо наводе друга Мајстора и случај који се догодио, с једне стране, и нејављање др. Питу, с друге стране, не остаје нам ништа друго, осим да прихватимо да је и др. Питу положио свој живот у овој данашњој великој борби.

2. Овај ме случај приморао да заједно са Стојаном[9] предузмем следеће мере:

а) преузимање свих веза са местима ван овога, поништавајући одмах старе пароле и дајући нове;

б) склањање евентуално уфожених другова од ухваћених; и

[1] Оригинал, у рукопнсу, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

* Добривоје Радосављевић

[3] Народни херој Кузман Јосифовски-Питу. Убијен 25 фебруара 1944 год. у Скопљу од бугарске полиције, приликом покушаја да се пробије кроз блокаду.

[4] Анка Балгарјанова, жена Ивана Балгарјанова. На суђењу ратном злочинцу Асену Богданову, 1948 год., доказано је да је имала удела у одавању полицији Кузмана Јосифовског.

[5] Мино Минов

[6] На периферији Скопља

[7] Бојан Балгарјанов, претставник КП Бугарске у Македонији, у коју је дошао још 1941 године. Све до доласка друга Темпа, 26 фебруара 1943 год., он је својим опортунистичким. националистичким и контрареволуционарним ставом наносио огромне штете народноослободилачкој борби македонског народа; подупирући и спроводећи политику контрареволуционара Методија Шаторова-Шарла и политику ЦК КП Бугарске, он је утицао на ПК КПЈ за Македонију, на челу са Баном Андреевим.

[8] Јордан Блажевски

' Кру.ме Наумовски, члан Петог обласног комитета КП Македоније

в) настављање рада на формирању месне организације.

Сматрамо да је у овом моменту најважније да се одрже везе које је др. Питу имао и да се настави рад у самом месту. Ако не дође до последица за неке људе, нарочито оне који су одржавали везу са другим местима, пошто је Питу неке пароле носио собом, онда верујемо да се ситуација може да стабилизује одмах и да се рад настави.

О самој организацији овде немам ништа да ти пишем. Ти си добро упознат. Организације још нема; нешто се ради на појединачној вези. Услови опстанка нас, илегалаца, доста су тешки, али ћемо ипак наставити да гурамо.

О свему овоме обавестио сам Делчета[10] и Анку[11], који се већ налазе на терену, а који ће обавестити др.[уга] Темпа. Нас двојица чекаћемо директиве о даљем вођењу послова овде.

3. Прилажем ти писмо од Делчета, Анке, Мирка[12] и Вере[13], да би се могао упознати са ситуацијом у Кумановском батаљону.

4. Детаљније о случају др. Питу писаћу ти чим добијем пуније податке.

Са другарским поздравом

С. Ф. — С. н.

Гоце[14]

БР. 22

ПРОГЛАС ПРВОГ ОБЛАСНОГ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОГ КОМИТЕТА ОД ФЕБРУАРА 1944 ГОДИНЕ[1]

АЛБАНЦИ И МАКЕДОНЦИ

ИЗ ПОЛОГА, ДЕБАРСКОГ, МИЈАЧКОГ И КИЧЕВСКОГ КРАЈА!

Од првога дана окупације крвави окупатор се труди да посеје и продуби мржњу између вас, јер зна да га једино ваша слога може истерати из ваше земље, као што га слога многобројних совјетских народа и њихове Црвене армије нагони у панично бекство на Источном фронту и као што су га сложни народи Југославије за увек истерали из већег дела своје отаџ-

[10] Бане Андреев

[11] Мара Нацева

[11] Боро Поцков, командант Пете оперативне зоне НОВ и ПО Македоннје

" Оливера Јоцић, помоћник политичког комесара батаљона „Јордан Николов

[14] Љубчо Арсов

[1] Орнгинал, умножен на шапнрографу, налази се у архиви Историског института ЈНА. На документу нема датума, а писан је крајем ддуге половине фебруара 1944 године.

бине и настављају да га уништавају код Тузле, Мркоњић Града итд. Зато он баца пароле „две религије не могу бити на једном месту" итд. Ради тога он шаље крвопије Џему, Мефаила, Мифтар Каљоша, разне качаке и друге арамије, да пљачкају рисјанска[2] села и на тај начин сеју мржњу и раздор. Зато његови велико-српски (Парлић, Ћока Анђелковић), великобугарски (Коцарев, Балкански, Драго Грнчар) и други агенти бацају пароле против муслимана, објављују смрт или најцрње ропство „свакој белој капи", како би изазвали братоубилачки рат, скренули нас од главне борбе против окупатора, коју води на!па херојска Народно-ослободилачка војска са својим македонским и албанским јединицама.

А Л Б А Н Ц И !

Да би изазвао братоубилачки рат, крвави окупатор приказује највеће непријатеље македонског и албанског народа, познате крвопије, жандармериског капетана Терзића, Пана Поповског и друге разбојнике, за верске рисјанске борце, за народне хероје македонског и српског народа. Тиме вас окупаторска пропаганда зове на „освету". На освету над ким? Над оним истим над којима су злогласни Терзић, Поповски и други жандарми, четници и слични џелати спроводили исти такав терор да би их посрбили.

Македонски народ са болом прима клевету да је сукривац својих сопствених џелата који су спроводили ужасан терор не само у Зајасу и Реки, него и у мијачком крају и у другим рисјанским селима која нису хтела да се одрекну своје македонске народности и продају великосрпској хегемонистичкој клики. Македонски народ јасно и гласно осуђује издајнике својих...[3] Народна осветничка рука одавно је извршила праведну казну над фашистичким слугом, разбојником Паном Поповским, као што је осветничка партизанска српска рука стрељала крвопију Терзића због његових недела.

М А К Е Д О Н Ц И !

Да би лакше изазвао братоубилачки рат, крвави окупатор приказује издајнике албанског народа, плаћене агенте немачког фашизма: Џема, Мефаила, Мифтар Каљоша и друте злочинце, за верске борце и борце за велику Албанију. Зато разна недела: паљевине, пребијање, пљачкање и силовање македонских сестара и мајки, која су вршиле ове крвожедне животиње — приказују као дело читавог албанског народа, а своју лоповску

[r] Мисли се македонска

• На овом месту оригинал је оштећен.

паролу „дошло Је наше време желе да прикажу за албанску народну паролу, бацајући на тај начин гнусну клевету на све Албанце и приказујући их за пљачкаше.

Албански народ одбија од себе ове гнусне клевете, јер зна да исти ови: Џемо, Мефаил, Мифтар Каљоша и други пљачкаши нису пљачкали само у мавровском, мијачком и кичевском крају, него су отишли и у Дебар, где су опљачкали све албанске радње и домове, да би после опљачкане ћилимове и јоргане продавали на пијаци.

Албански народ је јасно и недвосмислено устао против ових и сличних пљачкаша. Стотине џемоваца платило је својом главом пре уласка у Дебар да би пљачкали рисјанске и муслиманске домове. То је глас албанске освете над његовим издајницима и пљачкашима, који каљају образ сваког честитог Албанца пред целим поштеним светом.

АЛБАНЦИ И МАКЕДОНЦИ!

Ваш одговор на ову прљаву пропаганду за братоубилачки рат може, треба да буде само један: ојачајте братство, масовно ступајте у вашу .Народно-ослободилачку војску и појачајте борбу против окупатора, јер ћете само тако да стекнете право на своју националну слободу.

Презрите и избаците из својих редова издајнике наших братских народа! Не дозволите да своје злочине пребаце на ваша леђа, да за своје злочине окриве вас, да ви одговарате за њихове злочине.

Сложно устаните против великосрпских агената окупаторског слуте Драже Михаиловића, данашњих наследника крвавог режима разних Терзића, Поповића и стотине других жандармериских и четничких крвопија, уклетих злочинаца — који поново намеравају да врате старо, који поново прете жандармским кундацима и четничким камама свакоме који неће да се покори њиховој злочиначкој политици.

Да живи братство између Алоанаца и Македонаца!

Да живи Народно-ослободилачка војска Македоније!

Да живи Народно-ослободилачка војска Албаније!

Смрт немачким окупаторима!

Доле издајници албанског и македонског народа, крваве слуге пљачкашког окупатора!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Фебруар 1944 год.

ОБЛАСНИ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИ
КОМИТЕТ ЗА ПОЛОГ. ДЕБАРСКИ,
МИЈАЧКИ И КИЧЕВСКИ КРАЈ

БР. 23

ОБАВЕШТЕЊЕ ДОБРИВОЈА РАДОСАВЉЕВИЋА ОД 28 ФЕБРУАРА 1941 ГОД. КУЗМАНУ ЈОСИФОВСКОМ О БОРБАМА ПРВЕ МАКЕДОНСКО-КОСОВСКЕ И ДРУГЕ МАКЕДОНСКЕ УДАРНЕБРИГАДЕ[1]

28-11-1944 г.

Драги друже П.[иту][г],

Прргмио сам твоје писмо од 6 ов. м. преко Кавад.[арци]. Из писма др.Југа] Т.[емпа] знаш наш план. Све три групе[3] кренуле су 31-1. О кретању бр.[игаде] прилажем извештај ком-та I бр. [игаде] па ћеш видети цео њихов покрет. II бр.[игада] већ први дан на бут.[арској] тер.[иторији][4] имала цео дан борбу код [села] Мрежичко"'. Непр. је имао 14 мртвих. Наши само 1 др-ку (Коцетова[0] др-[угар]ка) лако рањену, али су се 2 чете I Пр.[илепског] бат. одвојиле и 3 друга загубила од којих је 1, како смо накнадно чули, ухваћен. Тако II бр.[игада] се разбила у 3 групе, пошто је к-т и з. п. ком.[7] био већ на буг.[арској] тер.[иторији] пре тога са једном групом. Пошто није имало изгледа да се тамо повежемо и због ствари (станица и др.) које су ношене на леђима, јер су коњи попадали у снегу, вратили смо се назад у Зб.[орско][8]. Кроз два дана преко Радње, стигла је и група са Горским[9] а кроз 10 дана и оне 2 чете I Пр.[илепског] бат. Тако смо се најзад повезали. Имамо много премрзлих и болесних. Морал је одличан, као ни-

[1] Оригинал, у рукопису, на српскохрватском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

[1] Народни херој Кузман Јосифовски, члан ЦК КП и Главног штаба Македоније. Погинуо у борби против бугарских агената н полиције 25 фебруара 1944 год. у Скопљу Види док. бр. 21.

[3] Према плану Главног штаба НОВ и ПО Македоније, 31 јануара 1944 год. Прва македонско-косовска ударна бригада кренула је за Поречје и Азот, Друга македонска ударна бригада на тиквешки терен, а батаљони „Стево Наумов" и „Христо Ботев". као посебна група на челу са другом Темпом и командзнтом Главног штаба Македоније Апостолским, на кумановски терен у циљу повезивања са батаљонима „Јордан Николов" и „Христијан Тодоровски-Карпош". У току пробијања, све три групе водиле су жестоке борбе са бугарским окупаторским снагама. Ближе о овоме видн док. бр. 12, 17 и 24.

[4] Македонија под бугарском окупацијом

[5] Првог фебруара 1944 године

[6] Коце Стојановски-Металец. Погинуо 12 јуна 1944 године.

[7] Командант Лруге македонске ударне бригаде Димче Туриманџовски и заменнк политичког комесара Бригаде Мито Хаџи Василев. После борби против Немаца код с. Ноти, јануара 1944 год., један део Друге македонске бригаде дејствовао је на тернторији под бугарском окупацнјом.

[9] Добривоје Радосављевнћ је ишао са Другом бригадом све до с. Мрежнчко, одакле се. услед огромних снежних наноса, вратио са Бригадом у с. Зборско, Егејска Македонија.

' Димче Туриманџовски

када до сада, али страховито невреме уз јаког окупатора онемогућило нам је моментално извршење задатка. 15 ов. м. вратила се и I бр.[игада] са % људства. % је отсечена била и остала на бут.[арској] тер.[иторији][1и]. Резултат не знамо. С њима је Панчо[11], Јанез[12], енгл. мајор с брадом[13]. Ово што се вратило све је премрзло и неспособно за једно 15—20 дана за икакву акцију. Морал је невероватно висок. Поход I бр.[игаде] спада у најсјајније странице наше борбе. Ноћу и дању борбе уз сталан покрет, без спавања, по најлошијем времену и дубоком снегу. 3 друга су умрли од премрзлости. У борбама имамо врло мале губитке, мада су погинули Павле[14], ком-т кос.[овског] бат., брат Ђурин[15], и Митре[10], з. п. ком. бригаде. Све борбе су 100% успешно завршене. Непр. заседе, непр. колоне разбијене су јуришем као од шале. Непр. је имао преко 100 мртвих[17]. Морал бораца и поверење у штаб. бр.[игаде] је најбоље што може да буде. Ако буде сачувана она % која је остала отсечена, онда поход I бр. [игаде] је успео. ма да нису могли да се задрже на том терену. Уздрмано је срце Македоније, 4 дана борба се водила само око Прилепа. Непријатељ је ангажовао све снаге које је имао (Прилеп, Велес, Кавад.[арци], Битољ), поред оних редовних снага на терену.

III група са Т.[емпом] прешла је границу на. Беласици око 8 о. м. Даље о њима ништа не знамо. Много смо забринути за њих. Настој на све могуће начине да нешто чујеш о њима. Ја, Абас[18] и ЈБиљак[19] не верујемо да су успели да се пробију до горе и поред тога што је непр. тада био ангажован са I бр.[игадом]. Пошаљи људе у Штип, у Струмицу да би од обичних људи разбрали да ли има нешто у тим крајевима[20].

[10] После огорчених борби од 4 до 14 фебруара 1944 год. у којима је имала 10 мртвнх и 9 рањеннх. Прва македонско-косовска ударна бригада вратила се назад у Егејску Македонију. Губици окупатора: око 200 мртвих (према дневнику Петра Брајовића, док. бр. 12).

[11] Панче Неделковски, заменик команданта Главног штаба НОВ и ПО Македоније. Погинуо у авионској несрећи 10 октобра 1945 године.

[12] Инжењер Валенчић, командант батаљона у Другој македонској ударној бригадн.

[18] Члан савезничке мнсије при Главном штабу Македоније

[14] Павле Брајовић, командант батаљона у Првој македонско-косовској ударној бригади

[15] Народни херој Петар Брајовић, командант Прве македонско-косовске ударне бригаде

[16] Митар Радосиновић

[17] Према дневнику команданта бригаде (док. бр. 12), Бугари су нмалп око 200 мртвих.

[18] Цветко Узуновскн, политичкн комесар Главног штаба НОВ и ПО Македоније

[18] Борко Темелковски, члан ЦК КП Македоније.

[10] После марша од 23 дана и данонећних борби против бугарске војске н полиције, батаљони „Стево Наумов" и „Хрнсто Ботев" стигли

Ако су случајно успели да продру до горе и ако се повежеш с њима, одмах их обавести о свим новостима код нас. Најбоље пошаљи им и ово писмо и сав материјал који ти овог пута шаљемо јер они не знају за њега.

Ми сада очекујемо пошиљку од савезника и чим се снабдемо с муницијом и обућом, а и време ће се поправити, одмах крећемо на основни задатак, али у доста измењеном облику — на основу искустава из последњих борби. У нашем плану потцењивали смо буг.[арског] окупатора преко зиме. Сада нас највише мучи неизвесност Т.[емпове] групе. Из 51[21] је кренуло у јеку борби још 40 нових бораца, до сада не знамо ништа о њима. Постоји опасност провале у 51. Немамо везу с њима, јер патрола се није вратила. Јави пгго пре и о њима. 14-1 претурен воз између Милеткова и Мираваца[22]. Мина постављена на кривину испред моста, тако да је и мост повређен. Саобраћај обустављен 3 дана. Теретни воз 4-И избачен из шина у 19 ч. између Милеткова и Мираваца. Прекид саобраћаја дан.

7-П претурен воз између Демир Капије и Бистренице око 20 ч. Воз осветљен. Можда немачки брзи. Саобраћај прекинут око 24 ч. 9-П избачен воз у 23 ч. — Дуброво—Неготино. Два вагона уништена. Саобраћај прекинут око 11 сати.

Пиши нам детаљно о одјеку свих последњих борби и акција и о пропаганди непријатеља у вези с тим. Сада је много важно организац. срђивање позадине, организовање техника и агит,-проп. материјал. На основу тога моћи ће позадина одговорити свом основном задатку — мобилизацији нових бораца.

Јави се што пре преко Досте[23] или 51 ако нема тамо провале.

Можда ће Бецко[24] наићи у Ск.[опље] да изврши неку акцију и за мобилизацију неких људи које он и Коце[25] знају из синдиката, а који су сада одрезани.

С друг. поздравом
С. Ф. — С. Н.
Љ.[убо][2в]

Пиши Пр.[илепу], Бит.[оњу], В.[елесу] ако могу да купе српску писаћу машину да нам пошаљу.

су, 24 фебруара 1944 год., на планнну Козјак. код Куманова, повезавши се са Петом оперативном зоном. Најважније борбе с Бугарима бнле су код с. Пекљани, с. Мождињак и Криве Реке, а с четницима Драже Михаиловића на планини Козјак, 24 фебруара. Видн док. бр. 24.

[11] Прилепа

[25] Ову акцију, као и акције на прузи Скопље—Ђевђелија извршила је Друга македонска ударна бригада.

[21] Вера Ацева, секретар Трећег обласног комитета КПМ

[24] Никола Макеларски

[23] Коце Стојановски-Металец

[28] Добривоје Радосављевић

БР. 24

САОПШТЕЊЕ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ II ПО МАКЕДОНИЈЕ ОД 5 МАРТА 1944 ГОД. О МАРШУ ПРЕКО БЕЛАСИЦЕ, ПЛАЧКОВИЦЕ И ОСОГОВА, О БОРБАМА БАТАЉОНА „СТЕВО НАУМОВ" И „ХРИСТО БОТЕВ" ПРОТИВ БУГАРСКЕ ВОЈСКЕ И ПОЛИЦИЈЕ И О РАЗБИЈАЊУ ЧЕТНИКА ДРАЖЕ МИХАИЛОВИЋА НА КОЗЈАКУ[1]

САОПШТЕЊЕ БР. 5

Два наша батаљона[2] добила су 31 јануара 1944 године задатак да пођу преко источне Македоније за Кумановску област са диљем да се састану с кумановским батаљонима.

Поход је почео 31 јануара ноћу из села Зборског под Кожуф Планином. Прелазећи преко планине Пајак и преко Вардара (на око 40 км од Солуна) наше јединице су се испеле 10 фебруара на Беласицу и одатле преко Струмице, Ограждена, Плачковице, Брегалнице, Осогова, Криве Реке и Козјака, 25 фебруара састале су се с кумановским батаљонима[3]. За време овога похода наши борци су прешли тешким планинским тереном — са око 1—2 м снега — 439 км, рачунајући при томе пењање 11.800 м и силажење 10.450 м. Пређене су три реке, а на двема од њих наши батаљони су морали да се пробију кроз јаке заседе и патроле непријатеља. Пошто су приметили покрет наше војске, бугарски фашистички окупатори су покушали да спрече пут нашим батаљонима. Тако, 16 фебруара изјутра из гарнизона у Кочанима и Скопљу бугарски војници полазе са циљем да блокирају села у северном подножју Плачковице. Са једном бугарском колоном састављеном од полицајаца и војника, која је пошла да запоседне село Пекљане — где су се налазила тек пристигла два наша батаљона — наши су борци отпочели борбу која је трајала целе ноћи. Прва непријатељска колона била је потпуно разбијена. Заробљени су коњи, војничка спрема и архива, које је поплашени непријатељ био побацао у паничном бекству[4]. Али убрзо су пристигле нове, веће групе бутарске војске, које су долазиле с разних страна, са којима су у жестокој борби наши борци из-

[1] Оригинал. куцан на машини, налази се у архнви Историског одељења ЦК СК Македоније.

[5] „Стево Наумов" и „Хрнсто Ботев"

[3] „Јордан Николов", фор.миран 1 децембра 1943 год., и „Христијан Тодоровски-Карпош'", формиран 20 фебруара 1944 године.

[4], [5] У ови.м борбама непријатељ је имао око 50 мртвих а батаљон око 10 рањених (према усменим подацима Златета Биљановског).

држали целог дана; при томе су непријатељу нанели осетне губитке[5]. Преко ноћи, једним смелим и брзим маневром, наши батаљони су прошли кроз густе и јаке непријатељске заседе и у селу Истибања, 7 км сд Кочана, прешли реку Брегалницу преко главног моста. Пред сам њихов прелазак, преко моста су прешли бугарски аутомобили са војском и полицијом и борним колима који су ишли као појачање већ послатим потерним јединицама. Одмах после преласка наших јединица, мост је био блокиран војском и борним колима. Пошто нису успеле да им сгтрече пут, бугарске јединице су сутрадан продужиле потеру за нашим јединицама и на Осогову. Тако су наши батаљони прихватили борбу у селу Пресека и целога дана су задржали своје положаје, не дозвољавајући непријатељу да се приближи. На тај начин наши су борци, издржавши 41 час непрекидног марша и борби (са свега три часа одмора у селу Лаки на Плачковици), сасвим покварилe планове бугарских фашиста да нашим јединицама пресеку пут. Идући даље, наша војска је разбила још неколико безуспешних покушаја непријатеља да скрене нашу војску са правца (Мишино, Мождињак). Наши борци су прешли и Криву Реку тсоја је три дана пре тога, заједно са друмом Куманово—Крива Паланка, била блокирана и 21 фебруара стигли су на Козјак".

24 фебруара једна група од око 40 четника, која је припадала банди Драже Михаиловића, покушала је да постави заседу на месту Перен између Паклишта и Длабочице. У краткој борби наши борци су разбили заседу, убили 2 и заробили једног четника". Остали су се разбегли у паници и нереду.

29 фебруара четници Драже Михаиловића, са планом да опколе и униште наше снаге на терену Козјака, дочекују наше јединице изнад села Сејац. Наши батаљони, III македонски[8], I бугарски („Христо Ботев"), I косовски[9] и II српски[10], у десеточасовној жестокој борби на фронту широком око 2 км потпуно су разбили четничке бандите, око 800 четника. Умешним маневрима и смелјгм јуришима наши су борци задали дражиновцима на Козјаку поражавајући ударац. Заробљено је око

• У борби код с. Пресека изгубио је батаљон „Стево Наумов" осам бораца. које су, као заштитницу бат.аљона, Бугари заробили и на зверски начин поубијали. Губици окупатора: око десет мртвих и више рањених (према усменим подацима Златета Биљановског).

[7] Батаљони су имали једног мртвог и два рањена (према усменим подацима Тихомира Милошевског и Златета Биљановског).

[8] „Јордан Николов" „Христијан Тодоровски" и „Стево Наумов", односно Трећа македонска ударна бригада

• Батаљон са Косова и Метохије, који је у то време дејствовао на планини Козјаку.

[10] Други ударни батаљон и Теренски батаљон Другог јужноморавског партизанског одреда.

100 четника, међу којима неколико командира и поверљивих лица, велики број их је убијен. псдаг.или гу се у Пчињи преко које су под кишом наше ватре бежали као без главе, и приличан број рањен. Било је заплењено преко 100 пушака, 2 пушкомитраљеза, 1 минобацач, 6 шмајсера, много бомби, муниције и различитог ратног материјала[11].

3 марта наше јединице врше напад на једну групу четника у селу Ново Село и заробљавају преко 30 четника[12].

Настављајући гоњење разбијених Дражиних хорди, наши су борци запленили, у Новом Селу и другим меспгма, много драгоценог материјала из кога се види сарадња Драже Михаиловића са бугарским окупаторима против македонских партизана. Такође су похватани по селима сакривени разбијени остаци Крстићеве и Петрушеве „бригаде", пронађени су магацини хране и ратног материјала. Сам Крстић са око 50 бандита побегао је да би потражио уточиште код својих банди у Србији, уколико му то српски партизани тамо дозволе.

МАКЕДОНЦИ И МАКЕДОНКЕ!

Славни су ови подвизи којима наша Народно-ослободилачка војска Македоније ствара историју македонског народа! Беспримерно херојство и упорност показали су наши борци у извршавању дужности које пред њих поставља наш Главни штаб, наш генијални врховни командант Тито! Са песмама о слободној Македонији, са Титовим ликом у срцу, наши су орлови ишли кроз снежне буре и магле, прешли 6 високих планина и стигли тамо одакле их је звао њихов поробљени народ. А на њиховом путу, народ који још стење под фашистичким јармом, али горд на своје револуционарне традиције и чувајући успомену на легендарног Иљу војводу[13], Гоцета[14] и Санданског[15], са љубављу је

[11] У овој борби, Трећа бригада је имала једиог мртвог и једног рањеног (према усменим подацнма Стојана Тодоровског).

[11] Борбу је водила Трећа македонска ударна бригада. Бригада је имала два рањена, а четници једног мртвог (према усменим подацима Стојана Тодоровског).

[15] Рођен 1803 год. у Берову. Године 1848 устао против турског зулума и са својнх 300 хајдука водио непрекидне борбе против Турака у рејону планина: Осогово. Плачковница, Пирин и Голак. За време бомбардовања Београда 1862 год., са око 1.200 људи помаже Србе у борби протнв Турака. У српско-турском рату 1876 год. учествује са око 300 добровољаца. Помагао је и Бугаре у борбама против Турака, због чега је, у старости добивао пензнју од обе земље. Умро је 1898 године

[14] Гоце Делчев, организатор и руководилац ВМРО-а. Рођен 29 јануара 1871 год. у Кукушу, у Егејској Македоннји. Погинуо 4 маја 1903 год. у борби против турске војске, код с. Баница, Серески срез.

[15] Јане Сандански, познат као „Пирински цар". Рођен у с. Влахи

ширио руке, хранио је и чувао своје, досад невиђене војнике. Својом чврстом решеношћу да истрају до победе, својом смелошћу и упорношћу наши борци су уливали нову, непоколебљиву веру народу у свето дело ослобођења Македоније. И последње лагарије бугарских окупатора да је источна Македонија „мирна" и да у „тврђаву бугарства", у Брегалницу, не може да ступи партизанска нога — распрсле су се. Од Беласице до Козјака расте данас борбени дух који су посејали наши батаљони и сутра ће он порасти моћан и неустрашив да би потражио рачуна од наших поробљивача за све што је учињено у Македонији.

А крваве банде Драже Михаиловића, које покушавају да припреме базу за сутрашње великосрпско царство краља Петра у Македонији, добро ће запамтити песнице македонске војске. Истеране од наше војске — Титових дивизија и корпуса — скоро из целе Југославије, те бедне мрвице „југословенске" војске „генерала" Михаиловића као шугаве овце прикупиле су се код нас, мислећи да искористе противбутарско расположење у Кумановској и Кривопаланачкој области за своје задње циљеве — остварење једне хегемонистичке Југославије са Македонијом као Јужном Србијом. Али нигде неће моћи да се зауставе ти народни издајници све док и последњи од њих стоји под срамном, народном крвљу умрљаном, заставом окупаторског најамника Драже Михаиловића. У тој непоштедној борби против банди Драже Михаиловића македонски партизани здружили су своје пушке са својом браћом српским партизанима, који се већ дуго времена боре против тих крволока и петоколонаша. Заједно са српским народом, македонски народ ће потући све банде Драже Михаиловића и почеће да живи братским животом у нашој заједничкој држави — слободној и демократској федеративној Југославији.

На општу оружану борбу, Македонци и Македонке! Шаљите своје синове и кћери у нашу непобедиву Народно-ослободилачку војску! С Титом на челу, у братској заједници са свима југословенским народима ми ћемо добити националну слободу и равноправност.

Напред у борбу — напред за победу!

Живела свенародна борба прогив фашизма!

1875 године. За време Илнинденског устанка. својим оружаним акцијама у Пиринској Македонији разједињавао је акције турске војске, навлачећи на себе велике снаге. Као следбеник Гоцета Делчева, водио је одлучну борбу против бугарског двора, доказујући да се „македонско питање не може решити ако се постави као бугарско питање". Агенти бугарског цара убили су га 22 априла 1915 годнне.

Живело иаше борбено братство и јединство са херојским српским народом у борби против фашистичких окупатора и њихових великосрпских слугу!

Живела слободна Македонија у слободној Демократској и Федератигној Југославији!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

5 марта 1944 године
П о л о ж а ј

ГЛАВНИ ШТАБ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
И ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА МАКЕДОНИЈЕ

БР. 25

ПОХВАЛА СРЕСКОГ КОМИТЕТА КП МАКЕДОНИЈЕ ПРИЛЕП ОД 5 МАРТА 1944 ГОД. АКТИВИСТИМА НОП ПРИЛЕПСКОГ СРЕЗА ЗА УКАЗАНУ ПОМОЋ ПРВОЈ МАКЕДОНСКО-КОСОВСКОЈ УДАРНОЈ БРИГАДИ[1]

Свим јединицама Ком. партије Македоније у срезу **51.**

П О Х В А Л А

Сремски комитет Комун.[истичке] парт.[ије] Македоније похваљује другове: Подземског[2] и Страхила[3], чланове Ком. партије из 22[4]; Сокола[3], члана Ком. парт. из 71®; Бродског[7] чл. Ком. партије из 77[8]; Павла[9], чл. Ком. парт. из 17[10]; Јанкулу[11], чл. Н.ОХ. из 18[12]; и једног члана Н.О.К. из 32[13], за испољену храброот када је наша I мак. кос. ударна бригада вршила акције и

[1] Оригннал, у рукопису, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоннје. На документу нема датума, а писан је 5 марта 1944 год. (према подацима Среског комитета КПМ Прнлеп).
[!] Милан Костов
[3] Рампо Атанасовски
[4] С. Десово
* ЈБубе Тренески
[6] С. Рапотово
[7] Генадије Лешков
[8] С. Дреново
• Методије Апостолски
[10] С. Забрчани
[11] Цвеган Белокоски. У.мро 1950 год. у седамдесетој годнни живота.
[12] О Дупјачани
[13] С. Зрзе, Име члана НО комитета (НОО) није утврђено.

водила оштре борбе[14] у нашем срезу против бугарских фашистичких трупа. Они су у време најжешће реакције спасавали борце-партизане који су услед веома рђавог времена изгубили везу са својим јединицама, неговали, лечили и хранили рањене партизане.

Нека њихова храброст и одлучност буде пример свим члановима Ком. парт. и нека свима нама да потстицаја за таква и слична херојства.

СРЕСКИ КОМИТЕТ КОМ. ПАРТ.
МАКЕД. У СРЕЗУ 51.[15]

Март 1944 год.
Положај

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

БР. 26

ДИРЕКТИВА ДОБРИВОЈА РАДОСАВЉЕВИЋА ОД 8 МАРТА 1944 ГОД. ЉУБЧУ АРСОВУ О ПРЕУЗИМАЊУ СВИХ ПОСЛОВА У СКОПЉУ КОЈЕ ЈЕ ДОТАДА ВРШИО КУЗМАН ЈОСИФОВСКИ-ПИТУ[1]

8-Ш-44 г.

Драги друже Гоце[2],

Данас смо примили писмо Стеве[3] у коме нас обавештава за погибију друга Питу[4]. Тежак је то удар који нас је задесио, морамо учинити све од себе да пуном победом наше херојске КПЈ осветимо друга Питу. С обзиром на то потребно је укратко да те обавестимо о твом будућем раду.

Ти си вероватно обавештен о нашем последњем плану, где поред осталог требало је друг Темпо да дође горе на кум.[ановски] и вр.[ањски] терен. Ми немамо још сигурне извештаје, али по свему изгледа да за сада, због великог снега, неће успети

[14] Прва македонско-косовска бригада водила је жестоке борбе против бугарске окупаторске бригаде и полиције у времену од 4 до 14 фебруара 1944 год., код села: Никодин, Степонцн, Ореов Дол, Мокрани, Габровник, Богомила, Манастир св. Димитрије и др. У овој борби бугарски окупатор је имао око 200 мртвих (према дневнику Петра Брајовића, док. бр. 12).

[15] Прилеп

[1] Оригинал, у рукопису, на српскохрватском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

[2] Љубчо Арсов

[3] Стиле Илијевски

[4] Кузман Јосифовски-Пнту

план и да се и та група враћа[5]. Ми мислимо да си ти сада на терену. Делче и Анка" не знамо где су сада.

Потребно би било да ти останеш у Ск.[опљу], ово [ако] је икако могуће, и да обављаш све послове које је друг Питу вршио, пошто си вероватно најбоље упознат са текућим пословима. **Али никако по сваку цену!** Ти сам треба да оцениш **можеш** ли опстати тамо сада, под много тежим условима после евакуације. **Никако не сме важити правило да радиш месец дана па да паднеш.** Треба престати са тим схватањима да треба свршити све послове, па ма по коју цену! Ако оцениш да не можеш **на** такав начин опстати, онда остани на истом месту где си сада[т] а преко писама осигурај у Скопљу бар један **технички пункт за везе.** Нарочито канал од тебе до Ск.[опља] и од Ск.[опља] до В.[елеса] и Пр.[илепа], одакле ми имамо добре везе! У сваком случају јави нам се опширно што пре преко Пр.[илепа] или В.[елеса]. Јави нам где је сада Делче и Анка, да би што пре решили за њих. Моментално је непотребно да излазе на **кум.** [ановски] терен, поигго друг Т.[емпо] неће скоро доћи, него нека се задрже за кратко време онде где су, док не јавимо за даљи њихов рад! Необично је важно, прво, спречити сваку даљу провалу! **О свему обавести Анку или Делчета и с њима се посаветуј ако можеш!**

Шаљемо и неки материјал!

Другарски те поздравља

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Љуба[8]

* Батаљони „Стево Наумов" и „Христо Ботев" — после марша од 22 дана и непрекидних борби против бугарске војске и полиције — стигли су на планину Козјак. Види док. бр. 24 '

[6] Бане Андреев п Мара Нацева. Налазили су се у батаљону „Јордан Николов".

[7] Љубчо Арсов налазио се у то време у Скопљу.

[е] Добрнвоје Радосављевнћ

БР. 27

ИЗВЕШТАЈ СЕКРЕТАРА ДРУГОГ ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КИ МАКЕДОНИЈЕ БЛАГОЈА ТАЛЕВСКОГ ОД 11 МАРТА 1944 ГОД. О КОНЦЕНТРАЦИЈИ БУГАРСКИХ СНАГА У ПРИЛЕПУ И БИТОЉУ И О ПОКРЕТУ НЕМАЧКИХ СНАГА ПРАВЦЕМ ГРАДСКО—ВЕЛЕС—СКОПЉЕ[1]

Драги Орце[2],

С обзиром да већ поседујем извештаје орг.[аниза]-ција, могао бих ти опширније писати. Али немам времена, те ћу бити кратак, односно задржаћу се на важнијем.

1. Као што су нас обавестили из 62[3], др.[уга] Питу смо изгубили. Убијен је 25. II. о. г. приликом покушаја да побегне испред полиције. Познато је само да је био опкољен у некој вили, да је успео да побегне, али је при бекству убијен.

Слава др.[угу] Питу!

2. Из 62 нам такође јављају да на тој страни (кумановски крај) влада велика реакција. У Куманову је извршена блокада. Ухапшени су средњошколци, а провала се проширила. .На крају је полиција испровоцирала некакав атентат бомбама (2 су експлодирале). Проглашено је опсадно стање.

У 62 поново се деле позиви у војску. Др[уто]-ви из 62 питају да ли могу преко 51[4] или 52[5] да пошаљу борце.

Настојаћемо да им на то одговоримо позитивно уколико то буде одговарало нашим могућностима (пошаљите патролу у 51).

3. Непријатељске снаге у 51 (а и у 52) све више се повећавају. Мобилисане из старе Бутарске немају где да сместе. Буг. војска је стално у покрету. Нем. трупе из Албаније стално пролазе (преко Велеса и Градског) за Скопље.

— У току блокаде у 51, према сигурним подацима, бутарске трупе су износиле више од 7.000 буг. војника и оф.

— У 51 и 52 полициске станице су препуне цивила из старе Буг., који чекају нове униформе (Држ. жандармерија).

4. У 51 је ових дана одржана конференција свих претседника општина у срезу на челу са обл. директором[8]. Тачних података

[1] Оригинал, у рукопису, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

[1] Добривоје Радосављевић

* Скопље

[4] Прилеп

[5] Битољ

• На територнји Македонпје и Србије под бугарском окупацијом, све до лета 1943 год., постојале су две адмнннстративне области: Скопска и Битољска, а отада и Врањска област, као посебна.

још немамо. Једино што смо дознали јесте да је конф. била сазвана само зато да би се појачале мере за борбу против партизана. Донета је одлука да се удвоструче страже по селима и да се подели оружје сељацима за борбу против НОВ. У свом говору обл. директор је подвукао да треба спалити сваку кућу у којој се нађе илегалац.

5. Об. служба у 51 је сазнала садржину 2 поверљива писма упућена гарнизону у 51:

I. „Све војне снаге и начелство да буду на опрези, да стоје спремни са целом ратном спремом. Сазнало се да ће се спустити енгл. и руски падобранци на терену Охрид—Прилеп[7].

Н. „Да се појачају снаге, одн. страже према Крушо[8] и да се претреса сваки пролазник, нарочито они који долазе из Крушева.

III. Сигнали за борбу против партизана:

а) Када се испали зелена и бела ракета, значи да долазе њихови људи у помоћ (војска).

б) Када се испали црвена ракета — то је знак да долазе партизани и знак за појачање.

в) Тресак бомбе означавао би да су партизани опкољени и да се тражи појачање (није нам јасно да ли ове стране[9], поред прилепског краја, важе и за друге стране!).

Идућег пута послаћу детаљни извештај о раду у Области. Предузете су извесне мере за ликвидацију неких слабости (организационог карактера).

За сада толико!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Са др. поз

11 март 1944 г. **Иван**[10]

П.С. — Шаљем ти писмо Планинског[11] Г. штабу.

— У последње време у 52 смо постигли позитивне резултате у погледу мобилизације ауторитативних антифашиста (бивших оф.). Овога пута изгледа да ћемо послати некога од њих.

— Са патролом II — македонске бригаде (Мендо[12], Ђорђи[15],

' Ова вест није тачна: никада никакви енглескн и руски војници-падобранци нису дошли на тај терен.

[8] На карти: Крушево

• Вероватно: знацн распознавања

[10] Благој Талевски

[11] Стоилко Ивановски, теренски радник у Велешком срезу

[12] Мендо Спасовски, заменик командира чете у Трећем батаљону Друге македонске ударне бригаде

" Ђорђи Димов. заменик командира чете у Трећем батаљону Друге македонске ударне бригаде

Милан'[4]) послали смо 11 бораца, од којих 4 Руса, 1 фетвебела[15], и 6 цивила из 52.

— Са Тунелом[16] смо послали 14 бораца, од којих 7 Руса, а остали цивили које ће довести Јакиму.

— Колихо ћемо са Кочом[17] послати, јавићемо вам идући пут, јер не знам имена оних који ће поћи.

Иван

БР. 28

НАРЕДБА ШТАБА ТРЕЋЕ МАКЕДОНСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД 11 МАРТА 1944 ГОД. О РЕГУЛИСАЊУ УНУТРАШЊЕГ РЕДА И ЖИВОТА У БРИГАДИ[1]

НАРЕДБА

штаба III македонске народно-ослободилачке ударне бригаде од 11-3-1944 год.

ДРУГОВИ,

Да би све ствари у бригади биле у реду, да би се постигла једнообразност и тиме се она оспособила за извршење свих наредби и директива Главног штаба Македоније

НАРЕЂУЈЕМО:

1) Да се обрати велика пажња војном и политичком подизању сваког партизана, да се користи све слободно време,'па чак **и** приликом марша, и пошто се у борби показују добре и лоше стране појединаца.

2) Другарство да буде увек на завидној висини, како то долукује једном народном борцу, али другарски односи не треба да крње углед одговорних другова.

[14] Милан Днмов. Као позаднискн радник Битољског среза погинуо септембра 1944 год.. наншавши на окупаторску заседу.

[15] Киро Чаулев, Македонац, који је до тад.а бно мобилисан у бугарској окупаторској војсцн. Чин федвебел у бугарској војсци одговара данашњем чину старији водник.

[18] Народни херој Вангел Нечевски, курир Главног шт^ба НОВ и ПО Македоније

[17] Народни херој Пецо Божиновски, курир ЦК КПМ н Главног штаба НОВ и ПО Мзкедоније

[1] Копија. откуцана на машини, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

3) Односи партизана са одговорним друговима и обратно:

а) Партизани су дужни да се између себе поздрављају, а исто тахо и одговорне друтове.

б) Партизани су дужни да поздрављају одговорне другове, а ови морају да отпоздрављају.

в) Морају се извршавати сви писмени и усмени задаци које дају одговорни другови.

г) Забрањује се интервенција старијих одговорних друтова за млађе илИ партизане, које се не заснива на војничким правилима.

д) Строго се забрањује викање и грдње од стране одговорних другова и између самих партизана.

ђ) Начин обраћања мора бити војнички: како приликом обраћања партизана одговорним друговима, тако и приликом издавања наредби од стране одговорних другова партизанима.

4) Десетари су дужни да свакога дана подносе усмени рапорт о бројном стању, оружју, муницији, молбама, жалбама, за рапорт и др. у својим десетинама командирима, а командири командантима батаљона. Команданти батаљона су дужни да подносе рапорт команданту бригаде о бројном стању батаљона, о расходу, са објашњењем, о количини оружја, лаког и тешког, и муниције, о броју ненаоружаних војника, ако има таквих, о количини резервних пушака, о молбама, жалбама, за рапорт и др. Овај рапорт је усмени, када је батаљон близу штаба бригаде, или писмени, када је далеко. Рапорт треба да буде увек тачан и прецизан, достављен до 11 сати.

5) Политички делегати су дужни да свакога дана подносе усмени рапорт о здравственом стању, обући, одећи, исхрани, моралу, расположењу, друтарству, односима партизана са народом, политичком раду и др. Ови рапорти се предају, истим редом као и војни, пол. комесару бригаде.

6) Свака издата заповест или наредба треба да буде јасна, кратка и прецизна. Треба проверити да ли ју је схватио партизан коме се даје и по потреби да се запишу нека места или цифре. Сваку наредбу треба контролисати како се извршава и да ли се извршава, препуштањем пуне иницијативе извршиоцу.

7) Односи са друтарицама морају бити чисто другарски и не сме да буде никаквог омаловажавања или кавањерства.

8) Дисциплина приликом марша треба и мора се строго одржавати. На команду ,,Стој", свако треба да стане онде где се нашао, да се колона сакупи ако је прекинута, да се ухвати веза ако такве нема, без сакупљања у групе, причања и пушења, чиме се одајемо где се налазимо, као што одајемо и тајну о претстојећој акцији, а чиме се доводи у питање и успех. Када ће се отступити од наведенсг, претходно ће се наредити (када ће се

пушити и др.). Свако излажеше из колоне треба да буде дозвољено од одговорног друга, који треба да се стара да су сви скупа и да неко не заспи.

9) Казне: 1) јавна критика пред стројем; 2) усмена опомена; 3) писмена опомена; 4) укор; 5) строги укор; 6) одређивање на ванредну службу (осим на стражу и дежурство); 7) одузимање функције (деградирање); 8) одузимање оружја — разоружање; 9) истеривање из партизанских одреда — редова; 10) смрт.

Четна руководства изричу казне до броја 6 закључно. Штабови батаљона до броја 9 закључно. Смрт изриче народни револуционарни суд при штабу бригаде.

Свака кривица треба да буде размотрена, а лице да буде узето на одговорност. По овој ствари не сме бити пропуста.

10) Односи са народом морају бити такви да он осети да смо ми народна војска. Строго се забрањују батине, претње батинама, тражење боље хране и др. које је у вези са тиранисањем народа.

11) Сваки батаљон мора да организује усмене новине — војна и политичка, предавања, хорове, аналфабетске курсеве за неписмене и др.

12) Свако боловање и слање у болницу дозвољаваће само штаб бригаде.

13) Агитпроп је под непосредном контролом штаба бригаде и радиће у смислу добијених инструкција енергично и са великим еланом и иницијативом.

14) Десетари и командири у маршу се увек налазе на челу својих јединица, сем када се налазе у обезбеђењу, наступу или у отступном маршу (претходници, заштитници), а делегати и политички комесари увек на зачељу. Команданти батаљона и заменици комесара се налазе на челу својих батаљона, сем када се налазе у претходници — на челу главних трупа претходница. Заменик команданта и политички комесар се налазе на зачељу батаљона. У борби ће се десетари и командири налазити тамо одакле могу најбоље да руководе борбом. Команданти се налазе тамо где се налази тежиште борбе, док на друго крило шаљу свога заменика и политичког комесара.

15) Комора свих батаљона налазиће се испред батаљона који је одређен као заштитница.

16) Да би се могла организовати и одржавати веза у бригади, треба формирати одељење за везу под непосредном контролом и командом штаба бригаде.

17) Одговорни другови стараће се да се горња наредба тачно спроводи. За сваки прекршај дотично лице треба узети на одговорност.

Предњу наредбу прочитати свим јединицама III македонске ударне бригаде. Одговорни другови стараће се да сви новодошли

другови буду одмах упознати с том наредбом. Не може се узимати у обзир никакав изговор, да је скоро дошао и да му није познато.

11 марта 1944 год.

Пол. комесар
Михајловски Кирил

Командант бригаде
Тихомир Милошевски

БР. 29

ИЗВЕШТАЈ СЕКРЕТАРА ДРУГОГ ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПМ ОД 12 МАРТА 1944 ГОД. ДОБРИВОЈУ РАДОСАВЉЕВИЋУ О ЗВЕРСТВИМА БУГАРСКЕ ВОЈСКЕ И ПОЛИЦИЈЕ[1]

Драги Орце,

Сресни комитет за срез 51[2] дознао је преко сеоских организација:

1) После повлачења I МКУБ из с. Никодина[3], одмах је упала бугарска војска, која је сакупила све сељаке насред села, где их је официр (као што причају, био је то гестаповац поручник Кацарев) тукао бичем псујући их што су „сви комунисти". После тога су све мушкарце: ђопаве, болесне и сл. сакупили и одвели у Прилеп. У Пр. су их држали 6 дана. Саслушавани су по неколико пута. Поједине су прилично тукли. У Никодину су спалили 4 штале.

2) 2 партизана су убијена и бачена код плетварске воденице, а 6-ица изнад воденице, код чесме. Сви су били без одела и избодени ножевима. Међу њима су препознали 1 из Прилепа, 1 из Дебарца, 1 из Преспе. За осталб се не зна.

3) У Топлици је убијено 7 бораца, који су такође измрцварени. Међу њима 2 Прилепчана; 1 са српом и чекићем био је бачен на сами друм. Пре него су га дотукли, испитивали су га колико партизана и каквог и колико оружја има. Одговор је био: „Партизанима броја нема. Оружја имамо и вас да наоружамо". Сељак, очевидац ове сцене, дивио се његовом херојству. Они су му подносили ножеве, а он им се са презрењем смејао. Према исправама које су му нашли, он је из Дебра[4].

4) У пољу су убијена 2-ица и 1 у с. Никодин. Двојицу су одали претседник општине и пољак с. Крстеца, који су после

[1] Оригинал, у рукопису, налази се у архнви Историског одељења ЦК СК Македоније.

[2] Прилеп

[3] О борбама Прве Македонско-косовске ударне брнгаде види документ бр. 12.

[4] Редакција није утврдила на кога се односи.

били стрељани у Плетвару. У том рејону убијена су још 2-ица; један је био са брадом, а други Црногорац-официр. Ухваћени су били у родобилском и стрељани у полициској станици.

5) 7 наших бораца, који су се били склонили у крапјанским колибама, били су одани од стране дражиноваца бугарској војсци, и сви ухваћени. Она их је одвела на „Барбарас" (близу дебарских чесама), где је добила наређење да ликвидира ове. Најпре су свучени до голе коже, а затим стрељани. Пошто су их стрељали, од н»их су направили ..крстину", при чему су другарицу", која се налазила с њима, ставили одозго. Неки буг. војници су хтели да виде да ли је убијена другарица била жена или девојка, те су је боли ножевима између бутина и вршили разне гнусне ствари.

После неколико дана дебарски сељапи су их сахранили.

6) Другарицу Милицу[0] (Косоварку) су најпре пренели у с. Дреновци. а затим у Прилеп, где је у затвору лежала 3 дана. После тога однели су је у Брод, где је заједно са 1 партизаном, кога је одао претседник општине у с. Житоше, била стрељана. У Броду су стрељана још 3 борца, која су дошла код сина кафеџије Зарија'. Али их је Зарије опазио (окорели фашиста) и одмах их предао.

Друту 2-ицу бораца убили су дебарски пандури Амит и Идрис. А један веома добар друг из с. Црњешево (ЈБубе, 40-годишњак), одан од дражиноваца, подло — био је изненада убијен, такође на том терену.

7) Над Десовом[8] буг. заседа је убила 4 друга: Догоша из Призрена, Мишу из Пећи, Милана Савића из с. Липљана, Косово, и Митрета[9] из с. Орланци, Кичевски срез. Сва 4-ица полужива су свучена до голе коже и поново стрељана на растојању од 2 метра. Са њима је била 1 другарица, санитарка, која је била рањена на 9 места, али је успела да се довуче до 1 тора и да се спасе. Сада се налази у 51. Указана јој је лекарска помоћ. Полако се опоравља.

8) Зна се још за 1 борца који је био ухваћен код тунела (богомилски крај). Питали су га шта је по народности. Одговорио је: „Македонац-бољшевик". Када су наставили да му постављају даља питања, њему је досадило и подвикнуо им је: „Доста, бре, пси. Продали сте своју земљу, па сте сада дошли и нашу да продајете и убијате њене најбоље синове". После тога почео је да бежи, али су га меци сустигли. те је пао мртав.

[5] Овде су стрељани између осталих: Серафим Китановски. Кнро Анастасов и другарнцз Мирка Анастасова.

• .Милица Лукић

[7] Овде су стрељанн: Нико Пусовски н Стојан Божиновски. док нме трећега није утврђено

[8] На карти: с. Десово

[9] Трајче Стрејовски-.Митре

II

Сресхи комитет за 51, у току борби I МКУБ и реакције, издао је директиву да се не одржавају никакви састанци, већ да се сав рад усмери на пружање највеће помоћи бригади или борцима који би изгубили везу са бригадом. Ова директива била је дата орг. у I, II, III и VII рејону[10] (где се налазила бригада).

Нарочито су другови из 17, 18 и 22 (II рејон) указали велику другарску помоћ др. партизанима, који су из једног или другог узрока залутали или били рањени. Велику помоћ су указали и другови из 71 и 77 у VII рејону.

С друге стране, појачан је политички рад да би се одржао морал народа где је беснела реакција, а реакција је искоришћена да би се појачала мржња према зверском окупатору, која би се затим искористила за активно ангажовање људства. у НОБ.

Морал становништва није се одржао на достојној висини. То је дошло као последица зверстава окупатора. Али се мржња силно повећала.

Бригаду су свуда дочекивали са великим одушевљењем.

Конкретно: а) пронађен је 1 п. митр., 2 бугарска шаржера са 58 метака, навлаке и 1 пушка (све је ово предато Планинском); б) сакупљено је 14 бораца (који су изгубили везу са бриг.) у с. 22, међу којима је било 4 рањеника. Од истих погинуло је 7 од заседе приликом повратка. Остали борци се налазе у 22 и 17. Других 5 бораца били су склоњени у 32, задржани 2 дана у 32, а затим послати преко 71 и 77 у I оп. зону; в) сакупљено је и потрошено на. борце који су залутали и рањенике 14 пари опанака, 90 кг брашна, 60 хлебова, 10 пари чарапа, 11 кг пасуља, 15 кг масти, 20 кг меса, 20 ком. јаја и др. намирнице; г) за време реакције и борби формиран је 1 женски актив за крпљење, прање, мешење хлеба, плетење и кување партизанима.

12-111-1944 г.

Са др. поз.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Иван

Друже Орце (17-111-44 г.)

Писмо од 27-11-44 г., у коме се говори о задацима послатих група, сасвим смо разумели. Такође смо добили све материјале које сте нам послали и предузели мере да се исти умноже.

1. 10-111-44 г. послали смо 12 бораца (међу којима: В. Чукалев, бив. капетан пилот, сада је био чинов. у општини, врло угле-

[10] Распоред села по рејонима види на крају документа.

дан у граду; Ил. Митрев, адвок. и резерв. оф.; Алеко Вељанов, рез. оф.; и Леонида акт. оф. пилот у бив. Јут. војсци).

Ови борци су послати Пенку—Дејану[11] (нагласили смо да офиц. пошаљу у бригаде!)

2. Патрол. у 51 пристигла је 12-111-44.

3. Повезали смо се са групом на терену.

4. У последње време је престала мобилиз. у 51 и 52[12]. Пре 2 дана у неким битољским селима одвели су у резерву доста сељака. И то на следећи на.чин: увече им дају позиве, а сутрадан треба да пођу на место опредељежа. Окупатор се плаши да не оду у НОВ, те их мобилише на овако подли начин.

5. Рад по линији н. о. фронта је слаб. Још га не можемо појачати. Тако, у 51 је НОК сасвим неактиван. У последње време предузете су мере да се попуни неким интелект. (старијим), који даје наду да ће се појачати рад НОК-а. Иначе се појединачно држи доста антифашиста. У 52 НОК није комплетан, тј. нема претставника интелигенције. Предузели смо мере да се попуни. Чукалев је био чл. НОК-а и водио је Одбор НОФ-а).

6. Прошлога пута писали смо вам о раду и груписању реакционарних клика у 51. Сада ћемо исто учинити за 52; достављено од НОК-а:

I. Група чкатровиста (која даје активну подршку буг. ф. окуп.): Ст. Светијев, Пецако, д-р Светијев[13]. Они су око себе још за време Југославије држали све- бутарофилске елементе. Али, са окуп. буг. фашиста, већина се отргла од њих јер није добила очекивану од њих „слободу". Тако је ова група усамљена и без утицаја у граду. Имају утицаја (и стално одлазе на конфер.) у селима Демирхисарског среза, куда одлазе и агитују за уједињену Бугарску.

II. Групу ванчовиста предводи адвокат Гошо Атанасов. У тој групи се налазе:

Директор воденице (из Грчке Макед. — није ми познато тачно име), који је раније био помоћник комесара; д-р Туџаревски (који је предводио сељаке из Преспе, који су били дошли још раније да траже трупе од Бугара за окупацију и др.

Већ се спремају избори за „народне претставнике Македоније". Из Бит. се спремају за кандидате: Ице Ризов (изелица — који уз помоћ окупатора згрће благо); Стево Светијев, адвокат, и Цане Кандилцето (пијаница) под утицајем Гоша Атанасова.

10-111-44 г. у Бит. је дошао министар Партов, али попгго је био позван телеграмом, вратио се натраг. (Шаљем и „Пелистер-

[11] Пенко Здравковскн п Кирнл Георгијевски-Дејан

[14] Битољ

[15] Присталице Ванче Михаилова који су после ослобођења осуђенн од органа народне власти.

ски ехо"[14], у коме опширно пишу о томе). Партов је био дошао заједно са Д. Чкатровим.

Саме изборе осуђују сами они који су до јуче прилично активно помагали буг. власт. Нарочито их критикују ванчовисти.

Како ће се развијати ситуација у том погледу, накнадно.

У последње време у 52 приходи по НОФ-у знатно су се повећали (само од једног антиф. трговца добијено је 100.000 лв.). Али то није постигао Одбор, него неки другови. Одбор се још није активирао и не врши своје послове како треба.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЈ10Б0ДА НАРОДУ!

Са др. поз.
И[ван][15]

51 срез

I рејон	II рејон	III рејон	IV рејон
1 Лениште	13 Мажучиште	25 Сарандино	39 М. Коњари
2 Плетвар	14 Добница	26 Пешталево	40 Г. Коњари
3 Оревојц	15 Мраморани	27 Секирци	41 Борисово
4 Крстец	16 Горно село	28 Браилово	42 Заполжани
5 Никодин	17 Забрчани	29 Слепче	43 Бранче
6 Ракле	18 Дупјачани	30 Костинци	44 Добјани
7 Топлица	19 Дреновци	31 Рилево	45 Средорек
8 Царевић	20 Небрегово	32 Зрзе	46 Бело Поле
9 Тројаци	21 Присад	33 Сливје	47 Ново Селани
10 Смолани	22 Десо	34 Стровија	48 Кутлешево
11 Дрен	23 Долнени	35 Гостиражне	49 Врбјани
12 Беловидица	24 Сенокос	36 Црништа	
		37 Долгаец	
		38 Маргари	

V рејон	VI рејон		VII рејон
50 Галичани	63 Селце	71 Ропотово	77 Дреново
51 Беровци	64 Лалево	72 Дебреште	78 Ланско
52 Кадиносело	65 Новолагово	73 Ложани	79 Саждо
53 Боротино	66 Волкосело	74 Житоше	80 Кошино
54 Веселчани	67 Прилепец	75 Белуипгао	81 Крапа
55 Загорани	68 Чулеово	76 ?	82 Брод
56 Тројкрсти	69 Штавица		
57 Тополчани	70 Рувци		
58 Клетач			
59 Ерековци			
60 Канатрарци			
61 Шалеверци			
62 Алинци			

[14] Дневнн лнст окупатора којн је излазио у Битољу.
[15] Благој Талевскн

БР. 30

ПРОГЛАС ШШЦИЈАТНВНОГ ОДБОРА АНТИФАШИСТИЧКОГ СОБРАЊА НАРОДНОГ ОСЛОБОЂЕЊА МАКЕДОНИЈЕ ОД 14 МАРТА 1944 ГОДИНЕ[1]

СВИМ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИМ ОДБОРИМА

У МАКЕДОНИЈИ

Читаво слободољубиво и напредно човечанство води данас борбу на живот и смрт против средњевековног мрачњаштва, ропства и тираније — против немачког фашизма и свих његових помагача. Хитлерова Немачка је донела поробљеним европским народима најцрње средњевековно ропство, глад и беду. Стога се данас поробљени од фашизма европски народи придружују фронту слободољубивих народа на челу са Совјетским Савезом, највећом словенском земљом, са својим савезницима — Енглеском и Америком. На тај начин и пред македонским народом се поставило питање којем фронту да се придружи. Да ли фронту слободољубивих народа или фронту најцрње средњевековне реакције.

.Неки издајници македонског народа покушали су после слома Југославије да упрегну наш народ у фашистичка кола Хитлерове Немачке. Користећи мржњу нашег народа према старој Југославији — тамници народа, ови издајници почели су својим издајничким, прљавим радом да убеђују наш народ да га је Хитлер ослободио. Исто тако, свим својим снагама, преко штампе, радија, културних вечери, свечаности и другог трудили су се да докажу нашем македонском народу да Македонци нису Македонци, него Бугари или македонски Бугари и да се Македонија, под мудрим руководством краља Бориса, ујединила са мајком Бугарском. Ови издајници у току једне ноћи одрекли су се свога народа и свога националног порекла као Македонци и постали су стопроцентни Бугари.

Али, македонски народ није пошао путем којим су хтели да га поведу ови издајници, слуге немачко-бугарских окупатора у Македонији. Није пошао зато што се у току ове три године на делу уверио да су му немачко-бугарски окупатори и њихове слуге, на брзу руку побугарчени Македонци, донели најцрње средњевековно ропство и тиранију. Они су направили пустош у нашој отаџбини. Они су извршили безброј грозних убистава и клања над невиним становништвом: мушкарцима, женама и

[1] Оригинал, умножен на шапирографу, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

децсхм у читавој нашој отаџбини. Они су спалили безброј села ,у Македонији. Напунили су затворе и логоре са синовима ма-Ј^едонског народа. Опљачкали су села и градове у читавој Македонији и посејали беду и сиромаштво. Зато се македонски народ без резерве определио на страну фронта слободољубивих народа у борби против изазивача целокупног садашњег зла — немачког фашизма и свих његових помагача.

У току садашњег рата македонски народ јасно је сагледао ко му је пријатељ, а ко непријатељ. Он се на делу уверио да су му сви народи у Југославији, искључујући великосрпску хегемонистичку клику, били и остали верни пријатељи и браћа у његовој чврстој борби за националну слободу. Сви ови југословенски народи били су му 23 године савезници у заједничкој борби против великосрпске хегемоније, против бивше Југославије — тамнице народа, борећи се за једну братску заједницу, за равноправност народа Југославије. Они су остали његови најбољи пријатељи и у овој народно-ослободилачкој борби против немачко-бугарских фашистичких окупатора. Они су остали његови најбољи пријатељи и савезници у борби за изградњу, још у току ослободилачког рата, нове државне заједнице и равноправности народа у новој. демократској, федеративној Југославији, у којој је и Македонија призната за равноправну федеративну јединицу. У тој новој државној заједници, која је створена на II скупштини Антифашистичког већа народног ослобођења Јутославије[2], македонски народ је добио пуну националну слободу и равноправност. Тиме је наш народ постигао свој многовековни идеал — националну слободу. Тиме је потпуно постигнут циљ Илинденског устанка[3] и циљ данашње народносслободилачке борбе. Македонски народ добија већ слободу за коју је дао толико жртава и пролио много крви.

II

Борба коју је започео наш народ још није завршена. Претстоје нам још велике борбе до истеривања немачко-бугарских фашистичких окупатора и до потпуног ослобођења наше отаџбине. Али, борба коју смо повели дошла је данас до тог степена који нам налаже да почнемо с изградњом нове народне власти у свим градовима и селима по читавој нашој отаџбини. Успешним и брзим спровођењем у праксу овог задатка, наша ће се борба приближити пуној победи. Стога треба хитно да приступимо следећим задацима:

[г] Друго заседаЊе Антифашистнчког већа народног ослобођења Југославије одржано је 29 новембра 1943 год. у Јајцу.

' Илинденски устанак македонског народа за ослобођење од турског ропства отпочео је 2 августа 1903 год. и трајао скоро два месеца.

1. Да се организују масовне конференције по свим градовима, селима и општинама на ослобођеној територији и да се на тим конференцијама изаберу градски, сеоски и општински народно-ослободилачки одбори, као органи нове народне власти. На неослобођеној територији, пак, треба на тајним конференцијама да се изаберу градски, сеоски и општински народно-ослободилачки одбори, који ће бити органи борбе и нове народне власти. Исто тако, треба изабрати на градским и општинским конференцијама делегате (од изабраних за народно-ослободилачке одборе или друга лица), који ће ићи на среске конференције.

2. Да се организују среске конференције на које ће доћи изабрани делегати (градски и општински), да би изабрали среске НОО. Исто тако, изабрати и делегате који ће ићи на окружне конференције.

3. Да се организују окружне конференције, на које ће доћи изабрани сресни делегати. На овим конференцијама изабрати окружне НОО. Исто тако, на овим конференцијама изабрати звашгчне делегате за Антифашистичко собрање народног ослобођења Македоније. Ови делегати сакупиће се на једно месту, одакле ће бити позвани за оснивање Антифашистичког собрања, које ће бити највиши орган народне власти у Македонији. Код свих напред предвиђених избора важно је пазити на избор било мушкараца, било жена, без обзира на њихову верску или политичку припадност, наиме, то треба да буду лица која су на делу показала оданост нашој народно-ослободилачкој борби, и која су спремна на све жртве за општу народну ствар и која ће се свим снагама борити за постизање циља народно-ослободилачке борбе. Они треба да буду људи који се слажу са политичком линијом изнетом у Манифесту Главног штаба НОВ и ПО Македоније, од октобра 1943 године[4]. Само на тај начин и тим путем ми ћемо моћи да остваримо борбено јединство између фронта и позадине, без кога се не може замислити пуна победа.

III

Да би одговорили својим задацима, наши НОО треба још у току ове ослободилачке борбе да преузму сву власт у своје рухе. Они треба да нађу пут и начин на који ће увек бити са својим ^ародом, макар како да су тешки услови. Они треба увек и непрестано да извршују своје задатке као органи нове народне власти, која се данас ствара у ватри ослободилачког рата. Само тако ће они моћи да одговоре постављеним великим задацима.

Никада не треба заборавити да се наш народ данас налази у току ослободилачког рата. Наши ,НОО треба да спроведу нај-

[4] Внди Зборннк, том VII. књига 2, док. бр. 52.

ширу мобилизацију позадине за помоћ нашој војсци, нашем фронту. Конкретно, наши НОО треба:

1. Да изврше најширу мобилизацију нових бораца за нашу младу народну војску. Акцију за такву мобилизацију треба спровести под паролом: Сви у нашу младу војску — сви у наше Јтрослављене бригаде.

2. Да спроведу најширу мобилизацију целог народа за свестрану помоћ нашој војсци у храни и оделу. Акцију за такву мобилизацију треба спровести под паролом: Ниједан војник наше народне војске, која лије крв за свој народ, не сме да буде без рдела, бос, ни гладан.

3. Да подижу борбени дух најширих народних маса, причајући им о успесима наше прослављене војске и војске наших савезника, као и о сигурној нашој победи.

IV

Наши НОО треба, исто тако, да знају да су они данас органи нове државне заједнице, нове демократске и федеративне Југославије, која је створена на II заседању АВНОЈ-а. Као такви, рни треба да се старају о свом народу, његовој исхрани, његовом здрављу итд.

На првом месту, сви НОО треба да поведу нарочиту бригу о питању исхране народа. По том питању треба брзо формирати лривредне комисије при сваком НОО. Ове привредне комисије биће помоћни органи НОО. Њихови задаци би били: 1) Да организују обраду целокупне обрадиве површине и њену сетву житом или другим. према томе шта одговара тој земљи. 2) Да организује обраду напуштене земље у корист народно-ослободилачког фонда. Напуштеном сматра се она земља, чији су сопственици побегли са непријатељем заједно са читавом породицом. 3) Да се побрину да пољопривредни алат буде на време припремљен и правилно подељен. 4) Да одмах, хитно, почну са сакупљањем семена за ову годину. Сви НОО треба овогодишњу пољску акцију да спроведу под паролом: Све за победу!

Друго. сви НОО треба да воде строго рачуна о стању целокупног народног богатства. Стога НОО треба одмах да приступе сакупљању података о величини обрадиве површине с инвентаром, о величини непријатељске имовине, о величини државних, манастирских и црквених поседа, о бројном стању стоке, о запрежним колима, о стању индустрије и рудника, порушених и непорушених итд.

Треће, сви НОО треба да воде рачуна о зверствима, иггети и свим другим деликтима које врши окупатор над нашим народом, било директно било преко својих слуту, домаћих издајника.

Стога НОО-и треба одмах да приступе сакупљању података: о бројном стању спаљених домаћинстава, као и ко их је спалио, о бројном стању убијених становника, као и ко су убице, о бројном стању одведене стоке од стране Немаца и њихових слугу, о бројном стању побеглих људи на слободну територију итд.

Четврто, сви НОО треба да воде рачуна о стању народног здравља и о мерама које треба предузети да би се побољшало здравље широких народних маса. Стога НОО-и одмах да приступе сакупљању података: о заразним болестима и могућностима за изолацију тих заразних болести, те какви су лекови потребни за те болести, као и какво је стање здравствене службе итд.

Пето, сви НОО треба да бележе све што народ даје за нашу војску и то било да је реквирирано, било добровољно дато, било пак да је купљено. О свему треба да обавештавају више органе народне власти.

Шесто, сви НОО треба одмах да изврше попис становништва и резултате доставе вишим органима народне власти.

Сви НОО треба на време и тачно да приступе спровођењу наредаба из овог писма. Само брзим и енергичним спровођењем у праксу задатака изнетих у оАгм писму, моћи ће народно-ослободилачка борба у Македонији да добије нови полет. Само тим путем, борба коју је започео наш народ распламсаће се и прећи ће у свенародну оружану борбу против фашистичких окупатора и њихових слугу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

14 марта 1944 године
Положај

Са другарским поздравом.
М. П. Ченто
претседник Иницијативног одбора
за сазивање А.С.Н.О. Македоније

>

БР. 31

ПИСМО КОМАНДАНТА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ МИХАЈЛА АПОСТОЛСКОГ ОД МАРТА 1944 ГОД. СВИМ ОФИЦИРИМА И ПОДОФИЦИРИМА БИВШЕ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ ВОЈСКЕ[1]

СВИМ ОФИЦИРИМА И ПОДОФИЦИРИМА БИВШЕ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ ВОЈСКЕ

Драги другови,

Једним писмом желим да вас потсетим на ваш положај, ранији и садашњи, и да вам изложим данашњу ситуацију у Македонији, како сутра не бисте рекли: није нам била јасна ситуација! Нисмо знали тачно каква се борба водила! И слично томе.

Другови, само се мало вратите уназад у ваш живот у бившој југословенској а.рмији и сетите се какав је био. Нису ли вас на сваком кораку ословљавали са . бугараши?" Нисте ли били увек сумњиви? Да ли се на сваком кораку није видело и испољавало то приликом вашег постављања? Ако је требало негде обавити неки тежак посао, нису ли управо вас ,,бугараше" слали? А када је требало да се иде за репрезентацију, тада су били слати генералски и протекционашки синови — као патентирани за уживање! А како је било са казнама? Протекционашким и генералским синовима опраштане су и судске грешке, заправо нису избијале ни на видело, а вама ни најмање случајне грешке не само што нису праштане, него су биле најстрожије кажњаване! А како је било с испитима? Македонца су на испиту цедили као лимун, док су генералски и протекционашки синови улазили на једна врата, а на друга излазили, — и испит је био готов! Царство протекције и корупције! Да не говоримо о томе да ниси смео ни да помислиш да кажеш да си Македонац или да говориш македонски! И многе друте неправде које се могу наносити само једном поробљеном народу као што је наш.

Ова стара јутословенска војска, управо зато што је била тако трула, пропала је за. неколико дана под ударцима хитлеровских хорди. После распада Југославије велики број наших друтова вратио се у Македонију. Многи наши другови су веровали да ће у Македонији настати нови живот са више правде, заборављајући да у фашизму и империјалезму не мсже уопште бити правде и да је Македонија поново поробљена од стране фашизма и ве-

[1] Оригинал. умножен на шапирографу, налази се у архиви Историског одељења ИК СК Македоније. На документу нема датума. а писан је пре 14 марта 1944 године.

ликобугара, као што је такође раније била поробљена од стране великосрба.

А како су великобутари дочекали нас бивше официре и подофицире? Сви то добро знате, зато што сте то осетили на својој кожи и осећате га. Зар сваки наш друг за њих није био „Србин"? И та великобугарска и фашистичка власт нас је за неколико дана претопила у „Србе", које великосрби нису успели да учине током 23 године. Посла за наше другове није било, те је тада Габровски[2] пронашао генијално решење: официри да буду сеоски кметови[3], а за, подофицире није ништа предузето као да не постоје. Зашто је баш то решење пронашао? Зато што тамо најлакше може да компромитује бивше официре, како би изгубили свој утлед код народа. Требало је опљачкати нашег сељака за издржавање Хитлерових хорди. Бивши југословенски официри требало је да послуже као машице бугарским фашистима. Пљачкање сељака требало је да спроводи претседник општине. Ако је овај тачно спроводио наредбе о пљачкању, онда је власт говорила сељацима: „Ми нисмо мислили тако, него вам све зло наносе ови ваши српски официри". Ако није тачно спроводио наредбе о пљачкању, онда је био отпуштен. У сваком случају фашисте постижу свој циљ.

Погледајте мало и на ваше проведено време у бугарској војсци, такозвану „вежбу" у трудовој војсци[4]. Како се тамо поступало с вама? Нису ли подофицири — Бугари — фашисти имали већу власт од вас? Нису ли они вршили контролу над вама? Јесте ли могли да где пођете, а да за вама није ишла контрола? Да ли то није личило више на заробљеништво и интернацију, него на војну вежбу? Друкчије, логично, није ни могло да буде — јер смо ми поробљен народ. А зашто су вас мобилисали управо у трудовој војсци, и то без икакве везе: и ваздухопловце и артилерце, и пешаке, инжењерце и интенданте, све заједно у „трудоваке"? Јасно, македонско робље. Не може се у њега имати поверења за друге послове.

Другови, све дотле док се ми Македонци не дигнемо и ослободимо, бићемо и „неповерљиви" и „сумњиви" и искоришћавани од стране великосрба и великобугара, као и других империјалиста и фашиста. Хоћете ли да будете вечито „сумњиви" и „неповерљиви"? Сматрам да ниједан то не жели.

Другови, као што сами знате, у овом крвавом рату читав свет је подељен на фашисте, на челу са Хитлеровом Немачком, и на антифашистички блок, у коме се налазе Совјетска Русија,

[8] Министар унутрашњих послова бугарске владе (до друге половине 1943 године)

[1] Претседнинцн окупаторскнх општина

[4] Специјалне радне јединице, у које је бугарска власт слала све непожељне људе.

Бнглеска, Америка и сви други поробљени народи. Данас се сваки појединац мора да изјасни на којој је страни. Крајње је време да се и ви изјасните којем блоку припадате, јер средине нема.

Ситуација на фронтовима позната вам је. Нећу вам је у детаље износити, него ћу вам указати само на неке моменте.

1) Црвена армија се више од годину дана налази непрестано у офанзиви. Од сгаљинградске победе она стално добија нове. А Хитлер? Доживљује пораз за поразом. Његова армија се налази пред катастрофом. Црвена армија се приближава према Балкану.

2) Италија, као главни Хитлеров савезник, избачена је из строја. Није далеко дан када ће почети и друге сателитске државе да отпадају, као што је случај са Финском која води преговоре за мир, Бутарском, Румунијом, Мађарском и др.

3) Савезници са својим ваздухопловним снагама тако много бомбардују Немачку да ће је претворити у прах и пепео. Бомбардовања врше таквим бројем авиона, које раније нисмо могли замислити, — са по 3—5000 авиона, а наховештавају да ће будућа бомбардовања бити још већа.

4) Није далеко дан када ће и савезници отворити нови фронт и отпочети инвазију Европе са запада и југа.

5) У Југославији Титова армија води огорчену борбу и све Хитлерове офанзиве су се претвориле у прах и пепео и биле разбијене. Нова јутословенска, Титова војска данас броји преко 40 дивизија и ослободила је више од половине Јутославије. Али није само то. У новој Југославији данас постоји влада на челу са маршалом Титом и парламентом (Антифашистичко веће народног ослобођења Југославије — АВНОЈ), чији је потпретседник Димитар Влахов, Македонац, познат из борбе за ослобођење Македоније. Одлуке АВНОЈ-а са II заседања нарочито су од великог значаја за нас Македонце. У њима нас први пут у историји признају за равноправан народ. Југославија се уређује на федеративној основи, у коју Македонија улази као федеративна равноправна јединица.

Али, све ће то остати мртво слово на хартији ако ми седимо скрштених руку, те окупатор остаје у Македонији. Ми морамо да истерамо окупатора из наше отаџбине и само после његовог истеривања можемо имати слободу.

Македонски народ већ три године води неравну борбу против окупатора и народних издајника и у тој борби успех се налази на нашој страни. Од малих, ситних партизанских одреда, данас имамо војску. Наше бригаде данас маршују и воде тешке борбе против окупатора у целој Македонији. Наша војска свако-

дневно све више расте, а наше пушке пламте тако како се непријатељ није никада надао. Оне су плануле и на Брегалници и на Осогову. Наша војска пролази и кроз крајеве куда није никада крочила партизанска нога (Беласица, Огражден, Плачковица, Осогово и др.), по најлошијем времену, зими и снегу од 2 метра"'.

Данас се пишу најсветлије странице наше историје. Данас се решава судбина македонског народа и да ли ће за вечита времена бити поробљен или ће једном за увек раскинути ропске ланце и ослободити се.

Никада до сада наш народ није имао таквих могућности за добијање слободе као данас. Стога, уједињујући се с осталим народима нове, Титове Југославије, добија. савезника у целој Титовој војсци, Црвеној армији и англо-америчким армијама. Али се од нас тражи само то: да се сви дигнемо на оружје, у нашој војсци која је саставни део Титове армије, да више ојачамо.

У овим историским моментима. драги другови официри и подофицири, која је ваша дужност? Хоћете ли и даље да останете ,,сумњиви" и „неповерљиви", „бугараши" и „Срби" или хоћете слободу и равноправност?

Ако желите слободу и равноправност, ако желите добра своме народу, данас је ваша света дужност да ступите у редове наше Народно-ослободилачке војске и партизанских одреда (Н.О.В. и П.О.) и да своје стручно, војно знање искористите за подизање наше, македонске војске. Данас сте ви потребни македонском народу. Као његови синови ви треба да учествујете у стварању нове војске. Ако то данас не учините, сутра му нисте потребни, зато што је војно знање потребно за време рата, а не у мирно време за параде.

Драги другови,

Обраћам вам се као ваш колега-официр бивше југословенске војске и као командант македонске војске у име Главног штаба Македоније и позивам вас да одмах ступите у редове наше македонске војске, зато што је крајње време да то учините, јер сутра може бити касно.

Данас је последњи моменат да се свако одлучи на чијој је страни, да ли је на страни наших непријатеља или несвесно служи непријатељу, а у односу на народну борбу чини издајство и злочин.

Овде, драги другови, треба да знате сви једно, наиме, да ће сутра сваки Македонац бити упитан где је био за време борбе, је ли шта дао за слободу нашег народа или је пак служио окупатору и народним издајницима.

[5] О овим борбама и о маршу батаљона „Стево Наумов" и „Христо-Ботев" види док. бр. 24.

Овде ћу вас потсетити и на позив нашег Врховног команданта, маршала Тита, упућен свим официрима. и подофицирима бивше југословенске војске, а који је емитован преко радија „Слободна Југославија" и Лондона. У овом позиву опомињу се сви официри и подофицири да је дошао последњи час да они који нису ступили у наше редове или пак служе у окупаторским или издајничким трупама одмах прекину са својим досадашњим службовањем и одмах ступе у најближу народно-ослободилачку војску, јединице или партизанске одреде. Даље се опомиње да ће сви они који буду остали неутрални или наставе да служе у окупаторским или издајничким трупама — после ослобођења бити третирани као официри и подофицири непријатељских трупа и биће узети на одговорност. Овај позив маршала Тита у целости се односи и на официре и подофицире Македонце, било да се налазе са службом у бутарској армији као мобилисани или у некој другој служби окупаторских власти, било да се налазе на приватном раду.

Надам се да ниједан официр и подофицир Македонац неће окаљати своје име, већ напротив, да ће бити горд и да ће пожурити да што пре ступи у редове наше младе македонске војске, те да се под заставом Крушевске Републике и Гоцета Делчева бори за слободу македонског народа и за стварање нове, Титове Југославије, у којој ће сви народи имати пуну слободу и равноправност, па и наш македонски народ.

Да живи слободна Македонија у новој слободној Југославији!
Да живи млада македонска војска!
Да живи врховни командант маршал Тито!
Све за фронт, све за победу!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОЛА НАРОДУ!

Марта 1944 г.
П о л о ж а ј

За Главни штаб Македоније
К о м а н д а н т
генерал **М. Апостолски**

БР. 32

ДИРЕКТИВА ЦК КП МЛКЕДОИИЈЕ ОД 14 МАРТА 1944 ГОД. ОБЛАСНИМ КОМИТЕТИМА КП МАКЕДОНИЈЕ ЗА ИЗБОР ДЕЛЕГАТА ЗА АНТИФАШИСТИЧКО СОБРАЊЕ НАРОДНОГ ОСЛОБОЂЕЊА МАКЕДОНИЈЕ И ЗА АГИТАЦИОНО-ПРОПАГАНДНИ РАД[1]

СВИМ ОБЛАСНИМ КОМИТЕТИМА КПМ

Положај

Драги другови,

Шаљемо вам нове материјале и то: 1) „Илинденски пут" за јануар, фебруар и март, 2) писмо свии Народно-ослободилачким одборима[2], 3) писмо свим официрима и подофицирима[3], 4) Проглас Главног одбора Македоније, 5) Дневна заповест друга Тита поводом 26-годишњице оснивања Црвене армије итд. У вези са свим овим материјалима дајемо вам следеће директиве:

I

Ми смо изашли са првим бројем „Илинденског пута", који ће излазити редовно сваког месеца. У вези са тим треба престати са издавањима појединих окружних листића који се пишу без веће контроле и обично уносе забуну. Наместо свега тога, ви треба да организујете редовно слање дописа за наш централни орган. У тим дописима треба третирати проблеме ваших крајева. Исто тако треба редовно нам слати ваше примедбе о листу и ваше мишљење о томе какав би требало да буде наш централни орган „Илинденски пут". Само на тај начин наш централни орган постаће орган целог македонског народа и моћи ће одговорити своме задатку.

•Но ово не значи да и наше бригаде престану са издавањем својих листова. Напротив, оне треба да наставе са редовним издавањем својих листова јер је тамо обезбеђена контрола нашег ЦК КПМ. Исто тако сва партијска руководства требају редовно издавати радио-извештај и поједине мање летке и прогласе по

[1] Копија, на српскохрватском језнку, налазн се у архнви Историског одељења ЦК СК Македоније.

* Види док. бр. 30.

[3] Види док. бр. 31.

појединим конкретним питањима. Строго пазити да се листови бригада и ваши мањи леци и прогласи ограничавају само на конкретне проблеме ваших крајева. У политичким питањи.ча строго се придржавати наше централне земаљске штампе — „Илинденског пута".

Сва наша партијска руководства морају строго водити рачуна да у свом агитационо-пропагандном раду избегавају сваки секташки став према Енглеској и Америци. Они морају имати стално на уму да ми стварамо данас нову државу чиј^м се положају могу нанети озбиљне тешкоће разним испадима. У том погледу потребно је: 1) Да у вашем агитационо-пропагандном раду истичете све што савезници позитивно учине за нас — помоћ војсци, примање рањеника и избеглица, итд.; 2) да у вашем агитационо-пропагандном раду редовно доносите извештаје са англо-америчких фронтова, а нарочито бомбардовања; 3) да у вашем агитационо-пропагандном раду, кад говорите о заједничким одлукама савезника, увек истичете и остале савезнике а не само Совјетски Савез; 4) да у свом агитпроп раду не критикујете унутрашње уређење савезничких држава; 5) да у свом агитпроп раду у сваком погледу измените тон у том смислу да свим питањима прилазите са становишта једне нове државе коју данас стварамо а која није ничија филијала него дело борбе наших народа. Не правити никакве испаде, јер би то био злочин према нашим народима разним испадима давати оружје у руке непријатељима за разбијање демократски расположених маса у свету за нас. Ово тим пре што нам је њихова свестрана помоћ потребна сада и после рата.

У свом агитпроп раду у погледу краља и монархије држите се одлука АВНОЈ-а. У томе не претеривати и не давати краљу већи значај него што га има. Избегавати ситне полемике и чувати достојанство. Али на зборовима допустити да народ каже своје мишљење о краљу. У том погледу приступите организовању најшире кампање разјашњавања резултата и одлука II скушптине АВНОЈ-а. Организујте масовне зборове на ослобођеној територији а на неослобођеној територији организовати уже конференције и састанке и на њима популарисати историјски значај одлука II скупштине АВНОЈ-а по питању Македоније, избегличке владе, краља итд. Са зборова и конференција доносити поздравне телеграме АВНОЈ-у, Националном комитету ослобођења Југославије и Титу у којима изражавати вољу македонског народа да он признаје само нову владу маршала Тита, и нову демократску и федеративну Југославију.

Организовати масовно умножавање и растурање нашег централног органа „Илинденски пут". Популарисати га у широким народним масама.

II

Писмо свим народно-ослободилачким одборима, које вам шаљемо, треба да се умножи и даде свим нар.-осл. одборима. Но ово писмо мора се одмах спровести у праксу. У том погледу дајемо следећа обавештења:

1) У погледу организације нове народне власти ми смо Македонију поделили у 12 округа укључујући ту и Скопље. Центри тих округа јесу: Скопље, Тетово. Кичево, Охрид, Битољ, Прилеп, 'Велес, Кавадар, Ђевђелија, Струмица, Штип и Куманобо. Тетовски округ захвата тетовски и гостиварски срез. Кичевски округ захвата кичевски, дебарски и галички срез. Охридски округ захвата охридски, струшки и ресенски срез. Битољски округ захвата битољски и мориховски срез. Прилепски округ захвата прилепски, бродски и крушевски срез. Велешки округ захвата велешки, св. николски и богомилски срез. Кавадарски округ захвата кавадарски и неготински срез. Ђевђелиски округ захвата ђевђелијски, дојрански и валандовски срез. Струмички округ захвата струмички, радовишки и беровски срез. Штипски округ захвата штипски, кочански и царевоселски срез. Кумановски округ захвата кумановски, кратовски и кривопаланачки срез. Скопски округ захвата град Скопље и срез скопски.

2) Сви обласни комитети морају одредити по једног одговорног друга за сваки округ, који треба да у том округу спроведе, уз помоћ парт. организација, ово писмо у пракси. Конкретно, у свим окрузима мора се за најкраће време изградити нова народна власт почев од сеоских народно-ослободилачких одбора па преко општинских и среских до окружних народно-ослободилачких одбора.

3) Како је народно-ослободилачка борба у Македонији дошла до таквог степена да нужно морамо приступити сазиву Антифашистичког собрања народног ослобођења Македоније, сва партијска руководства одговорна су за што брже спровођење у пракси овога писма. То значи, да се одмах мора приступили сазивању градских, сеоских, општинских, среских и окружних конференција на којима ће се приступити не само избору народно-ослободилачких одбора као органа нове народне власти него и избору делегата за прву скупштину АСНОМ. Изборе делегата за прву скупштину АСНОМ-а извршити на окружним конференцијама. При томе водити рачуна о одређеном броју делегата за сваки срез, одн. округ, према доле изнесеном списку:

Место	Град	Срез	Свега
Тетово	2	2	4
Гостивар	1	2	3
Кичево	1	2	3

3/ Како је народно ослободилачка борба у Македонији дошла до таквог степена да нужно морамо приступити сазиву Антифашистичког собранија народног ослобођења Македоније, сва партијна руководства одговорна су за што оже спровођење у пракси овога писма. То значи, да се одмах мора приступити сазивању градских, сеоских, општинских, аресских и окружних конференција на којима ће се приступити не само избору народно-ослободилачких одбора као органа нове народне власти него и избору делегата за прву скупштину АСНОМ-а. Изборе делегата за прву скупштину АСНОМ-а извршити на окружним конференцијама. При томе водити рачуна о одређеном броју делегата за сваки срез одн. округ према доле изнесеном списку:

Место	Град	Срез	Свега
Тетово	2	2	4
Гостивар	1	2	3
Кичево	1	2	3
Галичник	-	1	1
Дебар	1	1	2
Струга	1	1	2
Охрид	1	1	2
Ресан	1	1	2
Битољ	4	2	6
Мориково	-	1	1
Прилеп	2	2	4
Крушево	1	1	2
Брод	-	1	1
Велес	2	1	3
Богомила	-	1	1
Св. Никола	1	1	2
Кавадар	1	2	3
Неготин	-	1	1
Ђевђелија	1	1	2
Дојран	-	1	1
Валандово	-	1	1
Струмица	1	2	3
Берово	-	1	1
Радовиште	-	1	1
Штип	2	2	4
Кочани	1	1	2
Царево Село	-	1	1
Куманово	2	2	4
Кратово	1	1	2
Крива Паланка	1	1	2
Скопље	5	3	8

Фотокопија средине документа бр. 32

Галичник	–	1	1
Дебар	1	1	2
Струта	1	1	2
Охрид	1	1	2
Ресен	1	1	2
Битољ	4		6
Морихово	–	1	1
Прилеп	2		4
Крушево	1	1	2
Брод	–	1	1
Велес	2	1	3
Богомила	–	1	1
Св. Никола	1	1	2
Кавадар	1		3
Неготин	–	1	1
Ђевђелија	1	1	2
Дојран	–	1	1
Валандово	–	1	1
Струмица	1		3
Берово	–	1	1
Радовиште	–	1	1
Штип	2		4
Кочане	1	1	2
Царево Село	–	1	1
Куманово	2		4
Кратово	1	1	2
Крива Паланка	1	1	2
Скопље	5	3	8

Сва партиска руководства морају већ сада водити рачуна о томе да се већ сада предвиде делегати из свих срезова према предвиђеном списку. .Напомињемо да за делегате могу доћи само они људи који чврсто стоје на линији народно-ослободилачке борбе и који у потпуности прихватају Манифест Главног штаба НОВ и ПОМ. Исто тако напомињемо да делегати могу бити сви људи без обзира да ли се они налазе као официри или борци у нашој војсци или се налазе на раду у позадини. Сва обласна руководства треба да нам пошљу одмах имена људи који би могли доћи у обзир као делегати, са свим њиховим карактеристикама.

III

Сва обласна руководства, у раду на организовању парт. организација, морају водити рачуна да ћемо у најскоријој будућности приступити реорганизацији обласних комитета. Обласни

комитети били су организовани у време када су наше парт. организације у Македонији организационо врло слабо стајале и када су везе са централним руководством биле скоро никакве. Данас, пак, ми можемо констатовати да су се наше парт. организације учврстиле и осамосталиле и да су везе са централним руководством много лакше. Зато ће бити потребно да се у најскоријем времену приступи организовању окружних комитета, који би се директно повезали за централним руководством. У том погледу сви обласни комитети морају већ сада посветити пажњу издизању кадрова и њиховом оспособљавању за руководиоце по окружним комитетима. По овоме потребно је да нам пошаљете детаљни извештај о стању парт. организација на вашем терену, о кадровима итд.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

14 март 1944 г. За ЦК КПМ
Положај

БР. 33

ПОЗИВ ДРУГОГ ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА СКОЈ-А ОД МАРТА 1944 ГОД. ОМЛАДИНИ ДА СЕ НЕ ОДАЗИВА МОБИЛИЗАЦИЈИ КОЈУ СПРОВОДИ БУГАРСКА ОКУПАТОРСКА ВЛАСТ[1]

ПОЗИВ ОМЛАДИНЦИМА
БИТОЉСКОГ, ПРИЛЕПСКОГ, ОХРИДСКОГ, КРУШЕВСКОГ И РЕСЕНСКОГ СРЕЗА РОЂЕНИМ 1924 ГОД.

Млади Македонци, Турци, Власи и др.

Бугарски крвави фашистички зверови, верне слуге свог господара Хитлера, желе да на најгнуснији начин истребе наш народ. Вешала, пребијања, мрачни затвори и концентрациони логори јесу најобичнија средства којима желе да наше име збришу са лица земље. Гнусне лажи и пустошења јесу најомиљенији начин окупатора којим желе да ишчупају из срца нас младих најсветије — свест да смо синови поробљене али непокорене отаџбине Македоније.

[1] Оригинал. у.множен на шапирографу, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније. На документу нема датума, а писан је у првој половини марта 1944 године.

Али, све то није било довољно фашистичким џелатима наше отаџбине и наше младости. Највећом снагом су се бацили на младе синове нашег народа и већину њих су сакупили у редове своје фашистичке војске-. Узели су их да би их натерали да гину, како би очували своје противнародне интересе.

Драга браћо,

Регрутне комисије бугарских фашистичких окупатора Македоније завршиле су свој рад. Верне Хитлерове слуге желе да и вас који сте рођени 1924 године пошаљу у своју фашистичку војску, да вас одвоје од ваших породица и пошаљу далеко од наше отаџбине. Тамо далеко од наше родне груде, у Србији, Грчкој и Бутарској, тераће вас да идете против народних осветника-партизана који се боре за права својих поробљених народа. Неке од вас слаће у борбу против самих јединица наше Н.О. војске Македоније. Тераће вас да се тучете са највернијим синовима и кћерима наше отаџбине. Треба да их убијате и да вас убијају ваши најмилији другови и другарице, ваша браћа и сестре, који су се дигли на оружје и који су спремни на било какве жртве на олтару слободе нашег народа. Тераће вас да на најкрвавији начин угушите праведну борбу нашег и других братских поробљених народа.

Млади радници, сељаци и грађани,

Карика ропског ланца нашег народа се сломила. Фашистичка војна машина је сломљена и близу је дан када је више неће уопште бити. Славна Црвена армија задаје смртоносне ударце Хитлеровим фашистичким хордама и гони их на запад. Англо-америчке трупе се боре на западу. док њихова авијација данонећно бомбардује важна индустриска и војна места у Немачкој и у земљама под њеном окупацијом. Јуначка Н.О.В. и П.О. Југославије, под врховном командом прослављеног војсковође маршала Тита, задају све страшније ударце хитлеровским разбојницима, ослобађајући градове и села од њихове окупаторске власти. .Наша млада Н.О. војска Македоније, која је саставни део и под врховном командом Н.О.В. и П.О. Југославије, жање све веће успехе. Из досадашњих борби гтротив окупатора наше отаџбине, она]е изашла очеличена и спремна за нове и страгЛније ударце по непријатељу.

[1] Бугарска окупаторска власт је сваке године, од 1941 до 1944 вршила редовну регрутацију омладнне за бугарску војску, што ннје случај у осталнм окупнраним земљама; а оне који су већ отслужили, старија годишта, узимала у радне јединице, тзв. „трудове друзине", где су живели и радили као у концентрационом логору, јер су били под контролом полиције и најокорелијих фашистичких официра и подофицира.

Другови и браћо,

Веома је близу дан када ће гранути сунце слободе нашем поробљеном народу. Близу је дан када ће сваки омладинац бити упитан где је био у данима ослободилачког рата и чиме је овај помогао. Ваш СКОЈ, једина организација која се кроз читаво време ропства налази с вама и која је крвљу својих најбољих бораца за увек учврстила своју повезаност с. омладином, данас вас зове у одлучујућу борбу против окупатора наше отаџбине. Одмах, без ишчекивања, у мањим или већим групама, смело ступајте у јединице наше јуначке Народно-ослободилачке Еојске Македоније. Не дозволите да се вашом крвљу остварују планови окупатора. Ниједан у редове бугарске фашистичке војске. Нека ваша генерација буде историска у гигантској борби нашег народа, зато што ће у целини ступити у редове Н.О.В. Македоније. Историска зато што ће баш у овом последњем и одлучујућем моменту борбе фашизам, који умире, осетити читаву снагу јединства херојске омладине Македоније и њену љубав према својој отаџбини!

Другови и браћо!

Напред у борбу за слободу наше отаџбине!

Иска цела ваша генерација, до једног, смело ступи у јединице наше јуначке Н.О.В. Македоније!

Доле одлазак у бугарску фашистичку војску!

Да живи борбено јединство омладине Македоније са братском омладином других народа Југославије!

Да живи Врховни командант Н.О.В. и П.О. Југославије — прослављени војсковођа — маршал Јосип Броз-Т И Т О.

Да живи славом овенчана Н.О.В. и П.О. Југославије, која носи смрт непријатељу а слободу нашим народима!

Да живи наша јуначка Н.О.В. и П.О. Македоније — гаранција истинске слободе нашег народа!

Да живи слободна Македонија у оквиру нове, народне, демократске и федеративне Југославије!

Да живи Савез комунистичке омладине Југославије, који је први ушао у одлучујућу борбу за слободу нашег народа!

Све за фронт — све за победу!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Марта 1944 год.

ОБЛАСНИ КОМИТЕТ
СКОЈ-А У МАКЕДОНИЈИ

БР. 34

ДИРЕКТИВА СВЕТОЗАРА ВУКМАНОВИЋА-ТЕМПА ОД 17 МАРТА 1944 ГОД. ЉУБЧУ АРСОВУ ЗА РАД У СКОПЉУ И ЗА СЛАЊЕ ДЕЛЕГАТА ЗА АНТИФАШИСТИЧКО СОБРАЊЕ НАРОДНОГ ОСЛОБОЂЕЊА МАКЕДОНИЈЕ[1]

Друже Гоце[2],

Примили смо твоја писма укључиво са посљедњим твојим писмом од 12 ов. мј. Сва твоја писма добио сам данас. То је било зато што нисмо имали везу са К.[умановом] због борби са дражиновцима[3]. Сада је цијело подручје ослобођено. Дражини официри са око 60 бандита побјегли за Србију. Остали четници (њих око 800) предали су се или се појединачно још крију по терену. То је сјајан успјех наше Треће бригаде. Њено прво крштење.

Други подвиг нашег првог охридско-преспанског батаљона био је прелазак преко Брегалнице. Наша војска прешла је тај терен под страховито тешким околностима. Само један пример: 62 сата непрекидног марша и борбе без одмора итд.

Сада ти не могу детаљно одговорити јер патрола иде на брзу руку. Смрт друга Питу је ненакнадиви губитак за нашу партију и за цео наш народ. Али ваља пазити на једну ствар. Наши руководиоци не смију се кретати по граду а још мање носити пошту. Ако работа не иде, нека не иде. Наши руководиоци се морају строго чувати да не падну, па макар работа лабаво ишла. Ово узми добро на ум и чувај се!

Ми смо послали пошту за Скопље за Питу. Ту се налази „Илинденски пут", писмо свим нац. ослоб. одборима[4], писмо свим обл. комитетима[5], писмо људима из акционог одбора, писмо свјгм офицЈфима и подофицирима и проглас омладине. Пошто је Питу погинуо, то се мијењају наше директиве. Ти остајеш у Скопљу намјесто друга Питу. Твој задатак у Скопљу јесте да учврстиш мјесну организацију. Узми Стојана" као секретара МК. Даљи твоји задаци су: 1) Преко МК организуј НОО за Скопље, 2) Пре-

[1] Орлгинал, у рукопису. ка српскохрватском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоннје.

* Љубчо Арсов

[5] Борбе су вођене 29 фебруара 1944 год., код с. Сејац, и 3 марта, код с. Ново Село. Губици четника: око 130 заробљено, један убијен, а многи се, бежећи. подавили у Пчињи. Трећа бригада је имала једног мртвог н два ран>ена. Заплењено је преко 100 пушака, два пушкомитраљеза и разног другог матернјала Види док. бр. 24.

[4] Види док бр. 30.

[5] Види док. бр. 32.

• Круме Наумовски

дузми широку мобилизацију за војску и шаљи их преко К.[уманова]. 3) Пошаљи све људе који долазе у обзир за Собраније. 4) Организуј потпуно одвојене од мјесне организације везе са Првим обласним преко Тетова, са Другим обласним преко Прилепа, са Трећим обласним преко Велеса и са Штипом преко Струмице (Доста'). Исто тако учврсти везу са нама преко К.[уманова]. Ове везе схвати као најглавнији задатак. Сву пошту од њих шаљи мени а сву пошту од мене шаљи њима. Забрани слање појединачних извештаја из појединих градова (напр. Прилеп који шаље извештаје Питу). Свака организација треба да шаље извештаје свом обласном комитету а ови треба да шаљу своје извештаје нама. То значи да обл. комитети не треба да шаљу извештаје из својих организација него на основу тих извештаја да пошаљу своје извештаје о ситуацији у цијелој области.

Други и Трећи обл. треба да шаљу своје извештаје другу Орцету[8] од којега ће добијати подробније директиве због тога што је он ближи њима.

„Илинденски пут" умножи и пошаљи свим организацијама. Ако га не можеш умножити, пошаљи само по један примерак. Преведи и прекуцај писмо свим обл. комитетима и пошаљи сваком по један примјерак. Писмо свим официрима умножи и широко растури. Писмо свим нар. ослоб. одборима умножи и пошаљи свим организацијама да га разделе нар. ослоб. одборима или људима који треба да уђу у нар. ослоб. одборе. Писмо људима из бившег акционог комитета предај сваком посебно. Проглас омладине немој растурати, пошто је Орце издао и растурио један проглас, па је незгодно да проглас изађе у двије варијанте. Уколико није растурен тај Орцетов проглас, онда умножите и растурите овај.

Ми ћемо настојати да успоставимо везу директно са Велесом.

Јави свима руководиоцима у позадини да се чувају, макар работа трпјела. У случају немогућности опстанка у граду онда нека излазе на терен остављајући замјену у граду.

За другове у затвору накнадно ћу јавити'[J].

17 марта Поздрав Темпо

[7] Вера Ацева. секретар трећег Обласног комитета КП Македоније.
[8] Добривоје Радосављевић

• Полнтнчки затвореницн у скопском затвору, осуђени на дугогодишњу робију од стране бугарске окугиторске власти.

2053

и пошали сваком по један примјерак. Писмо свим официрима умножи и широко растури. Писмо свим нар. осл. одборима умножи и пошали свим организацијама да та раздијеле ~~...~~ нар. осл. одборима или лудима који треба да уђу у нар. осл. одборе. Писмо лудима из бившег акционог комитета предај сваком посебно. Проглас омладине немој растурати пошто је Орце издао и растурио један проглас па је незгодно да проглас изађе у двије варијанте. Уколико иде растурен тај Орцетов проглас онда умножите и растурите овај.

Ми ћемо настојати да успоставимо везу директно са Велесом.

Јави свима руководиоцима у позадини да се чувају макар работа трпјела. У случају немогућности опстанка ~~на терену~~ у граду онда нека излазе на терену остављајући замјену у граду.

За другове у затвору напиадно ћу јавити

Поздрав Темпо

17 марта

Фотокопнја треће странице документа бр. 34

БР. 35

ИЗВЕШТАЈ КОМАНДАНТА ТРЕЋЕ МАКЕДОНСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД 19 МАРТА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ О БОРБАМА ПРОТИВ БУГАРСКЕ ВОЈСКЕ И ПОЛИЦИЈЕ КОД С. БРАТОСЕЛЦЕ, БУГАРИЊЕ И СВИЊИШТЕ[1]

ГЛАВНОМ ШТАБУ МАКЕДОНИЈЕ — ПОЛОЖАЈ

Стање у бригади је редовно.
Бројно стање: на лицу 321
расход (патрола) 6

Свега: 327

Наоружање:

Пушке: српске[2] 118; разне 105;	Свега:	223
Муниција: српска 4018; разна 2266;	„	6.284
П. митраљези 13; муниција 1342;	„	1.342
Т. „ 1; „ 2590;	„	2.590

Минобацачи 2 (1 тешки и 1 лаки); тешки без муниције, а лаки 16 граната.
Шмајсери 24; муниција 3614; револвери 27; муниција 310 бр.
Бомбе разне 236; двогледи 3; мобилисани коњи 6.
Ненаоружано 67 бораца.

Бригада је, после извештаја послатог Вама, одн. из Буштрања, пошла за Клиновац, Св. Петку, Спанчевац, Кошарно, Богдановце, Н. Село, Биљачу, Братоселце, Т. Буштрање, Свињиште, Старац, Бараљевац и Буштрање (где се сада налазимо). Овај пут смо предузели у циљу испуњења старог плана, тј. ловљења растурених дражиновских група, затим ради упознавања становништва са нашом борбом, раскринкавање дражиновске политике и растурања прогласа за предају четника и др. За исту ствар послали смо из Спанчевца III батаљон на наш терен, као и у села за која се сматра да су дражиновска (Арбанашко, Паклиште, Герман и др.), а који се сада налази овде. У свим овим селима учињено је све за испуњење плана и ухваћено је око 20 дражиноваца. Од непријатељске имовине реквирирана је само у селу Клиновац имовина једног учитеља у том селу који је сада чиновник у Ристовцу и имовина једног свештеника који је побегао у Врање. Оба су народни непријатељи и шпијуни.

[1] Оригинал, у рукопнсу, налази се у архивн Историског одељења ЦК СК Македоније.

[г] Пушке бивше југословенске војске, рађене у Војнотехничком заводу у Крагујевцу.

Становништво је веома задовољно нашим поступком. У с. Биљачи стрељан је један дражиновац из истог села, на оггште задовољство села, због силовања једне жене. Исти је кривицу пред збором признао и рекао да се угледао на официре, одн. своје старешине.

16/111-44 г. на линији Биљача, Братоселце и Тур. Буштрање прихватили смо борбу са бугарском војском и полицијом, која се претворила у фронталну и трајала од 8—18 ч. То се противи нашој партизанској тактици, одн. не треба дозволити непријатељу да он наметне борбу и вођење фронталне борбе, али смо је из политичких разлога прихватили и доказали да смо снага, како становништву, тако и непријатељу. Борба се развијала свако: после нашег одласка из Биљаче (16/Ш- у 4 ч.) за Братоселце и Тур. Буштрање, у Биљачу је дошло око 15 полицајаца и војника (извиђачко одељење), које је напала 1 десетина косов. батаљона (који је био смештен у Братоселцу) и убила четворицу, док су остали у великој паници побегли. Одмах после ове мале чарке почеле су да пристижу трупе са камионима и возом из Врања и Куманова, тако да је простор од насипа до села био прекривен трупама које су по чистом терену наступале ка нашем положају. Ове трупе су биле засипане ватром наших оруђа и оружја, а гонили су их њихови командири и команданти који су дошли колима на друм. Трупе су претрпеле велике губитке у мртвима и рањенима[3], што су потврдили и из^ештаји сељака. Истог дана 1 чета 2 батаљона, која се налазила на претстражи у селу Свињишту, и 1 чета, 1 батаљона, на коти 783 — за обезбеђење од трупа које су се налазиле у с. Бугарије, примиле су борбу с истим трупама, које су вероватно биле пошле да нас опколе и приморају да отступимо. Трупе су биле потучене и натеране у панично бекство[4].

УЈУФУ 17/И1, у с. Свињишту, где смо били на преноћишту, наше обезбеђење према Бугарињу је напало и потерало једно непријатељско предње одељење трупа из Бугарија, које су 16/Ш биле одбијене, а које су с истим циљем пошле према Свињишту. У овој чарки заробили смо 1 подофицира, кога смо после саслушања стрељали. Његово саслушање није нам донело ничег новог. Исти се показао окорелим фашистом и није хтео да нам ишта каже.

Војничко држање, као и дисциплина свих јединица у бригади је примерно, сем неколико мањих изузетака који не прет-

[3] У овој борби бугарски окупатор је имао око 20 мртвих и рањених. док је Бригада била без губитака (према усменим подацима Тихомира Мнлошевског).

* У овој борбн непријатељ је имао око 10 мртвих и рањених, док су наше чете биле без губитака (пре.ма усменим подацима Златета Биљановског).

стављају проблем. Бороена способност и расположење за бороу су одлични.

О војном подизању другова састављен је план, по коме се изводи редовна обука. Исти план се шаље на одобрење и евентуалне примедбе са напоменом да није потпун, већ за известан период.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

19-111-944 г.
Положај

Командант III мак. бригаде
Тиho[3]

Прилози:
1) План војне и полит. обуке
2) Наредба

БР. 36

ИЗВЕШТАЈ КИРИЛА ГЕОРГИЈЕВСКОГ ОД 21 МАРТА 1944 ГОД. ДОБРИВОЈУ РАДОСАВЉЕВИЋУ О СТАЊУ НА ТЕРИТОРИЈИ ПРЕСПЕ И У РЕСЕНСКО-ОХРИДСКОМ ПАРТИЗАНСКОМ ОДРЕДУ[1]

Драги Орце,

Добио сам твоја два писма, једно од 8. и друго од 9 марта. Коле[2], курир Ћиро[3], Орак[4] са патролом и Богоја[5] су дошли.

Јуче је Орак, заједно са 7 људи, као патрола пошао за Дебарце са пушкомитраљезом. Међу њима се налазе Тунел®, Комита[7] и Кочо мали[8]. При повратку, ако буде било потребно, тражиће појачање од Мајског[9]. Ја сам послао патролу за Дебарца на два дана пре него сам се састао с Ораком, али ју је Пенко[10] задржао, пошто се он с Ораком срео раније. Тако, сада тамо одлазе наши најбољи курири и сматрам да ће бити све у реду. Међу њима се налази и један друг који је побегао из за-

[5] Тихомир Милошевски, командант Треће македонске ударне бригаде
[1] Оригинал. у рукопису, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.
[8] Никола Тодоровскн-Канински. Погинуо 1944 годнне, као полнтички комесар Прве македонске ударне бригаде.
[3] Киро Јошевски, курир на територији Преспе
[4] Кемал Сејфула
[5] Богоја Фотев
[6] Вангел Нечевскн, курнр Главног штаба НОВ и ПО Македоније
[7] Атанас Тасевски, курир Главног штаба НОВ н ПО Македоније
[8] Кочо Бојчевски, курир Главног штаба НОВ и ПО Македоннје
» Петре Пирузе
[10] Пенко Здравковски, члан Другог областног комитета КП Македоније

твора. Он је раније спроводио нове партизане преко Охрида код вас. Он познаје добро пут за тамо, а у Дебарцима може лично легално да тражи везу.

За везу из Битоља овако стоји ствар: двојица спроводе транспорт из Битоља преко границе[11] и поред тога што се Кочо[12] налази тамо. За одатле до нас постоје тројица који ће обављати ту ствар. Њима стоје на расположењу још двојица, ради учвршћења везе и ради помоћи. До сада овај канал није био тако добар, јер није било толико људи за ту ствар, а и зато што посао није обављан савесно. Ја сам им објаснио колико за нас значи тај канал и да ће се најстроже кажњавати сваки онај који не буде исправно обављао ствари.

Данас шаљемо две патроле у Преспу ради прикупљања партизана и обавештења.

Из Битоља редовно долазе наши борци. Пре неколико дана дошло их је 12. Међу њима се налазе 2 активна официра и 2 резервна[13]. Један је капетан и одличан друг. Иван[14] даје добре податке. Сматрам да ће бити добар командант. Двојицу од њих поставио бих за командире чета, а последњи, који је по занимању адвокат и доста изграђен, радио би у агитпропу.

Међу њима нема ниједног партијца. Иначе придолази доста добар материјал и рачунам да ћемо за две недеље основати батаљон[15]. Реците које име да му дамо. Најтеже је за оружје. Имамо око 18 без оружја. Зато вам шаљемо неке без оружја да бисте их наоружали и да би ови понели бар за по још једног. Овде ћемо добити 4 пушке. Пошаљите неколико шмајсера и 1 пушкомитраљез. Ми имамо само један пушкомитраљез.

Шаљем ти писмо од Пенка у вези са Русима[16]. Овде одред није био од 100 бораца него од око 65. Наравно, то не мења ствар и не умањује одговорност. Наши партизани су сви овде. Од 35

[11] Демаркациона лнннја између бугарске окупаторске зоне и бивше италијанске, односно тадашње немачке зоне. Са територије Преспе и Битоља, преко демаркационе линије, на територију Дебараца послати су нови борци у састав јединица НОВ и ПО Македоније.

[1г] Пецо Божиновски, курир Главног штаба НОВ и ПО Македоније

[15] На које се другове односи није познато, јер су у то време многи официри, актнвнн н резервнн, бивше јггословенске војске пошли V НОВ и ПОМ.

[14] Благој Талевски, секретар Другог обласног комнтета КП Македоније

[15] До формирања батаљона није дошло на том терену, него је људство, прикупљено око Ресенско-охридског партизанског одреда, послато у састав Прве македонске ударне бригаде п тамо је од њега' формиран посебан батаљон.

1в реч **ј**е 0 припадницима Црвене армије који су, после бекства из немачког заробљеништва, пришли грчким партизанима. Чета грчкнх партизана којој су ти Руси припадали боравила је једно време на територији Преспе. Ту су се црвеноармејци састали са југословенски.ч партизаннма

Руса остало је само 7 код нас (они који су дошли код вас), док се остали налазе код Грка и не можемо да их вратимо. То је велики минус за нас и сматрам да се други пут неће десити тако цггогод. Ја заиста добро познајем Грке, те Русе нисам слао преко њих. Требало је да им Грци даду курире до Кајмакчалана, али су они завели патролу, те уместо да је воде путем којим смо се договорили, они су је одвели сасвим другим. Друти пут ми нисмо познавали. Сви су били затворени, а хтео сам да што пре пошал>ем Русе, јер су се доста колебали још на путу. Једва сам успео да неке задржим. Али, ето, путем су се придружили Грцима.

Одред је почео да се учвршћује. Међутим, због тога што стално придолазе нови, морају се чинити увек нове комбинације. До сада је било најтеже за руководство. Сматрам да ће од сада бити лакше с обзиром на официре који су дошли. Тешкоћа ће бити око пол. ком. батаљона. Овде за сада нема таквог лица. А сада је најпотребнији. Ја сам од вас тражио помоћ од једне десетине састављене од бораца који су прошли кроз борбу и једног друга — за команданта, који је такође прошао кроз борбе, али ми нисте одговорили по тој ствари. Стари партизани који се налазе овде нису прошли кроз борбе; већ су само ишли од села. до села и враћали се са болесницима. Пошто наш батаљон мора да буде првенствено борбени, потребно је да овде има таквих другова. Наравно, борбеност ће се стећи кроз борбу, али је у прво време мало друкчије ако има таквих. Уколико Колета бих могао да користим као полкома онда добро. Ви сада познајете потребе, те ако мислите друкчије, јавите.

Да бих нашим партизанима показао како се врше акције и да бих их провео кроз борбу, пошао сам 11 марта са 26 бораца ка бутарској територији[17] са намером да извршим неке војне акције. На путу близу границе сачекали смо 3 немачка камиона. Направили смо брзо заседу и уништили их. Камионе смо спалили и убили 7 Немаца. Касније смо чули да су још двојица погинула (они су побегли, али су били рањени и на путу умрли). Запленили смо један пушкомитраљез, 3 пушке, и игмајсер, 11 бомби... Штета је само што је пушкомитраљез оштећен једним метком. Данас га шаљемо да се оправи. Иначе је веома добар и лак. Имамо и метака. Акција је потпуно успела. Немци нису испалили ни један метак. Наши су без жртава.

Морал партизана се повећао, а наш је углед у народу порастао.

и тражили да буду код њих. те су ради тога упућени у Главни штаб •Македоније, али се на путу предомисле и оду у штаб грчке бригаде. Разлог је био овај: сталне офанзивне операције југословенских партизана — а мировање код грчких партизана.

[17] Македонија под бугарском окупацијом. Борба је вођена на путу с. Шулин—Горица.

Исто вече .Немци су дошли на лице места, али су одмах побегли. Другог дана дошли су 8 камиона са трупама и 1 тенк. Терор нису вршили, него су само запалили кућу једног нашег партизана у Зрновском. Истог дана дошли су Бугари[18] са правца Герман до Штркова, али су се истог дана вратили. После два дана поново су дошли Немци са око 350 балиста и пљачкали села. Сада је мирно. Нема ничега. Акција је извршена на путу Корча—Битољ.

Разговарао сам са Кољом. Није ми јасно да ли Коле треба да оснује нову јединицу поред ове постојеће или ће пак радити с овом старом, а уколико се буде батаљон попунио. да се отпочне оснивање новог. Пошто мобилизација у Битољу и околини иде како треба и сви борци долазе овде, Коле би могао само да помогне у тој ствари, како би кренула боље, а сам он да ради као пол. ком., јер има потребе. Уколико би се нашао неки друг за то место, он може касније да не буде то. Јавите ми јасно за Колета да ли може тако да буде. Док не добијем одговор јединица се неће оформити и постојаће као одред. Војни руководилац био би капетан, коме бисмо помагали Коле и ја. Политички рад спроводили бисмо Коле и ја.

Богоја би, поред овога што сте писали да ради, помагао и у прикупљању партизана са грчке територије. Пенко нам јавља да можемо и са те територије да примамо борце, уз одобрење Грка. Јавите и о овој ствари јасно шта да радимо.

Материјале, које си послао, добили смо.

Успео сам да агрон.[19] задржим код нас. Послао сам писма за Г. Ш. Албаније.

Шаљем вам друга Перу[20] кога сте тражили. Овде је био пол. ком. чете, али није уживао симпатије код партизана и нимало није масовик. Мало времена је ту био, јер се разболео.

Партиска организација је сасвим слаба. Нови секретар не може да је води како треба. Стари секретар Ј1аки[21] се разболео и не може даље да остане у одреду. У прилогу шаљем карактеристику за све.

Такође шаљем и потребне податке о партизанима.

У прилогу имаш сву пошту која је дошла од Ивана.

Овде имамо један италијански пушкомитраљез, али немамо шаржер (онај што стално стоји на пушкомитраљезу и у који се стављају меци). Ако имате какав резервни, пошаљите нам

[18] Бутарска окупаторска војска

" Име није утврђено, а ради се о куриру Главног штаба Македоније за Главни штаб Албаније.

[20] Није утврђено на кога се односи.

[21] Никола Каролиев

га. Нема опруге, и то мале, а велика је ту. Ако и тога имате, пошаљите нам. Иначе је сасвим исправан. Ако овај поправимо, као и онај немачки, онда бисмо имали 3. Опругу можда ћемо моћи и сами да направимо код мајстора. Гледајте за шаржер на сваки начин.

Веома би добро било да нам пошаљете једног доброг пушкомитраљесца заједно са пушкомитраљезом.

Овде је дошао неки Иља[22], студент технике из Битоља. Године 1942 био је партизан у одреду „Дамјан Грујев"[23]. Он каже да је одред био у јесен расформиран, а он, заједно са још једним партизаном, пуштен да тражи склониште где би презимио, док му је као споредно било постављено да ухвати везу са Битољем. Он је остао у селу месец дана, а затим је сишао у Битољ, где се разболео и остао до јануара ове године.

Иначе је био партијац. Зато и пишем о њему. Извесно време у пролеће имао је везу, коју је затим изгубио. Кочо ми је, међутим, рекао да је овога одред послао нарочито за везу, али он није обавио ту ствар, него је остао код куће као илегалац.

Претставили су ми га овде за партијца. Али када смо сазнали да је скоро годину дана остао у граду, а да није тражио везу са Партијом и да није извршио задатак, Пенко и ја смо га удаљили за извесно време, односно док се не обавестимо. Стога, ако тамо има некога ко познаје ствар у вези с њим, питајте га и јавите. Знају они што су били у „Дамјану Грујеву", нарочито Панде „мустаћо"[24], пол. ком. Кич.-дебарског батаљона.

Грчки партизани су нас званично обавестили да се спремају крупне ствари у вези са савезн. десантом. Они групишу своје снаге и сваког момента очекују наређење за акцију заједно са савезницима који би се искрцали и бомбардовали. Не знам колико је то тачно, али ако има нечега сличног јавите. Они се надају да ће се за неколико дана све свршити.

О стању овде између грчке организације и Македонаца писао вам је Пенко. Пре месец дана неки Македонци су ми понудили да одмах у наше редове дође 400 наоружаних бораца. Ја доследно спроводим нашу линију.

У Костурском срезу има 6 контрашких села, које су Немци насилно почели сада да наоружавају. Рано ујутру блокирају село и свима дају оружје.

" Илија Јовановски

" Паотнзански одред „Дамјан Грујев" формиран је 6 јула 1942 године изнад с. Златари, Ресенски срез.

[24] Илија Спировски, политичкн комесар батаљона у Првој македонско-косовској ударној бригади

Грци се још не сналазе са својом линијом. Уместо да придобију наш народ, они допуштају да га непријатељ наоружа и исхористи.

Поздрав Абасу[25], ЈБиљаку[26], Панчету[27] и осталима. Сазнао сам за њихове борбе и тешкоће[28].

За Темпову групу ништа не јављате[29].

Са другарским поздравом,

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

21. III. 1944 год.
Положај

Дејан[30]

Накнадно ћете добити податке за још 19 партизана који се не налазе на лицу места. Налазе се у патроли или су болесни.

Д.

БР. 37

ПОХВАЛА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ ОД 26 МАРТА 1944 ГОД. ПРВОЈ МАКЕДОНСКО-КОСОВСКОЈ БРИГАДИ[1]

ПОХВАЛА

Главни штаб НОВ и ПО Македоније одаје дубоко признање и захвалност борцима, командирима, командантима и политичким радницима I Македонско-косовске ударне бригаде за испољену храброст и чврстину у десетодневној борби против бугар-

" Цветко Узуновски
86 Борко Темелковски
27 Панче Неделковски
г" Фебруара 1944 год. Прва македонско-косовска ударна бригада, пробијајући се из Егејске Македоније до Богомиле, Велешкн срез, водила је жестоке борбе са бугарском окупаторском војском и полицијом. У овој борби окупатор је имао (према дневнику Петра Брајовића, док. бр. 12) око 200 мртвнх, а Бригада 10 мртвих и 9 рањених.
м Друг Темпо и део Главног штаба НОВ и ПО Македоније пошли су, са батаљонима „Стево Наумов" и „Христо Ботев", 31 јануара 1944 год.. из Егејске Македоније у правцу Куманова. Пробијајући се кроз непријатељске заседе^, прешли су преко Беласице, Плачковице и Осогова, и 24 фебруара спојили се са јединицама Пете оперативне зоне (батаљони: „Јордан Николов" и „Хрнстијан Тодоровски"). Види док. бр. 24.
30 Киро Георгијевски, делегат Главног штаба НОВ и ПО Македоније на територији Преспе
1 Похвала је објављена у органу Народног фронта Македоније „Илинденски пат", бр. 4, од априла 1944 године.

ских окупаторских трупа у Азоту (Велешко-прилепски срез). Нарочита захвалност одаје се храбром команданту Петру Брајовићу за мудро руковођење бригадом-.

За Главни штаб НОВ и ПО
Македоније
Командант
Генерал **М. Апостолски**

26. III. 1944 године
Положај

БР. 38

ИОХВАЛА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ ОД 26 МАРТА 1944 ГОД. БАТАЉОНИМА „СТЕВО НАУМОВ" И „ХРИСТО БОТЕВ"[1]

П О Х В А Л А

Главни штаб НОВ и ПО Македоније одаје дубоко признање и захвалност борцима, командирима, командантима и политичким радницима батаљона „Стево Наумов" и батаљона „Христо Ботев" за савлађивање тешкоћа у 23-дневном маршу преко Беласице, Ограждена, Плачковице, Осогова и Козјак-планине[2].

За Главни штаб НОВ и ПО
Македоније
Командант
Генерал **М. Апостолски**

26. III. 1944 године
Положај

[г] О овим борбама, које су вођене на планннн Бабуни, види док. бр. 14.

[1] Похвала је објављена у органу Народног фронта Македоније „Илинденски пат", бр. 4. од априла 1944 године.

[8] О маршу и борбама видн док; бр. 24.

БР. 39

ТЕЛЕГРАМ СА ПРВЕ ПАРТИСКЕ КОНФЕРЕНЦИЈЕ ПРВЕ ОБЛАСТИ ОД 27 МАРТА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ[1]

ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ

Борбе наше младе али херојске НОВ и ПО Македоније, која под Вашим мудрим командовањем жање свакодневно велике победе и улива страх у кости крвавом окупатору задајући му велике ударце, напајају и нас новом вером, дају нам нови полет за немилосрдну борбу против мрског фашистичког окупатора.

Са своје I конференције, ми, комунисти I области, шаљемо пламене поздраве своме Главном штабу и изјављујемо да ћемо као и до сада улагати све снаге за помоћ нашој младој војсци у њеној светој НО борби. Даћемо све од себе да бисмо ујединили и активирали све искрене родољубе и антифашисте, обезбедићемо стални прилив нових, свежих снага из широких народних маса за НОВ и ПО, обезбедићемо јединствену, здраву и чврсту позадину нашој вођеној, херојској ослободитељици.

Да живи херојска НОВ и ПО Македоније!

Да живи Главни штаб НОВ и ПО Македоније!

Да живи славна НОВ и ПО Југославије и њен Врховни командант, први маршал Југославије — друг Тито!

Од присутних на
I парт. конференцији
I области

27 марта 1944 године

[1] Копија, откуцаиа на машини, налази се у архиви Историског одел>ења ЦК СК Македоније.

БР. 40

ПИСМО ДОБРИВОЈА РАДОСАВЉЕВИЋА ОД 28 МАРТА 1944 ГОД. ВЕРИ АЦЕВОЈ О ФОРМИРА1БУ ТРЕЋЕ МАКЕДОНСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ, РАЗБИЈАЊУ ЧЕТНИКЛ НА ТЕРИТОРИЈИ КУМАНОВА И ЗАДАЦИМА ТРЕЋЕГ ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПМ НА ОМАСОВЉЕЊУ НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ[1]

28. III. 44 г.

Драга другарке Д.[осто],

Примили смо писмо од др.[уга] Ј.[анета][2] а од тебе ништа.

1) Најважније ново је да је др. Т.[емпо] стигао срећно до кум.[ановских] батаљона и тамо формирао III мак. бригаду[3]. Цела територија између Криве Паланке. Куманова и Сурдулице је слободна. Дражићевци су потпуно разбијени. Наши су држали велики збор у Трговишту[4] — присуствовало 5.000 сељака из кум., кривопал. и врањског среза. Наши организују на ослоб. терит. нар.[одно]-дем.[ократску] власт и војне позадинске команде. Поред III м. бр. формиран је и кум. партиз. одред а на Кара Даг долази два косов. батаљона. I бр. креће на терен, где смо се ја и ти видели у партизанима[5] а II бр. остаје на старом терену[0]. Формира се партиз. одред за Струмичко и за Ресенско-охридско[7]. За акције слушај Слоб.[одну] Југ.[ославију].

2) Питу[8] је стварно погинуо, али у Ск.[опљу] је сада др.[ут]

[1] Оригннал, у рукопису, на српскохрватском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

[2] Никола Минчев, члан Трећег обласног комитета КП Македоније

' Трећа македонска ударна бригада формирана је 26 фебруара 1944 год. у с. Жегљане. Кумановски срез. У састав Бригаде ушли су батаљони: „Јордан Николов", „Христијан Тодоровски-Карпош" и „Стево Наумов".

[4] Одржан почетком марта 1944 године.

[5] Дебарца •— на територији Македоније под бившом италијанском окупацијом.

[9] Тиквешки терен

[7] Струмичко-ђевђелиски (плачковички) партизански одред формиран је 12 априла 1944 год. у с. Тресино, у Егејској Македонији, од 28 бораца, са задатком да дејствује на терену Струмица—Ђевђелија.

Ресенско-охридски партизански одред није званично формиран. Он је настао на тај начнн што је, после одласка Прве македонско-косовске бригаде, децембра 1943 год., у Егејску Македонију, остало на терену Преспе око десетак болесних партизана око којих се касније окупили нови, те се крајем марта број попео на 65 бораца. После формирања Прве македонске бригаде (јуна 1944) улази у њен састав као посебан батаљон.

[8] Народни херој Кузман Јосифовскн-Питу, члан ЦК КП Македоније и Главног штаба. Погинуо 25 фебруара 1944 год. у Скопљу, у борби против бугарске полицње.

Г.[оце][9] и он се жали да нема везу с тобом. Њему а и Т.[емпу] послали смо јавку — Коле ћумурџија[10]. Важно је с њим да држиш чврсте везе, јер ће ти он моћи више помоћи, а нарочито и због тога што ћеш преко њега ухватити везу са центром тј. Т.Јемпом][11] и др.[уговима]. Ако не можеш Друкчије да се повежеш, покушај преко Пр.[илепа], он има везу.

3) Т.[емпо] нам је дао задатак да створимо теренску везу од нас до њих. То би ти могла најбоље да свршиш и испиташ све могућности. Ми можемо да шаљемо патроле до тебе а ти да покушаш (макар, првог, легалан курир) да пробијеш до њих. Чим се пређе друм Кум.[аново]—Кр.[ива] Пал.[анка], већ је слободна територија и тамо да се тражи први .Н.О.К. или партизане. Војске и полиције има само на друму и то у: Младо Нагоричино, Ораху и Страцину. **Ово је необично важно и треба што пре покушати.** Ми смо послали Т.[емггу] горњу јавку за тебе и он може сваки час да пошаље неког. Ђурђа[12] зна јавку! Што пре одговори за ово! Ако створиш везу, поред тога што би нама користила, могла би тамо да шаљеш борце и угледне људе као Брашнара[13] и сл. III бр.[игада] ће бити на терену Кочане—Кратово. Овог пута ми већ шаљемо неку пошту за Т.[емпа], па је пошаљи преко Ск.[опља] или, ако успеш, директно.

4) Најважнији задатак парт. орг-а је **мобилизација** за Н.О.В. То треба спроводити много одлучније, нарочито у III области где се до сада то питање поставило врло лабаво. У том циљу ми шаљемо патроле са позивима до Јанета, али треба то пренети свагде. У најскоријем времену треба очекивати **крупне догађаје** и зато треба журити са мобилизацијом, али не брзоплето, те довести до провале. На сваки начин прати вести и нарочито „Слоб. Јут."

5) Шаљемо ти одговор за МК СКОЈ-а. Само с обзиром да је незгодно писан и може негативно да делује на те друтове, то плсмо ти прочитај и евентуално онај коме ти сматраш да треба дати а самом МК-у СКОЈ-а усмено пренети ставове. Шаљемо ти „Народну борбу"[14] и разне друге материјале.

6) Стојче[13] треба одмах да дође код нас да би га послали преко Вардара. А и Пољског[16], пошто се не сналази у позадини, треба одмах вратити у бригаду, јер је добар борац.

* Љубчо Арсов
[10] Уговорени знак за повезивање
[11] ЦК КП Македоније и Главни штаб
[18] Маца Карбева, члан Трећег обласног комитета КП Македоније
[15] Панко Брашнаров
[14] Лист Друге македонске ударне бригаде
[15] Пецо Пепељуговски, члан Трећег обласног комитета КП Македоније
[16] Милош Кировски. позадински радник у Кавадарском срезу

7) Са Планинским[17] учврсти везу и помогни му како упутствима тако нарочито и материјалом.

8) Проглас I омл. конгреса, који смо вам ми послали, **треба одмах обуставити,** јер су у међувремену друтови одозго издали други допуњен (добићете овај други преко Ск.[опља]). О овоме обавести **све орг.-е с којима имате везу** (поред ваших и Ск.[опску] и Пр.[илепску] и све друге), с тим да и они обавесте све орг-е с којима имају везе, јер ми немамо тако брзе везе да би тај проглас могли повући. Тај други добићете сви преко Сх.[опља].

9) Ако можете да нам набавите више хартије за гештетнер или алваџијске хартије, пошаљите.

10) Материјал обележен са „Горе" је за Ск.[опље] и за Т.[емпа]. Ако шаљеш преко Ск.[опља], онда пошаљи све преко Ск.[оп„т>а], само нагласи да је то и за Т.[емпа]. А ако успоставиш директну везу, онда пошаљи за Ск.[опље] по 1—2 примерка а све остало Т.[емпу].

11) Изашао је троброј „Илинденског пута"[18] а ових дана излази и 4 бр.[ој]. Добићете преко Ск.[опља].

12) Сви предложени за АВНОЈ из Макед. — дефинитивно су примљени а Ченто[19] иде горе!

С друг. поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Орце[20]

БР. 41

ЧЛАНАК СТРАХИЛА ГИГОВА, ЗАМЕНИКА ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ, ОД МАРТА 1944 ГОД., ПОВОДОМ ДЕКЛАРАЦИЈЕ ГРУПЕ ЧКАТРОВ—ЂУЗЕЛОВ[1]

ФИГУРЕ НЕМАЧКО-БУГАРСКИХ ОКУПАТОРА

И поред снаге и оружја немачке армије, и поред савршене насилничке фашистичке Хитлерове организације, Хитлер није могао дуго да држи покорену Европу, ако није нашао издајнике у самим народима који ће га служити као верни пси. Захваљу-

[17] Стоилко Ивановски, позаднински радник у Велешком срезу
[18] Орган Народноослободилачког фронта Македоније
[19] Методије Андонов
[20] Добривоје Радосављевић

[1] Чланак је објављен у листу „Илинденски пат", органу Народноослободилачког фронта Македоније, број 1, 2, 3, јануар—фебруар—март 1944 године.

јући овим издајницима Хитлер је успео да почини толико зверстава над свим европским народима. У моменту када се буде тражио рачун о зверствима у Европи, поред Хитлеровог имена стајаће имена и других издајника, као што су: Квислинг у Норвешкој, Хаха, у Чешкој, Петен и Лавал у Француској, Недић, Павелић и Дража Михаиловић у Југославији, Филов и компанија у Бугарској, у Македонији име Ванча Михајлова као директнсг Хитлеровог слуге, затим Гјузелов, Чкатров и Китинчев[2], који су се преко својих господара, бутарских фашиста, ставили у службу Хитлера.

Имена ових македонских издајника одавно су позната по злу македонском народу. Крволок Ванчо Михајлов је под лажном паролом „аутономна и независна Македонија" извршио највећа зверства и убио Чаулева, Паницу, Диму Хаџи Ди.чова[3] и стотину других познатих и непознатих бораца у току септембарског устанка, а све то за рачун бугарског империјализма. Ова убиства је тај крвави убица наставио све до 1934 год., до момента када је бугарски двор имао више интереса да се споразуме са великосрпском хегемонијом. Тада су ..вођу" Македоније, слугу краља Бориса, жртвовали његови господари, те је био „осуђен" на смрт.

После слома Југославије и окупације Македоније од стране немачко-бугарских фашиста, када је у Македонији, као и у другим крајевима Јутославије. почео да пламса партизански покрет, тада је по Хитлеровој жељи Ванчо Михајлов био амнестиран од стране бугарске фашистичке владе, да би послужио као последња Хитлерова резерва у моменту када бугарски фашисти и њихове слуге не буду више могли да држе чврсто узде македонског народа. Да би ова превара била што већа Хитлер је скоро три године држао Ванчу далеко од Македоније, у Загребу, код његовог брата по крвопролићу, Анте Павелића. Али су догађаји у свету, у Југославији и код нас у великој мери покварили Хитлерове и Ванчине рачуне. Несуђени вођа неће никада видети Македонију онакву какву му је оцртао његов газда Хитлер.

Скинута је маска свима тим издајницима. Гјузелов, који се био увукао на шпекулантски начин у македонски студентски покрет, при првом сусрету са српском полицијом и реакцијом капитулирао је, издао је принципе борбе. издао је своје другове и затражио милост од великосрба. Под заштитом Жике Лазића потписао је молбу за амнестију, изјавио верност великосрпским тамничарима и верно је служио пуних 13 година оне који су га 23 године угњетавали и пили крв македонског народа.

[2] Ратни злочинци, осуђени после рата на смрт

[3] Истакнути борци за слободу македонског народа. Петар Чаулев убијен је 1924 год., Тодор Паница — 8 јула 1925 год., а Хаџи Димов — 19 септембра 1924 године.

И ти исти народни ..добротвори", Гјузелов, Чкатров, Китинчев, после капитулације Јутославије, у најтежим моментима нашег народа, почели су да се ударају у своје „патриотске" груди да су они једини легитимни претставници ,,македонских Бугара Они су изјавили да је све оно што су до сада радили било само маска — и када се служи непријатељу! — да су се тек сада остварили идеали за које су се борили — „уједињена Бугарска." — и ступили су у службу најцрње реакције — немачко-бугарских фашиста.

Ови бедни издајници, који су јоШ у првим данима окупације ступили у службу окупатора, уплашили су се свога дела да народ не би сутра затражио од њих рачуна о свим мукама и страдањима које су му нанели. Пред овим смртним страхом, ове слуге су током месеца маја 1943 године донеле једну резолуцију и реферат, који су били упућени бугарској влади и одговорним факторима. Месеца децембра прошле године у Скопљу „умни" инжењер Димитар Чкатров усудио се да објави наведени реферат, а да није видео да написаних у њему 20 тачака изричу смртну пресуду самим његовим ауторима. За нас су важне ове тачке, оних 20 оптужујућих параграфа против фигура немачко-бугарских окупатора.

У првој тачци резолуције се каже: „Бугари из Македоније захтевају да се спроводи једна одређена и активна спољна политика која ће довести до уједињења свих Бугара у једној великој Бугарској, која ће обухватити целу Македонију. Захтевамо ослобођење Бугара од грчке и албанске власти, а да се избеглицама одатле посвети особита пажња". Чкатровци овде говоре о „бугарским Македонцима", нигде не признају македонски народ и хоће да га на један империјалистички начин уједине са најцрњом, најшовинистичкијом реакцијом — са Хитлеровим слугама — бугарским фашистима. Да би се видео сав цинизам ових демагога, ми ћемо се овде послужити једним конкретним случајем, из кога се види шта причају ови издајници, а шта чине на делу. Када је народ из Кичевског, Дебарског и Струшког среза устао да брани своје животе, домове и имовину од побеснелих пљачкашких албанских банди које су организовали Немци и када је водио свету борбу за ослобођење од фашистичког ропства, у исто време бугарски авиони су га митраљирали и био је засипан митраљеском ватром са бугарске границе[4] Тиме су потпомогли албанске Мефаилове и Џемове банде, а које

[4] Првог октобра 1943 год. балистичке банде, на челу са њиховим вођама Џемом и Мефаилом, уз помоћ Немаца, напале су на ослобођену територију у западној Македонији, односно на Кичево које је било у рукама НОВ и ПО Македоније. У овим борбама садејствовале су им и бугарске јединице које су се налазиле на демаркацноној линији премз Албанијн, тукуКи из митрал»еза и авиона партизанске положаје.

је помогао и бедни ортак Чкатров, као и Кацаров, адвокат из Охрида. Ето, то је на пракси њихово старање о избеглицама и слободи тог народа под албанском влашћу.

У другој тачци резолуције се каже: „Унутрашњу политику владе у Македонији треба одмах кориговати темељно у складу са потребама и менталитетом народа, пошто досадашња политика није дала очекиване резултате. Она је ослабила бугарофилство и борбени дух". Шта значи ова тачка? Значи отворено признање да је читава досадашња политика гјузеловаца, чкатроваца и китинчеваца била у основи погрешна, антинародна и издајничка. Стога и није дала, резултате које су очекивали чкатровци, зато су и ослабили бугарофилство и борбени дух, и поред тога што су гјузеловци и компанија покушали разним замкама, лажима и преварама да преваре наш народ за своје подле циљеве. Они су му оснивали разне националне комитете, клубове за академски образоване људе, разна добровољачка и илинденска друштва, али народ ипак није пошао с њима, јер су сва та друштва, свечаности и приче бледели пред суровом стварношћу, пред делима и чињеницама тих „добротвора" македонског народа. Крв македонских синова и кћери, спаљена села, куће и огњишта, крвопролића на Мукосу, у Дабници и Ваташи, Велешком, Битољском, Прилепском, Кумановском и Штипском срезу — речитији су од свих прича и причица. Бугарска фашистичка војска је крстарила по македонским селима и брдима, пребијала, спаљивала и интернирала мирно македонско становништво, исто то што је пре 40 година радила турска војска и башибозук, а после 1918 године великосрпска хегемонија. За то исто време чкатровци су довршавали „ствар уједињења", преплавили целу Македонију, оплели мрежу прича и причица које су говориле да су партизани српски четници, те их треба убијати, са циљем да прикрију терор који су спроводили фашистички бугарски војни начелници. Али, бугарофилство се ипак није учврстило. И какво учвршћење бугарофилства хоће ови издајници сред македонског народа! То је доказ да се македонски народ никада није осећао бугарским, због чега није ни развио борбени дух. Али, као доказ да код македонског народа постоји борбени дух, и то високи борбени дух, јесте његова млада Народно-ослободилачка војска, која је у току две и по године починила чуда у борбм против крвавих немачко-италијанских и бугарских фашиста. У њој су се распламсале све борбене страсти Крушевске Републике, те је исписала нове странице македонске историје.

У десетој тачци ове резолуције творци покушавају да говоре о тешком економском стању у Македонији. Али, ово тешко стање они виде у неправди што немају меснату храну, што следовања нису једнака с онима у старим пределима итд. Они не улазе дубље и не говоре народу о правом кривцу за то теипсо стање.

Они свесно прикривају тога кривца, пљачкашки немачко-бугарски окупаторски систем, који пљачка и Бугарску и Македонију. Они не говоре да понемчена фашистичка влада шаље све робе и прехранбене производе у Немачку, док у самој Бугарској издржава многохиљадну Хитлерову армију. Чиновници могу да буду било на чијој страни, они ни у чему не могу да побољшају стање, јер су*они само аутомат за спровођење тог фашистичког режима. Што се пак тиче неједнаких следовања у новим и старим пределима, управо је то оно што чкатровци не могу и не желе да виде, тј. да бугарска влада, иако говори о уједињењу Бугара и о равноправности, уствари води колонијалну политику према Македонији. Али македонски народ зна веома добро да и сам бугарски народ, и поред неједнаких следовања, пати исто тако као македонски. Они не желе да изнесу да су комесаријати, храно-извоз и разне друге организације инструменти за организовано пљачкање народног богатства, да народ не би видео **Немце** као директне пљачкаше, већ да се ови сакрију иза фирме комесаријата и храноизвоза.. С истеривањем Немаца и Бугара из Македоније и прекидањем да се шаљу производи у Немачку, истог часа стање народа би се побољшало. Али то је баш оно што чкатровци крију од народа као змија ноге.

У једној од тачака резолуције чкатровци посезају и за македонском омладином. Пошто нису успели да преко „Браника" и разних других фашистичких организација фашизирају македонску омладину, они се сада труде да путем нових форми постигну свој прљави циљ. Говоре да македонска омладина не поседује националну свест и национални карактер. Национална свест и национални карактер не цене се по томе да ли македонска омладина служи чкатровцима-гјузеловцима, него по томе да ли служи своме народу. Они добро знају да су висока национална свест и национални карактер македонске омладине и управо се у томе налази објашњење зашто се македонска омладина данас налази у тако великом броју у редовима Народноослободилачке војске и партизанских одреда Македоније. А они омладинци који још нису узели пушку у руке, такође се боре у позадини и саботирају све подухвате окупатора и њихових слуту. То је најбољи одговор чкатровцима и компанији о високој свести и националном карактеру македонске омладине.

У 11. тачци се говори о поновној деоби земље и то: „по нацисгналном принципу, првенство имају сиромашни и заслужни борци". Али који су то заслужни борци? Из недавне прошлости наш народ има горког искуства, када су југословенске антинародне владе исто тако додељивале земљу разним заслужним борцима — „жандарима" и „четницима" и стварале нове бегове у Македонији. Да ли бви чкатровски „заслужни борци" нису данашњи крволоци и убице, који злостављају македонско становни-

штво? Да. Чкатров жели њима да подели земљу како би себи створио бесплатне жандаре и џелате у македонском народу, а ова се може поделити и заслужним Албанцима, које данас Чкатров организује за, борбу против Народно-ослободилачке војске Македоније. Ето, то је један од циљева нове поделе земље.

У 13. тачци се тражи: ,,Питање пензија заслужних треба ревидирати". Ова тачка јасно говори да треба одузети пензије заслужнима, а дати исте новим „заслужнима", пљачкашима и убицама.

У 6. тачци се каже: „треба апсолутно дати руководећа места и службе месној интелигенцији". Ово је јасан доказ да је македонска интелигенција запостављена и да има другостепену улогу.

Али, значај ових трију тачака је много већи. Из њих се види да чкатровци желе да саставе круг од својих плаћених људи. Поткупљивање разних људи чиннла је 23 године и великосрпска хегемонија, али читав народ није могла да поткупи. Мсгли су да се поткупе појединци калибра Чкатрова, али народ као такав није могао да буде поткупљен. У томе није успела током читаве 23 године великосргтска хегемонија, још мање ће данас у томе успети чкатровци и гјузеловци.

На више места у резолуцији говори се о „сумњама", „неповерењу" и „подозрењу", о разликовању на „наше и ваше", те се аутори питају: „Докле тако?" Одговор је јасан. Приговори за разликовање на „наше и ваше" постоје и постојаће, а то је доказ да смо ми два народа: бугарски и македонски. Што се тиче „сумњи", „неповерења" и „подозрења", исто тако и они морају постојати. При свему томе наш народ не жели никакво фашистичко поверење. Сумње и подозрење постојаће све дотле док се у Македонији налазе немачко-бугарски окупатори.

Тако, када бисмо анализирали све тачке у резолуцији, из свију њих видело би се једно те исто: докле су чкатровци довели Македонију. Окупаторске слуге све више осећају да им се љуља вулканско тло „бугарофилства". У тој очајној ситуацији они бацају последњу карту у својој игри.

У 5. тачци резолуције траже да Македонија сместа буде претстављена у бугарској скупштини преко народних претставника. То су последњи покушаји чкатроваца да још једном преваре македонски народ и поврате изгубљено бугарофилство. Све је касно! Ниједан Македонац неће се ухватити на тај мамац. Провидне су намере чкатроваца и бугарске понемчене владе у данашњој игри, изборима и претставницима у бугарској народној скупштини. Зар бугарски фашисти и њихове слуге нису могли то да учине првих дана после окупације, него су чекали да прођу две и по године. Јасно је, јер се дотле могло тако владати. Али данас, када је читав народ устао у борбу са пушком

у руци, траже се нови начини. Они желе да оружану борбу сведу на парламентарну борбу за некакве претставнике у бугарском народном собрању. Они желе да народну борбу врате натраг, да се народ туче за овог или оног, за Трајка или Марка. Ето, то је смисао данашње пароле: избори или претставници Македоније у бугарском народном собрању. У јеку данашње народно-ослободилачке борбе рађају се нове форме владавине. Из крви хиљада синова и кћери југословенских народа родила се нова, демократска и федеративна Титова Југославија, у којој је и Македонија први пут у својој историји призната за равноправну, слободну, федеративну јединицу. А у Антифашистичком већу Југославије као четврти се налази најзаслужнији син Македоније — Димитар Влахов. Македонија се данас налази уочи сазивања свога народног собрања, у коме ће читав македонски народ бити претстављен преко својих најбољих синова и кћери, који ће дефинитивно изградити своју народну власт у Македонији. У томе случају македонски народ нема потреба за уласком у бугарско народно собрање, а још мање у садашње бугарско фашистичко собрање, које је изгубило сваки карактер народног собрања од када је у Бугарску ступила гнусна немачка фашистичка чизма, те се не чује реч ни самог бугарског народа.

У случају да све ове мере не помогну, издајници, у свом животињском страху од народне освете, да народ не би сутра затражио од њих да положе рачун за све муке и страдања које су му нанели, у 18-тој тачци траже од својих господара да им створе нову жандармерију. У тој тачци се дословно каже: ,,За гоњење партизана да се створи народна милиција, којом ће руководити месна утицајна и поштена лица. Наоружање народа је потребно за сваки случај". Али чкатровци не говоре где да се нађу ова утицајна и поштена лица. Ко би данас прихватио такву жандарску резолуцију, ниску ствар, да буде крвник и убица свога народа? У „тврђави бугарофилства", у читавој брегалничкој области нашла су се само два издајника за ту прљаву службу. Становништво у том крају, које је наоружано, само Је добровољно предало оружје партизанима. Данас, када и у тврђави бугарофилства хода партизанска нога и пламсају пушхе по читавој Источној Македонији, чкатровци су нашли људе за прогањање партизана, али не међу македонским народом, него из средине пљачкашких разбојничких албанских банди. Са њима се данас Чкатров и Гјузелов саветују у својим канцеларијама, дају им лично инструкције како да тлаче македонски народ, како да пале и спаљују македонска села и градове. Али, ништа неће спасти те издајнике. Близу је дан када ће народни суд судити свакоме према његовим делима. Народна рука је

дуга и никоме неће остати дужна. Тада чкатровце и гјузеловце неће ништа спасти.

Оне бедне издајнике треба још данас да презре читав наш иарод. Нико не треба да шурује с њима, јер свако треба да зна да се о свакоме води рачуна и нека нико не мисли да га народно око неће видети. Издајнике и зликовце који помажу непријатеља у уништавању народа чека тешка казна.

Данас, у време великих догађаја и одлучних збивања, један део македонског народа, који је пред очевидном капитулацијом осовине и Хитлеровим поразом преживео све илузије да ће му спас доћи из Бугарске и њених савезника, брижно се пита: ,,Штн ће бити сутра?" Уистину, то је једно од питања која данас узнемиравају ове народне масе, држе их пасивним или их гурају у борбу. И од правилног решења тога „сутра" у многоме ће зависити њихово активирање за данашњу народно-ослободилачку борбу. Пут је један! Славни пут илинденских бораца, пут Гоцета Делчева, Јанета Санданског и њиховог живог саборца Димитра Влахова. Треба још данас да ујединимо све своје снаге, да прекинемо да се цепамо на србофиле, бугарофиле или гркофиле и да учинимо крај прошлој мржњи која нас је супротстављала брат брату и била вештачки разгарана и потплаћивана јудинским златом од стране краљевских двораца Србије, Грчке и Бугарске. Данас су створени сви услови да македонски народ из ове борбе изађе јединствен и уједињен. Ако пођемо путем поробљених народа Европе, ако нашу борбу слијемо са борбом осталих братских народа Југославије, у којој и Македонија има своје достојно место као слободна федеративна јединица, ако разбуктамо и појачамо нашу борбу и непоколебљиво станемо на страну наших великих савезника, који су на својим борбеним заставама исписали: борба до потпуног и крајњег уништења фашизма и давање пуне слободе свим народима који се боре и којп се налазе данас под фашистичком тиранијом, — онда су створени сви услови данас за остварење идеала илинденске Крушевске Републике. Гаранција за слободу нашег народа јесте споразум од 26 маја 1942 године између Совјетског Савеза и Енглеске и Атлантска повеља, који између осталог гарантују да ће после рата ослобођени народи моћи слободно да одаберу облик владаЕИне који желе. Зато је потребно да још сада македонски народ устане са пушком у руци и да свој део у општој борби против фашизма. Тада је питање: ,.Шта ће сутра бити" — решено. Страху и причама о неком новом ропству нема места. Неутралци који седе по страни, оклевају, шпекулишу и неће да се определе под изговором да им није позната борба, не могу дуго тако остати. У данашњој борби, у којој већи део нашег народа даје све од себе, па и своје животе за општу ствар, не може бити

неутралаца. Напротив, овакво шпекулантско стајање по страни само помаже непријатељу. Наша парола треба да буде: „Све за победу". Тада ће неминовно и наше градове и села озарити празник. Овај празник је сасвим близу. Само су потребне још одлучније и смелије борбе.

Страхил Гигов

БР. 42

САОПШТЕЊЕ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ ОД 2 АПРИЛА 1944 ГОД. О УНИШТЕЊУ ОКУПАТОРСКОГ ГАР11ИЗОНА У РИСТОВЦУ[1]

САОПШТЕЊЕ БР. 6

СЕЉАЦИ И ГРАЂАНИ!
БОРЦИ ТИТОВЕ ЈУНАЧКЕ ВОЈСКЕ!

27 марта ове године наша Народно-ослободилачка војска задала је нов, јак ударац немачко-бугарским окупаторима, ударац на најосетљивијем месту немачке ратне машине — на железници.

Ноћу између 27 и 28 марта јединице Народно-ослободилачке војске Македоније и косовски батаљони[2] извршили су комбинован напад на железничку станицу Ристовац и објекте око ње, на фронту дугом око 10 км. Извршујући тачно постављени задатак, наши борци су на јуриш освојили железничку станицу и све предвиђене објекте око ње, сломивши после кратке борбе сваки отпор непријатеља. Железничка станица и сва постројења око ње, 4 композиције са преко 100 вагона жита и друге робе за Немачку и 7 локомотива потпуно су разрушени. Разрушене су и запаљене и зграде у којима су биле смештене три бугарске општине[3], које су побегле од партизана на „сигурно" место. Запаљено је 10.000 литара бензина. Убијено је: 20 немачких војника, 30 бугарских војника и официра. Заробљено је: 7 немачких војника, 1 бугарски официр и 16 бугарских војника и железничара. Заплењено је: 2 тешка митраљеза, 30 пушака, 10.000 метака, 2 револвера, 4 двогледа и 30 коња и двоја кола разне војне спреме[4].

Јединице које су дејствовале као десна заштитница разбиле су једну непријатељску колону, која је пошла из Врања као по-

[1] Оригинал. умножен на машини, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

[8] Напад су извршили Трећа македонска ударна бригада и два косовска батаљона која су у то време дејствовала на терену Куманово—Врање.

® Спаљене су архиве општина Кленика, Клиновац и Ристовац.

[4] У овој борбц снаге НОВ имале су једног мртвог и два рањена (према усменим подацима"Здатета Биљановског и Тихомира Милошевског).

моћ, запалиле један камион и разрушиле један друмски мост'. Јединице које су дејствовале као лева заштитница дигле су у ваздух један воз[в].

Од запаљених станичних зграда и возова дизао се пламен 150 метара висок и пожар је трајао до сутрадан.

СЕЉАЦИ И ГРАЂАНИ!
БОРЦИ ГИТОВЕ ЈУНАЧКЕ ВОЈСКЕ!

Отишли су у неповрат они тешки дани када је немачка армија жњела победе, када је побеснели бугарски окупатор жарио и палио по нашој земљи, када су мали партизански одреди били на сваком кораку ударани с леђа од издајничких банди Драже Михаиловића!

Дани које преживљујемо јесу дани великих радости: сваки од њих носи нам нове и све веће победе! Још нисмо сви схватили да је Црвена армија стигла до Дњестра, а топовска грмљавина из Москве објављује да је прећен Прут, да Црвена армија гази већ по планинама испред Карпата! Радио јавља да је синоћ бомбардована Софија, а бели савезнички авиони наново лете изнад нас и журе ка Бугарској, једној од база Хитлера! Немци су у Сплиту поново блокирани, Хвар је ослобођен од стране Титове војске!

А код нас, од уста до уста иде глас о Ристовцу, о великим победама партизана из Македоније и Косова! Као да га убодеш право у срце, тако је Хитлеру када му обориш воз, дигнеш мост или срушиш железничку станицу!

Немачки фашисти у Ристовцу играли су на рђаву карту 27 марта ноћу: однекуд су „извукли искуство" да ће се партизани повући, ако се они затворе у станицу и одатле пуцају на партизане док им не стигне помоћ, и „кожица ће бити спасена"! Али су им наши борци показали да „тактика" скраћивања, линије фронта" није много целисходна. Наше јуришне јединице не мисле много на непријатеља када он неће да се преда: сипају бензин и пале! А они немачки „хероји" који нису стигли да се сакрију у станицу, ћутали су као рибе по возовима, нису пуцали и дрхтали су од страха када су их ловили наши војници.

И бугарски фашисти добро ће запамтити Ристовац! Бугарски војници, који нису хтели да се предају својој словенској браћи и затворили се са Немцима у станицу, поделили су њихову судбину. За њихове пљачкаше општине, који покушавају да се сакрију од праведне партизанске руке, још мало па неће бити места ни у самој Бугарској.

[5] Акцнју извршила једна чета Ирвог косовског батаљона. Срушенн мост се налази код с. Ратаје.

[6] Акцнју извршила Друга чета Другог батаљона Треће македонске ударне бригаде, код с. Несалце. Воз је био натоварен ратним материјалом.

1625

И З В Е С Т И Ј Е

Бр.6

СЕЛАНИ И ГРАЖАНИ!
БОРЦИ НА ТИТОВАТА ЈУНАЧКА ВОЈСКА!

На 27 март оваја година нашата Народно-ослободителна војска зададе нов, силен удар на германо-бугарските окупатори, удар по најосетливото место на германската воена машина - по железницата.

Ноќе међу 27 и 28 март единиците на Народно-ослободителната војска на Македонија и косовските батаљони извршија комбиновано нападеније на железничката станица Ристовац и обектите околу неја, на еден фронт долг околу 10 км. Извршувајќи ја точно поставената задача, ке знаејќи ни за какви пречки, нашите борци на јуриш ја освојија железничката станица и сите предвидени обекти околу неја, скршувајќи го после кратка борба секаквиот отпор на непријателот. Железничката станица и сите постројена околу неја, 4 композиции со преку 100 вагони жито и други материјали за Германија и 7 локомотиви потполно са разрушени. Разрушени са и запалени и зградите во који биле сместени три бугарски оштики, избегали од партизаните на "сигурно" место. Запалено е 10.000 литри бензин. Убијено е: 20 германски и 50 бугарски војници и офицери. Заробено: 7 германски војници, 1 бугарски офицер и 16 бугарски војници и железничари. Заплењено е: 2 тешки митралеза, 30 пушки, 10.000 фишеци, 2 револвера, 4 дурбина и 30 коши и 2 коли разна воена спрема.

Единиците који дејствуеја како десна заштитница разбија една непријателска колона, која пошла од Брање како помош, запалија еден камион и разрушија еден друмски мост. - Единиците који дејствуеја како лева заштитница дигнаја во воздух еден воз.

Од запалените станични згради и возови се дигаше пламен 150 метра висок и пожарот трајеше до утрешниот ден.

Фотокопија првог дела документа бр. 42

Више но икад ојачала је вера народа у његове синове, партизане, који кваре све планове бугарских окупатора. Баш у време када се бугарска окупаторска војска спремала да нападне наше јединице између Врања и Куманова, наша војска није чекала већ је смело пошла сама у офанзиву. Зато беспомоћни бугарски окупатори говоре: „Одавде натамо је партизанска држава, наовамо бугарска!"

А њихови доушници и народни непријатељи у Врању као зечеви су побегли ван вароши чим су чули осветничке партизанске пушке у Ристовцу. А дражиновци, стари клеветници и лажови, видевши велики успех који је постигла наша војска, покушали су да се заките туђим перјем, партизанском победом, и да преваре народ како су у акцији код Ристовца учествовали и они, „заједно са партизанима". Али зар ће се наћи неко да им поверује! Да су ти издајници хтели да се боре против окупатора, зар би седели ове три године по селима само зато да једу печене кокошке и гибанице, а када њихове пушке п^цају, то је против партизана, истинских бораца против окупатора? Да су ти бачдити били истински народни заштитници, зар би дозволили да бугарски окупатори одводе хиљаде мирних сељака у интернацију[7], а они, захваљујући томе што су партизани истерали окупаторску власт из Пчињске и Поморавске области, да буду слободни и да бестидно опет једу хлеб тога народа? Да су заиста ти лажови хтели да руше железницу, шта би тражили толико времена по селима поред пруге, нападајући партизанске јединице, које су ишле баш пругу да руше?

Дражиновцима је све узалудно! Народ је одлучно са својим смелим заштитницима и ослободиоцима и, дочекујући их после акције, он каже: „Где су наши синови и браћа који скапавају негде у интернацији? Да су са вама ми бисмо их увек имали пред очима! А они који су заиста били код куће, дохватили су пушку и пошли са нашим партизанима".

СЕЉАЦИ И ГРАЂАНИ!

Сви до једног који можете да носите пушку, дижите се на оружје и улазите у наше славом и чашћу овенчане бригаде и батаљоне!

[7] Јануара 1944 год. бугарски окупатор је предузео, са пет пукова, офанзиву на кумановски терен у циљу уништења батаљона „Јордан Николов". Батаљон је, вештим маневрисањем, успео да се извуче из обруча без губитака. Разјарен због неуспеха, окупатор је сакупио око 2.500—3.000 сељака (од 18—50 год.) из свих села на подручју Куманово—Врање и интернирао их у специјалне логоре.

Дознавши за припремљену офанзиву, четничке старешине су расформирале своју „бригаду" и побегле у Србију Четници нису давали никаквог отпора окупатору, него се масовно, са оружјем, предавали. Види док. бр. .5.

Формирајте нове партизанске бригаде и батаљоне, нове осветничке одреде!

Напред у борбу — напред за пооеду!

Живели македонски и косовски партизани — борци са Ристовца!

Живела Народно-ослободилачка војска Југославије и њен генијални врховни командант маршал Тито!

Доле издајници дражиновци!

Смрт немачким окупаторима!

2 априла 1944 године ГЛАВНИ ШТАБ

Положај НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ И ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА МАКЕДОНИЈЕ

БР. 43

ИЗВЕШТАЈ БЛАГОЈА ТАЛЕВСКОГ, СЕКРЕТАРА ДРУГОГ ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КГ1 МАКЕДОНИЈЕ, ОД 5 АПРИЈ1А 1944 ГОД., ДОБРИВОЈУ РАДОСАВЉЕВИЋУ О СТАЊУ НА ТЕРИТОРИЈИ БИТОЉСКОГ СРЕЗА И О ТЕРОРУ КОЈИ СПРОВОДЕ БУГАРСКЕ ОКУ11АТОРСКЕ ВЛАСТИ[1]

5 априла 1944 г.
Положај

Драги Орце[2],

Од 24-111-44 г. налазимо се на терену. Били смо код Јакима[3] и ових дана поново се враћамо у 52*.

I

Половином месеца марта приметно је било узнемирење полиције. А 10-Ш Партов"' је био у Битољу, одакле је пошао и по другим местима Македоније. Очигледно је било да се нешто припрема[1]'. Организацијама" смо дали конкретна упутства (да не

[1] Оригинал. у рукопису, налазн се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

* Добрнвоје Радосављевић

[3] Пенко Здравковскн, члан Другог обласног комитета КП Македоније, који се у то време на.газно на терену Преспе.

[4] Битољ

[5] Министар правосуђа бугарске владе

* Преплашена од пораста НОП у Македонији, бугарска окупаторска власт је послала министра правосуђа бугарске владе Партова "да обиђе Македонију у спецнјалној мисији: да сондира терен за избор посланика пз Македоније у бугарско Собрање — као противтежу већ припремљеном АСНОМ-у (Антнфашистнчко собрање народног ослобођења Македоније). Не успевши у својој мисији, Партов се вратио у Софију, а терор у окупираној Македоннји био је појачан.

[7] Партиске организације

спавају код куће, да комунисти не шетају по групама, уопште да се Сез потребе не шета итд.), у ко]има смо упозорили кадар да непријатељ припрема удар организацији. Исто тако смо у н.има подвукли неке слабости код кадрова, које могу бити повод за ударац баш на организацију.

14-111-44 у битољском затвору обесили су тројицу затвореника[8], који су раније били осуђени на смрт, али помиловани Као што смо сазнали, истовремено је у читавој Бугарској обешено 23 лица. Око 19-Ш отпочела су масовна хапшења. Све што је раније било по затворима, а и други који су се и најмање компромитовали, — све је то било изведено ујутру местимичним привременим блокадама. У Битољу је ухапшено (према не баш тачним подацима) око 200—250 људи, међу којима око 60 жена. •Већина њих није ништа радила. Од организације има само неколико. Иста хапшења извршена су у Прилепу, Велесу, Скопљу и др.

Све то је утицало на масе, да су се доста поплашиле, иако не одобравају ова зверства и мрзе окупатора.

Према вестима из затвора, и поред тога што није било повода за провалу, непријатељ је на зверски начин (пребијањем, електричним столицама и сл.) покушао да инсценира провалу, али није успео. Последњих дана (око 31-Ш) пустили су из затвора све гимназијалце. То је све за 52. За остала места немамо још детаљне извештаје.

II

Услед реакције, парт. орг. и СКОЈ у 52 су морали да обуставе рад привремено, самим тим што су неки били ухапшени. А НОК[9] и Одбор НОФ-а[10] нису били захваћени реакцијом, те су наставили рад. Као најважније било им је постављено: разоткривање циљева непријатеља са реакцијом (припремање терена за несметано спровођење мобилизације пошто буде срушио морал код народа и пошто сломи орг.; да се износе зверства окупатора и прикупљају борци, те да се породицама партизана, затворених, погинулих и пострадалих од фашизма пружи помоћ у новцу (по 2.000 лева на једног члана) и намирницама (шећер, маст, пиринач). На тај начин биће помогнуто више од 40 сиромашних породица, чиме ће се подићи морал код маса.

Посебно, од нових људи ван орг., формиран је привремени актив за слање добровољаца у НОВ, који ће прихватити пријављене за НОВ и слати их.

[8] У битољском затвору обешени су Сотир Георгијевски-Сотче. Блаже Л\ирчевски н Блаже Николовскн. Онн су још 1942 год. билн осуђени на смрт.

[9] Народноослободилачки комитет

[10] Народноослободнлачкн фронт

Када је све то било готово, ја, Павле[11] и Јорго[12] повукли смо се на терен, зато што још нисмо били успели да омогућимо свој опстанак и под таквим условима, тј. уопште ван орг. и код уопште некомпромитованих људи. С друге стране, била су масовна хапшења и није се знало кога све могу да ухапсе, те ми нисмо били у безбедности. Тако, код човека код кога је био Јорго, који уопште није компромитован, а био је службеник код Немаца, извршен је претрес и он сам ухапшен. Умало што и Јорго није пао. Зато смо одлучили да се привремено повучемо и за то време помогнемо друговима који раде у срезу. Састао сам се са Петретом[13] (одговоран за групу у 52), заједнички смо претресли услове на њиховом терену и предузели мере за сакупљање бораца и формирање НОК-а. Кроз терен Добрија[14] проћи ће друг Јорго да би се и тамо предузеле исте мере. Видело се да се оскудева у људима за рад по селима. Разговарали смо са Јаћимом о томе, али се од чете у Преспи нису могли да одвоје људи. Настојаћемо да му доставимо људе из 52. Потребне су брзе мере у том погледу (јер окуп. припрема мобилизацију) да би се обишла сва села и омогућило прихватање бораца за НОВ.

III

18-111-44 из 52 је отишло 12 људи, међу којима четири официра. Око 1-1У-44 изашла су 2 Руса, а сада треба да дође нови транспорт. Прилив је све већи, нарочито од регрута. 24-111-44 г. с нама је изашло 8 људи, којима је претила опасност од провале или који су били компромитовани.

IV

Другарица Ј1ена[10] ће поћи на терен 56[16] да би конкретно помогла Живку[17] и Јовку[18], да би омогућила сакупљање нових бораца и форм. НОК и партије. Када буде завршила ове задатке у околини 56 и пошто буде створила пунктове, треба да иде у 56 с истим задацима, те да одатле ради на томе да се продре у селима према 52.

[11] Трајче Грујевски, члан Другог обласног комитета КП Македоније
" Лазо Хаџипопов, члан Другог обласног комитета КП Македоније
[13] Петре Новачески, позадински радник у Битољу
[14] Добри Милевски, члан Среског комитета КП Битољ
[15] Вера Оровчанец. члан Другог обласног комитета КП Македоније
" Ресен
[17] Живко Стефановски, члан Среског комитета КП Ресен
[18] Јовко Јовковски, члан Среског комитета КП Ресен

V

Твоје писмо и материјале (енглеске) добио сам од Кире[19] (патроле).

5-1У-44 **Са др. поз.**
Прилог: **СФ — СН**
Петретово писмо (одгов. за групу). Иван[20]

БР. 44

ИЗВЕШТАЈ ПЕНКА ЗДРАВКОВСКОГ ОД 8 АПРИЛА 1944 ГОД. ДОБРИВОЈУ РАДОСАВЉЕВИЋУ О РАСПОРЕДУ И СНАЗИ ОКУПАТОРСКИХ ГАРНИЗОНА НА ТЕРИТОРИЈИ ПРЕСПЕ[1]

8. IV. 1944 год.
Положај

Драги Орце[2],

Шаљем ти податке о непријатељским снагама у Преспи према последњем извештају који смо добили од организације 56[3].

Ресен: 110 буг. војника, 100 Немаца, 50 полицајаца.

Јанкоец: 200 Немаца.

Болно: 12 бугарских војника.

Буково: неколико полицајаца у жан. станици.

Долно Перово: 14 буг. вој.; Шурленци: 14 буг. вој.

Лескоец: 15 буг. вој.; Стење: има више, — не знамо број.

Асамати: 8 буг. вој.; Штрбо: 7 војника на друму.

Хрени: 5 полицајаца; Наколец — 8 војника; Љубојно 130 војн. у штабу; Дупени (Долно) — 12 војн. у школи; Брајчино — у манастиру 12 војн., а у другој станици код Калојзана — 12 војн.; Дупени — Маркова Нога — 15 војн.; Дупени — у манастиру 13 војн.; Царев Двор — 50 Нем. и 200 заробљеника (очекује се да ће отићи) и 5 полицајаца; Покрвеник — 5 полицајаца.

Морал буг. војске је веома слаб.

[19] Јошевски Киро, куркр НОВ на територији Преспе

[20] Благој Талевски, секретар Другог обласног комитета КП Македоније

[1] Оригинал, у рукопису, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

* Добрнвоје Радосавл»евнћ

' Ресен

Код нас пристижу борци, а има изгледа да још доста њих дође. Али велике тешкоће имамо око оружја. Ако је могуће, пошаљите 20 људи да нам донесу оружје или пак да шаљемо људе у бригаду. Нема смисла да их држимо голоруке на једном веома несигурном терену. Настојте да се ова ствар реши, јер је веома важна. Јуче је стигло 20 нових партизана-ки. Сада имамо око 40—50 ненаоружаних бораца.

Другарски поздрав.

СМРТ ФАПЈИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пенко'

БР. 45

САОПШТЕЊЕ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ ОД 10 АПРИЛА 1944 ГОД. О НАПАДУ НА ЗЛЕТОВСКЕ РУДНИКЕ И О УНИШТЕЊУ ОКУПАТОРСКИХ ГАРНИЗОНА[1]

САОПШТЕЊЕ БР. 7

Трећег априла ове године македонске и косовске јединице* наше војске извршиле су велики и комбиновани напад на Добрево и Пробиштип, руднике олова и цинка код Кратова из којих су после окупације Македоније Немци вадили важне руде за ратну индустрију. Напад је потпуно успео. Сва надземна постројења у Добреву, руднику олова и цинка, сасвим су уништена. Електрична централа, млин за руду и друга постројења и зграде у Пробиштипу, где се вади угаљ и прерађује олово, такође су уништени. У трочасовној жестокој борби са немачким и бугарским војницима и полицајцима убијено је преко 110 немачких војника и официра и преко 70 бугарских војника, официра и полицајаца. Запаљене су касарне у којима су биле смештене немачке и бугарске јединице. Заробљен је 51 бугарски војник и официр. Заплењено је: 2 пушкомитраљеза, 40 пушака, 6 сандука муниције, 2 радио апарата и много другог материјала[3]. За време напада на нашу страну је прешло 120 радника из рудника.

[4] Пенко Здравковскн, члан Другог обласног комнтета КП Македоније

[1] Оригинал, куцан на машини, налазн се у архивн Исторнског одел>ења ЦК СК Македоније.

[2] Трећа македонска ударна брнгада и два косовска батаљона.

[3] Трећа македонска бригада имала је 10 мртвнх и 12 рањених а косовски батаљони три мртва и шест рањеннх (подаци из забележака Михајла Апостолског. команданта Главног штаба Македоније, који се налазе у Историском одељењу ЦК СКМ).

1626

ИЗВЕСТИЕ БР.7

На 3 април оваја година македонските и косовските единици на нашата войска извршија големо комбиновано нападение на Добрево и Проби-Штип, злетовските рудници кај Кратово, од кои после окупацијата на Македонија Германците водеја важни руди за воената индустрија. Нападението успеја потполно. Сите надземни постројенија во Добрево-рудникот на олово и цинк, сосема са уништени. Електричната централа, малницата за рудата и други помокни постројенија и згради во Пробиштип-каде што се вади вагленот и преработува оловото-такугиере са уништени. Во трочасовната жестока борба со германските и бугарски войници и полицаи убиени са: преку 110 германски войници и офицери и преку 70 бугарски войници, офицери и полицаи. Касарните во кои биле е сместени германските и бугарските войски запалени са. Заробени са 51 бугарски войник и офицер. Запленено е: 2 пушкомитралиеза, 40 пушки, 6 сандаци со муниција, 2 радиоапарата и много други материал. По време на нападението на нашата страна преминаја 120 работници од рудникот.

На 4 април бугарската окупаторска войска превзеде потери против нашите единици, довлекува ки полкови од Скопје, Штип и Крива Паланка. Така нашите единици одма после извршената акција на рудниците водеја три жестоки борби: на Црниот Врф кај Кратово, Дренак и Желувино кај Страцин. Во овија три борби непријателот претрпе големи загуби и неговите потери не постигнаја никаква цел, и покрај това што той употреби и авијација.

При преминувањето на Крива Река нашите единици изградија пионерски мост. При тоа им е помогнал и народот, нарочно во пренесувањето на ранените.

Фотокопмја првог дел,:1 документа бр. 45

Четвртог априла бугарска окупаторска војска предузела је потере против наших јединица, довлачећи пукове из Скопља, Штипа и Криве Паланке. Тако су наше јединице одмах после извршене акције на руднике водиле три жестоке борбе: на Црном Врху код Кратова, код Дренка и Жељувина код Страцина. У овим трима борбама непријатељ је претрпео велике губитке[4] и његове потере нису постигле никакав циљ, и поред тога што је он употребио и авијацију.

При преласку Криве Реке наше јединице су изградиле понтонски мост. При томе им је помогао и народ, нарочито у преношењу рањеника.

СЕЉАЦИ И ГРАЂАНИ!
БОРШ1 ТИТОВЕ ЈУНАЧКЕ ВОЈСКЕ!

Још Ристовац[5] није престао да се пуши и немачко-бугарски фашисти нису се освестили од удараца које им је наша храбра војска нанела на пругама, а као тежак мељ спустио се на њихове главе нови, још јачи и страховитији ударац — Злетово! Још пруга, грабљива рука Хитлерових разбојника, није прорадила, а наши борци поткресали су фашистичком пауку још једну велику сисаљку којом је исисавао богатство македонске земље. Један од највећих рудника у Македонији и на целом Балкану — из кога је Хитлер вадио драгоцену руду за своју ратну индустрију — претворен је у прах и пепео. Из њега дуго времена Немачка неће моћи да узме ни један грам.

И узалуд фашистички окупатори мисле да ће брзим и великим офанзивама, са артиљеријом и авијацијом, моћи да зауставе Титову војску! Наша је војска већ ојачала као борбена снага и постала војска са великом ударном снагом. Она не допушта непријатељу иницијативу: она сама удара! И не непријптељ њој, већ она њему не даје да одахне. Наши борци за које не постоје препреке у извршавању Титових наредаба, као од шале су разбили специјалне „ловачке јединице" бугарске војске, а окупаторске авионе сматрају за шегу. Они су за њих обичне „канте", које „кад запева пушкомитраљез хватају маглу"!

Бугарски фашистички окупатори много месеци су себе лагали да је источна Македонија — „тврђава бугарства", непр::-ступачна за партизане, и да ће са десетак пушака датих неким пропалицама моћи да одбране за њих драгоцене руднике у Кра-

[4] Број губитака ннје познат.
[5] Напад на Рнстовац извршили су, 27 марта 1944, Трећа македонска ударна бригада и два косовска батаљона. Губици непријатеља: мртвих: 20 немачких и 50 бугарских војника и официра; заробљених: 24. Губицн Треће македонске бригаде и косовских батаљона: један мртав и два рањена. Заплењено: два тешка митраљеза, .30 пушака, 10.000 метака, 30 коња и др. Види док. бр. 42.

товској области. Но после победоносног фебруарског похода од Беласице до Козјака® и наше сјајне победе код Злетова, наша војска је доказала да ни планине, ни снег, ни реке, ни дивизије окупаторске војске, а најмање некакве контрачете од 10—15 људи, не могу да је спрече у извршавању њених планова. А што се тиче „бугарства", народ је казао своју реч: 120 радника из рудника сврстало се у редове македонске војске, а радосни сељаци дочекивали су наше борце са пуним пекарама белогћ хлеба, печеног за партизане, и пунили им торбе говорећи: „Узмите колико хоћете, ви сте наша војска"! Са родитељском љубављу народ је носио своје рањене јунаке и помагао војсци да их пренесе преко Реке Криве.

БОРЦИ ТИТОВЕ ЈУНАЧКЕ ВОЈСКЕ!

Ударајте стално и силно по немачко-бугарским окупаторима!

,Чистите нашу свету земљу од фашистичких гадова!

Ослобађајте равноправну Македонију у демократској и федеративној Југославији!

Напред у офанзиву! Напред у победу!

Живела наша Народно-ослободилачка војска Македоније!

Живео наш генијални врховни командант Јосип Броз-Тито!

Напоље са немачко-бугарским окупаторима!

СМРТ ФАШИЗМУ — СПОБОДА НАРОДУ!

Априла 1944 године

П о л о ж а ј

ГЛАВНИ ШТАБ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
И ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА МАКЕДОНИЈЕ

• Батаљошг „Стево Наумов" и „Хрнсто Ботев" пошли су 31 јануара 1944 год. из с. Зборско (Егејска Македоннја) преко Беласице и Плачковнце у правцу Козјака, у циљу повезивања са једнницама Пете оперативне зоне (батаљонн „Јордан Нникoлов" и „Христијан Тодоровски-Карпош"). Марш је трајао све до 24 фебруара 1944 год., када се повезују са јединицама Пете оперативне зоне. У току марша вођене су жестоке борбе протнв бугарских окупаторских снага код с. Пекљане, на Брегалници и код с. Мождињак, а 24 фебруара. на Козјаку, против четника Драже Михаиловића. Ближе о овом маршу види док. бр. 24.

БР. 46

ЦРОГЛАС ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И НО МАКЕДОНИЈЕ ОД АПРИЛА 1944 ГОДИНЕ[1]

МАКЕДОНСКИ НАРОДЕ,

Ближи се крај великој борби против фашизма. Славна Црвена армија коначно уништава последње Хитлерове дивизије, победоносно маршира на запад и већ се налази у Европи, носећи поробљеним народима мир и слободу. Хиљаде јата англо-америчких авиона, који данонећно сипају ватру на Хитлерове фабрике и железнице, весник су нових, великих догађаја које ће доживети свет. Сваког часа железна клешта, која су у Техерану исковале велике силе на челу са Стаљином, могу немилосрдно да се стегну око фашистичке Немачке и њених савезника. Читав свет налази се пред одлучним данима, који ће решити судбину свих народа.

И БаЗжан стоји пред судбоносним одлукама. Братска Црвена армија већ је на његовим вратима. Над Хитлеровим балканским савезницима све више јача англо-америчка ваздушна офанзива. Легендарна Титова армија, наша јуначка Народно-ослободилачка војска Југославије, улази у последњи бој за демократску и федеративну Југославију. Братски бугарски народ, идући нудем своје југословенске браће, одлучно се диже на оружану борбу против понемчених бугарских управљача.

ФАШИСТИЧКА БУГАРСКА, ЈЕДИНА СНАГА КОЈА НА БАЛКАНУ ПОДРЖАВА ХИТ.ПЕРА. НАЛАЗИ СЕ ПРЕД ПОТПУНОМ КАПИТУЛАЦИЈОМ.

Радници, сељаци и грађани!

Војници наше јуначке Народно-ослободилачке војске!

Поносно и незадрживо читавом Македонијом пролеће црвена партизанска застава македонске војске. На њој су исписане крупне победе, које су у крвавим борбама против фашистичких окупатора пожњели наши херојски батаљони и бригаде. Кичево[2], Дебар[3], Тушин[4], Богомила", Брегалница", Ристовац", Зле-

[1] Оригинал. умножен на шапнрографу, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније. На документу нема датума, а писан је у првој половини апрнла 1944 годнне.

[2] У току 1943 год. Кичево је двапут ослобођено: септембра (одмах после капитулације фашистнчке Италије) н 11 новембра.

' Дебар је први пут ослобођен септембра 1943 године.

[1] Борбу против Немаца код с. Тушин. 18 јануара 1944. »одили су Први и Другн батаљон Друге македонске ударне бригаде. Непријатељ је имао 123 мртва, а бригада два мртва и једног рањеног. Заплењено је: осам пушкомитраљеза, шест аутомата, једна радио-станица, много пушака, трн коња н др (према забелешкама М. Апостолског, команданта Главног штаба Македоније).

[5] Тридесетог јануара 1944 год. Прва македонско-косовска бригада пошла је из Егејске Македоније са задатком да се пробије на терен Азота

товски рудници* — то су славне странице борбене историје наше војске, то су златне карике које македонски народ чврсто везују са братском заједницом осталих народа Југославије, са свима јужнословенским народима, то је наш удео у данашњој општој борби против фашизма, удео који нам је донео вековно жељено признање македонског народа као народа. Целокупно слободољубиво човечанство, сви наши савезници данас признају борбу коју македонски народ води за своје национално ослобођење и равноправност.

МАКЕДОНСКИ НАРОД ДОЖИВЉУЈЕ СВОЈЕ ДО ДАНАС НАЈРАДОСНИЈЕ ДАНЕ: ОН СТ0.1И ПРЕД ПОТНУНИМ ОСЛОБОЂЕЊЕМ МАКЕДОНИЈЕ. МАКЕДОНИЈЕ КАО НАЦИОНАЛНО СЛОБОДНЕ И РАВНОПРАВНОГ ЧЛАНА ДЕМОКРАТСКЕ И ФЕДЕРАТИВНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ.

МАКЕДОНЦИ И МАКЕДОНКЕ!

Летећи из победе у победу, наши млади батаљони и бригадг чврсто држе иницијативу у својим рукама, а од наше војске ослобођени крајеви Македоније сваким даном се све проширују.

Не може и не сме више бити ниједног сина или кћери Македоније, који још нису пошли у борбу. Не може и не сме бити да једни проливају крв, а други да својим седењем служе окупатору и народним непријатељима. Данас, када један део нароца жртвује све у борби за општу ствар, не може и не сме бити неутралних. Народ ће сутра свакога питати где је био у овим тешким и судбоносним данима.

Налазимо се пред најодлучнијим тренуцима наше историје..

и Поречја. У току марша, који је трајао до 14 фебруара, брнгада је водила жестоке борбе против три бугарска пука војске н полиције код с. Никодин, с. Богомила, с. Ораов Дол, с. Мокренн. Манастира св. Димитрија, с. Дрен, с. Г. Радобил и прн прелазу Црне Реке. У овнм борбама непријатељ је имао (према дневнику Петра Брајовића, док. бр. 12) око 200 мртвих, а Бригада 10 мртвих и 9 рањених.

[6] Батаљони „Стево Наумов" н „Христо Ботев" крећу 31 >ануара 1944 год. од с. Зборско у правцу кумановског терена. с циљем да се повежу са једиицама Пете оператпвне зоне. У току марша. који је трајао све до 24 фебруара, пробијајући се кроз бугарске окупаторске заседе, батаљони воде жестоке борбе код с. Пекљане, на Брегалннци и код с. Мождињак, а 24 фебруара против четнника Драже Михаиловића на планини Козјак. О овим борбама види ближе док. бр. 24.

[7] Напад на Ристовац. 27 марта 1944 год., извршнли су Трећа македонска ударна бригада н два косовска батаљона. У овнм борбама окупатор је имао 70 мртвнх н 24 заробљена, а јединице НОВ једног мртвог н два рањена. Заплењено: два тешка митраљеза, 30 пушака, 10 000 метака и разног другог матернјала. О ово.ме видн док. бр. 42.

[8] Борбу против немачких и бугарских војннка. 3 априла 1944 водили су Трећа македонска ударна бригада и два косовска батаљона. Губици непријлтеља (према саопштењу Главног штаба Македоније, док. бр. 48): око 110 немачких н 70 бугарских војннка и полицајаца мртвих, а заробљен 51 бугарскн војннк. Губици Бригаде н батаљона: 13 мртвих н 16 рањених.

ФАШИСТИЧКА БУГАРСКА МОЖЕ СВАКОГ ЧАСА ДА КАПИТУЛИРА ПРЕД НАМА И НАШИМ САВЕЗНИЦИМА. Тако ће се створити најподеснији услови за потпуно ослобођење Македоније. Ми морамо на сваки начин да будемо спремни, да будемо готови за извршење тог великог задатка. Непријатељи македонског народа, његови прикривени душмани вребају тренутак да би узјахали на његова измучена плећа. Али наша војска, наш народ треба на сваки начин и одлучно да узме своју судбину у своје руке, и да за вечна времена збрише са лица македонске земље све издајнике и крвнике македонског народа.

Зато вас позивамо да сви до једнога смело ступите у нашу славну Народно-ослободилачку војску Македоније.

Позивамо вас у борбу за потпуно ослобођење драге нам отаџбине Македоније.

Напред на општи оружани устанак, македонски народе!

Напред у наше славом и чашћу овенчане бригаде!

Напред за стварање Прве македонске дивизије! Напред за формирање македонских дивизија, које ће бајонетима чувати тековине данашње борбе!

ОФИЦИРИ. ПОДОФИЦИРИ И ВОЈНИЦИ БУГАРСКЕ АРМИЈЕ У МАКЕДОНИЈИ!

Вама, нашој словенској браћи које је понемчена клика у Софији учинила оружјем Хитлера, највећег крвника словенских народа, обраћамо се овим искреним другарскЈШ речима:

Не чекајте више ни часа! Не стојте под командом крваве тројке Кирила[9]—Филова[10]—Михова[11], јер су они неповратно изгубили рат, у који су без вашег знања упрегли и Бугарску. ВАША ФАШИСТИЧКА ВЛАДА СТОЈИ ' ПРЕД ПОТПУНОМ КАПИТУЛАЦИЈОМ.

Слушајте победоносне кораке наше велике руске браће, који већ надиру на Балкан.

Не дозволите да доживите ту срамоту да вас руске армије, које су пролиле толико драгоцене крви за слободу Словена, затекну као измећаре Хитлерове Немачке.

Наша Народно-ослободилачка војска Македоније, која је саставни део Титове непобедиве армије и која води заједничку борбу са бугарским партизанима против немачко-бугарских фашиста, позива вас да смело и одлучно пођете у заједничку борбу

• Киез Кнрил, брат цара Бориса, члан регентског савета. Ратни злочинац.

[10] Богдан Филов, претседник бугарске владе до смрти цара Бориса, а после (до капнтулације Бугарске, 9 септембра 1944 год.) члан регентског савета. Ратнн злочннац.

[11] Генерал Михов, први командант Пете бугарске окупационе армије, миннстар војске (од половине 1941 год. до смрти цара Бориса) и члан регентског савета. Ратни злочинац.

против фашизма, а за слободну и независну Бугарску, за братски савез јужнословенских народа.

Престаните да служите фашистима, Хитлеру, проданим генералима!

Прелазите на нашу страну, где ће вам бити призната сва права као и нашим официрима, подофицирима и војницима! Ми смо ваша братска, словенска војска. Наши непријатељи су и ваши. Победа над њима донеће слободу и нашем и вашем народу.

Напред у неустрашиву борбу против нашег заједничког непријатеља — фашизма!

Наша млада Народно-ослободилачка војско Македоније, поносу и надо нашег народа!

Час одлучне битке већ се приближује. Притегните чврсто осветничку партизанску пушку и, са именом Тито, напред у бој за ослобођење наше миле домовине!

Напред на Скопље, поносни град првоборца за слободу Македоније, Орцета Николова![1]-'

Напред на бунтовни Прилеп, град народних хероја — Кузмана Јосифовског[13], Мирче Ацева[14] и Борка Талева![15]

Напред на Куманово, смели град легендарног команданта Карпоша![1]®

Напред на непокорени Битољ, град народног хероја Стива Наумова![17]

Напред на револуционарни Велес, град бесмртног песника и борца Коче Солева — Рацина![18]

[11] Наролни херој Јордан Николов-Орце, кандидат за члана ЦК КПЈ. Погннуо 4 јаиуара 1944 год. на демаркационој линији нзмђу Србије и Бугарске, у блнзини Владичиног Хана, наишавшн на бггарску заседу.

[13] Народни херој Кузман Јоснфовски-Пнту, члан ЦК КП Македоније н Главног штаба. Погинуо 25 фебруара 1944 године у Скопљу, у борби против бугарске полиције.

[11] Народни херој Мнрче Ацев, члан ПК КПЈ за Македонију и Главног штаба. Убијен, на зверски иачин, у скопском затвору, 4 јануара 1943 године.

[15] Народнн херој Борко Талев, члан ПК КПЈ за Македоннју. Погинуо 2 марта 1942 год. на Плетвару, Прнлепски срез, наишавши на бугарску заседу.

" Народни херој Хрнстнјан Тодоровскн-Карпош, командант батаљона „Јордан Николов". Погинуо 7 фебруара 1944 год. у с. Бњача, у борби против бугарске" полиције и војске.

[17] Народни херој Стево Наумов-Стив, члан Главног штаба Македоније. Погинуо 12 септембра 1942 год. код с. Болно, Ресенски срез, у борби против бугарске војске и полицнје.

[18] Македонскн песннк. Погинуо јуна 1943 год., несрећним случајем, код с. Лопушник.

Напред на Кавадар, град народног хероја Страша Пинџура![10]

Напред на срце Источне Македоније Штип, град хероја Тоше Арсова[20] и Ванча Пркева![21]

Напред на славно Кичево, на Тетово, на Струмицу!

Напред у последњу офанзиву против свих непријатеља македонског народа!

Напред за победу!

Живела непобедива Црвена армија и њен генијални стратег маршал Стаљин!

Живели велики савезници Русија, Енглеска и Америка!

Живела наша славна Народно-ослооодилачка војска Југославије на челу са генијалним командантом Титом!

Живела наша млада и јуначка Народно-ослободилачка војска Македоније!

Живели братски бугарски партизани — истински синови братског бугарског народа!

Живела слободна Македонија у слободној демократској и федеративној Југославији!

Живела блиска победа над фашизмом!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ГЛАВНИ ШТАБ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
И ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА МАКЕДОНИЈЕ

Политички комесар,
Цветко Узуновски

Командант,
генерал **Михајло Апостолски**

Заменик полит. комесара,
Страхил Гигов

Заменик команданта,
капетан **Панто А. Неделковски"**

" Народии херој Страшо Пинџур, члан Главног штаба Македоније. Убијен, на зверски начин. 27 децембра 1942 год. од окупаторске бугарске полиције у скопском затвору.

[20] Погннуо маја 1943 год. у борбн против бугарске војске и полиције код с. Вниица, као члан штаба Четврте оперативне зоне.

[11] Народни херој Ванчо Пркев. Погинуо маја 1943 год. у борби против бугарске војске и полиције код с. Виница.

" Погинуо у авнонској несрећн 10 октобра 1945 године.

БР. 47

ПИСМО ДОБРИВОЈА РАДОСАВЉЕВИЋА ОД АПРИЛА 1944 ГОД. ВЕРИ АЦЕВОЈ О ПРИЛИВУ БОРАЦА У НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ И О МИНИРАЊУ ИРУГЕ КОД ЂЕВЂЕЛИЈЕ[1]

С.МРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Драга другарице Д.[осто][2],

Примио сам кратко писмо од 21-1У. Стигао је и Ларго[3] са 9 нових.

1. Шаљем вам назад Ристу[4] из Драгожела, он каже да сте му ви рекли да га вратим за технику. Бригада" није овде, те другог за технику не знам да ли ћу наћи погодног међу овима које имам овде.

2. Зл.[ата][в] и Вир.[инеја][7] су у бригади, а и не верујем да ћемо их пустити из бр.[игаде]. То је сигурно предлог Борка![8]

3. Матер.[ијал] за технику и гештетнер вам шаљем, само с тим да шаљете материјал и за војску и за Ђевђ.[елију]. Ако набавите технику из В.[елеса] онда овај гештетнер вратите.

4. Шаљем и 3 блузе. Друго нема. Шаљем и 12.000 л.[ева]. Овде је златник 12.000 л.[ева].

5. Из града Ђевђ.[елије] дошло је 13 нових партизана заједно са оним „Петром"[9]. Има још, а нарочито из села преко Вардара. Ово су већином ђаци и 3 раднице. П.[артиска] орг. у граду је успостављена и има 1 повереника и известан број чланова, исто и Ској: 1 повереника и известан број скојеваца. Нема тачног извештаја.

29-Ш дигнут воз код Ђевђ.[елије]— германски, 2 војника германска мртви и 1 мајор остао инвалид у руку. Саобраћај обустављен неколико сати.

Имају везу са Струмицом[10] и оданде се јављају за партизане. Слали патролу у Радњу али никог нису нашли.

[1] Оригинал, у рукопису, на српскохрватском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније. На документу неми датума, а писан је 24 нли 25 априла 1944 године.

[2] Вера Ацева, секретар Трећег обласног комитета КП Македоније

[3] Мино Богданов

[4] Презнме није утврђено.

[5] Друга македонска ударна бригада

• Трајанка Зизова

' Виолета Манева

[8] Ристо Џунов, руководилац технике Трећег обласног комитета КП Македоније

• На кога се односи није утврђено.

[14] Друга македонска ударна бригада успоставила је, преко курира. везу са партиском органнзацијом у Струмнци.

6. Из Битоља има последњих месец и по дана преко 140 нових.

7. И бригада је стигла у Дебарце[11]. Очекујемо слободну територију.

8. Чуди ме да ништа не пишете шта сте урадили за онај прелаз преко Вардара, мада сам вам нагласио да је необично важно!

9. Шаљем 180 слика Тита и Стаљина.

С друг. поздравом
С.Ф.С.Н.
Орце[12]

БР. 48

САОНШТЕЊЕ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО МАКЕДОШ1ЈЕ ОД 28 АПРИЛА 1944 ГОД. О УНИШТЕЊУ БУГАРСКОГ ОКУПАТОРСКОГ ГАРНИЗОНА У КРАТОВУ[1]

САОПШТЕЊЕ БР. 8

25 априла ове године Трећа македонска народно-ослободилачка ударна бригада заједно са Косовским народно-ослободилачким партизанским одредом извршила је комбиновани напад на град Кратово и ослободила га од бугарске окупаторске војске. Цео бугарски гарнизон у граду био је заробљен и усред града разоружан[2]. Убијено је око 40 фашистичких полицајаца. Наше јединице су запленили 7 камиона, 2 аутомобила, 4 минобацача, 4 тешка митраљеза, 129 пушака, много муниције и другог ратног материјала. Наше су јединице уништиле или запалиле: бугарску окупаторску општину, полициску управу, комесарства и друге објекте.

Још истога дана бугарски окупатори су довукли јаку војску из Пробиштипа и Страцина и напали наше положаје око града. После жестоких борби у којима су наше јединице нанеле осетне губитке непријатељу, наше снаге су напустиле Кратово. Сва

[11] После борби вођеиих на путу Охрид—Струга и код с. Велмеј, две групе бзтаљона. македонска п косовска, под командом Цветка Узуновског. стигле су на терен Дебараца.

[12] Добрнвоје Радосављевић

[1] Орнгинал, куцан на машнни, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

[5] Заробљено је и разоружано 120 бугарскнх војника и официра (према усменим подацима Тихомира Милошевског и Стојана Тодоровског).

војна спрема била је извучена из града. Наше јединице имале су 4 мртва и 5 лако рањених[3].

У борбама у граду и око њега непријатељ је употребио и авијацију, 3 бомбардера типа „Дорније" и 2 авиона типа „Бреге".

МАКЕДОНЦИ И МАКЕДОНКЕ!
БОРЦИ. КОМАНДАНТИ И ПОЛИТИЧКИ КОМЕСАРИ НАШЕ ЈУНАЧКЕ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ!
КРАТОВЦИ И КРАТОВКЕ!

25 април 1944 године остаће у историји македонског народа као један од највећих дана у његовој народно-ослободилачкој борби. Тога дана наша јуначка македонска војска ослободила је трећи град у Македонији, после славног Кичева и Дебра, и победоносно ушла у Кратово.

Заузећем Кратова наша Народно-ослободилачка војска Македоније положила је први велики испит пред македонским народом и пред нашим прослављеним Врховним командантом маршалом Титом: она се показала способном да заузима и градове, показала се спремном за ослобођење Македоније од бугарских фашистичких окупатора. Комбиновани напад на Кратово смело је показао организаторску способност нашич команданата и командира и широку самоиницијативу свих бораца. Народ Кратова, који је три године слушао од бугарске фашистичке пропаганде лажи и клевете против наше војске, на делу се уверио да наши партизани нису никакве „банде", разбојници и расипници, већ модерно наоружана и спремна војска у којој се боре најродољубивији и најпоштенији синови и кћери Македоније. На политичком збору који је одржан у граду под грмљавином минобацача и тешке митраљеске ватре, народ је први пут чуо слободну реч и могао да искаже своју жељу да бугарски окупатори буду што пре истерани из наше земље.

И у заузимању Кратова, као и прошле године у заузимању Кичева и Дебра, македонске јединице су заједно водиле операције са братским косовским јединицама које се боре у Македонији. Удео косовских партизана у ослобођењу Кратова био је велики. На прагу македонског града храбри синови славнога Косова ко зна по који пут дали су своју крв, знајући да тиме ломе заједничког непријатеља свих народа — фашизам и да тиме приближују час ослобођења и самога Косова.

Напред за истеривање бугарских окупатора из македонских градова и села!

Напред за коначно ослобођење Македоније!

[3] Бугарски окупатор је имао око 20 мртвих и рањеиих (према усменнм подацима Тихомира Милошевског).

1627

ИЗВЕСТИЕ

Бр.8

На 25 април'овайа година III-та македонска-народно-ослободителна ударна бригада заедно со косовскиот народно-ослободителен партизански одред направийа комбиновано нападение на градот Кратово и го ослободийа од бугарските окупаторски войски. Целиот бугарски гарнизон во градот беше заробен и на сред град разоружан. Утепани бейа околу 40 фашиски полицайи. Нашите единици запленийа 7 камиона, 2 автомобила 4 минофрлача, 4 тежки митралйеза, 129 пушки, много муниций и друг военен материал. Нашите единици ги уништийа или запалийа: бугарската окупаторска општина, пошта, полицейско управление, комесарството и други обекти.

Уште истиот ден бугарските окупатори довлекойа йаки войски од Пробиштип и Страцин иги нападнайа нашите положайи околу градот. После жестоки борби во кои нашите единици му нанесойа осетни загуби на непрйателот, нашите снаги го напуштийа Кратово. Сега военa спрема од градот беше извлечена. Нашите единици имайа 4 мртви и 5 лако ранени.

Но борбите во градот и околу него непрйателот употреби и авиацийа-3 бомбардера тип "Дорнис" и 2 авиона тип "Брагел".

Фотокопија првог дела документа бр. 48

ствари, нити обавештавате. Тако смо случајно пронашли код једног партизана извештај бр. 6 — о нападу на Ристовац[4].

Овде сада има 108 нових партизана — око 80 из Тиквеша 13 из Пр.[илепа] и 12 из Ђевђелије. Имају 2 пушкомитр. и 45 пушака. Бригада још није стигла.

Имамо пошту за слоб. територију — за Главни штаб, требало би је послати или преко В.[елеса] директно горе — ако створен канал — или преко В.[елеса] или преко Пр.[илепа] за Скопље, па одатле даље. Послаћемо идућом патролом.

Једна нем.[ачка] дивизија — која се вероватно повлачи из Грчке ка северу — успут вршила је пре неки дан офанзиву на грчке партизане на Вермиону. Било их је око 10.000. Мањи број кренуо је после за Лерин а већи још седи у Водену. Грци у Караџои очекују офанзиву ових дана на Пајак и Кајмакчалан С обзиром да очекујемо бригаду сваки дан да стигне, то је нужно хитно да нас обавестите о стању на вашем терену, па и даље уколико вам је познато! Нарочито има ли знакова да ће и бугарске трупе да учествују у овој офанзиви[5]. То је врло важно да знамо, због акција које би предузели заједно с Грцима!

Из ђевђ.[елиских] села — преко Вардара изашло је око 20 нових партизана. Када се врати Ђевђ.[елиско]-струм.[ички] одред[6], има брзих изгледа за стварање најмање 1 батаљона преко Вардара.

Ако имате вести од „Слободне Југ.", пошаљите, јер немамо радио! Слушамо само Лондон.

С друг. поздравом
С.Ф.С.Н. Орце[7]

[4] Напад на Рпстовац. ноћу између 27 и 28 марта 1944, извршиле су Трећа македонска ударна брнгада и два косовска батаљона (Косовског партизанског одреда). У овој борби погинуло је 20 немачких и 50 бугарских војника а заробљено 17 бугарских и седам немачкнх војника. Заплењено је: 30 пушака, два пушкомитраљеза. два револвера, четири двогледа, око 10.000 метака, 30 коња и двоја кола разног материјала. Уништено је око 10.000 литара бензина и седам локомотива. Губици Брнгаде и батаљона: један мртав и два рањена. Види док. бр. 42.

[5] У овом периоду није спроведена офанзива окупатора на овом терену, јер су његове снаге бнле ангажоване у борби против Треће македонске ударне бригаде у источној Македонији. Види док. бр. 39.

" Ђевђелиско-струмичкн (плачковички) партизански одред у ово време пратно је Штерју Атанасова и Благоја Иванова. руководноце бугарске Партије. који су, долазећн из Москве, хтелн да се пребаце у Бугарску. Преко Врховног штаба НОВ и ПОЈ, Атанасов и Иванов су стигли у Главнн штаб н ЦК КП Македоније којн су се налазили на сектору Куманово—Врање. На овом сектору Одред је захватила мајска офанзива бугарске војске.

[7] Добрнвоје Радосављевић

БР. 50

ИЗВЕШТАЈ МИТА МИЦАЈКОВА, СЕКРЕТАРЛ ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КП МАКЕДОНИЈЕ ЗА КУМАНОВО, ОД 9 МАЈА 1944 ГОД. ЦЕНТРАЛНОМ КОМИТЕТУ КП МАКЕДОШ1ЈЕ О ОДЈЕКУ БОРБИ ТРЕЋЕ МАКЕДОНСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ, КАО И О ПОКРЕТУ И РАСПОРЕДУ ОКУПАТОРСКИХ СНАГА НА ТЕРЕНУ КУМАНОВО—КРИВА ПАЛАНКА[1]

9. V. 1944
К[умановo]

Драги другови,

Примили смо ваше писмо од 29. IV и схватили сва питања и директиве.

1. У погледу акција III М.[акедонске] У.[дарне] Б.[ригаде], може се рећи да она из дана у дан удара све смелије, те на тај начин поверење народа у војску и борбу расте. Неописиво је одушевљење народа поводом смелих и славних подвига — код Ристовца[2], Злетова[3], Кратова[4]. После сваке акције читав град ликује. По улицама се виде весела лица омладине. На улицама, сокацима, по кућама и свуда то је предмет озбиљних дискусија старијих и озбиљнијих грађана. О Злетову се причају бајке. Томе је допринео и непријатељ који је лансирао вести да су партизани опкољени и да ће бити потпуно уништени. Ма да народ не верује лажима непријатеља, ипак је та два дана клонуо. Али када је чуо за резултате борбе, он више не прихвата вести чак ни о незнатним губицима наше војске. Од својих бораца прави хероје (као што је и у ствари). Прича се много о

[1] Орнгннал, у рукопису, налази се у архивн Историског одељења ЦК СК Македоније| Окружни комитет за Кумановски округ. формиран почетком марта 1944 год., обухватао је подручје: Куманово—Кратово—Крнва Паланка.

[2] Види док. бр. 42.

[5] Напад на Злетовске руднике. 3 априла 1944, извршила је Трећа македонска ударна брнгада у садејству два косовска батаљона. **Том** прилико.м унштена је електрична централа и сва рудничка постројења. У борби је убијено: 110 немачких и око 70 бугарских војника, полицајаца п офнцира, а заробљен 51 бугарски војннк. Заплењено је два пушкомитраљеза. 40 пушака. шест сандука муниције и др. Са Бригадом је добровољно пошло око 120 рудара. У овој борби Трећа брнгада је имала 10 мртвих и 12 рањених а косовски батаљон три мртва и шест рањених. Внди док. бр. 45.

[4] Напад на Кратово. 25 априла 1944 год., извршилл је Трећа македонска ударна брнгада у садејству два косовска бата,ћона. Убијено је око 40 бугарскнх војннка и полицајаца а заробљено 120. Од ратне опреме заплењено је: седам камнона, два аутомобила. четирн минобацача, четири тешка митраљеза, 129 пушака и др. О овоме подробннје видн док. бр. 48.

храбром држању и погибији др.[уга] команданта Донета[5], као и о храбром држању партизанке Даре° и многих других.

Народ је такође био одушевљен освајањем Кратова и борбама које су вођене у њему. Приликом сваке акције народ прича да је петоструко више фашиста убијено и заробљено него је у ствари. Акција у Ристовцу није имала великог одјека. О великим успесима народ је сазнао из извештаја бр. 6 Гл. штаба[7].

Сада се прича међу становништвом да су наши борци отишли да ослободе Штип и Кочане и да је њихов улазак у Куманово одложен за извесно време. Напад на Кум. изгледа вероватним и непријатељу који предузима озбиљне мере како не би био изненађен као неко вече. О оружју, опреми и храни такође се много прича. То народ сазнаје од сељака који причају о великој материјалној помоћи коју Савезници пружају нашој војсци. Један бугарски официр (потпоручник), рањен, говорио је у болници: „Зашто нас шаљу да се боримо против партизана; шта је наше оружје према њиховом; шта је наша опрема према њиховој; они су непобедиви", и сличко.

2. По питању кретања трупа известили смо вас прошли пут. Преко Кум.[анова], путем за Ћу.[стендил], прошло је 5 бугарских пукова који су пошли из Грчке за старе пределе[8]. Они су били извесно време стационирани у Кр.[ивој] Пал.[анци], Страцину и на другим местима. После тога је почела акција® на нашем терену, за коју се прича да је наставак акције у Црној Трави, Трнском и Ћустендилском срезу. Колико је то истинито не знамо. У акцији на нашем терену учествовало је нешто више од 1 дивизије. Трупе су се вратиле без икаквих резултата: поцепане, гладне, бедне, са веома ниским моралом. То се видел« како међу војницима, тако и међу командним саставом.

Као што смо •обавештени, штаб скопске дивизије[10] преселиа се из Скопља у Кр.[иву] Пал.[анку]. У Куманову сталних трупа има 1 пук, али се како буг.[арске], тако и немачке трупе стално налазе у покрету: једне одлазе, друге долазе. Моментално у Куманову има 1 пук буг. војске, док су сви станови у граду препунц Нег?аца који се овде налазе на привременом одмору одлазећи лз Грчке на север. Проносе се гласови да су дошли за акцију против ваше војске, али није тачно. Они треба да иду или у Румунију или на француско приморје. У граду има око

[5] Андон Филнпов-Доне, командант Другог батаљона Треће македонске ударне брнгаде

[6] Дара Петрова

[7] Види док. бр. 42.

[8] Бугарска у граница.ма пре априла 1941 године

" Офанзива бугарског окупатора (позната као мајска офанзива) протнв снага НОВ и ПОЈ на терену југоисточне Србије н источне Македоније. која се завршила поразом окупатора. Видн док. бр. 89.

[10] Штаб Четрнаесте бугарске окупзторске дивизије остао је у Скопљу све до августа 1944 годнне. Види док. бр. 95.

300—450 немачких војника који стално бораве тамо и који имају 2 радио-станице (у основној школи и гимназији), као и велике **резерве** бензина и другог експлозивног материјала у дворипггима поменутих зграда. Из страха да не би Скопље било бо.мбардовано, ранији центар у њему за одмор и пребацивање трупа изгледа по свему да је пресељен у Куманово. Пошто су се трупе вратиле у Куманово, сматрамо да у блиској будућности неће бити потера. Али нас је Јоско[11], ком.[андант] подр.[учја], обавестио да су биле неке борбе код Трговишта[12], које су трајале неколико дана?

П. С. После заузимања Кратова од стране наше војске и њеног повлачења, ген.[ерал] Бојдев[13], обласни директор[14] и друга званична лица отишли су у Кратово да би видели своје слуге како леже мртви од осветничких партизанских метака и да би утешили становништво. Генерал Бојдев је у свом говору пред становништвом дао часну реч да ће до краја маја уништити партизане и друго...

Конкретно, сада у граду има 1 пук буг. војске, која је стално стационирана и око 500 нем. војника; око 1 пук нем. војске на одмору распоређене по становима и то у Кр.[ивој] П.[аланци], Кр.[атову] и Страцину по 1—2 чете. Буг. и нем. трупе стално пролазе кроз Ку.[маново]. У Ку.[манову] или околним местима отседају по неколико дана.

После наредбе директора полиције за Бугарску о већој опрезности и оштријим мерама против антидржавних елемената да би се одржао мир у земљи, свуда у Македонији полициски апарат је веома будан, а терор све страшнији. Пошто су дознали да су се угледни људи[15] из Ск.[опља], који су дошли код вас, пребацили преко Ку.[манова], као и у вези са одласком Сокола[16] и осталих из Ку.[манова], пооштрене су мере, нарочито код нас, те трупе и полиција данонoћно патролирају и постављају заседе око града, а што је најопасније за наш рад, апарат агената је веома повећан. Све ове мере веома отежавају рад. Али за нас не може бити препрека. Из Ку.[манова] је интернирано 20 гра-

[11] Томо Софрониевски. командант места у с. Пелинце

[12] Борбе од 20 априла и 1 маја на Ћупином Брду, од 5 маја код Томина и од 6 маја на Црнооку и Бесној Кобили водиле су Шеста јужноморавска, Трећа македонска и Прва косовска бригада против бугарских окупаторских трупа. Внди док. бр. 61.

[15] Ратни злочинац Васил Бојдев. командант Пете окупационе бугарске армије, са седнштем у Скопљу

[14] Ратни злочинац Димитар Раев. После ослобођења осуђен на смрт од органа народне власти.

[15] Прекд Скопља и Куманова послати су у Главни штаб НОВ и ПО Македоније, који се тада налазио на сектору Куманово—Кратово—Крива Паланка, делегати за Антифашистичко собрање народног ослобођења Македоније које је одржано 2 августа 1944 год. у Манастиру св. Прохор Пчињски.

[16] Лазо Соколов

ђана и то 30. IV и 1. V. То су стари комунисти: Шларто[17], Владе— Вунар[14], Трајко — зам[еник] кмета[1]", Тоне — берберин[20], браћа Кратовци[21], као и људи србофилски настројени: отац ком. Донета и други — старији и угледни грађани од 35 па до 70 година. Прича се да ће их поново пустити, али ми не верујемо у то. Полиција, као и читав апарат, неодлучна је у својим мерама, колеба се и не зна шта да предузме. Ако ове пусти испољиће још једну слабост. Некима од њих била је скренута пажња да ће бити интернирани, али се они нису одазвали. Значи и Шпарта су интернирали.

3. После отприлике 20 дана везе су биле редовне, како с вама, тако и са Ск.[опљем]. Од 23. IV до 8. V патрола нам се уопште није јавила због реакције. То нам много омета рад. Тако, др.[уг] Коле[22] из Ск.[опља] шаље нам људе без обзира на патролу. Надајући се да ће се ова јавити ми смо принуђени да у граду држимо по 10 илегалаца и других легалних. То нас све заједно веома компромитује. Једном блокадом силно би нас погодили. Борци који долазе из Скопља нису дисциплиновани, нестрпљиви су, тако да у вези стим имамо веома великих тешкоћа. Са Скопљем одржавамо сталан контакт, али је веза са вама прекинута већ 15 дана од дана 8. V, када је последња пошта пристигла овде. Јоска нам јавља да није још успоставио везу с вама. Другови, из дана у дан је све теже пребацивање бораца, нарочито из Скопља до Куманова, јер је као што сам вам писао, познато да се људи из Скопља шаљу све преко Куманова. Зато треба поставити да се што брже шаљу људи одређени за код вас, како се не би репресалије још више појачале. Друг Јоско, нарочито курири не врше своју дужност како треба. Ми им пишемо како и када да се јављају код вас, док они мењају дане, тако да људи остају у граду као илегалци. Опомените их да се јављају редовно и да поступају онако како им ми поставимо, јер је много лакше да се они прилагоде нашим условима, него ли ми њиховима.

4. Што се тиче ствари, већи део је однет у базу, одакле треба да их узме патрола и да их однесе у ком.[анду] подручја. Или пак нека дође неки сељак код нас по ствари. Ми смо за сада у немогућности да их шаљемо у команду подручја. Или нека их патрола узима из базе, или пак нека се шаље неки човек. Надамо се да ћете добити гештетнер и неке друге ствари које се већ налазе у бази, те их патрола може узети.

" Кнро Вујновски
,в Владо Ивановски
" Трајко Илневски-Кмет. Овај надимак добно је после избора 1921 године, када је, на листн КПЈ, нзабран за претседника општине.
го Редакција није утврдила презиме.
21 Мире и Ратко Анастасов
" Љубчо Арсов

5. По питању људи из нашег округа за Антифаш. веће је следеће стање: шаљемо вам_ одмах Т. Велкова[23], пошто је мобилисан. Као што сам вам писао, он се већ 5—6 месеци налази у НОО-у, где се показао активним и пожртвованим. Сматрам да ћете податке о њему добити од њега самог. Јанко[24] ће остати на раду, све док га не позовете, као одговоран за месни НОО. 0 Кр.[ивој] П.[аланци] и Кр.[атову] писаћу вам мало касније, јер овог момента очекујем извештај од другарице Сирме[2"'] која се за сада налази у Ск.[опљу].

6. **Материјали: До сада смо од вас добили само Извештај бр. 3, 4, 6 и 7 Гл. штаба"[1'] и „Свим народно осл. одборима у Македонији"[27]; Писмо ЦК од 2. IV; Организациону резолуцију 1 конгреса Антифаш. омладине Југославије. Ништа више.** Друг Коле јавља нам из Ск.[опља] да је добио „Илинденски пат"[28], „Млад борец"[29], „Официрима и подофицирима" и друге материјале. Зашто, другови, до сада нисмо добили ове материјале, иако смо **у** најтешњој вези с вама? Сада смо добили „Илинденски пат" бр. 4. Ако имате и бројеве 1, 2, 3, пошаљите нам. Исто тачо и „Млад борец". Такође смо добили „Проглас Гл. штаба македонском народу", као и „Драги пријатељу" од Гл. штаба[30]. Пошаљите нам све материјале које до сада нисте послали. До сада смо умножили и извештаје бр. 3, 4, 6 и 7 у по 100 ком. за Куманово, а такође и „Вој. пол. преглед" — од др.[уга] Колета у 50 ком. Остале партиске и друге материјале умножавамо према потреби.

Са др. поз. С. Ф. С. Н.
За Окр. **К. Слободан**[31]

[15] Тодор Велков. ветеринар. погинуо 1944 год.. у мајској офанзивп бугарске војске и полнције.
[24] Јанко Бојковскн
[15] Блага Попова
[26] Види док. бр. 10. 17, 42 и 45.
[27] Внди док. бр. 30.
[2?] Орган Народноослободилачког фронта .Македоннје
[29] Орган Народноослободилачког омладинског савеза Македоније (НОМСМ)
[J0] Видн док. бр. 46.
[31] Мито Мнцајков, секретар Окружног комитета КПМ Куманово

БР. 51

ИЗВЕШТАЈ МИТА МИЉКОВИЋА, ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА НРВЕ МАКЕДОНСКО-КОСОВСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ, ОД 10 МАЈА 1944 ГОД. ДОБРИВОЈУ РАДОСАВЉЕВИЋУ О РАЗГОВОРИМА СА РУКОВОДИОЦИМА НОВ АЛБАНИЈЕ[1]

Драги друже Орце,

Био сам у Албанији као делегат Г. Ш. Македоније да се са њима договорим о заједничким акцијама на суседним терени.ма Дебараца. Ми смо мислили да ћемо још одмах моћи добити једну бригаду да би водили заједничке акције. Али на то другови из Албаније нису пристали из ових разлога: **Прво,** они су израдили свој план акција по коме ће тек око 25 маја кренути са Првом дивизијом (I, IV, V бриг.) у Средњу Албанију а одатле дејствовати у три правца. Један од тих праваца је Дебар и његова околина. **Друго,** раније на пут не могу кренути јер се између 15—20 одржава Конгрес Н.[ародног] осл.[обођења] а пре тога датума потребно је да се формира Дивизија. **Треће,** само да пошаљу снагу од једне бригаде на сектор који смо ми тражили сматрају да је недовољно због реакције која тамо влада и која им је баш на том сектору разбила II и III бригаду. На моје инсистирање поново су предузети напади на Поградец. (Поградец је у року од недеље дана два пута пао у наше, тј. у њихове руке. Сада га Немци тенковима бране.) Ови ће напади бити стално вршени све док не крене Дивизија на север. Како су рекли, тако се стварно до сада и десило. На тај начин, реакција која би била уперена против наше бригаде, биће **вероватно** подељена. То је све. Ово ти пишем да би знао како су текли разговори.

Овде сам сазнао шта је урадила наша бригада на путу ка Дебарцима'-. Силан почетак! Само нам је погинуо у борбама Мићо Гилић[3] — онај руководилац са Космета који је довео друга

[1] Оригинал, у рукопису. на српскохрватском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

[!] У с. Турије, 19 апрнла 1944 год., Прва македонско-косовска ударна бригада поделнла се у две самосталне групе: македонску и косовску. У састав македонске групе ушли су два батаљона и руска чета (формирана од совјетскнх заробљеника који су пребегли на страну партизана), а у косовску групу два косовска батаљона. После свечаности. групе су извршиле марш преко Преспе за Дебарца (западна Македонија). У току марша воднле су борбе против бугарских окупаторских трупа код с. Завој и с. Велмеј. Том приликом непријатељ је и.мао око 110 мртвих. 18 заробљених и много рањених (према извештају Цветка Узуновског, док. бр. 55), а македонска и косовска група једног мртвог и пет рањених.

[5] Политнчки комееар косовске групе. Погинуо код с. Велмеј, 29 априла 1944 годнне, у борби против бугарске војске.

Косту'[1] са слоб. територије. Велики је хубитак, али шта можемо сада!

Миладин" ми је дао извештај за друга Тита и „Сл. Југославију" о стању и акцијама у Албанији, са напоменом да урадим ка свемогуће начине да то оде тамо где је намењено. Један препис шаљем теби, па те молим да то радио-везом доставиш Темпу а он ће даље. Овде сам дознао да је наша бригада покварила радио-станицу, па је, за сада, ово једини пут куда шаљем овз извештаје. У Албанији се дешавају права чуда а готово нико од тамо не зна. Потребна им је помоћ а и то треба друг Тито да зна! Напоменули су ми другови, ради хитности одашиљања, да запитам да ли би поједини извештаји могли да се пошаљу нешифровани (извештаје о борбама и сл. ствари). Пошто сам ја примио на себе ово одашиљање, молим те још једном да порадиш да се што пре ово упути, а и мене преко друга Абаса[0] обавестиш о томе.

Ред је био да напишеш нешто информативне природе о Албанији за II бригаду, тј. за њихов Агитпроп. Но за то немам времена јер одмах одлазим за Дебарца. Стога те молим да им ти на основу оних Миладинових извештаја напишеш нешто о Албанији а мене да код њих извиниш.

Пишем много и несрећено. Опрости!

Много и много поздрава
С.Ф.С.Н.
Мито[7]

Шуљин
10-У-44 год.
15.30 ч.

Са мном путује друг Душан[8] — руководилац из Албаније. Он иде за Косово. Ако има што поште за њега, упути за Дебарца.

Питај Темпа где ће да се смести биро О.К. за Космет, да ли да иду ка њему (тј. у Јабл.[аницу] или неко друго место) или да остану у Малесији. Да ли везу да одржавају са њим или са Црном Гором. О томе хитно јави Абасу јер је то врло важно.

[4] Благоје Иванов (Видн док. бр. 49. напомена 6.)

[5] Народнн херој Миладин Поповнћ, претставник ЦК КГ1Ј у Албанији. Мучки убнјен од албанскнх фашиста у Приштини 13 марта 1945 године.

[6] Цветко Узуновски. политнчки комесар Главног штаба НОВ и ПО Македоније

[7] Мито Миљковић, политнчки комесар Прве македонско-косовске ударне бригаде

[8] Душан Мугоша. инструктор ЦК КПЈ у Албанији

БР. 52

ИЗБЕШТАЈ ЉУБЧА АРСОВА ОД 10 МАЈА 1944 ГОД. ДОБРИВОЈУ РАДОСАВЉЕВИЋУ О МАСОВШШ ХАПШЕЊИМА У СКОПЉУ ОД СТРАНЕ БУГАРСКОГ ОКУПАТОРА[1]

10. V 1944 г.

Драги друже Љ.[2],

Примио сам материјал од другова и шаљем ти га преко В.[елеса] — Ђурђе[3]. У исто време материјал и за I бригаду, јер ја са њом немам посебне везе. — Користим ову прилику да ги укратко јавим стање у месту и новости.

II

Власти су оштро реагирале поводом одласка људи за Г.[лавни] ИЦтаб][4]. Пре неколико дана, без блокаде,. полиција **Је** ухапсила неколико стотина видних грађана Ск.[опља] и све компромитиране. У тај број не треба рачунати интерниране Србе и Влахе[5]. Сви који су сада ухапшени налазе се још увек овде, макар да су им саопштили да ће бити интернирани. Полиција је била бесна, а и још увек је у покрету, јури, тражи некога. Прошли пут замало нисам настрадао. — Новине и власти прете најстрожим мерама. Коларов[8] пише у в.[еснику] „Целокупна Блгарија" да народ воли силну власт и да ће јој опростити сваки злочин, само ако она сачува „Обединена Блгарија". — У војсци су официри отпочели са предавањима војницима како македонски народ не воли Бугаре и да они буду готови да пуцају на сваког Македонца, јер ако то не учине ови ће пуцати на њих. — Кмет Китинчев" је сакупио чиновнике општине и пошто им оцртао „разорни рад заведених Македонаца" апелирао је на њих

[1] Оригннал. у рукопнсу, на српскохрватском језику. налази се у архиви Исторнског одељења ЦК СК Македоније.

[1] Љубо — Добривоје Радосављевић

[5] Маца Карбева, члан Трећег обласног комптета

[4] Из Скопља, преко Куманова, послат је у Главни штаб НОВ и ПО Македоније приличан број македонскнх патриота — као борци у НОВ или делегатн за Антнфашистичко собрање народног ослобођења Македоније.

[5] Поред масовног хапшења прнсталнца НОП, бугарски окупаторн су хапсили у Скопљу н внђеније људе из редова Срба н Влаха.

[6] Шеф бугарске Дирекције за нацноналну пропаганду у окупираним крајевима и директор окупаторског листа „Целокупна Блгарија", којн је свакодневно излазио у Скопљу.

[7] Спиро Китннчев, претседник бугарске окупаторске општине у Скопљу. После ослобођења осуђен као ратни злочинац; умро је у затвору.

да остану мирни и да се не подају туђој пропаганди, јер ће власти најстроже поступати — „милости за оруђе туђе пропаганде неће бити". Све пак мени се чини, власти су потпуно збуњене сдласком толиког броја интелектуалаца горе.

Поводом извршених хапшења за интернирање издао сам са потписом МК летак. Будући да немамо технику, откуцао сам га у неких 150 примерака. — Молим те јави ми је ли летак исправан и да ли такву врсту летака за конкретна питања на тај начин да пишем.

III

О борбама наше III бригаде и косовских батаљона не знам ништа после њиховог успелог напада на Кратово[8]. Одјек те акције у народу је био одличан. Сви су били одушевљени. 'Го је био најочитији доказ о снази наше младе НО војске. Народ је добио расположење. Да смо мало јачи, могли би много мобилисати. А и овако са мобилизацијом иде, макар окупаторска власт да прави велике тешкоће за путовање: открити листови[9], строга контрола, претреси и проверавања докумената по возовима, на путевима итд.

Данас сам сазнао да су наше јаке јединице извршиле напад на Подградец[10] и да су Немци имали много мртвих и рањених. Мртве и рањене доносе овде.

IV

Са Бецком[11] се је случило оно што сам му при првом сусрету рекао: полиција га је ухапсила 2 о. м. у стану његових. Ја сам му био скренуо озбиљну пажњу да не иде кући или рођацима, али он то није послушао. Иначе у последње време је почео да ради по селима у правцу Пореча. — Не знам шта је са његовом другарицом.

Прилог:
1 писмо до МК
1 летак

Са другарским поздравом
С. Ф. С. Н.
Коле[12]

[8] Напад на Кратово извршен је 25 априла 1944 год.. којом приликом је уништен б\тарски окупаторскн гарнизон. Ближе о овоме видн док. бр. 48.

' Објаве без којих нико није смео путовати.

[10] Напад на Подградец извршила је Друга албанска НО дивизија на захтев делегата Главног штаба Македоније Мнта Мњковића. Види док. бр. 51.

[11] Никола Макеларскн

[14] ЈБубчо Арсов

БР. 53

НАРЕДБА ОПЕРАТИВНОГ ШТАБА ОД 12 МАЈА 1944 ГОД. ПЕТОЈ, ШЕСТОЈ И СЕДМОЈ ЈУЖНОМОРАВСКОЈ И ТРЕЋОЈ МАКЕДОНСКОЈ БРИГАДИ О ПРОТИВОФАНЗИВИ[1]

З А П О В Е С Т

Оперативног штаба за македонске. косовске, и српске јединице[2] (секције раз.: 1:100.000, Врање—Босиљград-—Кратово—Кр. Паланка)

Непријатељске снаге које су извршиле офанзиву[3] на нашу слободну територију почеле су да се концентришу на сектору Власотинце—Предејане—Сурдулица.

Наше бригаде извршиће наступни марш са севера на југ са задатком да продру на територију Бесна Кобила—Козјак—Врање—Крива Паланка из области Босиљграда и околине[4].

За извршење предњег наређујем:

1) VI бригада са врањским подручјем полази правцем Златанце—Вртоп (кота 1677)—Гацина Махала—Дражина Махала—Букова Глава—Бели Камен—Панчин Гроб—МалиСтрешер—Бесна

[1] Копија. на српскохрватском језнку, налази се у архиви Војноисториског института ЈНА.

[2] Фебруара 1944 год. формиран је Оперативни штаО за македонске, српске и косовске јединице на сектору Куманово—Врање. За команданта штаба постављен је Михаило Апостолски, нстовремено и за команданта Гл. шт. Македоније; политички комесар није постојао. У Оперативном штабу постојала су разна одељења а као најважнија била су Оперативно и Обавештајно. Штаб је као такав функционнсао све до краја јула 1944 године.

[5] О овој офанзиви (пролетња) види док. бр. 61 и 89.

[4] Замишљени план по јединицама није извршен због измене борбене снтуацније. Уместо те замисли спроведена је следећа: 12 маја Шеста јужно.моравска бригада нападнута је јаким снагама на месту Станкин Крст где су у помоћ упућене Трећа македонска и Косовска бригада. После једнодневне упорне борбе под притиском јачих непријатељских (бугарских) снага бригаде отступају и под борбом пробнјају себи пут преко Трештен. Долинов, Колинишка Река. Здрав-ачки Камен, Знепоље, Равни Луг, с. Стазимировци, села: Лева Река, Трекљане и Уши. сва три у Бугарској, граничном линијом и код с. Рибарн прелазе р. Драговиштица и долазе у село Зли Дол и Бресница, а потом преко Црновка и села Сурдулица и Стојовци долазе на пл. Козјак. Овде се врши реорганизација јединица и 19 маја прелазе у контраофанзнву. Ближе о борбама види документа бр. 61 и 89. Седма јужно.моравска брнгада после борбе код Тумбе 12 маја бнва одбачена на север и дејствује у моравском крају.

Кобила, са задатком да од Бесне Кобиле дејствује према тромеђи Бабина Пољана—Нови Глог управљајући се углавном према ситуацији на терену, са тежњом да олакша наступање осталих бригада.

Команда врањског подручја, ако дозвољава ситуација, да што пре избије у Криву Феју и повеже се са заосталим снагама на том терену и успостави команде које ће одмах ступити у офанзиву према комуникацијама и дражићевцима.

2) Косовска и III македонска бригада полазе правцем Дарковац—Сухи Дол—Крвави Камик—Мало Било—Миљевска Планина—Босиљград, са задатком: напад на Босиљград, па потом према ситуацији било да се избије на Доганицу или да се продужи на југ према Осогову.

3) VII бригада полази правцем Кална—Слишевци—Цигриновци—Раскршће—Крвави Камик—Богојна Чука (кота 1368)—Попова Курија (кота 1217)—Страшна Пољана (1117)—село Драгеловце—село Уши (или друмом до границе)—Плоча (1243) границом Југосл.—Бугарска — Караула Рибарци, ту затворити пут Ћустендил—Босиљград у времену напада на Босиљград. Одатле, према ситуацији, кренути границом ка Подржи Кон—Метежево—Ђерман или на југ према Осогову.

4) Све мање непријатељске препреке, као страже, мали гарнизони, општине и објекти на комуникацији и др., уништавати, но тиме не задржавати извршење главног задатка.

5) Полазак свих јединица биће 12 маја 1944 г. увече, с тим да се у току дана што више приближе полазним тачкама изнад комуникације Трн—Клисура—Сурдулица, која се мора прећи брзо, без задржавања.

6) Све јединице у току покрета одржаваће везу радиотелеграфски и куририма (патролама) са Оперативним штабом који ће се налазити са главнином (косов.-макед. бригадама).

7) У току покрета све јединице слаће даљне официрске патроле довољно јаке. Напомињемо да су ове патроле врло важче и за неслање тих узимаћемо на одговорност штаб бригаде.

8) У току покрета водити рачуна да су бокови обезбеђени, за ово слати јединице десно и лево, паралелно са правцем кретања.

9) У току првог марша, 12—13 маја, са главнинама се мора избити на линији Мали Стрешер (за VI бригаду), Мало Било—Острика—Влашки Рид (за косов.-макед. јединице), Бокојна Чука (за VII бригаду).

10) У случају наиласка непријатељских авиона отворити ватру из више аутоматских оруђа (пушкомитраљеза) а људство да се привремено склања. Ако авиони продуже кружење, продужити покрете али у растреситим стројевима.

11) Пре поласка, по могућству, снабдети људство бар са једним оброком хране.

12) V бригада и друге јединице команде пиротског подручја извршиће **офанзивне** акције на целом свом терену и напад на Трн.

Можда ће у овим нашим акцијама суделовати и бугарске бригаде, што ће зависити од савлађивања техничких припрема бугарских бригада.

13) "Сва руководства батаљона упознати са задатком.

14) Све припреме вршити у највећој тајности, за прекршај овога узимаће се на одговорност.

15) Оперативни штаб налазиће се код III и Косов. бригаде.

Напомена: Са штабом VI бригаде као делегат оперативног штаба биће друг Душан Девешић-Жика а са VII бригадом као делегат биће Ђера[5] и Брка'[5].

Командант

Достављено:

Косовској, Македонској, VI, VII бригади и Врањском подручју.

БР. 54

НАРЕДБА ОИЕРАТИВНОГ ШТАБА ОД 12 МАЈА 1944 ГОД. ШТАБУ ИЕТЕ ЈУЖНОМОРАВСКЕ БРИГАДЕ И ЦРНОТРАВ СКОМ ПАРТИЗАНСКОМ ОДРЕДУ О ПРЕЛАСКУ У КОНТРА-ОФАНЗИВУ[1]

З А П О В Е С Т

Оперативног штаба за македонске, косовске и српске јединице

(Секције раз.: 1:100.000, Врање—Пирот—Ниш—Босиљград)

Јужноморавске бригаде са Косовском и Македонском кренуће у офанзиву на југ[2].

Задатак свих јединица пиротског подручја је да својим дејством олакшају ову офанзиву, стога

Н А Р Е Ђ У Ј Е М:

1) Све команде места пиротског подручја на својим секторима ноћу између 12—13 маја прећи ће у офанзиву, која да отпочне око 11 сати ноћу.

Команда подручја ће регулисати (одредити) тачн^ задатке командама места.

[5] Славољуб Петровић

• Живоин Нпколнћ

[1] Оригннал. на српскохрватском језику, налази се у архиви Војнонсториског инстнтута ЈНА.

[2] Види док. бр. 53 н објашњење 4.

2) Црнотравски одред у току ноћи између 12 и 13 маја да врши демонстративан напад на Власину и Клисуру. Почети нападе око 11 сати. Исти мора се повезати са Косовском и III макед. бригадом и VI бригадом ради координирања акција.

3) V бригада и Пиротски одред извршиће напад на Трн.

Напад на Трн извршити на тај начин што ће се град блокирати а у варош упадају ударне групе које ликвидирају посаде.

Напад се мора извршити у току ноћи 12 и 13 маја[3]. Напомињемо да штаб бригаде изврши детаљне припреме и упозна ниже штабове са задатком.

4) Све припреме морају се извршити у највећој тајности. За откривање плана узимаће се на одговорност.

5) По извршењу акције на Трн дејствовати активно према конкретној ситуацији.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Командант
Генерал Апостолски

Достављено: V бригади, Црнотравском одреду и команди подручја.

БР. 55

ОБАВЕШТЕЊЕ ЦВЕГКА УЗУНОВСКОГ, ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА ГЛАВНОГ ШТАБА МАКЕДОНИЈЕ, ОД 14 МАЈА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ О БОРБАМА МАКЕДОНСКЕ И КОСОВСКЕ ГРУПЕ БАТАЉОНА ОД 28 АПРИЛА ДО 14 МАЈА 1944 ГОДИНЕ[1]

Драги другови,

Прошло је већ недељу дана откако смо прешли границу[2] и налазимо се на терену Дебараца. На путу смо се два пута сукобили са непријатељем. Једном са Бугарима и Немцима заједно а други пут само са Бугарима.

[3] После борбе вођене код с. Кално Пета и Седма јужноморавска бригада нод притиском надмоћнијнх непријатељскнх снага одбачене су на север, те према томе задатак није извршен. Исте су остале да дејствују на моравском терену док су Шеста јужноморавска и Косовска бригада са Трећом македонском дејствовале на југу и на њих се сручнла сва непријатељска снага. Та офанзива је трајала до 20 јуна 1944 I однне. Види док. бр 89.

[1] Копнја, на српскохрватском језику, налазн се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

[2] Демаркацнона линија између бугарске п немачке (бивше италнјанске) окупацноне зоне

од Немаца и уписали се у контрачетнике. Код народа је завладао страх и био је потпуно деморалисан.

2) Џемо и Мефаил[9] преко целе зиме вршили су мобилизацију шиптарског живља. Тако, за разлику од прошле године, Џемо и Мефаил располажу са много већим снагама. Њихов број је преко три хиљаде. Сем Џемових и Мефаилових снага на овој територији налази се још и преко 2000 Шиптара са Косова. Већи број од њих налазио се у Кичеву и Струзи. Њих су употребљавали за борбу против албанских партизана. Немаца нема много На целој територији има их око 600 и то највише у Струзи и у Кичеву.

3) Али разлику ситуације ове године од прошле карактеришу друге важније чињенице, а то су:

а) Улазак Црв. армије у Румунију, на вратима Балкана, унео је велики страх и кол.ебање код шиптарских маса и поставио их је да размишљају иако су примитивни.

б) И даље постојање Титове војске и све већи успеси које она доживљава натерали су шиптарске масе да размишљају о сутрашњици.

в) Прошле године није било отворених борби између албанских партизана и баликомбтароваца[10]. Бали Комбтар није био компромитован. Сад после отворених борби, и слањем џемоваца и мефаиловаца у Албанију да се боре против албанских партизаг>а, шиптарски фашисти, у очима албанских маса, доста гу се компромитирали. Међу њима настаје диференцијација, иако још није избила на површину. Наша војска није војска каква је била прошле године. Она се кроз борбу прекалила, очеличила. Стекла је велико борбено искуство. Зна када треба ударити а када повући се. Она је постала приличан мајстор свог оружја.

г) Удари које су добили за ово неколико дана немачки и шиптарски фашисти од наших јединица учинили су да је код њих морал пао, унео им страх у кости. Једном речју, непријатељ је увелико деморалисан. Све ово, с друге стране, учинило је да је морал код македонског живља снажно порастао. Код њих свуда наилазимо на добар пријем, али још очекују да виде шта ће сутра бити.

Немци су продужили и даље офанзиву. Добили су велихо појачање. Шиптарска реакција окупила се цела из Дебра, Го-

[9] Организатори балистичких банли на терену Кичево—Гостнвар. Погинули у борби органа народне властн, ујесен 1945 годнне^

[10] Бали Комбтар — Национални фронт Албаније, створен ујесен 1942 годнне под руководством велепоседника, ага и бегова. Повезан са најреакционарнијим круговима на Западу, бацно је демагошку паролу: борба против окупатора. Устварн, своје једннице је употребио против ослободилачке борбе албанског народа, а не против окупатора. Потпнсивање.м споразума са италијанским командантима, марта 1943. за борбу против партизана, он ступа у отворену сарадњу с окупатором.

стивара, Тетова, Кичева и Струге. Исто тако са Косова је дошло у Тетово још 1500 Шиптара. Са тако великим снагама, наоружани са доста топова, минобацача, тешких митраљеза и аутоматског оружја, наваљивали су на наше јединице. Ми смо морали за моменат да се повучемо и да дејствујемо по батаљонима на шири терен. Тако данас три наша батаљона[11] дејствују ча терену гостиварском, тетовском и на Галичнику. Један батаљон на терену Дримкол и један на терену Малесије[12]. Овај план је за неколико дана, док стигну две албанске бригаде[13] на терен Дебра, са којима ћемо направити план за заједничке акције. Мито", пол. ком. I бр., којег смо послали код Г.[лавног] ШЈтаба] Албаније, вратио се. Дошао је и Душан[13], који по директиви с-длази за Косово. Две албанске бригаде 25-У-44 г. крећу за дебарски терен.

За Азот и Поречје формирали смо два одреда[1'1], један који ће дејствовати на терену Азот и према Велесу, а други који ће дејствовати на терену Поречје, према Прилепу и Крушеву.

Чим овде мало средимо ствари, поћи ћемо и са већом јединицом на тај терен.

Са Првим обласним одржао сам састанак. Постоје парт. орган. у Тетову, Кичеву и Гостивару. Обласни има редовне везе са свим организацијама али те организације нису оживеле, не врше улогу коју би требало да врше. Млитаве су и зачаурeле. Није им давана директна помоћ. Направили смо план и послали све чланове Обласног[17], сем секретара, на терен по организацијама. Писмо до свих обласних спровео сам. Добили смо „Илинденски пат"[1]*, али још га нисам прочитао. јер сам га дао да се умножава. Известије[19] нисам добио.

Немци су запалили Црв. Воду и сва планинска села[20]. Код народа опет завладао страх. Сва села су празна. Народ је побе-1ао по шумама.

Са доласком албанских бригада верујем да ћемо уништити реакцију и ослободити сву ову територију.

[11] Батаљони .Македонске групе

[12] Батаљони Косовске групе

[15] Тек 1 августа 1944 год. долазн једна албанска бригада на овај терен и садејствује јединнцама НОВ н ПО .Македоније прн нападу на Дебар.

[14] Мито Миљковић

[15] Душан Мугоша

[16] Ови одреди, који су бројали укупно око 50 бораца, касније су ушли у састав Осме бригаде.

[17] Први обласнн комитет КП Македоније

[18] Орган Народноослободилачког фронта Македоније, број 4, од априла 1944 године

[19] Саопштење Главног штаба НОВ н ПО Македоннје. број 7, објављено у овој књизи као документ br. 45.

[м] Ботун. Песочанн, Врбјани. Лактиње, Годивје, Мраморец и др.

Узрок је у томе што су били проваљени.

Око 16 ч. 9-У-44 г. полиција и бугарска војска, као и Немци, блокирали су читав керме[2] и позвали су ове да се предаду. На то су другови одговорили ватром и убили и ранили неколико фашиста. Окупатор, бесан, запалио је кућу запаљивим бомбама. Док их пламен није захватио, 20 минута су другови изнутра довикивали: „Кога ви зовете да се преда?— Зар да се Титови борци предају вама, фашистичким гадовима, које неће ни наши животи да спасу од катастрофе која је тако близу?! Ми, ево, са осмехом очекујемо своју смрт и у последњем минуту свога живота упућујемо топле поздраве другу Стаљину, нашем славном вођи маршалу Титу и свим поробљеним народима који се боре против фашизма и овако изгарају ради слободе својих земаља".

„Да живе наше славне бригаде, да живи друг Ибрин[3], да живи слободна Македонија у новој, Титовој, дем. и фед. Југославији". И на крају, стављајући цеви од револвера у уста, узвикнули су: „И смрт је слатка за слободу" и стропоштали су се у ватру која их је већ била захватила.

И стари и млади у Прилепу само о томе причају. Један војник који је био близу куће и слушао све ове ствари, говорио је својим пријатељима: „И ми постојимо зато да бисмо ишли да убијамо ове јунаке!".

После тога је у Прилепу настало масовно хапшење. Узрок је провала, коју је непријатељ искористио и почео са масовним хапшењима да би „очистио" град. Свакодневно се врше претреси по кућама и хапшења. А 16. V извршена је блокада. Од ухапшених, мањи број је задржан, мали број интерниран, а већина је пуштена. Провалу је учинила Вера Томева, учитељица у с. Лениште (родом из Прилепа). Била је у љубавним односима са претседником општине у селу (из Буг.!), који јој се претстављао напредним, те му се поверила. Он ју је пријавио властима. Она је провалила Мечета Дамеског, свршеног студента, кога су довели из Севлијева; Милку Х. Илијевску, коју су довели из Скопља заједно са мужем.

За сада смо толико и тако обавештени.

2. Прибележите ове измене имена и бројева орг.: Иван—Милан[4], Павле—Данчо[г]\ Јорго—Димче[0], Јане—Боро[7], Ратка—Роза[8],

[1] Блок кућа
[J] Цветко Узуновски
[4] Б.тагој Талевски, секретар Другог обласног комитета КП Македоније
[5] Трајче Груевски, члан Другог обласног комитета КП Македоније
• Лазо Хаџипопов, члан Другог обласног комитета КП Македоније
[7] Киро Гавриловски, члан Другог обласног комитета КП Македоније
* Ратка Крстеска, члан Другог обласног комитета КП Македоније

Јаким[9] остаје под истим именом. А број орг. по ранијем реду: 105, 205, 305, 405, 505, 605, а 62-206[10].

15-У-1944 г.
Положај

Са др. поз.
С. Ф. С. Н.
за II ОК КПМ
Иван[11]

БР. 58

БРОЈНО СТАЊЕ ДРУГЕ МАКЕДОНСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД МАЈА 1944 ГОДИНЕ[1]

Бројно стање 2. бригаде

1.) Према списку	445
2.) У расходу	53
3.) На лицу места	392

Објашњење расхода:

а.) Патроле у Бугарској[2]	16
б.) Рањених у Преспи[3]	8
в.) Болесних у Караџоји	24
г.) Изгубљених	5
	53

Наоружање 2. бригаде

1.) Пушака	269
2.) Пушкомитраљеза	25
3.) Шмајсера	33
4.) Бомби	246

Напомена: (10) десет пушака од наведеног броја је неисправно.

К-дант **Горски**[4]

• Пенко Здравковскн, члан Другог обласног комитета КИ Македоније

[10] Прилеп — 105, Битољ — 205, Струга — 305, Крушево — 405, Охрид — 505, Ресен — 605 и Скопље — 206

[11] Благој Талевски

[1] Оригинал, у рукопису, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоннје. На документу нема датума, а писан је средином маја 1944 године.

[8] На територији Македоније под бугарском окупацијом

[3] Борци Друге македонске бригаде, рањени у борбама на сектору Баба-Бигла, почетком маја, послати су на слободну територију ради лечења.

[4] Диме Турнманџовски, командант Друге македонске ударне брнгаде. Погинуо у авионској несрећи 10 октобра 1945 године.

БР. 59

ИЗВЕШТАЈ РИСТА БАЈАЛСКОГ, СЕКРЕТАРА СРЕСКОГ КОМИТЕТА КП ЂЕВЂЕЛИЈА, ОД 19 МАЈА 1944 ГОД. ДОБРИВОЈУ РАДОСАВЉЕВИЋУ О РАСПОРЕДУ ОКУПАТОРСКИХ СНАГА НА ТЕРИТОРИЈИ ЂЕВЂЕЛИСКОГ СРЕЗА[1]

Друже Орце,

Примио сам твоје писмо од 18. V — писмо од О. К.[2] и сав материјал по приложеној белешци.

Друг Јане[3] је отишао да се састане са друговима из О. К. још 12. V.

17. V стигла је група партизана од 5 — међу којима и брат полкома Гоцета[4]. Јуче сам послао патролу за с. Кованце и Негорце за прихватање нових партизана. У тој патроли употребио сам једног од нових. Данас је пошла нова патрола за прихватање партизана из с. Серменина. И у тој патроли има 2 нова. Са њиховим повратком послаћу све код вас а сада шаљем двојицу који су ту. Сви су поштени, здрави омладинци-планинци.

Партизани које смо чекали из Ђевђелије 12. V и 15. V нису дошли. Разлог томе је што су проваљени и похапшени. Проваљен је и повереник КП[3]. Веза са градом моментално је прекинута. У с. Хума стигло је ново појачање војника — око 200 — 17. V. У другим селима је по старом. Коњско — око 100; Петрово — 300; Прдејци — 200; Негорци — 300; у Гевгелији има и Германаца, но неизвесно колико. У Богданцима има Германаца, колико — не знамо.

Синоћ нам је саопштено од Грчке организ. да се Вардар никако не може прећи. Данас смо били спремили пошту за Железног[6] а сутра ћемо послати — у овом случају и нови материјал. Да ли је одред" стигао не знамо. Материјал ћемо и за њих послати, као и саопштити им да се јаве и пошаљу извештај за вас.

С обзиром на задатке који нам претстоје с оне стране Вардара и у вези писма од О. К. у коме нам се даје у задатак орга-

[1] Оригинал, у рукопису, на српскохрватском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоннје.

[8] Трећи обласни комитет КП Македоније

® Деко Ковачевски, члан Сресног комитета КП Ђевђелија

[4] Јанко Тодоровскн. Његов брат, Ванчо Тодоровски, бно је, пре одласка у партизане, у интернацији.

[3] Ристо Мељков

' Мито Теменугов, члан Сресног комитета КП Ђевђелнја

' Плачковичкн одред

низирање Дојранске и Валандовске околије, то настојимо да што пре пређемо, макар и пливајући.

У овом моменту упало је близу села 5 бугарских војника и дигли 5—6 јагњади.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

19. V. 1944.

Другарски поздрав
Сава[8]

БР. 60

ОБАВЕШТЕЊЕ БОРКА ТЕМЕЛКОВСКОГ, ЧЛАНА ЦК КП МАКЕДОШ1ЈЕ, ОД 21 МАЈА 1944 ГОД. ДОБРИВОЈУ РАДОСАВЉЕВИЋУ О КОНЦЕНТРАЦИЈИ БУГАРСКЕ ВОЈСКЕ И О РЕЗУЛТАТУ БОРБЕ КОД С. РАДЊЕ[1]

Драги друже Орце,[2]

После борби које смо имали непријатељ довлачи све више и више снага. Стално иде за нама. Из Велеса су дошли више од 600 в.[ојника] у 3 роте са 16 тешких митраљеза и око 60 пуш. митр. То је додатак старим снагама. Синоћ су били у Боула и дошли у Радњу где смо их напали. Жртава са њихове стране је било али нисмо могли утврдити број[3]. Наши су се измешали са њима, пошто је била ноћ и нису знали где се они налазе. Из те непосредне близине наши су дејствовали. Непријатељ у селу где су наши нападали није био него на терену. Успели су да га разбију. У борби су дејствовали са њихове стране **4** тешка митраљеза и 2 гранатофргача. Наша су 2 сасвим лако рањена. 7 од нових су се изгубили. Непријатељу је наметнута међусобна борба. Једног војника смо пленили. Од њега смо дознали податке о кретању њиховом. Сад смо на путу за Мариово. Акција на пругу и кра-л.ево имање[4] на коју смо мислили — отпала је због концетрације непријатељских снага у тим селима, одакле би морали у исто време са акцијом да се са храном снабдемо. И после акције би морали да се враћамо на исти терен где се већ неколико дана налазимо, и непријатељ за то зна. Од пола пута за циљ послаћемо

[8] Ристо Бајалски

[1] Оригинал, у рукопису, на српскохрватском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

[г] Добрнвоје Радосављевић

[3] Губици непријатеља непознати.

[4] Демир Капиј-а

једно 20 или више војника — формираних у одред — на терен Клиново, Бојанчиште, Куманичево према Кожуфу. Тај би стално ту дејствовао. Добиће задатак да на Кожуфу избаци и више хране, како би нам послужила у критичним моментима. Идемо према рудницима у Мариово". Ми ћемо са Достом" држати сталну везу. Са Радњом исто, но можда ће мало теже бити. Пиши и шаљи по истој патроли. Досад од тебе нисмо ништа добили. Аврам[7] још код нас није стигао.

20-У-1944 г. 20 ч.
Положај

С друг. поздравом
С. Ф. С. Н.
Б.[орко][8]

П. С.

Горчо" зна за болесне; у сваком случају би било боље да оду са старог терена. Могу према Струпино—Пожарско.

Техничари (Руси)"[1] су испробавали радио и кажу да је испра-Еан. Вести не слушамо због тога што је батерија врло слаба и нема антену. Одлучили смо да га са бригадом носимо зато што ће нам бити нужно. Нисмо га теби послали што имаш ипак некаквих могућности за слушање вести. Да бисмо га користили, пошаљи нам једну батерију (ако имаш нову) и антену. Кад је Кочо[1'] пошао, код Петрета Влаво[12] је оставио 3 батерије >а џепне лампе. Пошаљите их ако их имате.

Шаљемо у бол.[ницу], пошто је слаб и не може издржати пут, оног официра[13] са Високе Чуке. Другови шаљу за њега податке код пратеће чете.

Ненаоружани борци су велика тешкоћа за бригаду. Нарочито у борби и затегнутој ситуацији они су најтежи проблем. Немајући оружја осећају се несигурним, с једне, њихова свест, с друге стране, утиче на њих и страшно их деморалишу. Ако даље буду долазили нови партизани, одлучили смо да их шаљемо на ту територију за прво време. У погледу држања на окупу тих нових, као и моралног њиховог подизања, показала

[5] Односно према руднику лнскуна код с. Витолишта
[8] Вера Ацева, секретар Трећег обласног комитета КП Македоније
[7] Тачно име и презиме ннје утврђено. Бно је курир Друге македонске ударне бригаде.
[8] Борко Темелковски
' Име и презиме није утврђено.
[1в] У саставу НОВ и ПО Македоније било је Руса који су побегли из немачког заробљеништва и приступили партизанима
[11] Народни херој Пецо Божиновски. курир Главног штаба НОВ и ПО и ЦК КП Македоније
[11] Није утврђено о коме је реч.
[13] Бугарски официр. Заробљен почетком маја 1944 год. са једном четом бугарских војника; остао је у партизанима.

се у бригади слабост и доста велика небудност. Нарочито то ралси за Партију. У том погледу предузете су мере како би отклонили те слабости.

Патролу за III бр.[игаду] још нисам послао. Има ли нешто ново у вези с њима и патролом за тамо? Да ли да шаљем патролу?

Јави како је тамо стање у вези са Немцима. Ако се нека патрола од негде јавила за бригаду, нека са свим што је за бригаду (ако их има) и овом патролом дође у бригаду.

Коње за које сам ти писао да их шаљемо пратећој чети — задржали смо, а сад им шаљемо једну кобилу.

21-У-1944 г. 6 ч. Положај. Љ.[иљак].[J]

Шаљем ти 1 пр. „Млад борац"[15] ако може да се умножи, пошто овде има још свега 1 к.

БР. 61

САОПШТЕЊЕ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ ОД 22 МАЈА 1944 ГОД. О БОРБАМА ИРОТИВ БУГАРСКИХ ОКУПАТОРСКИХ ТРУПА У ПЕРИОДУ ОД 30 АПРИЛА ДО 22 МАЈА 1944 ГОДИНЕ[1]

САОПШТЕЊЕ БР. 9

30 априла ове мдине бугарска окупаторска војска отпочела је велику, дуго времена припреману офанзиву против наших снага, које су заједно са косовским и српским јединицама оперисале за ослобођење територије Куманово—Крива Паланка—Врање.

У офанзиви су учествовале следеће бугарске јединице: Четрнаеста дивизија са 51, 52 и 56 пешадијским пуком, Двадесет девета дивизија са 41, 50 и 55 пешадијским пуком, Четрнаести ловачки батаљон, Први армијски пешадијски пук доведен из Грчке, Двадесет трећи и Трећи пешадијски пук, Први и други

[14] Борко Темелковски

[15] Оргаи Народноослободилачког омладинског савеза Македоније

[1] Копи>а. куцана на машини. налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

коњички пук и разне полицијске и контрашке јединице. Свима овим јединицама биле су придодате јединице брдске артиљерије. Учествовала је и бугарска авијација.

Циљ ове досад највеће офанзиве од стране бугарских фашистичких окупатора против македонских јединица Народно-ослободилачке војске Југославије било је следеће: прво, да се поново окупира ослобођена територија Куманово—Крива Паланка—Врање, као и да се уништи жива сила наше Народно-ослободилачке војске и да се тиме осигура за Немце пруга Ниш—Скопље и друм Куманово—Ћустендил, на којима је саобраћај био нередован због акције наших јединица са овога терена; друго, да се одвоје јединице Народно-ослободилачке војске Југославије од Трнских јединица братске бугарске Народно-ослободилачке Бојске, које су, ослањајући се на нашу слободну територију и каше снаге, почеле брзо да расту и да воде успешније акције и борбе против понемчених бугарских управљача у самој БугарскоЈ.

По размерама припрема и по времену које је било одређено за трајање офанзиве, од 30 априла до 31 маја, ова бугарска фашистичка офанзива спада у оквир опште офанзиве, која је по наредби Хитлера била предузета овога пролећа против антифашистичких покрета на целом Балкану. Уочи опште савезничке руско-англо-америчке офанзиве против Хитлерове Немачке и њених савезника, Хитлер и његови генерали хтели су да поврате своје стратешке позиције на Балкану, где против себе већ три године имају један упоран фронт поробљених балканских народа. Тако ова бугарска фашистичка офанзива пада скоро у исто време са офанзивним операцијама против наших снага у Македонији под немачко-албанском фашистичком окупацијом, сођеним од стране немачке војске и њених албанских слугу, са реакцијом и невиђеним терором у Тиквешком и Мориховском крају од стране бугарских окупатора, са офанзивама у осталој Југославији од стране немачко-усташко-четничко-недићевских банди, са офанзивом против албанске Народно-ослободилачке Бојске у јужној Албанији и са немачком офанзивом против партизана у Грчкој.

Офанзива је отпочела концентрично, са циљем да се опколе наше јединице и да им се пресеку путеви за маневрисање. Али наше јединице, водећи жестоке али успешне борбе, успешно су маневрисале, извлачиле се из густих непријатељских обруча разбијајући поједине посебне колоне и наносиле непријатељу тешке губитке у људству и материјалу.

Борбе су се водиле свакога дана. Главне од њих су следеће:

30 априла и 1 маја јединице Шесте јужноморавске бригаде и Врањског подручја водиле су жестоке борбе са надмоћним бугарским снагама код Светог Илије и Чупиног Брда. Непријa-

1686

ЦК КПМ АРХИВА

Л И В Е С Е Л

Бр.8

На 30 април оваа година бугарските окупаторски войски отпочна голема, долго време готвена офензива против нашите сили, кои заедно со косовските и српски единици оперираа од ослободените територии Куманово-Крива Паланка-Бреница.

во офензивата учествуваа следните бугарски единици-14-та дивизија со 51-ви, 50-ти и 56-ти пешадиски полк, 20-та дивизија со 41-ви, 50-ти и 56-ти пешадиски полк, 14-та коњска дивизија, 1-ви и 2-ви коњички полк и разни пешадиски и контрашки единици. Во сите овие единици беа придодадени единици на планинските артилерија. Учествуваше и бугарската авијација.

Целта на оваа, до сега најголема офензива од страна на бугарските фашисти окупатори против македонските единици на Народно-ослободителна војска на Југославија беше следната: прво, да се одложе окупирањето на ослободените територии Куманово-Крива Паланка-Бреница, како и да се уништи живата сила на нашата Народно-ослободителна војска и со тоа да се осигури за германските пруги Ниш-Скопје и другата Куманово-Кустендил, на кои свобрачајот беше нарушен поради дејствијата на нашите единици од овој терен, друго, да се одвојат единиците на Народно-ослободителната војска на Југославија од трските единици на братската бугарска народно-ослободителна армија, кои опирајќи се на нашата слободна територија и нашите сили, почнаа да расат брзо и да водат се по успешни акции и борби против помешаните бугарски управници во самата Бугарија.

По размерот на приготовленијата и по времето кое беше одредено за траење на офензивата од 30 април до 31 мај-оваа бугарско-фашистичка офензива пајде во рамките на на опитите офензиви, кои по наредба на Хитлер беше преземена оваа пролет против антифашистичките покрети на целиот Балкан, по надоврешното на опитите сојузничко, руско-англо-американска офензива против Хитлерова Германија и најмалку сојузници, Хитлер и неговите генерали, секако да си ги поправат своите стратешки позиции на Балканот, каде против себе веќе три години имат едно упорно фронт од поробените балкански народи. Тука оваа бугарско фашистичка офензива скоро во исто време со офензивите операции против нашите сили во Македонија под германо-албанско фашистичка окупација, водена од германската војска и нашите албански слуги, со реакцијата и невидениот терор во таканаречено и маниовско од страна на бугарските окупатори; со офензивата против албанската народно-ослободителна војска во Јужна Албанија и со германската офензива против партизанското Грција.

Офензивата отпо не контрстрично, со цел да се опколат нашите единици и да им се пресечат патиштата за евентуално повлекување. Но нашите единици водејќи жестоки борби, неизвојувајќи умало, се извлекуваа од густите непријателски обреči разбивајќи поедини посебни колони и му нанесоа на непријателот големи загуби во луѓе и материјал.

Борбите се водеа секои ден. Тие беа од кои се следните:

На 30-ти април и 1-ви мај единиците на VI-та Јужно-моравска бригада и јужно подгрупа водеа жестоки борби со надомошни бугарски сили кај Ст. Нагоричане и Куманово. Непријателот претрпе големи загуби и беше два пати разбиен.

На 5-ти мај единиците на III-та македонска бригада и постојните јужни водеа жестоки борби кај Томино, каде беа убиени 15 бугарски войници а единиците на VI-та Јужно-моравска бригада водеа пешадиски борби на Чемерник, каде беа убиени 20 и заробени 6 бугарски войници

Фотокопија прве странице документа бр. 61

тељ је претрпео велике губитке и био је два пута разбијен[2].

5 маја јединице Треће македонске бригаде и косовске јединице водиле су жестоке борбе код Томина, где је убијено 15 бугарских војника, а јединице Шесте јужноморавске бригаде водиле су жестоке борбе на Чемернику, где је убијено 20 и заробљено 6 бугарских војника[3].

6 маја Трећа македонска бригада, Прва косовска бригада и један бугарски партизански одред[4] водили су жестоке и крваве борбе целога дана са једном бугарском дивизијом на Прибоку и Бесној Кобили. Наше јединице су извршиле смео и успешан пробој кроз непријатељску линију и нанеле непријатељу тешке губитке[5].

11 маја Пета јужноморавска бригада водила је борбу са једном бугарском четом, при чему је убијено 8 војника и 1 официр. Заплењен је један минобацач, један тешки митраљез и друго.

12 маја Трећа македонска бригада, Прва косовска бригада и Шеста јужноморавска бригада водиле су крваве борбе са три бугарска пука. Непријатељ је претрпео велике губитке[6].

13 маја Трећа македонска бригада, јединице Прве косовске бригаде и јединице Шесте јужноморавске бригаде извршиле су смео и успешан пробој кроз јаке положаје 2 коњичког пука код села Рани Лук, 4 километра западно од Трна[7].

Македонци и Македонке!

Борци, команданти и политички комесари наше јуначке Народно-ослободилачке војске Македоније!

Борбе које су наше јединице водиле за време ове жестоке бугарске фашистичке офанзиве показале су још једном пред македонским народом да је његова Народно-ослободилачка војска таква сила коју не може нико уништити. Оне су показале бугарским окупаторима да је наша Народно-ослободилачка војска Македоније непобедива као и цела наша славна Народно-ослободилачка војска Југославије, која је досад издржала седам великих немачких офанзива, издржала безброј бесних налета фашистичких звери и после сваке офанзиве постајала све јача, све већа. Оне су показале издајницима македонског народа, учесницима у организовању потера и офанзива против наше вој-

[2] У овим борбама заплењена су три бугарска топа која су затим унништена.

[71] У овим борбама. ни Трећа македонска ударна бригада, ни Шеста јужноморавска бригада нису имале жртава.

[4] Ћустендилскн партизанскн одред, у јачини од око 40 борца

[5] Јединице НОВ имале су 24 мртва, а бугарске окупаторске трупе преко 100 мртвих и рањеннх (према усменим подацима Тихомира Милошевског и Златета Биљановског).

[6] Број непријатељских губитака није утврђен.

[7] Нрема подацима Тихомира Милошевског. губитака није било ни на једној странн.

ске Чкатрову[8], Томи Петрову" и другима, да су њихове наде да ћемо ми бити уништени само празне жеље. Не може бити уништена једна војска иза које стоји цео један народ, која је никла из најдубље средине тога народа — у демократским и родољубивим народним масама. Војску која води ослободилачхи рат, коју руководе најсветлији човечански идеали, слобода и правда, не може нико и никада уништити. О томе нам говори данашњи победнички марш Црвене армије, о томе нас учи наша полумилионска Народно-ослободилачка војска Југославије.

Са овом офанзивом наше јединице по целој Македонији порасле су још више. На црне планове бугарских окупатора да униште наше бригаде, македонски народ је одговорио масовном мобилизацијом у нашу војску. Стотине нових бораца из Тиквешког, Мориховског, Кичевског, Дебарског, Гостиварског, Струмичког, Скопског, Кумановског и других крајева Македоније дохватили су пушке и дигли се у свети бој за ослобођење Македоније.

Тако су још једном отишли у прах и пепео разбојнички планови бугарских фашистичких генерала против македонског народа. Генерал Бојдев[1]" није успео да уништи наше снаге и стављен је у пензију.

Пошто нису могли ништа да учине нашим бригадама, бугарски фашисти су искалили свој бес над мирним становништвом. Палили су, пљачкали и убијали свуда где су пролазили. Македонски народ неће заборавити ова зверства која је бугарска фашистичка војска вршила по целој Македонији. Сутрашњи народни суд македонског народа потражиће рачуне за све ове злочине.

За време ове бугарско-фашистичке офанзиве још једном се показало чврсто братство и борбено јединство између македонских, српских и косовских јединица Народно-ослободилачке војске Југославије које стоје раме уз раме у борби против нашег заједничког непријатеља — фашизма.

Официри и војници наше јуначке војске!

Ојачани у неравним али победоносним биткама против фашистичког окупатора, удрите још смелије по немачким ратним објектима и Хитлеровим бугарским слугама у Македонији! На сваки немачко-бугарски напад одговарајте контраударима и широким офанзивама!

Живела наша млада и јуначка Народно-ослооодилачка војска Македоније!

Живела наша славна и непобедива Народно-ослободилачка војска Југославије!

" Ратни злочинац Димитар Чкатров
[9] Обласни директор Скопске области
[10] Васил Бојдев, командант Пете бугарске окупацноне армије

Смрт немачким окупаторима и њиховим бугарским слугама!

Живела слободна Македонија у слободној, демократској и федеративној Јутославији!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

22 маја 1944 године
П о л о ж а ј

ГЛАВНИ ШТАБ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
И ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА МАКЕДОНИЈЕ

БР. 62

ОБАВЕШТЕЊЕ ЦВЕТКА УЗУНОВСКОГ, ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО МАКЕОДНИЈЕ, ОД 24 МАЈА 1944 ГОД. ДОБРИВОЈУ РАДОСАВЉЕВИЋУ О БОРБАМА МАКЕДОНСКЕ И КОСОВСКЕ ГРУПЕ БАТАЉОНА НД СЕКТОРУ БОТУН—ИЗВОР ПРОТИВ НЕМАЦА И БАЛИСТА И О ПЛАНУ ДАЉЕГ ДЕЈСТВА[1]

Драги друже Орце,

Добио сам -пошту од тебе са целокупним материјалом као и твоје писмо. У писму које сам ти раније послао писао сам за акције прве бригаде[2]; сада ћу да ти пишем како изгледа, после тога , овде ситуација. После наше офанзиве предузели су офанзиву Немци која је трајала четири дана. Ми смо морали држаги фронт широк како са стране Ботуна тако и са стране Извора, јер тада баш авиони су бацили материјал[3]. Немци су вршили офанзиву са прилично великим снагама. Учествовало је преко 1000 Немаца и 3000 Шкипитара[4] са великим бројем топова и минофрлача, тешких митраљеза и другог аутоматског оружја. Наше позиције биле су опсипане као киша од артилериских граната и минобацача. Наши борци су са неописивим отпором држали позиције све док нисмо склонили сав материјал који је пао. После четвородневне данонећне борбе ми смо се повукли. Немци запалили скоро сва планинска села у Дебарца и Копачка". За

[1] Оригннал. у рукопису. иа српскохрватском језику, налазн се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоннје.

* Види док. бр. 55.

[5] У то време, на Караорману, добијено је нешто ратног материјала од западннх савезника.

[4] Балиста

[5] Ботун, Црвена Вода, Песочани. Врбјани, Лактиње, Годивје, Мраморец и др.

време немачке офанзиве непријатељ је имао мртвих 32 Немца и 46 Шкипитара; ми 2 мртва и 8 лако рањених.

После ове офанзиве настала је велика реакција по селима. Скоро цело становништво из Дебараца, Копачке и Галичничко побегло је преко бугарске границе и на границу. После немачке офанзиве ми смо направили овај план:

1) Два батаљона који ће посебно дејствовати послали смо на терен гостиварски.

2) Један батаљон послали смо на терен Галичника према Дебру.

3) Један на терен Дримкола.

4) Један на терен Малесије.

Овај план је нас руководио с обзиром на ситуацију која је овде настала и друго у вези са доласком две албанске бригаде. Мито° се вратио и договорили су се са Топом" и Г. Ш. А.[8] да до првога јула стигну две алб. бригаде" на терен Дебра, повежу се с нама и направимо план за заједничке акције на терену Дебра, Кичева, Гостивара, Тетова и Струге. Ја се надам да са доласком две албанске бригаде успећемо да разбијемо албанску реакцију, да усамимо Немце, да ослободимо велики терен слободне зоне и да мобилишемо велики број како Македонаца тако и Шкипитара. Иначе сад, каква је овде ситуација, не можемо ништа успети за мобилизацију, јер народ је исплашен и реакција велика. До сада употребили смо велике напоре да мобилишемо, али све узалуд, не можемо успети ништа.

Састао сам се са I об.[ласним] К.[омитетом], односно са два члана: Мерџаном[10] и Лазом[11]. Они су преко зиме зимовали по базама. Може се рећи да скоро нису ништа урадили, чепркали су на неким питањима али резултат никакав. Они не могу ништа да мобилишу, јер преко зиме нису уопште на томе радили. Узели смо курс на градове, јер има услова за то и полазе сви на тереч, па ћемо да видимо резултат. Један члан од Обласног, пре неголи да стигнемо овде, отишао је за везу у Скопље; то је Петре[12], а још се није вратио.

• Мито Миљковић

[7] Миладин Поповић

[8] Главни штаб Албаније

[9] Главни штаб Албаније није поелао обећане бригаде. Тек 1 августа 1944 год. једна албанска бригада садејствује Првој македонској ударној бригади у нападу на Дебар.

[10] Народни херој Тодор Циповскн, секретар Првог обласног комитета КП Македоннје. Погинуо септембра 1944 год. у с. Белнчица, у борби против балнстичких бандн.

[11] Ванчо Бурзевскн

[18] Димо Ристовски. Убијен од балиста јуна 1944 год., на путу и?-међу Гостнвара и с. Вруток.

Наш план је овакав:

Прво да сачекамо албанске бригаде и да заједно са њима извршимо како војничке тако и политичке акције. После тога да на овоме терену оставимо Прву македонску бригаду[13], а Косовска бригада[14] са Руским батаљоном[15] и једним македонским батаљоном, који ће бити језгро за четврту бригаду[1]®, крене за Азот и Поречје, а тек после оснивања четврте македонске бригаде на терену Азот—Поречје Косовски батаљони да иду на Шару и поставе везу са Карадагом. Тај би био у грубим цртама наш план ако дотле не деси се нешто са Бугарском. Ако овај план одобре одозго, спровешћемо га; ако не, онда извршићемо њихову наредбу[17]. Реци нам твоје мишљење.

Из Азота дошло код нас 26 бораца. Од ових бораца и оних који су остали тамо формирали смо два одреда[18]. Један који ће дејствовати на терену Азот а други на терену Поречје. Понели су оружје — енглеске пушке и пушкомитраљезе — и за борце који су остали тамо. Њима смо дали за сада главне задаће: мобилизацију, железничка пруга и политичко раскринкавање Драже Михаиловића, односно Трбића[19].

Послао сам још кад смо дошли у Дебарца патролу за Прилеп и Крушево, али до данас још нису стигли!

Разговарао сам са Енглезима поводом мисије за Другу бригаду. Они су ми рекли да су добили телеграм из Кајира и да су им јавили да мисија која треба да се спусти за Другу бригаду не може на Парико већ да ће се спустити овде код нас. Ми чекамо ових дана два авиона и то један авион са мисијом и три радио-станице, од којих једна за нас и један авион са обућом. Чим се овде спусти мисија, ми ћемо одмах да је пошаљемо патролом код вас. А ако се мисија не спусти а баци радио-станице, онда ћемо једну мисију од ове што су код нас да пошаљемо за Другу бригаду.

Прошли пут добили смо три а не 6 авиона. Добили смо око 300 енглеских пушака, 15 пушкомитраљеза енглеских, нешто шмајзера, 4 противтенковске пушке, муницију, много медецине и кошуље.

[15] Прва македонска ударна бригада формирана је 8 јуна 1944 год, у с. Локов, од три батаљона са укупно око 650 бораца.

[14] Косовска бригада је формирана 15 јуна 1944 год. на К&раорману.

[15] Односно Руска чета, која је бројала око 50 људи.

[16] На овом терену септембра је формирана Шеста бригада а Четврта у источној Македонији.

[17] Главни штаб НОВ и 110 Македоније одобрио је тај план, те је Косовска бригада почетком јуна 1944 год. пошла за Азот и Поречје.

[18] Укупно бројно стање оба одреда било је око 50 људи.

" Војча Трбић, претставник Драже Михаиловића у Македонији, у коју је дошао средином 1942 год. На терену Азота и Поречја формирао је неколико чета, од око 300 четника — који су били само на списку а седели по својим кућама; уствари водио је само једну наоружану групу, од око 40 четника. коју је називао „бригадом".

Имамо око 300 пушака у резерви.

Енглези су нам одобрили да радимо на њихову радио-станицу и можемо радити од 5 сати ујутру па све до 13 сати по подне и од 10 увече па целе ноћи. Не знам у чему лежи разлог да ономад кад смо ухватили везу са вама после одмах се изгубила. Ми смо вас стално слушали и звали, али ништа од тога. Треба Викум[20] стално да нас слуша и да нас зове по времену по којем смо радили а и ми ћемо да га слушамо и зовемо. Исто тако треба јавити Васку[21] да нас слуша и зове по времену у којем је он заказао последњи пут.

Значи сад можемо да радимо сваки дан, јер имамо радиостаницу на располагање сваки дан пре подне.

1. Ја и ЈБиљак [22] када смо се састали са Дејаном[23] упознали смо га са нашим плановима а он са ситуацијом код њега. Дејан нам је поднео извештај колико има људство и колико наоружања. Не узимајући у обзир људство које је било у расходу, Дејан је имао 110 бораца на лицу места. Ми смо решили да све људство које је без оружја пође са I бригадом, јер је било неопходно нужно створити што пре I Македонску бригаду, а да задржи онолико људства колико има оружја. Ми смо на том састанку решили да пођу са нама 80 бораца од Дејана, а остало 30 ван расхода да остану код Дејана и да Дејан од њих формира одред способан за борбу и после да тај одред расте са добијањем оружја. Међутим, кад смо пошли, ми смо узели само 76 бораца од Дејана а оставили 36 на лицу места и 18 у расход, што значи: 54 без болесних. Тако да неколико од њих нису имали ни оружје.

2. На том састанку Дејану је било речено да нове борце који ће долазити из Преспе и Битоља шаље и у I и у II бригаду према потреби, јер тако сам ја и схватио кад сам разговарао с тобом о новим борцима.

3. Дејану је било речено на том састанку, као и Пенку[24], да су за њих обавезне директиве које добију од тебе и друга Лиљака јер да сте ви одговорни за тај терен.

4. Откако смо у Дебарцима, Дејан је послао 37 нових код нас, од којих 28 Македонаца од Грчке Македоније и 9 Македонаца који су из битољских места а који из Преспе.

5. Што се тиче Македонаца из Грчке Македоније, ја и Лиљак рекли смо Дејану да шаље у Дебарца, јер иначе је незгодно ако их шаљемо у II бригаду од Грка.

[10] Петре Чаевскн

[21] Васко Петковски

[22] Борко Темелковски

[25] Киро Георгневски, делегат Главног штаба НОВ и ПО Македоније за Преспу

[24] Пенко Здравковски

6. Истина је и то да сам ја подвукао Дејану: као најважнија задаћа у прво време његова да буде мобилизација а другоразредна задаћа акције.

Ето тако стоји ствар са Дејаном. Али што се тиче нових бораца из Битољско и Преспанско, као и из Македоније Грчке, сматрам да већи број долази у Дебарца а мањи број за II бригаду из разлога: 1) што овде за сада слабо иде са приливом нових бораца, а код II бригаде прилив је за сада приличан; 2) што за сада код II бригаде је проблем за оружје а овде се има у резерви; 3) што овде треба да се формира I Македонска бригада која ће остати на овом терену, а људство за то нема и спречава Косовске батаљоне да што пре иду на терен Азот—Поречје. Ово је само моје мишљење а ви решите како мислите да је боље.

Ја ћу Дејану да пишем да ради то што ви њему кажете док не добије од вас одобрење да овамо не шаље никаквих бораца.

Овде су другови, пре него што смо ми стигли, отштампали „Партизане"[25], I део, врло слабо штампан. Шаљем теби 100 комада и 30 за Преспу. Исто ти шаљем о послератном уређењу од Ђиласа[26] 60 комада и 30 за Преспу. Сада овде штампамо „Основе лењинизма" у 200 комада и за 6 дана биће готово. Исто тако умножићемо и Историју[27].

Веза са радио-станицом је од животног питања са Васком и вас за нас. Ради тога слушајте нас и зовите увек на заказаном времену. Телеграме које смо спремили за горе шаљемо ти, па их ти пошаљи.

Наше је мишљење да Друга бригада на бугарском терену[28] дејствује по батаљонима.

Биће неопходно потребно кад ми одемо у Азот и Поречје да координирамо рад са II бригадом.

Идући пут писаћу ти опширно и детаљно о овдашњој ситуацији.

Ти и Љиљак примите много другарских поздрава, а исто тако поздрави другове из II бригаде и желим им највећи успех.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

24-У-944 г. **Абас**[29]

Положај

[15] Спев Венка Марковског

[26] Чланак Милована Ђиласа, објављен у „Пролетеру" бр. 16 од децембра 1942 год. под насловом „Шта значи пропаганда о послератном уређежу Европе".

[57] Историја СКП(б)

На терену Македоније под бугарском окупацијом

[18] Цветко Узуновски

БР. 63

ПИСМО ДОБРИВОЈА РАДОСАВЉЕВИЋА ОД 29 МАЈЛ 1944 ГОД. ТРЕЋЕМ ОБЛАСНОМ КОМИТЕТУ КП МАКЕДОНИЈЕ О БОРБАМА ДРУГЕ МАКЕДОНСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ КОД СЕЛА: РАДЊА, ВИТОЛИШТЕ И ПОЛЧИШТЕ[1]

29-У-44 г.

Драги другари,

Ево укратко да вас обавестим о борбама I и II бр.[игаде]. Зг I бр. вам шаљем писмо друга Ибрина-, које немам времена да преписујем. II бр. после борбе код Кавадара и успеле акције код с. Габреша[3] напала је 20-У једну бугарску колону (600 вој.) у с. Радњи. Непр. има мртвих и рањених[4]. После тога прешла]е II бр. на Мариовски терен. 25-У извршила је напад на рудник код Витолишта (60 Бугара, 10 Немаца, 40 Шиптара), заузела 5 бункера од 6 на јуриш, побила око 40 које Бугара и Шиптара, од којих и 4 Немца. Заробљено: 1 пушкомитраљез, 30 бомби, 9 пушака и доста муниције. Заробљен је и 1 пушкомитраљез и 1 тешки митраљез, које нису могли извући из бункера, те после употребе у борби против непријатеља уништени. Истовремено извршен је напад на с. Витолиште и Полчиште. У Витолишту 60 вој., у Полчишту 40 — где им је стигла и помоћ од 60 из Старовине. У Витолишту убијено 6 Бугара, а у Полчишту има губитака, не знамо колико! Код Витолишта 26-У разбијена једна заседа и побијено око 8 Бугара. 27-У разбијена једна јача буг. заседа — 80 в.[ојника] са 1 тешким митраљезом, жртава непр. имао, натеран у бекство, заплењено: 1 тешки митраљез, 3 сандука муниције и друго!"' Жабице" и материјал за рушење пруга, које је Бошко требао да нађе[7], да се доставе хитно до Радње! Долази тамо 1 батаљон!

[1] Орнгинал, у рукопису, на српскохрватском језику, налазн се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоннје.

[2] Цветко Узуновскн. Извештај о борбама види у документу бр. 55. Вероватно: с. Габрово

[4] У овој борби заробљен је један бугарски војник, док губици ннсу утврђени. Бригада је имала два лако рањена Види док. бр. 59.

[5] Губицн, како Бригаде тако н бупарских трупа, ннсу утврђени.

[6] Упаљач

[7] Мирко Добрашевнћ, курир Трећег обласног комитета КП Македоније

О свему овоме обавестите Ск.[опље] и горе![8] Немамо везу већ 20 дана, не јављају се они! Јавите све шта чујете за тај терен горе као и друго! Шаљем Челика[9] и Кочу[10]!

Јави шта је урадио Планински[11]. Шта је донео?

У Прилепу је погинуо Јане[12] и Коле[13] — Чентов ортак. Херојски се држали! Бугари запалили кућу, нису могли да продру! За време борбе[14]. . . . . гласно викали пароле! Кад их ухватио пламен, извршили самоубиство! У Пр.[илепу] страшан терор и хапшење, провала! Патрола да хвата везу преко села и да извлачи другове избегле из града!

Шаљем вам и „Млад борец",[15] Известије бр. 6,[16] а ако буде готово и „Народна борба"[17] и писмо за Темпа! И 2 слике од II О.[бласног] К.[омитета]!

С друг. поздравом

.СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Орце[18]

Ако можеш, пошаљи мало масти по патроли! Овде нема уопште!

БР. 64

ОБАВЕШТЕЊЕ ЦВЕТКА УЗУНОВСКОГ, ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА ГЛАВНОГ ШТАБА МАКЕДОНИЈЕ, ОД 2 ЈУНА 1944 ГОД. ДОБРИВОЈУ РАДОСАВЉЕВИЋУ И БОРКУ ТЕМЕЛКОВСКОМ О БОРБАМА МАКЕДОНСКЕ И КОСОВСКЕ ГРУПЕ БАТАЉОНА ПРОТИВ НЕМАЦА И БАЛИСТИЧКИХ БАНДИ НА СЕКТОРУ МАЛЕСИЈА—ЛАЗАРОИОЛЕ—МАВРОВО[1]

Драги друже Орце и Борко,

Добио сам твоје писмо. Заиста одличне успехе постигла је Друга бригада. То сјајно утиче и на нашу војску овде. Штета што немамо везе са Темпом и што не можемо те успехе да обја-

[6] ЦК КПМ, односно Главни штаб Македоннје.
[9] Петар Бакалов
[10] Нађо Мешков
[11] Стоилко Ивановски, теренски радник у Велешком срезу
[18] Киро Гавриловски, члан Другог обласног комитета КП Македоније. Погинуо 9 маја 1944 год. у борби против бугарске полиције и војске, ириликом једне блокаде у Прилепу. Види док. бр. 57.
[13] Круме Врнаровски, секретар Среског комитета КП Прилеп. Погннуо заједно са Кнром Гавриловским.
[14] На овом месту оригинал је оштећен.
[15] Орган Народноослободилачког омладинског савеза Македоније
[10] Види док. бр. 42.
[17] Орган Друге македонске ударне бригаде.
[18] Добривоје Радосављевић

[1] Оригинал, куцан на машини, на српскохрватском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

вимо преко „Слободне Југославије". Била је велика грешка што је везу са Пеком[2] држао само Темпо. Под.условима, под којима данас живимо, потребно је било да ту везу одржаваш и ти и ми. Тада се не би десило као данас да останемо без везе.

Вест о јуришу II бригаде на бункере[3] зачудила ме је. Ја мислим да је то грешка. Наша тактика, нарочито према бугарском окупатору, у моменту када се врши широка мобилизација, када број нових превазилази број старих, када пред нама стоји као најглавнија задаћа **стварање веће војске,** треба да буде прилагођена баш према тој главној задаћи. Данас ми више не треба да вршимо акцију ради акције. Наша војска, о којој се данас може рећи да је искусна и прекаљена, са својим акцијама стекла је поверење код нашега народа. Треба избегавати борбе које нам непријатељ намеће. Треба избегавати дуге фронталне борбе. Треба избегавати нападе на утврђена места непријатеља и тамо где нас непријатељ чека. Тактика отворене борбе — али тамо где ми хоћемо и чекамо. Тактика заседе, изненађења, препада на слабија места непријатеља, на саобраћај, возове и железничке пруге најбоље одговара за данашњу нашу ситуацију. Главна карика у текућем моменту за нашу војску јесте мобилизација, стварање веће војске. На том питању, за ту карику треба повезати све остале карике и организационе мере, и политички рад унутар војске и војничке акције и политичке акције треба да буду уперене свом својом оштрином и прилагођене том главнгш питању, тој главној карици. Није довољно само повећати број наше војске него учврстити је, одржати је. Дакле, само питање мобилизације зависи од тога успеха одржања и учвршћења тич нових бораца. Што већи број долази у нашу војску, то наша војска постаје квалитативно све слабија. Нови борци који долазе из разних грађанских средина у нашу војску, доносе у њу пуно негативности, као напр.: недисциплину, страх, панику, анархизам, идеалистичка и опортунистичка схватања итд. итд. Ако хоћемо да мобилизација и прилив нових бораца буду што успешнији, што масовнији, најпре нам се намеће питање одржати, учврстити и прекалити баш те прве нове борце. А како ћемо то постићи? Разуме се — никад по логорима и касарнама већ кроз борбу, кроз акције, али не и кроз **свакојаке акције.** Треба изабрати такве врсте акција, постепене акције, у којима ћемо ми бити надмоћнији, у којима ћемо непријатељу задати губитке и ударе, а наши губици бити што мањи. Не смемо првих дана преморити нове борце, огладнити или их бацити у такве акције

[8] Радно-веза ЦК КПМ н Главног штаба Македоније са ВШ и ЦК КПЈ ишла је преко народног хероја Пека Дапчевнћа, односно преко Главног штаба Црне Горе.

[3] Напад на руднк хрома код с. Внтолиште. који је бно утврђеп бункернма, вршен је '25 маја 1944 год. У овој борби (према писму Добривој-а Радосављевнћа, док. бр. 63) непријатељ је нмао око 40 мртвих.

у којима ћемо ми бити доведени у критичан положај и које би нас коштале великих жртава. То би унело деморализацију код нових бораца и појавило би се дезертерство, а које би се одразило врло негативно на даљи прилив и мобилизацију. Да би успели одржати нове борце, учврстити их и прекалити нису довољне само акције већ треба створити услове, наћи место и време за политички и организациони рад унутар наше војске, јер без тога нећемо успети одржати старе борце и створити нове.

После борбе у Дебарцима[4] водили смо ове борбе: I батаљон Македонске групе водио је борбу код Маврова, Никифорова и на Бистри[5].

У борби која је вођена 4 сата код Маврова са Немцима и Шиптарима, сам непријатељ признаје да има 38 мртвих. Код нас је само један лакше рањен. У борби код Никифорова Немци и Шиптари имали су према киховом признању 15 мртвих и 6 заробљених. У борби на Бистри, која је трајала 8 сати, непријатељ је имао (опет према њиховом признању) 28 мртвих. Ми нисмо имали ниједну жртву. У овим борбама заробљено је 24 пушке, 2 пушкомитраљеза, доста муниције и другог ратног материјала.

II македонски батаљон водио је борбу код Галичника, Тресонча, Гари и Лазаропола[15]. Борба код Галичника трајала је 3 сата. Непријатељ је имао 18 мртвих и 4 заробљена. Заробилл смо 3 коња, 12 пушака, муниције и други материјал. Имамо једног лако рањеног.

Код Тресонча борба се водила 1 сат. Непријатељ је имао 12 мртвих и 3 заробљена. Ми нисмо имали ниједну жртву.

У Лазарополу борба је трајала 6 сати. Непријатељ је имао 38 мртвих и 16 заробљених. Заробили смо 26 пушака, радио (без батерије), писаћу машину, муниције, 4 коња, ранчеве и други материјал. Ми смо имали једног мртвог и једног рањеног.

Косоварска група ослободила је Малесију без борбе.

Јуче се целог дана водила борба у Малесији. Шиптари су нас напали са свих страна мислећи да ће нас истерати из Малесије. Наше јединице не само да су одржале своје положаје него су и потисле непријатеља назад [и] отпочеле га гонити. Не-

[4] Од 30 априла до 12 маја 1944 год. Македонска и Косовска група батаљона воде свакодневно борбе на територији Дебараца против Немаца и балистичких банди. Најважније су: 30 априла код с. Слатино, 4 маја на путу Струга—Кичево, 6 маја код с. Извор. 7 маја код с. Ботун. Од 8 до 12 маја била је немачка офанзива. Види док. бр. 55.

[5] Борба код Маврова и Никифорова вођена је 18 маја а на Бистрч 20 маја (према записима Илије Спировског).

[6] Борбе код Лазаропола биле су 14 маја. код Тресонче 15 маја, код Галичника 16 маја а код Гари 18 маја 1944 године.

пријатељ има доста губитака, али ти за сада још не могу рећи колико[7].

Ако нам ситуација дозволи, 5-У1-44 одржаћемо саветовање свих партијаца I Македонске бригаде. Званично формирање бригаде треба да буде 6-У1-44, иначе припрема је већ завршена. Формирали смо три батаљона од по 85 бораца. Такође 6-У1-44 треба да буде формирање и Косовске бригаде.

О стању, раду и мерама које смо предузели са I Обл.[асним] ком. и II Об. ком. на терену Струге и Дебараца добићеш опширно писмо које спремам за горе са другом патролом.

У Дебарцима смо предузели чишћење главних шпијуна. Два смо већ досада очистили и издали летак. То делује врло добро на позадину.

Вечерас шаљем патролу за Прилеп и Крушево. У Крушеву, тј. код Пусте Реке, створићемо прихватни пункт за нове. борце из Прилепа и Крушева. Такође на том терену створићемо један одред.

Од Планинског* чекамо патролу али још није стигла. Не знам којег даскала[9] тражи Доста[10] који је био курир код Планинског, јер овде немамо таквог човека. Сви који су дошли од Планинског вратили су се натраг.

Акумулаторе могу да ти пошаљем, али ова патрола носи доста ствари и материјал за Енглезе[11] па не може да их донесе. По другој патроли могу ти их послати.

Топа'[2] стално слушамо али везу не можемо да ухватимо.

Дејану[13] могу да пошаљем оружје колико год хоће, само треба да пошаље људство које би то однело. Њему ћу данас писати.

Отштампали смо ,,Основе лењинизма" до VI главе у 150 примерака. За пет дана биће готове и остале главе. Моментално нисмо имали хартије за већи број. Кад набавимо више хартије, отшта.мпаћемо већи број као и историју Б.Јоњшевичке] П.[артије]. Од ових 150 примерака 20 комада задржао је I 06. К, 10 комада дао сам I Мак. бр., 10 комада Косовској бр., 10 ком. Ратки[14] и Јулском[1]"', 10 ком. за Прилеп, 5 ком. за Крушево, 5 ком. Дејану,

[7] У овој борби косовски батаљони су нмали лва мртва и три рањена а балистичке банде око 30 мртвих (према усменим подацима Цветка Узуновског).

[6] Стоилко Ивановски

• Није утврђено на кога се односи.

[10] Вера Ацева

[11] Енглеска мисија

[11] Миладин Поповић

[15] Киро Георгиевски

[11] Ратка Крстеска, члан Другог обласног комнтета КГ! Македоније

[15] Александар Крстескн. члан Другог обласног комитета КП Македоније

5 ком. Пенку[16], 10 ком. Ивану[17], 5 ком. за Охрид и 10 ком. за Скопље. Од другог издања послаћу за горе као и теби већи број.

Другом поштом послаћу материјал који смо издали, теби и за горе.

Засада ништа више. Поздрави све борце и руководиоце из Друге бр.[игаде] а тебе и Борка[18] много поздравља

2-У1-1944
Положај

СМРТ ФАШИЗМУ — СЈ10Б0ДА НАРОДУ!

Ибрин[19]

БР. 65

ПРОГЛАС ШТАБА НРВЕ МАКЕДОНСКО-КОСОВСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД ЈУНА 1944 ГОДИНЕ[1]

СТАНОВНИШТВУ ДЕБАРЦА, ПОЛОГА, МАЛЕСИЈЕ, СТРУШКОГ И КИЧЕВСКОГ СРЕЗА, РАДНИЦИМА, СЕЉАЦИМА И ГРАЂАНИМА.

Огромни талас свете народно-ослободилачке борбе, која треба да донесе слободу македонском народу у слободној Југославији, поново је, са још већом жестином захватио Дебарца. Код Подвиса, Извора, Пресека, Песочана и Ботуна[2] поново су загроктали осветнички митраљези. поново су одјекнули плотуни осветничких пушака јуначке Титове војске. У току неколико дана стотине немачких, балистичких и других бандита је платило својом главом за почињена зверства. На све стране пролива се потоцима плава фашистичка крв. У ваздух су одлетели мостови на друму и железничка пруга. Спаљени су фашистичкл

[16] Пенко Здравковски, члан Другог обласног комитета КП Македоније

[17] Благој Талевскн

[19] Борко Темелковски
Цветко Узуновски

[1] Орпгинал, умножен на шапирографу, налазн се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоннје. На документу нема датума, а писан је првих дана месеца јуна 1944 године.

[2] Током 1943 године. нарочито од септембра до 5 децембра, на сектору Кичево—Гостнвар—Дебар вођене су свакодневне огорчене борбе против балистичких банди и Немаца. У то време Кичево је двапут било ослобођено (септембра и новембра), и створена је слободна територија на простору Дебарца, Дримкол и Малесија, која је била под контролом партизанских снага све до 5 децембра 1943 год. када је Прва македонско-косовска бригада пошла у Егејску Македонију, односно на терен Треће оперативне зоне. О овим борбама детаљније види одговарајућа документа (Зборник, том VII, књ. 2).

камиони. Поново је плануо пожар народно-ослободилачке борбе, која је дошла до свог краја, тамо где је никла, тамо где се форг^ирала[3], у Дебарцима, код своје прве мајке — I Македонско-косовска народно-ослободилачка ударна бригада, понос младе Народно-ослободилачке војске Македоније, која је део велике Народно-ослободилачке војске Југославије — део јуначке Титове војске.

Људи из Дебараца, Малесије, Струшког, Кичевског и Полошког среза!

Долазак I Македонско-косовске народно-ослободилачке ударне бригаде у ваш крај[4] пада у време најозбиљније кризе Хитлера и његових банди, када разбијени беже са свих фронтова. Услед силних налета Црвене армије — те велике ослободитељице свих поробљених народа — фашистичка Немачка личи данас — према речима највећег стратега, друга Стаљина — на смртно рањену звер која се повлачи у своју јазбину, у своје легло да би тамо залечила своје ране и постала опасна по судбину читавог човечанства. Бежање и пораз Хитлерових банди на Истоку, систематско бомбардовање које уништава индустриске и војне центре Немачке, офанзивне операције наших великих Савезника у Италији, покрети свих поробљених народа створили су све потребне предуслове да се што пре, комбинованим акцијама Црвене армије са Истока и трупама наших великих Савезника на Западу, дотуче смртно рањена звер — Хитлерова Немачка. Сви слободољубиви народи у свету, све оно што је поштено прегнуло је да се то постигне што пре. Од тога моћног покрета, од те огромне снаге уједињеног човечанства дрхти читава Хитлерова Немачка и сви Хитлерови сателити. Сами ви можете да видите колико су бедне Хитлерове банде, колико је низак морал код њих, како беже пред јединицама наше бригаде. Сами ви могли сте да видите како вас те банде у свему потсећају на трупе Аустро-Угарске, неколико месеци пре њиховог коначног слома у Првом светском рату. Никада дани слободе нису вам били тако близу као данас.

МАКЕДОНЦИ 11 МАКЕДОНКЕ!

из Дебараца, Малесије, Струшког, Дебарског, Кичевског и Полошког среза!

У овом судбоносном моменту, када свакоме постаје јасно да је Немачка изгубила рат, када то увиђају највернији сателити,

' Првз македонско-косовска брнгада формнрана је 11 новембра 1943 год. у с. Сливово.

[4] Македонска и Косовска група батаљона кренуле су из Егејске Македоније за западну Македонију 19 априла 1944 године.

највернији Хитлерови пси, када се све што је поштено у свету уједињује и даје све од себе да би победа над Хитлеровим бандама и њиховим помагачима дошла што пре, код вас су, у вашим редовима, јаче почели да делују агенти Хитлерових и бугарских банди. У овом одлучном часу, са својим подлим радом, ти агенти, да би продужили свој живот и живот својих покв.чрених господара, покушавају да вас на најразличитије начине одвоје од велике и свете Народно-ослободилачке борбе народа Македоније — од народно-ослободилачке борбе народа Југославије. Ови агенти, нарочито у Дебарцима, говоре вам да бежите из својих кућа преко границе код бугарског окупатора, у ту Бугарску која је дала Хитлеру све своје базе и сав свој саобраћај за вођење рата против Совјетског Савеза, у ту Бугарску која жели да докрајчи бугарски народ, нагонећи га против борбе своје словенске браће. Ови агенти вас хушкају против читавог албанског народа, говорећи вам да су сви Албанци противници слободе македонског народа, да су они сви узимали учешћа у убиствима и пљачкању македонског народа. Они вам, нарочито у Дебарцима, говоре да не треба да обрађујете своју земљу, да су партизани криви за спаљивање ваших кућа и пљачкање које спроводи окупатор и плаћене балистичке банде. Таквим својим радом они желе да вас предаду на милост и немилост бугарском окупатору, да вас баце тамо у моменту када се у Бугарској спроводи општа мобилизација за рачун изгубљене Хитлерове ствари, да вас ставе у службу ове изгубљене ствари, те да вас тако баце у борбу против вашег народа, да вас увуку у братоубил&чки рат, приписујући зверства побеснелих плаћених албанских банди, њихове злочине над македонским народом, над његовим домовима и имовином, као дело читавог албанског народа — ти агенти желе да заштите, да одбране окупатора и његове банде од оправдане мржње македонског народа, његове освете над правим кривцима — желе да посвађају два суседска народа, да осујете њихово јединство у борби против заједничког непријатеља — немачког фашистичког окупатора. Бацајући, сасвим неоправдано, кривицу за те злочине и на партизане, ови агенти врше најподлију ствар: желе да вас посвађају са нама, вашом браћом и синовима, са онима који раде за ваше ослобођење, за ослобођење читавог македонског народа, за ослобођење свих народа Југославије, са онима који дају оно што највише могу да даду од себе: своју крв и своје драгоцене животе. Они желе да вас на било који начин спрече да постигнете оно за чим толико векова чезнете, оно које желе хиљадама најбољих синова македонског народа, оно што је данас толико близу: СЛОБОДНУ МАКЕДОНИЈУ У СЛОБОДНОЈ ФЕДЕРАТИВНОЈ ЈУГОСЛАВИЈИ. Агитујући да се не посеје земљиште, они желе унапред да вас осуде на гладовање, како би вас на

тај начин ставили у зависност од окупатора и одвратили вас од т<'>та да дајете заслужену помоћ стварним народним борцима

МАКЕДОНЦИ И МАКЕДОНКЕ!

Ви сте на својој кожи осетили шта вам је донео окупатор и његове банде. Ви сте више пута имали прилике да се до сада уверите ко су вам пријатељи, а ко непријатељи, ко се бори за вашу слободу и ваш бољи живот, а ко је против тога. Ваша бригада, ваша крв и ваше месо, у овом одлучујућем моменту вас позива да једном за увек избаците из својих редова све слуге окупатора, све оне који служе непријатељу, све оне који су ваши непријатељи. Не идите преко границе у Бугарску, јер вам тамо Хитлерове слуге припремају ропски рад у радним логорима, припремају се да вас узму у противнародну војску, против ваше браће, **јер је то срамота за вас потомце старих Илинденаца.** Враћајте се својим кућама, сејте земљу, помажите борбу за слободу, борбу за слободну Македонију у слободној Југославији, у којој ће бити равноправни сви народи. Покажите скупатору и његовим слугама да сте научили да правите разлику између плаћених шиптарских балистичких банди које чине злочине над вама и својом браћом у Албанији и поштеним албанским народом који се бори за своју слободу, који је ваш савезник и са којим ви треба апсолутно да успоставите братство и јединство у борби против заједничког непријатеља. Не одлазите на рад да бисте поправљали друмове и железничку пругу, који служе окупатору и његовим слугама за борбу против ваше слободе, против читавог македонског народа и против осталих народа Југославије. Ваша бригада, ваша браћа и синови шаљу вам поруку да се слобода, бољи и срећнији живот постижу само упорном борбом и великим напорима читавог народа. Водите рачуна о томе да ће само они који се данас боре имати право да одлучују за своју слободу. Имајте у виду да ће после рата у слободној Македонији, у великој федеративној Југославији свако морати положити рачуна о свом држању и раду у време ове свете Народно-ослободилачке борбе. Иако се Хитлерова Немачка налази пред пропашћу, иако Хитлерови сателити преживљавају кризу, међу којима нарочито Бугарска чија се влада у овом моменту налази у оставци, ипак су за коначну победу потребне и даље упорне борбе, нови борци за младу Народно-ослободилачку војску Македоније! Ви не смете да дозволите да останете изван борбе коју данас воде сви народи! Не смете да дозволите да се на вас прстом показује! Свима вама, потомцима Великог Илиндена, обесправљенима, попаљенима и опљачканима од стране окупатора и његових слугу — свима вама је место у Народно-ослободилачкој војсци Македоније, у војсци слободе и

братства свих југословенских народа. Зато ступајте у редове Народно-ослободилачке војске Македоније, организујте се и с оружјем у руци браните своја села од окупатора и његових слугу. Наоружавајте се и ударајте по окупатору и његовим слугама — ударајте по свим онима који коче вашу борбу, који су непријатељи ваше слободе и вашег бољег живота.

АЛБАНЦИ ИЗ СТРУШКОГ, ДЕБАРСКОГ, КИЧЕВСКОГ И ПОЛОШКОГ СРЕЗА!

Хитлерове плаћене слуге, разни мефаиловци, џемовци' и други, нашли су код вас извесну подршку за борбу против народно-ослободилачког покрета. Један део вас, кога заваравају ове слуге, узео је и сада узима учешћа у борби како против народно-ослободилачке борбе ваше браће у Албанији, тако и против Народно-ослободилачке војске Југославије и њеног дела у Македонији, иако је свестан тога да је Хитлер изгубио рат. Ове слуге искористиле су долазак наше бригаде како би још једном покушали да вас преваре и да наш долазак претставе тако као да је стигла таква војска која жели да врати старо, те да би вас на тај начин поново мобилисали за оружану борбу против нас. Више него икада, овога пута ви сте се могли уверити да наше пушке пуцају на Немце, на оне који поробљавају вас и вашу браћу у Албанији, Македонце и остале народе Југославије, да пуцају на немачке плаћенике-балисте, који срамоте част албанског народа, на оне који убијају вашу браћу у Албанији, који пале и пљачкају њихове куће, на оне исте који то чине и мирном македонском становништву. Против вас, против албанског народа, наша бригада, читава наша војска нема ништа. Она се бори за слободу свих народа, што значи и за вашу слободу. У слободној Македонији, у слобрдној и федеративној Југославији — која се у свему разликује од старе Југославије — и ви ћете добити слободу, бољи и срећнији живот. Да би се постигао овај циљ, потребно је да окренете леђа Хитлеровим слугама, да се заједно са нама борите против нашег заједничког непријатеља — немачког фашизма. да се заједно са нама борите против Мефаилових, Џемових и других банди, наших заједничких непријатеља — против оних који су вам до сада нанели толико срамоте, који су непријатељи ваше браће у Албанији. Наша бригада позива вас да сперете срамоту са себе, да се не одазивате мобилизацији против наше војске и да још сада нападате Немце и њихове слуге. И вама је место у Народно-ослободилачкој војсци Македоније! Улазите у њене редове, јер је то најбоља гаранција за вашу будућност. Стварајте борбено јединство са ма-

[5] Присталице Џема, вође балистичких банди

кедонским народом, јер је то једини пут који води слободи, јер је то помоћ вашој браћи у Албанији! Убијајте Немце и њихове слуге, јер је то први корак којим ћете опрати срамоту са себе! Не пуцајте на партизане, него, када вас поведу против њих, предајте се и прелазите на њихову страну! Будите уверени да је сваки онај који се са пушком бори против нас, ваш највећи непријатељ, непријатељ ваше браће, да помаже Хитлера и његове слуге и да се наша војска бори само против њих.

МАКЕДОНЦИ И АЛБАНЦИ!

из Дебараца, Малесије, Струшког, Дебарског, Кичевског и Полошког среза!

Сви напред у борбу! Одазивајте се нашој мобилизацији! Дајте и ви све од себе у овој светој Народно-ослободилачкој борби — пођите и ви стопама читавог македонског народа, стопама народа Југославије и Албаније! Дајте све од себе за борбу, за фронт, за што скорију победу над немачким и бугарским окупаторима и њиховим плаћеним бандама.

Да живи Народно-ослободилачка борба!

Да живи Народно-ослободилачка војска Македоније, саставни део велике Титове војске!

Да живи наш врховни командант — вођа наших народа — мпршал Југославије — Јосип Броз-Тито!

Да живи Главни штаб Народно-ослободилачке војске и партизанских одреда Македоније, на челу са командантом, генералом Апостолским!

Да живи слободна Македонија у слободној и федеративној Југославији!

Да живи Црвена армија, ослободитељица свих поробљених народа!

Да живе наши савезници: Совјетски Савез, Енглеска и Америка!

Смрт немачким, бугарским и балистичким плаћеним албанским бандама!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Положај, јуни 1944 год.

ШТАБ
ПРВЕ МАКЕДОНСКО-КОСОВСКЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ БРИГАДЕ

БР. 66

ДИРЕКТИВА СВЕТОЗАРА ВУКМАНОВИЋА-ТЕМПА ОД 4 ЈУНА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ МАКЕДОНИЈЕ И ДРУГОЈ СРПСКОЈ ДИВИЗИЈИ О РЕОРГАНИЗАЦИЈИ ЈЕДИНИЦА НА ТЕРИТОРИЈИ ВРАЊЕ—КУМАНОВО И О ЊИХОВИМ ДАЉИМ ЗАДАЦИМА[1]

ГЛАВНОМ ШТАБУ МАКЕДОНИЈЕ
И
ШТАБУ II СРПСКЕ ДИВИЗИЈЕ[2]

Положај

Драги другови,

У вези са перспективом развоја војно-политичке ситуације у Србији, Македонији и Космету потребно је извршити реорганизацију наших јединица на сектору Врање—Црна Трава, Куманово—Осогово—Плачковица и Скопска Црна Гора—Шара. Та реорганизација би требало да буде оваква:

I

На сектору Врање—Црна Трава треба да дјелују три бригаде и то: VIII, X и XII српска бригада које се стављају под командом Штаба II српске дивизије.

На сектору Црна Трава—Пирот—Бабичко дејствоваће XII српска бригада. Њен главни задатак јесте: удар на пругу Ниш—Софија, ликвидација дражиноваца на Бабичком и мобилизација новог људства. У случају потребе може позвати у помоћ јединице IV дивизије за ликвидацију дражиноваца на Бабичком.

На сектору Кукавица—Облик дејствоваће X српска бригада. Њен главни задатак јесте: удар по прузи Лесковац—Врање, ликвидација дражиноваца на врањском терену и мобилизација новог људства.

На сектору Крива Феја—Босиљград—Св. Илија—Козјас дејствоваће VIII српска бригада. Њен главни задатак јесте: удар по прузи Владички Хан—Ристовац, ликвидација дражиноваца на Козјаку и мобилизација новог људства.

По потреби могу се замјењивати VIII и X српска бригада. Штаб дивизије треба да буде на рејону VIII српске бригаде. Са њим ће бити савезничка мисија мајора Сандерса преко које ће

[1] Документат, у рукопмсу, на српскохрватском језику, налази се у архиви Историског одељења НК КП Македоније.

[1] 22 српска дпвизнја

добијати сав материјал за своје јединице. По потреби штаб дивизије ће упутити једног енглеског официра из мисије мајора Сандерса са станицом и телеграфистом на рејон XII бригаде.

Штаб II дивизије потпада под директну команду Главног штаба Србије. Но, истовремено, он ће одржавати **најужи контакт** са Главним штабом Македоније примајући њихове савјете и користећи њихово знање.

II

На сектору Куманово—Осогово—Плачковица извршити реорганизацију наших македонских јединица како слиједи:

Створити један **добар батаљон** од бораца Струмичког одреда, бораца из Штипа који се сада налазе у III бригади и извјесног броја **добрих бораца** из III бригаде са кратовског и кумановског рејона. Одредити добар штаб батаљона и добре штабове чета са перспективом да ови штабови прерасту у штаб бригаде и штабове батаљона[3]. Овај батаљон треба да дејствује са Плачковице и ОгражДена у правцу брегалничке и струмичке долине као и у правцу Радовишта. Задатак овог батаљона јесте: удар на друмове кроз струмичку и брегалничку долину и на пругу Велес—Ђевђелија, ликвидација и чишћење издајничких елемената и мобилизација новог људства.

Реорганизовати Трећу македонску бригаду од осталог људства. Истој прикључити Кумановски одред. Трећа бригада треба да дејствује на подручју Куманова—Криве Паланке—Кратова—Кочана—Св. Николе. Њен задатак јесте: удар на друмове кроз брегалничку долину и кроз долину Криве Реке, као и удар по прузи Куманово—Скопље и Скопље—Велес, ликвидација и чишћење издајничких елемената на цијелом овом подручју и мобилизација новог људства.

При Главном штабу треба да дође савезничка мисија мајора Дикенсона преко које ће Главни штаб распоређивати количине материјала по бригадама. Такође треба да дође савезничка мисија код II македонске бригаде. Главни штаб треба да има своје сједиште на рејону Козјака или Осогова.

III

На сектор Скопске Црне Горе послати све људство из Прве косовске бригаде које је остало на том терену[4]. Напомињем да

[3] Ова замнсао остварена је тек 25 јула 1944 год. када је формирана Четврта македонска бригада. У то време ннје се могла остварити због предузете офанзиве од бугарског окупатора, која је трајала читав мај и јуни, позната као пролетња •— мајска офанзива.

[4] 12 маја 1944 год. формирана је Косовска бригада у с. Дорковце, која узима учешће у пролетњој офанзнви — односно не одлази на терен Скопске Црне Горе.

је један батаљон из те бригаде дошао на терен Јабланице и да је укључен у састав косовског батаљона који улази у састав Горњојабланичке бригаде. То преостало људство из Прве косовске бригаде треба претходно реорганизовати у један добар батаљон и онда га послати на Скопску Црну Гору. Тај батаљон стојао би под директном командом Гл. штаба Македоније. Његов задатак јесте: удар по прузи Скопље—Урошевац и Скопље—Ристовац, ликвидација и чишћење терена од дражиноваца и мобилизација новог људства.

Косовски батаљони[5] из Азота и Поречја треба одмах да заврше организацију Четврте македонске бригаде[6] и да што прије пређу на Шару. По преласку на Шару" треба да се образује Прва косовска бригада на рејону Шара—Скопска Црна Гора. У састав те бригаде треба да уђу Први и Други косовски батаљон из Мак. косовске бригаде и Трећи косовски батаљон са Скопске Црне Горе. У штабу бригаде одредити за команданта Петра Брајовића а за пол. комесара Миту Миљковића. Њен главни задатак јесте удар по качаничкој прузи, по рудницима хрома у Радуши и Сиринићу, ликвидација и чишћење терена од дражиноваца и мобилизација новог људства.

Ова бригада стајаће под директном командом Главног штаба Македоније.

При Трећем косовском батаљону на Скопској Црној Гори, одн. при Првој косовској бригади послати савезничку мисију мајора Ламбеа.

Друг Максим[4] нека остане при Трећем косовском батаљону, одн. касније при Првој косовској бригади, одговоран за рад партијске организације у војсци и на терену Гњилане, Урошевца и Качаника . При томе у свему да се савјетује са другом Митом".

Друг Зечар[10] да се одмах упути у Јабланицу гдје ће примити команду над IV српском дивизијом. Друг Срђа[11] се одређује као пол. комесар IV српске дивизије а друг Алија[1]- је одговоран за рад партије у косовском батаљону Горњојабланичке

[5] На терену Дебараца дејствовала су два косовска батаљона, који су раније били у саставу Прве македонско-косовске бршаде, од којих је јуна формирана Косовска бригада на том терену.

[8] На терену Азота формирана је Шеста брнгада, септембра 1944 год.. н Поречка бригада (августа), која касније добија нумерацију као Петнаеста бригада.

[7] Косовска бригада дејствовала је на територији Западне Македоније и Албаније све до октобра 1944 године.

* Милија Ковачевпћ

• Мита Миљковнћ

[10] Народни херој Милан Зечар. Погнвуо 9/10 маја 1944 год. на реци Брегалници код с. Мујинци у борби против бугарског окупатора.

[11] Живојин Ђурчић

[11] Али Шукрија

бригаде, за рад партије на рејону Приштине, Подујева, Вучитрна и Митровице. Друг Граф[13] је отишао за пол. комесара III српске дивизије у Источну Србију.

На терену горње Јабланице и Копаоника има услова да се створи и друга косовска бригада у којој ће бити језгро овај батаљон који се сада налази у саставу Горњојабланичке бригаде.

IV

Стављам у задатак свима јединицама да се не држе круто једне територије него да стално и непрекидно маневришу и ударају по непријатељу изненадно и силовито. На тај начин обезбједиће се пуни успјех свих наших јединица.

4 јуна 1944 год.
Положај

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

С другарским поздравом
Темпо[14]

БР. 67

ПИСМО СВЕТОЗАРА ВУКМАНОВИЋА-ТЕМПА ОД 4 ЈУНА 1944 ГОД. ВАСИЛИЈУ СМАЈЕВИЋУ У КОМЕ СЕ ОБАВЕШТАВА О МАРШУ ТРЕЋЕ МАКЕДОНСКЕ, ШЕСТЕ ЈУЖНОМОРАВСКЕ И КОСОВСКЕ БРИГАДЕ У ПРОЛЕТЊОЈ ОФАНЗИВИ И ПРЕГСТОЈЕЋОЈ РЕОРГАНИЗАЦИЈИ ЈЕДИНИЦА[1]

Друже Васо[2],

Данас су ми се јавили преко станице другови из Гл. штаба Македоније. Они су са VIII бригадом, два батаљона из Треће мак. бригаде и два косовска батаљона прешли са Козјака на Осогово а одатле преко Плачковице и Беласице у Грчку. Из-Грчке су се поново вратили преко Беласице на Плачковицу одакле су ми се јавили. Они се враћају на Осогово и Козјак. Зато Ви што прије ухватите везу са Ђером[3] и пошаљите му препис овога мојега писма да га дадне друговима из Гл. штаба Македоније како би се они знали оријентисати. Ви на Кукавици

[13] Крста Филиповић
[14] Светозар Вукмановић
[1] Оригинал, у рукопису на српскохрватском језнку, налазн се у архнви Војнонсториског института ЈНА.
[1] Василије Смајевнћ
[3] Славољуб Петровић

добро снабдите своје јединице са оружјем и муницијом и предузмите извршавање наређења из овог писма.

Пошто командант VIII бригаде Мирко Перовић је постављен за команданта Горњојабланичке бригаде, онда Ви можете узети Радована"' за команданта уколико немате бољега.

Поздрав **Темпо**

БР. 68

ТЕЛЕГРАМ ШТАБА ДРУГЕ МАКЕДОНСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД 5 ЈУНА 1944 ГОД. ВРХОВНОМ КОМАНДАНТУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ[1]

ВРХОВНОМ КОМАНДАНТУ НОВ И ПО
МАРШАЛУ ТИТУ

Ми, борци, командири, команданти и политички радници II македонске народноослободилачке ударне бригаде, пошто смо сазнали за терористичке нападе немачких окупатора на Врховни штаб НОВ и ПОЈ-, у јеку офанзиве наше славне НОВ, изражавамо своју огромну радост што су храбре јединице НОВ успеле да сломе очајнички покушај немачко-фашистичких бандита да посегну за животом нашег вођеног Врховног команданта, коме желимо дуг и срећан живот, да би под његовим мудрим руководством наша јуначка НОВ наставила своју борбу за потпуно ослобођење наше отаџбине и коначно уништење немачког фашизма.

5 јуни 1944
Положај

ШТАБ II МАКЕДОНСКЕ НАР.
ОСЛ. УДАРНЕ БРИГАДЕ

Пол. ком.
Наум Наумовски Борче

Командант
Методије Поповски

Зам. полкома
Коце Јовановски

Зам. команданта
Лазо Калајџијев

[5] Радован Цекнћ

[1] Орнгинал. у рукопису, налази се у архиви Исторнског одељења ЦК СК Македоније.

[2] За време Седме непријатељске офанзиве, 25 маја 1944 год., на рођендан друга Тита, Немцн су нзвршили десант на Дрвар где се у то време налазио Врховни штаб НОВ Југославије и ЦК КПЈ. Храброст и сналажљивост јединица које су се налазиле на том сектору онемогућиле су Хитлеров план да уништи политичко и војно руководство Народне револуције.

БР. 69

ТЕЛЕГРАМ ПРВЕ МАКЕДОНСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД ЈУНА 1944 ГОД. ВРХОВНОМ КОМАНДАНТУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ[1]

КОМАНДАНТУ ВРХОВНОГ ШТАБА НОВ И ПОЈ МАРШАЛУ ТИТУ

Драги друже Тито,

У моменту формирања наше I македонске Н. О. ударне бригаде шаљемо Ти овај телеграм као израз потпуне верности и љубави које ми сви гајимо према Теби, нашем мудром и прослављеном вођи. Чврсто верујемо и знамо да ће наша млада НОВ, која је саставни део НОВ Југославије, под твојим челичним руководством остварити најсветлији идеал нашег вековима поробљеног народа — СЛОБОДНУ МАКЕДОНИЈУ, која ће у СЛОБОДНОЈ, ДЕМОКРАТСКОЈ, ФЕДЕРАТИВНОЈ ЈУГОСЛАВИЈИ започети бољи, стварно слободни живот.

Борци, политички и војни радници наше бригаде, који су до сада били у саставу I македонско-косовске н. о. ударне бригаде, у свим својим досадашњим борбама су се прекалили и показзли су како јуначка Титова војска уме да уништава окупатора и његове слуге. Испуњени бескрајним уверењем у скору победу, ми Ти се, друже Тито, заветујемо да ћемо наставити још јаче и још жешће да тучемо мрског окупатора и све његове слуге док потпуно не очистимо своју земљу и не уништимо фашистичку кугу. Нека наши борбени поздрави, који Ти сада шаљемо, буду још један доказ за то.

Да живи НОВ Југославије!

Да си нам жив и Ти, драги друже Тито!

Полком
I мак. н. о. удар. бригаде
Никола Тодоровски[2]

Командант
I мак. н. о. удар. бригаде
Вангел Чукалев

[1] **Телеграм је прештампан из листа „Народен војннк" (орган Прве македонске ударне бригаде), број 1 од јуна 1944 године. На телеграму нема датума, а писан је 8 јуна, јер је тог дана у с. Локов формнрана Прва македонска ударна бригада.**

[8] **Познат и под именом Коле Канински, погинуо несрећним случајем августа 1944 године.**

БР. 70

ТЕЛЕГРАМ ПРВЕ МАКЕДОНСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД ЈУНА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ[1]

ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ

У овим свечаним тренуцима формирања I македонске н. о. ударне бригаде, шаљемо Вам своје борбене поздраве. Примајући заставу, уверени смо да ће пред оружјем и борбеним духом наших бораца, који су до сада у саставу I македонско-косовске бригаде својом крвљу доказивали и доказали своју верност народноослободилачкој борби, — нестати и последњег окупатора и последњег окупаторског слуге из наше отаџбине. Ми смо уверени да ће наши борци и даље давати свој допринос светој ствари за ослобођење Македоније, за бољи живот нашег народа у братској федеративној Југославији.

Да живи Народноослободилачка војска Македоније!

Да живи слободна Македонија у слободној, федеративној Југославији!

Да сте живи Ви, наше челично руководство, Главни штлб НОВ и ПО Македоније!

Полком
I мак. н. о. удар. бригаде
Никола Тодоровски

Командант
I мак. н. о. ударне бригаде
Вангел Чукалев

БР. 71

ИЗВЕШТАЈ АЦА ИЦЕВА ОД 9 ЈУНА 1944 ГОД. ТРЕЋЕМ ОБЛАСНОМ КОМИТЕТУ КП МАКЕДОНИЈЕ О АКЦИЈИ НА ОКУПАТОРСКУ ОПШТИНУ У С. ДРЕНОВО'

9-У1-44 год.
Рожден

Драги другови,

Добио сам писмо од 6-У1-44 год., према којем је извршена акција на дреновску општину[2].

У акцији нас је учествовало 13 — акција је успела. Општинску архиву смо спалили, а касу разбили. Од општинског особља

[1] Телеграм је објављен у листу „Народен војник", број 1 од јуна 1944 године.

[1] Оригинал, у рукопису, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоннје.

[г] Напад извршила група позадинских радника Кавадарског среза.

био је само општински полицајац (шпијун) Блажо Колев Здравков из с. Мрзен Ораовец, који је 1942 год. гонио другове из Мрзен Ораовца у Вевчани, где су била ухваћена два друга, од којих је један био Благој Страчката[3] из Велеса, за које је добио 1000 лева награду што их је ухватио. Њега смо одмах ухватили и везали.

Одмах смо такође ухватили и Ђорђи Делова — Зборштанец — Путара, и везали. Хватање је била прва ствар.

После тога смо иза општине и у задрузи, где је било окупљено 30—40 људи, одржали кратак збор, на коме смо раскринкали оне које смо били везали.

Пошто смо свршили са општином и задругом, пред свим сељацима смо испитивали везане, који су све признали, осим Путара који је мало врдао. Пошто се његова прва признања нису слагала са другим, ухватили смо га у лажи, те је и он признао.

Пред свим сељацима војни суд их је осудио, у име народа, на смрт за њихове грехове...

У акцији смо запленили следеће:

9 српских пушака
2 бугарске пушке
197 српских метака
8 рисова хартије
1 здраву писаћу машину и 1 покварену
1 седло
1 радио-апарат марке. . . . . ."
2 батерије, али ниједна не ваља
1 пресу
10 ћебади
1 шумарски шињел
10 кг шећера кристал
40 кг шећера у коцки
25 кг пиринча
1 мазгу (мулу) „Звезда"
41 хиљаду лева у новцу, један фотографски апарат, два налив-пера — 1 покварено узео је Јанош, 1 ново Ивче, затим неке ситнице, као жилете и прибор за бријање, свеске и др.

Ствари из задруге узели смо уз пристанак народа, на признаницу коју су потписали батаљон „Страшо Пинџуров" и Најдо.

По другој патроли опширније ћемо вам писати.

Са другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

«

Живко[4] и **Ивче**[5]

[5] Партизан велешког партизанског одреда „Димитар Влахов"
[4] Ацо Ицев, секретар Среског комитета КП Кавадарци
[5] Глнгор Гнчевски, позадинскн радник Кавадарског среза

БР. 72

ИЗВЕШТАЈ НАЋА АНЂЕЛКОВСКОГ ОД 9 ЈУНА 1944 ГОД. ДОБРИВОЈУ РАДОСАВЉЕВИЋУ О ЈАЧИНИ ОКУПАТОРСКИХ СНАГА НА НОДРУЧЈУ МАРИОВА[1]

Друже Орце,

Шаљем ти податке из **Мориова[2].**

1) **Витолиште.** Има 30 војника, сваки војник располаже са по једном бомбом. Имају четири тешка митраљеза и два лака. Има и три полицајца. Војска се не креће изван Витолишта. Сами војници говоре становништву да не иде у шуму, јер има много „шумаца"[3].

2) **Рудник.** Има 30 војника и 7 полицајаца. Наоружање: 6 тешких митраљеза, 4 лака, један камион метака. Од истих метака дали су и Витолишту.

3) **Градешница.** Војске нема, само 7 полицајаца, привремено, који сваког јутра узимају целокупно млеко са бачије.

4) **Старавина.** Има 30 војника. Наоружање: 2 тешка митраљеза, 4 мала бункера. У зимским стражарама **Церова Полина** и **Трново** има по 50 војника. О наоружању немам података. **Уруп,** зимска стражара, 50 војника.

4) У **Плчишту[4]** и **Бечишту[6]** нема војске.

5) **Резултати акције:** 16 бугарских војника, 4 тешко рањена. **Витолиште.** Три мртва, 6 тешко рањених, од којих је>један умро.

Авион је био бугарски и бацио је две бомбе[6]. Штета од бомби: 1 кућа порушена, убијени: 1 девојчица, шумар и једна жена.

У селима: **Чаниште, Крушеица, Кален** нема војске. Села се налазе преко Црне-села: **Грдешница[7], Старавина,** Будимирци. Сељаци су говорили: „Зашто не дођу партизани? Бугари су нас пождерали".

Сељаци у Грдешници, где има 7 полицајаца, говоре: „Нека дођу партизани, ми ћемо ухватити полицајце".

[1] Оригинал, у рукопису, налазн се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније

[4] На карти: Мариово

[5] Овако су окупатори називали партизане.

[4] На карти: Полчиште

[5] На карти: Бешиште

• Редакцнја није утврдила где је и када ово било.

[7] На карти: Градешница

За Витолишку општину су говорили да је партизанска (то говоре Бугари).

То су извештаји из Мориова.

9-У1-1944 г.

У овим местима становништво тражи песме.

С.МРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Рочко'

БР. 73

ОБАВЕШТЕЊЕ БОРКА ТЕМЕЛКОВСКОГ ОД 13 ЈУНА 1944 ГОД. ДОБРИВОЈУ РАДОСАВЉЕВИЋУ О БОРБАМА ДРУГЕ МАКЕДОНСКЕ БРИГАДЕ КОД СЕЛА СТРМАШЕВО И КОНОПИШТЕ[1]

Драги друже Орце,

После борбе на прузи[2] дошли смо у близину Г. Драчевице и Стрмашева одакле смо извукли храну. Тамо смо се састали са оне наше две десетине које су требале да оду за К.[авадар] и Н.[еготино] а нису извршиле задатак. Од њих смо добили извештај да у Демир Капију је дошла војска — 2 пука и да је ту дошао Апостолов[3] (онај пуковник који ланске -године руководио офанзивом на парт. одреде и који после тога палио и жарио по Тиквешу), да је цела река Бошавица поседнута са војском и да се по целом терену постављају сталне заседе, Неготино и Кавадар пуни војске која је стигла из Велеса. Причали им сељаци да ће Бугари заједно са Немцима правити неку велику офанзиву. Топови су поређани дуж пруге од Ђевђевије до Кри-

[8] Наће Анђелковски

[1] Оригинал, у рукопису, на српскохрватском језику, налази се у архиви Историског одељења ИК СК Македоније.

[5] Напад на пругу између с. Клисура и с. Удово, 9 јуна 1944. извршила је Друга македонска бригада. Том приликом је заробљено пет окупаторских војника, а остали су се подавили у Вардару Бригада није имала жртава. Заплењено: један пушкомитраљез са муницијом, пет пушака и друга опрема. Ближе о овоме види док. бр. 75.

[5] Почетком јуна 1943 године, као командант Педесет шестог бутарског окупационог пука, водио је борбе против партизанских одреда ,,Добри Даскалов" и „Сава Михајлов" на сектору Кавадарци—Кожуф—Ђевђелија. Не успевши да уништи партизане, пук је, у заједници са полицијом, извршио масовна стрељања у селима Кавадарског и Неготинског среза. После ослобођења Апостолов је, као ратни злочинац, осуђен на смрт Види Зборник, том VII, књ. 1, док. бр. 117.

волака и уперени према Кожуху. Лако је могао човек да дође до убеђења да је офанзива пред почетком.

Узимајући у обзир такву ситуацију направили смо нов распоред снага. Он изгледа овако:

Одред, тј. она чета[1] добила је задатак да обухвати терен поред пруге све до Ћевђелиско, с тим да стално врши нападе на пругу и постове, поставља мине, напада возове, тј. припуцава на њих и сл. Тај одред не сме да се повлачи са терена без наредбе, па макар и под најтежом реакцијом. Конспиративним остајањем на терену, он се може увек појавити иза леђа непријатељских снага. Значи, он би држао стално на том терену непријатељске снаге. Са том четом отишао је и Добри[5], зам. ком.[анданта] [Друге] бриг.[аде].

Први батаљон би држао непријатељске снаге на терену преко Црне.

Друга 2 батаљона остала су са штабом бригаде, који би се кретали по целом терену и давали би јаче ударце.

Групе које су се вратиле без да испуне задатак сместа су натраг враћене. Десетари су узети под истрагу. Уочи 13-тог десетине су требале да нападну на К.[авадар] и Н.[еготино].

Уочи 13-тог напали смо полицајце у Стрмашеву. Били су ван села, на једном вису, укопани у ровове њих 45. Борба је почела у 2,30 ч. 12-тог а завршила је у 8 ч. После те борбе ликвидирани су. Само у рововима и око ровова нашли смо 27 мртвих. После их је нађено у реци 3-јица. Део од њих је побегао, али ниједан није читав, сви су били рањени — који тешко који лакше. Запленили смо 20 пушака, 1 пушкомитраљез „Брно" и доста других ствари и нешто муниције. Исход борбе решио је тешки митраљез и једна десетина којој је исти омогућио да приђе збока и избије на врх брда иза леђа непријатељу.

Прилаз рововима је био много тежак зато што је била чистина испред њих. Благодарећи лошем терену и незнању да се користи заклон погинула су 4 наша друга, међу којима и Коце[4], заменик политичког у Ш-ћем батаљ., и 6 их је рањено, међу којима 2 тешко. Наше су жртве сахрањене. Били смо скоро цео дан у селу. Непријатељ из Конопишта послао једну десетину у патролу која је наишла на нашу заседу. Један од њих је заробљен, а остали су се разбежали. Око 19 ч. непријатељска колона од Демир-Капије приближавала се ка селу. Нисмо намеравали примити борбу, повукли смо се.

Док је борба трајала, ми смо били у селу — зато што је положај одговарао. Прво се народ уплашио, али после за све

' Из састааа Друге македонске брнгаде одвојена је једна чета ради диверзантских акција на прузи Велео—Ћевђелија. Она је дејствовала од почетка маја до краја јуна 1944 године.

[5] Лазо Калајџијевски

" Коце Стојановски-Металец

време борбе народ се одлично држао. Један је донео око 1000 мет. муниције док је борба трајала. Други трчи и предлаже где да поставимо митраљез и сл. Трећи прича одакле могу да дођу непријатељске снаге, да се обезбедимо. Неки говоре да ће им Бугари изгорети село а па други — „само нека ги очистат вија кучиња па [окупаторот] нека го изгорат цело село"[7]. Настројење је било код народа одлично. 11-тог су им опљачкали пуно ствари и попалили сва трла око села, те су били спремни да даду све само да их очистимо. После ликвидирања настала огромна радост код сељака. Сви су отишли на терен и гледали како су поубијани лежали и говорили су показујући прстима на њих; Овај је што ми је узео овцу, овај је што ми узео котао, овај мојој ћерки узео платно, овај је тукао мене, овај је тражио ћерку моју да спава код њих итд. итд. Одржан кратак митинг који, због држања позиција ван села од наше војске и растурености сељака по пољу где сакривали жито и ствари, није баш испао добар. Али борба је вредела за много више митинга. За то време док смо били у селу, долазиле су мајке и очеви партизана из оближњих села да се виде са својим синовима и причали су како су искрвављени полицајци бежали и тражили помоћ говорећи: „Бегајте, народе, таму је полно шумкари, сичките не избиха"[8].

Први батаљон 7-мог о. м. имао је борбу са војском из Конопишта. Непријатељ је имао 7 мртвих и 1 поручник командир роте. Наши су имали једног рањеног. Више о њему не знамо.

Ове су акције навелико одјекнуле у народу. Сви су по селима спремни да помажу и изврше све што им се нареди од војске. Спремни су да поднесу и пљачку и паљење села и мучења и опет ,да помажу. Сви су сигурни у скору нашу победу. Са овим акцијама, као што видиш, обухватили смо широк терен.

Бригада је сад доста растурена. Радимо на прикупљању снага и гурнућемо на други оближњи терен.

У овим борбама се појавило доста слабости, али је бригада изашла прекаљенија. III батаљон је био најслабији, па је он изгурао ову борбу са полицијом. Нови су већ привикли да слушају шиштање метака око главе. Засад ненаоружаних нема. Штаб бригаде је много друкчији. Има још увек слабости, али овакав сигурно да ће боље гурати... После датих жртава и после дате команде за повлачење, одлучили смо да пошаљемо десетину и поново јурнемо.

Чета која је била на самосталном дејству прилично је изгурала. Имала је нешто акција. Сад броји 45 наоружаних.

Досад нисмо још мобилизирали. Приступићемо томе послу.

[7] „Само нека очисте ове псе, па нека окупатор спали и цело село."

® „Бежн, народе, тамо је пуно шумаца, све нас побише!" — „Шумкари" су назив којн су партизанима дале бугарске окупаторске власти, па се тај назив задржао код неких и касније.

Чекам патролу да се врати од Досте[9]. Њој сам писао шта треба да предузму у вези са долажењем бригаде на терен. Писао сам јој око обавештајне службе и сл.

Крсте[1]" је отишао преко Вард.[ара] са још тројицом из бригаде да успостави везу са III бр.[игадом]. Отишао је 8-мог. После који дан нашли смо га, тј. чули смо да је у неком селу на овој територији. Слабо изгледа да ће [да] оде до тамо.

Шаљем ти податке које је дао заробљеник (ВелешанацЈ.

13-У1-1944 год. 18 ч.

Положај

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Са друг. поздр.
Борко[11]

Са муницијом смо доста слаби.
Пиши и брже враћај патролу.

БР. 74

ПРОГЛАС ПРВЕ МАКЕДОНСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД ЈУНА 1944 ГОД. АЛБАНСКОМ НАРОДУ НА ТЕРИТОРИЈИ МАКЕДОНИЈЕ ПОД БИВШОМ ИТАЛИЈАНСКОМ ОКУПАЦИЈОМ[1]

СВИМ ПОШТЕНИМ АЛБАНЦИМА И АЛБАНКАМА

У последњим борбама, које је наша Народноослободилачка војска победоносно водила против немачких фашиста и њихових албанских слугу, најбоље се видело да су немачки окупатори највећи непријатељи и албанског народа. Јасно се види да они желе да несвесне Албанце употребе као пушчано и топовско месо против своје албанске и македонске браће. Јасно се види да они немилосрдно ликвидирају сваког Албанца који не жели да извршава њихове наредбе.

Другог јуна о. г., заједно са Немцима, пошло је из Дебра и околине неколико стотина Албанаца, од којих је један део предвођен од барјактара[2] као добровољци за борбу против наше Народноослободилачке војске, да би пљачкали и палили по ма-

• Вера Ацева
" Крсте Атанасов
[11] Борко Темелковски

[1] Орнгннал, куцан на машини, налазн се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније. На документу нема дату.ма, а писан је у првој половини јуна (12 или 13) 1944 године.

[2] Локалне вође албанског народа

кедонским селима, док је други део насилно мобилисан. Путем, идући ка Локову, неки Албанци, који су били силом довучени, не желећи да узалуд изгубе главе за интересе Немаца, покушали су да побегну и да се врате кућама. Али су их Немци у том моменту опазили, уперили митраљезе на њих и убили више од 30 људи. Такав случај се догодио и у борбама код Мислодежда[5]. Балисти, пошто нису могли да издрже притисак наших бораца, напустили су своје позиције и почели у паници да се повлаче. Немци су тада отворили ватру на њих и убили неколико Албанаца. Између осталих, убијен је и Бећир-ага Баута, командант балиста на том сектору.

Убиство ових Албанаца, а нарочито убиство Бећир-аге, мајора из Струге, јасно разоткрива право лице немачких окупатора. Бећир-ага је био издајник албанског народа; он се борио против наше Народноослободилачке војске и верно је служио Немцима, али када је за ове постао незгодан, одмах су га смакли.

БРАЋО АЛБАНЦИ!

Ова зверства Немаца нека нам буду последња опомена да је дошао последњи час, последњи минут, када треба најозбиљније да размислимо о својој судбини! Да је дошао последњи минут када треба да поведемо заједничку борбу за истеривање немачког окупатора. Барјактари, као Уке Цани, Али Малићи, Мифтар Каљоши и др., и њихови помагачи, као Назим из Татешиа, Фаик из Добовјана и др., јесу највећи издајници и непријатељи албанског народа. Они су спремни да за новац продају било коме свој народ. Ове старе народне изелице и бандити, видећи да се ближи њихов крај, уортачили су се са Немцима, чиме рачунају да продуже свој живот. Служећи верно окупатору, они данас покушавају да организују албанско становништво против албанских и македонских партизана. Они, заједно са својим бандама, чине зверства, пљачкају и пале мирна македонска села.

АЛБАНЦИ И АЛБАНКЕ!

Приближава се дан победе, дан када ће сви народи славити слободу и равноправност. Победоносне савезничке трупе 5 овог месеца заузеле су Рим — престоницу Италије. Шестог овог месеца више од 7.000 савезничких ратних бродова извршило је десант на Француску, а 11.000 авиона лете над Француском и Немачком да би до краја уништили поорaне немачке градове **и** фабрике. Црвена армија се спрема да зада последње смртоносне ударце крвавим хитлеровским бандама. Ваша браћа у Албанији,

[5] Редакција није утврднла на које се борбе односн.

дивизије и бригаде херојске Народноослободилачке војске Албаније наносе смртне ударце пљачкашу слободе албанског народа — Хитлеровом фашизму. Ваша браћа у Албанији позивају вас да следите њихов пут, пут свих поштених Албанаца, пут Скендербега[4]. Зар сада, када нам је дан слободе ближи но икада раније, када се наш заједнички непријатељ, немачки пљачкаши, налази пред ископаном раком, — да се ми, Албанци и Македонци, тучемо између себе у интересу лудог Хитлера? Зар вас не боли када гледате попаљене домове опљачканог македонског становништва и зар тада не помишљате на своје домове и децу? Зар ће један део вас и даље служити немачким крвницима и њиховим албанским слугама као машице, палећи домове вредних Дебарчана и малесијских мајстора, оних мајстора који су градили и ваше домове? Зар ћете дозволити и даље да се баца љага на ваше име и да играте улогу пљачкаша и паликућа? Не! Стотину пута не! Ви то не смете да дозволите. Не заборавите да стотинама година живимо кућа до куће, њива до њиве. Не заборавите да су у нашу земљу долазили многи други окупатори, али смо ми остајали опет да живимо овде. Вода тече, али песак остаје. Ми смо песак. Сутра ће се затражити рачун од свакога шта је радио у време док се читав свет борио против непријатеља целог човечанства — Хитлеровог фашизма.

Док није касно пружимо руке и братски ударимо на оне који желе да нас посвађају. Удримо по немачким окупаторима и њиховим слугама — издајницима албанског и македонског народа. Не чекајте, него ступајте сви до једног — који је способан за иушку — у редове наше победоносне Народноослободилачке војске и не дозволите ни једном окупаторском војнику да извуче главу из наше земље. Немачки бандити ће хтети да се повуку из наших места, али ми то не треба да дозволимо док не видимо да теку потоци прљаве крви по нашим пољима и брдима, крв оних који су главни кривци за несреће које су задесиле наша два братска народа.

Да живи братство између македонског и албанског народа!

Да живи наша херојска и непобедива Народноослободилачка војска!

Смрт немачким окупаторима и њиховим албанским и македонским слугама, који желе да посвађају наша два братска народа!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ШТАБ I Н. О. УДАРНЕ БРИГАДЕ
МАКЕДОНИЈЕ

[1] Ђорђе Кастриоти, борац за ослобођење албанског народа од турског ропства у XV веку.

БР. 75

ОБАВЕШТЕЊЕ БОРКА ТЕМЕЛКОВСКОГ ОД 14 ЈУНА 1944 ГОД. ДОБРИВОЈУ РАДОСАВЉЕВИЋУ О НАПАДУ НА ИРУГУ ВЕЛЕС—ЂЕВЂЕЛИЈА[1]

Драги друже Орце,

Писао сам ти 9-тог о. м. Патрола, која је ишла са Ораком[2] наишла је на заседу где су погинула двојица. За време акције на пругу[3] Орак се шмајзером сам ранио и рањеног смо послали за болницу. Он је носио пошту. Писао сам ти за случај са Ораком, за III бр., о даљем нашем кретању, али од свега тога непријатељ не може ништа извући. Ту је био и извештај штаба бригаде о акцији на прузи, са печатом. Орак је по свему изгледа погинуо[4] и то — како ови који су се вратили причају — разнео се сам бомбом. Код њега је била пошта. Да ли је пошта пала код непријатеља и да ли су уопште пронашли Орака не зна се. Чекамо патролу да се врати која је требала да извиди терен. На заседу су налетели 11 о. м. Налетели су зато што нису довољно водили рачуна. Због овог случаја писаћу ти поново за акцију на пругу.

Уочи 9-тог кренула су 2 батаљ. са по 2 чете на пругу, са задатком да дочекају воз и нападну. Ради недовољног познавања распореда снаге и постова на прузи, скинули смо се право на пост. Још није извршен распоред снага а били смо откривени, те се ситуација изменила. Одмах се предузео напад на пост и рушење пруге. После 40 мин. борбе пост је ликвидиран. На посту су били 10 буг. војника са 1 нем. п. митр., чували су мост на прузи и друму. Заробљени су 5 војника, остало утекло, нешто се у Вардару подавило — немајући где! Заробљен је 1 п. м., доста муниције за исти, пуно резервних делова, доста ленти и добоша, резервних цеви, 5 пушака са муницијом, нешто бомби и доста другог материјала. Пруга је рушена, тј. прекинута на 3 места и на више искривљена. На дужини од 60 м пруга покварена. 24 ч. саобраћај стао. Телефонска линија прекинута у дужини 300 метара. Бандере исечене, жица бачена у Вардар. После ликвидације пост је запаљен. Освојили смо — и шетали по њима — мостове и пругу у дужину неколико к. мет. Да смо имали експлозива, могли би да минирамо мостове и дигнемо целу пругу у ваздух.

[1] Оригннал, у рукопису, на српскохрватском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

[2] Кемал Сејфула, руководнлац СКОЈ-а у Другој македонској ударној бригади

[3] Акција на пругу између с. Клисура и с. Удово извршена је 9 јуна 1944 год.

[4] Ова се вест показала као нетачна.

После тога непријатељ је довукао неко појачање. Са велике даљине развили су се у стрелце. Од наших су разбијени и побегли су, где су се поново организирали за покрет. Ми смо се после тога повукли не желећи да се чаркамо и трошимо муницију. Немамо ни мртвих ни рањених. Слабости је било пуно. Предузете су мере за њихово отклањање.

Заједно са првим бат., кад је отишао за свој правац,[5] послали смо једну десетину за сталну заседу на друму Мрежичко—Демир Капија.

I батаљон 7-ог је имао борбу.[е] Откривен у шуми добио је ватру. Извукао се без жртава. Ту се одвојила једна десетина.

После извлачења наши су им приредили заседу. Бугари су имали 8 мртвих и 3 рањена војника и 1 официр мртав — поручник, командир роте. Батаљон је продужио истим правцем, где на пунктове непријатеља није наишао. Тамо, на том терену, нема реакције уопште. Он је прешао реку.[7] Даље о њему не знамо.

Борба са полицијом,* нарочито због њиховог потпуног уништења, изазвала је код народа на целом терену општу радост. Свуда где се појавимо само се чује: браво! да сте живи!

Реакција још је слаба на овом терену.

Пиши што има од радија.

Исто што има одозго.[а]

Шаљем ти имена села, врхова и других места на терену, како н^ би употребљавали права и.[мена].

14-У1-1944 год. 7 ч.
Положај

С друг. поздравом
С. Ф. — С. Н.
ЈБиљак[10]

[3] Црна Река

[6] Борба је вођена код с. Конопиште. Батаљон је имао једног рањеног.

[7] Црна Река

[в] Борба је вођена 12 јуна 1944 год. у с. Стрмашево. Полицајци су имали 30 мртвих и доста рањених. Заплењено је 20 пушака. један пушкомнтраљез и разне друге опреме. Губици Друге македонске бригаде: четнри мртва и шест рањених. Видн док. бр. 73.

[»] ЦК КП н Главни штаб Македоније

[10] Борко Темелковски

БР. 76

ОБАВЕШТЕЊЕ БОРКА ТЕМЕЛКОВСКОГ ОД 14 ЈУНА 1944 ГОД. ДОБРИВОЈУ РАДОСАВЉЕВИЋУ О НАПАДУ ДИВЕРЗАНТСКИХ ГРУПА НА КАВАДАРЦЕ И НЕГОТИНО, УНИШТЕЊУ ОКУПАТОРСКЕ ОПШТИНЕ У С. ДРЕНОВО И НРИПРЕМИ ОКУПАТОРА ДА ИСЕЛИ СВА СЕЛА НА ТЕРЕНУ КАВАДАР—НЕГОТИНО[1]

Драги друже Орце,

Патролу нисам одмах послао због откритог терена који треба да се ноћу прелази. Кад сам ти писао јутрос били смо на терену, а сад се скинусмо у II[2] где смо добили и других информација.

1.) Десетине које су биле у К.[авадарцима] и Н.[готину] стигле су. Десетина која је била на К.[авадарцима] наишла је на заседу на 50 м.[етара]. Приметили су наши раније заседу и отворили ватру. Пуцали су и са п.[митраљезом] и бацили бомбе. После тога настало је пуцање на све стране и у самом граду унутра. До свануће је непрестано пуцало и најзад су чули експлозије од бомби. Десетина која је ишла за Н.[еготино] исто је наишла на заседу у непосредној близини (на самом улазу) града. Наши су добили ватру, после су и наши припуцали. Ту су били и Бугари и Немци. Наши су и на једне и на друге отворили ватру. Целу су ноћ после пуцали. Бацали су ракете на све стране, на ж. станицу и дуж целе пруге. Возови су сви стали, вероватно је да је било акције и на пругу у том моменту. Немци су пуцали у школу, коју су сву избушили. Настала је страшна паника и на једном и на другом, месту[3].

2.) Први бат. био у с. Ресава где је обесио кмета, узели као плен 2 мазге. Прешли су реку[4] на извршење задатака. Он се кроз који дан враћа.

3.) После наше акције на пругу настао је судар возова ради прекинуте везе. То се десило исте ноћи око Демир Капије. Тако говоре сељаци. Жртава од тога случаја је било много[5].

4.) Доста[6] са својим позадинцима дигла је општину у Дренову[7]. Било је доста плена. Тако ти је за то време на све страче пуцало.

[1] Оригинал, у рукопису, на српскохрватском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније:

* Шнфра за неко село. Редакција није успела да дешифрује.

' Днверзантске групе нису имале жртава. Губици окупатора нису утврђени.

[4] Црну Реку

[5] До судара ннје дошло, него се воз преврнуо зато што је пруга била оштећена.

• Вера Ацева, секретар Трећег обласног комитета КП Македоније

[7] Напад на окупаторску општину у с. Дреново извршило је 13 позадинских радника Кавадарског среза 6 јуна 1944 године. Види док. бр 71.

5.) Чули смо од сељака да је опет срушен воз и прекинута пруга код Миравци. Добри[8] се још није јавио на везу, те не знамо тачно.

6.) После нашег повлачења, Бугари су спалили Стрмашево и стрељали су још двојицу. И после тога сељаци су се добро држали.

7.) Началник полиције, тј. оног специјалног одреда[9], бежећи од нас на коњу, наишао је на Бошка[10] који је био патрола код Досте. Они га потерали и гонили до Вешје. Рањен је стигао у Вешје одакле је тражио да га упуте за Неготино, где је увече било опет пуцњаве. Изгледа да је много гадно прошао.

8.) Исту ноћ кад је било пуцање у Неготину, у истом граду држали су конференцију Апостолов[11], мајор неки, поручник из војске која је у Неготину, потпоручник за реквизиције. Решили су да изврше исељавање и пресеЉавање појединих села. После тога дошла је наредба коју ти шаљем. Непријатељ се страшно уплашио и не зна шта да ради од страха. То пресељавање мислим да је због тога да би мањом снагом могли да држе села одакле се ми снабдевамо са храном а да другим снагама јуре за нама. Ја не верујем да ће извршити ту евакуацију, тј. не верујем да ће им успети[12]. У таквој ситуацији ми треба да вршимо широку мобилизацију — тако ја мислим.

9.) Муслимани су изгледа нешто незадовољни. Камбер[13] пише Јанету[14] да теби пише да [га] пустиш за позадину. Данас и синоћ су дезертирали тројица. Мислим да неће отићи код непријатеља него ће да се вуку на свом терену. Чуло се да су неки од њих говорили за формирање некакве самосталне муслиманске чете која ће дејствовати око њихових села.

10.) Данас су наишли Власи на нашу заседу са око 4—500 оваца. Бугари им одобрили да иду на Кожух. Наредили им да

[8] Лазо Калајџијевски, заменик команданта Друге македонске ударне бригаде. Он је тада, са једном четом, вршно диверзиону акцију на пругу Велес—Ђевђелија.

* Специјални полициски одред „Бенковски", нарочито обучаван за герилско ратовање, бно је, у с. Стрмашево, разбијен од Друге македонске ударне брнгаде; у борби је имао око 30 мртвих (према извештају Борка Темелковског, док. бр. 73).

[10] Мирко Добрашевић, курир Трећег обласног комитета КПМ

[11] Пуковннк Апостолов. командант Педесет шестог бугарског окупаторског пука

[11] Довукавши војску н полнцнју, бугарски окупатор је насилно нселио становнике села Радња. Бегниште, Бојанчиште. Брушанн Кошани. Драгожел н др. у села Ресава и Конопиште. а становнике с. Ватуша у Кавадарце. с циљем да сељаке „одвоји" од партизанских јединица. Услед сталног протестовања од стране сељака, окупатор је био принуђен да појединцима дозволи повратак у њихова села, а други су самовољно капуштали место концентрације н бежали својим кућама.

[11] Хасан Камбер, из с. Д. Дисан

[14] Никола Минчев, члан Трећег обласног комитета КП Македоније

направе мандру која ће бити државна. Обећали им да ће тамо послати војску која ће их штитити. Штаб бриг. решио да их пребаци преко границе где би их користили наши болесни и војска.

11.) Данас сам од Досте добио писмо где скоро ништа не пише. Добио од ње Известије бр. 7[13] и ,,Илинд.[енски] пат" 5 ком. Добио сам летак од Обл. К. Немам времена да више мислим да би ти рекао моје примедбе, али ми се не свиђа...

12.) Патрола која је отишла да испита терен где су наишли Орак[1C] и др. на заседу јавила да нема никаквих знакова који говоре да су убијени.

Пиши о ситуацији опширније.

Враћај брже патролу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

14-У1-1944 год. 18 ч.
Положај

С друг. поздравом
ЈБиљак[17]

БР. 77

ДИРЕКТИВА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ ОД 17 ЈУНА 1944 ГОД. СВИМ ПОЛИТИЧКИМ РАДНИЦИМА МАКЕДОНИЈЕ КОЈИ ПРЕЛАЗЕ НА ТЕРИТОРИЈУ ЕГЕЈСКЕ МАКЕДОНИЈЕ[1]

СВИМА ПОЛИТИЧКИМ РАДНИЦИМА У ЈЕДИНИЦАМА НОВ МАКЕДОНИЈЕ КОЈИ ПРЕЛАЗЕ НА ГРЧКУ ТЕРИТОРИЈУ

У последње време примећују се грешке код неких другова ио питању Грчке. Зато је потребно да се поново изнесе наш став по тим питањима и да се пренесе свима борцима НОВ Македоније и свим позадинским друговима.

1. Народно-ослободилачка војска Грчке — ЕЛАС[2] и Народно-ослободилачка војска Југославије, као и Народно-ослободилачка војска Македоније, јесу савезничке братске војске и сваки онај који покушава да наруши тај однос јесте непријатељ наше Народно-ослободилачке борбе.

2. Нарочито се греши по питању Македоније. По овом питању треба да знамо следеће:

[15] Видн док. бр. 45.
" Ћемал Сејфула
[17] Борко Темелковски

[1] Оригинал. умножен на шапирографу, налази се у архивн Историског одељења ЦК СК Македоније.

[r] Еленикн лаики аполестерикн стратос — Грчка народноослободилачка војска

По Версајском миру македонски народ је био распарчан и подељен између великосрпских, великобугарских и великогрчких империјалиста. Данашња Народно-ослободилачка борба народа Југославије, коју је отпочела херојска Комунистичка партија Југославије, дала је прве плодове за македонски народ у Југославији, тј. део македонског народа који је био под великосрпском хегемонијом стекао је у новој демократској федеративној Југославији пуну националну слободу и равноправност, са правом да сам решава своју судбину. Македонски народ у Југославији својом братском и заједничком борбом са српским, хрватским, словеначким и црногорским народом остварује данас свој идеал — слободну Македонију у демократској и федеративној Југославији. Та стечена национална слобода и равноправност постала је идеал целог македонског народа, свих Македонаца, па и оних у Грчкој и Бугарској. Подвлачимо да је македонски народ у Југославији стекао своја национална права, своју нацмоналну слободу и равноправност, са правом да сам решава своју судбину само кроз братску и заједничку борбу и жртве са осталим народима Југославије, у првом реду са српским народом.

Да би се остварила национална права целог македонског народа (у Југославији, Грчкој и Бугарској), да би се остварило право целог македонског народа да узме своју судбину у своје руке, неопходан и једино могући пут јесте да делови македонског народа у Бугарској и Грчкој остваре своју националну слободу и равноправност кроз заједничку братску борбу и жртве са грчким и бугарским народом против фашистичких окупатора и свих њихових слугу и помагача. Само кроз братску слогу и оаједничку борбу са грчким и бугарским народом могу Македонци у Грчкој и Бугарској да стекну своју пуну националну слободу и равноправност, да стекну право да сами решавају своју судбину, тј. право које Атлантска повеља гарантује свима поробљеним народима који се боре против фашизма. На том путу појавиће се препреке и тешкоће, као што се појављују и пред оним делом македонског народа у Југославији. Али у заједничкој братској борби, против заједничког непријатеља у данашњој народно-ослободилачкој борби, заједнички ће савладати те препреке и тешкоће Македонци и Грци, Македонци и Бугари, као што те препреке и тешкоће савлађују Македонци и остали народи у Југославији.

У Грчкој постоје ЕЈ1АС и ЕАМ[3], народно-ослободилачке демократске организације, и македонски народ у Грчкој, организујући се и учествујући у борби, има услова да слободно, братски изнесе све оно што га боли и да врши утицај на правац заједничке борбе грчког и македонског народа. То исто се односи и

[3] Етнико аполестернко метапо — Грчкн народноослободилачки фронт

на Бугарску где постоје Отечествени фронт и партизанске јединице.

Наша Народно-ослободилачка војска Македоније и сви наши другови треба да учине све са своје стране како би помогли македонском народу, Грчкој и Бугарској да схвате тај једини пут.

3. С друге стране, овакав начин и пут за стицање националне слободе и равноправности целог македонског народа истовремено је велика помоћ свим балканским народима за остварење заједничке борбе против фашистичких окупатора, за остварење братства и слоге свих балканских народа. То је једина гаранција боље будућности свих балканских народа, то је једина гаранција мира и напретка целог Балкана.

Сваки наш политички радник, сваки наш борац, уколико се појаве тешкоће на овом путу, јединому путу, мора да учини све са своје стране да би учврстио наше братске савезничке односе са ЕЛАС-ом, а да има поверење у нашег мудрог руководиоца Тита и у руководиоце ЕЛАС-а и ЕАМ-а, који ће знати да отклоне све те препреке и тешкоће. Сваки други пут значи сејање раздора, расцепа и неслоге, који нису у интересу наших народч, а најмање македонског народа, већ само у интересу фашистичких окупатора, разних издајника и народних непријатеља.

Са наше стране и са стране ЕЛАС-а и ЕАМ-а предузете су мере да се отклоне све нездраве појаве које су се појавиле у последње време у Костурском и Леринском крају — случај преласка бораца из ЕЛАС-а у наше јединице,... које наносе штету и зло заједничкој борби и заједничким односима ЕЛАС-а и Народно-ослободилачке војске Југославије. Исто тако су предузете мере да се отклоне све грешке и код нас, код наших јединица и јединица ЕЛАС-а.

Крајње је време да сви наши политички радници правилно схвате и да учине све да наша Народно-ослободилачка војска Македоније, њене јединице које се налазе на овом сектору, а које претстављају целу Народно-ослободилачку војску Југославше, Титову војску, буду пример у томе погледу.

Исто тако одговорни другови треба да кажњавају све преступе, јер се не може допустити да се неодговорно и некажњено руше братски и савезнички односи НОВ Југославије и ЕЛАС-а.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

17 јуна 1944 године — За Главни штаб НОВ и ПО Македоније

П о л о ж а ј — Орце[4]

[4] Добровоје Радосављевић

БР. 78

САОПШТЕЊЕ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ИО МАКЕДОНИЈЕ ОД ЈУНА 1944 ГОД. О БОРБАМА ПРОТИВ БАЛИСТИЧКИХ БАНДИ И НЕМАЦА НА СЕКТОРУ СТРУГА—КИЧЕВО—ДЕБАР ОД 12 МАЈА ДО 16 ЈУНА 1944 ГОДИНЕ'

САОПШТЕЊЕ БР. 10

ГЛАВНОГ ШТАБА НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ И ИАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА МАКЕДОНИЈЕ

о борбама вођеним на територији између Струге, Кичева, Дебра и Гостивара од 12 маја до 16 јуна

МАКЕДОНЦИ И МАКЕДОНКЕ, АЛБАНЦИ И АЛБАНКЕ!

Наша храбра војска са чашћу је испунила свој свети задатак. Свуда где гази прљава фашистичка чизма, наша војска води немилосрдну борбу за истеривање окупатора и његово потпуно уништење.

У великој немачко-балистичкој офанзиви против наших снага у Дебарцима-' непријатељ је претрпео велике губиткеуљудству и материјалу Бесни због свога неуспеха, Немци су искалили своје див.љаштво над мирним становништвом. Многа села нашег плодног Дебарца и славне Копачке претворена су у згчришта; на најзверскији, крволочан начин поклано је од злочиначке фашистичке руке неколико десетина невиних стараца, жена и деце. Гледајући невино проливену крв гледа.)ући пламен који је као аждаја гутао до јуче лепа села, гледајући како се пљачка стока и имовина наших сељака, код свих нас, код наших бораца и код целог нашег народа, створила се још чвршћа решеност да водимо борбу докраја и да се осветимо, скупо да се осветимо свима тим фашистичким људождерима. Пошто су се повукле без икаквих губитака из Дебараиа, наше снаге пребациле су се на други терен где су истом жестином повеле борбу протчв немачко-балистичких банди.

13 мај: Јединице македонских батаљона среле су се са једном балистичком колоном на друму Кичево—Дебар. После жестоке борбе непријатељ се панично разбегао у правцу Дебра[1].

[1] Оригннал се налззн у архнвн Историског одељења ЦК СК Македоније. На документу нема датума. а објављен је у другој половннн јуна 1944 године.

[5] Офанзива је отпочела 8 маја 1944 год. и трајала четири дана. У њој је учествовало 1.000 Немаца и 3.000 балиста. У борби је погинуло 46 балиста и 32 Немца. Македонски батаљонн су имали два мртва н осам лако рањеннх.

[5] Број губитака није познат ни на једној страни.

14 мај: Исте јединице блокирале су село Лазаропоље пошто су ухапсиле сејмене[4]. Око 3 часа по подне једна непријатељска балистичка колона, долазећи из села Гари, напала је наше позиције пред селом. Наше снаге, које су на време приметиле непријатеља, из заседа су отвориле јаку ватру из свих машинских оружја и после борбе од два часа потпуно разбиле непријатеља, који се разбегао ка селу Гари. На бојишту је избројано 15 балистичких лешева. Ми смо имали само једног лако рањеног[5].

16 мај: Македонски батаљони блокирали су село Галичник, где је непријатељ, очекујући напад, био концентрисао извесне своје снаге и око села данонећно држао заседе. Наши ударници, који су пре свануће напали на село ручним бомбама и шмајсерима, брзо су разбили око 70 балиста. Дужа борба вођена је охо жандармеријске станице која је била утврђена као бункер. Отпор утврђених жандарма био је сломљен и они су се предали. Непријатељ је имао доста мртвих и 18 заробљених. Заробљеници су били мобилисани на силу, они нису дали отпор и зато су били ослобођени и пуштени кућама. Ми смо имали једног мртвог[6].

17 мај: Тога дана македонски батаљони били су у селу Росоки, на један час далеко од Галичника. После ручка, баш када се одржавала приредба пред сељацима и пред војском, непријатељ у јачини од 120 до 150 људи напао је наше претстраже. Претстраже су примиле борбу и непријатељ се после једног часа борбе повукао пошто је претрпео осетне губитке.

18 мај: Македонски батаљони ушли су у село Гари, где су били дочекани са великом радошћу од стране становништва. Али непријатељ, који је на томе терену имао концентрисане велике снаге, напао је наше јединице око 7 часова изјутра са снагом од преко 300 људи. Развила се љута борба која је трајала све до 12 часова. У овој борби бесни балистички дивљаци врло добро су осетили смртоносно дејство нашег машинског оружја. Јуришајући преко отвореног терена, они су били добра мета за наше борце. Овде је непријатељ претрпео велике губитке. Ми смо имали само једног мртвог.

24 мај: Македонске јединице судариле су се на планини Бистри са једном колоном од преко 400 балиста наоружаних тешким митраљезима и минобацачима. У борби која је трајала

[4] Чувари села, у служби окупатора. Плаћало их месно становништво.

[5] У овој борби балисти су имали 38 мртвих и 16 заробљених, а Други македонски батаљон једног мртвог и једног рањеног. Заплењено је 26 пушака, радиоапарат, писаћа машина, четири коња и доста муниције (према извештају Цветка Узуновског, док. бр. 64).

• Балисти су имали 18 мртвих и четири заробљена, а Други батаљон једног рањеног. Заплењено је 12 пушака, три коња и другог материјала (према извештају Цветка Узуновског, док. бр. 64).

16 Мај: Македонските батаљони го блокираа селото Галичник, каде што непријателот очекувајќи напад имаше концентрирано извесни свои сили и околу селото, дененоќно дежореше заседи. Нашите ударни единици пред отпочнувањето нападот на селото, со рачни бомби и шмајзери брзо разбија околу 70 бајраци. Подолга борба се водеше околу, како бункер утврдена и цврсто брана средба. Откако на утврдените јанадари беше скршен отпорот непријателот имаше доста мртви и даде 18 заробеници. Заробените беа мобилисани со сила на дадоа отпор и затоа беа ослободени и пуштени дома. Ние немаме ниеден мртов.

17 Мај: Тој ден македонските батаљони беа во село Росоки на еден сат далеку од Галичник. После ручек, токму кога се одржаваше приредба пред селанците и пред војската, непријателот во јачина от 120 до 150 луѓе нападна на нашите претстражи. Претстражите ја примија борбата и непријателот после еден сат борба се повлече пошто претрпи осетни загуби.

18 Мај: Македонските батаљони беа влезени во село Гари каде беа дочекани со голема радост от населението. Но непријателот кој имаше на тој терен сконцентрирано големи сили, нападна на нашите единици околу 7 сатот сабаите со сила от пр ку 300 луѓе. Се разви лута борба која траеше сè до 12 сатот. Во ова борба беспите балистички давајаци многу врло го осетија смртоносното дејство на нашето машинско оружје. Јуришајќи преку отворен терен тие беа добар нишан за нашите борци. Овде непријателот претрпи големи загуби. Ние немаме само 1 мртов.

24 Мај: Македонските единици се удрија на планишта Бистра, со една колона от преку 400 луѓе силно вооружени со тешки митрољези и минофрлачи. Во борбата која траеше осум сати непријателот даде доста жртви. Ние немаме никакви загуби.

1 Јуни: Многу големи непријателски сили, составени от Германци и балистички бојди предводени од неколку дебарски и струшки бајрактари (Јуке Џем, Али Мејдин, Азис Кајоши, Бешир Баута и други), преземаа голема офензива против нашите сили на теренот Малесија, со цел да ги опколат и уништат нашите сили. Главните напади се вршеа от кај Струга и Дебар. По сите патишта беа поставени заседи, а Бугарите ја затворија границата и ги појачаа своите сили. Германците имаа исконструирано голем план за да ги поништат нашите единици но се тоа им отиде на ветер.

Околу 7 сатот пред ручек беа нападнати македонските батаљони кај Лексе а исто и положбите на косоварските

батаљони кај село Збажди. Борбата траеше цел ден. На секторот кај Збажди непријателот беше приморан на повлекување. Околу ручек заради специјални задачи поголем дел от македонските сили заминија на друга страна оставајќи во Лексе една мала единица. Непријателот кој го примети тоа уште во првиот мрак со голема сила која беше неколку пати поголема от нашата, нападна на селото. Шест сати се водеше жестока борба пред селото и во самото село. Непријателот употреби минофрлачи, тешки митрољези и ракети. Пошто му зададов на непријателот доста жртви, нашите сили без никакви губитци, во ред се повлекоја на кај селото Ржано кое е на пол сат далеку од Лексе.

2 Јуни: Борбата се настави прес целиот ден. На секторот кај Збажди околу 4 сатот по ручек косоварските единици преземаа напад от неколку страни. Еден батаљон завршувајќи успешен маневар го нападна непријателот и плешти. Стегнат здраво во нашиот смртоносен обрач, непријателот беше бргу разбиен на целиот фронт и пошто претрпи големи загуби панично се разбегна на кај Струга. Заробени беше комендантот на тој сектор, 1 германски офицер а беше отепан и злогласниот балистички мајор от Струга Бешир Ага. Запленети беа неколку коњи со храна.

Мај Ржано нашите единици през целиот ден водеа жестока борба со непријателот кој покрај тешки митрољези употребуваше и минофрлачи.

3 Јуни: Се настави борбата која през целиот ден со еднаква жестина се водеше на секторот меѓу Лексе и Ржано. Позициите кај Лексе каде беја големите непријателски сили јако утврдени, доминираат над целата Малесија. От тие причини буше одлучено нашите сили да извршат јуриш да го завземат Лексе и да ги кидират со непријателската офензива.

4 Јуни: Во самата зора, по предвиденот план македонските батаљони вешто маневрирајќи ги опколија и ги стегаја и клештиа непријателските сили на положите кај Лексе. Во огорчената борба која траеше 5 сати непријателот беше потполно разбиен. Нашите борци јуришајќи на германските митрољези и минофрлачи покажаа еднаква храброст и јунаштво. Избиени сет 20 Германци меѓу кои и командантот, и 30 балисти. Заробени сет два тешки минофрлача, 3 пушкомитрољези, околу 20 пушки, 1 германски шмајзер, 4 сандаци со муниција, 6 коњи, 2 сандаци за ракети и 1 пиштол за ракети, бомби, ранци, бебиња и др. Заробени беја многу конзерви со месо и путер.

Во четиридневните жестоки борби кај Лексе нашите борци единствена голема победа и потполно е разбија непри-

Фотокопија друге и треће странице документа бр. 78

8 сати непријатељ је имао доста жртава". Ми нисмо имали никаквих губитака.

1 јуни: Врло јаке непријатељске снаге, састављене од Немаца и балистичких банди, предвођене од неколико дебарсклк и струшких барјактара (Уке Цани, Али Малићи, Азис Каљоши. Бећир Баута и други), предузеле су велику офанзиву против наших снага на терену Малесије са циљем да опколе и униште наше снаге. Главни напади вршени су из правца Струге и Дебра. По свима путевима биле су постављене заседе, а Бугари су затворили границу и појачали своје снаге. Немци су били искомбиновали велики план, да би уништили наше јединице, али им је све то отишло у ветар.

Око 7 часова пре подне били су нападнути македонски батал>они код Локова, а такође и положај косовских батаљона код села Збажди. Борба је трајала целога дана. На сектору код Збажди непријатељ је био приморан на повлачење. Око подне, ради специјалних задатака, већи део македонских снага прешао је на другу страну, остављајући у Локову једну малу јединицу. Непријатељ, који је то приметио још у сумрак, снагом која је била неколико пута већа од наше, напао је на село. Шест сати водила се жестока борба пред селом и у самом селу. Непријатељ је употребио минобацаче, тешке митраљезе и ракете. Пошто су непријатељу задале доста жртава[4], наше снаге су се без икаквих губитака у реду повукле ка селу Ржаново, које се налази на пола часа далеко од Локова.

2 јуни: Борба је настављена целога дана. На сектору код Збажди око 4 часа по подне косовске јединице су предузеле напад са неколико страна. Један батаљон, извршивши успешан маневар, напао је непријатеља с леђа. Јако стегнут у нашем смртоносном обручу, непријатељ је брзо био разбијен на целом фронту и, пошто је претрпео озбиљне губитке, панично је побегао ка Струзи. Био је заробљен командант тога сектора, један немачки официр, а био је убијен и злогласни балистички мајор из Струге, Бећир-ага. Заплењено је неколико коња са храном".

Код Ржанова наше јединице су целога дана водиле жестоку борбу са непријатељем који је поред тешких митраљеза употребљавао и минобацаче[10].

3 јуни: Настављена је борба која се преко целога дана са једнаком жестином водила на сектору између Локова и Ржанова. Позиције код Локова, где су велике непријатељске снаге биле

[1] Балисти су имали 15 мртвих н око 40 рањених. а Други македонски батаљон два мртва (према усменим подацима Илије Спировског!.

[8] Губицн непријатеља нису утврђени.

[9] Непријатељ је имао, према нсказу генерала Брајовића. преко 40 мртвих. а наше јединпце 6—7 рањених.

[10] Наше јединице су бнле без губитака, а непријатељскн губнци нису утврђенн.

Јако утврђене, доминираЈу над целом Малесијом. Из тих разлога било је одлучено да наше снаге изврше јуриш, да заузму Локов и да ликвидирају непријатељску офанзиву.

4 јуни: У саму зору, према предвиђеном плану, македонски батаљони, вешто маневришући, опколили су и стегли у клешта непријатељске снаге на положајима код Локова. У огорченој борби која је трајала пет сати непријатељ је био потпуно разбијен. Наши борци, јуришајући на немачке митраљезе и минобацаче, показали су величанствену храброст и јунаштво. Убијено је 20 Немаца, међу којима и командант, и 30 балиста. Заплењена су 2 тешка минобацача, 3 пушкомитраљеза, око 20 пушака, 1 немачки шмајсер, 4 сандука муниције, 6 коња, 2 сандука ракета и 1 ракетни пиштољ, бомбе, ранци, ћебад и др. Заплењено је много конзерви са месом и путером.

У четвородневним жестоким борбама код Локова наши борци су однели велику победу и потпуно разбили непријатељску офанзиву. У свим овим борбама ми смо имали само једног мртвог друга.

9 јуни: Косовски батаљони, који су били пошли ка Лазаропољу, сударили су се пред самим селом са једном колоном од 400 балиста, које је предводио злогласни Џемо. На непријатељч, који је био изненада нападнут, са свих страна сипана је смртоносна ватра из наших оружја. Џемови бандити претрпели су озбиљне губитке у овој борби[11].

14 јуни: Око 40 Немаца наишло је на једну заседу косовских батаљона који су логоровали. Непријатељ је изненада нападнут и разбијен. Заплењен је 1 сандук муниције.

15 јуни: Немци су организовали потеру и са већим својим снагама, помешани са балистима, пошли су право ка логору Косоваца. У сам освит дана, пошто су приметили ватру у логору, почели су да врше опкољавање. Али косовски батаљони су још пре тога напустили логор, изненада сачекали непријатеља и напали га с леђа. У жестокој борби која је трајала неколико часова непријатељ је био потпуно разбијен и оставио је на бојном пољу три мртва. Његови губици су много већи. Заплењена су 3 сандука муниције.

Македонци и Албанци!

Данас када грмљавина тешких савезничких топова објављује целом свету да је отворен други фронт, данас када снажна офанзива Црвене армије ломи фашистичке снаге на Источном фронту, данас када је неминовна катастрофа Хитлера и свих његових измећара толико блиска, — сваки поштен човек који досад није узео учешћа у Народно-ослободилачкој борби треба да нађе своје место у редовима наше храбре војске. Ако хоћемо да се што брже ослободимо и, што је најважније, да очувамо ту

[11] Губицн нису утврђени.

слободу, ми треба да имамо војску, јаку војску, која ће моћи да одбрани нашу слободу од навале великосрпске, великобугарске или које било друге реакције која би покушала да успостави ново ропство над нашим народом.

Никако не смемо дозволити да гнусна фашистичка рука још жари и пали по нашој земљи, нити сутра, кад фашизам буде сломљен, смемо да дозволимо да нам се врати опет неко ропство. Моћна снага наше војске треба да значи крај сваком поробљчвању. Ухватимо чврсто пушке у своје руке и распламтимо неустрашиво борбу до потпуног уништења непријатеља.

Све за фронт — све за слободу!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ГЛАВНИ ШТАБ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
И ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА МАКЕДОНИЈЕ

БР. 79

ПРОГЛАС КАВАДАРСКОГ СРЕСКОГ КОМИТЕТА КП МАКЕДОНИЈЕ ОД ЈУНА 1944 ГОД. НАРОДУ ТИКВЕШКОГ КРАЈА[1]

НАРОДЕ ТИКВЕША

Од пре годину дана па наовамо, окупатори у Тиквешу знају само за самовољу, зверски терор и крваве офанзиве. Као одговор на решеност Тиквеша да се бори против пљачкања и насиља, они су ставили све у покрет: слали су у офанзиву на хиљаде трупа, покушали су са контрачетама, писали су најодвратније лажи по новинама, хвалисали се и клеветали, после „празника" су се са бесом и насладом бацили на невино градско и сеоско становништво и његову имовину. Осамдесет невиних живота прогутао је ратни злочинац Апостолов[2] само приликом своје прве офанзиве[3] и за то био награђен од краља Бориса орденом „заслуге". Тиквешом крстаре банде разузданих подофицира и војника, плавоуниформисаних злочинаца и домаћих тиквешких разбојника (контрачета), које пребијају, пљачкају све —

[1] Оригинал. умножен на шапирографу, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније. На документу нема датума, а писан је у другој половини јуна 1944 године.

[2] Командант Педесет шестог бугарског окупаторског пука

[3] Почетком јуна 1943, на територији Тиквеша, против партизанских одреда „Сава Михајлов" и „Добри Даскалов" вођена је офанзива, али је завршена без успеха. Види Зборник, том VII, књ. 1, док. бр. 117.

од чешља до вола и силују девојке и младе жене. Ранији Калчев' је био замењен разбојником Камберовим"', који је претукао два сељака из с. Стрмашева (један је умро), од трећег дигао 12.000 лева итд., док су његови полицајци силовали девојке и жене у Бошави. А када је његова банда била до ногу потучена код Стрмашева'[1] од наших осветника, плаћајући свој дуг са 30 мртвих и толико рањених, „јунаци" Апостолова убили су троје деце и једну жену, које су нашли у селу, и запалили цело село.

Т И К В Е Ш А Н И !

То што је до сада учињено не задовољава бугарске фашистичке окупаторе. Долази трећа офанзива, која ће бити још крвавија од двеју претходних. Сенка крволока Апостолова и његових дивљака поново се појављује над вашим главама и над вашом имовином. Фашистички бугарски окупатори налазе се пред блиском смрћу. Они се налазе пред блиском капитулацијом и чине последње покушаје да би се одржали, да би се спасли. Побеснели су сасвим од страха и од једногодишњих пораза у Тиквешу. Стога следује најжешћа офанзива. Они се сада не труде да, при своме крају, крију своје давнашње намере: истребљење нашег народа. Зато су вас иселили са ваше груде и из ваших села.[7] Сакупили су вас по селима, за која ће моћи да нађу мало трупа, како бисте им били у рукама — да вас мобилишу за касапницу, да вас лакше пљачкају-и да искаљују свој бес над вама. Ваша стока гине — нема где да пасе. Млеко музете на земљу — немате где да га прерађујете. Остајете без стоке, масти и сира. Сетва пропада. Жито, у које сте уложили толико труда — непожњевено сагорева од сунца. Над вама кружи глад и смрт. Све то је почетак још тежег, крвавог времена, нове офанзиве коју бугарски фашисти припремају последњи пут са последњим својим снагама. То ће бити офанзива против вас, против невиног народа — о томе говори и њен почетак.

Т И К В Е Ш А Н И !

Није време да се седи и оплакује. Тиме себи не можете помоћи. Данас пушка решава сва питања. На оружје! Идите указаним и једино спасоносним путем! Ступајте још смелије у редове

[4] Командир-војвода контрачете на терену Тиквеша

[r>] Командир специјалног полициског одреда „Бенковскн"

[6] Борбу код с. Стр.чашева протнв специјалног одреда „Бенковски'' водила је Друга македонска ударна бригада 12 јуна 1944 год. Види док. бр. 73.

[7] Односи се на исељавање сељака Кавадарског и Неготинског среза. Види док. бр. 87.

наше војске — тамо ћете очувати живот од зверстава окупатора, тамо ћете очувати имовину од пљачкашких руку, тамо ћете осветити потоцима проливену невину крв. У борбу са свом снагом да бисте сачували вашу имовину и животе ваших блиских и драгих од офанзиве фашистичких убица! Мајке, старци и жене, — не испуњавајте наредбу бугарских фашистичких поробљивача! Вратите се својим домовима! Не дозволите да вам стока гине, да вам жито гори, да вам домови зјапе празни! Протестујте, демонстрирајте и борите се против крвавог терора и против политике истребљења помоћу глади! Фашистички окупатор је бесан и гуши се у крви, јер му је близу крај. У борбу за што брже уништење немачко-бугарских фашистцчких окупатора наше земље! У борбу против глади, терора и истребљења! У борбу за што скорије остварење слободе и равноправности нашег народа у новој, демократској и федеративној Југославији!

ТИКВЕШАНИ!

— Не напуштајте своја огњишта, стоку и њиве!

— Враћајте се својим кућама!

— Ступајте у редове ваше II народноослободилачке ударне бригаде, одакле ћете бранити Тиквеш од пљевина, пљачкања и терора!

— Да живи наша Н.О.В. и II. О. Македоније, гаранција слободе нашег народа!

— Да живи слободна Македонија у слободној, демократској и федеративној Југославији!

— Смрт бугарско-фашистичким убицама и паликућама у Тиквешу—Апостолову, Стојанову и другима!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Јуна 1944 године

СРЕСКИ КОМИТЕТ
КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ
МАКЕДОНИЈЕ

БР. 80

ИЗВЕШТАЈ КИРА ГЕОРГИЈЕВСКОГ ОД 19 ЈУНА 1944 ГОД. ДОБРИВОЈУ РАДОСАВЉЕВИЋУ О СТАЊУ У ЕГЕЈСКОЈ МАКЕДОНИЈИ И СТЛВУ ПРЕТСТАВНИКА ЕЛАС-А ПРЕМА МАКЕДОНСКОМ СТАНОВИИШТВУ[1]

Драги Орце,[2]

Примио сам материјале и писма. Од „Илинденског пута[1]"' било је 7 примерака. Геро[4] је путем поделио неке бројеве, те је тако мање донео.

Не знам да ли је код тебе стигла енглеска мисија.[5] Она је пошла за Бабчур са патролом пре 10 дана. Тамо је требало да остане неколико дана да би узела радио-станицу, коју није имала при себи.

Абасу[6] и Енглезима покварилe су се радио-станице, те су послали два Енглеза к мени да би отишли у Бабчур, одакле да траже, према уговореним сигналима, да им пусте радио-станицу и др. материјал. Спремно је 13 авиона да долете. Ове Енглезе сам пре 2 дана послао са једном патролом.

Има још 3 Енглеза код мене. Они су дошли од Абаса и треба да оду у Енглеску. Пошли су до Бабчура и вратили се назад. Наручили су у Битољу фотографске апарате, те хоће да их сачекају. Налазе се у једном селу. Морам да им дајем стражу и да их чувам, чиме ми је везано 10 партизана. Не знам колико ће остати овде. Један од њих је Американац који је пао са авионом и којега су нашли наши; други је онај који је био код Мајског;[7] а трећи је Џони.

Абас шаље материјал мени и II обласном комитету. Све материјале имамо.

Абасу сам са прошлом патролом послао 12 партизана са оружјем. Од ове је задржао 3 друга, а послао ми 2 болесна. Као да је овде болница! Они су донели 8 бугарских пушака са по 18 метака свака и два италијанска митраљеза са по 20 метака сваки. Ову ствар не могу да схватим. Познато ми је да они имају доста оружја, и то доброг.

[1] Оригинал, у рукопису, налази се у архнви Историског одељења ЦК СК Македоније.

[1] Добрнвоје Радосављевић

[3] Орган Народноослободилачког фронта Македоније

[4] Геро Фотев

[5] Енглеска војна мисија која је ишла за Грчку, а дотада бнла код Прве македонске ударне бригаде.

• Цветко Узуновски

[7] Петре Пирузе

Из грчке Македоније повукао сам све оне који су били у вези са мном, како Турунџева,[8] тако и Пеја[9] са свим његовим партизанима. Тако, сада на тој територији нема никога који би окупљао избеглице и слао овамо. Са Пејом је дошло више од 60 партизана са пушкама, 3 пушкомитраљеза и 2 тешка митраљеза.

Овде је остало неколико болесних и здравих да се нађу ако затреба. Остали су отишли у I бригаду.

Грци плаше становништво да ће свакоме који оде у наше редове запалити кућу и конфисковати имање.

Грци су довукли у Костурски срез много војске са задатком да униште Пеја. И стварно је дошло до 2 сукоба. У једном је Пејо заробио 2 грчка официра које је затим пустио, док су се остали грчки партизани разишли и оружје бацили. Ови нису хтели да узму оружје, него су га оставили на своме месту.

У другом сукобу Пејо је био опкољен, те се развила борба. Од Пејових је један био рањен, а један заробљен. Пошто нису хтели да прихвате борбу, извукли су се.

Пре свог доласка овде, Пејо је са својим партизанима помогао албанским партизанима у једној борби против балиста, код Билишта, у којој су борби балисти били потпуно разбијени.[14]

Становништво у Грчкој Македонији веома је уплашено мерама које предузимају грчки партизани и лако може пасти под утицај Ванча Михајлова. Ова опасност је данас доста велика с обзиром да је Ванчо дошао у Македонију,[11] што се види из извештаја Ивана.[12] Из Ресна, пак, јављају да је Ванчо пошао тамо са још 50 својих присталица.

Од контраша[13] који су пошли к нама, а о чему сам те раније обавестио, било је ухваћено 25. Сви су стрељани. Остали, око 150, вратили су се кућама.

[8] Георги Турунџев, позадински раднк Лернског среза

• Наум Пејов

[10] Борба је вођена средином маја 1944 године.

[11] Ванчо Михајлов је дошао у Македонију почетком септембра 1944 год. и задржаво се неколико дана.

[11] Благоје Талевски, секретар Другог обласног комитета КП Македоније

[15] После капитулације Грчке 1941 год., заладни део Егејске Македоније окупирали су Италијани, источни део бугарске трупе, а долину Вардара, са Солуном, контролисале су немачке трупе. Део под италијанском и немачком окупацијом административно је био повезан са квислнншком грчком владом у Атини.

Током 1941 и 1942 год. окупаторске снаге и власти квислиншке грчке владе малтретирале су македонски народ свирепије него за време Метаксаса и других ненародних режима.

Почетком 1943 год., на територији под италијанском доминацијом, у срезовима Костур, Лернн и Воден, појављују се националнстичке групе Зервасове, а касније и народноослободилачка војска (ЕЛАС). Да би нх моглн савладати, Италнјани су тражили потпору од народа. Распирујући стару мржњу пзмеђу Македонаца и Грка, почињу да наоружавају сељаке.

У селу Четерок, где су им сами дали пушке, спалили су 25 кућа.

Скоро читаво село Тиквени су спалили. Овде су исто тахо сами предали оружје. Сви сељаци, заједно са породицама, одведени су у слоб. Грчку[14]. Од њих је нешто и стрељано.

Сви организатори СНОФ-а[1"'] су ухапшени и одведени у слоб. Грчку. Остављени су само појединци, и то стари гркофили.

У селу Кономлати, Черновиште и Поздивиште ухапшено је доста сељака који су били обухваћени ЕНОФ-ом.

Авгеринос, одговоран по војној линији од Кајмакчалана до Преспе, рекао је 12. VI једној групи партизана да Грци нису изашли да се туку против Немаца, него да би преузели власт после слома.

Скотида Нико, командант 28 дивизије, рекао је на једном збору пред партизанима следеће: „Немце ће истерати Савезници, а ми треба да се припремимо за преузимање власти".

Дакле, иста линија као Дражина.[10]

Абасу сам послао са патролом 70 партизана, нешто из Грчке, нешто нових из Битоља. Исто тако, пошто је бригада отишла, пошло је још око 70.

Ми ћемо ускоро, сразмерно својим снагама и муницији, започети мале акције у Преспи. Једна наша патрола убила је још једног шпијуна, и то у охридским селима. Он је тамо био послат из Охрида. Друга патрола одузела је радио-апарат од једног фашисте из Преспе. Радио је веома добар, само је батерија доста слаба и брзо ће прегорети. Ових дана из Корче треба да пристигне други радио, који смо наручили. Само не знам коме да га пошаљем: теби или Абасу.

Поред осталих, шаљем ти једног бугарског војника који се г.редао албанским партизанима, а ови су га нама предали.

мотивншућм то борбом протнв грчких националистичких група. За све то време. и Бугари су слалн у ове крајеве своје агенте и официре.

Због терора националистичких група, бугарске пропаганде о присаједињењу Македоније Бугарској и неправилног става КП Грчке према македонском питању. многи сељаци, понегде и чнтава села, примнли су оружје од Игалијана и почели бранити своја села од свакога, па и од грчких партизана (ЕЛАС). Ова ситуација трајала је све дотле док се на то.м терену ннсу појавиле снаге НОВ п ПО Македоније. као н посебне македонске јединице из Егејске Македоннје. Тада су „контраши" — како су називани наоружани сељаци •— почели да предају оружје и да прилазе наши.м јединицама. Благодарећи правилном раду међу њима. њихов покрет — чијн је вођ, после капитулацнје Италије (8 септембра 1943 год.) био Калчев. бугарски официр — све више слаби, а јула 1944 год. потпуно нестаје.

[14] Пл. Грамос

[15] Славјано-македонски народноослободителен фронт. формиран ногембра 1943 год. у Егејској Мзкедонији.

" Дража Михановић

Шаљем ти материјал од Абаса, писмо од њега и писмо од Ивана.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Са другарским поз.
Дејан[17]

19.VI. 1944 год.
Положај

БР. 81

ОБАБЕШТЕЊЕ БОРКА ТЕМЕЛКОВСКОГ ОД 20 ЈУНА 1944 ГОД. ДОБРИВОЈУ РАДОСАВЉЕВИЋУ О БОРБАМА ДРУГЕ МАКЕДОНСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ КОД С. КРЊЕВА И О УНИШТЕЊУ ОКУПАТОРСКЕ ОПШТИНЕ У С. БАРОВО[1]

Драги друже Орце,

Почео сам да ти пишем опширније о свим стварима овамо и о ситуацији на овом терену. Ради брзог одласка патроле прекинуо сам, с тим да ћу после наставити и послати првом патролом, а сад ти кратко и о важнијим стварима пишем:

1.) Положај окупатора, нарочито после ширих акција савезника, погоршао се страшно. Немамо могућности да пратимз унутрашње врење у Буг.[арској] али осећамо га овде.

Снаге су непријатељске на терену још увек слабе. То **Је** резултат општег стања у Буг., али нарочито борбе III бриг.-која је многе снаге које су раније биле употребљаване овде одвукла тамо.

Наредбу за исељавање — макар касније, али народ је испунио.[3] То је у многоме отежало испуњење наших задатака. 'Гиме смо изгубили села као пунктове за снабдевање храном, учињене су нам ве.пике сметње у погледу полит. рада међу народом, изгубили смо пунктове где би наша војска нешто радила и урадила по окупаторским административним и другим властима које морају постојати тамо где има народа, сем оних у која мора улазити са борбом против већих окупаторских снага.

[17] Кнро Георгијевски, делегат Главног штаба НОВ и ПО Македоније на територнјн Преспе

[1] Орнгинал, у рукопису, на српскохрватском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

[5] Реч је о мајској офанзиви бугарског окупатора током маја и јуна 1944 год.. у Источној Македонијн. Види док. бр. 89.

' Види док. бр. 76.

Непријатељ, осећајући се слабим, није могао осигурати ефикасну пљачку над народом, није могао спречити подршку народа коју је давао нашој војсци, није могао спречити прилив народа у нашу војску, није могао држати народ у својим рукама онако на широком терену, са оним снагама којима располаже, није могао нанети ударце нашој војсци, те због тога концентрише народ у она места где би и своје веће снаге држао или, пак, има добрих могућности за брзу концентрацију истих. Изгледа да се окупатор плаши устанка.

Наш је став био: не испуњавати окупат. наредбе које су као последње предсмртне мере за спасавање. Као одговор на ту наредбу, све живо способно за пушку — у нашу војску. Повећамо ли и ојачамо ли нашу војску, имамо гаранцију да нам окупатор не може ништа. Тај смо став дали и позадинцима. Али слабо смо у праксу то спровели.

Народ пристаје на све што му рекнемо, само тражи конкретну помоћ наше војске. Тражи да наша војска остане по селима и да не иде, да ту по селима води борбу са окупатором. Пристају да оду у један заједнички логор у шуми где би под заштитом наше војске живели, само да не иду доле код окупатора.

Окупатор се страшно уплашио од дејства наше војске. Оно неколико борби и оно што слушају за друга места натерало им страх у кости. Кретање непријатељских снага за нама у почетку је било, али после борбе са полицијом[4] то је кретање престало. Непријатељске снаге крећу се само по друму, како би осигурале везе са својим главним пунктовима. Стално преко ноћи цела војска је на положају око својих објеката и шаљу своје даље заседе. Преко дана шаљу своје даље патроле и заседе а они су стално готови за бункере.

Распоред непријатељских снага на терену остаје исти (стари).

Пруга је много јаче осигурана, тј. бачено је више снаге на осигуравање исте. У Д.-Капију се стално довлаче даске за бараке.

Утолико је ситуација, мислим, измењена.

У оваквој ситуацији објекат за наше дејство би био поништити друм Мрежичко—Д.-Капија. Завладати тереном и припремити добар јак удар на пругу, тако да се дигне мост главни у ваздух и на велику дужину разорити пругу. Очистити све пунктове који су горе на граници, као Мрежичко, Лукар итд. После ударити и на Кавадар — значи, требало би предузети акције ширих размера, ударити много јаче по окупатору. Остати и даље овако на терену значило би обично мување. Засад само чаркамо непријатеља и чекамо га да се из својих бункера извуче, па се онда тепамо.

Нападати га онамо где се он налази, са овим оружјем којим располажемо, мислимо да је незгодно.

[4] Види док. бр. 73.

Значи, наше даље успешно дејство, како би нанели окупатору много јаче ударце, зависило би од снабдевања, нарочито тешким оружјем (миноб.) и довољном количином експлозива. А за то време би продужили овај начин борбе и вршили и даље мобилизацију. Тако ја мислим.

Стање у бригади добро. Реорганизација се осетила.[5]. Може бити и треба да буде још боље. Главно — са бригадом може.мо рачунати на крупније акције.

Мобилизирано има 55 нових. АКо је I бат.[в] и одред[7] нешто мобилисао, то је друго.

Мислим да формирамо 4-ти батаљон у бригади од оног људства које је тамо, а III гурати на самосталност.

Сад би формирали добру пратећу; ако м. бацача нема, онда само са тешким митр. Значи, сад би послао отуда 2 енгл. и онај талијански (ако је у исправности), и лаки митраљез.

У бригади имамо ненаоружаних 28.

Од нових шаљемо око 30 тамо* на кратку обуку и војн. и полит.[ичку].

13-У1, у 10 ч., она одвојена чета са којом је отишао Добри[3] поставила мину на воз до самог моста на Градецу. Нанесена је штета велика, има и жртава. Наши су били повучени у близини и слушали су јаукање. Изнад њих су летеле даске. На оном месту где смо 9-тог порушили пругу[10] сурвао се један воз са војском зато што је пруга била слабо оправљена. Било је доста жртава, тачан се број не зна. (То је онај случај за који сам ти писао да је судар; то није било тачно).

Од борбе која је настала између самих Бугара у К.Јавадару] и Н.[еготину] после напада наших десетина било и на једном и на другом месту по мало жртава.[11]

15-тог је бриг.[ада] била у Барову ради хране и мобилизације. Телефон на друму Мреж.—Д.-Кап. ликвидирала је на дужини од 3 км. На месту где смо водили борбу са полицијом[12] нашли смо још један нем. п. митраљез.

16-ог и 17-ог, само преко ноћи, наше су јединице биле у Крњеву. Последњу ноћ смо спалили општину. Ту је било неко-

[5] Реор[анизацнја оастава Бригаде и командног кадра извршена је крајем маја 1944 године.

• Први батаљон Друге македонске бригаде дејствовао је тада у правцу с. Витолиште.

[7] Чета Друге македонске бригаде, која је почетком маја 1944 год. била одвојена за самостално дејство, на челу са Л. Калајџијевским, замеником команданта Друге македонске бригаде.

[8] У с. Зборско, базу Главног штаба Македоннје

* Лазо Калајџијевски

[10] Напад на пругу нзмеђу с. Клисура и с. Удово извршила је Друга македонска ударна брнгада 9 јуна 1944 годнне. Том приликом је заробила пет бугарских војника, а пругу разрушила.

[11] Окупаторски губици нису утврђени.

[1г] Вндн ДОКЈ бр. 73.

лико стотина км телеф. жице коју смо исто изгорели. Дигли смо 30 л.[итара] гаса. Телефон се стално сече и уопште није у исправном стању.

19-тог напали смо Бугаре (60) који су дошли да оправе телефон. Били су на позицијама изнад села Крњева. Наоружани су били са 2 теш. митр., 3 п. митр. и пушкама, међу којима и тромблонским. После 3-часовне борбе непријатељ је разбијен и дао се у панично бекство. Наших жртава нема. Имамо 2 лако рањена, способна за борбу.

Непријатељ има 9 мртвих и доста рањених. Међу мртвима су 1 подофицир и један фетвебел.[13]

Пленили смо: 1 тешки митр. са резервним прибором и 2 резер. цеви, 2 п. митраљеза „Маден" са резервним деловима и 5 резервних цеви, 18 пушака, 1 шмајсер немачки, 10 сандучића за ношење муниције, 12 поласки за ношење п. митр. шаржирни, 8 шат. крила, 2 шињела, 2 торбе са ракетама, 14 пари чизама, 5 фишеклија, 1 санитет. ранац и 2 санит. торбе са материјалом, 5 коња са митр. самарима, 4 бомбе, 1 тромблон и око 4000 к буг. муниције.

Пленили смо 12 вој., међу којима 1 подофицира и 1 фетвебела.

Борбу је углавном дао III батаљ.

Са првим батаљоном сад не знамо шта је. Вероватно да је преко Мар.[иова] дошао тамо. Ја бих га одмах вратио ако је тамо.

Засад би било добро скупити све снаге и извршити припрему за даљу борбу. Али то би урадили све на терену, зато што треба брзо дејствовати.

Ако нешто од оружја дошло, шаљи цело људство са оружјем.

Од оружја најпотребније: муниција у већој количини, динамит исто, пушке, м. бацачи и лако маш. оружје (п. митр.).

Ситуација ми још не даје сигурност за твоје долажење овамо.

Пиши опширније о свему, нарочито о полит. ситуацији и задацима у вези с тим.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Много друг. поздрава
ЈБиљак[14]

20-У1-1944 г.
Положај

[18] Фелдвебел — одговара чину старијег водника.
" Борко Темелковски

таљона писа имали ни једног аутомат
ско оружије, имали су по 40-50 капалијашк
и грчки пушака ноћ су ушли при нападу
на једна станица и то више поквареи
они су били рабијени, један батаљон кој е би
л у целина е пробил блокаду и прошала
за Средну-гора, један на по мали групи
разбијен е остал на терен, а једна већа гру
па од трећег батаљона е отишла према
Драгуша. То је ситуациј код ~~бригада~~ Ботевска
дека бригада „Чавдар" кој сада се скуп
ља. Ова бригада е из 5-6 села по убог на
оружање и реакција на овом терену они су
спрели мобилизацију.

Двих батаљона са енглеском мисиом е на
шла у оваква ситуација на овом терно,
а реакција е добро знала кој иду и се спре
мала да нас дочека. Тако еше није попали
у ова блокада и исто разбијени, заплечени
је ева комора заједно со енглеска станица
која е била спас поминули су наши око 10 др
угова. Баја Коста је утишал за Средна-гор

Фотокопија треће странице документа бр. 82

БР. 82

ИЗВЕШТАЈ ТРИФУИА ТРИФУНОВСКОГ ОД 21 ЈУНА 1944 ГОД. СВЕТОЗАРУ ВУКМАНОВИЋУ-ТЕМПУ О РАЗБИЈАЊУ БРИГАДЕ „ЧАВДАР" ОД СТРАНЕ БУГАРСКИХ ТРУПА[1]

Друже генерале Темпо,

Ових дана стиже са Јабланице курир кога сте нарочито послали да ухвати везу са нашим Главним штабом[2]. Пошто је то сада немогуће одмах, то вам ја шаљем, уколико могу, извештај о ситуацији код појединих наших јединица.

Она два батаљона („Христо Ботев" и „Васил Левски"[3]) која су имала задатак да са енглеском мисијом оду у Бугарску, пошли су од Кална 5 маја, прошли преко Ниша, па, преко планине Витоша, стигли на Стару Планину, а затим се преко Старе Планине кретали у нашем правцу.

На Кошу су нам били поставили заседу; ми смо је пробили и продужили даље, прешли преко реке Искар и затим продужили за Ботевградски одред, али с њим нисмо тада имали везу и због тога нисмо знали каква је ситуација на овом терену.

И код њих је почела реакција 3 маја, баш када су формирали бригаду. Пошто им је наоружање било врло слабо (три батаљона нису имали ни једно аутоматско оружје, имали су по 40—50 италијанских и грчких пушака које су узели приликом напада на једну станицу, и то већим делом неисправних), били су разбијени. Први батаљон, у целини, пробио је блокаду и пребацио се на Средњу Гору. Други батаљон, који је био разбијен на мале групе, остао је на терену, а једна већа група Трећег батаљона отишла је према Враци. Таква је ситуација у Ботевградској бригади „Чавдар" која се сада прикупља. Јбудство ове бригаде је из 5—6 села; али, због недостатка наоружања и због реакције на овом терену, мобилизација је обустављена.

Ови батаљони, са енглеском мисијом, нашли су такво стање на овом терену. Реакција је добро знала ко иде и спремила се да нас дочека. Тако смо упали у блокаду и били разбијени. Заплењена је сва комора, заједно са енглеском радио-станицом која је била код нас. Погинуло је око десет наших другова. Бај Коста[4] је отишао за Средњу Гору, и с њим немамо везе;

[1] Језик оригинала мешавина је српског, бугарског и македонског језика. Због тога смо били приморани да му дамо разумљив књижевнн облик.

[1] Главни штаб бугарских партизана

[5] Батаљон „Христо Ботев" формиран је крајем децембра 1943 год. на планини Кожуф. Он је дејствовао под командом Главног штаба Македоније све до маја 1944 године. Бугарски батаљон „Васил Левски" формиран је нз територији Црне Траве марта 1944 године.

[4] Благој Иванов, руководилац у бугарској партији (БРП (к)).

и остали су кренули у истом правцу. Енглези су живи, само с њима још немамо везе. И ми се такође прикупљамо.

Славчова бригада[5] се сада налази око Риле, с њом такође немамо везе, али чујемо да је за њом велика потера.

Овде, у Црној Трави, налази се једна чета бригаде „Чавдар". Она је дошла ради наоружања, и одмах се враћа.

Партизани Врачанске области успоставили су везу са Пиротским одредом. Они су такође без оружја. Мислим да ће сада веза бити редовнија. Везу између Пиротског одреда и врачанских партизана одржава Бај Коста.

Са другарским поздравом!

С.МРТ ФАШ113МУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Балкански[0]

21-У1-1944 год.
положај

Што се тиче бригаде „Георги Димитров[7]", моје је мишљење да она засада још остане код вас докле не јавимо Главном штабу*; пошаљите јој само добре политичке раднике.

БР. 83

ИАРЕДБА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ ОД 21 ЈУНА 1944 ГОД. О НАИМЕНОВАЊУ ШТАБА ТРЕЋЕ МАКЕДОНСКЕУДАРНЕ БРИГАДЕ[1]

НАРЕДБА

Команданта Главног штаба Н.О.В. и П.О. Македоније од 21 јуна 1944 године:

I

Према указаној потреби чине се следеће измене у штабу 3. македонске ударне бригаде:

1. — За команданта друга Тихомира Милошевског, досадашњег команданта исте бригаде;

2. — За пол. комесара друга Бориса Чушкарова, досадашњег пол. комесара 3. ударног батаљона исте бригаде;

3. — За пом. команданта друга Васила Караангеловског, досадашњег команданта 3. ударног батаљона исте бригаде;

4. — За пом. пол. комесара друга Злата Биљановског, досадашњег пом. пол. комесара исте бригаде;

[5] Славчо Трнски, командант бригаде „Чавдар"

• Трифун Трифунов, руководилац батаљона „Христов Ботев".

[7] Бугарска бригада „Георги Димитров" формирана је маја 1944 год. у Јабланици од бугарских војника нз Лебана који су се предали нашим јединицама.

[8] Главни штаб НОВ и ПО Македонија

[1] Оригинал, у рукопису, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

5. — За начелника штаба друга Косту Јашмаковског, до сада на служби у Главном штабу;

6. — Другове: Кирила Михајловског, Бору Милевског и Ивана Танева разрешавам њихових досадашњих дужности, али до новог постављења остају на служби у бригади.

Распоред ступа на снагу од дана обнародовања наредбе.

Командант,
генерал **Апостолски**[2]

БР. 84

ИЗВЕШТАЈ ГЛАВИОГ ШТАБА НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ ОД ЈУНА 1944 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О РЕЗУЛТАТИМА БОРБИ У ИСТОЧНОЈ МАКЕДОНИЈИ ОД 20 МАЈА ДО 20 ЈУНА 1944 ГОДИНЕ[1]

Још док је трајала бугарска офанзива[2] на нашу слободну територију Куманово—Кр. Паланка—Врање, наше македонске, косовске и српске јединице[3] прешле су у контраофанзиву према Источној Македонији, при томе су наишле на јак отпор бугарске окупаторске војске која је против нас употребила артиљерију и авијацију, али није успела да нас заустави у извршењу наших планова.

Тако је од 20 маја до 20 јуна вођена 21 жестока борба које су све до једне завршиле пуном нашом победом[4]. Разбијено је 8 дружина и 5 рота, при чему је убијено 597 војника и офиц, од којих један потпуковник и 2 мајора, и неколико стотина рањених. Заробљено је 314 вој. и офиц., од којих је 75 на челу са поручником Цветаном Томовим добровољно ступило у наше

[1] Михајло Апостолски, командант Главног штаба НОВ и ПО Македоније

[1] Извештај је послат, преко радио-станице Главног штаба НОВ и ПО Македоније у виду депеше на српскохрватском језику. На депеши нема датума, а послата је, највероватније, 25 јуна 1944. У књнзи депеша (у архиви В. И. И.) она се налази између двеју депеша које носе датум 25 јун.

* Почела 30 апрнла и трајала све до 20 јуна 1944 години. У овој офанзивн учествовали су, поред разннх полиписких снага, Четрнаеста и Двадесет девета днвизија, Први армиски пук, Први и Други коњички пук, Трећи и Двадесет трећи пешадиски пук, Четрнаеста ловна дружина и друге мање јединице.

[1] Трећа македонска ударна бригада, Пета и Ш»ста јужноморавска бригада. Косовска брнгада и разне мање јединице и позаднинске установе НОВ и ПОЈ

[4] Борбе су вођене: на огранцнма пл. Осогова, код с. Саса и с. Лакн. на путу Струмица — Берово, на пл. Круша, код Дојрана, код с. Костурино, на планинама: Плачковица. Пониква. Султан Тепе. Чупино Брдо Ретки Буки, Бабина Пољана и др. Подробније о тим борбама види у док. бр. 89.

редове. Заплењено је 3 топа, 53 тешка митраљеза, 13 минобацача, 1 радиостаница, 11 камиона, 13 пушкомитраљеза, 496 пушака, 570 мина за минобацач, 249000 метака, 42 коња, разне ратне опреме, 10 кола хране и много другог материјала. Детаље о овим борбама јавићемо накнадно.

БР. 85

ИЗВЕШТАЈ БОРКА ТЕМЕЛКОВСКОГ ОД 26 ЈУНА 1944 ГОД. ДОБРИВОЈУ РАДОСАВЉЕВИЋУ О БОРБИ ДРУГЕ МАКЕДОНСКЕ БРИГАДЕ ПРОТИВ БУГАРСКЕ ВОЈСКЕ КОД С. РАДЊА[1]

Драги друже Орце,

По неку случајност, патрола која је требала да ти донесе писмо од 20-тог[2] вратила се, сад ти га поново шаљем.

23-ег дошла је војска из Велеса,,400 душа, која преко Боула дошла је на нас код Радње. Из велике даљине тукли су наше позиције минобацачима и артиљеријом (малим топчићима). Ми смо били ван села према Кожуфу. Цео су дан остали на терену, а ми смо своје позиције напустили у мрак. Повукли смо се на Голему (вис један). Непријатељ је остао и други дан на терену истом. Пошто смо ми били повучени, спустио се у село и запалио много кућа. Немајући обавештења нисмо могли оценити све снаге нове на целом терену и његове намере. Задржали смо се на истом месту док се наше послате за обавештења патроле врате. По ноћи смо стално узнемиравали непријатеља с тим што смо мале групе слали да га на позицијама пронађу и ударе га (припуцају). Он је и данас на том положају. 25-тог смо га напали. План операције је био одличан. Напали смо га са три стране. У прво време дао се у бекство а наш I бат. наступио и заузео њихове положаје. Грешка коју је направио Цветан[3] довела је до тога да нисмо успели изгонити га оданде. Цветан је требао по плану да једном јаком снагом обезбеди себе с бока, која је требало да поседне један срт[4], а мањом да отпочне напад. Он је наредио неком командиру поседање срта, али га тај није поседнуо, те је баш у свом наступању био ударен са "леђа од јачих непријатељских снага. У том случају морао је да отступа. Само та грешка је осујетила целу операцију. Само још мало

[1] **Оригинал, у рукопису, на српскохрватском језику, налази се у архиви Исторнског одељења ЦК СК Македоније.**

[г] **Види док. бр. 81.**

[5] Народни херој Иле Игев Јовановски. Погинуо 1944 **године, у с. Здуње, у борби против бугарске војске као заменик командаита Пеге** македонске ударне бригаде.

[4] **Гребен**

времена је требало па да непријатељ напусти и топове и тешке митраљезе и да се да у бекство. Снага која би посела срт то би омогућила. Кад се задатак давао Цветану наглашено је било да само од поседања јачом снагом срта зависи успех целе операције. Наше мање снаге које су пришле са десног бока и зашле чак у његову позадину нанеле су губитке доста непријатељу. Кад је Цветан почео наступати, Бугари су ради сигурности повукли комору до самих наших снага које су пришле од позади. Кад су дошли до самих наших снага, наши распалили јаку паљбу у комору тако да су целу поништили. Колона једна која се приближавала Бугарима у помоћ а прошла поред самих њих исто је добила жестоку ватру од наших. Друга снага која од правца Стрмашева ишла у помоћ Бугарима исто је ударена од наших и натерана на враћање. После неког времена наши морали су отступати. Паника код Бугара се видела по томе шт^ су почели да туку топовима и минобацачима своје положаје на месту где им је била главна снага и неколико тешких митраљеза а оданде повукли бацаче, бацили су најмање 10 мина. Наше су снаге најзад повучене. Имамо 2 мртва која су пала око п. митраљеза: 1 нишанџија који је први пао а други помоћник који је отрчао да спасава п. митраљез. П. митр. пао у плен. Имамо и 4 рањена[5]. Напад је био у 4,30 ч. Снага је било око 500 Бугара. За грешку биће Цветан позван на одговорност.

Ми одавде данас правимо покрет. Идемо на ниже. Остављамо на прузи сталну тројку за сечење телефона и постављање мине. На друму Мрежичко—Д.[емир] К.[апија] исто која не сме дозволити да дан телефон ради. На друм Прилеп—Кавадар шаљемо исто.

Исту ноћ кад смо ми напали Бугаре овде, Добри[6] је добио задатак да оде у Будур Чифлик близу Д.—Капије одакле би дигао храну. Он је нешто брашна дигао и послао а оданде продужио са 2 десетине на Д. Капију. Напао је путнички воз који је у моменту наишао. Из близине 400 м припуцао. За Д. Капију је требало да иде са већом снагом, но изгубили су се на путу и гурнуо само са 2 десетине. Добри се доста поправио.

Шаљем ти летак један који ћемо умножити и растурити. Подписан је од Шт. бриг. Прочитај га и пиши о њему, нарочито ме интересује зато што сам га ја писао.

Мере у бригади:

Формирамо пратећу од 3 тешка и м. минобацача. Засад би узели још један амер.

[5] Непријатељски губици нису познати.
• Лазо Калајџијевски

I бат. замен. ком. долази Димче[7] инжињер. Барсунов[8] остаје чл. штаба III бат. Ђорђе[0] из Прилепа команд. Блаже[10] зам. Иљо[11] политички, Кочо[12] курир зам. Руководство пратеће: Борис[13] из Бој. [анчишта] команд. [из] полит. к[14]. Прилепчанац. Чим дође оружје одмах би требало формирати 4-ти батаљ. а бит. [ољски] гурати на свом терену. Писмо твоје о односима са Гр. [цима][15] нисам још спровео нити прочитао. Време ми недостаје, нарочито због тога што је бригада стално у борби и покрету.

Са Достом[16] стално одржавам везу.

Добио сам од тебе вести и материјал. Исто сам добио писмо.

Пиши мало опширније.

Раније смо послали брашно и нешто оваца.

Шта је са бригадним листом? Пошаљи вести.

Пошаљите нове Прилепчанце, нарочито Ценку[17].

Шаљи преко Досте што има за мене, сигурније је. Овом патролом сад пошаљи све што има.

Шаљем ти један ручни сат. Заплењен је од Бугара.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

26-У1-1944 год.
Положај

Много друг. поздрава
Борко[18]

[7] Војин Драшкоци. Погинуо у авионској несрећи 1952 године.

[8] Рус, подофицир Црвене армије. Као немачки заробљеник пришао партизанима 1943 године.

• Ђоре Дамевски

[10] Блаже Трпеновски

[11] Илија Митровски

[11] Пецо Божиновски

[13] Боро Златевски

[14] Није утврђено

[15] Види док. бр. 77

" Вера Ацева

[17] Цена Тутевска

[18] Борко Темелковски

БР. 86

ОБАВЕШТЕЊЕ ЦВЕТКА УЗУНОВСКОГ, ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ, ОД 28 ЈУНА 1944 ГОД. ДОБРИВОЈУ РАДОСАВЉЕВИЋУ О БОРБАМА ПРВЕ МАКЕДОНСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ И КОСОВСКЕ БРИГАДЕ ПРОТИВ НЕМАЦА И БАЛИСТА КОД С. ВЕЛГОШТА[1]

Драги друже Љубо[2],

Дуго је већ прошло од како нисам добио писмо од тебе. Писао сам ти неколико пута опширно, али до сада нисам добио никакав одговор. Последња патрола која је дошла од Дејана[3] донела је „Илинденски пат" 4 бр. и остали материјал, али писмо од тебе није донела. Ја сам питао ову патролу да нису изгубили писмо. Они су ми рекли да им није дао никакво друго писмо Дејан. Ја не могу веровати то. Писмо је сигурно било од тебе, али изгледа да су га изгубили или курири који су дошли до Дејана или пак курири који су пошли од Дејана. Питаћу Дејана, а и ти ако си послао писмо саслушај курире. Ми се овде страшно секирамо јер не знамо ништа за Темпа[4], а вероватно ти си о томе писао. Пиши ми опширно за све, нарочито за Темпа.

Ми смо овде формирали и I Косовско-метохиску Н.О. ударну бригаду[5]. Немци, после последњег добивеног ударца код Локова[8] припремили су другу офанзиву са главним снагама из Струге. Ми смо осујетили њихову офанзиву. 24-У1 Немци су требали да отпочну са офанзивом. Ми смо 23-У1 у 4 ч. ујутро напали на немачке и балистичке снаге које су се сконцетрисале код села Делогожде (близу Дрима). Борба се водила од ујутро (4 ч.) до учеве (7 ч.). Борба је била непозната досад у нашим борбама, жестока: водила се прса у прса бомбама, на растојању од 10 и 5 метара. Борбу је водила I Косовска бригада. Наши су прво отступили, а Немци су полако ишли напред. На следећим по-

[1] Оригннал, у рукопису, на српскохрватском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

* Добривоје Радосављевић

[3] Киро Георгиевски

[4] Светозар Вукмановић-Темпо налазио се на сектору Врање-Куманово.

[5] Прва косовска бригада формирана је на Караорману 15 јуна 1944 године. У састав бригаде ушли су два косовска батаљона и једна руска чета. Руска чета била је састављена од заробљеника-црвеноармејаца који су прншли партизанима.

' Борбе код с. Локова вођене су од 1 до 4 јула 1944 године. Непријатељи (балистн и Немци) имали су око 50 мртвих, а Македонска и Косовска група батаљона само једног мртвоП. Заплењено је два минобацача, три пушкомитраљеза, 20 пушака и др. (према саопштењу Главног штаба Македоније, док. бр. 78).

зицијама, које су биле повољне за нас, дочекан је непријатељ на 50 метара и ту је била најжешћа борба. После два сата ове жестоке борбе Немци су били разбијени, наши су их гонили све до 7 ч. увече. Непријатељ је имао на лицу места 18 мртвих (Немци) и 2 балиста, заробљена 3 Немца. Запљењено 9 пушака, 2 шмајзера и нешто муниције. Ми смо имали једног мртвог и 12 лако рањених. Непријатељ је тукао наше позиције са тешким минофрљачима и топовима. 25-У1 добили смо један авион, који је бацио једну радио-станицу (за Енглезе)[7], 20 немачких пушака, 2 пушкомитраљеза, нешто кошуља и муниције; вечерас чекамо других авиона. Сада ћемо се служити са енглеском станицом и то само 2 сата дневно од 4 ч. после подне до 6 ч. Зато Викум[4] нека нас зове и слуша од 2 ч. после подне, а Васко[9] у 3 ч. после подне.

Курир који је пошао за Пека Дапчевића убијен је и писма која је носио пала су код непријатеља.

Будући да у то време нисмо имали везу са Темпом, ја сам Пеку послао азбуку и кључ који ми је дао Темпо за рад са Пеком и писао њему да се повежемо преко радио-станице. Ради тога требамо да изменимо и азбуку и таласе и кључеве. Ако имаш могућности јави за ово Темпу.

Другарипа Иљка[10], члан I Об.[ласног] к.[омитета], убијена је од балиста, а Петре[11], исто члан Об. [ласног] к. [омитета], ухапшен је од балиста и не знамо даље шта је било са њиме.

Из Крушева дошло је још 20 нових бораца, дошао је и одговоран друг Среског комитета и тражио да разговара са мном. Крушевска организација нема везу са Об. [ласним] к.[омитетом] од како је пао Јане[12] у Прилепу. Ја сам опширно разговарчо са одговорним другом из Крушева, дао сам му моје савете и помогао како да се повеже са Прилепом. ПсЈсле убиства Јанет.ч у Прилепу изгледа да рад слабо иде. Мислим да ће требати да се тамо пошаље неког јачег кадра.

Јулски[13] и Ратка[14] исто тако немају већ месец и по везу са Иваном[15]. Ја њима такође дајем само савете. Њима могу највише помоћи.

[7] Енглеска мисија
[6] Петре Чаевски
• Васко Петковски
[10] Иљка Присађанец. Погинула јуна 1944 год., изнад с. Никифорова, приликом покушаја да се пребаци за Кичево.
[11] **Димо** Ристовски. Убили га балисти, јуна 1944 год., на путу између Гостивара и с. Вруток.
[12] Киро Гавриловски, члан Другог обласног комитета КП Македоније
[15] Александар Крстески, члан Другог обласног комитета КП Македоније
[14] Ратка Крстеска, члан Другог обласног комитета КП Македоније
[14] Благој Талевски, секрегар Другог обласног комитета КП Македоније

Из Грчке Македоније дошло је још 45 нових бораца, односно стари партизани који су били код Грка. Треба по њиховом питању да се разговара са Ц.К. Грчке и да се донесе јасан став, јер овако не ваља.

На терену Крушева формирали смо један мали одред[16].

Са Планинским[17] немам већ месец дана везу, сад сам посл.чо патролу до њега.

Шаљем ти 25 к. ,,Ка питању лењинизма", 80 к. „Народен војник"[18], „Марш I М. бригаде" и нешто енглеског материјала.

Сада поздрави много све другове из II бригаде а теби и Љиљку много здравља.

28-У1-944 г. **Абас**[19]
Положај

БР. 87

ИЗВЕШТАЈ ВЕРЕ АЦЕВЕ ОД 4 ЈУЛА 1944 ГОД. ДОБРИВОЈУ РАДОСАВЉЕВИЋУ О РАСПОРЕДУ ОКУПАТОРСКИХ СНАГА У КАВАДАРСКОМ СРЕЗУ И О НАПАДУ ГРУПЕ ПОЗАДИНСКИХ РАДНИКА НА ОКУПАТОРСКУ ОПШТИНУ У С.ЧИЧЕВО[1]

Драги друже,

Пошто није било ничег хитног за тамо, патролу нисмо послали одмах, него смо је искористили за ликвидацију једне општине[2].

Ситуација овде је следећа:

1) Војска која је била у Бошаи и на Кожуфу поново се вратила у с. Радња и спалила последње 2—3 куће и неколико бачија које су раније биле поштеђене[3]. Део велешких трупа, око 150 људи, повукао се у Велес. Остале, са једним делом мре-

[16] Крушевски одред је формиран почетком јуна 1944 год. од 15 бораца. Почетком августа имао је већ 300 бораца, и послужио као језгро за формирање Петнаесте (крушевске) бригаде, 12 августа 1944 године.

[17] Стоилко Ивановски

[19] Лист Прве македонске ударне бригаде

" Цветко Узуновски

[1] Оригинал, у рукопису, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

[г] У с. Чичево. На општину је напала група позадинских радника Кавадарског среза и курири Друге македонске ударне бригаде, крајем јуна 1944 године. О резултату акције види тач. 7 овог документа.

[5] Село Радњу бугарске окупаторске трупе спалиле су двапут: јуна 1943 и јула 1944 године.

жичких трупа које су биле на терену, повукле су се у Конопиште, где су вршиле велики терор над становништвом, којем нису дозвољавале да иде на рад; пребијале су људе без икакве кривице итд. Чули смо да су убиле некога, али још не знамо сигурно. Из с. Мрежичко отишле су оне трупе које су биле дошле још зимус као појачање; остало је само 50 војника који причају да ће доћи нови. У Кавадарцима се налазе старе трупе од 150 војника, 40 жандара и око 20 контраша. Сем оног пограничног гарнизона под командом мрежичког штаба, редовне страже на прузи и у Кавадарцима, нема нигде више никаквих непријатељских снага. Потпуно безвлашће.

2) Због исељавања[4] скоро сваког дана су ишли и иду да протестују људи из НОК и други. Два до три пута ишли су масовније да протестују. Последњи пут када су ишли, обећали су им да ће до понедељка, који је прошао, дозволити да се врате у своја села. Сељаци из Горног и Долног Дисана, као и још из неких других села, већ су се вратили (сада смо сазнали да их поново евакуишу); за друга села нема још ништа. Иначе су сељаци већ почели сами да крше наредбу и да беже у своја села, нарочито у она где нема трупа. Верујем да ће се убрзо прекршити наредба.

3) У вези с оним што сам ти писала о несхватању „Нове Југославије", онај човек није члан С. К., већ бивши бугарофил, а сада наш симпатизер. С. К. нема такав став. Али је чињеница да широке народне масе овде још нису схватиле нашу линију. Ми смо по том питању предузели следеће мере:

Прво, поставили смо да се редовно и свуда, на конференцијама. у обичним разговорима са људима на састанцима НОК-а, скојевским активима и др., објашњава о новој, демократској и федеративној Југославији, у коју улази и Македонија као равноправна чланица. И друго, умножили смо први чланак из ,,Пролетера"[5] од др. Тита, од кога ти шаљемо један примерак (нисмо га превели зато да не би чланак изгубио од своје суштине, јер до сада нисмо преводили); умножићемо и широко растурићемо и чланке из „Илинденског пута"[6] од Маре, Бана и Чента.

4) Мобилизација се врши на оним теренима где до сада нијо вршена. Пошто се ових дана бригада вратила на један од тих терена, ми смо им дали податке о људима које они треба да сакупе. У селу Ресави, где је бригада била један дан, сакупила је 63 човека, а у Праведнику 13. Извршиће мобилизацију још у неколико села. У равници су другови позадинци почели да мобилишу у два села: Шивецу и Трстенику; изашло је 17 људи, а у

[4] Видн док. бр. 76.

[5] Титов чланак (у „Пролетеру" бр. 16) „Национално пнтање у светлости Народноослободилачке борбе"

* Орган Народноослободилачког фронта Македоннје

истима има за излазак још 10—15. У осталим селима у равници биће извршена мобилизација у току ове недеље.

5) Свештеника[7] ће узети бригада, јер се налази на том терену.

6) Другарице за рад не шаљи сада, јер не могу да раде док се не врате сељаци натраг.

7) Једну групу од 7 људи, две патроле и два др. позадинца послали смо да ликвидирају општину у Чичеву, Велешки срез[8]. Заплењено је: 1 коњ са седлом, 7 пушака, од којих 5 српских и 2 руске, 4 писаће машине, од којих 3 нису сасвим исправне а 1 сасвим нова, и хартије за халву око 10—12 кг. Нису успели да отворе касу и претресу целу општину, јер је ова дубоко у равници и близу Градског, а при томе су им још побегли сеоски пандур и секретар. Иначе су спалили архиву унутра у згради и ставили метке у ватру, како је сељаци не би угасили. Да ли је изгорела не знамо. У та села нисмо продрли, те ће акција много помоћи у томе.

8) Пушке, 1 машину, коња и седло дали смо бригади. Аврам[9] је рекао да ти тражиш седло. Хтели смо да ти пошаљемо једно, али нам је Љиљак[10] рекао да су ти они послали. Нову машину смо задржали за друга Ненка. Пошто се он налази на терену бригаде, Љиљак ће је послати када буде слао патролу.

9) Патрола која је била преко Вардара да би ухватила везу са III бригадом, вратила се и каже да се III бриг. пребацила у Грчку, док је одред Осоговског[11] остао да дејствује на терену који му је био раније додељен. Одред је био чак до Ниша и водио је велике борбе све док се није повезао са III бриг. Из одреда је било једно писмо за тебе, али како ја нисам била овде, Јасмин га је послао Љиљку, који ће ти га сигурно послати.

10) Из 51[12] је дошла патрола; довела је само 1 другарицу. Сресни комитет се повезао са Крушевом, док са Обласним комитетом нема везе. Послали су курира код Ивана[13], али су им одатле одговорили да ће, када буде потребно, они њима слати курире. Али, прошло је толико времена а нема ништа. Према причању патрола, тамо су се неки другови закачили између себе око неких личних ствари и не врше посао како треба и како могу. Патрола сада седи по 10 дана и када поново дође, на

[7] Јован Гелев

[8] Напад је извршен крајем јуна 1944 године.

[9] Трајко Марковачев, курир Трећег обласног комнтета КП Македоније

[10] Борко Темелковски, члан ЦК КП Македоније.

[11] Димче Марјановски, командант Плачков-ичког партнзанског одреда

[11] Прнлепа

[15] Благој Талевскн, секретар Другог обласног комнтета КП Македоније.

крају јој дају или не дају везу. Писала сам другу Санданском[14] о томе шта причају патроле и рекла да предузме мере.

11) Ја немам везу са С. К.[13]. Још раније послали смо неколеко курира са терена, али их нико није сачекао. Од Ђурђе"[5] немам одавно патролу, те не знам, можда она одатле има везу с њима.

12) Умножени чланак[17] послали смо свуда где смо имали везу.

13) Хартију, преко 2.000 листова, шаљемо. Послаћемо још мало.

14) Радиоапарата имамо доста, али ниједан не ваља. Ми смо сада поправили један, али му опет скала не ваља и само на срећу ухватимо неку станицу. Одред Планинског[18] запленио је 4 радија. Наручили смо да нам пошаљу по патроли.

Купили бисмо[19], али нисмо нашли још никога који би га прошверцовао, пошто се сада ови не продају без дозволе полиције.

15) Здравета[20] шаљемо тамо, јер код нас не свршава посао, а у бригаду не може да иде.

16) Због исељавања не можемо доћи до масти одмах, стога вам шаљемо овчију још мало.

17) Овог момента Јасмин[21] нам је дао неки материјал који су послали из Ко.[22], али не знамо одакле су га добили, јер не пише. Ја сам га на брзину прочитала и шаљем га теби, јер ћеш ти моћи да даш упутства ако треба нешто да напишемо. Према језику, то је писао неки Кавадарчанац. Како ми се чини, ово су кли ванчовистички или бугарофилски материјали, који се широко растурају у Кв. Изгледа да су били тангирани, те су ово издали. Пошто сам га сада добила, а не можемо да га прекуцамо, пошаљи нам после 1 примерак. Човек који нам је послао овај материјал тражио је наше мишљење. Јасмин му је написао писмо од 12 страница. Када га будем добила, послаћу ти га. Она друга писма, која је писао Јасмин када је био у граду, узео је ЈБиљак, те он може да ти их пошаље.

18) С. К.-у у Ђевђелији шаљем чланак. Писмо ћу писати други пут, јер сада немам времена.

[14] На кога се односи није утврђено.

[13] Сресни комитет КПМ Прилеп

" Маца Карбева, члан Трећег обласног комитета КП Македоније

[17] Чланак друга Тита „Национално питање у светлости Народноослободнлачке борбе"

[18] Стоилко Ивановски, позадински раднк Велешког среза. Мислн се на Азатски партизански одред — „Трајко Петкановски", којн је у то време дејствовао на велешком терену.

" Радиоапарате

[м] Здраве Наумов, борац Друге македонске ударне бригаде

[81] Мнто Хацн Василев, члан Трећег обласног комнтета КП Македоније

" Кавадарци

19) Шаљемо 12 кутија цигарета и 1 машиницу за повезивање материјала.

20) Шаљемо обе патроле, јер једна не може да донесе материјале. Вратите обе.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

4-УП-1944 г.

Са др. поз.
Вера[23]

П. С. Ако имаш Историју, пошаљи нам да умножимо неку главу. Пошаљи нам Коробова[24], јер немамо никога да нам ради у техници. Хоћемо да умножимо неке народ. ослоб. песме. Пошаљи нам све што имаш.

БР. 88

ОБАВЕШТЕЊЕ БОРКА ТЕМЕЛКОВСКОГ ОД 4 ЈУЛА 1944 ГОД. ДОБРИВОЈУ РАДОСАВЉЕВИЋУ О РЕОРГАНИЗАЦИЈИ ДРУГЕ МАКЕДОНСКЕ УДАРНЕБРИГАДЕ[1]

Драги друже Орце,

Већ неколико дана налазимо се преко Црне[2]. Били смо у Ресави где смо извршили мобилизацију. Одржан је митинг и дата је наредба да се сви сељаци из других села врате својим кућама. Дигли смо 63 нова. Сељаци су отишли својим кућама. Оно што је остало сели се сад. На овом терену остали смо ради реорганизације. Сутра формирамо 4-ти батаљон (тиквешки). Бит. батаљон шаљемо у правцу свог терена. Овде ће кроз Мариово направити неколико акција и извршити мобилизацију, доћи тамо[3] где би оставио нове а узео своју чету (Стифа[4]). Оданде би кренуо за бит.[ољски] терен. Ти ћеш се сигурно наћи са њима и разговарати. Прилеп. батаљон полази одавде преко друма, правац Богумила[5]. Задатак има: извршити мобилизацију на целом терену, направити неколико акција успут и путем акције снабдети се експлозивом и припремати добру акцију на пругу Вел.[ес] —

" Вера Ацева, секретар Трећег обласног комитета КП Македоније
[54] Киро Базерков, борац Друге македонске ударне бригаде

[1] Оригинал, у рукопису, на српскохрватском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније
[8] Црна Река
® У с. Зборско, базу Главног штаба Македоније
[4] Стеван Димовски
[5] На карти: Богомила

Пр.[илеп]. Ако му се опстанак погорша с ове стране, после акције прелази с оне стране пруге. Задатак има путем да оствари канал са Тиквешом и држи сталне и редовне везе са шт. бригаде како би исти могао редовно издавати наредбе у односу на њега.

Штаб бр-де и 2 тиквешка бат. остају на терену Тиквеша. За тај терен задатак био би: удар на пругу, користити момент и на Кавадар, вршити и даље мобилизацију, помоћи позадини за више учвршћивање народ. власти. Са овим батаљонима који се двоје нисам се решио да пошаљем некога из штаба бригаде. Једини из истог који могу да се шаљу негде, то су Борче[0] и Мајка[1]. Битољ. бат. одавде нисам могао одредити задатке за тамошњи терен. Као најглавније за њих је (како ја мислим) да врше сталне, макар и мале акције на буг.[арској] територији[8] и изврше широку мобилизацију на том терену, тако да ускоро формирају нов батаљон. Поставити чврсту везу са градом и извлачити што више бораца из града. Кад стигну код Дејана[9], одред[10] би ушао у састав батаљона. Дејан ако може кретао би се са њима. Какве ће акције и где вршити остаје да тамо на лицу места виде. У том батаљону су више од пола небитољчани. Одлазак на тај терен за небитољчане је појава која их је много погодила. Неки (од нових) чак и одбијају да иду тамо! Првом приликом (кад се бројно појача) вратиће назад све Тиквешане. Штаб батаљона, макар да је прошао кроз борбе, бојим се да ће се изгубити у новој за њих ситуацији (без бригаде — самостално дејство). Његов најновији састав знаш. Да ли ће му Дејан помоћи у довољној мери?

Формирањем новог батаљ. кадар се врло смањио. Сви који су сад руководећи су млади. Партија се скоро стопила у војску. Имамо десетине без партијаца. Сав руководећи кадар за нови бат. је извучен из Тикв.[ешког] батаљона, изузев Кагина[11] из Прилепског. Најболније питање — ОРУЖЈЕ и КАДАР! На терену се по нешто налази, но врло слабо. Кад би имали оружје, могли бисмо мобилисати колико хоћемо!

Окупатор на овом терену врло слаб. Чули смо да се војска из Мрежичког сели. Неки дан продавали су војници пуно вој.

[11] Наум Наумовскн, политички комесар Друге македонске ударне бригаде

[1] Методије Поповски, командант Прилепског батаљона у Другој македонској ударној бригади

« Македонија под бугарском окупацијом

' Кнро Георгијевски

[10] Овај одред (ресенско-охридски) ннје званично формиран. Он је настао на тај начин што је, при проласку Прве македонско-косовске бригаде, децембра 1943 год., на терену Преспе остало десетак болеснх бораца око којих су се касније окупили нови, тако да је крајем марта 1944 год. одред бројао око 65 бораца. После формирања Прве македонске ударне бригаде (јула 1944 год.) одред је ушао у њен састав као посебан батаљон.

[11] Илија Андреевски

ствари сељацима. Магацине су празнили и ствари вукли доле. Народ прича да се војска из Мрежичког настанила у Кавадару. У Мрежичком остале много слабе снаге. Изгледа да војска иде на пругу, а више вероватно за горе (Србија). Није чудо да се окупатор у оваквој ситуацији реши на привремено (?) напуштање овог терена! Нужно је користити ситуацију, очиститл брзим дејством све мање његове пунктове и потпуно овладати тереном. Јачом снагом ударити на Кавадар и пругу. Много нам смета што немамо експлозива. Ненаоружаних имамо пуно.

Нове шаљемо тамо на обучавање. Можеш опет од старијих нешто послати.

Пратећу овде смо расформирали као чету. Једно одељење митраљеске добио I бат., остало по једно тиквешким.

Добио сам твоје писмо од 24. VI. Са њим сам добио и материјал: радио-вести, и песме Венка[12] и за Питуа[13]. Писмо ти нисам писао, зато га и није било у стварима. Достино[14] сам ти послао да видиш. Добио сам преко Шт. бригаде и писмо које си писао Дости о плану за дејство бригаде. Из обадва сам разумео задатке и приступио испуњавању.

Писмо по питању односа са Грцима спровешће се[1Г>]. Ја га још нисам прорадио. Али против немам ништа. Прочитао сам га. Пустио га у бригаду, ја га нисам потписао...

Овдашњи талиј. митраљез има 2 цеви, али без резерве не може уопште радити зато што се врло брзо загрејава. Ови из пратеће кажу да су дигли целу муницију где је била закопана, а известили су да је било отприлике за сваки митр. по 1000 мет.

Места за авионе[16] на овом терену има доста, но тешко би могли примити. Теже него тамо.

Хартију Доста ће ти послати.

Шаљемо машину за Венка.

Дошао у бригаду поп[17]. Добровољац је. Дао је и радио. Од данас има бригада и радио. Пошаљи (ако знаш) таблицу за вести.

После борбе код Крњева[18] Бугари су дошли (око 600) за нама. Не знајући о њиховим намерама (да ли је офанзива или не), нисмо смели предузети одмах напад. Држали смо фронт не-

[15] Венко Марковски

[11] Народни херој Кузман Јосифовски, члан ЦК КПМ и Главног штаба Македоније

[14] Вера Ацева, секретар Трећег обласног комитета КПМ

[15] Види док. бр. 77.

[16] Реч је о англо-америчким авионима (који су требали да допреме ратну опрему за другу македонску бригаду).

[17] Јован Гелев

[18] Борба код а Крњево вођена је 19 јуна 1944 године.

колико дана. Имали смо стално чаркање и 2 борбе. У једној смо ми имали 3 жртве. Други пут је непријатељ панично бегао. Официри су стрељали војнике који нису хтели да наступају према нашима. То су наши гледали са положаја. Непријатељ је имао жртве, тачно?

Летак нисмо издали. Пошто га нису (Об. К.) умножили на време, а и после ми се види опширан, те сам се поколебао немајући од тебе примедбе.

Осећам потребу за разговор с тобом, но увек се нађе по нешто које ме држи да не долазим. Нова реорганизација не пушта ме. Штаб бригаде сад је добар а и могао би да гура сам неко време. Ја мислим да је потребно отићи са једним од батаљона који иду на самостално дејство. Ако бих отишао са прилепским, могао бих нешто предузети и са одредом у Азоту. Оданде мислим да бих могао помоћи да се организује позадина на прилепском терену, па и у самом граду ако бар нешто постоји. Тамо је позадина врло слаба. Могао бих исто и са битоњ. да одем. Засад сам решио да останем са шт. бригаде, а даље, чекам твоје писмо па ћу према истом поступити.

Откад смо се растали па све до сада био сам са здрављем врло слаб. Примио сам нешто разних инјекција. Сад сам добро.

Сад смо баш добили извештај да је војска из Мрежичкаг вршила напад на логор[1a] где смо били („Голем"). Отишли су (цела војска) горе на саме границе и оданде спустили се надоле. Са прве борбе код Радње[2]" дезертирали су 3-јица који су се у Конопишту предали и они су провалили логор. Обавестили су да смо умирали од глади, па изгледа зато се и Бугари решили да нападају. Половина од ове војске отишла је за Велес, а пола се назад вратила. Долазе нови војници у цивилном оделу који ту требају да приме спрему и оружје.

Идемо за Дреново са истим циљем као и Ресава[21]. Вршимо даље мобилизацију. Све заједно има их 100. Више не бих имао.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

4-УН-1944 г.
Положај

Много другарских поздрава
Борко[22]

" Логор Друге македонске брнгаде налазио се изнад с. Радња. При нападу, логор је био празан. Напад је извршен почетком јула 1944 године.

[80] Борба је вођена 20 маја 1944 године. Непрнјатељски губици ннсу познати, а Друга македонска ударна бригада имала је два лако рањена.

[11] Ради организовања заседа на друму Прилеп-Кавадар

[8J] Борко Темелковски-Љил»ак

БР. 89

ОБАВЕШТЕЊЕ МАРЕ НАЦЕВЕ, ЧЛАНА ЦК КН МАКЕДОНИЈЕ, ОД 9 ЈУЛА 1944 ГОД. ЉУБЧУ АРСОВУ О БОРБАМА ПРОТИВ БУГАРСКИХ ОКУПАТОРСКИХ ТРУПА У ВРЕМЕНУ ОД 20 МАЈА ДО 20 ЈУНА 1944 ГОДИНЕ[1]

Драги друже Коле[2],

Као што смо ти раније писали, пре два месеца непријатељ је искористио затишје на Источном фронту и предузео офанзиву[3] против нас (намеравајући да уништи нашу младу Н. О. војску, Г. Ш. и људе који су дошли за Народно собрање). Али се веома преварио; рачуни су му ометени. Наша војска му је задала велики ударац. О важнијим борбама које смо водили пишемо ти. То су:

20 маја пробили смо непријатељски фронт на Кривој Реци. Борбе су се водиле читав дан на огранцима Осогова. Убијено је 27 непријатељских војника и официра, а заробљено: 1 митраљез, 4 коња и др.[4]

22 маја после подне разбили смо једну чету 49. п. п. код села Саса. Убијена су 32 војника и официра, а заплењено: 4 митраљеза, 2 пушкомитраљеза, 30 пушака, 3 коња, 10.000 метака и др.[5]

24 маја: На Голаку и код села Лаки (Плачкавица) разбијене су три колоне, у јачини од по један батаљон, 48. и 49. п. пука. Убијено је 87 војника и официра, заробљено 32 војника; заплењено: 1 топ, 1 минобацач, 9 митраљеза, 7 пушкомитраљеза, 30.000 метака и много друге опреме[6].

26 маја, на путу Струмица—Берово, разбијен је и делимично уништен један батаљон 48. п. пука. Убијено је 73 војника и официра. Заробљено: 30 војника и 1 официр. Заплењено: 4 митраљеза, 85 пушака, 5 пушкомитраљеза, 60 граната за минобацаче, 15.000 метака и друга опрема[7].

28 маја: разбијена је и делом уништена посада пограничне карауле на Беласици. Убијено је 29 војника; заробљено 5 вој-

[1] Препис документа налази се у архнви Војноисторнског института ЈНА.

[1] Љубчо Арсов

[1] Види док. бр. 61.

[4] Губици Треће бригаде у овој борби: један борац погинуо и два рањена (подаци о овој борбн. као и о следећим борбама, према казивању Злата Биљиновског и Тихомира .Мнлошевског).

[5] Бригаде (Трећа македонска н Косовска) нису имале губитака.

' Бригаде су имале шест погинулих бораца.

[7] Губици Треће бригаде: један погинуо.

ника; заплењено: два митраљеза, 33 пушке, 5.000 метака, 3 коња и др.[8]

30 маја на Круши-планини: разбијен је један батаљон 21. п. пука са једном групом контраша. Убијено је 33 војника и официра; заробљено 6 војника; заплењено: 2 митраљеза, 12.000 метака, 14 пушака[11].

31 маја: Северно од Дојрана разбијена је једна чета 48. л. пука. Убијено је 37 војника; заробљена 2 војника[10].

I јуна: Између села Костурино и Струмице вођена је читав дан борба са два батаљона 48. п. пука. Непријатељски фронт је разбијен. Убијено је преко 35 војника; заробљено 12 војника. Заплењено: 11 камиона којима су довозили трупе, 25.000 метака и др. материјал[11].

5 **јуна:** Један појачани батаљон 49 п. пука напао је наше положаје код села Кушкули (Плачкавица). Нашим контранападом били су разбијени центар и лево крило. Убијено је 35 војника и официра. Заплењено је доста муниције[1]-.

10 јуна: Код Брегалнице, јужно од Кочана око 5 километара, разбијена је заседа и уништена. Убијено: 23 војника; заробљена 3; заплењено: 1 митраљез, 2.000 метака, 16 пушака, 1 пушкомитраљез[13].

II јуна, на Осогову код Поникава, дочекана су два батаљона: 1 из 49 п. пука, а други из армиског пука. Оба су разбијена и делимично уништена. Гоњени су до Злетовске Реке. Убијено је преко 80 војника и официра; заробљен 21 војник; заплењено: 10 митраљеза, 5 минобацача, 4 пушкомитраљеза, 120 бомби за минобацач, 25.000 метака, 52 пушке, 60 коња и друга опрема[14].

13 јуна, на Султан Тепету, разбијена је и делимично уништена 1 чета 52. п. пука. Убијено је 28 војника и 2 официра; заробљено 24 војника; заплењено: 4 митраљеза, 1 минобацач, 3 пушкомитраљеза, 20 пушака, 7.000 метака и др.[15]

15 **јуна,** на Чупином Брду и Ретким Букама, вођена је жестока борба са једним појачаним батаљоном 1 армиског пука. Убијено је преко 130 војника и официра; заробљена 22 војника; заплењено: 2 топа, 8 митраљеза, 1 протиавионски митраљез, 3 телефона, 10 км. кабела, 2 минобацача, 44 пушке, 7 пушкомитраљеза, 18.000 метака, доста муниције за минобацаче и други материјал[16].

[6] У Трећој бригадп: два раљена борца.
[7] Трећа бригада није имала жртава.
[10] Борба је вођена изнад с. Нниколич. Бригада није нмала жртава.
[11] Бригада је имала четирн мртва и три рањена.
Губици Бригаде: два мртва и три рањена.
[15] У овој борби погннуо је само народни херој Милан Зечар.
[14] Бригада је имала једног мртвог.
[15] Бригаде нису имале жртава.
[16] Брнгаде су имале само три рањена.

18 јуна, код села Н. Глог, на овом терену, у заседи је сачекана 1 чета са комором. Чета је уништена; 35 војника је ублјено, 52 заробљена. Заплењено: 2 митраљеза, 50 пушака, 5 пушкомитраљеза, 2.000 хлебова, 100 кг кашкаваља, 120 кг саламе, 12 коња, 6 кола и др. Истог дана, после подне, водили смо борбу са 1 батаљоном 52 п. пука. Непријатељ је потиснут у његов утврђени гарнизон — „Св. Илија". Убијено је 16 војника; заплењенс 10 пушака и др.[17]

19 јуна, на Бабиној Пољани, у заседи, сачекан је један батаљон 52 п. п. Батаљон је уништен. Убијено је преко 140 војника и официра; заробљено 106 војника и 2 официра; заплењено 3 митраљеза, 4 минобацача, 1 лак минобацач, 12 пушкомитраљеза, 150 пушака, 90.000 метака, 23 коња и много друге опреме. Убијен је командант истог батаљона, потпуковник Попов[1]".

Истог дана после подне водили смо борбу са појачањем које је пристигло, и то на два фронта: на Бабиној Пољани и код Новог Глога. Непријатељ је одбијен и потиснут, — једна група према „Св. Илији", а друга према Бесној Кобили. Убијено је 17 војника[19].

У свим борбама непријатељ је активно употребљавао авијацију и артиљерију. У самим акцијама борбе су водили: два батаљона III македонске ударне бригаде, 1 косовски батаљон и Јужноморавски. Снаге нам нису велике, али је њихов дух јак, те су разбијале непријатеља свуда.

Укупни биланс наше једномесечне контраофанзиве од 19. V до 19. VI: убијено 814; заробљено 318; заплењено: 51 митраљез, 14 минобацача, 585 пушака, 46 пушкомитраљеза, 180 мина за бацаче, 105 коња, 9 топова, 245.000 метака, 11 камиона.

Као што сам видиш, војни успеси су велики. Сада је нас много. Великог политичког успеха имаће сазивање првог македонског собрања, на којем појачано радимо. Одржаће се. Још у почетку офанзиве Темпо је са нашом делегацијом од 3 члана, и то: са Чентом, Чучкатом[20] и Киром Петрушевим, пошао за Јабланицу, а одатле код Тита. Тамо су стигли и већ се налазе на путу к нама, тако да ће стићи за Народно собрање. Са нестрпљењем их очекујемо јер ће доћи са многим новим стварима. Као што смо ти писали у ранијем писму, за собрање ће бити потребно још ово неколико људи. Настој да их пошаљеш.

Прекјуче смо примили писмо од Бецка[21] и Калча[22], као и твој одговор адресиран Темпу. Твоја упутства су правилна. По питању споразума између Тита, с једне стране, и Шубашића,

[17] Брнгаде нису имале жртава.
[18] Бригаде нису имале жртава.
[19] Губици бригада: трн мртва.
[50] Мане Чучков
[21] Нпкола Макеларскн
[22] Шикик

с друге, да би ти било још јасније, шаљемо ти Титов телеграм. Он гласи: ,,Ових дана дошло је до састанка између неколико чланова Националног комитета и Президијума АВНОЈ-а на челу са Титом, са једне стране, и Шубашићем, с друге стране, по жељи свију савезника. Учињен је споразум за сарадњу у борби против окупатора и у обнови земље. Одлуке АВНОЈ-а и остале старе тековине Нар. ослободилачке борбе нису диране. Тачке споразума биће објављене. Дража Михаиловић тим споразумом је ликвидиран. Учините све да правилно протумачите овај споразум који ће без сумње ојачати наш међународни положај и користити народноослободилачкој борби. Тито".

Још не знамо какве су тачке, али треба да се држимо овог телеграма.

Твоје примедбе о нашем писању неким људима под правим именима правилне су. Убудуће водићемо рачуна.

Оба друга[23] из Тетова која су дошла тамо — добра су. Ооа су чланови I ОК. Чуди нас зашто су оба тамо, када је требало да дође само један, и то Митре. Митре ти може много помоћи, нарочито за организовање СКОЈ-а. Други је такође добар, само по извесним питањима има секташки став, те треба да водиш рачуна да му помогнеш да правилно гледа и поставља ствари.

Ствари које издајеш о војно-политичкој ситуацији су добре, само ми сматрамо да би било боље да се сваког другог дана издају радио-вести. Данас се тако брзо развија ситуација, а о свему томе народ треба да буде правилно и благовремено обавештен. А 15 дана је много.

Бригада[24] не може да одвоји снаге за Скопску Црну Гору, зато јер има већ терен на који ће се у најскорије време пребацити. Терен јој је Осогово—Плачковица. А пак одред [23] остаје овде, на овом терену. Ако ви имате људе, пошаљите тамо, како би се створило језгро које ће прихватати нове борце који ће изаћи. Косовари ће се у најскорије време пребацити на тај терен, пошто је то њихов терен, те ћете моћи њима да их шаљете, после чега ће се моћи лако пребацивати овде. Али, за све то не треба чекати. ЈБуде треба послати. Треба наћи начина као и до сада преко Куманова. Треба што више бораца слати. Наша војска, нарочито у овим борбама, веома се очеличила, учврстила, али сада треба да се омасови. А то ће се постићи само ако себи поставимо задатак да што више људи мобилишемо и пошаљемо у нашу народно-ослободилачку војску.

Пошту која је стигла од ЦКЈ[26] за ЦКМ[27], чим за то имаднеш

" Један је Крста Марковскн, а за другог Редакцнја није могла установити име.

[24] Трећа македонска бригада

" Кумановски одред

" ЦК КП Југославије

[27] ЦК КП Македоније

могућности, пошаљи нам, јер нам је веома потребна. Од Орцета[28] смо добили телеграм, у коме нам јавља да је Јане у 51[29] херојски погинуо, као и још два друга[30]. То је велики ударац организацији, нарочито у 51. Треба да пронађеш могућности да успоставиш везу с осталим друговима из истог места, те да се испита како је дошло до њиховог хапшења. Треба много водити рачуна да се, другови, не излажете много. Рад никако не треба да трпи, већ га треба добро организовати преко људи који ће моћи да спроводе ствари, те да и рад не трпи, а и кадрови да се сачувају. Губитком таквих кадрова, као што су Јане и др., наша партија је веома изгубила, нарочито данас када треба учврстити позадину, што је веома важно, а кадрови су потребни. Друго, заједно са осталим друговима тамо, ти треба да обратиш већу пажњу младим кадровима. То треба да важи и за остале организације са којима ти одржаваш везу. У писмима видимо твој потпис, који гласи: за V ОК[31]. Ти ниси у V ОК, него инструктор ЦКМ, који је додељен Скопљу за одржавање везе не само за V ОК него и с осталим местима. Али, пошто се налазиш најближе томе ОК, свакако, њему треба и више да помогнеш. Од два друга који су тамо дошли из Тетова, Стојана[32] и још неког одатле, треба да формираш једно руководство. По нашем мишљењу, то руководство биће добро и моћи ће да извршава ствари и да одговори задацима. Наравно, ти треба много да им помогнеш. Да ли имаш везу са браћом[33]? Пиши!

За нас овде веома је важно да нас ви одатле обавештавате о ситуацији у Бугарској, а и код нас. Шта који кругови мисле? Да ли се говори о капитулацији Бугарске? Како се реагује на то? О томе треба стално да нас обавештаваш...

С.МРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

9. VII. 44 год.
Положај

Са другарским поздравом
Маре[34]

Ово писмо од К. банкара предај.

" Добрнвоје Радосав.гевић
[29] Шифра за партиску организацију у Прилепу
[50] Види док. бр. 57.
[31] Пети обласни комитет КП Македоније
[32] Круме Наумовски
[м] Бугарска партија — БРП(к)
[34] Мара Нацева, члан ЦК КП Македоније

БР. 90

Ш1СМО ВЕРЕ АЦЕВЕ, СЕКРЕТАРА ТРЕЋЕГ ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА, ОД 10 ЈУЛА 1944 ГОД. ЉУБЧУ АРСОВУ О СТАЊУ НА ТЕРИТОРИЈИ ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА[1]

Драги друже,

Још раније сам неколико пута слала курире, али их нико није сачекао. Преко Ђурђе[2] сам послала неколико пнсама, али и за њих не знам да ли си их добио.

С обзиром на то да се другови налазе горе[3], веза с тобом је, као што сам знаш, веома важна, најпре за Орцета[4], а и за нас, те би требало да нам даш добре везе, као и да се редовно на њих чека.

Шаљем ти извесне материјале од Орцета и наше, од којих треба по један примерак да пошаљеш горе. Од свих материјала које одавде добијаш, треба редовно да шаљеш и горе.

Ситуација је овде следећа:

Непријатељ је иселио сва села, сем оних у равници, у Ђевђелиски и Кавадарски срез, у 5—6 села, држи их у логору, док је у појединим селима сместио и трупе. Народ је био и јесте страшно незадовољан у вези с тим. Било је готово стално појединачних и масовнијих протеста да би се укинула ова наредба. Сељацима села која су ближе равници одобрено је већ да сс врате и они су се вратили у своја села. А други сељаци, у селима где нема трупа, почели су да крше наредбу и да се враћају у своја села и на рад. То чине после проласка бригаде[3] која им је наредила да се врате, а они су то и хтели — како би имали изговор пред властима. Сељаци осталих села, где има непријатељских трупа, нису се вратили и тешко да ће се вратити ако се не нападне непријатељ који се налази у тим селима. У тим селима спроводи се страшан терор над народом. Свако мора да има личну карту како би добио објаву за један дан да иде на посао. Стално сакупљају људе са коњима, воловима и др. да би ишли за трупама против наших.

Исељавање нам је, с једне стране, сметало, јер нисмо могли да сазивамо масовне конференције становништва и нисмо могли обезбедити исхрану наше војске, али, с друге стране, пак, успелк смо да ујединимо сва села у Тиквешу, изузев 4—5 која се налазе

[1] Оригинал, у рукопису, налазн се у архивн Историског одељења ЦК СК Македоније.

[5] Маца Карбева, члан Трећег обласног комитета КПМ

[5] ЦК КП Македоније н Главни штаб налазили су се на сектору Куманово—Крива Паланка.

[4] Добривоје Радосављевић

[5] Друга македонска ударна бригада

у равници, као и да спроведемо масовну мобилизацију. Народ у свим тиквешким селима је потпуно јединствен и потпуно наш. Непријатељ више нема никаквог упоришта по селима.

Последње две недеље, заједно са бригадом, спровели смо масовну мобилизацију у селима где није била извршена. Данас скоро нема села да није дало партизане. Веома мало има села која су дала мање од 10 партизана. Већина је дала више од 20—30—40, а нека већа су и 50—60 људи дала. Ниједан војник који је био на отсуству није се вратио у непријатељску армију. Могу се још мобилисати. Од Ускрса до сада дошло је 650—700 нових људи. Бригада сада стоји слабо с оружјем, јер има толико нових. Иначе су с одличним моралом и сви бескрајно храбри: јуришају на бункере и без оружја. Сада ће се добро наоружати.

Овде другог нема. Имаш ли везу са друговима горе, као и са Треном"? Наша веза с њом је веома слаба. Редовно јој шаљемо писма и материјале, али не знамо да ли их добија, јер нисмо добили никакав одговор.

Да ли можеш тамо набавити „калцијум" инјекције и прашкове у што већим количинама? Траже из бригаде за рањене, а и Љиљак[7] је нешто слаб. Ми смо овде нашли само 26 к., а осталог нема. Исто тако је велика криза и у погледу јода.

Пиши опширније шта има тамо и горе.

За сада толико.

Са друг. поз.
Вера*

10-УП-44 г.

Ми, позадинци, као главни задатак данас имамо да довршимо формирање општин. НОК-а и њихово учвршћење и продор ка Прилепу, Велесу, Штипу, Ђевђелији и Мориову".

Бригада је водила доста успешне борбе и прошла цео Тиквеш. Народ је одушевљен. Он већ види слабост непријатеља и снагу наше војске. Убеђен је да никаква непријатељска снага не може да изађе на крај са нашом војском и све даје од себе за војску. Спреман је на све: на паљење, стрељање и др.

Пре 3—4 дана бригада је имала успешне борбе са непријатељем на друму Прилеп—Кавадарци, где је нанела непријатељу велике губитке; уништила 2 камиона, 3 мотоцикла, оборила му 2 авиона који су бомбардовали наше батаљоне, уништила преко 30 буг. и 2 нем. официра и 1 ранила. Од наших 1 мртав и 2 рањена од авионских бомби.

• Вера Циривнри. Погинула 15 јула 1914 год. у Штнпу, прилнком једне блокаде, у борби против бугарске полицнје.

' Борко Темелковски

в Вера Ацева, секретар Трећег обласног комитета КП Македоније

" На карти: Марново

Само границу[10] треба разбити и овај крај биће потпуно слободан. Нигде нема никакве власти. Све општине смо ликвидирали ми позадинци. Војске такође нема, сем на прузи и на граници.

БР. 91

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА КУМАНОВСКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА ОД 11 ЈУЛА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ О ИЗВРШЕНИМ АКЦИЈАМА[1]

КУМАНОВСКИ ОДРЕД«

ГЛАВНОМ ШТАБУ МАКЕДОНИЈЕ

11 јула 1944 год., 12.00 час.

Друже Генерале[3],

Примили смо твоје писмо и схватили шта нам пишеш. Акције на друму вршимо стално, а од момента када смо се одвојили, извршили смо следеће акције:

18-У1 Једна диверзантска група сусрела је у Сушачкој шуми контраше, од којих је убила 2, а ранила 1.

19-VI Иста диверзантска група дигла је у ваздух воз код Романовца[4], на прузи Куманово—Скопље.

20-^1 Била је постављена нагазна мина на друму Куманово —Крива Паланка, 2 км од Куманова (Рајкова кућа), од које је уништен 1 камион војни, настрало 6 војника — мртвих и 8 — 10 рањених.

30-^1 Једна наша чета поставила је заседу на друму Куманово—Крива Паланка, код с. Облавце, којом приликом је спаљен камион са 3.500 л ракије и вина. Према причању сељака, убијен је један војник, који је био у камиону. Камион је власништво неког друштва из Ћустендила.

28ЛА1 Јединице команде места у Бајловцима уништиле су општину у с. Облавце.

5ЛШ Једна диверзантска група дигла је у ваздух воз код Табановца. Локомотива је оштећена, као и неколико вагона. Пруга није радила 24 ч.

[10] Грчко-југословенска граница

[1] Оригинал, у рукопису, налази се у архиви Историског одељења ЦК КП Македоније.

[1] Кумановски одред формиран је крајем фебруара 1944 годнне

[3] Михајло Апостолски, командант штаба НОВ и ПО Македоније.

[4] Оштећен је само један камион.

9-УП Биле су постављене мине на путу Куманово—Кр. Паланка, близу моста „Војник", од којих је настрадало 40 контраша (према причању) и 2 камиона.

6-УП Стрељали смо два шпијуна из с. Бајловце. Стрељање је извршено пред сељацима. Осудили су их сами сељаци.

Писмо и наређење које сте послали, одмах ћемо простудирати и испунићемо у погледу телефонске мреже.[5]

Обавештајну службу смо организовали према нашим могућностима, нарочито преко команди места.

Из града[0] нас обавештавају да се у селима близу Куманова налази само један пук војске. У самом граду има око 200 полицајаца и нешто мало војске. Уосталом, мислимо да ће вас данашњом поштом известити директно.

9-УП, увече, добили смо задатак да са одредом и 1 минобацачем испровоцирамо напад на Бугаре. Када смо стигли тамо, видели смо да су Бугари још ујутру побегли друмом ка Куманову. Запалили смо све станбене просторије.[7]

Друже генерале,

Пошто је потребно да имамо сталну везу са вама, тј. са бригадом,[8] нека вам буде веза преко К. М. Равна.

Са куриром шаљемо вам и једног косоварског борца, који је био у Прешеву са специјалним задатком и изгубио везу са својом јединицом. Ви га пошаљите његовој јединици.

Пошаљите нам заједничке знаке за од 16-ог надаље.

Код нас постоје неке нове ствари за минирање, које нам нису познате. Шаљемо вам једну кутију и мислимо да су са закашњењем, само не знамо како се употребљавају. Има разних боја. Дајте нам објашњење за те мине.

Ако будете близу Енглеза,[9] потребно је да нам Ђоко[1]* објасни неке ствари које смо добили, а не знамо како се употребљавају.

Са другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политком:
Гојчо[11]

Командант:
Мирко[12]

[5] Пре.ча овом наређењу одред је задужен да успостави телефонску везу између с. Жегљане и Бајловце. што је и учињено.

• Куманово

[7] Акција је извршеиа у с. Орах

[9] Трећа македонска ударна бригада

* Савезничка мисија

[10] Презнме није утврђено.

[11] Гојчо Стевковски

[11] Боро Поцков

БР. 92

ПРОГЛАС ТРЕЋЕГ ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КП МАКЕДОНИЈЕ ОД ЈУЛА 1944 ГОДИНЕ[1]

НАРОДЕ ТИКВЕШКОГ, ВЕЛЕШКОГ И ЂЕВЂЕЛИСКОГ СРЕЗА!

Жетва је при крају и вршидба већ почиње, а верне хитлеровске слуге, бугарскофашистички пљачкаши, који су вас прошле године опљачкали до голе коже, узели су вам све жито. Оставили су вас да гладујете. Узели су вам сир и маст и оставили вас да једете суви хлеб. Узели су вам вуну и памук, те су вас оставили да идете без кошуља и панталона. Узели су вам све што су могли и оставили вас гладнима, голима и босима. И ове године, иако се налазе у ћорсокаку, иако сваког дана и сата може да капитулира њихова фашистичка Бугарска, не заборављају на своје пљачкашке планове. Напротив, „као свињл уочи клања", гледају што више да приграбе. Ове године они кроје да вас остаЕе још гладнијим, да сакупе све жито. Не говоре истину да за побеснелог Хитлера и његове дивље хорде пљачкају жито, за Хитлерове фашисте који са свих фронтова панично беже према Берлину, да би могли бар још мало да продуже свој живот, а тиме и ропство народа који се налазе под њима. Бугарски фашисти лажу да ће га сакупљати за резерву, ради обезбеђења и исхране народа.

СЕЉАЦИ!

Ове године крвави бугаро-фашистички пљачкаши, видећи своју блиску смрт, желе да вас изложе гладној смрти, вас и вашу децу, те да вас на тај начин униште до краја. Припремају се да вам узму све жито још са гувна, да вам оставе одређену количину која вам неће стићи за исхрану, а камоли и за продају, да бисте купили соли, паприке, гаса, одела, алата за рад и друго за живот. Они издају наредбе, састављају реквизиционе комисије, а не питају вас да ли имате жита и да ли сте га пожњели на време. Уопште не воде рачуна о томе да су вас у највећем јеку сезоне присилили да се отселите у туђа села,[2] да напустите своја огњишта, да оставите стоку да пасе по њивама, да оставите ваш зној и труд, ваше жито непожњевено да

[1] **Оригинал, умножен на шапирографу, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније. На документу нема датума, а писан је средином јула 1944 године.**

[1] **Види док. бр. 76.**

трули на пољима. С друге стране, пак, крвник Апостолов са својим фашистичким бандама, пошто није могао да спроведе офанзиву против Народноослободилачке војске Македоније, која је део херојске Титове војске, он је повео офанзиву против вас, ненаоружаних сељака, против ваших торова и штала, против ваших њива са житом, које је попалио. Они о томе не воде рачуна, већ настоје да што више дигну.

НАРОДЕ ТИКВЕШКОГ, ВЕЛЕШКОГ и ЂЕВЂЕЛИСКОГ СРЕЗА!

Великом офанзивом Црвене армије, успешним напредовањем савезника у Француској и Италији и херојским борбама Народноослободилачке, Титове војске у Југославији, као и борбама осталих поробљених народа у Европи, Немачка не само што је споља прикљештена, него је то натерало и немачку војску и немачке генерале да се побуне и припреме атентат на Хитлера.[3] Натерало је и немачки народ да се побуни. У оваквој ситуацији катастрофа Хитлерове Немачке не само што је сигурна, него је и веома блиска. Када је за Хитлерову Немачку катастрофа сигурна, онда за фашистичку Бугарску питање капитулације је више него сигурно. Њене трупе одавно су бачене на све стране у борбу против наше НОВ и ПО Југославије, против братске грчке народноослободилачке војске, па и протиз самих братских бугарских устаничких јединица. Њена слабост је толико очигледна, да је и ви сами гледате. Крвник Апостолов, за разлику од прошле године,[4] када је довукао на хиљаде Еојника за офанзиву против наших малих партизанских одреда, ове године је дошао са 500 до 600 војника против наше већ велике Народноослободилачке војске. И разуме се, када је видео да не сме ни да се појави пред нашу херојску војску, он је спровео офанзиву против сеоских торова и жита, на сеоске кокоши и свиње. Док је прошле године свуда имао чврсто организовану власт у општинама, полициским станицама, пограничним стражарама, док је за сакупљање жита слао комисије састављене од жандарма, претседника општина и других, ове године на великом делу територије Македоније не постоји никаква власт, општине, полициске станице и др. А за жито, место прошлогодишњих комисија састављених од жандарма и претседника општина, ове године саставља комисије од самог народа. Не само то. Наша херојска Народнослободилачка војска Македоније,

® Једна група немачкнх генерала покушала је, 20 јула 1944 атентат на Хитлера.

[4] Односн се на офанзиву бугарских трупа, јуна 1943 годнне, на сектору Кавадарци—Кожуф—Ђевђелија против партнзанских одреда ..Добри Даскалов" и „Сава Михајлов". Внди Зборник. том VII, кн>, 1, док. бр. 86.

која се бори за стварање нове заједнице — слободне, демократске, федеративне Југославије, по други пут је ослободила територију између Куманова, Криве Паланке, Сурдулице, о чему се прошле године није могло ни помислити. Слабост немачко-бугарских фашиста је велика и катастрофа сигурна, али данас и од вас зависи да ли ће непријатељ успети да узме жито или не. Наша херојска Титова војска у Македонији чисти немачко-бугарске окупаторе, али ако ви, народе, седите скрштених руку и слушате наредбе бугарских окупатора, они ће опет успети да узму жито. Зато не чекајте, него се побуните. Не слушајте њихове наредбе, не улазите у реквизиционе комисије, не дајте жито; дајте све што је способно за пушку у Народноослободилачку војску Македоније, одакле ћете се борити против пљачкања и за коначно уништење немачко-бугарских окупатора, за стварање нове, слободне, демократске и федеративне Југославије, у којој ће и наша Македонија бити равноправан члан.

СЕЉАЦИ!

Не дозволите да вас и ове године опљачкају немачко-бугарски фашисти! Не поштујте њихове наредбе! Обављајте вршидбу тајно! Сакријте жито! Не пуштајте реквизиционе комисије у село! Нападајте камењем, штаповима и пушкама сваког слугу бугарских фашистичких пљачкаша који би дошао да вам силом одузме жито! Саопштавајте јединицама НОВ Македоније и зовите их у помоћ да вас бране од фашистичких пљачкаша! Улазите смело у НОВ и ПО Македоније, одакле ћете с пушком у руци моћи да браните своју имовину од фашистичких пљачкаша и где ћете моћи дати свој део за ослобођење Македоније у слободној, федеративној, демократској Југославији, у којој неће бити пљачкања и насиља, већ слобода и равноправност, где ћете бити сами господари свога зноја и труда, и где ћете људски живети.

Ни зрно жита немачко-бугарским окупаторима!

Чувајте жито за себе и херојску Народноослободилачку војску Македоније, која носи слободу!

Улазите у редове Титове Народноосолободилачке војске Македоније!

Да живи врховни командант НОВ и ПО Југославије — маршал Југославије, Јосип Броз-Тито!

Да живи главни штаб НОВ и ПО Македоније, који мудро руководи Народноослободилачком војском и партизанским одредима Македоније од победе у победу!

Да живи херојска Народноослободилачка војска и партизански одреди Македоније, гаранција истинске слободе!

Да живи слободна Македонија у новој, Титовој, слободној, демократској и федеративној Југославији.

Да живи нова, Титова, демократска, слободна и федеративна Југославија!

Да живе наши велики савезници, Совјетска Русија, Енглеска и Америка!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Јула 1944 године

ОБЛАСНИ КОМИТЕТ
КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ
МАКЕДОНИЈЕ

БР. 93

ИЗВЕШТАЈ ЉУБЧА АРСОВА ОД 19 ЈУЛА 1944 ГОД. ЦЕНТРАЛНОМ КОМИТЕТУ КП МАКЕДОНИЈЕ О ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ У БУГАРСКОЈ[1]

19. VII. 1944

Примио сам ваше писмо од 9 ов. м.

1. Постигнути успеси наше НОВ, нарочито III бригаде, су велики.[2] Масе се одушевљавају и већ показују спремност за улазак у редове НОВ. Има случајева да сами борци траже и налазе везу за пребацивање у одред. Веома смо ослабили у овом крају у позадини, иначе би мобилизација могла успешно да се спроводи.

Најбоље би било када би се успело да се створи директна веза између Скопља и неког одреда, макар Косовског. Преко Куманова слаћемо борце, али се то не може чинити у великом броју. Постоје велике препреке код путовања. Покушавамо да створимо једну-две базе. у подножју Скопске Црне Горе. Постоје изгледи да се у томе успе. Сада је важно да или Косовари или наши успоставе пут до села у Скопској Црној Гори. С наше стране долазе у обзир села Бродац и Булачане, те према њима треба радити и одатле. Али, одмах да напоменем: ових дана су дражићевци у том крају спроводили велики терор над нашим симпатизерима, те је 6—7 лица стрељано. Због тога се станов-

[1] Оригинал, у рукопнсу, налази се у архиви Историског одељења ЦК КП Македоније.

- Од 30 априла до 20 јуна 1944 год. Трећа бригада, у заједници са Петом и Шестом јужноморавском бригадом и Косовском бригадом, водила је жестоке борбе против бугарских окупаторских трупа.

Окупатор је нмао око 600 мртвих и више рањеннх (према нзвештају Маре Нацеве, док. бр. 89).

ништво веома уплашило, не спава у селима, него по пољима или шумама. ,

2. О нашој групи у Поречју[3] и односу њеном према дражићевцима, видећете у моме писму од 12. ов. м. Колико сам могао да сазнам, дражићевци и у том крају поново заузимају грубонепријатељски став према нашим људима. Напуштени са свих страна и пропали са својим противнародним радом, они се данас „боре" за своје голе животе. Заведене од реакционарних вођа, масе четника не виде јасно куда их воде. И разуме се, они се сасвим одвајају од народа и остају његови највећи непријатељи. Таквом ставу, и то у данашњим најодлучнијим моментима НО борбе, наш одговор ће бити само један: непоштедна борба против њих. То сам саопштио друговима тамо и поново ћу им то подвући.

Другог писма од њих немам. Сазнао сам да су се они снашли и да имају изгледа да се повећају. Покушали су да се повежу са I М[акедонском] У[дарном] Б[ригадом]. Шта су урадили, видећемо.

3. О политичкој ситуацији овде и у Бугарској писао сам вам прошлога пута. Сада додајем следеће:

Ових дана интернирани су пуштени, а прича се да ће бити и некакве политичке амнестије. Влада чини напоре да на сваки начин спречи пораст НО борбе у Бугарској. То јасно доказују предузете мере за поправљање стања чиновника, за боље „државне" цене сеоских производа итд. Али, она, с друге стране, предузима мере за мобилизацију свих привредних извора, како би могла, с једне стране, да задовољи Немачку, а с друге, мобилисане трупе. Али, она овде има страшних тешкоћа. Као што и сама признаје, овај задатак је претежак. Бугарска је исцрпљена земља, и то у много већој мери него 1918 г. Њена валута се налази пред потпуном инфлацијом. Шта то значи, најбоље знају сами бугарски фашисти, који траже нове путеве да би спасли што се може спасти. Привредно банкротство, за којим ће уследити пуно политичко банкротство/ значиће потпуну пропаст садашњег система у Бугарској. Нова влада то жели да избегне. Она проглашава „нову привредну политику", која има за циљ да централизује читаву производњу и расподелу, те на тај начин да се извуче ис руку народа све што се може. За ово треба да јој послужи чиновништво, нарочито управни чиновници (управитељи и претседници општина), и постављена руководства појединих професионалних удружења. Зато она и формира такозване „привредне савете", који неће бити ништа друго већ владини распоређивачи народне производа>е.

[5] Поречки партнзански одред, формиран јуна 1944 год. од око 2,5 бораца.

Вешто смишљеном пропагандом влада Багарјанова жели да завара масе, те да на тај начин обезбеди њихову подршку. У свим тим мерама масе треба да виде да се влада стара за њихово добро, те да мирно чекају резултате тога. Али, узалуд. То је све веома провидно. Влада је уско повезана са Хитлеровом Немачком. У њој седе највећи реакционари и претставници ВМРО, ратници итд. А то се не може сакрити од народа. Он их познаје и не верује им.

ЈБуди око владе веома добро знају да се поверење народа тешко може задобити, те зато настоје да владу претставе спаситељицом Бугарске. Проносе се гласови да су Багарјанову понудили да уђе у Отечествени фронт и да на тај начин отргне Бугарску од рата. Наводно, он је пристао. Пуштање интернираца и припрема амнестије политичких затвореника треба ца буду први кораци ка томе. Влада је прихватила захтеве СССР~а за нове конзулате. Али, чињенице говоре друго: приморске области су под војном управом и служе као база Немачкој. То значи да Бугарска и даље остаје активна у подршци Хитлерове Немачке у борби и против СССР-а. Усвајање наведених захтева било би у пуној противуречности с тим. И најзад, Багарјанов треба да одигра улогу Бадоља(?).

Мени се чини да је то све само вешто смишљена пропаганда. Немачко-фашистичка клика у Софији јасно види да не може владати на досадашњи начин. Народ не трпи ни Немце, ни фашистичке законе. Он тражи слободу, хлеб и мир. Али је Бугарска једна нужна карика у Хитлеровој политици. Без ње ће сва ова политика бити веома ослабљена. За то треба Бугарску задржати на Хитлеровом ланцу, па и када не даје оно што Хитлер тражи и нужно треба. Одатле и ово вешто тактизирање данашњих бугарских управљача. Да се они нису одрекли ни од чега што их везује са Хитлером, јасно доказује да они неће играти (нити могу да играју) другу игру, јер би та „друга игра" значила не само њихову личну пропаст, него и пропаст њиховог читавог система.

Багарјанов не може да одигра улогу Бадоља. Он је Хитлеров ученик и највећи поклоник фашизма. А и њихови сарадници су исти. Станишев, Драганов, Арнаудов, Сл. Василев итд. само су претставници најцрње бугарске реакције, ратника, ВМРО-а итд. И од њих у овом моменту очекивати заокрет улево, сматрам да би била најопаснија заблуда. А има их који падају у заблуду.

Ово становиште браним пред свима. Ви сами реците шта мислите.

Али, с друге стране, да Бугарска дуго времена не може остати у овом стању — јасно показује сама чињеница да влада тражи нове методе како би задржала народ уз себе, јер овај,

са порастом својих борбених снага, тражи да се ослобпди од понемчених слугу у Бугарској. Ове снаге расту и рашће још више. Победе великих савезника на свима фронтовима, нарочито сјајне и брзе победе Црвене армије, дубоко и одлично утичу. Даље. Нови спољно-политички догађаји у вези са Турском потстакнуће и народ у Бугарској на смелије и одлучније подухвате. Сама борба у Бугарској се појачава. Конкретних података немам, али се проносе вести да су се устаници појавили у свим крајевима. У вези с тим тамо је појачан терор.

Овде се говори о могућности да Бугарска капитулира, али је то више жеља или логички закључак. Не знам ништа ближе о намери владе у том погледу. Све што могу да чујем јесте само опште нагађање. А то долази од тога што немам шире везе са људима који могу доћи у додир са тим круговима. Исто тако, то долази и од тога што до сада нисам успео да ухватим везу са браћом. Два пута сам покушао — без успеха. Сада ћу поново покушати и видећу да ли ће се успети.

Иначе у Македонији н^ма ничег новог. Интернирања поново се настављају, иако су стари пуштени.

4. Другове који су се вратили из интернације настојим да пошаљем у НОВ, али они нису спремни одмах да пођу. Видећемо шта ће учинити. Свима је речено да треба да иду горе. Они одговарају да се слажу, али да им се даде времена да уреде неке своје ствари.

5. У прошлом писму писао сам вам о стању у Партији овде. Ви ћете себи створити јасну слику о могућностима за рад.

Од I ОК Петре[4] је отишао, а Митрета[5] сам задржао овде, али га нисам укључио у рад, јер сам чекао свакога дана да јавите где је одређен. Сада одмах даћу му посао.

Сирма[0] је сретно стигла у Куманово и у суботу ће поћи к вама. Она ће вам испричати како је овде. — У прошлим писмима од маја, писао сам вам да је она стигла овде и зашто сам је задржао. Сада сам вам је послао, пошто ми је Слободан[7] писао да је ви тражите за терен.

Потпуно се слажем да треба обратити велику пажњу младом кадру. Ја то чиним. Последња провала нанела је много штете. О њој ћу вам моћи писати опширније после 5—6 дана. Имам поново могућности да сазнам како иде процес.

6. Од Ђурђе[4] вам шаљем писмо и паролу. Она каже да ће вам слати и везу са десне стране Вардара, али сам јој ја писао да су вам нужне везе са леве стране.

[4] Димо Ристовскн, члан Првог обласног комитета КИ Македонијз Крсте Марковски. скојевски руководилац у Првом обласном комнтету КП Македоније

• Блага Попова

[7] Мито Мицајков, секретар Окружног комнтета КП Куманово

[8] Маца Карбева, члан Трећег обласног комитета КП Македоније

Везе између ње и Досте[9] су поновно редовне.

Са 51[10] успоставио сам везу и повезаћу их са 205 (52).

У моме вилајету[11] има хапшења. Пре 10 дана отишло је у партизане око 32 лица, поводом че1а су затворени сви компромитовани. Како се развија хапшење даље, не знам. Очекујем да ми Трена[12] пише.

7. Сасвим је правилно да ће „Радио-вести" на два-три дана бити много згодније, него „Војно-политички преглед" на 16 дана. Догађаји се стварно брзо развијају. Али за сада овде немамо могућности да то радимо. Чим нам се ситуација поправи, одмах ћемо прећи на издавање „Радио-вести".

Поводом новог режима житарица издали смо летак — 200 к.

Шаљем вам материјале које смо издали да бисте их прочитали и дали своје мишљење.

Технику смо некако уредили, али још није сигурно смештена.

8. Друг адвокат,[13] који је одређен за Кочане, до сада није могао да се пребаци тамо, зато га шаљем горе, па нека се одатле пребаци у то место. Овде не може да остане, пошто је веома познат и не може да се креће, па не може ни да ради.

9. Настојаћу да вам идући пут пошаљем налив-пера.

10. Потписивао сам се за V Обласни комитет, јер сам веровао да сам још његов члан. Даље то нећу чинити.

Са друг. поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Коле'[4]

Прилог:
1. Парола
2. Летак
3. Воj. пол. преглед
1 Писмо од Ђурђе
2 Светлане (Трене)
1 План рудника Радуша
1 Шифра

• Вера Ацева, секретар Трећег обласног комитета КП Македоније
[10] Прилеп
[11] Штип
[18] Вера Циривири
[13] Никола Вражалски
[14] Љубчо Арсов

II. п. 1. Друговима у Поречју треба оружја. На терену га не могу добити. Постоји једна могућност да им се пошаље, ако се добије од вас.

Директор рудника Лојана је наш човек. Он чини велике услуге. Спреман је да пође у одред у моменту када рудник буде нападнут. Организовао је и ударне групе за такав случај. Донео нам је један револвер „Валтер", који је оставила нека партизанска група. Пренеће и друго оружје, ако се остави тамо. Оружје се може оставити у руднику код Манета Везмара, без објашњења за кога је и зашто.

Саопштити партиз. групи да је револвер предат адресату, те да га не тражи. Нарочито се о њему интересовао неки Милан Лисица[15], који је иначе сметао тамо у раду НОФ-а, па нека се опомене ако има могућности.

2. Пошто се често у писмима помињу имена или места, сматрам да би било боље да за то употребљавамо следећу шифру:

За свако слово узети хоризогЛ-ални и вертикални број. Напр.: слово К-11; слово Б-33 итд.[1в]

Коле

БР. 94

НИСМО ЉУПЧА АРСОВА ОД 20 ЈУЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ПОРЕЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА О БЕСКОМПРОМИСНОМ СТАВУ ПРЕМА НРИСТАЛИЦАМА ДРАЖЕ МИХАИЛОВИЋА[1]

20. VII. 1944

Драги другови,

Примио сам ваша писма од 16 ов. м.

1. Сматрам да Бецко[2] не сме да силази овамо. У граду је веома несигурно, а после онога шта се десило око њега да се он појављује овде значило би највећу необазривост.

2. Према дражићевцима треба заузети став који сам вам изнео у прошлим писмима. Не треба веровати речима њихових водећих људи, јер они не могу бити „поштени људи". Нису то необавештени и заблудели, а добро „ориентирани и информирани" људи који данас свесно проливају народну крв да спрече борбу народа за његово потпуно ослобођење. Ви правите огромну грешку када се подајете убеђивањима таквих окорелих злиоваца, па чак налазите за њих и оправдања, као да се они боре

[15] Редакција није утврднла на кога се односи.

[16] Начин употребе шифре није утврђен.

[1] Орнгинал, у рукопису, на српскохрватско.м језику, налази се у архнви Историског одељења ЦК СК Македоније.

[2] Никола Макелзрскн

из неког убеђења, а не за интересе личне и оне најцрње реакције, на челу са великосрпском хегемонистичком кликом, која је и највећи кривац што су наши народи доживели све ове патње. Сетите се периода од 1918—1941 г. Сетите се клања четника и њихове сарадње у току ове велике нар.[одне] борбе са немачко-бугарским окупаторима, у борби против НОВ по целој Југославији. И у људима таквог злочиначког кова проналазити „поштење"', значи не увиђати њихов бандитски рад и карактер. Не ради се овде, другови, о „пажњи и безбедности" према извесним личностима, а о борби и интересу свих наших народа.

Даље. Тај извесни Божидар[3] и њему слични неоспорно су интелигентни и вешти руководиоци својих банди. И они умеју да тактизирају када им иде то у рачун. Конкретно у односу на друга Калча[4], који има тамо ауторитета, они не желе у овом моменту из политичко-тактичког разлога да му нашкоде лично. Али како и сами кажете, он вас (заиста врло вешто) предупређује на опасност која може доћи од других (њему потчињених) за вас. Колико ироније има ту! И зато сматрам да треба бити врло пажљив и чувати се да вас не увуку у клопку. Не треба никада заборавити да је Божидар њихов организатор и политички руководилац.

Даље. Другови, будите опрезни! У тој тамо више или мање изолованој средини ви потпадате под утицај њихове добро смишљене пропаганде, проткане најгаднијим но најбоље уплетеним подметањима и клеветама за нашу борбу, за наше другове, за наше народе.

Али то све не значи да ми не треба или пак да не можемо излучити из масе четника све оне поштене, случајно залутале људе у њиховој средини. И тамо ће се успети и успева се само ако умелим начином и тактом почнете да разголићујете политику њихових вођа и саме личности тих вођа. На томе_ треба радити. То је један од ваших задатака.

Мислим да треба још пажљивије да пратите њихов рад, политику и тактику, и све то да посматрате у односу читаве наше НО борбе, а не из перспективе вашег више или мање изолованог положаја или у односу само на борбу нашег НО покрета у Македонији. И не само на „логику мисли", а на логику самих „чињеница" треба базирати читав ваш рад у том крају. А те чињенице данас јасно говоре да њихова „борба" почива само на грубом личном интересу и уперена је противу најбитнијих тежњи и интереса свих наших народа, а поглавито српског народа.

3. О развоју догађаја код нас и на фронтовима имате више података у новом „Војно-политичком прегледу". Тамо имате и

[3] Божидар Видоевскн
[1] Браннслав Шикић

најглавније тачке споразума Тито—Шубашић, објављене 11 јула ов. г. Споразум је веома јасан. И он значи најбољи политичко-тактички потез нашег НО покрета, којим се потпуно ликвидирају Дража Михаиловић и многи други у Југославији и јача међународни положај нашег покрета.

Ево и дерективни телеграм д-га Тита тим поводом свима партиским организацијама:

„Ових дана дошло је до састанка између неколико чланова Националног комитета и Президијума АВНОЈ-а на челу са Титом са једне стране и Шубашићем са друге стране, по жељи свију савезника. Учињен је споразум о сарадњи у борби против окупатора и у обнови земље. Одлуке АВНОЈ-а и остале старе тековине НО борбе нису диране. Дража Михаиловић и многи други тим споразумом су ликвидирани. Учините све да правилно протумачите овај споразум, који ће без сумње ојачати наш међународни положај и користити народно-ослободилачкој борби. Тито"

Затим, савезници су објавили да су повучене војне мисије Енглеске и Америке, које су до сада биле код Драже Михаиловића.

Черчил је још једном изјавио јуче у доњем дому да су енЈлески официри који су били код Драже Михаиловића повучени и да Енглеска влада прекида све односе са Дражом, јер се овај не бори против окупатора и има много доказа да се многи његови потчињени команданти боре на страни окупатора протизу НО војске Југославије.

То јасно говори да наводи дражићеваца су најбезобразније лажи, којима још покушавају да заводе необавештене масе нашег народа.

На Источном фронту Црвена армија брзо напредује. Данас она победоносно улази у Летонију и Литву. На 20 км је пред Ковном. Бори се пред Бјалистоком и у предграђима Брест Литовска. Пробила је фронт пред Лавовом и достигла на 14 км пред тим великим немачким утврђењем. Губици немачке војске су огромни. Паника све већа. Многе немачке јединице се предају са својим командантима.

Западни фронт — заузет Сан Ло и широка офанзива јужно и југоисточно од Кана.

Италија — ослобођени су Ливорно, Арецо и Анкона. Савезничке војске нападају брзо на север.

Југославија — жестоке борбе на сектору Јабланица—Јастребац и даље трају. Наша НОВ је за 4 дана борби задала непријатељу — Немцима, Бугарима, четницима и недићевцима огромне губитке. Само мртвих непријатеља има 750. У Црној Гори и Санџаку настављају се наше офанзивне операције. У Босни жестоке борбе — ослобођен је Теслић и борба се води у Бихаћу. У Горском Котару наше јединице, после слома немачке офан-

зиве, гоне непријатеља у правцу Карловца. У Словенији жестока борба у околини Новог Места. Помоћ савезничке авијације је ефикасна. Напади на железничке пруге успешни.

У Македонији наша I МУБ у заједници са II Косовском бригадом и албанским бригадама поново су ослободиле Дебар и гоне непријатеља, који је својом II офанзивом хтео да уништи албанске и наше НО јединице. Офанзива је пропала и наши су сада у контра-нападу.

4. Ваш план за рад по селима је добар. Могућности имате, искуства већ сте нешто стекли. Вештим и умелим прилажењем народу успећете да продрете. Сви објективни услови постоје — повољан развој рата, политички успеси, снага наше НОВ, — само ми треба вешто да искористимо то. За сада нисам у могућности да вам укажем на наше људе, али ћу гледати да дођем до њих — има их у Ракотинцима, Сушици, Јаболцима. Материјал који добијате делите га и објашњавајте га. Народ треба да сазна праву истину о нашој великој борби и о злочиначкој работи четника. У пропаганди и агитацији не треба штедети четнике, а износећи стварне чињенице осудити их правим речима.

5. Писао сам вам да треба покушати да се повежете са Велешко-прилепским одредом. Он оперише у рејону Патишка Река—Јаболчиште. Другове тамо сам обавестио о вама, па ће вас можда и они потражити. Но треба ви да их преко сељака пронађете. Они су вама најближи. Ја још нисам добио теренску јавку од њих, али је очекујем сваког дана. Др?г Бецко, уместо што ће овамо долазити (што ја сматрам да не сме учинити), треба да покуша и да се пробије до Велешко-прилепског одреда. На тај начин ћете доћи и до оружја и до потпоре и имаћете где да се склоните ако вам запрети опасност. — Иначе ваш терен остаје Пореч.

6. Што се тиче шмајзера, ја сам писао друговима да пошаљу и дао им место где то да учине. Верујем да ће то учинити чим приме писмо. — За оне ствари, за које пише Бецко, мало је теже. Настојаћу да се набаве ако то уопште може.

7. По питању Кин-а[г>] могу вам рећи ово: вас два сте за сада тамо партијци, сви остали су изван Партије. Случај Бецкове другарице разрешиће другови горе. Фрањо" је био раније обухваћен у парт. групу као симпатизер; партијац није био. Али то не значи да он тамо не може бити примљен. Врата наше Партије су отворена за свакога поштенога и борби оданога друга. Услови су: да је лично поштен, да је одан борби, да је дисциплинован. Ако политички није још издигнут моћи ће то постигнути у Партији. Зато ви, другови, тамо испитајте карактерне особине његове, проверите га на раду добро и ако се убедите да ће он

[3] Значење речн ннје утврђено.
[6] Фрањо Гулија

достојно носити и бранити име Партије, онда га примите зд члана. Али о свему томе известите нас.

Другарици његовој пружиће се помоћ у границама наших могућности.

За убудуће ова писма за мене затварајте и адресирајте за „П".

8. Још нешто. Бецко се интересује за Силног[7] и његовог рођака\ Они су добро, али жире исто као и ви под тешким околностима. Они јављају да нема могућности да се код њих пребаците'[1]. Ствари које су остављене код њих чувају се[10].

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Са друг. поздравом
Коле[11]

БР. 95

ТЕЛЕГРАМ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ ОД 26 ЈУЛА 1944 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ О РАСПОРЕДУ И ЈАЧИНИ БУГАРСКИХ ОКУПАТОРСКИХ ТРУПА НА ТЕРИТОРИЈИ ВАРДАРСКЕ МАКЕДОНИЈЕ[1]

26-VII, 15,30

Бугарске снаге у Македонији: V армиЈа у Скопљу, командант генерал Маринов, досад к-т 15 дивизије. Бојдев смењен-. V армија има: 1 и 2 коњички пук у Скопљу, 14 дивиз. у Скопљу, 15 дивиз. у Битољу, 17 дивизија у Штипу и 29 дивиз. у Врању.

14 дивизија са штабом у Скопљу, командант генерал Александар Поп Димитров. Састав: 51 пешад. пук у Скопљу, 56 пеш. пук у Велесу, 53 пеш. пук. Куманово, 14 артиљ. пук Скопље.

15 дивизија са штабом у Битољу. Састав: 54 пеш. пук Битољ, 45 пеш. пук и 15 арт. пук Прилеп, један пеш. пук у Охриду.

[7] Божин Јовановски, погинуо септе.чбра 1944 годнне.

* Стојко Јовановскн

[9] На Скопској Црној Гори дејствовала је диверзантска група од 15 бораца.

[10] Чуван је експлознвнп материјал којн је касннје иредат Шеснасстој прешевској бригадн.

[11] Лзубчо Арсов

[1] Телеграм, на српскохрватском језику, прештампан је нз књиге депеша Главног штаба НОВ и ПО Македоннје.

[8] Васил Бојдев, командант Пете бугарске окупационе армије, смењен је са свога положаја после неуспелих борби против снага НОВ и ПОЈ, у пролећној офанзиви (од 30 априла до 20 јуна 1944 год.), на сектору источне Македоније.

17 дивизија са штабом у Штипу. Састав: 49 пеш. пук Штип, 17 арт. пук Штип, 48 пеш. пук Струмица.

29 дивизија са штабом у Врању, командант пуковник Попов. Састав: 52 пеш. пук Врање са водом борних кола „Рено", 50 пеш. пук Пирот, 3 пеш. пук Владичин Хан, Сурдулица, Прибој.

ген. **Апостолски**[3]

БР. 96

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ МАКЕДОНСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД 26 ЈУЛА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ О БОРБАМА ПРОТИВ БУГАРСКЕ ВОЈСКЕ И ПОЛИЦИЈЕ КОД С. МЛАДО НАГОРИЧИНО И С. СТРАЦИН[1]

Друже Генерале,

Стање у бригади је редовно.

Бројно стање овде јесте	230
Две чете које се тамо налазе[2]	. . .
Новомобилисаних	19
Свега	. . .

24/25/УП предвидели смо били неке акције, које смо успешно извели и то: диверзантске нападе на Страцин и Мл. Нагоричино, за које је било одређено да се, уколико дође до паникс код непријатеља, потпуно овај ликвидира. Том приликом уништени су мостови на Војнику и Петрошници, као и централна клечевска општина, а затим је спроведена и мобилизација — добровољна, односно полудобровољна. Све ове акције почеле су у 23 ч 24/УН и трајале су 2 ч.

1. Код Мл. Нагоричино учествовао је одред[3], појачан једном четом трећег батаљона под командом команданта трећег батаљона — Ванђела[4]. Акција је била диверзантска, како сам напред подвукао, али би успела 100 %, односно полиција би била ликвидирана да одред није одиграо ону исту улогу коју су код Коњског одиграли они другови који су дезертирали из борбе. Наиме, чета бригаде заузела је ровове, и то непримећено, затворила је излаз из зграде, те када је требало ударна група да

[5] Михајло Апостолскн

[1] Орнгннал у рукопису, налази се у архиви Историског одељења ЦК КП Македоније.

[8] Код Главног штаба Македоније. Бројале су око 60 бораца.

[3] Кумановски партизански одред

[4] Ангел Мојсов

нападне саму зграду, на њу је била отворена ватра с леђа. Односно, одред, који је требало да само блокира зграду на супротној страни, није то учинио, него се поставио иза чете бригаде, чиме је дозволио полицији да изађе и заузме остале позиције. Тиме је одред спречио да ови буду потпуно уништени. Ту се развила жестока борба у којој је пало мртвих 3 (2 из бригаде и 1 из одреда) и 8 рањених (6 из бригаде и 2 из одреда), од којих 4 послата у болницу, као теже рањени. Непријатељ има око 40 мртвих и толико рањених, што су потврдили искази неких сељака који су стигли са тог правца.

2. На Страцину је учествовао I батаљон, који је успео да протера непријатеља са његовог првог положаја на коти 802, који је био запоседнут од 1 чете (око 200 људи) са 3 бацача и 3 пушкомитраљеза, смештени у сигурним и добрим утврђењима. Целокупна снага окупатора на Страцину износила је један појачани батаљон — око 800 људи — 53. пука. Овде је борба била такође жестока и прса у прса (са бомбама и шмајсерима). Код непријатеља се била појавила паника и скоро би био протеран са својих положаја. Борба се наставила до извесног времена а да непријатељ није предузимао противнападе. И ова акција би била 100% успешна да смо напали са два батаљона, јер, као што сам рекао, непријатељ се веома плаши нас. Непријатељ је овде имао око 30 мртвих и исто толико рањених, а ми 1 тешко рањеног, који је путем умро, и 1 лако рањеног.

3. Мост Војник је потпуно уништен (миниран и спаљен), док је мост на Петрошници неупотребљив, односно није сасвим срушен (рећи ће вам Мирко"'). Телефонске бандере су на овом сектору посечене. Заседа према Страцину сачекала је 2 немачка камиона и спалила их. У њима је било око 5 Немаца и 1 буг. поручник. Били су натоварени неким прехранбеним артиклима и са 20 јагњади. Овде је био ухваћен један Немац, који је касније стрељан. Остали су побегли, а неки су приликом бекства убијени.

4. Клечевска централна општина сасвим је уништена — спаљена је са свом архивом. Претседник општине, бивши југослов. капетан из Куманова, Тодор Георгијев Антов је мобилисан. Секретара смо такође мобилисали, али смо га касније стрељали, јер се показао да такву казну потпуно заслужује.

5. Мобилизација је извршена у следећим селима: Канареву, Макрешу, Стрезовцу, Облавцу и Ораху; успели смо да мобилишемо 40 сељака, половину од којих смо демобилисали, јер су били стари. Мобилизација није успела зато што су села раштркана по брдима, а и времена за тај циљ било је веома мало. Она је извршена на добровољни-полудобровољни начин и верујем да ће они који су остали бити добри, те ћемо преко њих касније спровести поново мобилизацију.

[5] Боро Поцков, командант Кумановског одреда

У свим тим акцијама запленили смо и то: 3 минобацача са доста мина, 3 п. митраљеза, 2 тешка митраљеза који су на лицу места уништени, 1 коња, 1 гитару, 1 фото-апарат, 2 писаће машине (1 мала и 1 велика), 2 радио-апарата, 200 кг пиринча, 20 јагњади, 4 канте масти, 100 ком. јаја и 1 бугарског војника на Страцину.

Сада је стигао извештај да је тешки рањеник из одреда умро у болници.

Ове акције су веома појачале морал овдашњег становништва, које је после оних летака почело да сели. Оно је први пут видело ударну способност своје бригаде. С друге стране, Бугари су се згранули када су видели на колико места су нападнути и каквим моралом и борбеношћу, тако да смо им појачали страх. Они су добили утисак да нас је много више но што нас је уствари.

Иначе је у бригади стање нормално. Ради се редовно политички и војнички. Одржавају се културно-просветне приредбе и др.

У Куманову је преко целе ноћи била узбуна, где се очекивао напад.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар	26/УН-44 г.	Командант, мајор
Боро Чушкар	9.20 ч.	**Тићо**[л]

БР. 97

ТЕЛЕГРАМ ДОБРИВОЈА РАДОСАВЉЕВИЋА ОД 27 ЈУЛА 1944 ГОД. ГЛАВИОМ ШТАБУ НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ О РАСПОРЕДУ И БРОЈНОМ СТАЊУ ОКУПАТОРСКИХ ТРУПА НА СЕКТОРУ КАВАДАРЦИ—ПРИЛЕП[1]

27 VII 12,27

Подаци о непријатељу: Тиквеш—Кавадар 150 буг. војника и 35 полицајаца, Неготино — 20 нем.[ачких] војника и 30 полицајаца, Демир-Капија — 400 буг.[арских] војника и 60 Немаца, Крњево и Барово — 500 буг.[арских] војника.

Конопиште — 300 буг.[арских] војника, Мрежичко—Рождени—Ржаново — 400 буг.[арских] војника, Клисура — 35 буг. војника и 25 немачких, Тремник — 130 буг. војника.

• Тихомир Милошевскн

[1] Оригннал, на српскохрватском језику, налази се у књизи депеша Главног штаба НОВ н ПО Македоније.

Мориово — Старавина — 300 буг.[арских] војника, Градешница — 150 буг.[арских] војника, Манастир — 40 буг.[арских] војника, Витолиште — 40 буг.[арских] војника и 20 полицајаца, Витол.[иште] рудник — 40 буг. војника и 10 контраша, с. Дуње — 40 буг. војника.

БР. 98

ТЕЛЕГРАМ ДОБРИВОЈА РАДОСАВЉЕВИЋА ОД 29 ЈУЛА 1944 ГОД. ГЛАВИОМ ШТАБУ МАКЕДОНИЈЕ О БРОЈНОМ СТАЊУ ЈЕДИНИЦА НА СЕКТОРУ ВЕЛЕС—КАВАДАРЦИ—ЂЕВЂЕЛИЈА[1]

29-УН-44

II бригада има 952 борца — 3 тиквешка батаљона, 1 битољски и 1 прилепски и пратећу чету. Један тиквешки батаљон — 150 бораца на терену остао, код нас прима оружје. Болесних и рањених, санит. особље и обезбеђење — 43. Одред у Азоту 47 бораца[2], одред на десној обали Вардара — 17[3] и одред у Преспи има 20 бораца[4].

БР. 99

ТЕЛЕГРАМ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ 11 110 МАКЕДОНИЈЕ ОД 30 ЈУЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ МАКЕДОНСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ О ФОРМИРАЊУ ДРУГЕ ОПЕРАТИВНЕ ЗОНЕ[1]

30/УП

Организује се II оперативна зона[2] са штабом: ком.[андант] Тићо[3], зам. к-та Добри[4], полком Борче[5], зам. полкома Коце[8].

[1] Телеграм, на српскохрватском језику, преписан је нз књнге депеша Главног штаба Македоније која се налазн у архиви Војноисториског института ЈНА.

* Велешки партизанскн одред формиран је јуна 1944 године.

[3] Ђевђелиско-струмички партизански одред

[4] Охридско-преспански партизански одред

[1] Оригинал, на српскохрватском језику, налази се у књизи депеша Главног штаба НОВ и ПО Македоннје.

[8] Друга оперативна зона формирана је почетком августа 1944 год. н обухватила територију западно од Вардара до југословенско-албанске границе и од пл. Бабуне на југ до југословенско-грчке границе.

' 'Гихомир Милошевски

[4] Лазо Калајџнјевски

Наум Наумовски

II Коце Јовановски

У II зони формирају се три бригаде и то: друга — тиквешка, пета — прилепска" и седма — битољска[8].

Штаб друге бригаде: командант Овчар[9], комесар Црноречки[10]; пете: командант „Мајка"[11], комесар Ђоре[12]; седме: командант Васил Караангеловски, комесар Иљо[13]. Остали кадар попунићете сами кад дође Тића.

Пету бригаду одмах формирати од садашњег првог прилепског батаљона[14], азотског одреда и људства које су они мобилисали.

Пета бригада одмах да крене у Азот под привременом командом Цветана[15] и да се повеже са косовском бригадом[16] која долази у Поречје.

„Мајка" са осталим снагама садашње друге бригаде да дејствује у Тиквешу до доласка Тиће, Овчара, Васиља и других. Они ће организовати зону и остале бригаде.

Сви Велешани да се упуте у састав пете бригаде.

„Мајка" са потребним снагама да отпочне са чишћењем Бошаве. Имате тешког и аутоматског оружја.

Од мисије тражите да вам пошаљу што више „Базука" за разбијање бункера и остало оружје.

Ап.(остолски)[17]

" Иета македонска ударна брнгада формирана је 2 августа 1944 год. на пл. Кожуф. У састав бригаде ушла су три батаљона и пратећа чета, укупно око 500 бораца (према подацима Ђорета Дамеског).

[8] Седма македонска бригада формирана је 10 августа 1944 год, изнад с. Зборско, од трн батаљона са око 200 бораца (према подацима Пеца Божиновског).

" Наум Веслневскн

Раде Гогов

[11] Методије Поповски

[1!] Ђоре Велковски

[15] Илња Митровски

[14] Батаљон „Мирче Ацев"

[15] Народни херој Иле Игев Јовановски

[,в] Косовска бригада у ово време водила борбе на територији Албаније.

[,т] Михајло Апостолски

ДОДАТАК

БР. 100

ДИРЕКТИВА ЦК РАДНИЧКЕ ПАРТИЈЕ БУГАРСКЕ ОД ЈАНУАРА 1944 ГОД. СВИМ ПАРТИСКИМ РУКОВОДСТВИМА ЗА СВЕСТРАНИ ОТПОР БУГАРСКОЈ ВЛАСТИ[1]

ЦИРКУЛАРНО ПИСМО БР. 2

ОКРУЖНИМ, РЕЈОНСКИМ, МЕСНИМ РУКОВОДСТВИМА И ОРГАНИЗАЦИЈАМА, ПАРТИСКИМ ГРУПАМА И ЧЛАНОВИМА РАДНИЧКЕ ПАРТИЈЕ БУГАРСКЕ

Др.[аги] другови,

Рат је ушао у своју последњу одлучујућу фазу, када оба ратујућа блока усретсређују своје главне резерве за последњи ударац. За тај ударац савезнички народи су на Московској и Техеранској конференцији припремили и сагласили своје планове. Генерална офанзива, иако још у своме почетку, већ је у току, и она ће се разрасти ради брзог и потпуног уништења Хитлерове Немачке и њених вазала. Црвена армија наставља своју победоносну офанзиву. Англо-америчке војске појачавају свој притисак у Средоземљу, врше концентрације својих огромних снага ради продирања у Европу с југа и запада. Бомбардовања над Немачком и њеним вазалима узимају страховите размере. Устанички покрети у земљама које је поробила Немачка све се више шире, обухватају нове рејоне и наносе тешке ударце Хитлеровој ратној машини. Очигледан је близак и потпун слом фашистичке Немачке.

У таквом тренутку управљачка фашистичка клика у Бугарској својом злочиначком, безумном политиком наставља савез са Немачком и тиме је бацила земљу у пламен рата. Бомбародовања Софије, Дупнице и других места дају реал.чу претставу О ужасима и пустошењима која носи рат. Брзо нестаје илузија о томе како Бугарска, настављајући политику савеза

[1] Препис оригинала, на бугарском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније. Тачан датум није утврђен.

са Немачком, може да остане по страни од вихора рата. Бугарска је већ у рату. У блиској будућности она ће бити претворена у арену широких опустошавајућих ратних акција.

Данас ратна питања узбуђују сваког бугарског грађанина. Вера у немачку победу коначно је расклимана. Ретки су они бугарски грађани који, из глупости или издајства, и даље верују у победу Немачке.

Неред и збрка је обухватила фашистички табор. Регентство и влада не могу и нису у стању да нађу излаз за земљу из тог тешког положаја, до кога ју је довела њихова злочиначка политика. Отворена државно-политичка криза продубљује се и пооштрава, нарочито активним ступањем Бугарске у рат и појачаним бомбардовањем бугарских градова. Њено неодложно решење поставља се великом оштрином. Питање како да се спасе Бугарска је питање у чијим рукама треба да буде државна власт, у рукама фашиста или у рукама народно-демократске управе Отечественог фронта.

Снаге Отечественог фронта су у стању, могу и треба да даду то решење. Фашистичке снаге се топе. Морално-политички распад фашистичког табора јача. Распада се постојећа друштвена дисциплина. Било је довољно једно јаче бомбардовање па да се јави озбиљно растројство и паника у државном апарату.

Упркос очигледном фијаску њихове пронемачке политике, регентство и влада настављају слепо да извршавају Хитлерове наредбе, да гурају земљу у пропаст. С друге стране, немачки окупатори, пратећи великом пажњом и немиром непријатељско држање бугарског народа према њима, немоћ и колебљиве мере њихових агената, спремају се да грубом силом осигурају себи територију Бугарске и њена богатства, као важну стратегиску базу за претстојеће војне акције у самој Бугарској. Земљи прети потпуна немачка окупација.

Бугарска може и треба да буде спасена. Снаге народа и армије[2] су довољне да би решиле тај задатак. Противу њих немачки окупатори не могу да супротставе своје снаге и у довољној количини, нарочито у овом тренутку када се Хитлерове армије на Источном фронту топе, када Енглеска и Америка припремају подухвате великих размера. Али те снаге треба брзо мобилисати, организовати и брзо ставити у акцију под борбеном заставом Отечественог фронта, у савезу са савезничким и балканским народима допринети брзом и потпуном слому хитлеровске Немачке и њених слугу. Тако ће Бугарска бити спасена и њој ће бити осигурано достојно место у породици слободних народа, као слободна, независна, демократска и снажна држава.

Међутим, рокови за спасење Отаџбине су веома кратки. Сваки изгубљени дан излаже земљу смртној опасности. Да се

[8] Бугарска армија

не би заостајало за догађајима, већ да би се овладало њима, Партија предузима чврст курс ка организовању конкретних акција, ка ширењу и јачању борбе у свима њеним формама и свима манифестацијама друштвеног живота у циљу неодложног обарања власти данашње владе и образовања народно-демократске владе Отечественог фронта.

На Партији лежи велика историска одговорност за будућност земље, за будућност бугарског народа. Ради брзог и практичног решења горњег задатка ЦК Партије наређује:

1. Да свака партиска организација — окружна, рејонска, месна итд. изврши неодложну и потпуну мобилизацију својих снага, да их постави на њихово борбено место и да их задужи конкретним радом:

Сазнати расположиве партиске снаге — где оне раде, како се оне најцелисходније могу користити као организатори и руководиоци конкретних акција, — у предузећима, квартовима, селима, касарнама, четничким одредима итд., и као борци у одговарајућој борбеној групи и одреду.

Пронаћи све бивше и старе партијце, оне који су привремено отпали или се отргли, нарочито оне који имају везе и утицај међу радницима, сељацима и осталим друштвеним слојевима, при чему сваком конкретно прилазити ради његовог активног укључивања у ослободилачку борбу.

Привући Партији нове снаге из средине радника, сеоске сиротиње и све оне који су се истакли и који се истичу у борби, који су одани ствари и смели.

Најшира мобилизација и активно укључивање ремсове омладине[3] у борбу. Искоришћавање сваког ближег или даљег симпатизера Партије за мобилизацију и организовање борбене масе. Цела Партија и БРМС да ставе у борбену приправност своје снаге, организоване у бојним групама и одредима, спремне неодложно да започну акције појединачно или масовно; увући у акцију све те Партији блиске снаге ради организовања, распиривања и руковођења народном борбом.

2. Да партиска руководства — окружна, рејонска, месна и др. обезбеде конкретно и непосредно руководство и контролу приликом практичног организовања акција; отстранити сваки формалистички и бирократски метод у спровођењу руководећих функција и свако формално схватање партиских наредби.

Донети конкретне одлуке, израдити конкретне планове и неопходне мере ради њиховог практичног извршавања; ударити против сваког опортунисте и његове пасивности, појава и тенденција које коче организацију и спровођење акција.

[3] БРМС-Блгарски работнически .чладешки с јуз (Бугарски раднички омладински савез)

3. Организовање одлучних и смелих акција:

Да свака партиска организација, група или поједини партијац сазна и за најмање незадовољство и да искористи сваки повод за конкретно организовање масовних борбених иступа за заштиту непосредних економских и политичких интереса радника, сељака и осталих народних слојева; путем одлучних и смелих акција извршити мобилизацију најширих народних маса за борбу; организовати конкретне акције — скупове, митинге, демонстрације и др., организовати општенародну борбу за мир, да би се избегли ужаси рата и бомбардовања бугарских градова.

Одлучним и смелим акцијама савладати полициска ограничења, забране и терор, да би се осигурао размах и борбени ход маса. На тој основи стварати борбене групе за заштиту акција и савлађивање полициског терора, стављајући у дејство сва могућа средства: батине, камење, кочеве, укључујући хладно и ватрено оружје. Приликом масовних борбених иступа пронаћи руководне органе, који ће преузети на себе руковођење борбом. Масе, на челу са својим руководним органима, треба саме да приступе решавању својих захтева — да разграбе државна и немачка складишта хране, одела, оружја, да поврате производе које су им отеле владине власти, да скрате радно време, гоне и физички уништавају издајнике међу радницима, сељацима и др., да ослободе затворенике итд.

На основу тих масовних борбених иступа изграђивати оргапе Отечественог фронта, који ће стајати на челу општенародне борбе.

4. Ширити и јачати бороу у свим њеним облицима и свима манифестацијама друштвеног живота.

Борбени иступ једног повода користити као полазну тачку за нову борбу. Штрајк у једном предузећу користити за штрајк у другом предузећу. Сваки борбени иступ распламтети до отвореног сукоба са фашистичком влашћу, нарочито са полицијом. Те сукобе развијати до масовних оружаних сукоба, до отворених радничких, сељачких и војничких пооуна.

5. Ширење и активизирање устаничког партизанског покрета:

Партизански покрет треба да прерасте у масовну народноослободилачку устаничку армију; да се претвори у основни фактор и челни одред за мобилизацију народних маса у припреми и спровођењу општенародног оружаног устанка. Четнички одреди, смелим политичким и војним акцијама, треба да увлаче све шире и шире народне масе у одлучну оружану борбу и на тој основи да расту бројчано и да повећавају број самих одреда.

Сваки одред, који је стекао искуство заузимањем једне насељене тачке, треба да користи то искуство да би повећао своје

снаге и да би прешао на вишу етапу — да овлада групом насељених места, да овлада већим насељеним тачкама.

Устанички партизански одреди треба да пређу на одлучне акције, да изврше мобилизацију, да израсту до размера у којима ће моћи да овладају читавим рејонима и озбиљно да их штите, да у њима мобилишу широке масе као борце четничких одреда. Ти устанички рејони треба да послуже као полазна база за општенародни устанак, за установљавање народне власти.

Ради брзог и правилног решавања горњих задатака партиска руководства и организације треба да указују свестрану помоћ и сарађују за **учвршћивање бојних штабова оперативних зона, рејона и одреда,** за осигуравање стварног и конкретног руководства над разним бојним јединицама.

6. Разбијати фашистичку државну машину свим средствима и начинима: организовати активан отпор градског и сеоског становништва против пореза и глоба и свих осталих државних и општинских намета и реквизиције; гонити порезнике, егзекуторе, контролоре, реквизиционе комисије и др.

Ојачати саботаже како би пропале све владине мере — привредне, политичке, војне; уништавати архиве, мобилизациске налоге, спискове, саботирати грађанску мобилизацију; саботажа по фабрикама, на железницама, у рудницима, пристаништима, поштама, на телеграфу и др.

Палити и разносити државна складишта хране, одела, оружја и др., дезорганизовати транспортне везе; уништавати или овладати радио-пријемницима, овладати железничким станицама, чворовима, уништавати железничке уређаје, кидати телеграфске и телефонске линије и др.; уништавати полициско-казнене одреде, контрачете, народне издајнике и пљачкаше; овладавати полициским станицама; спречавати наоружане претставнике власти да се крећу и тероришу становништво; предузимати смеле борбене акције ради растројавања немачке ратне машине —разоружавати и уништавати немачке базе за снабдевање као и војне базе, групе, ешелоне, аеродроме и др.

На основу тих акција стварати борбене групе по местима, које ће прерасти у устаничке чете и одреде, предузимати и акције ширег размера. Нека расту и јачају комитети Отечественог фронта као руководећи органи целокупне ослободилачке борбе.

7. Свестрана, конкретна и брза припрема свенародног устанка ради обарања с власти пронемачке владе и образовања владе Отечественог фронта: извршити брзу и свестрану политичку и војну мобилизацију здравих патриотских снага у народу и армији путем најактивнијих и смелих акција; спровести масовну свестрану политичку активност објашњавања, нарочито по питању бомбардовања; обухватити евакуиране и укључити их најактивније у борбу за мир, против злочиначке владине политике.

Пуна сарадња и учешће читаве Партије у изградњи војне и политичке организације Отечественог фронта:

а) изграђивање комитета Отечественог фронта по свим местима као руководећих органа ослободилачке борбе;

б) ширење и прелажење ка смелим и конкретним акцијама партизанских одреда, бојних група по местима, војних комитета и бојних група по касарнама, јединицама итд.; уложити изванредне напоре да би се придобила патриотска официрска и војничка маса ради укључивања у народну борбу.

На тој основи доспети до тога да се овлада читавим бојним јединицама, гарнизонима, да се припреми прелаз мањих и већих војних јединица на страну устаничких одреда; дејствовати у правцу брзог повећавања и наоружавања бојних снага Отечественог фронта.

Мобилизацију и припреме народних снага за општи народни устанак вршити под паролама:

Истеривање Немаца из земље и кидање свих веза са хитлеровском Немачком и њеним савезницима.

Неодложно закључивање мира с Енглеском и Сједињеним Државама, за савез и искрено пријатељство са Совјетским Савезом и балканским земљама.

Неодложно повлачење окупационе бугарске војске из Југославије, Грчке и Албаније.

Свестрана заштита народних интереса, против експлоатације, пљачке и глади, против бесног фашистичко-полициског терора, за права и слободе, за неодложно ослобођење свих политичких затвореника, ликвидацију концентрационих логора, обустављање гоњења народних патриота.

Обарање с власти пронемачке владе — за владу Отечественог фронта.

Горње наредбе сва партиска руководства треба да прораде, усвоје и са њима упознају све организације, групе, поједине чланове и да предузму брзе и одлучне мере ради њиховог чврстог и доследног спровођења.

НА СМЕЛЕ АКЦИЈЕ!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Јануара 1944 год.

ЦК РАДНИЧКЕ ПАРТИЈЕ
БУГАРСКЕ

БР. 101

ПРОГЛАС НАЦИОНАЛНОГ КОМИТЕТА ОТЕЧЕСТВЕНОГ ФРОНТА БУГАРСКЕ ОД ФЕБРУАРА 1944 ГОД. БУГАРСКОМ НАРОДУ[1]

МАНИФЕСТ
БУГАРСКОМ НАРОДУ

БУГАРИ И БУГАРКЕ,

Бугарска је увучена активно у рат[2]. Бомбардовања Софије, Дупнице, Враца и других тачака су само почетак. Ужаси рата сеју смрт и разарање по читавој земљи. Стотине хиљада бугарских становника, људи, жена, стараца и деце из градова и железничких центара напустили су своје домове и потуцају се по селима, остављени тамо под немогућим људским условима: по десет-петнаест људи спавају у соби, други у коњушницама и плевњама, голи и гладни, изложени епидемијама и сигурној смрти, а да нису сигурни од нових бомбардовања.

То је резултат неуспеле политике немачког царског двора и понемчене противнародне владе, филоваца[3], божиловаца[4] и других немачких агената. Али и то није све. Блиски дани донеће још страшније несреће народу и отаџбини; бићемо подвргнути разорним војним акцијама на копну, на мору и у ваздуху, са свих страна наше земље. Безумље и провокације божиловаца и дочохристоваца[5] предвесник су буре страшније од оне која је задесила северну Италију — Италију Мусолинија.

Хитлерове слуге — плаћена немачка оруђа и народне убице прикривају своју злочиначку и издајничку политику према бугарском народу идејом уједињења бугарског народа. Познати методи минулих ратова — ускрсавање фердинандовштине и радославовштине. По трећи пут у нашој ближој тридесетогодишњој историји пролива се обилна бугарска крв и подижу се планине од људских костију, све у име националних идеала — уједињења Бугарске. По трећи пут проигравају се стварни национални идеали бугарског народа, и помоћу војних савеза са империјалистичком Немачком и ратовима са суседима, наро-

[1] Оригинал, отштампан на бугарском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније. Датум штампања није утврђен.

[2] Бугарска влада је 13 децембра 1941 год. објавила рат и Енглеској н Америци

[3] Присталице Богдана Филова, бившег претседника бугарске владе н члана регентског савета

[4] Присталице Божилова, претседника бугарске владе после Богдана Филова

[5] Присталице Доче Христова, министра унутрашњих послова бугарске владе 1943 године

чито са Србима, Бугарска је раскомадана уместо да је уједињена, бугарске земље поробљене, стотине хиљада избеглица, који су напустили своје домове, преплавили су нашу земљу. Бугарска, која је до рата цветала, привредно је разорена, економски и политички зависна, плус стотине хиљада удовица и сирочади, милијарде дугова итд. итд.

Бугарски народ није заборавио да је „Данев министар продао Силистру", да је Радославов поробио Македонију, ТракиЈу и Западне Покрајине, а да су се данашњи управљачи, следбеници Фердинанда и Радославова, ради савеза са Немачком одрекли присаједињења Северне Добруџе Бугарској, јер Немачка није била сагласна, упркос томе што је на томе настојавала Русија.

Нема поштеног Бугарина који би био против уједињења нашег народа, али не путем ратова и авантура, не путем циљева у овом рату постављених од стране двора и владе, који немају ничег заједничког са чисто балканским интересима Бугарске. Они нашој држави и нашем народу стављају у задатак да раде на остварењу некаквог „новог реда", да помажу да се наметне некаква „нова Европа" под вођством Немачке — задатке повезане не са нашим националним и балканским интересима, већ са светском и империјалистичком политиком Немачке.

Нема поштеног Бугарина који не види и не осуђује политику фашистичке владе; нема таквог који не види близак слом немачких освајача, а тиме и слом Бугарске. Нема Бугарина који није свестан да пут решења националних идеала Бугарске може да буде само онај којим је пошла нова Југославија, давање пуне могућности балканским народима да се слободно самоопределе, слободно да одреде свој облик владавине. То се тиче и македонског народа, који такође води >;еројску борбу за своје национално ослобођење против освајача сваке врсте.

БУГАРИ И БУГАРКЕ,

Бомбардовањем Софије и других насељених места у БугарскоЈ' погођена је фашистичка државна ,машина, а државно-политичка криза прерасла је ИЗ БОРБЕ ПРОТИВ ПОЈ1ИТИКЕ ДАНАШЊЕ ВЛАДЕ У КОНКРЕТНУ, НЕОДЛОЖНУ БОРБУ ЗА ВЛАСТ, ЗА НАРОДНОДЕМОКРАТСКУ ВЛАДУ. Издајничка влада не жели а и потпуно је непогодна да изврши одлучан преокрет, да прекине све везе са немачким окупаторима и истера Немце из наше земље. Она је продала Бугарску и све њене интересе Хитлеровој Немачкој, а са последњим одлукама Парламента коначно је потписала смртну пресуду народу. Надвладали су издајници који кажу: „Ако пропадне Немачка, да пропаднемо и ми" — не питајући бугарски народ да ли он хоће да пропадне ради преступа авантуриста

То су злочиначке издајице, које већ годинама нису хтеле да на време чују опомене најдостојнијих синова, као Георги Димитрова и господе из парламентарне опозиције, који су дубоком политичком проницљивошћу указивали и указују на једино правилан пут којим се може спасити Бугарска. То су оне исте издајице које нису разумеле жеље бугарског народа, који из историског искуства зна да освајачки ратови, нарочито фашистичко-освајачки, не могу и неће решити националне идеале Бугарске.

Фашистичке злочиначке владе нису хтеле да чују искрене опомене наше ослободитељице Русије да је пут којим су оне пошле — пут тешких искушења за наш народ, пут немачке пљачке и господства над нашом земљом.

Оне нису хтеле да чују ни опомене три велика демократска савезника, који ће неминовно и у блиској будућности нанети одлучан удар разбојничкој Немачкој. Они су категорички опоменули бугарску владу, која је, уместо да предузме неодложне и конкретне мере како би отргла Бугарску од њеног савеза са Немачком, с цинизмом изјавила да је Бугарска невина а сама она, она' освајач, жртва неизазваних напада. Политичка извртања неће отклонити ударце који су упућени Немачкој и њеним помагачима. Узроци ужасних удараца који се сваљују над бугарском земљом не могу се отклонити лажима и извртањима.

Та влада, која не служи своме народу и која га је оставила у положају објекта на који незаслужено падају ударци демократских снага, треба што пре да насилно буде оборена с власти, а немачки окупатори свим средствима протерани из наше земље.

ДАНАС СУДБННА БУГАРСКЕ ЗАВИСИ ОД САМОГ БУГАРСКОГ НАРОДА И ЊЕГОВЕ АРМИЈЕ!«

Бугарски народ има у кога да се нада и нема од кога да се плаши. Немачке хорде су обеснажене; оне се бацају као рањена звер с фронта на фронт и немају снаге да би затвориле рану коју ће им отворити бугарски народ и армија, када их буду неодложним и брзим акцијама протерали из бугарске земље

Бугарски народ, армија и партизански одреди могу и треба да протерају Немце из наше земље, узимајући власт у своје руке.

Бугарски народ може и треба да наметне повлачење наше војске из земаља наших суседа који се херојски боре за с в о ј у с л о б о д у и независност, дајући нам пример и показујући нам пут за наше стварно ослобођење од немачко-фашистичког угње-

[6] Мисли се иа бугарску фашистичку армију, која је за време окупацнје. све до 9 септембра 1944 год., извршИла масу зверстава над мирним становништвом Македоннје и југоисточне Србије.

тавања, и који су наши на**јвернији** савезници у том тешком двобоју за слободу, народно-демократску, снажну и независну Бугарску, за уједињење Бугарске.

Бугарски народ може и треба неодложно ДА ПРИСТУПИ СМЕЛИМ, ОДЛУЧНИМ И СИСТЕМАТСКИМ АКЦИЈАМА РАДИ ОБАРАЊА ИЗДАЈНИЧКЕ БЛАДЕ С ВЛАСТИ, ЗА ЗАВОЂЕЊЕ СВОЈЕ ВЛАСТИ И ЗА ОБРАЗОВАЊЕ народноослободилачке отечественофронтовске владе.

Само он може да оствари и остариће националне идеале путем мирног и братског споразума са осталим балканским земљама и Совјетским Савезом и гарантоваће идеално стваралачки живот слободне, снажне и независне Бугарске.

У својој борби за мир, слободу и националне идеале бугарски народ није усамљен. С њим и за њега бори се и братска Русија, најмоћнија војна снага у свету. С њим и у његову корист боре се и ослободилачке армије Нове Југославије, на челу са легендарним народним вођом Титом. У његову корист су и победе великих сила Енглеске и Америке.

БУГАРИ И БУГАРКЕ, РАДНИЦИ И СЕЉАЦИ, ЧИНОВНИЦИ И ИНТЕЛЕКТУАЛЦИ!

Евакуацијом градова, пасивношћу, савијањем леђа, страхом пред жртвама и ишчекивањем нећемо се спасти страховитих последица рата.

Фашистичка влада је ошамућена првим ударцем, после бомбардовања, а апарат јој је растројен. ДА ЈОЈ НЕ ДОЗВОЛИМО ДА ДОЂЕ К СЕБИ! Подигните се сви у смелу, неодложну и одлучну оружану борбу за обарање прогерманске владе и регентства![7] Оснивајте своју народну власт путем народних комитета Отечественог фронта! За кидање свих веза са Хитлеровом Немачком! За мир са Енглеском и Америком, за што уже пријатељство и савез са СССР-ом, са борбеном Новом Југославијом и другим суседима.

На све начине и свим средствима у борбу, организујући акције, скупове, митинге, демонстрације, штрајкове и др. Организовати општенародну борбу за мир! Укинути полициска ограничења и терор, да би се осигурао размах и борбени ход маса. На тој основи стварати отечественофронтовске наоружане борбене групе за одбрану акција и масовних устаничких партизанских одреда, до њиховог претварања у устаничку армију,

[7] После смрти цара Борнса, 1943 год., образовано је регентство од трн члана у које су ушли: кнез Кирил (брат Борисов), Богдан Филов, дотадашњи претседннк владе, и генерал Михов, дотадашњи министар војске.

путем оружаних акција за неодложно и насилно обарање издаЈничке владе и протеривање немачких окупатора.

Не плаћати порез, гонити порезнике, егзекуторе, реквизиционе комисије, гонити фашистичку државну администрацију, полицију, претседнике општина, фашистичке посланике. Уништавати полициске команде, контрачете и истребљивати народне злотворе!

У процесу смелих акција изграђивати мрежу отечественофронтовских комитета, који ће бити истински претставници месне народне власти, за заштиту економских и грађанско-политичких права становништва. Само тако ће се спасти Бугарска.

БУГАРСКИ ОМЛАДИНЦИ И ОМЛАДИНКЕ!

На ваша плећа пашће огроман део народноослободилачког рата. Ваша дужност је да без одлагања заузмете предње редове у тој борби. Омладинским жаром и ентузијазмом ви ћете запалити све народне борце. Радите на придобијању армије за народну борбу! Ви ћете дати највише жртава у том рату, јер се он води против народних интереса, за рачун Немачке. Вашим смелим акцијама ви ћете скратити трајање рата, смањићеге жртве и осигураћете победу. Дигните се одмах на оружану борбу против народних непријатеља — Немаца и понемчених Бугара, против понемчене владе, за народно-демократску владу. Само тако ће се спасти Отаџбина и очувати живот нашег народа.

НАРОДНИ ПАРТИЗАНИ!

Ви сте први пошли путем смеле и пожртвоване борбе, дали сте драгоцене жртве за народну слободу, и зато сте народни љубимци. Тренутак данас налаже да проширите вашу организационо-политичку а нарочито бојну делатност. Повећавајте број одреда, све више увлачите у бој народне масе!

Заузимајте стратегиски важне насељене тачке, рејоне, градове и села! Успостављајте народну власт Отечественог фронта! Мобилишите народне снаге! Ступајте у везу и борбене акције са бугарском армијом! ДЕЈСТВУЈТЕ СМЕЛО, ОДЛУЧНО И НЕОДЛОЖНО! Рокови су кратки. Међународни догађаји раде у нашу корист. Победа је блиска и сигурна. Ми ћемо је постићи херојском и самопожртвованом борбом!

БУГАРСКИ ПОЛИТИЧАРИ, ЈАВНИ РАДНИЦИ, ДЕМОКРАТСКЕ, ПРИВРЕДНЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ!

Дванаести час је куцнуо. Отаџбина нам је већ под ударцима савезничких бомбардера, а сутра биће и под ватром њихове артиљерије и флоте. Нема места колебању и илузијама,

нема места концесијама било коме. Ви сте се сами убедили да су регентство и влада, уместо решења националних идеала, нашем народу донели страховиту гробницу. Нити регентство, нити влада, нити парламент могу развезати трагично завезани чвор око врата нашег народа.

Само смелим, неодложним и свестраним акцијама народа и армије, на челу са храбрим и смелим бугарским јавним радницима, који су искрено и без резерве стали у борбени фронт Отаџбине, успећемо да отклонимо последњи и коначни ударац од наше земље. Пропаганда је даље сасвим недовољна. Сваки од вас може и треба до крајњих граница да искористи свој политички и друштвени ауторитет, да поведе своје сараднике, гојне и друге своје пријатеље и да их укључи у општенародну ослободилачку борбу за спас земље. Заузмите достојно своја места и заједнички да наставимо борбу за мир, за народно-демократску владу, за слободну, уједињену, демократску и снажну независну Бугарску.

Само храброшћу, самопожртвовањем, само брзим и смелим акцијама народа и армије, ми, СНАГЕ ОТЕЧЕСТВЕНОГ ФРОНТА, СПАШЋЕМО ОТАЦБИНУ!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ1

Фебруара 1944 год.
Бугарска

НАЦИОНАЛНИ КОМИТЕТ ОТЕЧЕСТВЕНОГ ФРОНТА

БР. 102

ЦИРКУЛАРНО ПИСМО ЦЕНТРАЛНОГ КОМИТЕТА РАДНИЧКЕ ПАРТИЈЕ БУГАРСКЕ ОД МАЈА 1944 ГОД. ЧЛАНСТВУ ПАРТИЈЕ[1]

РАДНИЧКА ПАРТИЈА БУГАРСКЕ
Циркуларно писмо бр. 4

Окружним, рејонским и месним комитетима, свима организацијама, групама и члановима Радничке партије Бугарске.

Др.[аги] другови,

Догађаји се развијају муњевитом брзином и све више приближавају рат његовом коначном завршетку. Слом немачке војске на совјетско-немачком фронту принудио је Немце да окупирају своје сателитске земље једну за другом. Такву судбину очекује и наша земља. Она је смртно угрожена НЕМАЧКОМ ОКУПАЦИЈОМ. Очување Бугарске за Немце у новој ситуацији

добија изванредан значај. Она је важна немачка база у рату против Совјетског Савеза, против ослободилачке Југословенске армије и савезничких народа. Она је важан стратегиски пут који везује разбацане немачке војске по јегејским острвима и Балкану. Бугарска чува југоисточну немачку позадину и истовремено служи као важан извор сировина, за којима хитлеровцл осећају велику потребу. Губитак Бугарске значи распадање читаве немачко-фашистичке позадине на Балкану и на југоистоку.

Сачувати Бугарску од Немаца могуће је само путем овлађивања свих стратегиских тачака и база у нашој земљи...[2] Немци теже да у рату против Совјетског Савеза искористе читаву земљу и армију. У том циљу, у испуњавању тих својих планова, Немци користе своје агенте из руководећег састава армије, државног апарата и владе. У томе им олакшава фашистичка клика на власти, која наставља да одржава злочиначки савез са Хитлеровом Немачком, да сурово убија бугарске патриоте, да слепо извршава Хитлерове наредбе. Као резултат настављања те злочиначке политике врши се масовна мобилизација у земљи, упућују се нове војне јединице према Југославији и Грчкој, концентришу се војне снаге према турској граници и Беломорској области, долази нарочитом јасноћом до израза опасност од упућивања наше војске у правцу Румуније и Северне Добруџе против Црвене армије.

Свако даље настављање злочиначке политике савеза са Хитлеровом Немачком поставља земљу пред страшну националну катастрофу. Бугарски народ не треба ни по коју цену да то даље трпи, јер ће ускоро са још страшнијом снагом започети совјетска офанзива и Црвена армија ће стићи до граница Бугарске. Савезници се грозничавом брзином спремају да отворе други фронт на Западу. На Балкану тристохиљадна Југословенска, Титона армија, наноси тешке ударце немачкој војсци. Расте ослободилачки покрет у Грчкој, Чехословачкој, Пољској, Француској и другим земљама окупираним од Немаца. Савезнички народи нанеће последњи поражавајући удар, који ће довести до потпуног слома Хитлерове Немачке.

Значајна је опомена коју је велики вођа и маршал Совјетског Савеза друг Стаљин у својој Првомајској наредби упутио сателитским земљама Немачке, међу њима и бугарском народу.

Наша Партија, бугарска јавност и цео бугарски народ треба из тога да извуку добру опомену, јер се та опомена упућује са највишег и најауторитативнијег места. Пред бугарским народом остаје последња могућност да се отргне од Хитлерове Немачке. Он треба стварно да узме своју судбину чврсто у своје сопствене руке и то треба да буде кроз НЕОДЛОЖНУ И ОДЛУЧНУ БОРБУ

[1] Документ је на овом месту оштећен.

ЗА ИСТЕРИВАЊЕ НЕМАЦА И НЕМАЧКИХ АГЕНАТА ИЗ АРМИЈЕ И ДРЖАВНОГ АПАРАТА, ЗА ОБАРАЊЕ ДАНАШЊЕ ВЛАДЕ И ФОРМИРАЊЕ ИСТИНСКЕ БУГАРСКЕ НАДИОНАЛНЕ ВЛАДЕ, КОЈА ЋЕ ПРОИЗИЋИ ИЗ СНАГА ОТЕЧЕСТВЕНОГ ФРОНТА, КОЈА ЋЕ СПАСТИ ЗЕМЉУ ОД НАЦИОНАЛНЕ КАТАСТРОФЕ КОЈА ЈЕ УГРОЖАВА. Пут спасења земље је оружани свенародни устанак. Снаге тог свенародног устанка су ту — то су: **народ, армија[3] и устаничке дружине.** Ге снаге, уједињене под тробојницом Отечественог фронта и под његовим руководством, могу и треба да спасу земљу, гонећи Немце из Бугарске и **кидајући злочиначки савез** са Немачком која пропада. То, међутим, треба да буде **брзо, неодложно, јер време не чека. Победа над Хитлеровом Немачком је блиска.** Тешко и горко Бугарској, ако нас победа савезничких народа затекне у Хитлеровом табору, ако она докраја остане да помаже смртног непријатеља слободољубивих народа који се херојски боре. У таквом случају Бугарска не може да рачуна на опроштај од стране тих народа. Наша земља треба на време да се отргне од Немаца и да заузме своје достојно место у породици слободољубивих народа, као слободна, независна, демократска и снажна држава. У тој својој тежњи бугарски народ може смело да рачуна на братску подршку Нове Југославије и њене ослободилачке армије, у којој наш народ треба да види свог блиског савезника у борби против заједничког непријатеља — немачких завојевача. Бугарски народ има и имаће подршку великог Совјетског Савеза и његове херојске Црвене армије, подршку свих слободољубивих земаља и народа. Та братска подршка гарантује сигурну победу нашем народу.

Организовање НЕОДЛОЖНИХ И ОДЛУЧНИХ АКЦИЈА против Немаца, немачке агентуре и свега што је немачко, ради њиховог истеривања из земље, ето то је основни задатак, који наша Партија и Отечествени фронт изванредном брзином треба да реше. За његово решење је неопходно:

1. ИЗВРШИТИ НА ВРЕМЕ МОБИЛИЗАЦИЈУ СВИХ СНАГА ПАРТИЈЕ, ОТЕЧЕСТВЕНОГ ФРОНТА И СВИХ ПРОТИВНЕМАЧКИХ ГРУПА И ЕЛЕМЕНАТА У АРМИЈИ И НАРОДУ, СПРЕЧИТИ НЕПОСРЕДНУ ОПАСНОСТ КОЈА УГРОЖАВА НАШУ ЗЕМЉУ:

а) одлучно ликвидирати сваку спорост и неодговорност у спровођењу партиских задатака, извршити најстроже проверавање како се конкретно решавају ови задаци, извршава мобилизација и најцелисходније користе партиске снаге;

б) мобилизацију националних снага поставити на широку основу; ујединити под тробојном националном заставом Отечественог фронта све што је противнемачко, свуда дејствујући

[3] Бугарска ар.мија, која је, све до 9 септембра 1944 год., верно служила Хитлеру и спроводила његове замисли на Балкану.

вешто — не у име Радничке партије, него у име Отечественог фронта, под главном паролом: НАПОЉЕ НЕМЦИ ИЗ БУГАРСКЕ;

в) свуда брзо стварати комитете, који ће организовати и руководити општенародном борбом; ступати у контакт са свима јавним радницима, тражити њихову сарадњу и потстицати их на активан отпор против Немаца и немачке агентуре, укључити их активно у општенародну борбу ради истеривања Немаца из земље;

2. Разбуктати свеобухватну општенародну борбу и устанички покрет у земљи; свуда дејствовати БРЗО, СМЕЛО, НАСТУПАЈУЋИ. Главни задатак дана је да се неодложно предузму мере ради откривања распореда немачких снага, а свуда на време организовати уништавање немачких база и војних јединица — комуникација, штабова, гарнизона, друмова, стоваришта, ешелона, железничких транспората, бродова итд.

а) Организовати и максимално ојачати саботажу радника по предузећима која раде за Немце; организовати радничке акције противу Немаца и немачких агентура — скупове, митинге, демонстрације и штрајкове, припремити општи политички штрајк као подршку општенародном оружаном устанку;

б) Организовати и ојачати борбу и саботажу бугарских железничара, телеграфо-поштара и других државних службеника; растројити железнички саобраћај, телеграф и телефон, не дозволити бугарским железницама, пристаништима, рудницима, поштама, телеграфима да их користе Немци. Нарочитом снагом дејствовати против пристаништа Бургас, Варна и Балчик;

в) Организовати и ојачати отпор сељака против одузимања пољопривредних производа, против реквизиционих комисија, општинских благајника, пореза и др.

г) Најшире мобилисати и укључити у борбу бугарску патриотску омладину из фабрика и радионица, железничких чворова и станица, пристаништа, школску омладину из градова и села у читавој земљи; омладина треба да указује свестрану помоћ и сарадњу устаничком покрету, да прикрива и чува народне патриоте, да партизанима открива и показује распоред и кретање непријатеља, масовно да ступа у устаничке дружине;

д) За свестрани развој устаничког покрета против Немаца и немачке управљачке клике ојачати постојеће партизанске одреде и дружине; створити нове одреде и дружине и концентрисати их према објектима за акцију. Све устаничке дружине треба да почну са неодложним и одлучним акцијама, да ступају у одлучну борбу против Немаца и у пламену борбе да се стварају нове устаничке дружине.

Устанички партизански одреди и дружине, помоћне борбене групе радника, железничара, телеграфо-поштара и др. треба да почну НЕОДЛОЖНУ БОРБУ, да ступе у акцију.

3. У самој армији развити активну кампању против немачких агената, за одбрану њене НЕЗАВИСНОСТИ, за заузимање стратегиских тачака и база у земљи које се налазе у рукама Немаца, нарочито овлађивање Бургасом, Варном, Балчиком и Русемом, за недозвољавање да се бугарска војска упути ван граница Бугарске у интересу Немаца, у било ком правцу, за повлачење бугарских корпуса из Југославије и Грчке, за ОДЈ1УЧНЕ АКЦИЈЕ против свих покушаја окупације Бугарске и за истеривање Немаца из Бугарске.

а) Искористити све могуће индивидуалне и друге везе са патриотски расположеним официрима и војницима и вештим и упорним отечествено-фронтовским радом и споља организовати и подизати противнемачки патриотски покрет у Армији;

б) Потражити контакт са појединим официрима, командирима мањих или већих војних јединица, читавих гарнизона, радити на њиховом укључивању у борбу против Немаца;

в) Организовати јединство акције патриота у армији са устаничким народним дружинама; попуњавати састав народних дружина са војницима и официрима, који се налазе у опасности и које гони власт или чији опстанак у јединицама постаје опас.-ш за њихов живот.

г) Припремити прелаз војних јединица окупационог корпуса на страну ослободилачке Југословенске армије ради заједничких акција против заједничког непријатеља — немачких окупатора; побунити сваку војну јединицу и овладати најближом стратегиском тачком, при покушају да она буде упућена ван граница Бугарске, побунити или спречити упућивање и других војних јединица;

д) Избегавати оружане сукобе са нашом армијом, дејствовати смело и одлучно САМО против оних јединица које се упућују и дејствују против народних устаника; користити везе са армијом ради снабдевања устаника оружјем;

е) Војне јединице и устанички одреди и дружине, распоређени близу Југославије и Грчке, треба да се повежу и сарађују са југословенским јединицима и грчким партизанима против немачких освајача.

Народ, Армију и устаничке дружине подићи у неодложне, смеле и одлучне акције!

Све за спас Отаџбине од катастрофе!

Живела Бугарска!

Напоље Немци из Бугарске!

ГЕНЕРАЛНИ КОМИТЕТ РАДНИЧКЕ ПАРТИЈЕ БУГАРСКЕ

Мај — 1944 г.

БР. 103

ТЕЛЕГРАМ ПРВОГ АНТИФАШИСТИЧКОГ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОГ КОНГРЕСА АЛБАНИЈЕ ОД 16 ЈУЛА 1944 ГОД. МАРШАЛУ ЈУГОСЛАВИЈЕ ЈОСИПУ БРОЗУ ТИТУ[1]

бр. II 4190

„Вођи народа Југославије, Врх. команданту НОВ и ПОЈ маршалу Титу.

Први антифашистички НО конгрес Албаније поздравља Вас, славног и сјајног вођу херојских народа Уугославије и Ваших славних армија.

Ваше победе су биле и јесу висок пример и чврст морални стуб за албански народ и за угњетене народе Европе у њиховој борби противу фашизма и издајника.

У суровој и непрекидној борби коју су водили и воде народи Балкана противу фашизма, квислинга и реакционарних шовиниста рађа се и учвршћује братство и солидарност балканских народа, постављени су здрави темељи — једног новог демократског и народног Балкана.

Вашом херојском борбом, Вашом сјајном политиком остварило се јединство и братство народа Југославије. Борба народа Југославије била је и јесте велики потстрек, здрави стуб за све народноослободилачке покрете Балкана.

Ваша борба је гаранција братства балканских народа и остварења велике идеје за једну балканску конфедерацију.

I АНТИФАШИСТ. НАР. ОСЛОБОД.
КОНГРЕС АЛБАНИЈЕ

[1] Телеграм је прештампан из књиге депеша Главног штаба НОВ и ПО Македоније, која се налази у архиви Војноисториског института ЈНА.

II

Документи бугарских окупатора

БР. 104

НАРЕДБА ДИРЕКТОРА БУГАРСКЕ ПОЛИЦИЈЕ ОД 10 ЈУНА 1943 ГОД. ОБЛАСНИМ ПОЛИЦИСКИМ НАЧЕЛНИЦИМА О СТРОГОЈ ПРИМЕНИ НАРЕДБЕ О КОНФИСКАЦИЈИ ИМАЊА БОРАЦА НОВ И ПРИПАДНИКА НОП[1]

Поверљиво

М. У. П. Н. 3.
ДИРЕКЦИЈА ПОЛИЦИЈЕ
бр. 1923
10. VI. 1943. г.
Софија

Г. Г. ОБЛАСНИМ ПОЛИЦИСКИМ НАЧЕЛНИЦИМА У ЦАРСТВУ

Наредбом бр. Ц. 1488 од 13 маја 1943 г. дата су упутства која треба имати у виду да би се избегле грешке и различита тумачења приликом примене 28 одлуке Министарског савета, донете на његовом заседању од 13 априла о. г., протокол бр. 55.

На основу досадашње делатности обласних полициских начелника у вези с том наредбом, добијам утисак, међутим, да се, у случајевима када се налаже забрана над имањима лица о којима се говори у тој наредби,[2] недовољна пажња обраћа на јатаке, тј. на лица која су сакривала, давала прибежиште или храну, или нека друга средства, члановима чета, о којима је реч у ставу 1-а чл. 13 Закона за заштиту државе.

[1] Оригинал, умножен на шапирографу, на бугарском језнку, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

Документа бр. 104, 105, 106 и 107 накнадно су пронађена и због тога нису могла да уђу у другу књигу, те их зато објављујемо у овој књизи.

[1] Наредба о конфискацији непокретног имања припадника НОВ и ПОЈ и њихових помагача, као и одузимању карата за снабдевање, сем карте за хлеб.

Када се има у виду да су ти јатаци чешће своји људи — браћа, сестре, родитељи и друга родбина члановима чете, не треба испустити из вида забрану над имањем, која иде за тим да надокнади штете и губитке онима који су настрадали због акција људи из чете.

Тако ће та забрана осетно погодити саме чланове чете. С друге стране, пошто се зна да су ови последњи обично без имања и да ће према томе у вези с њима недостајати објект за забрану, то ће забрана која ће бити стављена над имањима њихових јатака, који су увек многобројнији и ређе без имања, гарантовати могућност да се прикупи више средстава, која ће послужити за исплаћивање отштете лицима која су пострадала.

Зато и у допуну поменутог расписа

НАРЕЂУЈЕМ

Да обласни полициски начелници надаље воде рачуна да приликом издавања наредби за примену забране, сагласно 28 одлуци Министарског савета, донесеној на његовом заседању од 13 априла 1943 год. протокол бр. 55, та забрана обухвати не само имања лица која су напустила своје место боравка и која су ступила или се воде у чети која је образована и наоружана с циљем да врши злочине против државне и друштвене безбедности, него и имања свих лица, јатака оних првих, који су криви због укривања, давања прибежишта, хране или неких других средстава члановима чете.

На тај начин забрана ће бити целисходнија и донеће више средстава за надокнаду штета које су нанела осуђена лица својом злочиначком делатношћу, какву намену има и сама забраиа.

Директор полиције:
А. Козаров

Поверљиво

М. У. П Н. 3.
ОБЛАСНА ПОЛИЦИСКА УПРАВА
Служба државне сигурности
бр. П-4190
22. VI. 1943 год.
Скопље

Г. Г. СРЕСКИМ ПОЛИЦИСКИМ НАЧЕЛНИЦИМА У ОБЛАСТИ

Горњи акт Вам се доставља ради управљања и строгог извршавања, да имате у виду наредбе које су дате у њему у вези

са забраном над имањима илегалаца. њихових јатака и родбине (очева, мајки, браће и сестара итд.)

Обласни полициски начелник: Ас. Богданов

Начелник Службе државне сигурности: Хр. Стоилов

Верно,

Начелник Службе државне сигуности: (п. нечитак)

(М. П.)

БР. 105

ПИСМО КОМАНДИРА ДРУГЕ ЧЕТЕ ЧЕТРНАЕСТОГ БАТАЈБОНА ОД 23 ЈУНА 1943 ГОД. СРЕСКОМ УПРАВИТЕЉУ У КУМАНОВУ О ПОДИЗАЊУ БАРАКА И УПОТРЕБИ СТАНОВНИШТВА ЗА ОБЕЗБЕЂЕЊЕ ЖЕЛЕЗНИЧКЕ ПРУГЕ КУМАНОВО—ВРАЊЕ[1]

ГОСПОДИНУ СРЕСКОМ УПРАВИТЕЉУ

Куманово

На основу наредбе начелника дивизије из Скопља и командира 14-ог батаљона обезбеђења у с. Врањска Бања, ради сигурнијег обезбеђења железничке пруге на сектору поверене ми чете, треба поставити и ноћно цивилно обезбеђење.

У том циљу на сваких 200 метара изградити колибе шахматно распоређене поред пруге.

У свакој колиби треба да има обезбеђење од 4 човека, који ће стајати на стражи у две смене. Они треба да имају једног или два пса које ће везати у близини колибе.

Сваки дежурни део страже има звоно ради давања узбуне. То звоно доноси смена.

Сваком селу даје се једна, две или три колибе, зависно од близине села у чијем рејону се налазе колибе.

Људе одређује претседник општине дан раније. Пре одласха на стражу, људи треба да буду проверени у општини и заведени (од стране службеног општинског лица) код старешине стражаре.

До 20 часова сви треба да заузму своја места, која напуштају у свануће.

[1] Препис документа, на бугарском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК .Македоније.

Свако село, на општински рачун, гради своје колибе и одговара за њих истовремено бринући се о њиховом одржавању.

Израда колиба треба да почне одмах с обзиром на то да најкасније до 5 августа буду завршене, а обезбеђење да почно од 1 августа о. г.

Све колибе треба да буду једнообразне, према наведеним размерама, лицем окренуте према прузи, да буду зидане циглама, блатом или малтером, споља немалтерисане и покривене црепом.

Обавештавајући вас о горњем, молим да неодложно наредите да се приступи његовом извршавању.

Прилог: 1 пројект[2].

Бр. 184/23 јули 1943 г.
станица Бујановац

Поручник-командир
2/14 чете обезбеђења
(Потпис нечитак)

(М. П.)

Господину обласном директору

Скопље

Уз бр. 7656 од 26. VII. 1943 г.
На надлежност.

Секретар: Б. Ангелов

[1] Не располажемо прилозима.

БР. 106

УПУТСТВО МИНИСТРА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА БУГАРСКЕ ВЛАДЕ ОД 13 НОВЕМБРА 1943 ГОД. О НАЧИНУ БОРБЕ ПРОТИВ ПРИПАДНИКА НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОГ ПОКРЕТА[1]

М. У. П. Н. 3*
ЦЕНТРАЛНА УПРАВА
бр. 13170/13. XI. 1943 г.
Софија

Лично поверљиво

ДИРЕКТОРУ ПОЛИЦИЈЕ,
ДИРЕКТОРИМА ОБЛАСТИ,
СРЕСКИМ УПРАВИТЕЉИМА И
ПРЕТСЕДНИЦИМА ОПШТИНА ЦАРСТВА

Предмет: Проверавања за време текућих месеци у вези са борбом против илегалаца.

Треба претпоставити да је наступање зиме натерало још неликвидиране илегалне групе, које дејствују по планинама, да се расформирају да би зиму провеле по насељеним местима, било у стању мировања, било ради предузимања терористичких акција у мањим групама против живота појединих људи или ради привредних и других саботажа. Ето због чега је потребно да се предузму следеће мере[8]:

1. Проверавање сумњивих лица у насељеним местима.

Ова проверавања, отсада па надаље, треба вршити непрекидно и будним оком.

Пре свега, наступањем зиме, становници који су досада били отсутни враћаће се у насељена места. Сваки становник који се буде вратио треба да буде посебно свестрано проверен где је био у току лета. Ово проверавање треба извршити најбрижљивије, да не би остала никаква сумња у погледу стварне делатности онога који се вратио. Осим тога, нарочито у већим насељеним местима, јавиће се прикривање илегалаца, који се неће вратити својим кућама због тога што се плаше да их власт можда зна као отсутне па ће их ухватити при сусрету. Због тога напори треба да буду уперени у смислу проверавања лица која

[1] Оригинал. умиожен на шапирографу, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

[8] Министарство унутрашњих послова и народног здравља

[3] Ова наредба уперена је првенствено против позадинских организација Народноослободилачког покрета.

се пријављују као да први пут долазе у дато насељено место. Треба проверити ко су они, где су били, зашто долазе у насељено место и сл. Треба проверити, једном речју, њихову делатност у току протеклих месеци и њихову оданост.

По селима ће, нема сумње, ова проверавања бити лакша, јер се становници села познају па се може извршити проверавање отсутних и оних који су се вратили, као и оних који су први пут дошли. Ипак, не треба изгубити из вида да су могућа прикривања илегалаца у селу од стране њихових блиских, и да због тога треба вршити проверавање у том правцу. То проверавање по градовима, а нарочито по већим градовима, биће теже Ето због тога, да би се спровело правилно и целисходно проверавање по већим насељеним местима, биће потребно да месна полициска власт, заједно са општинском влашћу, пронађе најпогоднији начин за такво проверавање. Свака месна власт, дакле, сама ће на лицу места наредити оно што је потребно у вези с тиме. Свесно се избегава општа јавна наредба о томе од стране централне власти. У том правцу могу се ипак дати неке препоруке, а наиме: а) пажњу оријентисати према сумњивима са гледишта државне безбедности, на куће, породице и лица; б) предузети изненадне полициске блокаде квартова у циљу претреса по чл. 18 Закона о ограничавању преступа против личне и друштвене сигурности, у вези са чл. 102 Наредбе — закона о државној полицији; в) образовати малобројне (трочлане) квартовске комитете од проверених људи, који познају становнике кварта и који би могли да буду корисни у вези са обавештавањем о кретању и боравку сумњивих људи у њиховом кварту; г) активирати грађанство да властима саопштавају о свим случајевима сумњивих суседа, сумњивих гостију код суседа и сл. Уопште, на све могуће начине пажња треба да буде усмерена у смислу проверавања људи који су били отсутни и вратили се, или пак нових људи који први пут долазе.

Међутим, треба водити рачуна о томе да се све то чини без излишног ограничавања мирних грађана, без грубости према њима, без претеривања. Треба увек имати у виду да грађанина треба привући сарадњи са властима, а не одбити га од ње.

Приликом спровођења акција, власт треба увек да поступа тактично и пажљиво према грађанству, да би оно у власти гледало свога заштитника коме ће помоћи, а не да је избегава.

Упоредо-са наведеним мерама, треба нарочито водити рачуна о илегалцима који се предају. Они треба да буду стављени под сталну присмотру и не треба никада изгубити из вида да њихова предаја може бити само намештено покајање иза кога се крије други циљ. С обзиром на месне услове треба одредити најзгоднији начин присмотре илегалаца који су се предали: потписивање, праћење, контрола над њиховим кретањем, сусрет и др.

2. Контрола кретања између насељених места.

Упоредо са проверавањем самих насељених места, биће потребно да се изванредно много појача будност у вези са кретањем између насељених места. Превозна средства, као возови, аутомобили, кола и др., као и кретање пешака, треба ставити под појачану полициску контролу. У вези с тиме треба појачати и будност и контролу по железничким станицама, постајама, хановима и другим таквим местима на којима се привремено задржавају путници.

Специјално по већим градовима треба ставити под појачани надзор улазне тачке, да би се проверавали и они који улазе у град. При томе обратити нарочиту пажњу на околност да онај који жели да непримећено уђе у неки град — не пролази кроз сталну полициску стражу. Због тога је потребно да буде појачана цивилна, тајна стража, управо на оним местима која су ван делокруга сталне полициске страже.

Обратити нарочиту пажњу на проверавање пешака између насељених места. Препоручљиво је да та проверавања врше цивилни полицајци, који треба да се крећу као двојке или тројке, користећи бицикле. Покретне униформисане полициске групе у оваквим случајевима су неупотребљиве, јер их лако избегавају пешаци који желе да се сакрију од полиције.

3. Проверавање према пријавној служби.

Треба обратити нарочито велику пажњу на пријавну службу. Треба признати да се по многим местима она досада води само формално. Пријаве које пристижу служби уводе се у картотеку обично као текућа ствар, и на њих се не обраћа пажња. Тако не треба да буде. Пријаве које пристижу треба у начелу да проучава искусни полицајац. За сумњиве случајеве, било с обзиром на податке у пријави, било по достави или на основу других полициских података, треба вршити озбиљна проверавања. Уопште, треба да престане тај формалан однос према пријавној служби.

И становништво треба потсетити на његове обавезе према пријавној служби, јер код становништва постоји извесна немарност према њој. Месни полициски начелници треба да издају одговарајуће наредбе у том смислу, обративши становништву нарочиту пажњу на то да ће бити предузимане изванредне полициске мере против лица која по својим кућама примају лица на боравак, не региструјући их код пријавне службе. То се односи на сва насељена места, укључивши и села.

У вези са правилним радом пријавне службе треба предузимати непрекидна квартална проверавања по кућама. То ће одржавати грађанство у сазнању о својој одговорности према пријавној служби.

Скрећем највећу пажњу свима на наредбе које сам издао овим расписом и очекујем да ће оне бити извршене са изванредном бригом, упорношћу, умешношћу и тактом.

Овај распис господа директори полиције и области треба да уруче осталим органима на које се односи, уз потпис.

Министар унутрашњих послова и
народног здравља:
Д. Христов

Верно,
Главни инспектор: Т. Лилчев

Лично поверљиво:

Г.г. среским управитељима у области

За најстроже извршење наредби датих у овом распису. По један примерак расписа доставити градским и сеоским претседницима општина у срезу уз потпис, који ће се чувати у Управи, а документат о пријему расписа од стране среског управитеља доставити Дирекцији.

Бр. 17362/25. XI. 1943 г.
Скопље

Пом. обласног директора:
(п. нечитак)

(М. П.)

Секретар: Кр. Влчев

Лично поверљиво

Г.г. претседницима оппггина у срезу

За најстроже извршење. Предузмите све потребне мере и организујте повремена проверавања по селима ради откривања и хватања илегалаца. Проверавања по селима треба да врше полициски органи, или општинске власти, преко својих органа, треба будно да прате кретање сумњивих лица и да строго поступају, сагласно овој наредби. О пријему горње наредбе доставите ми документат потписан лично од претседника општине.

Бр. 160/30 новембра 1943 год.
Неготино

Сресни управитељ:
Дим. Панов

БР. 107

НАРЕДБА КОМАНДАНТА ГАРНИЗОНА ДЕМИР КАПИЈА ОД НОВЕМБРА 1943 ГОД. О ХИТНОМ ОБАВЕШТАВАЊУ О КРЕТАЊУ ПАРТИЗАНСКИХ ЈЕДИНИЦА[1]

Начелник гарнизона **Лично поверљиво**
бр. 2
.... XI. 1943 г.[2]
Демир Капија

НАРЕДБА

Већ десетак дана банда шумаца[3] обилази рејоне Ваших општина, сакупљајући без икаквог отпора оружје којим располажу општине, остају по читаве дане по неким селима, спаљуЈу општинску архиву и, пошто постигну свој циљ, по жељи напуштају села и одлазе у непознатом правцу, да би се још исте ноћи јавили у другом селу.

Досада ниједна општина није дала било какав отпор и није саопштила на време да би се могле предузети мере ради њиховог блокирања или уништавања.

Обавештења која села дају о присуству шумаца у неком селу долазе са великим закашњењем и нетачна су.

У сваком селу могло би се наћи људи који би известили Штаб војне јединице у Демир Капији о присуству шумаца у њиховом селу још док су ови тамо, или који би пратили правац њиховог кретања са веће даљине, о чему би требало исто тако на време јавити.

Досадашња активност претседника општина, сеоских кметова, а такође и свих осталих службених лица и становника села, може се тумачити само као саучесништво у акцијама шумаца.

Ето због чега

НАРЕБУЈЕМ:

1. Да сви становници општина буду упозорени да су дужни да одмах, чим примете шумце на терену или у рејону села, обавесте о томе претседнике општина или сеоске кметове.

Они који су видели шумце и о томе нису на време јавили општини сматраће се као њихови саучесници или скривачи и, **ако** се **то** утврди, узеће се на одговорност као такви.

[1] Оригинал, на бугарском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

[1] Документ је на овом месту оштећен, те се датум не види.

*** Партизани**

2. Претседници општина или сеоски кметови, чим приме такво обавештење, одмах треба да о томе на најбржи начин обавештавају Штаб војне јединице у Демир Капији или најближе војно одељење.

3. Сваки претседник општине или сеоски кмет треба да има одређене поверљиве људе који ће бити задужени да приликом појаве шумаца у селу одмах пронађу скривене путеве ради изласка из њихове блокаде и да се јаве у Демир Капији Штабу војне јединице, да би јавили о појави шумаца.

4. Они треба да имају одређене људе који ће бити задужени да приликом напуштања села од стране шумаца прате правац њиховог кретања ван села у дужини од око пет километара, у циљу да се сазна стварни правац њиховог кретања. То они треба да јаве општини, а ова одмах преко посебних људи треба писмено или усмено да о томе саопшти најближој војној јединици.

5. Водиће се рачуна о датим обавештењима и њиховој тачности, па ако се покаже да су она неистинита, преувеличана или нетачна, поступиће се најстроже.

6. Насељено место чији становници добровољно сарађују са шумцима и не извршавају моју горњу наредбу, биће спаљено.

Када се зна да су шумци оруђе наших противника, Енглеза и Американаца, који их снабдевају оружјем и другим средствима и уз њихову помоћ желе да унесу немир у нашу земљу, да би могли да постигну свој коначни циљ: „победу", која за све Бугаре значи ново и тешко ропство, — треба сви они који се осећају Бугарима и воле слободну Бугарску добро да схвате да треба да буду спремни на жртве да би се учинио крај пакленим плановима тих заблуделих Бугара „шумаца", који својим делима служе само своме сопственом поробљавању.

Начелник гарнизона: (п. нечитак).

(М. П.)

Лично-Повѣрително. 20

...зона .
2
.1943 год.
...ъ Капия .

ЗАПОВѢДЬ. 407

Отъ десетина дни шайката шумци обикалятъ въ района на общинитѣ В... Ви , като събиратъ безъ всѣкакво съпротивление оржжието ,съ което разполагатъ общинитѣ , оставатъ по цѣли дни въ нѣкои села , изгарятъ общинската архива ,и следъ като си постигнатъ цельта , когато пожелаятъ напускатъ селото и си заминаватѣ въ неизвестна посока , за да се явятъ още сѫщата нощь въ друго село .

До сега никоя община не оказа какво да е съпротивление , не направи съобщение на времеза да може да се взематъ мѣрки за тѣхното блокирене или унищожение .

Съобщенията , които се правятъ отъ селата за присѫтствието на шумцитѣ въ нѣкое село сѫ твърде кѣсни и неточни .

Въ всѣко село биха могли да се намѣрятъ хора , които да известятъ въ щаба на войсковата часть въ Демиръ Капия за присѫтствието на шумцитѣ въ селото имъ още когато последнитѣ сѫ тамъ , или да се проследи посоката на тѣхното заминаване на едно по-далечно разстояние , което сѫщо на време да се съобщи .

До сегашното действие на кметоветѣ , кметскитѣ намѣстници, а така сѫщо и всички останали длъжностни лица и жителитѣ на селото , може да се таксува само като съучастничество въ действията на шумцитѣ.

Ето защо ЗАПОВѢДВАМЪ :

1. Да бѫдатъ предупредени всички жители на общинитѣ , че щомъ забележатъ шумци въ землището или районе на селото , тѣ сѫ длъжни веднага да съобщятъ това на кметоветѣ или кметскитѣ намѣстници.

Тия , които сѫ видѣли шумцитѣ и не сѫ съобщили това на време въ общината ,ще се смѣтатъ като тѣхни съучастници или укриватели и при установяване това , ще се държатъ отговорни като такива .

2. Кметове или кметски намѣстници щомъ получатъ такова съобщение , веднага да съобщаватъ това по най-бързъ начинъ въ щаба на войсковата часть въ Демиръ Капия ~~xxxx~~ или на най-близкото войсково подѣление .

3. Всѣки общински кметъ или кметски намѣстникъ да има назначени вѣрни хора , които да бѫдатъ задължени при поява на шумци въ селото , веднага да намѣрятъ скрити пѫтища за излизане извънъ тѣхната блокада и се явятъ въ Демиръ Капия въ щаба ~~xxxxx~~ на войсковата часть за да съобщятъ появата на шумцитѣ .

4. Сѫщитѣ да иматъ назначени хора, които да сѫ задължени, при напускане селото отъ шумцитѣ , да проследятъ посоката на тѣхния пѫтъ на едно разстояние вънъ отъ селото на около 5 клм. съ цель да се узнае действителната посока на тѣхното движение . Това да се донесе отъ сѫщитѣ въ общината , последната веднага съ отдѣлни хора писменно или устно да съобщи това въ най-близката войскова часть .

5. Ще се държи смѣтка за направенитѣ донесения итѣхната достовѣрность и ако се укаже , че тѣ не сѫ вѣрни , пресилени или неточни ще се взискъ най-строго.

6. Населеното мѣсто , на което жителитѣ съдействуватъ доброволно на шумцитѣ и не изпълняватъ ~~на~~ горната ми заповѣдь ще бѫде изгорено.

Като се знае , че шумцитѣ сѫ орждия на нашитѣ противници англичани и американци , които ги снабдяватъ съ оржжие и други средства съ тѣхната помощь искатъ да всѣятъ смутъ въ страната ни , за да ...атъ да постигнатъ крайната ~~xxxx~~ си цель " победата " , което за ...ки българи означава ново и тежко робство , нека това добре да се ...ре отъ всички , които се чувствуватъ българи и милѣятъ за свободна България , да бѫдатъ готови за жертви за туряне край на пъклени планове на тия заблудени българи " шумцитѣ" , които съ действията ...служатъ само за собственото си поробване .

Фотокопија документа бр. 107

БР. 108

ПИСМО ПРИЛЕПСКОГ СРЕСКОГ УПРАВИТЕЉА ОД 9 ЈАНУАРА 1944 ГОД. БИТОЉСКОМ ОБЛАСНОМ ДИРЕКТОРУ О ЗАТВАРАЊУ ГРАНИЦЕ ПРЕМА ГРЧКОЈ И ПОЈАЧАЊУ ПОЛИЦИСКИХ СНАГА У СРЕЗУ[1]

м> у. п. н. з.
ПРИЛЕПСКА СРЕСКА УПРАВА
бр. 96/9. I. 1944 год.
Прилеп

Поверљиво

ГОСПОДИНУ ОБЛАСНОМ ДИРЕКТОРУ

Битољ

Обавештавам Вас, господине директоре, да су мере, које треба неодложно предузети ради умиривања Мариовског краја и парализовања веза илегалаца са сељацима из Мариова и по већим центрима, следеће:

1. Упућивање људи ради извиђања места бављења илегалне групе на грчкој територији[2] — с. Бахова и околине.

2. Да војне јединице, састављене од једног или два батаљона, опкољавањем с. Бахова и околине, нападну и униште илегалце који се налазе у школи и по приватним кућама.

3. Појачање састава граничних стража и херметичко затварање границе.

4. Да се по једна чета војника остави у гарнизону с. Витолиште, Полчиште и Бешиште.

5. Формирање полициске станице са најмање 15 људи и 2 старија стражара у с. Витолиште, по могућности наоружаних са што више аутоматског оружја.

6. Осигуравање превоза и саобраћајних средстава са Мариовским крајем.

7. Снабдевање Прилепске среске управе брзим превозним средствима способним за стрме путеве, и

8. Појачање станица: Дуње, Тројаци и Присад са по још 10 људи[3] најмање и њихово снабдевање аутоматским оружјем.

Следује детаљан извештај.

Сресни управитељ: Ст. **Танчев**

(М. П.)

[1] Оригинал, на бугарском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

*** У Егејској Македонији. У подножју Кожуфа, северно од Водена, налазиле .су се тада Прва македонско-косовска ударна брнгада, Друга македонска ударна бригада и, као посебна група, батаљони „Стево Наумов" и „Христо Ботев".**

[3] Полицајаца

БР. 109

ТЕЛЕГРАМ ЂЕВЂЕЛИСКОГ СРЕСКОГ ИОЛИЦИСКОГ НАЧЕЛНИКА ОД 15 ЈАНУАРА 1944 ГОД. СКОПСКОМ ОБЛАСНОМ ПОЛИЦИСКОМ НАЧЕЛНИКУ О МИНИРАЊУ ПРУГЕ ИЗМЕЂУ СЕЛА МИРАВЦИ И МИЛЕТКОВО[1]

ИЗВЕШТАЈ

о саставу дежурне групе[2] и о догађајима који су се десили ноћу између 14 и 15 јануара 1944 године у рејону Скопске области.

Дежурна група:

1) Љубомир Ал. Мицајков — старешина групе
2) Величко Ил. Даскалов — дежурни агент.

Догађаји

Телефонограм бр. 49, Среско полициско начелство, ЂевђелиЈа

Обавештавамо Вас, господине начелниче, да је 13 јануара 1944 године, око 19 ч, приликом пролаза воза бр. 882, на километру 595, 835, између станица Миравци и Милетково, експлодирао експлозив који су зликовци поставили на десној шини[3]. Као последица експлозије, прекинута је једна шина. Људских жртава нема. Такође машина и вагони нису повређени.

Сресни полициски начелник:
Савов

БР. 110

ТЕЛЕГРАМ КАВАДАРСКОГ СРЕСКОГ ПОЛИЦИСКОГ НАЧЕЛНИКА ОД 22 ЈАНУАРА 1944 ГОД. СКОПСКОМ ОБЛАСНОМ ПОЛИЦИСКОМ НАЧЕЛНИКУ О УЛАСКУ ПАРТИЗАНА У С. ШЕШКОВО[1]

Телефонограм бр. 361 од 22. I. 1944 год., Кавадарци

Обавештавам Вас, господине начелниче, да **се 21** о. м. око 22 часа код с. Шешкова, Дреновска општина, појавило око

[1] Препис оригинала, на бугарском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

* Специјалне групе органа државне сигурностн, при среским полициским управама, формиране ради што потпунијег обавештења о активности НОВ и ПО Македоније, и ради организовања борбе против партизана и илегалаца.

[3] АкциЈУ је извршила група бораца Друге македонске ударне бригаде.

[1] Оригинал, на бугарском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

50 илегалаца[2]. Петорица од њих настанила су се у кући Гена Костова Георгиева, а остали у кући сеоског кмета, кога су малтретирали због тога што је сакупљао и предао свињску маст. Наредили су да се за све припреми храна, коју су узели и око 2,30 часа 22 о. м. напустили село у правцу с. Праведник. Половина их је била у војним униформама, а остали у цивилном оделу. Били су наоружани карабинима, бомбама и фишеклијама. 22 о. м. у 10 часова ујутру, група илегалаца неодређеног броја прошла је кроз место „Бусов Гроб", 7—8 км од с. Мрежичко. Из једне колибе одвели су Васила Иванова, старог 18 година, из с. Мрежичко, који је био у колиби са својим дедом, 60-годишњим старцем. Засада нема података и трагова о одведеном.

Срески полициски начелник:
Л. Николов

БР. 111

ИЗВЕШТАЈ НЕГОТИНСКЕ СРЕСКЕ РЕКВИЗИЦИОНЕ КОМИСИЈЕ ОД 24 ЈАНУАРА 1944 ГОД. СКОПСКОЈ ОБЛАСНОЈ РЕКВИЗИЦИОНОЈ КОМИСИЈИ О СВОМЕ РАДУ[1]

Бр. 1 **Поверљиво**
24. I. 944 г.

Господину претседнику Обласне реквизиционе комисије
Скопље

На бр. 2283 од 31. XII. 1943 године

ИЗВЕШТАЈ

о делатности неготинске Среске реквизиционе комисије[2] у 1943 години, сагласно §§ 264—274 Правилника о примени Закона о реквизицији.

I. ОРГАНИЗАЦИЈА: На основу решења бр. 394 од 7. V. 1941 г. Министарства унутрашњих послова и народног здравља, наредбе бр. 456 Министарства трговине, индустрије и рада и чл. 25 Правилника о примени Закона о реквизицији, 1941 године

[1] Група је бројала око 150 бораца, од којих преко стотину из Прве македонско-косовске ударне бригаде а остатак из Друге македонске ударне бригаде.

[1] Оригинал, на бугарском језику, налази се у архиву Историског одељења ЦК СК Македоније.

[1] На читавој територији Бугарске и у окупираним крајевима формиране су реквизиционе комисије ради одузимања одређених количина жита и других намирница. Пошто су сељаци пружили отпор, што се и у документу признаје, реквизиција је вршена помоћу полиције.

је формирана Среска реквизициона комисија у мирнодопском стању, која је функционисала у току 1942 године и наставила да функционише и у току 1943 године.

За потпретседника Среске реквизиционе комисије био је постављен официр, који је заузео своју дужност 1 јуна 1943 године и наставља да служи као такав и до сада.

За правилно функционисање реквизиционе комисије у ратно време припремљене су све помоћне и неопходне књиге. Лични састав Среске реквизиционе комисије и реквизиционог магацина за ратно време, изузев дужности контролора-рачуновође, попуњен је, и постављене су извршне комисије по општинама за ратно време.

Засада у Среској реквизиционој комисији попуњене су следеће дужности: потпретседник и деловођа —домаћин; претседник Среске реквизиционе комисије, сресни управитељ, премештен је за таквог у Струмицу од 1. I. 1944 године, а контролор-рачуновођа, који је постављен 18. VIII. 1943 године, отпуштен је 31. X о. г. као непогодан за дужност. Погодно лице, сагласно чл. 155 Правилника о примени Закона о реквизицији, у срезу нема. Као одговор на поверљиво писмо бр. 1-7865 од 27. VIII. 1943 год., начелника 54-ог војног округа, отстранили смо наведеног писара, а сагласно писму бр. 1834 од 6. XI. 1943 године Обласне реквизиционе комисије (као извршење службеног писма бр. 7759 од 1. XI. 1943 године Главне реквизиционе комисије) отстранили смо и лице које је било постављено за служитеља у Реквизиционој комисији, а које начелник М. О. 54-ог војног округа наводи. У таквом свом саставу Среска реквизициона комисија у протеклој 1943 години није осећала никакву тешко'лу У свом раду.

У мирно доба Реквизициона комисија је смештена у канцеларији секретара среског управитеља, а за ратно одређене су три канцеларије зграде Среске управе. Намештај је скроман, што не омета правилно функционисање службе.

II ДЕЛАТНОСТ

ПРИПРЕМА РЕКВИЗИЦИЈЕ

Пошто је примљен распис бр. 7500 од 14. XII. 1942 године Главне реквизиционе комисије, 29. XII. 1942 године сазвана је конференција претседника општина и књиговођа реквизиције, на којој су најисцрпније разгледане све тачке расписа и дате директиве за њихово најтачније спровођење. У духу истог расписа, на време су сакупљени сви потребни подаци о стању сваког појединог домаћинства и о засејаним декарима, што је било проверено од стране чланова извршних комисија путем распи-

тивања суседа, на основу земљишних регистара, од стране чланова општинских привредних комисија, а не ретко и на лицу места од стране извршних комисија и општинских власти. Тако су били припремљени општински спискови газдинстава посебно за посејане површине у јесен и за пролетње усеве, на основу којих су, пошто су биле категорисане, припремљени потребни подаци за читави срез.-

Пошто је примљена наредба бр. 4/1943 године о реквизицији вуно-стриг 1943 године, а сагласно писму бр. 1682 од 19. III. 1943 године Главне реквизиционе комисије, сазвана је 26-ог III. 1943 године конференција претседника општина и шефова служби наведених у т. 4, на којој су разгледане и објашњене посебне све тачке наредбе.

Касније, 13. IV. о. г., одржана је среска конфернција под претседништвом помоћника обласног директора, на којој је нарочито објашњен припремни рад ради спровођења наредбе бр. 4. После тога приступило се практичном извршавању питања која су тамо разгледана. Састављени су проверени спискови — декларације према датом обрасцу бр. 2, тако да су тим списковима добијени најтачнији могући подаци о броју оваца сваког појединог сточара. Минимална тежина руна одређена је нешто пре стрига на основу одређеног плана органа извршних комисија и додељених чланова — чиновника Среске управе. Обавештења по обрасцу бр. 5 раздата су домаћинствима благовремено, а сам стриг извршен је по плану, у коме је наведено време, место, количина, начин и лица која ће га извршити сагласно месним условима и под контролом претседника општине, извршних комисија и претставника Среске реквизиционе комисије. У том циљу 5или су упућени и чиновници Среске управе, а такође и полицајци. Стриг је извршен на време и правилно, изузев једног сточара, коме је састављен акт због повреде т. бр. 6 Наредбе и коме је конфисковано 686 килограма вуне, стриг 1943 године.

У неким планинским селима среза добијена је минимална тежина вуне по руну испод 700 грама. То су чланови комисије записнички утврдили, и тамо је реквизиција по руну сведена до 500 грама, сагласно писму бр. 2760 од 3. V. 1943 године Главне реквизиционе комисије.

Реквизиција вуне је извршена без било какве сметње од стране становништва, непосредно после стрига, и вуна је предата агентима Дирекције (претставник Б. З. К. банке[3]) који су такође присуствовали приликом стрига. Упоредо с тим, спроведено је сакупљање вуне по наредби бр. 1/1942 год., тако што је за 1942 годину сакупљено 7558 килограма од укупно 10.144 килограма за реквизицију, тиме што су сточарима, који је нису пре-

[3] Блгарска земледелска кооперативна банка — Бугарска земљорад ничка задружна банка

дали, састављени записници. Од стрига 1943 године скупљено је 37.302 килограма, а такође и 1424 килограма за рачун стрига 1942 године, или укупно од стрига 1943 године предато је 38.726 килограма вуне.

Према наредби бр. 2/1943 године о реквизицији памука бербе 1942 године, од домаћинстава која се нису одужила, према обавештењу (образац бр. 5), тражено је да предаду количину памука коју је требало да даду сагласно утврђеним нормама. Предаја памука, због тога што је становништво голо, постала је тежа, тако да се у неким селима, као например у Бистренској општини, наметнуло проверавање по кућама сваког појединог произвођача. Тако је могло од целокупне количине непрочишћеног памука за реквизицију у износу од 18.289 килограма предати Популарној банци у Неготину — агенту Дирекције Храно-износа — 17.397 кгр непречишћеног памука, или за 892 килограма мање. Дозвола примитивним радионицама за чишћење и предење памука, сагласно писму бр. 552 од 12. III. 1943 године Главне реквизиционе комисије, да пречишћавају памук само оним произвођачима који су се одужили — није дала резултата, јер становништво уз помоћ примитивних средстава прочишћава свој памук. Само проверавање по кућама произвођача допринело је да се добију наведени резултати.

Веома тешко се спроводи реквизиција памука бербе 1943 године. Распис бр. 7113 од 14. X. 1943 године Главне реквизиционе комисије стигао је пошто је берба памука била завршена, те према томе одузимање памука није могло да се изврши на самим њивама. Треба подвући, да у протеклој години, због најгорих климатских услова и посебно суше, памук није родио. У најбољем случају, ако памук и није био потпуно упропашћен, он је био толико разређен, да није могло бити ни речи о нечему нормалном. Упркос свему, пошто је примљена наредба бр. 11/1943 године о реквизицији памука бербе 1943 године, наређено је претседницима општина у срезу да је најшире популаришу, објашњавајући користи које тачка 11 ове наредбе даје произвођачима памука, а такође и вапијуће потребе које земља има у тренутку недостатка памучних тканина итд. На време су достављена обавештења по обрасцу бр. 5 о количини памука коју свако посебно домаћинство треба да преда у одређеном року. Упркос свему, предаја памука бербе 1943 године иде веома слабо и до краја 1943 године је предато само 140 кг непрочишћеног памука, иако према подацима о засејаним површинама фигурише пространство од 1423 декара. Међутим, надамо се да ће се становништво, када се буде приступило непосредној замени памука за тканине (американ, оксфорд и др.), више одазвати потребама државе и предати сав свој скривени памук. Међутим, одмах треба напоменути да су претседници општина вршили проверавања по кућама произвођача памука и у записницима,

које су потписали чланови извршних комисија, констатовано је да бербе памука 1943 године нема, а да су пронађене мале количине из прошлих година.

У вези с наредбом бр. 5/1943 године о сакупљању и давању зрнене хране бербе 1943 године итд.:

Одређена нам количина за реквизицију пшенице, ражи, јечма, овса, дата на основу достављених података о засејаним и уништеним декарима, средњег приноса по декару и категоријама, добијена је коначно једва 13-ог VIII. 1943 године. Још 10. VII. 1943 г. одржана је у Среској управи Неготина конференција са члановима Среске реквизиционе комисије и претседницима општина о подели реквизиције међу становништвом. Податке о средњем приносу, према коме је одређена висина реквизиције срезу, одредили су претседници општина, чланови извршних општина, чланови извршних комисија, десетари, увек уз учешће потпретседника Среске реквизиционе комисије за свако село посебно, при чему су, осим категоризације њива, узети у обзир и специјални овогодишњи услови, премеравањем неких њива у једном рејону, пребројавањем снопова и прегледом зрна из три различита по величини снопа. Тамо, пак, где није могло да се изброји зрно, средњи принос је израчунат на основу изјаве, упоређења и на друге начине. Постојеће гледиште да највеће приносе дају њиве у равницама поред река и друге сличне, ове године показало се нереалним, јер је најбољи принос добивен са њива по високим, полупланинским местима, чији принос, иако средњи, ипак је добар, захваљујући нижој температури. 30 јуна пао је и убитачан град у селима Демиркаписке општине и у неколико села Доњедисанске општине, који је још више погоршао жетву. Утврђивање средњег приноса за једно село било је веома тежак задатак, јер се принос не само за поједине рејонг, већ и за две суседне њиве, обрађиване под једнаким и истим условима, показао различит.

Подела реквизиције међу општинама извршена је на конференцији тако да су узети у обзир правилно сви услови, и претседници општина су је примили са сазнањем да је нађено најтачније и правилно решење. Подела додељене количине за реквизицију за општину на поједина села извршена је на конференцији претседника општина, сеоских кметова и чланова извршних комисија. А подела на поједина домаћинства по селима извршена је уз учешће претседника општина, сеоских кметова, извршних комисија, десетара и угледних сељака, сагласно броју стварно засејаних декара, средњем индивидуалном приносу њива, броју чланова породице, способности за рад, броју стоке и другим индивидуалним карактеристикама. Ово је затим било сравњено и негде кориговано на основу премеравања приноса који су десетари извршили на самим гумнима, што је стварно унело правичност у реквизицији житарица.

Приликом ове акције за одређивање количине посебно сваком домаћинству и приликом саме реквизиције, потпретседник реквизиционе комисије стално је обилазио и на зборовима, предавањима и сл. давао правилна упутства за убрзање реквизиције.

У недостатку вршалица и због тога што су сељаци тражилк да сачувају и прилагоде сламу за исхрану стоке (која остаје као једина храна за ситну и крупну стоку), вршидба је, осим једног дела села Паликура, где је оврла једна вршалица, извршена на појединим гумнима са мазгама, коњима и магарцима. Таква вршидба је била отежана и тиме што су исте животиње преносиле снопове.

Предаја житарица, према урученим обавештењима, обр. бр. 5, што је учињено на време, од стране појединих домаћинстава започела је нормално и без било каквих препрека с њихове стране. Популарна банка, орган Дирекције Храноизноса, била је благовремено обавештена о претстојећем сакупљању житарица, те је на време отворила магацине у Неготину и у с. Демир Капији, са потребним људством и уређајима за мерење, које је вршено, према нашој наредби, увек у присуству лица које је с наше стране било додељено. Биле су заведене и потребне књиге за уписивање имена достављача, количине предатих житарица итд.

Још на почетку месеца августа пољопривредници су отпочели са предајом својих житарица, а пошто је примљена телефонска наредба бр. 10 од 3. VIII. 1943 године претседника Обласне реквизиционе комисије и наредба Главне реквизиционе комисије бр. 4771/1943 године, темпо предаје житарица знатно је убрзан и до краја 1943 године постављена нам количина била је испуњена.

Ујам од вршалица и млинова редовно је уношен у магацине Дирекције.

Реквизиција кукуруза бербе 1942 године, према наредби бр. 4/1943 год. и накнадно према наредби бр. 30 по четири килограма на декар, према писму бр. 117 Обласне реквизиционе комисије, извршена је сагласно наредбама и захваљујући продуженом року за сакупљање кукуруза. До краја месеца априла 1943 године од 199.279 килограма кукуруза одређеног за реквизицију по наредби бр. 4 било је предато у магацине Дирекције 167.691 кг, а од 31.212 килограма кукуруза одређених за реквизицију по наредби бр. 30 било је предато 20.580 килограма. Реквизиција је извршена тешко, јер је део становништва потрошио кукуруз у недостатку друге хране и фуражи.

Сагласно т. 6 наредбе бр. 10/1943 године о реквизицији кукуруза бербе 1943 године и да би се разгледала и друга питања у вези са реквизицијом, сазвана је 11. XII. 1943 године конференција у Среској управи на којој су присуствовали: сресни агроном, сресни ветеринарски лекар, сресни комесар за снабдевање, сресни претставник Дирекције Храноизноса и претседници општина из среза. На конференцији су разгледани: 1. извршење реквизи-

дије сламе по наредби бр. 237/1943 године; 2. проналажење ефикаснијег начина за реквизицију сусама и памука; 3. реквизиција кукуруза сагласно писму бр. 1695/1943 год. Обласне реквизиционе комисије; 4. ликвидирање сакупљања меда по наредби бр. 376/1943 год.; 5. подела међу општинама постављене нам количине за реквизицију свињске масти и сланине по наредби бр. Н-270/1943 године. На овој конференцији претседници општина донели су потпуне и проверене податке о површинама засејаним сунцокретом, сусамом, анасоном и памуком, о уништеним декарима тих култура, о средњем приносу на декар. Пошто је сходно наредби бр. 7/1943 године одређена количина која треба да се остави произвођачима за сетву и личне потребе, утврђена је количина која остаје за реквизицију. При томе проверено је да ли су пољопривредни произвођачи пријавили писмено пред општинским властима своје површине засејане овим културама, да ли су им достављена обавештења по обр. бр. 5 о количинама које су им реквизициони органи одредили за реквизицију. Претседници општина такође су донели проверене спискове домаћинстава која имају свиње, оверене сагласно т. 3 писма бр. 123/1943 године Обласне реквизиционе комисије. На конференцији је одређена међу општинама количина свињске масти за реквизицију, саслушана су мишљења свих присутних ,после чега <У> У Духу наредби итд., дате директиве у погледу убрзања и потпуног извршења постављене нам у задатак реквизиције. После ове конференције напори су удвостручени, те је за кратко време ликвидирано сакупљање меда и сламе, а после неколико зборoза које је потпретседник Среске реквизиционе комисије заједно са претседницима општина и сеоским кметовима одржао по селима, започела је и убрзана предаја масти.

У току 1943 године Реквизиционој комисији два пута је додељиван кредит од укупно 3000 лева, којом сумом је купљен потрошни канцеларски материјал.

Сви државни и општински органи указивали су помоћ а становништво се, уопште узев, одазвало и правилно схватило потребе државе.

Превозна средства су оскудна, али није постојала ни велика потреба за њима. Службена путовања су вршена више пешице.

П1. ИЗВРШАВАЊЕ РЕКВИЗИЦИЈЕ

По наредби бр. 226/1942 године о реквизицији 100 тона сена за потребе војске, реквирирано је 67.879 кг сена у вредности од 183.272 лева. Реквизиција није извршена, јер у срезу није остала никаква друга количина за реквизицију.

По наредби бр. 250/1942 године о реквизицији 140 тона сламе за потребе војске, реквирирано је и предато 148.439 кг сламе у вредности од 251.580 лева. Реквизиција је премашена.

По наредби бр. 39/1943 године о реквизицији 40 тона сена за потребе војске, количина није испуњена због тога што у срезу нема сена, које је реквирирано наредбом бр. 226/1942 године.

По наредби бр. П-7/1943 године о реквизицији 30 комада крупне рогате стоке за потребе војске и становништва, реквизиција је извршена у вредности од 99.801 лев, коју су исплатили закупци. Реквизиција је извршена.

По наредби бр. 146/1943 године о реквизицији 5000 кг сена за потребе војске у вредности од 22.500 лева, реквизиција је извршена и сено предато војној јединици.

По наредби бр. 237/1943 године о реквизицији 13 тона сламе за потребе војске у вредности од 18.065 лева, реквизиција је извршена и војним јединицама је предато 13.174 килограма сламе.

По наредби бр. 285/1943 године о реквизицији 180 комада ситне рогате стоке за потребе војске, реквизиција је извршена и стока у тежини од 5330 килограма живе мере у вредности сд 146.440 лева предата војној јединици.

У вези горњих наредби (без наредбе бр. Н-7/1943 године), Среска реквизициона комисија издала је реквизиционе признанице на укупно 621.857 лева.

Осим тога, Среској реквизиционој комисији биле су постављене у задатак и следеће реквизиције, које су у припреми:

Наредба бр. 158/1943 године о реквизицији 13 комада крупне рогате стоке;

Наредба бр. 210/1943 године о реквизицији 8 комада крупне рогате стоке.

Горње две количине стоке за реквизицију раздељене су по општинама и домаћинствима су уручена обавештења по обр. бр. 5.

Сагласно пов. писму бр. 936 од 6.УН.1943 године Обласне реквизиционе комисије, срезу је било постављено у задатак да изврши реквизицију 200.000 кг пшенице и ражи. У том погледу до краја године реквирирано је и предато дирекцији Храноизноса 245.337 кг пшенице и ражи. Реквизиција је премашена, а место јечма и овса предата је пшеница и раж.

Сагласно пов. писму бр. 937 од 6.VII.1943 године Обласне реквизиционе комисије, срезу је било постављено у задатак да изврши реквизицију 166.070 кг јечма и овса. У том погледу до краја године је реквирирано и предато дирекцији Храноизноса 152.082 кг јечма и овса.

Наредба бр. 358/1943 године о реквизицији 2000 кг кукуруза је извршена и кукуруз је предат магацину Дирекције.

По наредби бр. 275/1943 године о реквизицији 15 кг пчелињег меда за потребе војске у вредности од 1500 лева, реквизиција је извршена и мед је предат војсци.

Наредба бр. 177/1943 године о реквизицији сунцокретовог семена у количини од 500 кг није извршена јер је принос сунцокрета у срезу био потпуно компромитован.

Наредба бр. Н-270/1943 године о реквизицији 3000 кг свињске масти је спроведена тако да је одређена количина раздељена по општинама и појединим домаћинствима. Она се сада предаје у магацине Дирекције.

Подаци о различитим реквирираним производима узети су из издатих наредби, ценовника и других публикација у Д. В.

Приликом извршавања реквизиције, уз правилно задуживање сваког произвођача пропорционално његовој производњи и потребама, становништво, свесно своје грађанске дужности, реагује, уопште узевши, дисциплиновано и одазивајући се.

При крају године, илегалци су, спаљивањем архиве Доњодисанске општине, одвлачењем једног сеоског кмета и нападима на неколико села у Демиркапиској и Доњодисанској општини, за извесно време растројили правилан ход реквизиције и унели извесно колебање, нарочито међу помашким мухамеданским становништвом, при чему је сакупљена храна из сеоских магацина враћана назад становништву и сл. Све ово оставља трајан печат на то становништво, те се убудуће реквизиција по тим селима може спроводити редовно само ако се стабилизује администрација.

IV. КРИЗЕ У СНАБДЕВАЊУ СТАНОВНИШТВА ПРЕХРАНБЕНИМ И ФУРАЖНИМ ПРОИЗВОДИМА

Због тога што дирекција Храноизноса није благовремено дала количину брашна, у току месеца новембра и децембра 1943 године, осетио се недостатак брашна за непроизвођачко становништво, који је био савладан смањивањем дажби осетно у току месеца новембра и мање у току месеца децембра. У то време Дирекција је дала само ражено брашно, од којег је припреман хлеб крајње лошег квалитета.

Због велике суше, сена није било у току године нити са вештачких нити са природних ливада, а оскудна количина сламе је сасвим недовољна за исхрану месне стоке, а камоли за другу ситну стоку која се сваке године спушта из других срезова на зимовање у наш срез, чији број није мањи од 25.000 оваца и друге стоке. Стока још од сада осећа потребу за фуражом, који, ако се не буде доставио на време, стока ризикује да умре од глади.

V. КОНТРОЛА

Приликом спровођења реквизиције вршене су провере како над органима извршних комисија, тако и над појединим домаћинствима. Проверу је вршио потпретседник Среске реквизиционе комисије и над претседницима општина ради правилне поделе новца онима којима припада, јер су претседници општина примали новац на своје име.

Ревизор Главне реквизиционе комисије неколико пута је посећивао Среску реквизициону комисију, и то заједно са потпретседником Обласне реквизиционе комисије. Они су се на лицу места упознавали са стањем летине у срезу. Реквизициону комисију и једну општину у срезу посетио је и чиновник буџетско-контролне службе при Обласној реквизиционој комисији.

У закључку изражавамо жељу да се до нове косидбе не реквирира фураж, да се сусамово семе, које је сакупљено у магацинима Дирекције, остави становништву за сетву, и да се административном персоналу, од кога умногоме зависи спровођење реквизиције, осигура спокојан рад.

Да би се избегле грешке, непожељне одговорности у раду и излишне преписке, рачунска служба Обласне реквизиционе комисије, приликом упућивања расписа о реквизицији којом су задужене области и срез, треба да наводи према којој ће се наредби, државном листу и сл. исплаћивати реквириране ствари.

Заменик претседника Среске рекв.
комисије:
Потпретседник, поручник:
Дим. Мускуров

БР. 112

ТЕЛЕГРАМ НЕГОТИНСКОГ СРЕСКОГ ПОЛИЦИСКОГ НАЧЕЛНИКА ОД 31 ЈАНУАРА 1944 ГОД. СКОПСКОМ ОБЛАСНОМ ПОЛИЦИСКОМ НАЧЕЛНИКУ О УЛАСКУ ПАРТИЗАНА У СЕЛО ГОРЊИ ДИСАН[1]

ИЗВЕШТАЈ

0 саставу дежурне групе или догађајима који су се десили ноћу између 30 и 31. I. 1944 год. у Скопској области

1) Ангел Трпев — старешина групе

2) Петар Кр. Петров — дежурни агент.

Телефонограм, Неготино, 31. I. 1944 год.

Обавештавам Вас, господине начелниче, да је 28 о.м. око 12 часова ноћу, група илегалаца од око 150—200 људи[2] напала село Горњи Дисан, код Неготина, блокирала село и оставила обезбеђење око њега, ушла у село, пробудила становништво и сместила се по кућама. Сутрадан, 29 о.м., око 4 часа после подне, илегалци су окупили становништво. одржали говор против власти и Немачке, у корист Совјетске Русије, и рекли да је победа

[1] Оригинал. на бугарском језику, налази се у архивн Историског одељења ЦК СК Македоније.

[5] Прнпадници Прве македонско-косовске бригаде и Друге македонске ударне бригаде

на страни Совјетске Русије. Сеоском кмету наредили су да у року од 10 дана напусти службу. Тражили су мишљење од становништва о сеоском кмету и учитељу. Пошто су сељаци дали добре податке, они су их оставили на слободи. Од становништва сакупили су мед, сир, чарапе и опанке, јер је већина била боса. Око 9 часова напустили су село у непознатом правцу.

Предао:
Сресни полициски начелник:
Бојан Баваров, Неготино

БР. 113

ИЗВЕШТАЈ ПОЛИЦИСКОГ НАЧЕЛНИКА СКОПСКЕ ОБЛАСТИ ОД 5 ФЕБРУАРА 1944 ГОД. ДИРЕКТОРУ ПОЛИЦИЈЕ О ОТКАЗИВАЊУ ПОСЛУШНОСТИ ПОЛИЦАЈАЦА ИЗ ГАРНИЗОНА С. БИЉАЧА[1]

Бр. 345 Лично поверљиво
5.11.1944 г.

ДИРЕКЦИЈИ ПОЛИЦИЈЕ
ЦЕНТРАЛНА УПРАВА

Софија

Обавештавам Вас, господине директоре, да се 3 овог месеца, пошто је завршена акција чишћења рејона јужно од манастира Св. Прохор Пчињски,[2] међу млађим стражарима[3] из Плевенске области полициске бојне чете гарнизона с. Биљача, код Бујановца, по повратку у исто село, јавило негодовање због тога што су остављени под лошим условима за живот, тј. у недостатку веша, да би се могли пресвући и очистити од паразита и са недовољно хране. Тридесет и тројица, од којих седамнаесторица из

[1] Копнја, на бугарском језику, налазн се у архивн Исторнског оде-л»ења ЦК СК Македоније. Стални напади батаљона „Јордан Николов" и јужноморавских батаљона деморалисали су не само окупаторску административну власт него и саму полицију.

[8] 30 децембра 1943 год., пошто је претходно концентрисао пет пукова војске (скопски, кумановски, врањски, кривопаланачки и ћустендилски), бугарски окупатор је отпочео офанзиву на терен Куманово—Врање—Крива Паланка у циљу уништења батаљона „Јордан Николов" н делова Другог јужноморавског партизанског одреда. Вешто маневришући, снаге НОВ и ПО успевају да се без борбе извуку из обруча. Озлојеђени због неуспеха, команданти окупаторских трупа изврше рацију на том терену и интернирају око 3.000 људи, од 18 до 50 година старости.

» Чинови у бугарској полицији. Млађи стражар одговарао је чнну млађег воднка, старији стражар чину водника, а фелдвебел чину старнјег водника.

моторизоване чете — Плевено, осморица из коњичког ескадрона — Плевено, остали из разних среских управа Плевенске области, напустили су с. Биљача и возом упутили се за Врање, немајући дозволу за то.

Пошто су ми саопштили случај, јавио сам обласном полициском начелнику у Врању да полицајци који су у питању буду задржани и разоружани. Не одлажући, отпутовао сам и ја да би извршио анкету по овом случају и утврдио побуде које су натерале полицајце да напусте гарнизон у с. Биљача.

Из саслушања ухапшених у Врању могао сам да утврдим да се незадовољство састоји у томе што је њихов претпостављени, командир моторизоване чете из Плевена, Ивин Николов Јотов, напустио чету и настанио се у Плевену, пошто је за то добио дозволу из одељења Униформисане полиције[4]. Ови полицајци тумаче овај случај тиме што њихов четни командир Николов нема жељу и боји се да остане са њима и да се бори против рушилаца државе.[5] Други узрок је био тај што су им, када су из својих области полазили за скопску и врањску област да би учествовали у акцији за чишћење Козјак Планине, рекли да не узимају собом одела и тоалетни прибор, јер ће се задржати највише десет дана.

Пошто сам ухапшеним полицајцима у Врању говорио, код свих њих сам осетио кајање за њихов поступак, и они су молили да им се опрости. Од њих оставио сам петорицу који ће бити детаљно испитани, да би се утврдило да ли је то претходно организовано и да ли их је неко од мобилисаних полицајаца[6] потстрекивао на то.

Отишао сам и у с. Биљаче, где сам у седишту чете пред осталим полицајцима одржао говор, нападајући поступак њихових колега и одушевљеним речима подигао сам њихов дух и убедио их да данас треба више него икада да сви будемо готови на самопожртвовање и да служимо држави уз сва лишења и незгоде које нам служба буде налагала. Полицајци су дочекали моје речи јасним одобравањем и једнодушно су узвикнули „УРА за цара и Бугарску".

Увече, ослобођени полицајци дошли су у чету у с. Биљаче.

Сматрам кривцом командира моторизоване чете из Плевена, Ивана Николова Јотова, који је био постављен за четног командира 150-торице млађих стражара, постављених у гарнизону с. Биљаче, зато што је напустио команду чете, чиме је дух поли-

[4] Овако се називала за разлику од агената Државне сигурности

[5] Припадници Народноослободилачке војске и партизанских одреда Југославије

[6] Развој устанка, с једне стране, и све већа потреба за полицијом, с друге, натерали су бугарску окупациону власт да путем мобилизације отпочне попуњавање полицнје.

№ 3/85
5. II. 944г.

27

Лично Повѣрително.

ДИРЕКЦИЯ НА ПОЛИЦИЯТА
Централно управление

ст. С о ф и я

Донесямъ Ви, Господинъ Директоръ, че на 3 т.м. следъ привършване на акцията по прочистване на раьона южно отъ монастира отъ Прохоръ-Пчински, полицейската бойна рота на гарнизонъ въ с. Биляче Бояновско се завръща въ същото село като между младшитѣ стражари отъ Плѣвенска областъ се явява едно негодувание отъ това, че сѫ оставени при лоши условия за живеѣне, т.е. липса на долно облекло за да могатъ да се преоблекатъ и очистатъ отъ паразити и не достатъчно храна. Тридесетъ и трима души отъ които седемнадесетъ отъ моторизираната рота - Плѣвенъ, осемъ души конния ескадронъ Плѣвенъ и останалитѣ отъ различни околийски управления на Плѣвенска областъ напускатъ с. Биляче и съ влака се отправятъ за гр. Враня безъ да имат разрешение за това.

Следъ като ме уведомиха за случая, съобщихъ на Областния полицейски началникъ гр. Враня да бѫдатъ задържани въпроснитѣ полицаи и обезоръжени. Незабавно заминахъ и азъ да анкетирамъ случая и установя подбудитѣ които сѫ накарали полицаитѣ да напуснатъ гарнизона въ с. Биляче.

Отъ разпититѣ на арестуванитѣ въ гр. Враня, можахъ да разбера, че недоволството се състои въ това, че тѣхния началникъ, командиръ на моторизираната рота - гр. Плѣвенъ Иванъ Николовъ Йотовъ напусналъ ротата и се е прибралъ въ гр. Плѣвенъ като за това билъ получилъ разрешение отъ отдѣлъ Униф. полиция. Същитѣ полицаи таксуватъ този случай на нежелание и страхъ отъ страна на ротния имъ командиръ Николовъ, да остане съ тѣхъ и се бие срещу рушителитѣ на държавата. Втора причина е и обстоятелството че когато сѫ тръгвали за Скопска и Гранска области за да взематъ участие въ акцията при прочистване на Козякъ Планина, отъ съответнитѣ области сѫ били изпратени като имъ е казано да не си взиматъ дрѣхи и тоалетни принадлежностьти, защото щели да се бавятъ най-много десетъ дни.

Следъ като имъ говорихъ на задържанитѣ полицаи въ гр. Враня, почуствувахъ въ всичкитѣ едно разкаяние за постъпката имъ и молеха да имъ се прости. Отъ тѣхъ оставихъ петъ души които ще бѫдатъ основно разпитани за да установя дали това е предварително организирано и има ли подстрекателство отъ страна на нѣкои отъ мобилизиранитѣ полицаи.

Отидохъ и въ с. Биляче кѫдето е седалището на ротата и предъ останалитѣ полицаи, произнесохъ слово като порицахъ постъпката на тѣхнитѣ колеги като съ вдъхновение души повдигнахъ духътъ имъ и ги убедихъ, че днесъ всички трѣбва да сме повече отъ всѣки другъ пѫть готови, готови за саможертва и да служимъ на държавата съ всички лишения и незгоди които службата ще ни наложи. Полицаитѣ посрешнаха моитѣ думи съ едно явно одобрение и единодушно извикаха ура за Царя и България.

Вечерьта отклонилитѣ се полицаи се прибраха въ ротата с. Биляче.

Намирамъ за виновенъ командира на моторизираната рота - гр. Плѣвенъ Иванъ Николовъ Йотовъ, който бѣ назначенъ за ротенъ командиръ на сто и петдесетъ души младши стражари поставени на гарнизонъ въ с. Биляче, че иззостави командата на ротата съ което духътъ на полицаитѣ бѣ пониженъ и доведе до този резултатъ. Срещу командира Николовъ наредихъ да се произведе дознание, за подвеждането му подъ углавна отговорность по закона за гражданската мобилизация.-

ОБЛАСТЕНЪ ПОЛИЦЕЙСКИ НАЧАЛНИКЪ:
(А. Богдановъ)

Фотокопија доку.мента бр. 113

цајаца опао и довео до овог резултата. Против командира Николова наредио сам да се спроведе истрага, да се стави под условну одговорност по Закону о грађанској мобилизацији.

Обласни полициски начелник:
Ас. Богданов[7]

БР. 114

ИЗВЕШТАЈ КРАТОВСКОГ СРЕСКОГ СУДИЈЕ ОД 10 ФЕБРУАРА 1944 ГОД. МИНИСТРУ ПРАВОСУЂА БУГАРСКЕ ВЛАДЕ О САМОВОЉИ И ЗЛОУПОТРЕБАМА ОРГАНА ЗА СНАБДЕВАЊЕ У КРАТОВСКОМ СРЕЗУ[1]

Бр. 69
10-11-944 г. Строго лично поверљиво

ГОСПОДИНУ МИНИСТРУ ПРАВОСУЂА

Обавештавам Вас, господине министре, да је због самовоље коју врше неки полициски, шумски, административни и комесарски[г] органи дух становништва страшно опао, и то у оном срезу који насељавају најздравији бугарски елементи, истински стожери бугаризма за време ропског режима.

И док је самовоља, коју су вршили органи полициске, шумске и административне власти, иако споро, ипак скоро ликвидиранз, дотле, на велику жалост, самовоља несавесних чиновника среског комесарства још није ликвидирана, иако су они са својим поступцима једни од највећих криваца за стварање негативног духа код становништва према бугарској власти, јер се код њих формирало убеђење да су та господа „властела" Царства.

На основу анкете коју је још 3-Х1-1943 године извршио у име Главног комесарства г. инспектор Палашев, требало је да се изда наредба о отпуштању контролора Христа Игњатова, чиновника Георги Јанкова и о премештају среског комесара.

И заиста дошла је наредба о отпуштању контролора Христа Игњатова тек 21-ХИ-1943 године, а много раније издата је наредба о премештају комесара, међутим која и до данданас није извршена! Међутим наредба о отпуштању чиновника Георги Јанкова

[7] Асен Богданов, начелник полиције Скопске области. После ослобођења, осуђен на смрт као ратни злочинац.

[1] Копија, на бугарском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

[г] За време окупације, на територији Македоније постојале су окупаторске установе за снабдевање грађанства прехранбеним и другим производима, које су називане „комесарства".

није издата, због тога што се за то заузео неки Чукчуков. Ко је овај господин, то најбоље зна начелник персоналне службе Главног комесарства.

Зато се становништво с правом пита који је то фактор који смета спровођење издатих наредби ради кажњавања преступника-чиновника, који су вршили самовољу и преступну делатност, која се може укратко свести на следеће:

За среског комесара: за поделу шећера, пиринча и мануфактурне робе противправно је увео специјалне купоне које је он потписао својим печатним потписом, упоредо са постојањем купона, домаћинских књижица и белешки за снабдевање, које су издате сагласно наредбама Главног комесарства, тако да се само онај ко има специјалне купоне може снабдевати наведеним производима.

Тај систем, који је он самовољно створио, дао је могућност његовим чиновницима да продају те „купоне". Када су му саопштавали о томе, он је говорио онима који су се жалили: „Дај купоне и ћути, иначе затворићу ти дућан!"

Трговци су са овим купонима правдали количине шећера, пиринча и др., које су добили не поделивши их становништву, првенствено сеоском. Шећер, који је на тај начин правдан, продаван је на црној берзи по 300 лева за килограм.

2. Никаква контрола није извршена трговцима у смислу правилне поделе и правдања за робу обезбеђеног снабдевања коЈа им је дата. Не само што је био неми посматрач шпекулантске делатности коју су вршили трговци, него је свесно потстицао ту делатност, јер када су му се неки сељаци жалили да се њима продаје шећер, уље и др. по 300 лева килограм, он је некима рекао да он није комесар, а другима да и они продају маст по 500 лв. килограм. Јављено му је да се у тачно одређено време на контрабандан начин преноси ђон за друго насељено место, он такође није предузео неопходне мере.

3. Својој пријатељици апотекарки дао је у току само 4—5 месеци 20 метара американа, а Влаху Мити, који није из Кратовског среза, него из с. Врбица код Кочана, читав рис, док је онима који су ишли у војску и тражили за обојке одговарао да нема.

4. Роба обезбеђеног снабдевања раздавана је скоро једним те истим лицима блиским комесару и његовим чиновницима, док до сиромашног становништва није ништа стизало упркос сталним наредбама Главног комесарства да треба давати онима којима је најпотребније.

5. Он је унапред издавао белешке за обућарски материјал и готове ципеле пре него што су стигле, и то првенствено онима који су били чиновници комесарства, њиховим породицама и родбини.

6. Издаване су белешке за робу обезбеђеног снабдевања лицима која нису становници општина у срезу.

7. Претседник општине Кратова питао га је званично, и то неколико пута, да саопшти где има стакла за прозоре и ексера да би се поставили у школама, на шта је запитани одговарао да нема. Накнадно они су пронађени, али су били чувани да би се продавали по 1000 лв. квадратни метар стакла и по 400 лева ;<илограм ексера. Такве су цене ове дистрибутивне робе због тога што надлежни комесарски органи не врше контролу.

8. Да не говорим о његовом моралном лику, јер је он тачно оцртан у извештају о анкети.

Обавештавам Вас само да је он, према јавном мишљењу које се формирало, отерао своју жену с децом још пре две године само ради своје љубавнице, која је жена контролора код кога он живи, а коју краси једна слава још из времена Срба.

9. О његовој дисциплинованости као чиновника, молим, судите сами из следећих чињеница: а) приликом ревизије инспектор му је наредио да не пушта више на рад контролора Христа Игњатова и чиновника Георги Јанкова, а да он напусти стан; ову наредбу он није извршио; б) скопски обласни комесар наредио му је да оде у ново место службовања, а он се такође није потчинио. И, ето, биће већ скоро три месеца, а наредба о његовом премештају не може да буде извршена.

О чиновницима Христу Димкову, Георги Јанкову и Страхилу Богданову, од којих је последњи већ узет на одговорност по чл. 428 Кривичног закона, а остали су под истрагом, нећу говорити, јер би то значило да се напишу читаве колоне. Од њих само Георги Јанков је на служби.

Због оваквог рада среског комесарства дошло се дотле, господине министре, да становништво преко својих сеоских кметова званично каже: „НЕ ДАЈЕМО ВИШЕ МАСТИ И ЖИТА, ЈЕР И КОМЕСАРСТВО НАМ НЕ ДАЈЕ ОНО ШТО НАМ ДРЖАВА ДОДЕЉУЈЕ".

И дошло се до тога да се у најздравијој тврђави бугаризма у прошлости створе услови за постојање шумских група са десетинама чланова!

Будући тумач јавног мишљења, изузев мишљења трговаца, обавештавам Вас, господине министре, да сресни комесар не претставља ништа у свести становништва и да треба да иде.

Такво је мишљење и свих служби у срезу, таква је жеља Обласне дирекције и Обласног комесарства, и на крају то је рекла и анкета.

Упркос свему томе, поставља се питање које је тај фактор који се дрзнуо да разним маневрима учини илузорним спровођење издатих наредби о некима и издавање наредби за друге, и тиме постао узрок да се не могу неодложно казнити они који руше народни дух и социјално јединство датог насељеног места.

Као доказ да становништво не држи ништа до среског комесара, господине министре, достављам Вам само део изјава које сам ја узео и које су потписале старешине појединих домаћинстава из села: Доњи Стубал, Шлегово, Железница, Горњи Стубал, Филиповци и Нежилово, саопштавајући Вам усто, ако желите, ја ћу Вам доставити изјаве у том духу још из 52 села колико их има у мом срезу. Али то сматрам за излишно.

Обавештавајући Вас о свему томе, господине министре, становништво читавог среза, а и ја уједно, апелујемо на Вас, да је јединствена нада за неодложну казну не више да се изврши наредба о премештају среског комесара, него да се он неодложно отпусти из службе, јер он и на његовом новом месту неће бити користан, јер је сваки кутак македонске земље драгоцен за Бугарску.

На крају Вас обавештавам да је личним поверљивим писмом, бр. 25 од 20.1. о.г., замољен за интервенцију и врховни комесар ратне привреде, али резултат још није познат.

Срески судија:

БР. 115

ТЕЛЕГРАМ РАДОВИШКОГ СРЕСКОГ УПРАВИТЕЉА ОД 19 ФЕБРУАРА 1944 ГОД. ПРЕТСЕДНИЦИМА ОПШТИНА О ОРГАНИЗОВАЊУ ГРУПА ЗА ГОЊЕЊЕ И УНИШТАВАЊЕ ПАРТИЗАНА[1]

Бр. 509
19.11.44

ТЕЛЕФОНОГРАМ

Г. г. претседницима општина и управницима полициских потстаница у срезу

Према подацима Штаба 17 дивизије из Штипа, илегална група[2] је разбијена у Кочанском срезу. Она се поделила у мале

[1] Оригинал. на бугарском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

[2] Батаљон „Стево Наумов" и „Христов Ботев", са Светозаром Вукмановићем-Темпом и Михајлом Апостолским. отпочели су 31 јануара 1944 год. марш из Егејске Македоније у правцу Куманова у циљу повезивања са Петом оперативном зоном. Прелазећи преко пл. Беласице, Плачковице и Осогова, уз непрекидне борбе, батаљони се, најзад, 24 фебруара 1944 године, спајају са јединицама Пете оперативне зоне. Најзначајније борбе против бугарске војске и полиције вођене су код с. Пекљане на р. Брегалници и код с. Премка. У овим борбама бугарски окупатор је имао око 60 мртвих, а батаљон 8 мртвих и 10 рањеннх (према саопштењу Главног штаба Македоннје бр. 5, док. бр. 24).

групице које крстаре у Кочанском, Штипском, Беровском и Радовишком срезу. Наредите да се преко сеоских кметова успоставе веза између села. Сеоски кметови ће, са своје стране, образовати по једну групу од 10 до 15 људи, који ће одмах отпочети са претресањем рејона ваших општина и станица. У случају да буде негде примећена таква^илегална групица, обавештаваЈте ме благовремено да бих с војним и полициским јединицама предузео мере ради њиховог гоњења и уништавања. Г. г. претседници централних општина такође да образују по једну групу од око 10 до 15 људи и учине исто. Претседник општине Радовиша нека такође нареди сеоским кметовима села Козбунар и Шипковица да успоставе везу између села Ново Село, Смиљанци и с. Подареш, а такође и са Радовишем, и да ме благовремено обавештавају. •

Таква здрава веза између села и града, коју ће успоставити г. г. претседници општина и сеоски кметови, сигурно ће допринети да илегална група, ако се евентуално појави у рејону мога среза, буде откривена и благовремено уништена.

По наредби.

Сресни управитељ: Кир. Николов

Заменик сресног полиц. начелника:
Ив. Стефанов

БР. 116

НАРЕЂЕЊЕ ДИРЕКТОРА БУГАРСКЕ ПОЛИЦИЈЕ АНТОНА КОЗАРОВА ОД 21 ФЕБРУАРА 1944 ГОД. О ЛИКВИДИРАЊУ ПРИПАДНИКА НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ И ЊИХОВИХ ПОМАГАЧА[1]

М. У. П. Н. 3.
ОБЛАСНА ПОЛИЦИСКА УПРАВА
Служба државне сигурности
Бр. 2-417
21-11-1944 год.
Скопље Препис

Г. Г. НАЧЕЛНИЦИМА ДРЖАВНЕ СИГУРНОСТИ И УНИФОРМИСАНЕ ПОЛИЦИЈЕ И
Г. Г. ОБЛАСНИМ ПОЛИЦИСКИМ НАЧЕЛНИЦИМА ЦАРСТВА

Борба са илегалним групама у току протекле године неоспорно је спроведена са задовољавајућим резултатом[2], али при свему томе престоји огроман посао да би те банде биле коначно уништене.

Зимски период изменио је борбу са илегалним групама, тако да се метод и начин борбе са илегалцима веома много разликује од оних у току летњег периода. Из најбоље проучених извора утврђено је на један сигуран начин, да се велики део илегалних група полурасформирао, тако да су њихови штабови и војна командовања остали у планинама н зимују у земуницама, док је већи део илегалаца сишао у села и колибе и крије се док прође зима[3].

У овој новој ситуацији, природно је да тактику борбе са илегалцима треба изменити, тако да се напори полиције усмере у два правца, наиме: откривање земуница илегалаца по планинама

[1] Препис, на бугарском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

[1] У току 1943 год. бугарска окупаторска власт не само што није успела да постигне неки резултат у борби против партизана, изузев у откривању неких позадинских организација, него је претрпела осетне губитке у људству и материјалу. У ово време на територији Македоније већ дејствују Прва македонско-косовска и Друга македонска бригада, батаљон „Јордан Николов", Охридско-ресенски (преспански) партизански одред и посебва група сд два батаљона: „Стево Наумов" и „Христо Ботев".

[3] Почетком фебруара 1944 год. НОВ и ПО Македоније отпочињу офанзивне операције у три правца: Прва македонско-косовска ударна бригада у правцу с. Зборско—с. Богомила, Друга македонска ударна бригада у правцу Тиквеша и батаљони „Стево Наумов" и „Христо Ботев"" у правцу с. Зборско—Куманово.

J

с једне стране, а с друге, открнвање илегалаца по селима и колибама и њихово потпуно уништење.

Задаци који стоје пред полицијом у току зимског периода су лакши и повољнији. Ето због тога треба учинити све што је могуће да би се искористили зимски неповољни услови за партизане и да се добију максимални резултати.

Вођен овим обзирима

НАРЕЂУЈЕМ:

1. Да господа начелници одељења Државне сигурности и Униформисане полиције, а такође г. г. обласни полициски начелници и сресги полициски начелници напрегну све своје снаге и употребе максимум напора да би борбу у зимском периоду организовали систематски и да добију веће резултате.

2. Начелнику Државне сигурности, уз помоћ двојице начелника службе својих одељења, а такође уз помоћ начелника Униформисане полиције, стављам у дужност опште руководство борбе са илегалцима, тако што ће они у том циљу предузети све кеопходне мере ради ефикасног спровођења ове борбе.

3. У свима областима и срезовима где има илегалних група, организовати ново специјално обавештавање у вези са зимским периодом, користећи свестрано до сада издата упутства у вези с тим питањем.

4. У свима случајевима доброг обавештавања, одмах предузимати акције ради уништавања откривених илегалаца, тако што ће се у том циљу користити не само полициске снаге, него такође и месно наоружано становништво.

5. Обратити нарочиту пажњу јатацима, који треба да буду откривени и учињени безопасним, тиме што ће бити предати суду или интернирани.

6. Уложити максималне напоре да би се откриле све партије[4] и ремсове организације[5] у циљу да буду проваљене, а њихови чланови дати под суд.

7. Све наредбе дате до сада у том смислу имати у виду и користити их најсвестраније.

8. Стављам у дужност начелнику Државне сигурности да од обласних полициских начелника тражи скоро свакодневно или на неколико дана телеграфске и телефонске извештаје, а такође и писмене, према случају, којима ће он бити обавештаван о току борбе са илегалцима у различитим областима.

[4] Односи се на партиску органнзацнју.

Р.МС— Работнническо младешки сјуз (Раднички омладински савез). Овде се конкретно мисли на скојевску организацију и радничку омладину Бугарске.

Тако поднете извештаје достављаће ми лично начелник Државне сигурности.

Имајући у виду нарочиту важност борбе са илегалцима за државну сигурност земље, верујем да ће сви г. г. начелници удвостручити своје напоре у том правцу и да ће резултати бити задовољавајући.

Директор полиције:А. Козаров

Поверљиво

Г.Г. СРРХКИМ ПОЛИЦИСКИМ НАЧЕЛНИЦИМА
У ОБЛАСТИ

Ово Вам се доставља са препоруком да буде основно проучено и његово извршавање најстроже праћено.

Пом. обл. директора: Ас. Богданов
Инспектор Државне сигурности: Хр. Стоилов
Верно,
Начелник Државне сигурности (п. нечитак)
Верно,
У Радовишкој среској управи
Секретар: Ив. Медков

Командирима полициских станица у граду и срезу на строго извршење.

Бр. 715/8. III. 1944 г.
Радовиш

Срески управитељ: К. Николов
Зам. среског полициског начелника:
Ив. Стефанов

БР. 117

ТЕЛЕГРАМ ОБАВЕШТАЈНЕ ГРУПЕ КУМАНОВСКОГ ПОЛИЦИСКОГ НАЧЕЛСТВА ОД 26 ФЕБРУАРА 1944 ГОД. СКОПСКОМ ОБЛАСНОМ ПОЛИЦИСКОМ НАЧЕЛНИКУ О УЛАСКУ ПАРТИЗАНА У СЕЛА РУГИНЦИ II ГОРЊЕ КОЊАРЕ[1]

ИЗВЕШТАЈ
о саставу дежурне групе и о догађајима који су се десили ноћу између 25 и 26 фебруара 1944 год. у рејону Скопске полициске области

[1] Оригинал. на бугарском језику, налазн се у архивп Историског одељења ЦК СК Македоније.

Дежурна група:

1) Тодор Кирилов Тасев — старешина групе
2) Величко Илиев Даскалов — дежурни агент

Догађаји

Телефонограм, Среско полициско начелство, Куманово

Обавештавам Вас, господине начелниче, да је 24 о. м. око 4 часа ујутру Црнотравски партизански одред, који је бројао око 400 четника, међу којима и око 20 жена, окупирао с. Ругланце[2], код Куманова, где је ухватио мобилисане контрачетнике Јејуба Албија Бекершарова, Јахија Ганеа Рамаданова и Рамиза Авди Зумберова.

Њима су одузели оружје и задржали их везане. Партизани су у селу остали до 17 часова, после чега су се упутили за с. Думановце, где су ослободили двојицу контрачетника. У село нису свраћали, него су наставили путем ка с. Слупчане, прошли су поред села и пустили трећег контрачетника. Око 2 часа партизани су прошли кроз село Горње Коњаре, где су из куће сеоског кмета узели две канте масти, коња са амом, пушку, 3 кг шећера и једно седло. Између партизана и ноћног обезбеђења села од девет људи настало је пушкарање, после чега су партизани пошли у правцу с. Четирце. Убијених и рањених нема ни на једној страни.

Начелник секције:[3]
Цоцин

БР. 118

ТЕЛЕГРАМ КУМАНОВСКОГ СРЕСКОГ ПОЛИЦИСКОГ НАЧЕЛСТВА ОД 9 МАРТА 1944 ГОД. ПОМОЋНИКУ СКОПСКОГ ОБЛАСНОГ ДИРЕКТОРА О УЛАСКУ ПАРТИЗАНА У С. МАКРЕШ[1]

ИЗВЕШТАЈ
о саставу дежурне групе и о догађајима који су се десили ноћу између 8 и 9 марта 1944 год. у рејону Скопске области

Дежурна група:

1) Манол Славов Алексиев — старешина групе
2) Страхил Велев Серафимов — дежурни агент

[1] На картн: Ругинци
[J] Начелник секције државне сигурности
[1] Оригинал, на бугарском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

Догађаји

Телефонограм, Среско полициско начелство, Куманово

Обавештавам Вас, господине помоћниче директора, да је 8 марта о. г. у току ноћи група партизана- напала с. Макреш, код Куманова, спалила школску зграду, која је изгорела до темеља. По овом случају власт није предузела мере, јер су се партизани повукли у непознатом правцу. Други подаци недостају.

БР. 119

ТЕЛЕГРАМ СРЕСКОГ ПОЛИЦИСКОГ НАЧЕЛСТВА ОД 13 МАРТА 1944 ГОД. НОМОЋНИКУ СКОПСКОГ ОБЛАСНОГ ДИРЕКТОРА О УЛАСКУ ПАРТИЗАНА У СЕЛО ВОЈНИК И О РАЗАРАЊУ ТЕЛЕФОНСКЕ МРЕЖЕ НА ИРУЗИ КУМАНОВО—СТРАЦИН КОД Р. ПЧИЊЕ[1]

ИЗВЕШТАЈ

о саставу дежурне групе и о догађајима који су се десили ноћу између 13 и 14 марта 1944 год. у рејону Скопске области

Дежурна група

1) Ангел П. Трпев — старешина групе
2) Бончо Д. Весков — дежурни агент

Догађаји

Телефонограм од 13. III. 1944 год., Куманово — Среско полициско начелство

Обавештавам Вас, господине помоћниче директора, да је 12 о. м. око 22 часа једна група партизана од око 40 четника[2] напала с. Војник и одвукла са собом следеће омладинце, које је прегледала регрутна комисија: Милутина Тонева Точева, Спасу Стојчева Иванова, Ивана Ангелова Младенова, Стојана Младенова Јакимова и Трајана Димитрова — последња двојица Цигани.

При повлачењу иста група је секирама и тестерама посекла 24 телефонска стуба, од којих 5 од р. Пчиње за Куманово, а остали од р. Пчиње за Страцин. Партизани су се повукли у правцу с. Жегљане код Куманова.

[!] **Кумановски партизански одред, који је тада бројао око 40 бораца.**

[1] **Орнгинал, на бугарском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.**

[1] **Делови Кумановског партизанског одреда**

БР. 120

ИЗВЕШТАЈ АСЕНА БОГДАНОВА, УПРАВНИКА ПОЛИЦИЈЕ СКОПСКЕ ОБЛАСТИ, ОД 15 МАРТА 1944 ГОД. ДИРЕКТОРУ ПОЛИЦИЈЕ О УЗРОЦИМА НЕУСПЕХА ОФАНЗИВЕ У ТОКУ ЈАНУАРА 1944 ГОД. НА СЕКТОРУ КУМАНОВО—КРИВА ПАЛАНКА—ВРАЊЕ[1]

Лично поверљиво

ДИРЕКЦИЈА ПОЛИЦИЈЕ (ЦЕНТРАЛНА УПРАВА)
Софија

Обавештавам Вас, господине директоре, да оно што је изнето у писму Штаба војске под бр. Б 287 не одговара истини-. У своје време командант 52 пука саопштио ми је то, а ја сам о томе направио брзу и исцрпну анкету, која није потврдила оно што је било изнето о командиру 6 бојне полиниске чете Минкову. Када сам му дао задатак, он уопште није знао зашто га покрећем према Кривој Паланци, док су у то време војне јединице биле у покрету према датим им објектима. Независно од тога, два дана пре акције, авиони су растурили наредбу команданта 52 пука написану и на српском, у којој је речено да ће и војска предузети акцију. Партизани[3] и дражићевци[4] знали су то, јер су читали наредбу, и благовремено су предузели мере да се сакрију. Досада није примећен случај да неки полициски орган није извршио свој задатак достојанствено и свесно, а најмање се то може очекивати од једног руководиоца.

Бр. Ц 847/15-111-1944 год.
Скопље

Пом. обласног директора —
управник полиције:
Ас. Богданов

[1] Копија. на бугарском језику, налазн се у архиви Историског олељења ЦК СК Македоније.

[2] Офанзива б\тарске војске и полиције против НОВ на сектору Куманово—Кпива Паланка—Врање. 30 децембра 1943 год., завршила се неуспехом. Да бн се некако оправдалн. команданти бугарске војске оптужили су командира Шесте полиниске чете да је он тобоже дозволио несметано извлачење партизана. О неуспеху офанзнве види док. бр. 5.

[3] На овом терену дејствовали су батаљонн „Јордан Николов" и Други јужноморавски партизански одред.

[4] Дознавши за офанзиву, четничке старешине су расформирале своју Жеглиговску бригаду н побегле у Србију. Већи део четника предао се са оружјем окупатору. а други део разбежао се на све стране и посакривао. Види док. бр. 5.

БР. 121

ТЕЛЕГРАМ ПОМОЋНИКА КРИВОПАЛАНАЧКОГ СРЕСКОГ УПРАВИТЕЉА ОД 2 АПРИЛА 1944 ГОД. ПОМОЋНИКУ СКОПСКОГ ОБЛАСНОГ ДИРЕКТОРА О ПОКРЕТУ ПАРТИЗАНСКИХ СНАГА У ПРАВЦУ СЕЛА МОЖДИЊАК—КАВРАК[1]

ИЗВЕШТАЈ
о саставу дежурне групе и о догађајима који су се десили ноћу између 2 и 3 априла 1944 год. у Скопској области

Дежурна група

1) Ангел Манолов Савов — старешина групе

2) Љубомир Мицајков — дежурни агент

Догађаји

Телефонограм бр. 1141, Крива Паланка, 2. IV. 1944 год.

Данас, 2 априла, око 4 часа ујутру, једна група партизана од око 300 људи[2], која је долазила од с. Петралица, путем Крива Паланка, место Пресечник, које је од града удаљено око 12 км, у правцу Беломожденик[3], прошла је кроз заселак Острец истог села и упутила се према с. Клвач[4] код Кратова. Путем она је ухватила три сељака из с. Божињак: Савка Тасева, Славка Јакимова и Стојка Митова, које је одвела собом. Четници су били наоружани најразличитијим пушкама, носили су око 15 лаких митраљеза и били су обувени у нове ципеле и опанке. За њима нико није упућен.

Помоћник сресног управитеља:
Димитар Атанасов

[1] Оригинал, на бугарском језику, налази се у архиви Исторнског одељења ЦК СК Македоније.

[2] Трећа македонска ударна бригада и Косовскн батаљон. Онн су напали руднике у Пробиштипу 3 апрнла 1944 године. О овоме види ближе док. бр. 45.

[3] Вероватно: Можђињак

[4] На карти: Каврак

БР. 122

ТЕЛЕГРАМ КОМАНДИРА ШЕСТЕ ПОЛИЦИСКЕ ЧЕТЕ ОД 11 АНРИЛА 1944 ГОД. ПОМОЋНИКУ СКОПСКОГ ОБЛАСНОГ ДИРЕКТОРА О ОТКАЗИВАЊУ ПОСЛУШНОСТИ ГРУПЕ ПОЛИЦАЈАЦА[1]

ИЗВЕШТАЈ
о саставу дежурне групе и о догађајима који су се десили ноћу између 11 и 12 априла 1944 год. у рејону Скопске полициске области

Дежурна група:

1) Андреј Георгов Димитров — старешина групе
2) Петар Петров — дежурни агент

Догађаји

Телефонограм бр. 419 од 11. IV. 1944 год., с. Страцин, код Кратова

Господину помоћнику обласног директора, Скопље

Обавештавам Вас, господине директоре, да су ми 9 о. м. око 4 часа по подне 16 полицајаца из одреда „Пуковник Пантев"', прикомандована мојој чети, и друга два полицајца из VI вода, уплашени несрећом која се десила 7 о. м.[2], рекли да је њих остало мало и да су неспособни да у случају напада даду било какву одбрану, па су ме демонстративно напустили и пошли у правцу с. Страцина, вероватно у своју чету. У овом тренутку имам 43 полицајца, који су сасвим недовољни за обезбеђење, јер је место стратегиски опасно. Неопходно је најмање 120 полипајаца. У оваквом случају мој положај је рискантан. Молим за Вашу наредбу.

Предао четни командир VI чете:
Ст. Јалмов

[1] Ормгинал, на бугарском језнку, налази се у архивн Историског одељења ЦК СК Македоније.
[5] **О каквој несрећи се радн није утврђено.**

БР. 123

ТЕЛЕГРАМ КРИВОПАЛАНАЧКОГ ПОМОЋНИКА СРЕСКОГ УПРАВИТЕЉА ОД 11 АПРИЛА 1944 ГОД. ПОМОЋНИКУ СКОПСКОГ ОБЛАСНОГ ДИРЕКТОРА О УЛАСКУ ПАРТИЗАНА У С. ОСИЧЕ[1]

Телефонограм бр. 1302 од 11. IV. 1944 год., Кривопаланачко 1-реско полициско начелство

Господину помоћнику обласног директора, Скопље

Обавештавам Вас, господине директоре, да је 10 о. м. око 15 часова група партизана од ок'о 60 људи[2] дошла у село Осиче, блокирала село и потражила сеоског кмета, који је у то време био у граду. Партизани су спалили архиву сеоског кмета и наредили да се сеоском кмету саопшти да се данас до 15 часоЕа **јави њима. Повели су собом мушкарце из села и упутили су се у правцу с. Метешево, које је под сеоским кметом с. Градец. Овај је морао одмах да им преда село. Истрага у том правцу се** наставља.

Предао полициски начелник:
Атанасов

БР. 124

ТЕЛЕГРАМ НАЧЕЛНИКА СЕКЦИЈЕ ДРЖАВНЕ СИГУРНОСТИ ОД АПРИЛА 1944 ГОД. ПОМОЋНИКУ СКОПСКОГ ОБЛАСНОГ ДИРЕКТОРА О УНИШТАВАЊУ ТРАНСПОРТНОГ ВОЗА ОД СТРАНЕ ПАРТИЗАНА[1]

Телефонограм, Среско полициско начелство, Куманово

Обавештавам Вас, господине помоћниче директора, да је 12 о. м. око 1 час и 30 минута група партизана од око 30 четника[2] поставила експлозив на железничкој прузи између станице Табановци и станице Симитчиево. Приликом пролаза једног бугарског транспортног воза, који је ишао од станице Грделица за

[1] Оригинал. на бугарском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.
* Кумановски партизански одред

[1] Оригинал. на бугарском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније. На телеграму нема датума; вероватно је нисан 12 априла, пошто је акција тада извршена.
' Кумановски партизански одред

Скопље, експлозив је експлодирао, услед чега су шине прекинуте. Локомотива је испала из шина и претурила се са пет вагона, који су скоро потпуно разрушени. Жртава нема. Приликом повлачења иста група партизана прошла је кроз с. Четирце и полупала клупе у школи, а затим их запалила, тако да је у великом пожару изгорела читава зграда школе до темеља.

Начелник секције државне сигурности:
Цоцин

Предао старији стражар:
Савов

БР. 125

ТЕЛЕГРАМ ПОМОЋНИКА КОЧАНСКОГ СРЕСКОГ УПРАВИТЕЉА ОД АПРИЛА 1944 ГОД. ПОМОЋНИКУ СКОПСКОГ ОБЛАСНОГ ДИРЕКТОРА О ПОКРЕТУ ПАРТИЗАНА У ПРАВЦУ КОЧАНИ—БЕРОВО'

ИЗВЕШТАЈ

Среско полициско начелство, Кочани

Обавештавам Вас, господине начелниче, да се велика формација партизана креће у два правца, према Кочанима и према Берову. У Беровском срезу има војске, међутим према Кочанима нема. Молим, наредите да се неизоставно упуте војне јединице као појачање, јер су партизани у срезовима. Помоћ треба да буде дата из Штипског гарнизона.

Предао сресни полиц. начелник, Кочани:
Маринов

[1] Оригинал, на бугарском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније. На телеграму нема датума: писан је 23 или 24 априла 1944 год. Ово се потврђује тиме што су у то време, 25 априла, Трећа македонска ударна бригада, Косовскн партизански одред и Кумановски партизански одред напали Кратово. Ближе о овоме види саопштење Главног штаба Македоније бр. 8, док. бр. 48

БР. 126

ТЕЛЕГРАМ НАЧЕЛНИКА ДРЖАВНЕ СИГУРНОСТИ У КУМАНОВУ ОД 25 АПРИЛА 1944 ГОД. ПОМОЋНИКУ СКОНСКОГ ОБЛАСНОГ ДИРЕКТОРА О УЛАСКУ ПАРТИЗАНА У С. ОРАХ И О УНИШТЕЊУ ДРУМСКИХ МОСТОВА КОД СТРАЦИНА, КРАТОВА И ЋИФТЕ ХАНА'

Телефонограм, Куманово. 25. IV. 1944 год.

Обавештавам Вас, господине помоћниче обласног директора, да је ноћас једна група партизана[2] спалила школску зграду у с. Ораху. Вероватно да је иста група око 3 часа ноћу експлозивом разрушила дрвени мост на друму за Софију, близу Страцина. Разрушила је такође и мостове на друму за Кратово код Криве Паланке и мост за Софију код Ћифте Хана. Инжињериске јединице почеле су обнову мостова. Друм код Каловских Ханова, код разрушеног моста близу Страцина, партизани су минирали. Мине су уклоњене.

Предао начелник службе „Д. С.[3]"
Цоцин

БР. 127

ТЕЛЕГРАМ ПОМОЋНИКА СРЕСКОГ УПРАВИТЕЉА У КРИВОЈ ПАЛАНЦИ ОД 26 АПРИЛА 1944 ГОД. ПОМОЋНИКУ СРЕСКОГ ОБЛАСНОГ ДИРЕКТОРА О АКЦИЈАМА ПАРТИЗАНСКИХ СНАГА НА СЕКТОРУ КРИВА ПАЛАНКА—КРАТОВО[1]

ИЗВЕШТАЈ
о саставу дежурне групе и о догађајима који су се десили ноћу између **25** и **26** априла **1944** год. у рејону Скопске области

Дежурна група:

1) Рашо Цеков Рашев — старешина групе
2) Величко Ил. Даскалов — дежурни агент

[1] Оригинал, на бугарском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

[1] Припремајући напад на Кратово, 25 априла 1944 године (види док. бр. 48), јединице Треће македонске ударне бригаде, Косовског одреда и Кумановског одреда разрушиле су друмске мостове да би спречиле довлачење нових непријатељских снага.

[5] Државна сигурност

[1] Оригинал, на бугарском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

Догађаји

1. Телефонограм бр. 1472, Среско полициско начелство Крива Паланка

25 о. м. ујутру, око 3 часа, група партизана од око 150 људи[2] спустила се из правца с. Петралица и минирала мост код с. Псача—Ћифте Хан, услед чега је разрушен мост у дужини од 10 метара на страни Куманова и прекинут саобраћај. Партизане су приметили војничко обезбеђење истог места и патрола из с. Псача. Започело је пушкарање које је трајало око пола часа. После тога партизани су се повукли у правцу села Петралица, Длабочица, Бачево[3], Нештешево[4], где имају организовану команду. Истовремено са минирањем, минирали су и друм око Каловских Ханова, и то на два места, са око 18 мина, све енглеског порекла. Њих је ујутру демонтирао Немац минер. Истовремено чула се снажна експлозија из правца изнад Трновеца. Изгледа да је миниран мост на друму Страцин—Кратово. Чула се пуцњава из правца Кратова, која је трајала до 10 часова. Тамо резултата нема.

Око 3 часа ујутру око 300 партизана прошли су кроз с. Жидилово, одводећи собом Серафима Миткова Јанева из истог села, и упутили се у правцу села Преколница. Било је препознато лице Јаким Илиев Јанков из с. Трнова, код Криве Паланке. Истрага се наставља.

Предао сресни полициски начелник:
Атанасов

[1] Трећа македонска ударна брнгада, Косовскн партизански одред и Кумановски партизански одред.
[5] На карти: Баштево
[4] На карти: Метешево

БР. 128

ИЗВЕШТАЈ РЕСЕНСКОГ СРЕСКОГ УПРАВИТЕЉА ОД 30 АПРИЛА 1944 ГОД. МИНИСТРУ УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА БУГАРСКЕ ВЛАДЕ О СТАЊУ У СРЕЗУ И ПРЕЛАСКУ ГРУПЕ МАКЕДОНСКИХ И КОСОВСКИХ БАТАЉОНА ИЗ ЕГЕЈСКЕ У ЗАПАДНУ МАКЕДОНИЈУ[1]

Бр. 7
30. IV. 1944 г.

Поверљиво

ПОШТОВАНОМ МИНИСТАРСТВУ УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА И НАРОДНОГ ЗДРАВЉА

ЦЕНТРАЛНА УПРАВА

Софија

Копија:

ГОСПОДИНУ ОБЛАСНОМ ДИРЕКТОРУ

Битољ

На наредбу бр. 8772 од 31. VII. 1943 год.

У вези с извршењем наредбе под горњим бројем у времену од 1 до 30 априла 1944 год. саопштавам следеће:

А. АДМИНИСТРАТИВНО СТАЊЕ СРЕЗА:

1. Административни кадар је попуњен. Слободне су следеће полициске дужности: један коњички старији стражар, један млађи коњички стражар, четири старија пешадиска стражара и 31 млађи пешадиски стражар.

Због тога што противничка пропаганда узима широке размере, чији резултат су случајеви бекства у шуму, непотчињавања и претњи, неопходно је да полициски кадар буде што хитније попуњен.

2. Стање непромењено[2].

3. Стање непромењено.

4. У току протеклог месеца нема таквих.

5. Стање непромењено.

[1] Копија докумената на бугарском језику налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

[г] Сваки сресни управитељ, у свом месечном извештају, морао је да одговори на одређена питања која су била устаљена по једном обрасцу. Под тачком 2) требало је да обради питање: рад и залагање потчињених службеника на функционалним дужностима; под 3) да ли има противдржавне делатности међу службеницима; под 4) да ли постојн подмнћивање службених лица нтд.

6. Стање непромењено.
7. Стање непромењено.

Б. ДРУШТВЕНО-ПОЛИТИЧКО СТАЊЕ СРЕЗА:

1. Као резултат противничке пропаганде, о чему Вам је саопштено у претходном месечном извештају, у току протеклог месеца побегло је у илегалност 19 људи, међу којима су многи били позвани на војну вежбу.

2. Трећег о. м. предао се у мојој управи један илегалац из с. Грнчари, мој срез.

28 о. м. једна група од око 450 људи прешла је границу код с. Стење код Ресна, у намери да пређе преко дела бугарске територије и да 'се најкраћим путем споји са Титом у Србији[3]. Међутим, приликом преласка границе она је откривена и сустигнута код села Завој и Куратица, Охридски срез, где је започела борба у којој је на њиховој страни убијено 60 људи, док о рањеницима немам сигурних података јер су они одмах скупљени. Они су собом водили 20 коња натоварених храном и празним кошевима ради смештаја рањених и убијених. Њима је командовао Србин[4], а његов помоћник је био Енглез. Група је била састављена од Бугара, Срба, Грка, Шиптара и Италијана[5]". Било је око 20 жена. Били су обучени у енглеска одела, наоружани италијанским пушкама, митраљезима и револверима. Иста група напала је 29 о. м. државни аутобус на линији Битољ—Охрид. Према подацима, ова група је састављена од 2000 људи који, подељени у три групе, желе да се присаједине Титовој групи. Остаје да пређу две остале групе, међутим њихови путеви још нису познати. Они су спремни за пут и налазе се у селима Герман, Рамби и Нивици, грчка територија".

10 априла о. г. изненадно је било блокирано село Отешево, код Ресна. О&о поноћи на нашу заседу наишла је једна двојка

[8] Крајем априла 1944 год. у с. Турије, Егејска Македонија, Прва македонско-косовска ударна бригада поделила се на Групу македонских и Групу косовских батаљона. Батаљони су. под командом 11ветка Узуновског, полптичког комесара Главног штаба Македоније, пошли преко Преспе за Дебарца, н Западну Македоннју. У борбама вођеним 28 н 29 ;Јприла 1944 год. у близини Охрида и код с. Велмеј против бугарске војске и полицње окупатор је имао око 110 мртвих и 18 заробљених. а група батаљона једног мртвог (Мића Гиљић. политички комесар Косовске групе батаљона) и 5 рањених. Види док. бр. 55.

[4] Односи се на народног хероја Петра Брајовнћа, дотадањег команданта Прве македонско-косовске ударне бригаде. Устварн Македонском н Косовском групом батаљона руководио је Цветко Узуновски.

[5] У саставу НОВ и ПО Македоније било је н Италијана. који су као антифашисти пришли партизанским снагама НОВ и ПО Македоније. О.г њих је формирана чета „Гарнбалди".

[0] У том рејону дејствовао је Ресенско-охридски партизански одред.

илегалаца. Један од њих је био ухваћен, разоружан и претресен. Међутим, користећи испресецани терен, густу шуму и ноћ, он је успео да побегне.

3. Стање непромењено.

4. Стање непромењено.

5. Стање непромењено.

6. Стање непромењено.

7. Протеклог месеца свечано је слављен дан 9-ти април — Уједињење бугарског народа.

8. Стање непромењено.

9. Стање непромењено.

10. Стање непромењено.

11. Стање непромењено.

В. ПРИВРЕДНА, ПРОСВЕТНА, ПИТАЊА ИЗГРАДЊЕ И ДР.:

1. Стање непромењено.

2. Потребе у лозним и јабуковим садницама, јечма и овса су задовољене. Међутим фиј није добијен.

3. Овог месеца среском комесарству прикључена су и села новоприсаједињене Преспе. Додељене су им неке намирнице из постојећих резерви комесарства, као со, шећер и пиринач.

4. У току месеца у граду су одржане две забаве и два предавања националног карактера.

Сресни управитељ: П. А. Димитров

БР. 129

НАРЕЂЕЊЕ МННИСТРА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА БУГАРСКЕ ВЛАДЕ ОД 4 МАЈА 1944 ГОД. СВИМ ПОЛИЦИСКИМ И АДМИНИСТРАТИВНИМ ОРГАНИМА О ПРУЖАЊУ СВЕСТРАНЕ ПОМОЋИ ВОЈНИМ ЈЕДИНИЦАМА У БОРБИ ПРОТИВ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ[1]

МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА И НАРОДНОГ ЗДРАВЉА

НАРЕДБА
бр. 3011

Одлуком Министарског савета бр. 30 од [28 априла 1944][2] год., протокол бр. 93, стављено је у задатак војсци да заједно са жан-

[1] Препис документа, на бугарском језику, налазн се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

[8] Одлука је донесена на седници Бугарске владе 28 априла 1941 године. Види док. бр. 130.

МИНИСТЕРСТВОТО НА ВЪТРЕШНИТЕ РАБОТИ И НАРОДНОТО

З А П О В Ѣ Д Ь

№ 3011

Съ постановление на министерския съвѣтъ № 30 [illegible] и взѣвъзложено на войската съвмѣстното съ полицията да води борба съ българскитѣ и чужди не[illegible] групи и укриватѣлитѣ имъ лица въ цѣлото Царство, до тѣхното [illegible]ложение.

При създаденитѣ въ насъ условия, въ връска съ международно положение, възложената на войската задача е твърде трудна, защото тя трѣбва да преследва единъ врагъ който е платенъ и разполага и разполага съ чужди срѣдства, защото служи не на българитѣ и на чужди противубългарски интереси.

Поради това се нала[illegible] домството на Министерството но вѣтрешнитѣ работи и не подносто здраве да даватъ пълно съдействие на войската въ борбата съ вѣтрешнитѣ и врагове.

Това се налага и поради обстоятелството, че отговорностьта за успѣшното водене на борбата по горе борба не е само не е само на войската но и на всички държавни и общински власти, които не могатъ, да извиняватъ бездѣйствието съ това че нѣмало на лице въ дадения моментъ [illegible] жандармерийски или полицейски начальникъ, който да действува или [illegible].

Въ основа на всичко до тукъ изложено

З А П О В Ѣ Д В А М Ъ:

1. Пом. областнитѣ директори-завѣдуващи полициятѣ да подържатъ постоянна вѣрска съ командиритѣ на мѣстнитѣ войскови части и на жандармерийскитѣ дружини, като имъ поставятъ въ пълна услуга цѣлитѣ разузнавателни органи въ общината.

2. При всички случаи, когато действуватъ съвмѣстно полицейски и жандармерийски [illegible] подѣленія-командуча жандармерийския начальникъ комуто всички полицейски и административни органи се подчиняватъ.

3. Когато дѣйствуватъ съвмѣстно войскова и жандармерска часть, общото командуване принадлежи на старшия по чинъ; при чиноне на старшия по длъжность при равенство на чинъ и длъжность на войсковия начальникъ.

4. Въ всички случаи когато се налагатъ действия самостоятелни или съвмѣстни съ войска или полиция не се чака заповѣдь или разрѣшение от горе а се действува по инициятива на съответнитѣ начальникъ или по споразумение между войскови полицейски и жандармерийскитѣ начальници като за всѣка предпримена акция веднага се донася по съответния редъ.

5. Въ борбата си водена съ вѣтрешнитѣ врагове на държавата всички жандармерийски полицейски и [illegible] административни и обществени организации и лица въ Царството да се считатъ органи на войската като предъ всичко разузнаватъ и донасятъ предъ най-близката по-висша власть за появата, движението и действията на нелегалнитѣ лица или групи и тѣхнитѣ укриватели.

6. При данни за поява или проява на малки нелегални групи или отдѣлни лица най-близката държавна или общинска власть, по собствена инициятива безъ да чаке заповѣдь или разрѣшение отъ някого, предприема действия за залавянето и унищожението на нелегалнитѣ като има предъ видъ че въ този случаи защитницитѣ на реда въ страната действуватъ противъ нападателитѣ на държавнитѣ и общински имѣта и лица въ положение на ЗАКОННА САМООТБРАНА.

7. Мѣстнитѣ власти при преследване на нелегалнитѣ групи и лица винаги да поискватъ съдействие отъ всички обществени организации и особено отъ народнитѣ дружини на Българския народенъ съюзъ.

8. При появата на голѣми групи нелегални [illegible] могатъ да се справятъ сами жандармерийски, полицейски и обществени власти [illegible] веднага отъ най-близкия войсковъ начальникъ [illegible] и на войската.

9. Подробности и технически указания за воденето на борбата да се искатъ отъ щаба на войската чрезъ мѣстнитѣ войскови начальници.

10. Всички власти, обществени организации и частни лица са

Фотокопија прве странице документа бр. 129

дармеријом[3] и полицијом води борбу са бугарским и страним илегалним групама и њиховим скривачима (јатацима) у читавом Иарству до њиховог потпуног уништења[4].

У условима који су код нас створени у вези са међународном ситуацијом, задатак који је постављен војсци је веома тежак, јер она треба да гони непријатеља који је плаћен и располаже страним средствима, јер не служи Бугарима, већ страним противбугарским интересима.

Због тога ставља се у дужност свим службеним лицима ресора Министарства унутрашњих послова и народног здравља да пруже пуну сарадњу војсци у њеној борби против унутрашњих непријатеља.

То се налаже и због тога што одговорност за успешно вођење горе споменуте борбе не пада само на војску, већ и на све државне и општинске власти, које не могу да правдају своју неактивност тиме што у датом тренутку нема војног, жандармериског или полициског руководиоца који би дејствовао или руководио.

На основу свега досад изложеног

НАРЕЂУЈЕМ:

1. Да помоћници обласних директора — управници полиције одржавају сталну везу са командантима месних војних јединица и жандармериских батаљона, стављајући им на потпуну услугу читави обавештајни апарат у Области.

2. У свима случајевима када заједнички дејствују полициска и жандармериска одељења — командује жандармериски командант, коме се потчињавају сви полициски и административни органи.

3. Када заједнички дејствују војне, жандармериске и полициске јединице, опште командовање припада најстаријем по чину; у случају када су једнаки чинови, најстаријем по дужности; у случају када су и чинови и дужности једнаке — војном команданту.

4. У свима случајевима када се намећу акције самосталне или заједничке са војском или полицијом, не чека се наредба или одобрење одозго, већ се дејствује по иницијативи дотичног команданта, или по споразуму између војних, полициских и

[3] Крајем 1943 год. бугарска окупаторска власт је формирала н спеннјалне жандармериске јединнце за борбу против партизанских снага и присталица НОБ.

[1] Овај задатак имала је бугарска окупаторска војска још од првих дана окупације, а овом наредбом потчињавају се сви органи цивилне власти војнмм командантмма у погледу вођења борби. нслеђења н судства.

жандармериских команданата, при чему се о свакој предузетој акцији одмах обавештава по утврђеном реду.

5. У борби коју воде са унутрашњим непријатељима државе, све жандармериске, полициске и административне и друштвене организације и лица у Царству треба себе да сматрају органи.ма војске, при чему пре свега треба да прате и обавештавају најближу вишу власт о појави, кретању и акцијама илегалних лица, или група, или њихових скривача.

6. Када буде добила податке о појави или акцијама малих илегалних група или појединих лица, најближа државна и општинска власт, на своју иницијативу, не чекајући наредбу или одобрење ни од кога, предузима акцију ради хватања или уништавања илегалаца, имајући у виду да у том случају заштитници реда у земљи дејствују против нападача у смиаду ЗАКОНА. САМООДБРАНЕ.

7. Месне власти приликом гоњења илегалних група и лица увек треба да траже сарадњу свих друштвених организација и карочито народних дружина Бугарског народног савеза[5].

8. Приликом појаве већих група илегалаца са којима не могу да се обрачунају само жандармериска, полициска и јавна власт, одмах се од најближег војног команданта тражи да и војска ступи у дејство.

9. Појединости и техничка упутства за вођење борбе тражити од Штаба војске, преко месних војних команданата.

10. Све власти, друштвене организације и приватна лица обавезна су да најближем службеном месту саопштавају о свему у вези са илегалцима и њиховим скривачима, имајући у виду да ће се сваки онај који буде видео и сазнао о појави и делу илегалних група и појединих лица или њихових скривача. а одмах не буде саопштио, сматрати скривачем.

Позивамо све органе жандармерије, полиције и администрације, као и све друштвене организације да удвојеним снагама извршавају своју дужност имајући у виду да од њихове савесне и самопожртвоване активности зависи унутрашња сигурност земље и срећна будућност наше Отаџбине.

Софија, 4. IV. 1944 год.[6]

Министар: Д. Христов

[5] Августа 1943 год., по директиви бугарске владе, почело је формирање организације „Општествена сила". У том циљу формирани су комитети по областнма и срезовима. На челу комитета у области стајао је днректор области, а у срезу сресни управитељ. Задатак ових комитета био је борба против НОВ и ПО Македоније и позаднинских организација НОП.

[6] Ова наредба издата је, највероватније, 4 маја 1944 год., јер је одлука, на основу које је писана, донесена 28 апрнла 1944 године.

Верно,

Начелник службе проучавања, саглашавања и избора
М. Попов

Г. директору полиције
Г. г. обласним директорима Царства
Г. команданту жандармерије
Г. г. среским управитељима и претседницима општина градова и села

На извршење.

Главни секретар: **Желков**

Верно:

Секретар: (п. нечитак)

БР. 130

НЛРЕЂЕЊЕ МИНИСТРА НРОСВЕТЕ БУГАРСКЕ ВЛАДЕ ОД 5 МАЈА 1944 ГОД. ШКОЛСКИМ ВЛАСТИМА ЗА БОРБУ ПРОТИВ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОГ ПОКРЕТА У ШКОЛАМА[1]

Препис

.МИНИСТАРСТВО НАРОДНЕ ПРОСВЕТЕ

Лично поверљиво

НАРЕДБА
бр. 1160

Одлуком бр. 30, протокол 93 од 28. IV. 1944 године, Министарског савета стављено је у дужност војсци да заједно са жандармеријом и полицијом води борбу са бугарским и страним илегалним групама и њиховим скривачима (јатацима) у читавој Бугарској до њиховог потпуног уништења[2].

Бугарска војска, чији је циљ да пре свега чува наше Царство од спољних непријатеља, увек је, када је то тренутак захтевао, започињала борбу и против унутрашњих непријатеља, изрођених бугарских синова или плаћених туђим средствима, који не служе нашим сопственим, него страним непријатељским интересима.

[1] Препис иаредбе. на бугарском језику, ^налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније. Слпчне наредбе издала су и остала миннстарства[1]

[2] Внди док. бр. 129.

Најзад унутрашњи непријатељи наше Отаџбине почели су да не бирају средства за борбу. Међу Бугарима, нажалост, налазе се и људи који се лако предају саблазнима иностраних радио-станица и пропаганди илегалаца у земљи, постају њихови јатаци, дају им прибежиште, храну, одело, обућу, а да им и не дође до свести да тиме врше најпакленије дело у нашој историји, да тиме обешчашћују херојско име Бугарина, скрнаве успомену својих прадедова, дедова и очева погинулих за нашу слободу.

Међутим, сада када је Министарски савет ставио у задатак нашој војсци да поведе борбу против тих разорних елемената, нема сумње да ће изрођени бугарски синови и плаћени страни агенти, који су се окупили у илегалним групама, бити уништени.

Овај задатак војске је тежак и пун непријатности, али Министарски савет, правилно оцењујући услове под којима требч радити и правилно оцењујући значај осигурања мирне и сигурне позадине, у случају да војсци буде постављен задатак да се обрачуна и са спољним непријатељима, ставља жандармерију, полицију и све државне, општинске и друштвене организације, органе и средства под руководство војске. Али да би борба била што успешнија и да би се повратио мир земљи, неопходно је да сви Бугари буду обузети сазнањем да извршавају свету отаџбинску дужност када узимају учешћа у тој борби и дају пуну и безрезервну сарадњу војним, жандармериским, полициским, општинским, школским и друштвеним организацијама.

Велики удео у борби против непријатељских елемената, против илегалаца у земљи и малодушности узели су на себе бугарски народни учитељи. Министарство народне просвете чврсто верује да бугарски учитељи и данас будно стоје на стражи и да ће дати пуну помоћ гореспоменутим властима и организацијама у њиховој борби против наших унутрашњих непријатеља и сејача немира. Не једанпут је потцртана пожртвованост бугарског народног учитеља у тешким и судбоносним за Отаџбину тренупима.

С обзиром на све горе изнето:

НАРЕЂУЈЕМ:

1. Сви виши чиновници Министарства народне просвете треба да прате колико школске власти, а такође и школска омладина спроводи борбу против илегалаца и малодушности код нас и какву сарадњу указују другим властима, којима је стављено у задатак да воде ову борбу.

2. Обласни школски инспектори треба да ступе у везу са среским школским инспекторима и да им даду неопходна упутства за борбу, пратећи путем испуњавања ове моје наредбе и обавештавајући о сваком учитељу или ученику који се буде истакао у том погледу.

3. Приликом обиласка, сресни школски инспектори треба да се распитају код учитеља о борби коју ови спроводе против илегалних група и о сарадњи коју су они указали властима, којима је стављена у задатак та борба.

4. Сваки бугарски учитељ треба најбудније да прати и чим примети нека сумњива лица или пак сазна о постојању илегалаца, треба то да саопшти општинској власти, полициској, жандармериској, школској и војној — ако таквих има у селу.

5. Све студенткиње и студенти, ученице и ученици треба најпажљивије да прате и када примете дела овог карактера, треба неодложно да саопште најближим школским властима, које ће пак, са своје стране, учинити све могуће да бл саопштиле надлежној власти.

Поново позивам све школске власти, учитеље и школску омладину да достојно извршавају свој дуг према Бугарској, која може да напредује и цвета само када има достојне и храбре синове и кћери.

Софија, 5 маја 1944 год.

Министар: Б. Јоцов

Верно,
Начелник персоналне службе: (п. нечитак)

Верно,
Скопска обласна школска инспекција
Секретар: (п. нечитак)

БР. 131

ТЕЛЕГРАМ КАВАДАРСКОГ СРЕСКОГ ПОЛИЦИСКОГ НАЧЕЛСТВА ОД 14 МАЈА 1944 ГОД. ПОМОЋНИКУ СКОПСКОГ ОБЛАСНОГ ДИРЕКТОРА О НАПАДУ ПАРТИЗАНА НА ОПШТИНУ С. КРЊЕВО[1]

ИЗВЕШТАЈ
о саставу дежурне групе и о догађајима који су се десили ноћу између 13 и 14 маја 1944 год. у рејону Скопске области

Дежурна група:

1) Димитар Рашев — старешина групе
2) Петко Караколев — дежурни агент.

[1] Оригинал, на бугарском језику, налази се у архиви Исторнског одељења ЦК СК Македоније.

Догађаји

Телефонограм бр. 2342, Кавадарско среско полициско начелство

Господину помоћнику обласног директора — управнику полиције, служба „Државне сигурности", на бр. II. 987.

Обавештавам Вас, господине начелниче, да је у току ноћи између 12 и 13 маја, око 11.30 часова, група илегалаца од око 30 људи[2] напала општину с. Крњево, мој срез, и однела следеће општинске ствари: 3 писаће машине, 6 пушака, 2 општинска коња, разне књиге из архиве, данашњу пошту припремљену за експедицију и 48.000 лева из општинске касе. Осим тога однели су један радиоапарат бакалину Григору Б. Атанасову из с. Крњева. После тога отишли су у правцу с. Доња Бошава, мој срез. Исте ноћи, иста група напала је с. Доња Бошава, ухватила шумара Симеона Христова Иванова из истог села, узела му одело и пушку, после чега га је пустила и пошла у непознатом правцу.

БР. 132

НАРЕЂЕЊЕ КОМАНДАНТА ПЕДЕСЕГ ШЕСТОГ ВЕЛЕШКОГ ПУКА ОД 20 МАЈА 1944 ГОД. СВИМ ПОЛИЦИСКИМ И АДМИНИСТРАТИВНИМ ВЛАСТИМА ЗА БОРБУ ПРОТИВ СНАГА НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ[1]

НАЧЕЛНИК
ВЕЛЕШКОГ ГАРНИЗОНА — Препис
бр. 15
20 маја 1944 год.
Велес

НАРЕДБА

Да би се обезбедио опстанак и благостање народа и државе у данашњим судбоносним моментима, влада је министарском одлуком бр. 30, протокол 96 од 28.IV. о.г., ставила у задатак војсци да уз помоћ ниже наведених власти и родољубивих организација отпочне БОРБУ са илегалним и страним партизанским групама и њиховим помагачима и скривачима.

У извршавању овог важног и одговорног задатка у рејону Еелешког гарнизона, који обухвата Велешки, Неготински и Ка-

* Курири Друге македонске бригаде и Трећег обласног комитета КП Македоније и група позадинскнх радника Кавадарског среза

[1] Препис наредбе, на бугарском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

A

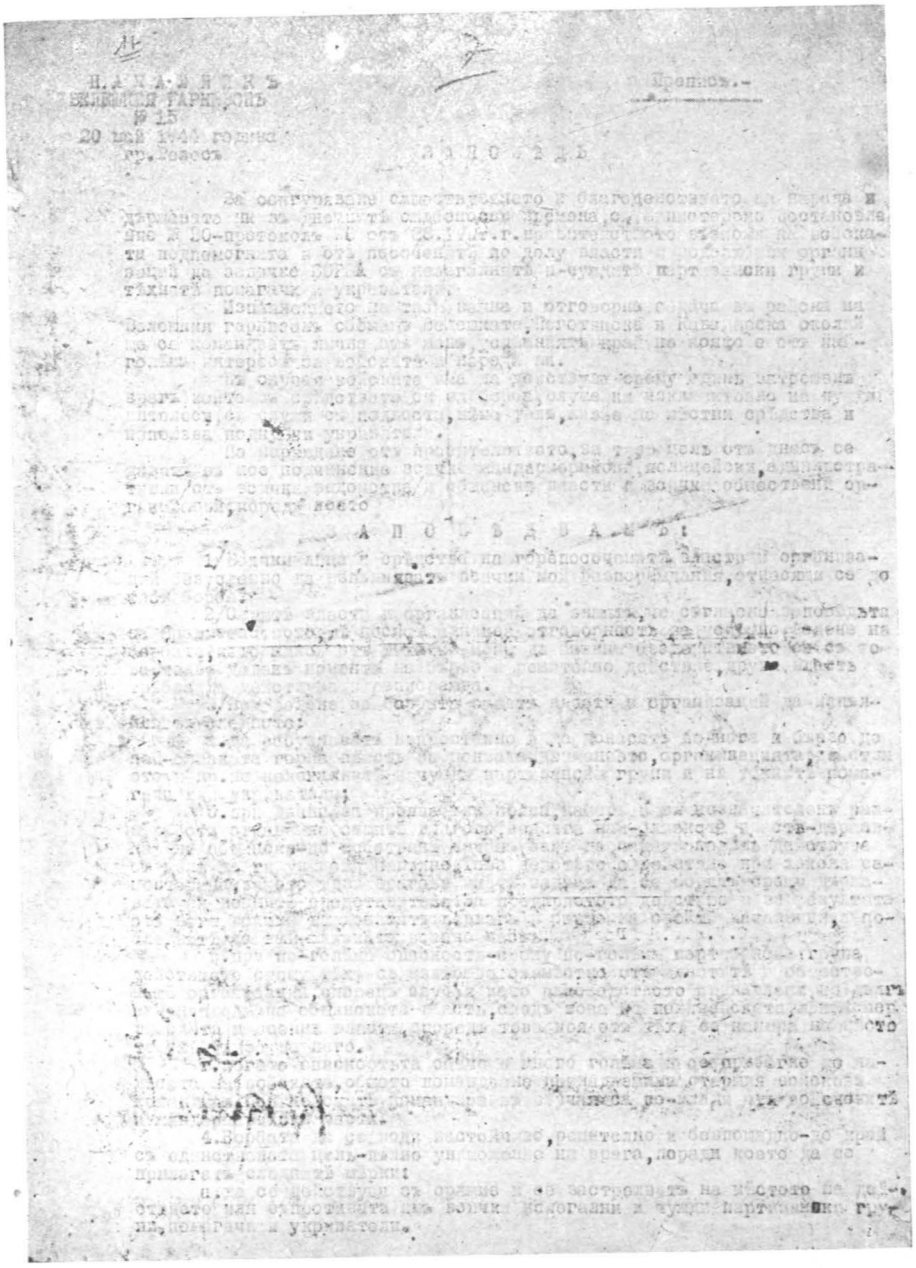

Н А Ч А Л Н И К Ъ
ВЕЛЕШКИЯ ГАРНИЗОНЪ
№ 15
20 май 1944 година
гр. Велесъ

Препис.-

З А П О В Ѣ Д Ь

За осигуряване слѣдствуването и благоденствието на народа и дѣржавата ни въ днешнитѣ слѣдствени времена, съ единствено постановление № 20-протоколъ № 1 отъ 20.IV.1944 г. на Бѣлградското въ Москва на войскати подпомогната и отъ посочениті до долу власти и подвѣдомствени организации да зелчке БОРБА съ немаглинитѣ и чуждитѣ партизански групи и тѣхнитѣ помагачи и укрѣватели.

Изпълнението на тази важна и отговорна задача въ районы на Велешкия гарнизонъ обѣмѣнъ селешкитѣ, Неготинска и Кавадарска околий ще се командатъ лично въ мене, подвѣдомствени край по конто е отъ нѣгоръ интересъ за войскитѣ и народа ни.

Въ случаи войската ѣма на действуване срѣщу и дѣнъ затрудненъ врагъ, контактъ съ дѣйствителя съ единствено, служе на нѣкои отдѣлно на чужди интересъ, съ чужди съ подлости, нѣма тѣхъ, лишае по мѣстни средства и проявява подкрѣпи укрѣватели.

По нарѣждане отъ правителството, за тѣхъ цѣль отъ днесъ се задаватъ въ мое подчинение всѣчки жандармерийски, полицейски, административни отъ всѣчки радостна и обѣдненъ власти и всѣчки общественни организации, поради което

З А П О В Ѣ Д В А М Ъ:

1/ Всѣчки лица и средства на горепосочениті власти и организации, изложено на разъяснѣнитѣ всѣчки мои разпоредѣдания, отнесящи се до [illegible]

2/ Сѣчитѣ власти и организации да знаятъ, че съгласно заповѣдьта [illegible] на [illegible] съ то [illegible] действие, [illegible]

3/ [illegible] и организации да изпълнятъ [illegible]

[illegible]

4. Борбатъ [illegible] решително и безпощадно до край съ единствената цѣль-пълно унищожение на врага, поради което да се прилагатъ следнитѣ мѣрки:

а. [illegible] съ оружие и се застрелватъ на мѣстото на действието или съпротивата имъ всѣчки немагални и чужди партизански групи, помагачи и укрѣватели.

Фотокопија прве странице документа бр. 132

вадарски срез, командоваћу лично ја. Успешан крај овога је од највећег интереса за војску и наш народ.

У овом случају војска има да дејствује против једног унутрашњег непријатеља који се као средствима за борбу, служећи искључиво туђим интересима, служи подлостима, нема позадине, живи од локалних средстава и користи поткупљене скриваче.

У том циљу, по наредби владе, од данас су мени потчињене све жандармериске, полициске, административне (свих ресора) и општинске власти и све друштвене организације, због чега

НАРЕЂУЈЕМ:

1. Сва лица и сва средства горенавадених власти и организација треба безусловно да извршавају сва моја упутства која се односе на ову борбу.

2. Исте власти и организације треба да знају да сагласно владиној наредби сносе једнаку одговорност за успешно вођење борбе, тако да нико од њих не може правдати своју неактивност тиме што у случају брзе и одлучне акције друга власт треба да дејствује и да руководи.

3. Приликом вођења борби, ове власти и организације треба да извршавају следеће:

а) Да буду стално будне и да одмах и брзо саопштавају најближој вишој власти о појави, кретању, организацији, акцијама, итд. илегалних и страних партизанских група и о њиховим помагачима и скривачима.

б) Када се буду добили подаци о активности и појави ових непријатеља, макар и у незнатним размерама, најближа власт — државна или општинска — одмах, на своју иницијативу, не чекајући наредбу, дејствује у циљу да их потпуно уништи. Та борба је борба из самоодбране, јер ови непријатељи имају за задатак да се боре противу државе и њених претставника. О предузетој акцији и о њеним резултатима сви треба одмах и брзо да извештавају своје претпостављене, а ови последњи најближу војну јединицу.

в) У случају веће опасности, акцију против веће партизанске групе воде заједнички власти и друштвене организације, с тим што ће руководство по дужности припасти најпре општинској власти, затим полициској, жандармериској и војној власти, према томе која се од њих налази на лицу места или у близини.

г) Међутим, када је опасност много већа и када се буде војска умешала, опште командовање припада старијем војном команданту. У овом случају полициски команданти су млађи од војних и жандармериских.

4. Борбу треба водити упорно, одлучно и немилосрдно, до краја, са јединственим циљем — потпуно уништење непријатеља. За то примењивати следеће мере:

а) Дејствовати оружјем и на месту акције или отпора стрел-ати све илегалце и туђе партизанске групе, помагаче и скриваче.

б) Спаљивати и дизати у ваздух зграде, колибе и друге објекте који служе као скривалишта за акције партизанима.

в) Имања илегалаца, њихових помагача и скривача и њихових блиских конфисковаће се сходно специјалном за то закону.

г) Према оцени најближег бојног командацта у месту, неодложно интернирати у унутрашњост Царства породице илегалаца, њихових помагача и скривача, ако су оне допринеле њиховој преступној делатности.

5. Као помагаче и скриваче илегалаца и туђих партизанских група сматрати:

а) Сва лица која свесно скривају, дају прибежиште, снабдевају храном, новцем, оделом, оружјем, експлозивним материјалом, превозним средствима и другим, или која саветима или на било који други начин сарађују са илегалцима и туђим партизанским групама и лицима у њиховој преступној делатностп.

б) Све државне, општинске и друштвене органе, као и сва грађанска лица која знају за кретање илегалаца, партизанских група или њихових помагача и о томе неодложно не обавештавају своје непосредно руководство или најближу општин^ку, полиписку, жандармериску и војну власт.

в) Сва лица којима је поверено оружје и у случају потребе не употребљавају га прогив илегалаца.

г) Сва лица из свих државних ресора, из општинских власти и друштвених организација која ометају или саботирају акције војске, жандармерије, полиције и администрације у њиховој борби са истим непријатељима.

У име отаџбине, позивам горепоменута службена лица и организације, као и све остале Бугаре, да поштено и с поносом изврше свој дуг у данашњим судбоносним тренуцима, за успех и величину Цара и уједињене Бугарске.

Верно, Пуковник: Апостолов

Потпоручник — ађутант: (п. нечитак)

Верно,

Кавадарска среска управа
Секретар: **А. Х. Јорданов**

Кавадарска среска управа
Бр. 2923
15.VI.1944 г.
гр. Кавадарци

Мрежичко — Господину претседнику општине

У прилогу доставља Вам се препис наредбе бр. 15 од 20.V. о. г. господина начелника Велешког гарнизона на најстроже извршење:

Прилог: 1 наредба.

Сресни управитељ: К. В. Томов
Пом. сресног управитеља —
Управник полиције: К. Чернев

БР. 133

САОПШТЕЊЕ КОМАНДАНТА ПЕТЕ БУГАРСКЕ ОКУПАЦИОНЕ АРМИЈЕ ОД 26 МАЈА 1944 ГОД. СКОПСКОМ ОБЛАСНОМ ДИРЕКТОРУ О ПОТРЕБИ ИСЕЉАВАЊА СТАНОВНИШТВА СА СЕКТОРА КУМАНОВО—КРИВА ПАЛАНКА[1]

КОМАНДАНТ V АРМИЈЕ — Препис
Бр. 98
26 маја 1944 год.
Куманово[2]

СКОПЉЕ — Г. ОБЛАСНОМ ДИРЕКТОРУ

Извештавам Вас, господине директоре, да ће војска и полиција, да би се ликвидирала партизанска активност у области, предузети брзе и одлучне акције против њих, било где се налазили.

1. У досадашњим акцијама показало се да се партизани понекад крију по селима, како дању тако и ноћу.

С обзиром на то што војска у акцијама против партизана користц артиљерију и авионе и што се често пута намеће да они буду бомбардовани како са земље тако и из ваздуха, то молим, да би се избегле невине жртве[3], да се оно упозори да у таквим случајевима, у случају уласка партизана у насељена места, целокупно становништво одмах напусти село, удаљујући се на 5 до 6 км ван њега, и да се враћа само када су га партизани напустили.

[1] Препис документа, на бугарском језику, налази се у архини Историског одељења ЦК СК Македоније.

[1] Седиште штаба Пете бугарске окупационе армије бнло је у Скопљу. Наредба је писаиа у Куманову зато што се у то време командант армије налазио на терену, где је непосредно руководио операцијама против НОВ и ПО Југославије у току мајске офанзиве.

® Бугарска војска и полиција нису се обазирале на „невине жртве", него су, напротив, вршиле масовни терор над становништвом, искаљујући свој бес због неуспеха офанзиве.

2. Пуцаће се без опомене на сва цивилна лица која се крећу ван насељених места после полициског часа.[4]

3. Имати у виду да ће бити уништавана и сва лица која непосредно или посредно сарађују са партизанима.

Лица која партизани буду силом узели за водиче треба да се најкасније до 10 часова после поласка са њима јаве најближој општини и саопште величину и намеру партизанске групе. У противном случају, ако то не учине, ови водичи сматраће се помагачима и биће стрељани.

Молим да се са овим упозна целокупно становништво области на најбржи и најсигурнији начин.

Становништво рејона Криве Паланке, Власине, Пирота, Бабушнице, Предејана, граничне линије Прешево—Куманово обавестиће, уколико то буде могуће, и војска.

ГЕНЕРАЛ МАЈОР (п. нечитак)[5]

Верно,

Секретар Обласне дирекције: Д. Апостолов

ПОВЕРЉИВО

Г. Г. среским управитељима и градским и сеоским претседницима општина у Области

Одмах објавите становништву путем скупова, објава и другим средствима.

Бр. 8/8.VI.1944 год.
Скопље

Обласни директор: Д-р Т. Петров

[4] Још 1942 године, у добром делу јМакедоннје забрањено је кретање од 21 до 5 часова.

[5] Командант Пете бугарске окупацноне армије био је генерал-мајор Васил Бојдев. Због неуспеха у мајској офанзиви, смењен је са те дужности почетком јуна 1944 године.

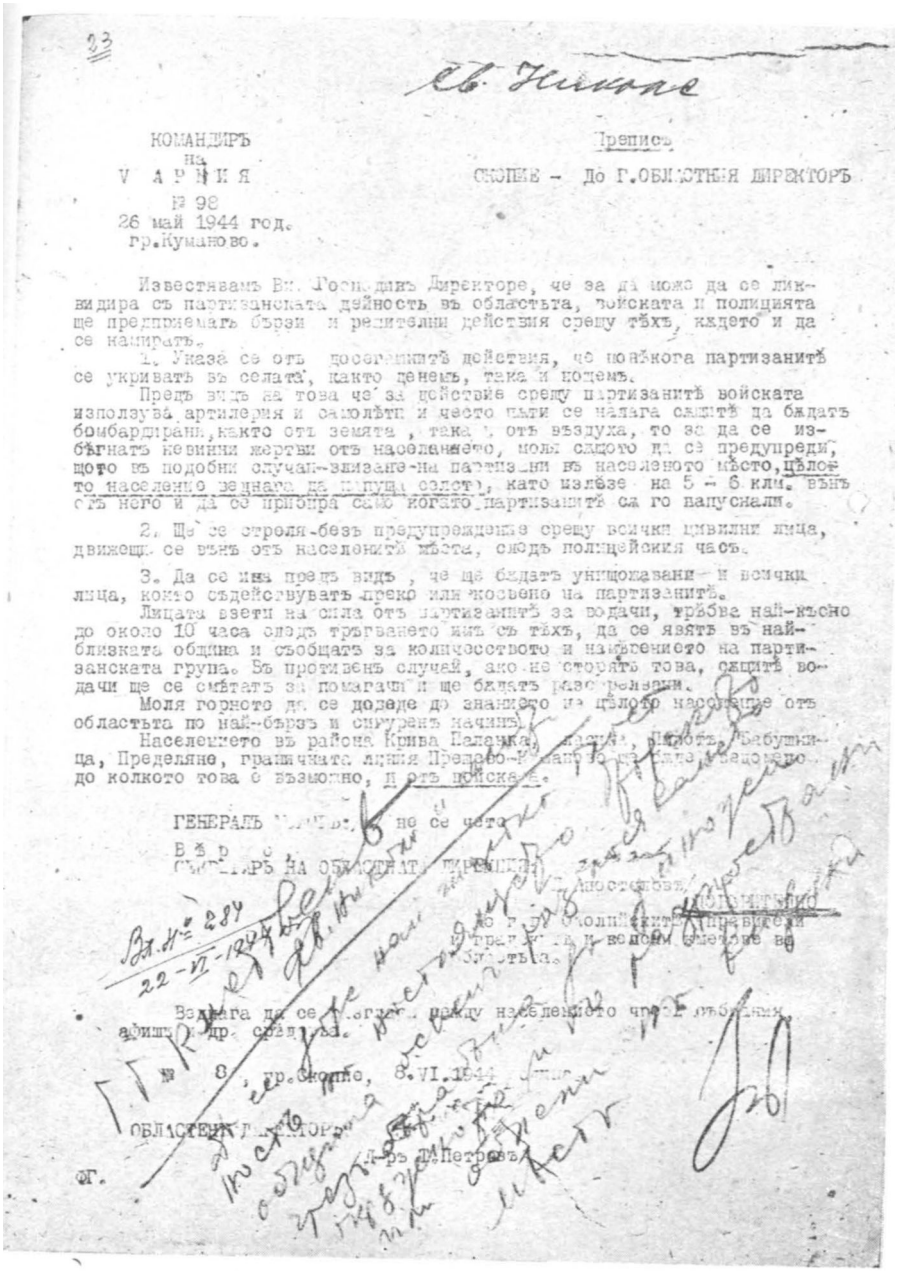

23

Св. Никола

КОМАНДИРЪ
на
V АРМИЯ
№ 98
26 май 1944 год.
гр.Куманово.

Препис

СКОПИЕ – До Г.ОБЛАСТНИЯ ДИРЕКТОРЪ

Известявамъ Вх. Господинъ Директоре, че за да може да се ликвидира съ партизанската дейность въ областьта, войската и полицията ще предприемать бързи и решителни действия срещу тѣхъ, кадето и да се намирать.

1. Указа се отъ досегашнитѣ действия, че понѣкога партизанитѣ се укриватъ въ селата, както денемъ, така и нощемъ.

Предъ видъ на това че за действие срещу партизанитѣ войската използува артилерия и самолѣти и често пъти се налага самитѣ да бждатъ бомбардирани, както отъ земята, така и отъ въздуха, то за да се избѣгнатъ невинни жертви отъ населението, моля самото да се предупреди, щото въ подобни случаи-близане на партизани въ населеното мѣсто, цѣлото население веднага да напуща селото, като излѣзе на 5 – 6 клм. вънъ отъ него и да се прибира само когато партизанитѣ са го напуснали.

2. Ще се стреля-безъ предупреждение срещу всички цивилни лица, движещи се вънъ отъ населенитѣ мѣста, следъ полицейския часъ.

3. Да се имa предъ видъ, че ще бждатъ унищожавани и всички лица, които съдействуватъ преко или косвено на партизанитѣ.

Лицата взети на сила отъ партизанитѣ за водачи, трѣбва най-късно до около 10 часа следъ тръгването имъ съ тѣхъ, да се явятъ въ най-близката община и съобщатъ за количеството и направението на партизанската група. Въ противенъ случай, ако не сторятъ това, самитѣ водачи ще се смѣтатъ за помагачи и ще бждатъ разстрелвани.

Моля горното да се доведе до знанието на цѣлото население отъ областьта по най-бързъ и сигуренъ начинъ.

Населението въ района Крива Паланка, Кратово, Куманово, Бабушница, Пределяно, граничната линия Предово-Куманово-Крива Паланка задорено до колкото това е възможно, и отъ войската.

ГЕНЕРАЛЪ [illegible]
Вѣрно с
СЕКРЕТАРЪ НА ОБЛАСТНИТѢ ДИРЕКТОРИ:
[illegible]

Вх.№ 284
22-VI-1944 г.

до Г.Г. околийскитѣ управители
Изтрайте и всеми средства въ
областьта.

Веднага да се тръгне между населението чрезъ общинскитѣ
афиши и др. средства.

№ 8, гр.Скопие, 8.VI.1944 г.

ОБЛАСТЕН ДИРЕКТОРЪ:
/д-ръ Д.Петровъ/

Фотокопија прве страннце документа бр. 133

БР. 134

ПРЕДЛОГ ГЛАВНЕ ДИРЕКЦИЈЕ ИОШТА, ТЕЛЕГРАФА И ТЕЛЕФОНА ОД 27 МАЈА 1944 ГОД. ОБЛАСНОМ ДИРЕКТОРУ У СКОПЉУ ДА ОПРАВКУ ИРЕКИНУТИХ ВЕЗА ИЗВРШЕ ЛОКАЛНЕ ВЛАСТИ[1]

м. ж. п. т.
Гл. дирекција пошта,
телеграфа и телефона
ТЕХНИЧКА ДИРЕКЦИЈА
Одељење линија
бр. VII — 2739

Препис

27. V. 1944 г.
Софија

Поверљиво

ГОСПОДИНУ ОБЛАСНОМ ДИРЕКТОРУ

Скопље

У последње време веома много су учестали случајеви повреда телефонских и телеграфских линија, које чине илегалне и злочиначке групе, тако да су на појединим местима линије прекидане, изолатори разбијани, а на многим местима посечени и сами телеграфски стубови.

Пошто је ово зло скоро свакодневно, Главној дирекцији је због недостатка материјала отежано одржавање и важнијих централних тт линија, тако да одржавање сеоских телефонских линија постаје скоро немогуће. Због тога Вас, господине директоре, молимо да наредите, преко потчињених Вам среских управитеља, претседницима сеоских општина да учине све што је могуће ради очувања у добром стању тт линија које везују њихове општине, као и да у својим буџетима предвиде довољно средстава за набавку стубова, жице, изолатора и др., које ће заједно са

[1] Препис документа, на бугарском језику, налази се у архиви Историјског одељења ЦК СК Македоније.

неопходним бројем радника ставити на расположење начелнику Обласне техничке тт инспекције, чиме ће бити обновљене и одржаване њихове телефонске линије.

Главни директор: (п. нечитак)
Технички директор: (п. нечитак)

Верно,
Секретар Обласне дирекције: **А. Апостолов**

ПОВЕРЉИВО Г. г. сресским управитељима у Области
На извршење
Бр. 10/19.VI.1944 год., Скопље
Пом. обл. директора: **П. Думев**

БР. 135

ПИСМО КОМАНДАНТА ПЕТЕ БУГАРСКЕ ОКУПАЦИОНЕ АРМИЈЕ ОД 3 ЈУНА 1944 ГОД. СКОПСКОМ И ВРАЊСКОМ ОБЛАСНОМ ДИРЕКТОРУ О УСПОСТАВЉАЊУ АДМИНИСТРАТИВНИХ ВЛАСТИ НА СЕКТОРУ КУМАНОВО—КРИВА ПАЛАНКА—ПИРОТ—ВРАЊЕ[1]

Препис преписа
Лично поверљиво
ОВДЕ — ОБЛАСНОМ ДИРЕКТОРУ
— ПОМ. ОБЛАСНОГ ДИРЕКТОРА — УПРАВНИКУ ПОЛИЦИЈЕ
ВРАЊЕ — ПОМОЋНИКУ ОБЛАСНОГ ДИРЕКТОРА — УПРАВНИКУ ПОЛИЦИЈЕ

Велика акција коју је војска предузела ради чишћења рејона Куманово—Крива Паланка, Трн—Пирот—Врање од партизана завршена је[2] следећим материјалним резултатима:

— потпуним растројством организоване снаге партизана;®

— уништењем једног њиховог великог дела;

— отимањем велике количине оружја и војног материјала од њих;

— обновом ауторитета власти и војске.

[1] Препис документа, на бугарском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

[2] Мајска офанзива бугарског окупатора завршила се безуспешно крајем јуна 1944 год. Види документ бр. 89.

[5] У офанзиви од 19 маја до 19 јуна, Трећа македонска бригада и Косовска бригада имале су око 45 мртвих и 17 рањених, а окупаторске трупе преко 600 мртвих и 318 заробљених. Било је много заплењеног материјала (према извештају Маре Нацеве, док. бр. 89).

Начин дејства илегалаца, међутим, добро је познат. Упркос том очигледном и катастрофалном њиховом неуспеху, они су успели да се растуре у мале групице и појединце у горњем рејону, у намери да се сада сакрију, а затим, када прође бура, да поново потраже везу са њиховим помагачима и да обнове своје снаге.

У споменутом рејону остављене су велике војне групе, које су спремне да се разрачунају и са њиховим већим групама. У њима становништво јасно види своју безбедност и помаже их у обавештавању. Али то није довољно. Неопходно је да се изврши претрес овога рејона од стране искусних људи. Зато молим да се одмах одреде полициски одреди, по могућности у што већем броју, са поузданим руководиоцима. Учеснике у претресу упозорити да ће злочини и недела бити најстроже кажњавани. У свом раду они треба да одржавају непрекидни додир са војним групама.

После извршеног претреса, треба неодложно обновити одговарајуће административне и војне власти.

О извршеном, као и о резултатима, молим да будем редовно обавештаван.

Бр. 9, 3.VI.1944 год.
Скопље

Генерал мајор: Прив.[ремени] командант V Армије
(п. нечитак)

Верно,
Обласна дирекција
Секретар: Д. Апостолов

Г. г. среским управитељима у Области

Наредите свим претседницима општина да обавесте сељаке да у случају акција од стране војске напусте села.

Бр. 33, 30/71.1944 год.
Скопље

Обласни директор:
Д-р Т. Петров

Верно,
Ђевђелиски сресни управитељ: Ал. Ив. Танчев

Г. г. претседницима општина у срезу

На најстроже извршење.

Бр. 666 од 10ЛШ.1944 год.
Ђевђелија

Пом. сресног управитеља:
(п. нечитак)

Сресни управитељ:
(п. нечитак)

БР. 136

ТЕЛЕГРАМ РАДОВИШКЕ ПОЛИЦИСКЕ УПРАВЕ ОД 6 ЈУНА 1944 ГОД. ПОМОЋНИКУ СКОПСКОГ ОБЛАСНОГ ДИРЕКТОРА О БОРБИ ИЗМЕЂУ ПАРТИЗАНА И БУГАРСКЕ ВОЈСКЕ И ИОЛИЦИЈЕ КОД С. КУШКУЛИ II О ПРАВЦИМА ПОКРЕТА ПАРТИЗАНСКИХ СНАГА[1]

II З В Е **Ш** Т А Ј

о саставу дежурне групе и о догађајима који су се десили ноћу између 6 и 7 јуна 1944 год. у рејону Скопске области

Дежурна група:

1) Иван Јуруков — старешина групе
2) Цоне Трпев — дежурни агент.

Догађаји

Телефонограм бр. 992 од 6 јуна 1944 год., Радовиш

Господину помоћнику обласног директора — управнику полиције, Скопље

Обавештавам Вас, господине помоћниче директора, да је илегална група од око 800—1000 људи[2] ступила у борбу на месту „Пожар" код Струмице и прешла по врху обратно у правцу с. Д. Липовик и с. Г. Липовик, мој срез. Одатле, према подацима 6-те групе, одвојио се један део који се упутио према „Конческим Планинама". За овима је војска, али нема података где је у овом тренутку. Друга група од око 700 људи из правца с. Д. Липовик упутила се према с. Кушкули, пролазећи поред с. Папавница и с. Калуђерица ,а затим се упутила према с. Мали Гарван и с. Готен, где се сусрела са нашом војском. Јуче око 14 часова отпочела је борба, која се наставила до 21 ч. Чује се топовска грмљавина у Радовишу. У овом тренутку воде се борбе између с. Кушкули и с. Подареш, на месту „Аракли" код „Четири дуба", рејон с. Кушкули.[3] Ове ноћи, око 1 ч., шумци су покушали да се извуку, али војне јединице, које су их опколиле, нису им дале могућност за то. Употребљени су минобацачи. Око 2 ч. после поноћи летео је непријатељски авион, који је хтео да им спусти оружје и другу

[1] Оригинал, на бугарском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

[8] Трећа македонска ударна бригада и Јужноморавски и Косовски батаљон

[8] У овој борби, која је вођена 5 јуна (према усменим подацима Златета Биљановског). погинуло је пет партнзана. Непрнјател.скн губици нису утврђени.

спрему.[4] Према подацима Христа Георгиева Кузманова из с. Смилева код Битоља, који се јуче око 5 ч. предао сеоском кмету с. Папавница и који је био војник у I коњичком пуку у Скопљу као санитарни каплар, кога су шумци одвукли 30.III о. г., — илегална група је била у вези са Енглезима, и тражила је да јој се упуте три транспортна авиона са оружјем и другом спремом. Према подацима истога, илегална група је истрошила муницију и друго, чега је имала веома мало. Исти војник је, по наредби команданта 17-те дивизије из Штипа, сада предат војним властима у Струмици. Ове ноћи, око 2.30 часова, једна група од око 10 илегалаца успела је да се извуче и упути према с. Јаргулица код Радовиша. Овде је усред села настало пушкарање између наших војника и илегалаца. Жртава нема ни на једној страни. Према подацима, илегална група је опкољена[Г|]. Наредио сам полициским органима да заједно са милицијом из с. Подареш провере терен где прелеће споменути авион, и ако се буде нешто нашло, ја ћу Вас известити.

БР. 137

РАСПИС СКОПСКЕ ОБЛАСНЕ ДИРЕКЦИЈЕ ОД ЈУНА 1944 ГОД. СВИМ СРЕСКИМ УПРАВАМА У ОБЛАСТИ ЗА ПОДНОШЕЊЕ ИЗВЕШТАЈА О УНИШТЕНИМ ОПШТИНАМА ОД СТРАНЕ НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ[1]

М. У П. Н 3.
СКОПСКА ОБЛАСНА ДИРЕКЦИЈА

Најхитније — поверљиво

Бр. 9
8. VI. 1944 год.
Скопље

Г. Г. СРЕСКИМ УПРАВИТЕЉИМА У ОБЛАСТИ

Јавите у седмодневном року:

1. Колико је досада у вашем срезу спаљених општина а уништених и необновљених архива.[2] Саопштите какве су суме неопходне за сваку општину посебно ради њихове обнове.

* Те ноћи, због лошег времена, авиони западних савезника нису успели да спусте оружје и опрему, него су то учинили идуће ноће, 6/7 јуна, код места званог Асанли.

[J] Ближе о мајској офанзиви види док. бр. 61 и 89.

[1] Оригинал, умножен на шапирографу, на бугарском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

[2] Од почетка 1944 год., на сектору Куманово—Крива Паланка—Кратово—Кавад.ар—Неготино—Ђевђелија, административна власт бугарског окупатора била је потпуно дезорганизована и скоро уништена дејствима Друге македонске ударне бригаде, Треће македонске ударне брнгаде и јужноморавских јединица.

2. Такође припремите спискове:

а) претседника и пом. претседника градских и сеоских општина, и

б) секретара, секретара-благајника, благајника градских и сеоских општина у вашем срезу према приложеним формуларима.

НАПОМЕНА: Подаци треба да буду достављени по рубрикама из приложених формулара.

Општине уписати по азбучном реду.

У рубрици „напомена" укратко дати мишљење о службеном лицу, о његовим особинама и о друштвеном држању за време службе. У случају да је лице мобилисано,[3] писати „мобилисан"; у случају да је место слободно, писати „слободно".

Обласни директор:
Д-р Т. Петров

(М. П.)

БР. 138

ПИСМО СКОПСКОГ ОБЛАСНОГ ПОЛИЦИСКОГ НАЧЕЛНИКА ОД 9 ЈУНА 1944 ГОД. СВИМ СРЕСКИМ НАЧЕЛНИЦИМА ПОЛИЦИЈЕ О СТАЊУ ИНТЕРШ1РАЦА У ДИСЦИПЛИНСКИМ ЧЕТАМА[1]

М. У. П. Н. 3.
ОБЛАСНА ПОЛИЦИСКА УПРАВА
СЛУЖБА ДРЖАВНЕ СИГУРНОСТИ

Бр. II 1884
9-У1-1944 год.
Скопље

Поверљиво

Р А С П И С

Г. Г. ПОМОЋНИЦИМА СРЕСКИХ УПРАВИТЕЉА
У ОБЛАСТИ

Сагласно наредби бр. 5744 од ЗО.У.1944 год. г. директора полиције, стварају се две дисциплинске чете: прва при команди радних група за обнову престонице при престоничној великој

' Заплашени свакодневним акцијама НОВ и ПО Македоније, многи чиновници бугарске окупаторске власти отказнвали су дужност, те их је окупатор, да би попунио апарат, подвргао грађанској мобилизацији.

[1] Оригинал, на бугарском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

општини — станица шећерна фабрика — Софија, а друга у насељу Државна сигурност — „Св. Кирјак" — код Асеновграда. У споменуте чете упућиваће се сви ухваћени радници — моравци,[2] који су побегли из свог родног места, вратили се у своја села или лутају по Царству с намером да се врате у своја родна места. Независно од места где су ухваћени, предлаже вам се да их упућујете престоничној полициској команди.

О горњем повести најстроже рачуна и тачно га извршавати.

Пом. обласног директора,
управник полиције: Ас. Богданов
Инспектор државне сигурности: Хр. Стоилов

(М. П.)

Верно,
Начелник Службе државне сигурности:
(п. нечитак)

БР. 139

НАРЕДБА НАЧЕЛНИКА СКОПСКЕ ОБЛАСНЕ ПОЛИЦИСКЕ УПРАВЕ ОД 10 ЈУНА 1943 ГОД. О ЗАВОЂЕЊУ ПОЛИЦИСКОГ ЧАСА НА ТЕРИТОРИЈИ ОБЛАСТИ[1]

Препис

ОБЛАСНА ПОЛИЦИСКА УПРАВА — СКОПЉЕ[2]

НАРЕДБА
бр. 679

Скопље, 10.VI.1943 године

Да би се одржао мир у области и да би се предухитриле евентуалне акције разбојника[3] и других рушилаца реда и безбедности,

[2] Становнпци насеља и слнву Јужне Мораве. Јануара 1944 год. бугарски окупатор је нзвршио масовну рацију на терену Куманово—Врање. којом приликом је око 3.000 људн одвео у Бугарску на рад. Користећи сваки тренутак небудности полиције, људи су бежали својим кућама.

[1] Препис наредбе. на бугарском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

[2] Вардарска Македонија и југоисточни део Србије под бугарском окупацијом били су до јула 1943 год. подељени на две администратнвне управе (области): скопску и бнтољску, а после на три: скопску, битољску и врањску.

[3] Односн се на партизане.

Н А Р Е Ђ У Ј Е М :

1. У свима насељеним местима Скопске области уводи се од 11 о. м. полициски час — за градове 22 часа, а за села 21 час (за Скопље 1 час после поноћи).

Кретање после овог часа, како у насељеним местима тако и изван њих, безусловно се забрањује. Сељаци треба да прикупе своју стоку у села најкасније до одређеног полициског часа. Против свих лица која се буду кретала како у насељеним местима тако и ван њих после полициског часа дејствоваће се оружјем.

2. Свако лице може да напусти насељено место најраније у 5 часова ујутру, и то само кроз излазне тачке, које су одредили полициски начелници за градове и претседници општина за села. Против лица која се не буду придржавала овога дејствоваће се оружјем.

3. Лице које се буде кретало из једног села у друго треба да буде снабдевено дозволом[4] потписаном од стране претседника општине или сеоског кмета, али не и од стране другог службеног лица. То исто важи и за одлазак у сресни центар. Дозвола се даје само онима који имају легитимације, са потписом само од среског полициског начелника. Дозвола има важности највише 10 дана. При повратку лица треба проверити да ли је дозвола оверена од стране полициских власти.

4. Сва лица која одлазе на рад изван насељених места, као и она чији је рад везан са пољем, могу да носе храну само за један дан и то лично за себе. Онога који буде ухваћен да носи више хране, сматрати јатаком разбојника.

5. Г. г. претседници општина и сеоски кметови треба систематски да проверавају да ли се правилно деле намирнице становништву, и ако се утврди да је неко лице узело више, неодложно саопштити полициским властима.

6. Сваки свестан Бугарин је дужан да неодложно обавештавч полициске и административне власти о правцу кретања појединих наоружаних лица у групи или више. Они који не буду то учинили сматраће се јатацима разбојника.

7. Овчари и мандраџије дужни су да се најкасније до 15 о. м. снабдеју дозволама од општина на чијем се земљишту налази пашњак или планина. Према онима који то не буду учинили поступиће се сагласно чл. 124 Закона о државној полицији. Они треба да прате кретање разбојника, неодложно обавештавајући најближу власт (војну, полицјску или административну). Према онима који то не буду учинили поступити као према јатацима.

[4] Од половине 1942 год., на територији Бугарске и у окупираним крајевима, за путовање грађанских лица издавана је специјална дозвола („открит лист"), чија је важност трајања бнла 7—15 дана.

8. Мандраџије и сточари треба да пријаве надлежној општини најкасније до 25 о. м. количине прехранбених производа, брашна, кукуруза, кашкаваља, сира и др. које имају, с тим да се због сваког неоправданог недостатка или непријављене количине наведених производа сматрају јатацима. Мандраџије и сточари су дужни да имају потврду надлежне општине о количини пријављених прехранбених производа. То исто се односи и на стоку (крупну и ситну).

9. Сва лица која имају пољска и шумска имања дужна су да најкасније до 20 о. м. провере лично своја имања и пријаве надлежној општини или сеоском кмету да ли на њиховом имању има скривалишта за разбојнике или нема. Онога који приликом пријаве да нетачне податке, а у току проверавања после одређеног рока се утврди да на имању има скривалиште, сматрати јатаком.

10. Лица која нису снабдевена дозволом надлежне општине, а отсутна су више од три дана, а усто њихове породице не могу да утврде где су, прогласиће се за разбојнике, а на њихова имања, покретна и непокретна, ставиће се забрана. Остали чланови породице таквих лица треба да буду стављени под полиписки надзор.

11. Г. г. сресни комесари и претседници општина треба да одузму карте за снабдевање породицама разбојника и њихових јатака, тако што ће им се оставити само карта за хлеб.

12. Ако се неки од разбојника преда и затим помогне у уништавању разбојничке банде којој је припадао или неке друге, према њему поступаће се блаже, тиме што ће му живот бити поштеђен, а мере предузете против његове породице обуставиће се.

13. Грађани или сељаци који знају место где се налазе и крећу разбојници и која лица су им јатаци а то не саопште бојним полициским одредима или их преваре, — према њима и њиховим породицама дејствоваће се свом строгошћу Закона о истребљивању разбојника.

14. Онај ко ухвати и преда властима разбојника или ко га уништи добиће новчану награду у висини од најмање 20.000 лева, а онај ко ухвати и преда лице енглеског порекла, које је дошло у Царство на незаконит начин, добиће новчану награду у висини од најмање 50.000 лева.

15. Безусловно забрањујем све забаве са игранком (матинеа), осим оне које се званично приређују, где постоји полициска контрола. За сеоске скупове тражиће се специјална дозвола од надлежних полициских власти, десет дана раније.

I. КАВАДАРСКА ОПШТИНА:

У Кавадарској општини да се пресели с. Ваташа.

II. КРЊЕВСКА ОПШТИНА:

У Крњевској општини да се преселе следећа села: Стрмашево, Радња, Страгово, Бохула, Чемерско, Горња и Доња Бошава.

III. МРЕЖИЧКА ОПШТИНА:

У Мрежичкој општини да се пресели село Клиново,

У село Мајдан да се пресели с. Рожден,

У село Конопиште да се пресели с. Бојанчиште и Куманичево,

У село Ресава, да се пресели с Бегниште, Драгожел, Гарниково, Дабниште, Брушани и Кошани.

IV. ДРЕНОВСКА ОПШТИНА:

У Дреновској општини да се преселе следећа села: Галиште, Праведник, Шешково, Добротино, Грбовец, Рајец и Кесендре.

Село Мрамор да се пресели у село Фариш.

Села Мали Радобил и Велики Радобил да се преселе у с. Тројанци — Прилепски срез.

Да се саопшти становницима горњих села да собом узму стоку, храну и све што им је најпотребније за живот.

Дневно кретање између насељених места одобраваће се само за извршење важнијих пољских радова као и друго, но под контролом административне и полициске власти, с тим што ће одобрења давати одговорни за тај рејон војни командант.

Ово писмо шаље се г. г. претседницима општина ради најстрожег испуњења у одређеном року имајући у виду да свака молба за измену наређења сматраће се као издајство према држави и власти.

Сресни управитељ:
К. В. Томов

Пом. среског управитеља:
Управник полиције: **К. П. Чернев**

(М. П.)

БР. 141

ОБАВЕШТЕЊЕ НАЧЕЛНИКА СКОНСКЕ ОБЛАСНЕ ПОЛИЦИЈЕ ОД ЈУНА 1944 ГОД. ДИРЕКТОРУ ПОЛИЦИЈЕ О НЕМОЋИ ЖАНДАРМЕРИЈЕ И ПОЛИЦИЈЕ ДА СЕ СУПРОТСТАВЕ ЈЕДИНИЦАМА НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ[1]

Лично поверљиво

ГОСПОДИНУ ДИРЕКТОРУ ПОЛИЦИЈЕ

Софија

На бр. 142.025

Обавештавам Вас да подаци Штаба војске дати у писму бр. 1705 не одговарају стварном стању, јер

1. Састав и акције партизанских група у мојој области нису се смањиле, него знатно повећале[2].

2. Полиција и жандармерија са својим саставом нису у стању да се обрачунају са њима.

3. Формација појединих партизанских група је постављена на чисто војним принципима.

Објекти за напад су: градови, села, железнички чворови и уређаји, мостови, железнички и друмски транспорти и др.

У борби са партизанима досада смо имали неколико случајева када су војне јединице у ратном саставу биле разбијене са знатним губицима у људству и материјалу[3].

Ако се не погледа озбиљно на стање у мојој области и не предузме озбиљна борба са партизанима, ризикујемо да у блиској будућности поднесемо осетније материјалне и моралне губитке.

У овом тренутку терен источно од друма Куманово—Владичин Хан и северно од друма Куманово—Крива Паланка је без било какве власти, војне, полициске и административне. Партизани (Н. О. М. војска) су потпуни господари у наведеном рејону.

Већ десет дана сваке вечери редовно их снабдевају енглески авиони оружјем, муницијом и оделом. Они се организују и наскоро ступиће у координиране акције са партизанима из Србије. Као највероватнији објекти за напад биће Врање, Бујановац и

[1] Копија, на бугарском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније. На документу нема датума, а писан је почетком друге половине јуна 1944 године.

[2] Током 1944 год. Македонско-косовска, Друга македонска и Трећа македонска ударна бригада развијале су свакодневне офанзивне операције на подручју Вардарске Македоније, дезорганизујући окупаторску власт.

[3] Види док. бр. 61 и 89.

Прешево, а можда и Куманово. Број партизана у споменутом рејону је између 4 до 5 хиљада људи[4].

Јужни део Кавадарског среза, део Прилепског и део Ђевђелиског, тј. планина Кожуф, исто је тако терен партизанских група. Има их око 800—1000 људи. На југу планине Кожуфа, на грчкој територији, има их око 1000 људи, који су одређени такође за акције на нашој територији'.

Ја се усуђујем да тврдим да је опасност од стране партизанских група које дејствују у северном делу области доста велика и, ако се не буду предузеле брзе и строге мере, њихов ће се број неизоставно увећати, терен којим владају раширити, унутрашњи фронт оцртаће се слично другом таквом фронту на Балкану, — јер је и он почео са 8.000—10.000 људи, — и ја сматрам да би дивизије V армије тешко овладале ситуацијом.

Спорост и „палеативне"[6] мере, у данашњим и изузетним временима, а нарочито у мојој области, немају места.

Асен[7]

БР. 142

ИЗВЕШТАЈ РАДОВИШКОГ СРЕСКОГ УПРАВИТЕЉА ОД ЈУНА 1944 ГОД. МИНИСТАРСТВУ УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА О АКЦИЈАМА ТРЕЋЕ МАКЕДОНСКЕ БРИГАДЕ И КОСОВСКЕ БРИГАДЕ[1]

На личност, поверљиво

ГОСПОДИНУ МИНИСТРУ УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА И НАРОДНОГ ЗДРАВЉА — СОФИЈА
КОПИЈА: ОБЛАСНОМ ДИРЕКТОРУ, СКОПЉЕ

(извод)

У срезу, насељеним местима и деловима нема комунистичких или противдржавних појава. Опасност прети, као што сам реферисао у последњем извештају и то за месец април, да илегалци прелазе преко мога среза, које је било и у току овога месеца, и то овако:

* На овом сектору дејствовале су Трећа македонска ударна бригада, Пета и Шеста сриска бригада и једна косовска бригада.

[5] На овом сектору дејствовала је Друга македонска ударна брнгада.

• Нејасно у оригиналу.

[7] Асен Богданов

[1] Препис документа, на бугарском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

Другог јуна једна група у јачини око 6—700 илегалаца[2], коју су гониле војне јединице, прешла је преко мога среза у правцу села Рич—Белотино, Струмички срез, те је ушла у село Доњи Липовик, Кончевска општина. Тамо је стигла у 3 часа после поноћи и пошто је узела резервне хране и четири коња, пошла је у правцу Конче планине, а одатле да пређе Вардар и да се пребаци на планину Кожуф.

Истога датума, 3 јуна, појавила се једна група од 100 људи која је прошла покрај села Кушкулија а одатле у Јаргулицу и Покрајчево, да се тамо сједини са групом која је ту пренoћила. Друга група од 30 илегалаца, истога дана, ушла је у село Смиљанци, Поларска општина, где су везали кметског намесника, учитеља и једног шумског стражара, запалили архиву кметског намесника и пошто су дигли хлеба и сира из села, и нахранили се по кућама, ослободили су везане и пошли у правцу Готен планине.

Петог јуна, велика група, која је водила борбу са војним одредима који су је гонили, а која није могла да пређе реку Вардар код села Градец, поново се вратила у правцу севера, и пролазећи поред села Горњи и Доњи Липовик, Папавница и између села Дукатино и Радичево, пошла је у правцу Готен планине, и 6 јуна била опкољена код села Кушкулија, где су се водиле борбе, где је погинуло доста илегалаца, а исто тако било их је и рањених. У току ноћи 6 и 7 јуна, иста група се извукла из обруча војске, отишла у Плачковицу планину и 7-ог ујутру прошла је покрај села Смиљанци одакле је прикупила хране, и одатле, пошто је почивала преко дана у планини, навече око 9 сати ушла је у село Ново Село, где је остала неколико сати, подигла храну и напустила село узимајући 3—4 сељака и водича и прешла преко села Ксанлија, где су се одмарали до 8 јуна ујутру, а одатле покрај села Козбунар у правцу села Шипковица у које су ушли у 1 сат после подне. И ту су узели резервне хране и водиче и око 6 до 7 часова напустили село држећи се правца Црквиие, Кочански срез. Та група је дошла у сукоб с војском, па ипак је успела да се извуче и да пређе реку Брегалницу и поред гоњења од стране војске.

Ноћу између 12/13 јуна појавила се нова група у селу Шипковици која је долазила из села Вртешка, Штипски срез. У њој је било око 100 људи. Пошто је узела храну напустила је село, појавивши се поново између 14 и 15 јуна у Новом Селу. Приликом доласка у исто село она је почела тражити лица која су 12 јуна била у једној колиби тога села, а која су остала 12 јуна од групе која је прошла истим путем. У колиби је било рањених илегалаца, од којих су двојица били убијени, неколико њих по-

[2] Борци Треће македонске и Косовске бригаде. У борбн код с. Шипковица бугарске трупе су изгубиле 35 бораца, а Трећа македонска и Косовскз бригада имале су два мртва и три рањена. Види док. бр. 89.

хватано од становништва, а један илегалац и једна илегалка успели су побећи и сакрити се. У моменту када је један илегалац тражио да уђе у кућу Атанасова Николова Филева, да га ухвати и извуче, тај, као један од највећих саучесника у хватању и убијању илегалаца, успео је да га убије и да побегне са својом породицом у шуму, што су учинили и сви други сељаци. Због тога, илегалци су запалили кућу Атанаса Филева, од које је изгорела кућа Костадина Иванова Митева, па су тако сељаци претрпели велику штету.

Ти разлози појачавају моје захтеве да се предузму од централне власти мере на тај начин што ће се дати већи број пушака, како би се наоружало становништво с више пушака, дакле да свако планинско село има тридесет до четрдесет пушака најмање и већу количину муниције, које до сада немамо, и да се смести један део војске у граду, али она је тек дошла и то 17 противоклопна дружина.

Макар што је засада отстрањена опасност од илегалаца и што је било успеха војних одреда на Плачковици, ипак нека се предузму мере од централне владе у смислу: да се организује од државних средстава једна контрачета од 100 људи која би крстарилс' по билу Плачковице и на Конче планини, која би чувала становништво, и та би чета указивала брзу помоћ, а када би се још наоружали сељаци, могла би се одупрети илегалцима. Све ово до сада није се могло направити, пошто се није знало када ће доћи војска, а противити се са две до три пушке не би имало никакве користи.

Срески управитељ:
Кирил Николов

БР. 143

ТЕЛЕГРАМ ПОМОЋНИКА КАВАДАРСКОГ СРЕСКОГ УПРАВИТЕЉА ОД 13 ЈУНА 1944 ГОД. ПОМОЋНИКУ СКОПСКОГ ОБЛАСНОГ ДИРЕКТОРА О НАПАДУ ГРУПЕ ПАРТИЗАНА НА КАВАДАРЦЕ[1]

ИЗВЕШТАЈ
о саставу дежурне групе и о догађајима који су се десили ноћу између 12 и 13 јуна 1944 год. у рејону Скопске области

Дежурна група:

1) Борис Николов Златов — старешина дежурне групе
2) Симеон Г. Симеонов — дежурни агент.

[1] Оригинал, на бугарском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

Догађаји

Телефонограм бр. 2883 од 13. VI о. г., Среско полициско начелство, Кавадарци

Господину помоћнику обласног директора — управнику полиције — Државне сигурности — Скопље

На бр. II. 987 од 12. VI. 1944 год.

Обавештавам Вас, господине помоћниче директора, да је ноћу 12 и 13 овог месеца група илегалаца неодређеног броја[2] напала Кавадарце са свих страна, највише полициско начелство. Сви су били добро наоружани шмајзерима и лаким митраљезима. Полициска станица је била нападнута са свих страна, али је стража за трен ока узела своје позиције и ускоро је противник био одбијен. Нема жртава. Лако је рањен у леву ногу млађи полициски стражар Георги Илиев Кирков, стар 25 година, коме је благовремено пружена лекарска помоћ и упућен је у државну болницу у Скопљу. На страни илегалаца нема жртава. Стража је храбра и готова на жртве на бранику отаџбине. Горње Вам достављам на знање. Молим Вашу наредбу.

Пом. среског управитеља — управник полиције:
Кир. Поп. Чернев

БР. 144

ТЕЛЕГРАМ ПОМОЋНИКА КАВАДАРСКОГ СРЕСКОГ УПРАВИТЕЉА ОД 14 ЈУНА 1944 ГОД. ПОМОЋНИКУ СКОПСКОГ ОБЛАСНОГ ДИРЕКТОРА О УЛАСКУ ПАРТИЗАНА У СЕЛА ГОЛЕМ И МАЛ РАДОБИЛ[1]

ИЗВЕШТАЈ
о саставу дежурне групе и о догађајима који су се десили ноћу између 14 и 15 јуна 1944 год. у рејону Скопске области

Дежурна група:

1) Тодор Кирилов Тасев — старешина групе
2) Георги Николов Манов — дежурни агент.

Телефонограм 2918, 14. VI. 1944 год., Кавадарци

* Десетина Друге македонске бригаде. Исте ноћи, друга десетина исте бригаде напала је и Неготино. Види док. бр. 76.

[1] Оригинал, на бугарском језику, налази се у архиви Историског оде.гења ЦК СК Македоније.

Господину пом. директора — управнику полиције, служба „Државне сигурности", Скопље. На бр. II. 987 од 1944 год.

Саопштавам Вам, господине пом. директора, да је група илегалаца од око 600—700 људи[2] напала 13 о. м. села Голем и Мал Радобил, мој срез. Они су блокирали села и наредили сељацима да нико нигде не иде. Они су били добро наоружани лаким мптраљезима и шмајзерима. У току дана обесили су једног од пољских чувара, коме име није утврђено, а око 9 часова увече повукли су се у правцу Кавадараца. При поласку силом су повели још једног пољског чувара, коме име такође није утврђено. О свему овоме јављено ми је из Среског полициског начелства из Прилепа.

Горње Вам саопштавам ради знања.

Пом. среског управитеља — управник полиције:
Кирил П. Чернев

БР. 145

ТЕЛЕГРАМ ПОМОЋНИКА КАВАДАРСКОГ СРЕСКОГ УПРАВИТЕЉА ОД 14 ЈУНА 1944 ГОД. ПОМОЋНИКУ СКОПСКОГ ОБЛАСНОГ ДИРЕКТОРА О РАЗБИЈАЊУ СПЕЦИЈАЛНОГ ПОЛИЦИСКОГ ОДРЕДА „БЕНКОВСКИ" ОД СТРАНЕ ПАРТИЗАНА КОД С. СТРМАШЕВО[1]

ИЗВЕШТАЈ
о саставу дежурне групе и о догађајима који су се десили ноћу између 13 и 14 јуна 1944 год. у рејону Скопске области

Дежурна група:

1) Иван Тодоров-Достинов — старешина дежурне групе
2) Страхил Велев Серафимов — дежурни агент.

Догађаји

Телефонограм бр. 2893, Среско полициско начелство, Кавадарци

Ноћу између 11 и 12 о. м. група илегалаца од око 500 људи[2] напала је с. Стрмашево где је у том тренутку био бојни одред „Бенковски" под руководством полициског начелника Кирила

[2] Друга македонска ударна бригада
[1] Оригинал, на бугарском језику, налази се у архиви Исторнског одељења ЦК СК Македоније.
[8] Друга македонска ударна бригада

Кумбарова. Он је започео борбу са илегалцима, која је трајала до 10 часова пре подне, после чега је одред био нападнут с бока и разбијен. Досада има десет полицајаца убијених и четири рањека или нестала[3]. Одред се прикупио у Неготину. Ово Вам саопштавам ради знања. Молим да наредите да се упуте снаге ради гоњења илегалаца.

Помоћник среског управитсља:
Кирил Попов Чернев

БР. 146

ТЕЛЕГРАМ ПОМОЋНИКА КАВАДАРСКОГ СРЕСКОГ УПРАВИТЕЉА ОД 19 ЈУНА 1944 ГОД. ПОМОЋНИКУ СКОПСКОГ ОБЛАСНОГ ДИРЕКТОРА О БОРБИ БУГАРСКЕ ВОЈСКЕ ПРОТИВ ПАРТИЗАНСКИХ ЈЕДИНИЦА КОД С. КРЊЕВО[1]

Телефонограм бр. 2981 од 19. VI. 1944 год., Среско полициско начелство, Кавадарци

Господину пом. обласног директора, служба Државне сигурности

На бр. II 987 од 1944 год.

Обавештавам Вас, господине пом. директора, да је 19 о. м у 6 часова ујутру група илегалаца од око 700—800 људи[2] напала с. Крњево, мој срез, где је у том тренутку била бојна]единица састављена од 50 војника, једног потпоручника, једног официрског кандидата[3] и два водника-ђака. Отпочео је страшан бој између војске и илегалаца. Међутим, пошто су илегалци били многобројнији и веома добро наоружани лаким митраљезима и шмајзерима, они су око 11—12 часова успели да разбију војну јединицу. Непознат је број жртава[4]. Податке су дала три

' Према извештају Борка Темелковског губици бугарске полицње билн су: 30 мртвих, а Брнгада је имала четири мртва и шест рањеннх.

[1] Оригинал, на бугарском језику, налази се у архнви Историског одељења ЦК СК Македоније.

[r] Други и Трећи батаљон Друте македонске ударне бригаде.

[5] Официрски чин у бугарској нојсци. којн би одговарао ранијем чину заставника у ЈНА.

' Према извештају Борка Темелковског (док. бр. 81), Бугарн су имали девет мртвих, а батаљони два лако рањена. Заплењено је: један бугарски тешки митраљез, два пушкомитраљеза, 18 пушака и 400 метака.

војника, који су могли да побегну и да то у овом тренутку јаве у Кавадар.

Горње Вам достављам ради знања, и молим за Вашу наредбу.

Пом. среског управитеља:
Кирил II. Чернев

БР. 147

РАСПИС МИНИСТАРСТВА РАТА БУГАРСКЕ ВОЈСКЕ ОД 19 ЈУНА 1944 ГОД. О УЧЕШЋУ ОРГАНА МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА У БОРБИ ПРОТИВ НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ[1]

ЛШНИСТАРСТВО РАТА
Штаб војске
Бр. 1-705
19. VI. 944 год.
Софија

Лично поверљиво Препис
Ав; Дев; Д. 28; и Д. 29
Копија: Овде — г. Министру У. П. Н. 3.
Овде — Начелнику државне жандармерије
Овде — Директору полиције

Због тога што су се акције илегалних партизанских група у земљи знатно смањиле и највише због тога да би се ВОЈСКЗ могла потпуно одати свом непосредном раду ради усавршавања њене бојне приправности, повлачи се министарска одлука бр. 30, протокол бр. 93 од 28 априла о. г.[2] и министарском одлуком бр. 1, протокол 93, протокол бр. 125 од 14 јуна о. г., чији препир је приложен, руководство борбе са илегалцима даје се министру унутрашњих послова.

При извршавању ове министарске одлуке, треба се руководити следећим:

1. Војска ће и даље узимати активног учешћа у борби са унутрашњим непријатељем тамо где се то налаже. Начелници армиских и дивизиских области, односно командант II корпуса, треба изблиза да прате акције илегалних и начин вођења борбе са њима, одржавајући тесну везу са органима Министарства У. П. Н. З.[3] и при потреби, према својој оцени, тј. не тражећи

[1] Препис документа, на бугарском језику. налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Л\акедоније.
[2] Овом одлуком сва полициска и административна власт била је подређена војним командантнма у борби против НОВ и ПО Југославије.
[3] Миннстарство унутрашњих послова и народног здравља

дозволу, треба да шаљу војне јединице у помоћ жандармерији и полицији.

У свима осталим, тј. обичним случајевима. државна жандармерија и полиција треба саме да воде борбу са илегалцима, не сматрајући себе потчињеним начелницима армиских и дивизиских области. Међутим, ови последњи треба изблиза да прате вођење борбе и да органе жандармерије и полиције потстичу на све успешније акције.

У случају када се наложи заједничка акција војних јединица са жандармеријом и полицијом, командовање узима старији војни командант (војни или жандармериски официр).

2. Истрагу при откривању разних конспирација, скривача (јатака) и помоћника, као и њихово евентуално ликвидирањз, надаље треба да извршавају само органи министарства унутрашњих послова, а ни у ком случају војне јединице.

3. О свима акцијама илегалних и партизанских група и о акцијама које су предузете против њих обавештавати редовно, као досада, начелнике дивизиских области, а ови са своје стране Штаб војске — одељење И. О. В. О важним догађајима, акцијама већих партизанских група и о току предузетих акција (независно да ли од стране жандармерије или од чисто војних јединица) обавештавати неизоставно телеграфски, а о појединостима накнадно писмом.

Уопште, будност војске према унутрашњем непријатељу не треба да ослаби. Када се наложи њено учешће у борби са илегалцима, она то треба одмах да учини, залажући свој ауторитет разумно и непоколебљиво. НАРЕДБА. —

У прилогу: Препис министарске одлуке бр. 1, протокол бр. 125 од 14. VI. 1944 год.

Генерал мајор — начелник Штаба војске:
Трифунов

(М. П.)

Верно: Секретар: (Потпис нечитак)

Дирекција полиције

Г. Г. начелницима одељења државне сигурности и униформисане полиције

Обласним полициским начелницима Царства

На знање и извршење. ПО НАРЕДБИ

[Бр. Ц-2025, Софија, 23. VI. 1944 г.]

(М. П.)

Секретар: (Потпис нечитак)

БР. 148

НАРЕДБА МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ НОСЛОВА ОД 21 ЈУНА 1944 ГОД. О САРАДЊИ ЖАНДАРМЕРИЈЕ И ПОЛИЦИЈЕ У БОРБИ НРОТИВ НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ[1]

МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА И НАРОДНОГ ЗДРАВЉА

НАРЕДБА БР. 4273

Са I министарском одлуком од 14 јуна ов. г. ставља се ван закона министарска одлука бр. 30 од 28. IV. о. г.[2], и борба против илегалних група ставља се у надлежност министра унутрашњих послова и народног здравља, сагласно постојећим за то законима, правилницима и наредбама.

Ради извршења постављеног ми задатка

НАРЕЂУЈЕМ:

Главну улогу у тој борби узеће на себе жандармерија, која треба да да доказа о својој ударној снази. Стални помоћници и сарадници жандармерије биће полиција (тајна и униформисана) и администрација. Војска ће пружати своју сарадњу увек када и где прилике и потребе буду захтевале њену помоћ. То је наређено сл. п. 1-405 од 19. I. о. г. министра војске свима дивизиским областима.

Конкретна сарадња између жандармерије, полиције и администрације доћи ће до израза на следећи начин:

ЖАНДАРМЕРИЈА: Командант жандармерије руководи читавом борбом против илегалаца.

Он треба да изда одговарајуће наредбе командантима жандармериских батаљона у смислу и духу ове моје наредбе.

ПОЛИЦИЈА: Директор полиције треба да изда наредбу свима помоћницима обласних директора — управницима полиције — да ставе на расположење жандармериским батаљонима све полициске органе који су слободни, у случају да буду захтевани.

У том смислу апелујем на савесност, тачност и брзину. Никоме није дозвољено да уноси лични и службени егоизам, него треба да буде увек готов да сарађује са свима људима који су му на расположењу, стављајући их под команду жандармериских команданата. Ови последњи дужни су да полициске органе и

[1] Оригинал. умножен на шапирографу, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

[2] Види док. бр. 129.

јединице које су им дате користе само за акције и за извршавање задатка који је постављен у смислу уништења илегалаца.

Полиција треба да врши најактивније обавештавање и да открива конспиративне организације, дајући хитно све податке жандармерији.

АДМИНИСТРАЦИЈА: Обласни директори треба да нареде свима административним органима да сву општинску стражу, полицију и све друге општинске органе ставе на расположење и услугу жандармерији. Ови последњи треба да покажу иницијативу и тежњу за благовремено откривање илегалних група, обавештавање жандармерије и полиције о времену и месту њихове појаве, као и да организују први отпор са здравим месним групама, које ће бити организоване од стране руководства жандармериских команданата у сваком селу[3].

НАЧИН ВОЂЕЊА БОРБЕ: Досадањи начин вођења борбе против илегалних група мења се, а наиме:

1. Илегалне групе уништавати у борбама немилосрдно и потпуно.

2. Откривени јатаци (скривачи) и њихови помоћници надаље предаваће се војном суду, који ће дејствовати брзо по скраћеној процедури.

3. Чланови конспиративних противдржавних организација предаваће се такође војном суду.

Позивам све жандармериске, полициске и административне органе да уложе максимум напора и енергије, савесност и племениту амбицију, другарство, јединство и такмичење ради ликвидације свих илегалних група и ради предаје суду њихових јатака и помоћника. У најскорије време Отаџбина треба да одахне од терора и напада издајничких група, да би настао ред и мир у земљи.

Софија
21 јуна 1944 године

Министар унутрашњих послова и
народног здравља:
проф. Д-р Ал. Станишев

Верно,

За начелника одељења: Ст. Станчев

Врло хитно! Поверљиво!

[3] Овај покушај организовања сеоског становништва против партизанских снага сасвим је пропао: људи су предавали оружје НО одборима или првој групи партизана која би ушла у село.

-2-

НАЧИНЪ ЗА ВОДЕНЕ БОРБАТА. Досегашният начинъ за водене борбата срещу нелегалнитѣ групи се измѣнява, а именно:

1. Нелегалнитѣ групи, да се унищожаватъ въ сраженията безпощадна и напълно.

2. Открититѣ ятаци /укривателѣ/ и помощницитѣ имъ, за напредъ ще се предаватъ на военния сѫдъ, който ще дѣйствува бързо по съкратената процедура.

3. Членоветѣ на конспиративни противодържавни организации ще се предаватъ сѫщо на военниятъ сѫдъ.

4. Забранявамъ всѣкакви палежи на имотъ.

5. Забранявамъ жестокость надъ които и да било.

6. Съмнителнитѣ близки и роднини на нелегалнитѣ, да не се интернирватъ, а да бѫдатъ подъ наблюдение.

7. Разследването при всички случаи ще се извършва за напредъ отъ военни следователи, които ще бѫдатъ придадени къмъ всѣка жандармерийска дружина. Последнитѣ ще разследватъ на самото мѣста, бързо задържанитѣ, невиннитѣ ще отдѣлятъ и освобождаватъ, виновнитѣ ще предаватъ веднага на военния сѫдъ.

Приканвамъ всички жандармерийски, полицейски, административни органи да вложатъ максимални усилия и енергия, най-голѣма добросъвестность и благородна амбиция, другарство, единение и съревнуване, за ликвидиране на всички нелегални групи и за предаване на сѫда на тѣхнитѣ ятаци и помощници. Въ най-скоро време Родината трѣбва да отдъхне отъ тормоза и нападенията на предателскитѣ групи, за да настане редъ и спокойствие въ страната.

София, 21 юний 1944 година

МИНИСТЪРЪ НА ВЪТРЕШНИТѢ РАБОТИ И НАРОДНОТО ЗДРАВЕ: /п/ Проф. д-ръ Ал. Станишевъ

ВѢРНО,

за НАЧАЛНИКЪ ОТДѢЛЕНИЕ: /п/ Ст. Станчевъ

МН. БЪРЗО! ПОВѢРИТЕЛНО!

До г.г. Директора на полицията и Командиря на жандармерията.

Областнитѣ директори и околийскитѣ управители въ ВАРСТВОТО

Изпраща Ви се заповѣдь № 4273 отъ 21. VI. т.г на г. Министра на вътрешнитѣ работи и народното здраве, за да народите незабавното ѝ изпълнение отъ всички подведомствени Ви органи до които се отнася.

№ 2421, София 25 юний 1944 г.

ГЛАВЕНЪ СЪКРЕТАРЪ: п/ Ал. Желевъ

ВѢРНО,

ПОМ. НАЧАЛНИКЪ: /п/ Ст. Станчевъ

/Ст. Станчевъ/

ВА

Фотокопнја друге странпце документа бр. 148

Г. г. директорима полиције и команданту жандармерије
Обласним директорима и сресним управитељима Царства

Доставља Вам се наредба бр. 4273 од 21. VI. о. г. г. министра унутрашњих послова и народног здравља да би сте наредили њено неодложно извршење од стране свих Вама потчињених органа на које се односи.

Бр. 2423
Софија, 23 јуна 1944 г.

Главни секретар:
Ал. Желев

Верно, пом. начелника: **Ст. Станчев**

Врло хитно! Поверљиво!

Г. г. претседницима општина с. Велгошти и Горњи Косел[4]

На извршење, улажући напоре, тактично и смело, ради најпотпунијег и разумног помагања ове нове државне организације, ради извршавања задатака које је њој поставила влада.

Бр. 304, 8. VII. 1944 г.
Охрид

Сресни управитељ:
В. М. Нитов

БР. 149

ТЕЛЕГРАМ КАВАДАРСКОГ СРЕСКОГ УПРАВИТЕЉА ОД 6 ЈУЛА 1944 ГОД. ПОМОЋНИКУ СКОПСКОГ ОБЛАСНОГ ДИРЕКТОРА О АКЦИЈАМА НАРТИЗАНСКИХ ЈЕДИНИЦА НА ТЕРИТОРИЈИ СРЕЗА[1]

ИЗВЕШТАЈ
о саставу дежурне групе и о догађајима који су се десили ноћу између 5 и 6 јула 1944 год. у рејону Скопске области

Дежурна група:

1) Георги Тодоров — старешина групе
2) Ангел Папазов — дежурни агент.

Телефонограм бр. 3349, Кавадарци

[4] На карти: Косел

[1] Оригииал, на бугарском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

Обавештавам Вас, господине пом. обласног директора, да су ноћу између 4 и 5 о. м. илегалне групе[2] ушле у следећа села у рејону мога среза: у 21.30 часова илегалци су напали с. Манастирци. Група је бројала од 200—300 људи. Педесет њих ушли су у село, док су остали држали опсаду ван села. Одвели су осам људи, једну биволску кожу, једну кобилу, и повукли су се у правцу села Филип[3], које су напали и одвукли десет људи[4]. Одатле су се повукли према с. Возарци и око 12.30 часова напали су с. Возарци, одвукавши 12 људи. Одатле су пошли у правцу с. Праведник, где су се сјединили с другом илегалном групом. Затим су напали село и одвукли 15 људи. Према подацима сељака, илегалаца је било око 1500—1800 људи[3], наоружаних са 12 тешких митраљеза, шмајзерима, лаким митраљезима, бомбама, карабинима и са два минобацача. Они су водили собом 100 коња, натоварених намирницама. Илегалци сч се повукли према Црној Реци и Полошком Манастиру.

Срески управитељ: П. Чернов

БР. 150

ТЕЛЕГРАМ ПОМОЋШ1КА КАВАДАРСКОГ СРЕСКОГ УПРАВИТЕЉА ОД 7 ЈУЛА 1944 ГОД. ПОМОЋНИКУ СКОПСКОГ ОБЛАСНОГ ДИРЕКТОРА О БОРБИ ВОЈСКЕ И ПОЛИЦИЈЕ ПРОТИВ ПАРТИЗАНА КОД СЕЛА ДРЕНОВО И ВОЗАРЦИ'

ТЕЛЕФОНОГРАМ

бр. 3372 од 7. VII. 1944 год., Среско полициско начелство, Кавадарци

Господину пом. обласног директора — управнику полиције, служба Државне сигурности, Скопље

Обавештавам Вас, господине пом. директора, да се 6 о. м. јавило мојој управи једно лице и рекло ми је да су истога јутра партизани[2] блокирали с. Дреново, мој срез. Сагласно наредби коју сте ми Ви дали телефоном, послао сам кан[дидата] командира при мојој управи заједно са свима полицајцима месној војној јединици. У 14.00 часова сви су у бојном поретку пошли

[2] Први и други батаљон Друге македонске ударне бригаде

' Вероватно: Шивец

[4] Ти људи су добровољно ступили у НОВ Македоннје.

[5] Нетачно. Бригада је тада бројала око 900 бораца.

[1] Оригинал, на бугарском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

[2] Друга македонска ударна бригада

у правцу с. Дреново. Тачно у 15.00 из правца с. Возарци чула се кратка паљба из аутоматских оружја. Око 16.00 часова, на око 500 метара од с. Возарци, на путу за Кавадарце, нађен је један немачки војник лако рањен у грло. Од њега се дознало да су он и још један немачки војник ишли за Прилеп, пролазећи поред с. Возарци. Партизани су из заседе лако ранили њега, док је други немачки војник убијен, а тешко рањен кандидат командира Неготинске среске управе, који је ишао са њима.

Петнаест минута после тога партизани су откривени и започела је борба између наших и њих. Десно биле су распоређене друге наше војне јединице. Борба је вођена скоро непрекидно до 20.00 часова, после чега је на обема странама оружје умукло. Позиције наших војних јединица, којима је била придодата и полициска јединица, нису биле тако повољне као позиције противника. Док је узвишица, коју су заузели партизани, била доста пошумљена, дотле је она насупрот њој, коју су заузеле наше војне јединице, била гола. Судећи по великој борби, такође и према великом броју тешких митраљеза са којима су дејствовали партизани, а и на основу података које су дали сељаци, број партизана износио је око 2000 људи[3], међу којима је било и руског порекла[4], који су пре 5—6 месеци пуштени падобранима.

Из с. Дренова они су успели да одвуку 46 људи, способних да носе оружје. О томе ћу Вам доставити посебан извештај са списком људи. У борби на нашој страни нема жртава, изузев што су два војника рањена[5]. Претпоставља се да су партизани имали много жртава'[1], чији број досада није познат због непрекидне и тачне ватре партизана у свима правцима фронта који је био пред њима.

Око 21.00 час, пошто је борба са партизанима била прекинута, чула се паљба из правца Кавадарци. Знајући да осим ових партизана има још једна група од око 500 људи, која је била код с. Галиште, наређено је четном командиру тешкомитраљеске специјалне чете из Кавадараца и командиру наше полициске јединице да пођу за Кавадарце и спрече опасност која му прети. Два часа после тога цела војна и њој придодата полициска јединица заузеле су узвишицу, одакле су се 7 о. м. у 3.30 часова ујутру повукле.

Горње Вам достављам ради знања.

[3] Бригада је бројала у то време око 900 бораца.

[4] У саставу Друге бригаде борила се и једна чета црвеноармејаца, бивших немачких заробљеника, који су пришли партизанима.

[5] Према саопштењу Друге македонске ударне бригаде (док. бр. 1, књ. 4. том VII Зборника), непријатељ је том приликом имао око 60 мртвих.

[8] Губнци бригаде ннсу утврђени.

Молим да хитно наредите да се што пре упути бојна снага, која ће моћи да прекине мобилизацију партизана, а исто тако да их уништи.

Пом. среског управитеља — управник полиције:
Кирил П. Чернов

БР. 151

ПРЕДЛОГ НЕГОТИНСКОГ СРЕСКОГ УПРАВИТЕЉА ОД 7 ЈУЛА 1944 ГОД. КОМАНДАНТУ ПЕДЕСЕТ ШЕСТОГ ВЕЛЕШКОГ ПУКА О МОБИЛИЗАЦИЈИ ЦЕЛОКУПНОГ СТАНОВНИШТВА ОД 18 ДО 45 ГОДИНА[1]

Бр. 161
7. VII. 1944 г.

Лично поверљиво

ГОСПОДИНУ КОМАНДАНТУ 56-ог ПЕШ. ВЕЛЕШКОГ ПУКА
Велес

Копија:

ГОСПОДИНУ КОМАНДАНТУ 17-те ПЕШ. ДИВИЗИЈЕ
Штип

Обавештавамо Вас, господине пуковниче, да је неопходно, да би борба са илегалцима у срезу који ми је поверен, а такође и у суседном Кавадарском срезу, била ефикасна и целисходна, да се, осим мера које су досада предузете, предузму још и следеће:

1. Да се одмах „прочисти" несигурни персонал из неких општина, а наиме да се неки претседници општина, који су бивши српски официри, преместе на исте дужности, али у старе крајеве Царства. То се односи и на неке секретар-благајнике и ниже службенике, о чијем сам Вас владању и делатности усмено известио, а о којима ћу Вам посебним извештајем дати податке. Лица која су у питању веома су штетна и на најразличитије начине саботирају. Нека од њих су у вези са илегалцима и вешто се прикривају и претварају пред властима и чак пред некима од војних власти. Својом пакосном и инертном делатношћу, они убијају дух месног становништва, тако да, упркос томе што је у многим местима раздато оружје, приликом ових акција ил^-

[1] Копија, на бугарском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

галаца ни у једном селу није пукла ниједна пушка, док су илегалци из неких од њих сакупили оружје, а остало је било узето натраг. Ова господа и до данас заступају гледиште да се не пописују и одузимају имања онима који су побегли у илегалност, истичући да ће се тиме озлоједити и други чланови ових породица и да ће неки од њих побећи у илегалност. С друге стране, они критикују власт, а нарочито полицију и војску, да приликом потера илегалаца узимају од становништва храну не плаћајући. То је наизглед ситна ствар, али, према мом мишљењу, — са двоструким и великим последицама.

Да не бих остао на речима, наводим она лица која треба да буду премештена: Георги Бошков, секретар Неготинске општине, а сада и заменик претседника општине, јер општина нема таквог. Претседник Кавадарске градске општине Благој Дубровски, секретар-благајник Дреновске општине — Трајко Димов Донев и писар исте општине — Трајчо... из с. Возарци, код Кавадара, секретар-благајник Мрежичке општине, чије се име може сазнати од кавадарског среског управитеља. За наведена 2 благајника дао сам посебан извештај господину обласном директору. Такође треба ликвидирати лице „Јово"[2], српског Циганина, који живи у с. Брушани, код Кавадара, који се оженио мештанком Бугарком. Он је 1941 године однео из жандармериске српске станице експлозив којим је спаљен и дигнут у ваздух колски мост на Црној Реци[3].

Изјављујем да дајем мишљење и о лицима која нису из повереног ми среза, али која добро познајем још из 1941 године, а такође и као сресни управитељ од 1 јануара до 20 марта ов. г.

3. Од највеће користи биће ако се одмах нареди војна или грађанска мобилизација читавог мушког становништва од 18 до 45 година старости, способног за службу, и упути у одговарајуће г.ојне или радне групе, државна или приватна предузећа и руднике[4]. То ће бити корисно за државу, а такође и за њих саме. Што је најважније, на тај начин онемогућиће се илегалцима да насилно „мобилишу" и попуњавају своје редове способним мушким становништвом и да га, упркос њиховој вољи, супротстављају његовим блискима и његовој држави, војсци и полицији, које стално уништавају илегалце. На тај начин, када им се одузме могућност да попуњавају своје редове живом снагом, разбојничке банде биће до краја уништене.

4. Један од разлога за незадовољство, нарочито међу сеоским становништвом, јесте и тај што су се неки трговци, нарочито у

[г] И.че и презиме није утврђен^

['] Мост је миниран прнликом капитулације бивше Југославнје, априла 1941 године.

[4] Мобилизација није предузета. Предузето је само исељавање сељака Среза кавадарског и неготинског у села око главне комуникације. Внди док. бр. 132.

Кавадару, заборавили у својој похлепности и незаситности, те пљачкају сиромашно становништво, продајући му разну робу која је под купонским системом, сакривену или под недовољном контролом комесарске власти[5], против које се они боре, претећи појединцима отпуштањем и чак подмићујући их. С друге стране, неки од ових похлепних мародера народа сигурно одржавају везе са илегалцима, како би се на тај начин осигурали у случају евентуалног повратка режима пре ослобођења, када ће им српска власт, ојачана месним бандитима који рачунају да ће бити одлучујући фактори, затражити да положе рачуна, зато што су били на услузи бугарској власти. На тај начин, ови се људи претварају пред властима и клањају двема противничким божанствима, само да би у оба случаја њихово богатство и живот били сачувани. Становништво се пита докле ће бугарска власт трпети исте управне факторе, који су и у време Срба управљалп и сада управљају његовом судбином, и неће ли ови српски ренегати бити избачени, да би оно могло слободно да се изрази, а не да се плаши њих, да не би му се светили као службена лица.

Ове ствари износим без много детаља, а износио сам их и раније, изјављујући да је дошло крајње време да престане свака неактивност и инертност, и да се дејствуЈе свом енергијом, неумољиво и упорно, и то већ само драконским мерама, дајући СБакоме који је способан, поштен и одан, који има воље и енергије, да се једном заувек разрачуна са свима противдржавним елементима, да би сваки устукнуо и да се не осмели да дигне руку противу своје државе, која у садашњем тренутку даје тако драгоцене жртве у људству и материјалу.

Када овај извештај подносим, далеко сам од помисли да проучавам. Води ме само жеља да се мере које препоручујем узму у обзир и, ако су неке умесне, да се одмах приложе, при томе молећи да се то не јавља мојим претпостављенима, који можда неће бити истог мишљења, па ће ме гонити због тога што одржавам везу непосредно са војним властима, што се већ десило. Ја то не молим из страха да не би мени лично, мојој служби напакостили, већ због тога што сам их досада више пута обавештавао, а ипак није ништа узето у обзир. Зато сматрам да је сада могуће да се ова питања поставе директно на друго место и да добију своје брзо и правилно решење, а не да се интереси државе запостављају тамо где почиње пријатељство и познанство.

Изјављујем да је боље дејствовати макар и негде са грешкама, него стајати неактиван, и да, када се политика покаже безуспешна и почне дејствовати војска, ову треба свим снагама

[5] Комесарства (управе за снабдевање становнштва прехранбеннм артиклима, текстилом и обућом) постала су легла црне берзе. Внди док. бр. 114.

и могућностима помоћи, а не да се неки претставници власти 0СУЂУЈУ и Да се на ЊИХ врши притисак.

Ако је потребно, има и других ствари које бих могао лично да изнесем, а које је незгодно да овде истичем.

Ако неки фактори себе сматрају погођеним овим што је изнето овде, нека знају да сам далеко од помисли да клеветам неке од њих или да се жалим, и да нећу трепнути и поколебати се да их директно, у очи, назовем њиховим правим именом. Али то нећу, јер сматрам, барем сада, да то није у интересу ствари.

Сресни управитељ: И. Маринов

БР. 152

ТЕЛЕГРАМ НОМОЋНИКА КАВАДАРСКОГ СРЕСКОГ УПРАВИТЕЉА ОД 15 ЈУЛА 1944 ГОД. ПОМОЋНИКУ СКОПСКОГ ОБЛАСНОГ ДИРЕКТОРА О УЛАСКУ ПАРТИЗАНА У СЕЛО МРЗЕН ОРАОВЕЦ[1]

Телефонограм бр. 3497 од 15. VII. 1944 год., Кавадарци

На бр. II 987.

Обавештавам Вас, господине пом. обласног директора, да је иоћу између 14 и 15 о. м. око 12.00 часова група илегалаца неодређеног броја- напала с. Мрзен Ораовец, мој срез. Они су сакупили сељаке на тргу села и говорили да не шаљу своје синове у бугарску армију, него да их шаљу у партизанске одреде македонске ослободилачке војске, која се бори за ослобођење Македоније. Ова илегална група је била добро наоружана. Из села они су пошли у непознатом правцу. Одведених лица нема, нити су узели намирнице, али су припретили сељацима да ниједан војник који је на отсуству не напушта село.

Горње Вам достављам ради знања. Молим наредите да се хитно предузму неопходне мере ради њиховог уништења.

[1] Оригинал, на бугарском језику, налази се у архпви Историског одељења ЦК СК Македоиије.

[r] Десетак курира Друге македоиске ударне бригаде и позадински радници Кавадарског среза.

БР. 153

ТЕЛЕГРАМ НАЧЕЛНИКА СЕКЦИЈЕ ДРЖАВНЕ СИГУРНОСТИ У КУМАНОВУ ОД 26 ЈУЛА 1944 ГОД. ПОМОЋНИКУ СКОПСКОГ ОБЛАСНОГ ДИРЕКТОРА О АКЦИЈАМА ПАРТИЗАНСКИХ ЈЕДИНИЦА НА СЕКТОРУ КУМАНОВО—ПЛ. КОЗЈАК[1]

ИЗВЕШТАЈ
о саставу дежурне групе и о догађајима који су се десили ноћу између 25 и 26 јула о. г. у Скопској полициској области

Дежурна група:

1) Љубомир Ал. Мицајков — старешина групе
2) Димитар Манилов Костов — дежурни агент.

Догађаји:

Телефонограм: Обавештавам Вас, господине пом. директора, да су партизани који крстаре на Козјак планини[2] 24 о. м. предузели масован оружани напад на следеће објекте: око 22.30 часова извршили су напад на бојни одред у с. Младо Нагоричино. Они су опколили село са свих страна и отворили митраљеску и пушчану ватру и дејствовали минобацачима, из којих су избацили око 40 мина. Пошто је прекинута ватра, која је трајала око један час, партизани су се повукли у правцу с. Старо Нагоричино. Од партизана нађена су два леша, а има трагова крви, тако да је вероватно да су и други убијени и рањени. На страни полицајаца убијена су двојица а петорица рањена[3].

У исто време, друга група партизаЈЈа, чији број није утврђен, напала је јединицу која обезбеђује Страцин. О жртвама на страни партизана не зна се, а на нашој страни је убијен један војник, а осам је рањено, међу којима један официр[4]. Нападнуто је с. Клечовце, где је спаљена школа, у којој је била смештена општинска управа. При одласку одвели су претседника општине, секретара и десет сељака. На мосту на реци Пчињи поставили су експлозиве, од чије је експлозије мост озбиљно оштећен. Минама је разрушен и мост на реци Петрошници. Између ова два моста, на растојању од три километра, посечено је око 25 телефонских

[1] Оришнал, иа бугарском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.
[2] Вероватно: пл. Козјак
[5] Напад су извршили Кумановски партизански одред и Прва чета Трећег батаљона Треће македонске ударне бригаде. У тој борби партизани су имали три мртва и осам рањених. Види док. бр. 96.
[4] Нису утврђени ни губици Бригаде ни губици окупатора.

стубова. На 17 километара од Куманово, око 10.00 часова, нападнута су два немачка камиона која су ишла из Страцина а у којима је било немачких и наших војника. На камионе је била отворена снажна митраљеска ватра, која је натерала шофере да напусте кола и да се сакрију у ровове поред пута. Партизани су однели намирнице из камиона, после чега су их бомбама разбили. Заробљена су само два немачка војника, чија се судбина досада не зна. У исто време била је разрушена железничка пруга између Табановаца и Ирешева. Међутим, она је одмах поправљена. Из с. Власи заробљено је 19 људи '.

Предао: Цоцин, начелник секције
Државне сигурности Куманова

БР. 154

ИЗВЕШТАЈ НЕГОТИНСКОГ СРЕСКОГ УПРАВИТЕЉА ОД 1 АВГУСТА 1944 ГОД. МИНИСТРУ УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА БУГАРСКЕ ВЛАДЕ О СТАЊУ У СРЕЗУ И АКТИВНОСТП ЈЕДИНИЦА НОВ И 110 МАКЕДОНИЈЕ[1]

Бр. 234
1 VIII. 1944 г.

Лично поверљиво

ГОСПОДИНУ МИНИСТРУ УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА И НАРОДНОГ ЗДРАВЉА

Централна управа

Ст. Софија

Копија: Господину обласном директору Скопље

На бр. 8772/943 г. ,

ИЗВЕШТАЈ

Среског управитеља Неготинског среза — Петра Маринова Иванова

Обавештавам Вас, господине министре, о стању у повереном ми срезу у току протеклог месеца јула:

[5] Редакција иије успела да утврди да ли су ти људи пошли с партизаиима или их је окупатор затворио као сараднике партизаиа.

[1] Оригинал, на бугарском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.

А. АДМИНИСТРАТИВНО СТАЊЕ СРЕЗА:

1. У среској управи слободне су дужности: 1 пом. полициског начелника, 27 млађих полициских стражара- и 2 коњичка млађа полициска стражара. Још није постављен претседник општине у с. Демир Капији.

2. Сви државни и општински службеници врше добро службу, сем пом.[оћника] среског управитеља[3], који не признаје свога среског управитеља и сматра да је његова служба посебна и независна, тако да у свему омета и кочи рад, при чему не показује никакву активност у испуњавању свог непосредног задатка — да испитује ситуацију и да предузима потребне мере и подноси своје извештаје. Његова активност долази до изражаја у непрекидним истрагама, анкетама, претњама против полицајаца, у рушењу дисциплине међу полицајцима и својим колегама полициским начелницима. Он показује систематску нервозу и неуздржљивост у својим односима према становништву. Занима се оговарањем, интригама и разним претњама. Уопште, он не може да схвати важност тренутка и да је сада више него икада потребно јединство и збијеност између управљача и народа, него он сам даје рђав пример. Има тренутакп када он пада у стање живчаног болесника.

3. Противдржавна је делатност досадашњег заменика претседника неготинске градске општине — секретара Георги Бошкова, који на крају, на најприкривенији начин, врши своју противдржавну и саботерску активност.

4. Постоје сумње о користољубљу среског комесара за снабдевање. Он је покушао да узме мито у висини од 50.000 лева од трговца Јордана Камчева, који га је у томе одбио, али није упозорио власт да се ствар тако удеси да би преступник био ухваћен.

5. Стање је непромењено[4].

6. Стање је непромењено.

7. Стање је непромењено.

Б. ДРУШТВЕНО-ПОЛИТИЧКО СТАЊЕ СРЕЗА:

1. Расположење становништва у последње време коренито је измењено, као резултат догађаја на војним фронтовима, као и

'- Чин млађег водника у бугарској полицији

[5] Од марта 1944 год.. начелник обласне полнције назива се' помоћник обласног директора, а начелник среске полиције — помоћник среског управитеља.

[4] Сресни управитељи били су обавезни да у својим месечним извештајима одговоре на одређена питања. Уколико нема нечега новог, стављало се: ,,стање непромењено".

пропаганде и утицаја илегалних група које дејствују у повереном ми и суседном Кавадарском срезу. Јавно се осећа да је сеоско становништво скоро потпуно, такође и градско, под утицајем идеје о отцепљењу Македоније и њеном проглашењу за аутономну и независну. У овом тренутку свима је овладала једна психоза, која се јавно осећа, да је сазрео тренутак и да се сваког момента очекује да букне устанак против бугарске власти и војске и против немачке војске. Један од разлога за погоршање стања је и ослобођење интернираних лица, која су затекла све припремљено и дала му нови потстрек.

2. Тридесетога јула побегло је у илегалност 33 човека и 4 жене из Неготина. У овом тренутку ухапшено је око 33 лица, од којих су нека ухваћена у њиховој комунистичкој делатностч и у вези са илегалцима. Они се у овом тренутку испитују. За неке је јасно утврђена њихова кривица и саботерска делатност

3. Трећега јула ов. г. у с. Прждево ушло је шест људи, који су говорили сељацима да не дају реквизицију. Око 6-га јула о г. у рејону села Човец, Иберлија и Корешница примећено је око тридесет илегалаца који прелазе и у суседни Радовишки срез\ Деветога јула мојој управи предао се Фадим Аметов из с. Вешије и дао драгоцене податке о илегалцима. Тринаестог ов. м. вратила су се из илегалности још два лица из с. Вешје. Четрнаестог јула о. г. ушло је у село Бесвица око сто илегалаца, добро наоружаних и обучених различито. Они су ушли око 21 час, сакупили намирнице и у свануће напустили село, пошто су ранили војног курира[6]. Деветнаестог јула, око 24 часа, прешло]е р. Вардар, између села Прждева и Демир Капије, око сто педесет илегалаца, с десне на леву обалу. Они су били обучени различито и добро наоружани. Истог датума, око 19 часова, појавило се десет илегалаца код неких жетвара с. Горна Драчевица, питали су колико војске има у Демир Капији и упутили се у оближњу шуму. Двадесет и првог јула, око један час, ушло је у с. Долни Дисан око тридесет илегалаца, одакле су одвели три нојника који су били на отсуству. Истога датума, око 9 часова, ушла су у с. Вешије три илегалца и напали жетваре, којима су одузели хлеб. Настало је пушкарање са војском. Истога датума ушло је у с. Калајново око 150 илегалца, који су били различито сбучени (и у бугарску војну униформу), предвођени од Србина. Узели су намирнице и око 22 часа напустили село према с. Промет. Двадесет и другог јула ушло је у с. Будур-Чифлик око тридесет илегалаца, узели су три коња и повукли се у правцу

[5] Реч је о једном батаљону, од око 150 бораца, Друге македонске ударне брнгаде, који је прешао Вардар и прн формнрању Четврте македонске бригаде ушао у њен састав.

[6] Ову акцију, као и следеће, извела је Друга македонска ударнз бригада.

државног пољопривредног добра, одакле су одвели два затвореника, па су се повукли у правцу села Дрен. Двадесет седмог јула ов. г., око 23 часа, око сто илегалаца ушло је у с. Будур-Чифлик, одвукли девет коња и магараца са храном. Друга група од око сто илегалаца, у исто време, ушла је у ергелу пољопривредног добра, где је узела десеторо телади, и пошто је убила једног војника, повукла се у јужном правцу. Двадесет деветог јула предао се Марко Георгиев Главинчев, радник на пољопривредном добру у с. Демир Капији, који је био одведен 23 јула, и дао изванредно драгоцене податке о илегалцима. Двадесет деветог јула, око 21.30 часова, ушло је у с. Рибарци око 150 илегалаца, добро наоружаних, и одвели 16 омладинаца, [узели] 6 пушака, спалили архиву сеоског кмета, кога су такође одзукли. Према подацима које досада имамо, изгледа да су споменутих 16 омладинаца сами побегли. Тридесетог ов. м., иста група илегалаца, пошто је напустила с. Рибарци, ушла је у с. Паликура, одакле је одвела 27 омладинаца, који су се, према свему Ј"згледа, скоро сви добровољно прикључили илегалцима. Илегалци су однели кајиш са вршалице, разбили у млину камен, рекли су сељацима да нико не даје реквизицију и напустили село. Пре напада од 26-ог јула, среској управи јавила се делегација да у име сељака Паликуре моли да житарице не оврху иршалицом, зато што немају рачуна, а и слама им у том случају веће бити добра, него да оврху коњима. Њима је на то речено да треба да искористе вршалицу, а тамо где треба нека врше и стоком. Јасно је да је ту у питању очигледна саботажа, коју су припремили неки сељаци, те су илегалце позвали у помоћ да то изврше. Такође и разбијање воденичког камена је извршено да би становништво било приморано да, у недостатку млина, меље своје жито у другим воденицама, које су у горњем току Црне Реке, који су рејони засада под влашћу илегалаца, а наиме села Трстеник, Шивец, Возарци — Дреновске општине, да би се на тај начин сами илегалци снабдевали храном. О свима овим појавама и акцијама илегалаца одмах је саопштено и војним властима, да би гониле илегалце. Истрага се непрекидно наставља. Неопходно је да се мобилише целокупно мушко становништво од 18 до 40 година старости, које треба да ступи у војне јединице, радне батаљоне, или у државна и приватна предузећа у старим крајевима, што и само становништво жели[7], да би се илегалцима пресекле могућности да своје кадрове попуњавају живом снагом. Осим тога, тиме ће се избећи утицај и зараза стране пропаганде над овима. С друге стране, сва она лица чија је кривица доказана и утврђена треба да буду свом строгошћу и неми-

[7] Свој предлог (од 7 јула 1944 год.) команданту Педесет Шестог велешког пука о мобилнзацнји сеоског становништва (док. бр. 151), П. Маринов, неготински сресни управитељ, сада поткрепљује тобожњим тражењем самог народа.

лосрдно кажњена, лично она или њихове породице, да би се опоменули и заплашили малодушници или они који ипак мисле да је влада попустљива и да ће им још опраштати. Овде је место да се истакне, да сва зараза за Неготински срез, као што сам и раније подвукао, долази углавном из Кавадара, где је централа[8].

4. Пропаганда која се шири углавном је одраз последњих догађаја на фронтовима, тако да се становништво знатно подвргло утицају комунистичке пропаганде. На сва службена лица стално се утиче да буду на бранику државе.

5. У последње време стање се изменило — неколико омладинаца, ученика, побегло је у илегалност у току протеклог месеца. То је последица тога што њихови родитељи нису вршили довољну контролу над њима.

6. Стање је непромењено.

7. Дванаестог јула ов. г. у с. Демир Капији одржан је велики збор пољопривредника за Неготински, Кавадарски и Ђевђелиски срез и госте професионалних организација из Скопља, на коме смо одржали говоре ја, ђевђелиски сресни управитељ и учитељ Пане Апостолов, у којима смо подвукли напоре бугарског народа за његово уједињење и позвали становништво да стрпљиво сачека све што му налаже тренутак. Дух присут.них је подигнут.

8. Незадовољство долази због недовољних количина разних производа за одела и због неких неправилности при подели, које је учинио сам комесар.

9. Стање је непромењено.

10. Стање је непромењено.

11. Стање је непромењено.

V. ПРИВРЕДНА И ПРОСВЕТНА ПИТАЊА, ПИТАЊЕ ИЗГРАДЊЕ И ДРУГА:

Од тачке 1 до тачке 5 стање је непромењено.

Сресни управитељ:
II. Маринов

" На овом терену бпло је седиште Трећег обласног комнтета КП Македоније.

БР. 155

ТЕЛЕГРАМ ИОМОЋНИКА ЂЕВЂЕЛИСКОГ СРЕСКОГ УПРАВИТЕЉА ОД 1 АВГУСТА 1944 ГОД. ИОМОЋНИКУ СКОПСКОГ ОБЛАСНОГ ДИРЕКТОРА О УЛАСКУ ПАРТИЗАНСКИХ ЈЕДИНИЦА У С. СЕРМЕНИН[1]

ИЗВЕШТАЈ
о догађајима који су се десили ноћу између 31. VII и 1. VIII о. г. у Скопској области

Дежурна група:

1) Трифон Христов Гергов — старешина групе
2) Димо Цветанов Табров — дежурни агент.
Телефонограм, бр., — Ђевђелија

31. VII око 20.00 часова једна група од 100 илегалаца- напала је с. Сермен[3] на Кожуф планини, 25 км од Ђевђелије. У селу се налазило 10 војника. Они су били опкољени и отпочела је борба између војника и илегалаца. Војници су успели да се повуку и да се врате у потстаницу с. Конско. Међутим, два војника се нису вратила. Појединости о њиховом нестанку не знам. Упућена је полициска група из Ђевђелије и војници из станице с. Конско. Накнадно ћу Вам поднети извештај, чим се наше групе врате из села.

Сресни полициски начелник: Сечимир

[1] Оригинал, на бугарском језику, налазн се у архиви Историског одељења ЦК СК Македоније.
[2] О којој се јединнци радн није утврђено.
[3] На карти: Серменин

НЕГИСТАР

А

Абдула Алија — 50;
Авгеринос (Грчка) — 238:
Азот — 28, 37, 38, 40. 41. 52. 53. 70, 121, 147, 175, 191, 193, 207, 260, 286, 287;
Алабаков Иван — 54;
Албанија — 68. 80. 164, 165. 174. 184, 202, 203, 296, 307;
Алгуња (с.) — 20;
Алексиев Славов Манол — 347;
Алијевска Х. Милка — 178;
Алинце (код Конарева) — 29:
Америка — 38. 63, 90. 97, 101, 292, 296, 297, 300:
Аметов Фадим — 411;
Анастасов Киро — 86;
Анастасов Мире — 162;
Анастасов Ратко — 162:
Анастасова Мирка — 86;
Ангелов Б. — 314;
Андонов Методије-Ченто — 37. 94, 125. 195, 2,54, 263;
Андрев Бано-Рпнката — 59;
Андреев Бане-Делче — 38, 48. 49, 51, 67. 79:
Атреевски Илија-Кагин — 258;
Анђелковић Ђока — 68;
Анђелковски Наће-Рочко — 213» 214:
Антевски Методије-Ранко — 7, 9, 17, 18, 30;
Апостолов (б\т. пгковник) — 214. 223. 233. 234. 271. 370;
Апостолов Д. А. — 372, 376, 377;
Апостолов Пане — 413;
Апостолски Метолше — 77;
Апостолски М. Михајло-Дончо — 28. 37. 42. 60. 65. 70. 95. 99. 121. 142, 147, 151, 168, 171. 204. 247. 269, 283. 287, 342:
Аракли (развалина) — 378;
Арбанашко (с.) — 30, 113;
Арсов Дончо — 39;
Арсов Љупчо-Гоце-Коле — 7, 10, 17, 39, 51. 66, 67, 78. 79, 109, 124, 162, 166. 167. 176. 177, 261, 266. 273, 277. 278. 282;
Арсов Тоша — 151;
Арсова Олга — 22, 24;
Асели (развалина) — 379;
Атанасов (пол. нач.) — 352, 355;
Атанасов Гошо — 88;
Атанасов Б. Григор — 366;
Атанасов Димитар — 350;
Атанасов Крсте — 317;
Атанасов Штерју — 39. 158;
Атанасовски Рампо — 77;
Ацев Мирче — 150;
Ацева Вера-Доста — 16. 28, 72, 110, 123, 152. 182, 198, 217, 222. 223. 224. 250. 253, 257, 259, 266, 267, 277;

Б

Баба (пл.) — 157. 179:
Бабаров Бојан — 335;
Бабина Пољана — 169, 247. 263:
Бабичко — 205;
Бабуна (пл.) — 48, 121;
Бабушница — 372;
Бабчир — 236;
Базерков Чиро-Коробов — 257;
Бајалски Ристо — 180. 181;
Бајловце — 268. 269;
Бакалов Петар Челнк- — 195;
Балгарјанов Бојан — б^:
Балгар>анов Иван — 66:
Балгарјанова Анка — 66;
Бал^пн — 36. 97. 14-5, 147. 149. 174. 184. 2?6. 303, 307 . 389:
Балчик (Буг.) — 305. 306;

Бараљевац — 113;
Барбарас — 86;
Барово — 239, 241, 285;
Барсунов (рус. подоф.) — 250;
Батаљон „Мнрче Ацев" — 287;
Батаљон битољски •— 257, 258, 260;
Батаљон „Христо Ботев" (б\тар>-ски) — 15, 24, 34, 40, 41. 52, 70, 71, 73, 74, 79. 98. 120, 121, 146, 148. 243, 323, 342, 344;
Батаљон дебарско-кичевски — види Батаљон други (Ц) „Томин";
Батаљон други јужноморавскн ударни — 50, 51, 74, 335, 378;
Батаљон косовски — 29. 51, 207, 350, 378;
Батаљон први косовски — 8. 39, 74, 133, 134, 142, 145, 147, 158. 159, 164. 167, 191, 193, 207, 208. 232, 263;
Батаљон други косовски — 8, 39, 133, 142,'145, 147, 158, 159, 164. 167, 191, 193, 207, 208, 232;
Батаљон трећи косовски — 207;
Батаљон косовско-метохијски — 19. 50. 114;
Батаљон први кумановски „Јордан Нникoлов" — 8. 9. 17. 19, 23, 27, 29, 31. 32. 38. 40. 41, 49. 51. 56. 59. 67. 70, 73, 74, 137, 146, 335, 344, 349;
Батаљон први македонски — 242;
Батаљон други македонски — 197, 228;
Батаљон трећи македонски — 242;
Батаљон први Друге македонске бригаде — 35. 44, 147, 241. 402;
Батаљон др\ти Др\те макелонске бригаде — 35 147. 394, 402;
Батаљон трећи Друге македонске бригаде — 394:
Батаљон „Стево Наумов" — 8, 15, 34, 38. 41. 52. 59, 70. 72. 73. 74, 79. 98. 120, 121, 146. 148. 323, 342, 344:
Батаљон „Васил Левски" — 243;
Батаљон први охридско-преспански — 109;
Батаљон други Треће оперативне зоне — 8;
Батаљон „Страшо Пинџур" — 8, 25;
Батаљон први прнлепски — 71, 257, 260;
Батаљон тиквешки — 258;
Батаљон први ударни „Христијан Тодоровски-Карпош" — 38, 56, 59, 70, 73. 74, 146, 147;
Батаљон др\ти (Ц) „Томин" — 8;
Баута-ага Бећир — 218, 231;
Бахово — 323;
Баштево — 355;
Бегниште — 157, 387;
Бекершаров Албија Јеј\б — 347;
Беласица (пл.) — 41, 7Т 72, 76. 98, 121, 146, 208, 261, 342;
Белн Камен — 168;
Беловодица — 13;
Беловски Димче — 21;
Белокоскн Цветан — 77;
Белотино (с.) — 390;
Берлпн — 270;
Берово — 247, 261, 353;
Бесвнца — 411;
Бесна Кобила — 168, 169, 187, 263;
Бешиште — 34, 41, 213, 323;
Бигла (пл.) — 157, 179;
Билиште (Грчка) — 237;
Биљановски Злате-Миљановски Златко — 59, 73, 114, 133, 187, 244 261, 378;
Биљача (с.) — 49, 113, 114, 335, 336;
Бистра (пл.) — 197, 228;
Бистреннца — 54, 72;
Битољ — 12, 28, 37, 47, 48, 55, 71, 80. 88, 89. 116, 118, 119, 138, 139, 150, 153. 172, 176, 192, 236, 238, 282, 323. 356, 357;
Бихаћ — 280;
Блажевски Јордан — 66;
Богданов Асен — 66, 313, 339, 346, 349, 381, 384, 389;
Богданов Мино-Ларго — 152;
Богданов Страхил — 341;
Богдановце — 113;
Богдански Бранко — 24;
Богданци — 180;
Богојна Чука (к. 1366) — 169:
Богомила — 28, 37, 41, 42, 47. 53, 148, 257. 344;
Божилов (Бугарин) — 297;
Божиновски Пецо-Кочо — 82. 116, 119, 182, 250, 287;
Божиновскн Стојан — 86;
Бојанчиште — 182. 387;
Бојдев Васил — 35, 55, 161, 188, 282. 372;
Бојковски Јанко — 163;
Бојчевскн Кочо — 115;
Борис (цар Буг.) — 90. 126, 233, 300;
Босиљград — 168, 169, 205;
Босна — 280;
БОТУН — 173, 175, 189. 197, 199;

Боула — види Бохула;
аохула — 1»1, 24», а»7;
1Јочваров СтоЈан — 59;
Бошава (I . и Д.) — 234, 253, 287, оОО, 387;
Бошавица (р.) — 214;
иошов 1 еорги — 405, 410;
БраЈовнћ Павле — 43, 55, 71;
БраЈовић Петар-Ђуро — 11, 17, 29, 41, 47, 52, 71, Ш , 121, 148, 207, 231, 357;
Братоселце — 113, 114;
Брашнаров Нанко — 124;
Брегалннца (р.) — 73, 74, 76, 98, 109, 146, 147, 148, 262, 342, 390;
Бригада ботевградска „Чавдар" — 243;
Бригада „Георги Димнтров" — 244;
Бригада горњојабланичка — 207, 208;
Брпгада жеглиговска — 19, 20;
Бригада пета јужноморавска — 170, 171, 187, 247, 273;
Бригада шеста јужноморавска — 157, 161, 168, 170, 171, 184, 187, 208. 247, 273;
Бригада седма јужноморавска — 168, 169, 170, '171;
Бршада прва косовска — 206, 207, 208, 247, 251, 261, 273, 287, 376;
Бригада друга косовска — 281;
Бригада прва македонска ударна — 210, 211, 217, 236, 237, 251, 274, 281;
Бригада др\та македонска ударна — 7.8. 12, 15, 24. 28, 33, 34, 35, 38. 39. 41. 46. 52, 54, 70, 72, 147. 152, 153, 157, 164, 169. 179, 191. 192. 193, 194, 195. 196. 206, 209. 214. 215, 223. 234. 239, 241, 248. 253, 257, 259, 266. 286, 323, 324, 325, 334, 344, 366, 379. 388. 389, 392. 393, 402, 403, 407, 411;
Бригада трећа македонска ударна — 38, 59, 75. 82. 84. 109. 113, 123, 124, 133, 142, 145, 148. 153, 157. 158. 159, 161. 164. 167. 168, 169, 170. 171. 187, 206. 208. 217. 220. 239. 244. 247, 255. 261, 262. 263. 269, 273, 283, 350, 353. 354, 355, 376. 378. 379, 388. 389, 390;
Бригада четврта македонска — 207;
Прнгада пета македонска — 287;
Бригада седма македонска — 287;
Бригада прва македонско-косовска гларна — 7, 8. 10. 11, 12, 13, 15, 16, 28, 33, 34. 35, 37, 38, 39, 41. 42, 46, 47, 48, 52, 53, 54, 70, 71, 77, 78, 85, 87, 116, 120, 147, 161. 164, 166, 168, 169, 170, 171, 187. 190, 191, 192, 194, 198, 199, 200, 323, 325, 334, 344, 357, 388, 389, 390;
Бригада пета српска — 389;
Брнгада шеста српска — 389;
Бригада осма српска — 205, 208;
Бригада десета српска — 205;
Бригада дванаеста српска — 205, 206;
Брод — види Јужни Брод;
Бродац — 273;
Броз Јосип-Тито — 10, 17, 27, 33, 38, 39, 40, 63, 65, 75, 76, 97, 99, 100, 101, 107, 108, 122, 138, 145, 146, 150, 151, 153, 154, 165, 178, 204, 209, 210, 254, 256, 263, 264, 272, 280, 300. 307. 357;
Брушани — 387, 405;
Бугарије — 113, 114;
Бугарска — 8, 12, 18, 20, 27, 28, 31, 36, 50. 88. 97, 107, 127, 129. 131, 132, 134, 139. 147, 149, 161, 184, 191, 201, 202. 225. 226, 239, 243, 270. 271, 273. 274, 275, 291, 292. 297, 298. 299. 300, 301, 302, 363. 370;
Будимнрци — 213;
Будур Чифлик — 249, 411, 412;
Бујановац — 314, 335, 388;
Бгкова Глава — 168;
Булачане — 273;
Бургас (Буг.) — 305, 306;
Бурзевски Ванчо-Лазо — 190;
Бусов Гроб (.Мрежичко) — 325;
Буштрање — 113;
Буштрање Т. (Турско) — 113, 114;

В

Вакуф — 18;
Валенчнћ-Јанез — 71;
Варна (Буг.) — 305. 306;
Варлар (р.) — 73, 124, 152. 153, 158. 180, 214. 217, 220, 237, 255. 276. 286, 390, 411;
Ваташа — 128, 387;
Вевчанн — 212;
Везмар Манета — 278;
Велгоштн — 251. 401;
Велес — 28, 34, 38. 42, 47, 59, 53, 55. 71. 79. 80. 110. 139. 150, 152. 157, 158. 166. 175. 177. 181, 206. 214. 215. 220. 249, 253, 258. 260. 267, 282. 286;
Вглков Тодор — 163;

Велковски Ђоре — 25, 287;
Велмеј (с.) — 153, 164, 172, 357;
Вељанов Алеко — 88;
Вепрчанн — 41;
Вермнон Ороз (к. 2128-Грчка) — 158;
Весков Д. Бончо — 348;
Веслиевски Наум-Овчар — 287;
Вешје — 223, 411;
Видоевски Божидар — 279;
Висока Чука — 182;
Витоша (пл.) — 243;
Витолиште — 11, 13, 15, 16, 17, 33, 34. 182, 194, 196, 213, 241, 286, 323'
Владичин Хан — 205, 283, 388;
Власи (с.) — 409;
Власина (с.) — 171, 372;
Власотинце — 168;
Влах Мнта — 340;
Влахов Димитар — 39, 97, 131, 132;
Влашки Рит — 169;
Влнаровски Кр\ме-Коле — 177, 195;
Влчев Кр. — 318;
Воден (Грчка) — 158. 237, 323;
Водно (Г. и Д.) — 66;
Возарци — 402. 403, 405, 412;
Војннк (с.) — 50", 283, 284, 348;
Вражалски Никола — 277;
Врање — 19. 31, 40, 113, 114. 133, 137, 157, 168, 183, 184, 205. 247, 282, 283, 313, 335, 3.36, 349, 376, 388;
Враљска Бања — 313;
Враце — 297;
Врбнце (код Кочана) — 340;
Врбјани — 175, 189;
Врпско — 17;
Вртешка — 390;
Вртоп (к. 1677) — 168;
Врховни штаб НОВ н ПОЈ — 65, 158, 196, 209, 247, 282;
Вукмановић Светозар-Темпо — 10, 28, 29, 37. 40, 41, 51, 66, 67. 70. 71. 78. 79. 109, 110, 120, 123, 124. 125, 165, 195, 196. 205, 208, 209. 243, 251. 252, 263, 342;
Вујновски Киро-Шпарто — 162;
Вучнтрн — 208;

Г

Габровник — 41. 47, 53;
Габрово — 54, 194;
Габровски (буг. мин.) — 96;
Гавриловскн Киро-Јане-Боро — 12, 16, 46, 48, 177, 178, 195, 252, 265;
Галичник — 175, 190, 197, 228;
Галиште — 43, 387, 403;
Гари — 197, 228;
Гарниково — 387;
Гаџина Мах. — 168;
Гелев Јован — 255, 259;
Георгиев Костов Гено — 325;
Георгијев Антов Тодор — 284;
Георгнјевски Кирил-Дејан-Киро — 88, 115, 120, 192, 193, 198, 236, 239, 251, 258;
Георгијевски Сотир-Сонче — 139;
Георгнјевски Трајко — 18;
Гергов Христов Трифон — 414;
Герман (Грчка) — 118, 357;
Герман (код Куманова) — 113;
Гигов Страхил-Андро-Мурат — 26, 37, 125, 133, 151;
Гилић Мићо — 164, 172, 357;
Гичевски Глигор-Ивче — 212;
Главинчев Георгиев Марко — 412;
Главни штаб НОВ Албаније — 44, 118, 175, 190;
Главни штаб бугарских партнзана — 243;
Главни штаб НОВ н ПО Македоније — 8, 10, 11, 12, 15, 16, 25, 27, 28, 33, 41. 48, 51, 52, 56, 59, 60. 64 , 65. 70. 71, 73. 75. 82, 92, 98, 105, 113, 117, 118. 120, 121, 122, 133. 142, 147, 153, 158, 160, 161, 163, 164. 166, 171. 183, 191, 195, 196, 205, 206, 207, 208, 211, 221. 224. 227. 244, 247. 266. 269. 282. 283, 285, 286, 307, 353;
Главни штаб Србије — 206;
Гњилане — 207;
Гогов Раде-Црноречки — 287;
Годивје — 175, 189;
Голак (Голек) — 261;
Голем Радобил — 43, 53, 148, 387, 392, 393;
Голеш (вис) — 248;
Горица — 117;
Горња Драчевица — 214, 411;
ГорњП Радобнл — види Голем Радобил;
Горски Котар — 281;
Горчо — 182;
Гостивар — 175, 190. 199. 227;
Готен (пл.) — 378; 390;
Градец — 241, 352, 390;
Градешница — 213, 286;
Грамос (Грчка) — 238;
Грацко — 80;
Грбовец — 387;
Грделица — 352;

Грнчар Драго — 68;
Грнчари •— 357;
Грујевски Трајче-Павле-Данчо — "140, 178;
Гр\ па косовска — 172, 189, 197;
Грчка — 107. 132, 158, 160, 184, 224, 225, 226, 238, 255, 296, 303. 306, 323;
Гулев Питу — 54;
Гулија Фрањо — 281;

Д

Дабница — 128;
Дабниште — 387;
Дамевски Ђоре — 35, 250, 287;
Дамески Мечета — 178;
Данаилов Е. Анд. — 384;
Данев (буг. мин.) — 298;
Дапчевић Пеко — 196, 252;
Дарковац — 169;
Даскалов Илиев Величко — 324, 347, 354:
Дебар — 66. 69, 85, 147, 154, 164, 174, 175, 190, 199, 217, 227, 231, 281;
Дебарца (Г. и Д.) — 11, 43, 85, 115, 116, 123, 153, 164. 165. 171, 172, 173. 189. 190, 191, 192. 193, 197. 198, 199, 200, 201, 207, 227, 357;
Дебеломесовскн Јордан — 13, 14;
Дебеломесовски Кито — 13;
Девешић Душан-Жика — 170;
Делов Ђорђн-Зборштанец — 212;
Делогожда — 251;
Делчев Гоце — 75. 99, 132;
Демиг) Капија — 15, 54, 72, 181, 214, 215, 221, 222, 240, 241, 249. 285. 319, 320, 330. 410. 411, 413:
Десово (с.) — 77, 86;
Дзена (Грчка) — 25;
Дивизија друга српска — 205, 206;
Дивнзија трећа српска — 208;
Дивизија четврта српска — 207;
Дпкенсон (енгл. мајор) — 206;
Днмитров А. П. — 358;
Димитров Георгов Андреј — 351;
Димитров Георги — 299;
Дпмитров Поп Александар — 282;
Димитров Трајан — 348;
Димков Александар — 23;
Димков Христо — 341;
Димов Ђорђи — 81;
Димов Милан — 82;
Димовски Стеван-Стив — 257:
Дисан (Г. и Д.) — 254, 334, 411;
Длабочица — 74, 355;
Дњестар (р.) — 134;
Добрево — 142;
Добротино — 387;
Добрашевић Мирко-Бошко — 194, 223"
Добруџа — 298, 303;
Довезенце — 18, 30;
Доганица — 169;
Дојран (Н. и Ст.) — 247, 262;
Дојранско Језеро — 37;
Донев Димов Трајко — 405;
Достинов Тодоров Иван — 393;
Драгеловци — 169;
Драгожел — 152, 387;
Дражина Мах. — 168;
Драшкоци Војин-Димче — 250;
Дрвар — 209;
Дрен — 41, 42, 53, 147, 412;
Дренак (код Страцина) — 23, 29, 145;
Дреново (с.) — 77, 211, 222, 260, 402. 403;
Дреновци — 86;
Дримкол — 175, 190, 199;
Дуброво — 72;
Дубровски Благој — 405;
Дукатино — 390:
Думановце — 347;
Думев П. — 376:
Дуње (с.) — 286, 323;
Дупјачани (с.) — 77;
Дупница — 291, 297;

Ђ

Ђевђелија — 28, 33, 34, 54, 72, 152, 158, 180, 206, 214, 215, 220. 256, 267, 286, 324, 414;
Ђерман (карта Кратово) — 169;
Ђи.тас Милован — 193;
Ђузелов — 125, 126, 127, 131;
Ђуров Камен — 16, 43, 54;

Е

Егејска Македоннја (Грчка) — 28, 37. 48. 54, 70, 71, 88, 147, 192, 199. 224, 236, 237, 238, 253, 323 342, 356;
Енглеска — 38, 63. 90, 97, 101, 132 236, 292, 296, 297, 300;
Естонија — 60;

Ж

Жегљане — 38, 269, 348;
Жеглигово (предео) — 19;
Желев Ал. — 401;

Железница (с.) — 342;
Желков — 363;
Жељувино — 145;
Живово — 17;
Жнвилово — 355;
Житоше — 86;

З

Забрчанн (с.) — 77;
Завој (с.) — 164, 172, 357;
Зајас — 68;
Зафиров Аца — 56;
Збажди — 231;
Зборско (Грчка) — 26. 34, 70. 73. 146, 148, 241. 257, 344;
Здравков Колев Блажо — 212;
Здравковски Пенко-Јаким — 88, 115, 116, 118. 119, 138, 141. 142, 179. 192, 199;
Зечар Милан — 207, 262;
Знзова Трајанка-Злата — 152;
Златанце (Златанци) — 168;
Златевски Боро-Борнс — 250;
Златов Нниколов Борис — 391;
Злетово — 142, 145, 146, 148, 159;
Злетовска Река — 262;
Зона друга оперативна — 286, 287;
Зона трећа оперативна — 11, 199;
Зона пета оперативна — 12. 29. 37. 49, 71, 120, 146, 148, 342;
Зона оперативна косовска — 40;
Зона оперативна метохнска — 40;
Зрзе (с.) — 77;
Зрновско — види Зрновци;
Зрновци — 118;
Зумберов Авди Р^миз — 347;

И

Иберлија —-411;
Иванов Благоје-Коста — 39. 158, 165, 243;
Иванов Васил — 325;
Иванов Маринов Петар — 409;
Иванов Стојчев Спасо — 348:
Иванов Христов Симеон — 366;
Ивановски Владо-Вунар — 162;
Ивановски Стоилко-Планински — 38. 81. 125, 195, 198. 253, 256;
Игњатов Христо — 339, 341;
Извор (код Кичева) — 173, 189, 197, 199;
Илиевски Трајко-Кмет — 162;
Илијевски Стиче — 78;
Илијевски Трифко — 23;
Илијин Врх — 42, 53;
Иља (војвода) — 75;
Искар (р.) — 243;
Истибања — 74;
Италнја — 8, 63, 97, 200, 271, 280;
Ивец Ацо-Жнвко — 211, 212;

J

Јабланнца (предео) — 40, 165, 207, 208, 243, 263, 280;
Јаболци — 281;
Јаболчиште (Г. и Д.) — 281;
Јакнмов Младенов Стојан — 348;
Јакнмов Славко — 350;
Јалмов Ст. — 351 ;
Јанев Митков Серафим — 355;
Јанков Георги — 339, 341;
Јанков Илиев Јакнм — 355;
Јаргулица (с.) — 379, 390;
Јастребац — 280;
Јашмаковски Коста — 247;
Јовановскн Божни-Снлни — 282;
Јовановски Игев Иле-Цветан — 248, 249. 287;
Јовановски Илнја-Иља — 119:
Јовановски Коце — 209, 286;
Јовановски Стојко — 282;
Јовановски Цане — 47;
Јобковскн Јовко — 140;
Јорданов Х. А. — 370;
Јосифовски Кузман-Питу — 37. 49, 66. 67. 70," 78. 79. 80, 109. 110, 123, 150, 259:
Јоцнћ Олнвера-Вера — 24. 52, 56, 67;
Јоцов Б. (министар) — 365;
Јошевски Киро — 115, 141:
Јужни Брод — 86;
Јуруков Иван — 378;

К

Кавадар — внди Кавадарци;
Кавадарци — 42, 53. 55,' 70. 71, 150. 194, 214, 215, 222, 240, 241, 249, 254 , 256, 258. 259. 260. 267. 285, 286, 391, 392, 393, 395, 403, 406, 413;
Каврак — 350;
Каиро — 191;
Кајмакчалан — 44, 117. 158, 238;
Калајново (с.) — 411;
Калајцијевски Лазо-Добри — 25, 208. 215, 223, 241, 249, 286;
Кален — 213;
Кална — 169, 171, 243;
Каловскн Ханови — 354, 355;

Калуђерица — 378;
Калчев — 234, 237;
Кељош Мифтар-Азнс — 108, 109, 218, 231;
Камбер Хасан — 223;
Камберов — 234;
Камчев Јордан — 410;
Канарево — 284;
Кандилцето Цане — 88;
Карадаг — види Црна Гора (Скопска-Кара Даг);
Караангеловски Васнл — 244, 287;
Караколев Петко — 365;
Караорман (пл.) — 43;
Караула Рибарци — 169;
Караџица (брдо) — 42, 53;
Караџова — 35, 37, 43, 44, 158;
Карбева Маца-Ђурђа — 124, 166, 256. 266, 276;
Карев Никола — 54;
Карловац — 281;
Каролиев Никола-Лаки — 118:
Карпати — 134;
Кастриоти Ђорђе — 219;
Качаник — 207: !
Кацарев — 68, 85;
Кацаров — 128:
Квнслинг — 126;
Кесендре — 387;
Кирил (кнез буг.) — 149. 300;
Кирков Илиев Георги — 392:
Киршвски Милош-Пољски — 124;
Китановски Серафгм — 86;
Китинчев Спиро — 32, 126, 127, 166;
Кичево — 10. 13, 147, 1.51. 1.54. 172, 173, 174, 175. 190, 197. 199, 227;
Кјустендил (БУГ.) — 160. 169. 184. **268;**
Клајне (кројач) — 13, 14;
Кленике — 19. 20, 133;
Клечовце — 408;
Клнновац — 113, 133;
Клиново — 43. 44, 54. 182, 387:
Клисура (код Власине) — 169. 171;
Клисура (код Ђевђелије) — 15, 34, 220, 241, 285;
Кованци — 180;
Ковачевић Милија — 207;
Ковачевски Демо-Гоце — 180;
Кожгф (пл.) — 8. 73, 182, 215, 223, 248. 253, 323. 389, 390;
Козаров Антон (Б\Т) — 312. 344, .346:
Козбунар — 343, 390;
Козјак (пл. код Куманова) — 19, 71. 73. 74. 76, 79, 121. 146. 148. 168, 205. 208, 336. 408;
Коларов (директор окупаторс^ог листа) — 166;
Кономлати (Грчка) — 238;
Конопнште — 214, 215, 216, 221, 254, 260, 285, 287;
Конско — 8, 15, 33, 34, 180, 283, 414;
Конче (с.) — 378, 390, 391;
Коњаре (Г.) — 346, 347;
Копаоник — 208;
Копач (Копачка) — 189, 190, 227;
Корешница — 411;
Корча (Албанија) — 118, 238;
Косел — 401;
Космет — 164, 205;
Косово (предео) — 39, 50, 52, 55, 154, 165, 174, 175;
Костов Манилов Димитар — 408:
Костов Милан — 77;
Костур (Грчка) — 237;
Костурино — 247, 262;
Котарлк (предео) — 17, 19, 22, 23, 30;
Котевски Методије — 56;
Кочани — 73, 160, 206, 262. 277, 353;
Кош — 243;
Кошани — 387;
Кошарно — 113;
Крани — 141;
Кратово — 18. 21. 142, 153, 154, 157. 159, 161. 163, 167, 206. 341. 351, 353, 354, 355;
Крвави Камик — 169;
Крнва Паланка — 19, 30. 31. 74, 123, 124. 1.45, 157, 159. 160, 161, 163. 168, 183. 184, 206, 247. 266. 268, 269, 272. 335, 349, 350, 354, 355, 371, 372. 376. 388;
Крива Река (р.) — 30, 71, 73. 74, 145, 146. 206. 261;
Крнва Феја — 169, 205;
Криволак — 215;
Крњево — 239, 241, 242, 259. 285, 365, 366, 394;
Крстевски Александар-Шворц — 59;
Крстевски Кирнл-Платник — 24:
Крстеска Ратка-Роза — 178, 198, 252;
Крстески Александар-Јулски — 198. 252;
Крстец (с.) — 85;
Крстић — 75;
Кр\ша (пл.) — 247, 262;
Крушево - 46, 54, 81, 175, 191, 198, 252, 253, 255;

Крушеица — 213;
Кузмаиов Георгиев Христо — 379;
Кукавица — 205, 208;
Куманичево — 45, 182, 387;
Куманово — 7, 9, 19, 29, 30, 31, 32, 41, 52, 74, 80, 109, 110, 114, 123, 124, 137, 150, 157, 159, 160, 161, 162, 163, 166, 168, 177, 183, 184, 205, 206, 247, 264, 266, 268, 269, 272, 273, 276, 282, 285, 313, 335, 342, 344, 347, 348, 349, 352, 354, 355, 371, 372, 376, 388, 389, 409;
Кумбаров Кирил — 394;
Куратнца — 172, 357;
Кушкули (с.) — 262, 378, 390;

Л

Лавал — 126;
Лазарева Бранка — 21
Лазарополе — 195, 197, 228, 232;
Лазић Живојнн (Жнка) — 126;
Лаки (на Плачковици) — 74, 247, 261;
Лактиње — 175, 189;
Ламбе (мајор) — 207;
Лангадија (Грчка) — 34, 35;
Лениште — 178;
Лерин (Грчка) — 158, 237;
Лесковац — 40. 205;
Летонија — 280;
Лешков Генадије — 77;
Лнвађи (Ливади-Грчка) — 34:
Лилчев Т. (Бугарин) — 318;
Липовик (Г. и Д.) — 378, 390:
Лнсица Милан — 278;
Литва — 280;
Лојане — 278;
Локово (Локов) — 218, 231, 232, 251;
Лондон — 99;
Лукар Гкараула) — 240;
Лукић Милица-Мица — 45, 46:

Љ

Љаник — 23;

М

Маврово — 195. 197:
Мађарска — 97;
Мајдан — 387:
Макеларски Никола-Бецко — 25, 72, 167. 263. 278. 281. 282;
Мдкреш — 284. 347. 348;
Мал Радобил — 387, 392, 393;
Малесија (предео) — 165, 175, 190, 195, 197, 199, 200, 231, 232;
Мали Гарван — 378;
Мали Стрешер — 168, 169;
Малић Али — 218, 231;
Мало Било — 169;
Малотино — 23;
Малотнински Коце — 18;
Ман. св. Димитрија — 41, 42, 53, 147;
Ман. Полошко — 42;
Ман. св. Оца Прохора — 161, 335;
Манастир (с.) — 286;
Манастираци (Манастириште-Грчка) — 44;
Манастирци (код Кавадарца) — 402;
Манева Виолета-Виринеја — 152;
Манов Николов Георги — 392:
Маринов (буг. генерал) — 282;
Маринов (срес. пол. начелник) — 353·
Маринов И. П. — 26, 407. 412. 413;
Мариово (предео) — 13, 14, 37, 181, 182, 194 213, 214, 242. .257, 267. 286, 323;
Марјановски Димче-Осоговски — 25. 255;
Марковачев Трајко-Аврам — 255:
Марковски Венко — 14, 193, 259:
Марковски Крсте — 264, 276;
Медков Ив. — 346;
Мељков Ристо — 180;
Метешево (Метежево) — 169, 352, 355;
Мефаил — 68, 69. 127. 173, 203;
Мешеиште — 173;
Мешков Нпђо-Коча — 195;
Милевски Борис (Бора) — 59, 247;
Милевскн Добои — 140;
Милетково — 54, 72, 324;
Милошевски Тихомир-Тиђо — 24. 25. 34. 59. 85, 114, 115. 133. 153, 156. 187. 244. 261. 285. 287;
Миљевска Планнна — 169:
Миљковић Мито — 29, 164. 165. 167. 175, 190. 207;
Минков (Бугарин) — 349:
Минов Мино-Мајстор — 66:
Минчев Никола-Јане — 123, 124. 223;
Миравци — 34. 54, 72. 223, 324;
Мирчевски Блаже — 139;
Мислолежда — 218;
Митев Иванов Костадин — 391:
Митов Стојко — 350;

Митрев Ил. — 88;
Митровица -— 208;
Митровски Илија-Иљо — 250, 287;
Михаиловић Дража — 18, 22, 29, 69. 71, 73, 74, 76, 126, 191, 238, 264, 278, 280;
Михајлов Ванча — 18, 22, 126, 237;
Михајловски Кирил — 59, 85, 247;
Михов (буг. генерал) — 149, 300;
Мнцајков Ал. Јђубомир — 324, 350, 408;
Мицајков Мито-Слободан — 85, 159, 163, 276;
Мишино (с.) — 74;
Младенов Ангелов Иван —- 348;
Младо Нагоричино — 19, 50, 124, 283, 408;
Мождињак — 71, 74, 146, 148, 350;
Мојсов Ангел-Ванђел — 283;
Мокренн — 41, 42, 53, 147;
Москва — 134 ;
Мрамор — 387;
Мраморец (код Дебарца) — 175, 189;
Мрежичко — 11, 15. 33. 43, 52, 70, 221, 240, 241, 249, 254, 258, 259, 260. 285, 370;
Мрзен Ораовец — 212, 407;
Мркоњић Град — 67:
М\тоша Д\чнан —- 165. 175;
М\кос (ИЛ.) — 41, 128;
М\ргаш — 18, 30;
Мусић Зуфер — 25;
Мускуров Дим. — 334:
Мусолини Бенито — 297;

Н

Наумов Здраве — 256;
Наумов Стево-Стив — 150;
На^мовски Круме-Стојан — 66, 109. 265;
Нагмовски На\-м-Борче — 209, 258. **286;**
Нанева Мчпа-Анка — 37, 38. 49, 51, 67. 79. 261. 265. 273, 376;
Негорци — 180;
Неготино — 54. 72. 214. 215, 222, 223, 241, 285, 328, 329. 330, 334, 392, 394. 411;
Неделковски Панчо-Панче — 25, 37» 71. 120, 151;
Недић Милан — 126;
Нежило — 342;
Немачка — 60, 63. 96, 97, 107, 129. 133, 145, 200. 271, 274, 291. 292, 296, 298. 299, 303, 334;
Нечевски Вангел-Тунел — 82, 115;
Нивица (Грчка) — 357;
Никитарис (Грк) — 25;
Никаловски Блаже — 139;
Никифорово — 197;
Никодин (с.) 28, 41, 42, 47, 52, 85, 148;
Николић Живоин-Брка — 170;
Николич (с.) — 262;
Николов Јордан-Орце — 8, 150;
Нниколов Јотов Ивин — 336, 339;
Николов Кирил — 343, 391;
Николов Л. — 325;
Нитов М В. — 401;
Ниш — 20, 184, 205, 243, 255;
Новачевски Петре — 140, 141;
Нови Глог — 169, 263;
Ново Место — 281;
Ново Село (код Биљаче) — 113;
Ново Село (код Сејаца) — 75, 109;
Ново Село (код Смиљанца) — 343, 390;
Ноте (Нонте-Грчка) — 24, 26, 33, 34, 35, 70;

О

Облавце — 268, 284;
Облик (брдо) — 205;
Огражден (пл.) — 73. 98. 121, 206;
Одред азотски — 176. 287;
Одред ботевградски — 243;
Одред велешко-прилепски — 281, 286;
Одред „Дамјан Грујев" — 119;
Одред „Добрн Даскалов" — 233, 271;
Одред други јужноморавски — 23. 38, 51, 335, 349;
Одред кјустендилски (буг.) — 187;
Одред косовски — 153, 353, 354, 355;
Одред крушевски — 253;
Одред кумановски партизански — 8. 206, 264. 269. 283. 348. 352, 353, 354. 355, 408;
Одред ,.Сава Михајлов" — 233, 271;
Одред охридско-преспански — 286:
Одред пиротски — 171, 244;
Олред поречки — 274. 278;
Одред песенско-охридски —- 115, 116, 344, 357;
Одред „Славеј" — 43;
Одред струмичко-ђевђелиски (плачковички — 123, 158, 180, 206. 286;

Одред црнотравски партнзански — 170, 171, 347;
Оперативни штаб — 49, 168, 169, 170;
Ораовдол — 28, 41, 42, 47, 53, 147;
Орах — 20, 23, 124, 249, 284, 354;
Ореов Дол — види Ораовдол;
Орешка Чука — вндн Орешко Чуле;
Орешко Чуле — 42, 53;
Оровчанец Вера-Лена — 140;
Оснче — 352;
Осогово (пл.) — 73, 74, 98, 121, 169, 205, 206, 208, 247, 261, 262, 264, 342"
Острец (с.) — 350;
Острика — 169;
Отешево (код Ресна) — 357;
Охрид — 116, 153, 172, 199, 238, 282, 357;
Ошнн (Грчка) — 34;

П

Павелић Анте — 126;
Пајак (пл.) — 11, 25, 73, 158;
Паклиште — 74, 113;
Палашев (инсп.) •— 339;
Палнкура — 330, 412;
Паница Тодор — 126;
Панов Дим. — 318;
Панчин Гроб — 168;
Папавница — 378, 379, 390;
Папазов Ангел — 401;
Парлић — 68;
Партов (буг, мин.) — 35, 88, 89, 138;
Патишка Река — 281;
Пезова — 18;
Пејов Наум-Пеја — 237;
Пекљани (с.) — 71, 73, 146, 148, 342;
Пелинце — 20, 23, 31;
Пепељуговски Пецо-Црвени-Стојче — 26. 124;
Пеповски Светозар — 25;
Перен (брдо) — 74;
Периклеја — 34, 35;
Перовић Мирко — 209;
Песочани — 175, 189, 199;
Петен — 126;
Петковски Васко — 176, 192, 252";
Петралица — 350, 355;
Петров Петар — 351;
Петров Кр. Петар — 334;
Петров Томи — 188;
Петров др Т. — 372, 377, 380;
Петрова Дара — 160;
Петровнћ Славољуб-Ђера — 170, **208;**
Петрово — 180;
Петрошнпца (р.) — 283, 284, 408;
Петрушев Кнро — 263;
Пецако — 88;
ЈТешовски Панче — 59;
Пинцур Страшо — 150;
Пирот — 205, 283, 372, 376;
Пирузе Петре-Мајски — 115, 236;
Плачковица (пл.) — 41, 73, 98, 121, 146, 205, 206, 208, 247, 348, 390, 391;
Плевеново — 336;
Плетвар — 86;
Плоча (к. 1243) — 169;
Подареш — 343, 378, 379;
Подградец (Албанија) — 164. 167;
Подржи Кон — 169;
Подржикоњ — внди Подржн Кон;
Подујево — 208;
Пожарско — 182;
Позднвиште — 238;
Покрајчево — 390;
Поликарпи — 44;
Полчиште — 17. 34, 194, 213, 323;
Пољска — 60, 303;
Поморавље (предео) — 7;
Пониква — 247, 262;
Попов (потпук. буг.) — 263, 283;
Попов М. — 363;
Попова Блага-Сирма — 163. 276;
Попова Курија (к. 1217) — 169;
Поповић Милалин-Топ — 165, 190, 198;
Поповскн Методије-Мајка — 44, 45, 209, 258, 287;
Поповски Пано — 68;
Пореч — 37. 40, 70, 148, 167, 175, 191, 193, 207, 274. 281, 287;
Поречје —• види Пореч;
Поцков Боро-Мирко — 23, 49, 50, 67, 269, 284;
Праведник — 254, 325, 387, 402;
Прдејци — 180;
Предејане — 168, 372;
Преколница (Бггарска) — 355;
Премка — 342;
Пресека — 74, 199;
Преспа (предео) — 37, 85, 88, 115, 116, 140, 141, 164, 192, 193. 238, 286, 357, 358;
Прешево — 19, 29, 30, 32, 269, 372, 389, 409;
Прждево — 15, 34, 411;

Прибој — 28-3;
Прнбок — 187;
Прилеп — 12, 28, 42, 46, 47, 53, 55, 71, 72, 78, 79, 80, 85, 86. 110, 123, 139, 150, 157, 158, 175. 176, 177, 178, 191, 195, 198. 249, 252. 255, 258. 260, 265, 267, 277. 282. 285. 403;
Присад — 323;
Присађанец Иљка — 252;
Приштина — 208;
Пркев Ванчо — 151;
Пробиштнп — 142, 153;
Промет (Г. и Д.) — 411;
Пр\т (р.) — 134
Псача (с.) — 355;
ПУСОВСКН Ннко — 86;
Пуста Река — 198;
Пчњиа (р) — 75, 109, 348. 408;

Р

Радичево — 390;
Радња — 25, 70, 152, 181. 182, 194, 248. 253, 260, 387;
Радњански Јован-Планински — 25;
Радовиш — 343. 378;
Радовнште — 206;
Радово (Г.) — 43;
Радосављевић Добрнвоје Орце-Љубо — 14, 15, 25. 26, 37, 40, 44. 48. 66. 70, 72, 78. 79. 80. 85, 87. 110. 115. 12.3, 125. 138. 141. 152. 153. 157. 158, 164. 166. 180, 181, 189, 194, 195. 196. 213, 214, 220. 222. 226. 236. 239. 248. 251. 253. 257. 265. 266, 285. 286:
Радосављевић Митар — 71:
Радославов (б\т. мин.) — 298;
Радуша — 207;
Раев Димитар — 161;
Рајец — 387;
Ракотинци — 281:
Рамаданов Гане Јахија — 347:
Рамбн (Грчка) — 357:
Рани Лук (Буг.) — 187;
Рапотово (с.) — 77;
Раскршће — 169;
Рашев Лимитар — 365:
Рашев Цеков Рашо — 354:
Ресава — 222. 254. 257. 260. 387:
Ресен — 140. 172. 237:
Ретки Буки — 247. 262;
Ржаново — 231, 285:
Рибар Иво-Лола — 22;
Рибарцн — 412;
Ризов Ицо — 88;
Рнла (Буг.) — 244;
Рнм — 218;
Рнстовац — 113, 133, 134, 137, 145. 147, 148, 158. 159, 160, 205, 207;
Рнстовски Димо-Петре — 190, 252, 276;
Рич (с.) — 390;
Рожден — 211. 285. 387;
Ро.мановце — 19, 268;
Росоки — 228;
Рударе (код Кратова) — 18, 30:
Руђинце (Ругинци) — 346, 347;
Ргзвелт — 63:
Румгнија — 96, 160. 303;
Русен (Буг) — 306;

С

Савић Милан — 86;
Савов Манолов Ангел — 324. 350, 353;
Саздовски Тоде — 21;
Сакулица — 18, 30;
Сандански Јане — 75, 132;
Сандерс (енгл мајор) — 205. 206;
Санџак — 280;
Саса (с.) — 247. 261;
Св. Илија — 184, 205, 263;
Св. Китак (код Асеновграда-Б\г.) — 380:
Св. Никола — 206;
Св. Петка — 113:
Светијев др — 88;
Светијев Стево — 88:
Свиниште — 113. 114;
Гејац — 74. 109:
Сејфула Кемал-Орак — 115. 220. 224;
СераФнмов Велев Страхил — 347, 393;
Г»г>мешж ГсЛ — 180, 414:
Сечимир (срез. пол. нач.) — 414;
Симеонов Г. Симеон — 391;
имитин (логоп) — 176;
гчринић -— 207:
Скопље — 10, 14, 21. 30. 31. 34, 36, 37 40 47. 55. 63. 72. 73. 79. 80. 102, 109. 124. 125, 139, 145. 150. 158. 160. 161. 162. 163. 166. 184. 190. 1P5. 199. 206. 207. 265. 268. 274. 282. 314 . 351. 352. 353. 371. 375. 378. 382:
Скотида Нпко — 238;
Славе — 40;
Слатнно — 172. 197;
Сливово (с.) — 7, 8;
Слишевци — 169;

Словенија — 281;
Слупчане (с.) — 347;
Смајевић Василије — 208;
Смиљанци - 343, 390;
Смолани — 41;
Совјетска Русија (СССР) — 38, 90, 96, 101, 132. 275. 296, 298. 299, 300, 303, 334, 335;
Соколов Лазо — 161;
Солев Коче-Радин -— 150;
СОЛУН — 34, 73, 237;
Софија — 50. 63. 134, 149, 205, 291, 297, 354, 356;
Софрониевски Томо-Јосиф-Јоцко — 22, 59, 161. 162;
Спанчевац — 113;
Спасовски Мендо — 81;
Спировски Александар — 18, 22, 24;
Спировски Илија-Панде — 53, 119, 197;
Сплит — 134;
Србија — 29, 31, 40, 75, 107. 109, 132, 137, 205;
Средња Гора — 243, 244;
Стаљин — 63;
Стаљинград — 60;
Стаменов Најдо-Орлов - 25;
Станишев др Ал. — 398;
Станчев Ст. 398, 401;
Стара Планина 243;
Старац Пл. — 113;
Старо Нагоричино — 50, 408;
Стаповина (Старавина) — 194. 213, ?86:
Стевковски Гпјчо — 269;
Стење — 357-
Степанци — 41-;
Стефанов Ив. — 343, 346:
Стефановски Живко — 140:
Стоилов Хр. (Блтарин) — 313, 346, 381; -
Стојановски Коце-Металац — 70, 72. 215;
Страгово -— 387;
Страцин — 19, 31. 124. 153, 160, 161, 283, 284, 285, 348, 351, 354, 355, 408, 409;
Страчката Благој — 212;
Страшна Пољана (к. 1117) — 169;
Стрезовце — 284;
Стрејовски Трајче-Мнтре — 86:
Стрмашево — 214. 215, 221, 223, 234, 249, 387, 393;
Струга — 153, 173, 174, 175, 190. 197; 198, 227, 231, 251;
Стругар Иво — 25;
Стру.мница — 71, 110, 151, 152, 247, 261, 262, 283, 326, 378, 379;
Струмица (р.) — 73;
Струпино — 182;
Стубал (Г. и Д.) — 342;
С\лтан Тепе (Царев Врх) — 247, **262;**
Сурдулица — 123, 168, 169, 272, 283;
Сухн Дол — 169;
Сушница — 281;

Т

Табановце — 29, 49, 50, 268, 352, 409;
Табров Цветанов Димо — 414;
Талев Борко — 150;
Талевски Благој-Иван — 80, 81, 82, 87, 89. 116. 118, 138, 141, 177, 178. 179, 199, 237, 239, 252, 255;
Тамев Иван — 25, 247;
Танчев Ив. Ал. — 377;
Танчев Ст. — 323;
Тасев Кирилов Тодор — 347, 392;
Тасев Савко — 350;
Тасевскн Атанас-Комита — 115;
Татомир — 18;
Темелковски Борко-Љиљак — 24, 26. 28. 37, 44. 46, 71. 120. 181. 182. 183, 192, 193, 195. 199, 214. 217, 220, 221, 222, 223, 224, 239, 242. 248, 250, 253. 255, 256, 257, 260, 267, 394;
Теменугов Мито-Железни — 180;
Терзић (жанд. кап.) — 68;
Теслнћ — 280:
Тетово — 110, 151, 175, 190. 264, 265;
Техеран — 63, 146;
Тиквени — 238:
Тиквеш (предео) — 14. 37. 158, 214, 233, 234. 258. 266. 267, 285, 287. 344:
Тодоров Георги — 401:
Тодоровски Коле-Каннски Никола — 26, 115, 117, 118, 163, 210. 211;
Тодоровскн Стојан — 56, 75, 153;
Тодоровски Христијан-Карпош — 49, 56, 150;
Томева Вера — 178;
Томнна — 187;
Томов В. К. — 371, 387;
Томов Цветан — 247;
Топаловић Жнвко — 13;
Тополовнћ (Тополовнк) — 18, 30;

Точев Тонев Милутин — 348;
Трајковски Трајко — 21;
Трбић Војча — 191;
Трговиште — 123, 161;
'Гремник — 285;
Тренескн Љубе — 77;
Тресонче — 197;
Трифунов (буг. генерал) — 396;
Трифхнов Трифун-Балкански — 24, 25, 68, 243, 244;
Трн (Бугарска) — 169, 170, 171, 187, 376;
Трновац — 355;
'Грново — 213, 355;
Трнски Славчо — 244;
Тројанци — 43, 323, 387;
Тројацп — внди Тројанци;
Трпев П. Ангел — 334, 348;
Трпев Цоне — 378;
Трпеновски Блаже — 250;
Трстеник — 254, 412;
Турие (Турје) — 164, 357;
Тузла — 67;
Туриманџовски Димче-Горски — 25, 26. 70, 179;
Турскч Рид — 15;
Тутевска Цена-Ценка — 250;
Гурунџев Георги — 237;
Туџаревски — 88;
Тушин (Грчка) — 26, 35, 147;

Ћ

Ћифте Хан — 354, 355;
Ћурчић Живојин — 207;

У

Удово — 220, 241;
узуновски Цветко-Ибрин-Абас — 24. 28. 37, 38, 39. 40. 65, 71, 120, 151, 153, 164. 165, 171, 173, 176, 178, 189. 193, 194, 195. 198, 199. 228, 236, 238. 239. 251. 253. 357;
Уке Цани — 218, 231;
Ума (с.) — 34;
Унковски Ванча — 59;
Урошевац — 207;
Ушн (с.) — 169;

Ф

Фариш — 387;
Филев Николов Атанасов — 391;
Филипов Андон-Доне — 56. 160. 162;
Филиповић Крста — 208;
Филиповци — 18, 30, 342;
Филов Богдан (пред. буг. владе) — 126, 149, 297, 300;
Финска — 97;
Фотев Богоје •— 115;
Фотев Геро — 236;
Француска — 271, 303;
Француско Приморје — 160;
Фуштани (Егејска Македонија) — " 7, 11, 33, 34, 35;

Х

Хаха — 126;
Хаџи Васнлев Мито-Јасмин — 25, 70, 255, 256;
Хаџи Димов-Дима — 126;
Хаџипопов Лазо-Јорго-Димче — 140, 178;
Хвар — 134;
Хитлер Адолф — 60, 90, 97, 106, 125, 126, 145, 147, 150. 184. 200, 201, 203, 204, 219, 232, 270, 271, 275;
Христов Доче (б\г. мин.) — 297. 318, 362;
Хума — 180;

Ц

Цветковски Митко — 47;
Цекић Радован — 209;
Цигвиловци — 169;
Циповски Тодор-Мерџан -— 190;
Пиривири Вера-Трена —• 267, 277;
Цоцин (Бугарин) — 347, 353, 354, 409;
Ирвена Вода — 175, 189;
11окви"1те — 390;
Црна Гора (НР) — 280;
Прна- Гора (Скопска — Кара Даг) — 19 50. 51. 123. 191. 205, 206. 207 264, 273, 282;
Црна Река — 41, 43, 44, 45, 54, 148, 213. 215, 221. 222, 257, 402, 405. 412;
Прна Трава — 23. 160, 205, 244;
Црнн Врх (код Кратова) — 145;

Ч

Чаевски Птре-Викгм — 44. 176, 192, 252;
Чаниште — 213;
Чаулев Киро — 82;
Чаулев Петар — 126;

Чаушевски Боро-Странџа — 25;
Човек — 411:
Челопечки Герасим-Божиновски — 23;
Чемерник — 187;
Чемерско —• 387;
Чернев Попов Кирил — 371, 387, 392, 393, 394, 395, 402, 404;
Черновиште — 238;
Черчил — 63, 280;
Чета албанска — 40;
Чета „Гарибалди" — 357;
Чета трећа „Цветан Димов" — 30;
Чета прва батаљона „Јордан Николов" — 21, 22;
Чета трећа батаљона „Јордан Николов" — 21;
Чета друга Другог батаљона Треће македонске ударне бригаде — 134;
Чета прва Трећег батаљона Треће македонске ударне бригаде — 408;
Чета руска — 164, 191, 251;
Четирце (с.) — 347, 353;
Четрак (Егејска Македонија) — 238;
Чехословачка — 303;
Чичево —- 253, 255.;
Чкатров Димитар — 32, 89, 125, 126, 127, 128, 130, 131, 188;
Чкагров Јордан — 32;
Чукалев Вангел — 87, 88, 210, 211;
Чупино Брдо — 161, 184, 247, 262;
Чучков Мане-Чучкат — 263;
Чушкар Боро — 244, 285;
Чушкаров Борис — види Чушкар Боро;

Џ

Џемо — 68, 69, 127, 174, 203, 232;
Џони (Енглез) — 236;
Џунов Методије — 45;
Џунов Ристо-Борко — 152;

Ш

Шар Планина — 40, 191, 205, 207;
Шаторов Методије-Шарло — 66;
Шешково — 324, 387;
Шивец — 254, 402, 412;
Шикић Бранислав-Калчо — 263, 279;
Шипковица — 343, 390;
Шлегово — 342;
Шопов Ацо — 21;
Штип — 71, 110, 145, 151, 160, 177, 267, 277, 282, 283, 342;
Штрбово — 118;
Штрково — види Штрбово;
Шубашић — 264, 280;
Шукрија Али-Алија — 207;
Шулан — 117;

С А Д Р Ж А Ј

БОРБЕ У МАКЕДОНИЈИ

Документа партизанских јединица и партискнх организација

Страна

Писмо Љубча Арсова, члана Петог обласног комитета КП Македоније од 2 јануара 1944 год. секретару Месног комитета КПМ Куманово — — — — — — — — — — — 7

Извештај команданта Прве македонско-косовске ударне бригаде од 3 јануара 1944 год. Главном штабу НОВ и ПО Македоније о борбама код села Витолиште и Мрежичко — — — 11

Обавештење Кира Гавриловског, члана Другог обласног комитета КП Македоније, од 4 јвнуара 1944 год. Петом обласном комитету о борбама Прве и Друге македонске бригаде и о могућностима слања новог људства у партизане — —• — — 12

Извештај, команданта Прве македонско-косовске ударне бригаде од јануара 1944 год. Главном штабу НОВ и ПО Македоније о борбама код с. Витолишта и о уништењу рудника — •— 16

Извештај помоћника политичког комесара батаљона „Јордан Николов" од 7 јануара 1944 год. ЈЂубчу Арсову о стању у батаљону и на терену после бугарске офанзиве — — — — 17

Извештај Борка Темелковског од 8 јануара 1944 год. Цветку Узуновском о стању Друге македонске ударне бригаде после борби код с Ноти — — —- — — — — — — — 24

Писмо Главног штаба НОВ и ПО Македоније од јануара 1944 год. батаљону „Јордан Николов" — — — — — — — — 27

Писмо Светозара Вукмановића-Темпа од 15 јануара 1944 год. команданту Главног штаба НОВ и ПО Македоннје о прикупљању података о покрету и концентрацији окупаторских јединица — — — — — — — — — — — — — 28

Билтен штаба Пете оперативне зоне од 20 јануара 1944 год. о борбама батаљона „Јордан Нниколов" у времену од 10 децембра 1943 год. до 16 јануара 1944 године — — — — — — 29

Саопштење Главног штаба НОВ и ПО Македоније о борбама Прве македонско-косовске и Друге македонске бригаде код села Мрежичко, Витолиште, Ноти и Фуштани — — — — — 33.

Обавештење Светозара Вукмановића-Темпа од 5 фебруара 1944 год. Кузману Јосифовском о плану дејства јединица НОВ и ПО Македоније и даљим задацима — — — — — — — 37

Одломци нз дневника Петра Брајовића, команданта Прве македонско-косовске ударне бригаде, о борбама против бугарске војске и полиције у времену од 31 јануара до 14 фебруара 1944 године — — — — — — — — — — — — — 41
ОбавештеЈве Борка Темелковског од 15 фебруара 1944 год. Добривоју Радосављевићу о завршетку немачке офанзиве на Кајмакчалану и о сукобу групе партнзана Првог батаљона Друге македонске ударне бригаде са бугарском војском код с. Клинова на Реци Црној — — — — — — — — — — — 44
Обавештења Кира Гавриловског, члана Другог обласног комнтета КГ1 Македоније, од 15 фебруара 1944 год., штабу Друге македонске ударне бригаде о непријатељскнм снагама у Крушеву н Прилепу — — — — — — — — — — — — — 46
Извештај Бора Поикова, команданта Пете оперативне зоне, од 18 фебруара 1944 год., Кузману Јоснфовском-Питу о борбама батаљона „Јордан Николов" од 7 до 18 фебруара 1944 године 49
Извештај Оливере Јоцић, помоћника политичког комесара батаљона „Јордан Нниколов", од 18 фебруара 1944 год. ЈБубчу Арсову о стању на терену и о одласку Косовског и Другог ударног јужноморавског батаљона на Кара Даг — — — 51
Саопштење Главног штаба НОВ и ПО Македоније од 20 фебруара 1944 год. о борбама Прве македонско-косовске ударне бригаде и Друге македонске ударне бригаде у времену од 31 Ј"ануара до 20 фебруара 1944 године — — — — — — 52
Наредба Главног штаба НОВ и ПО Македоннје од 20 фебруара 1944 год. о преформирању батаљона „Јордан Николов" — — — 56
Наредба Главног штаба НОВ и ПО Македоније од 26 фебруара 1944 год. о формирању Треће македонске ударне бригаде — — 59
Проглас Главног штаба НОВ и ПО Македоннје од 26 фебруара 1944 године — — — — — — — — — — — — — 60
Обавештење ЈБубча Арсова од 27 фебруара 1944 год. Добрнвоју Радосављевићу о погибији члана ЦК КП Македоннје Кузмана Јосифовског-Питу — — — — — — — — — 66
Проглас Првог обласног народноослободнлачког комитета од фебруара 1944 године — — — — — — — — — — — — 67
Обавештење Добрнвоја Радосављевића од 28 фебруара 1944 год. Кузману Јосифовском о борбама Прве македонско-косовске и Друге македонске ударне бригаде — — — — — — 70
Саопштење Главног штаба НОВ и ПО Македоннје од 5 марта 1944 год. о маршу преко Беласице, Плачковице и Осогова, о борбама батаљона „Стево Наумов" и ..Христо Ботев" против бугарске војске н полиције и о разбијању четника Драже Михаиловнћа на КозЈ'аку — — — — — — — — — — — 73
Похвала Среског комитета КП Македоније Прилеп од 5 марта 1944 год. активистнма НОП Прилепског среза за указану помоћ Првој македонско-косовскоЈ' ударној бригади — — — — 77
Директива Добривоја Радосављевића од 8 марта 1944 год. ЈБубчу Арсову о преузимању свих послова у Скопљу које је дотада вршио Кузман Јосифовски-Питу — — — — — — — 78
Извештај секретара Другог обласног комитета КП Македоније Благоја Талевског од 11 марта 1944 год. о концентрацији бугарских снага у Прилепу и Битољу и о покрету немачких снага правцем Градско — Велес — Скопље — — — — — — 80
Наредба штаба Треће македонске ударне бригаде од 11 марта 1944 год. о регулисању унутрашњег реда н живота у бригади — 82

Пзвештај секретара Другог обласног комитета КПМ од 12 марта 1944 год. Добрнвоју Радосављевићу о зверствима бугарске војске и полнције — — — — — — — — — — — 85
Проглас Иницијативног одбора Антифашистичког собрања народног ослобођења Македоније од 14 марта 1944 године — — 90
Писмо команданта Главног штаба НОВ и ПО Македоније Михајла Апостолског од марта 1944 год. свим официрнма и подофицирима бивше југословенске војске — — — — — — — 95
Директива ИК КП Македоније од 14 марта 1944 год. обласним комитетима КП Македоннје за избор делегата за Антифашистичко собрање народног ослобођења Македоније и за агитационо-пропагандни рад — — — — — — — — — — 100
Позив Другог обласног комитета СКОЈ-а од марта 1944 год. омладини да се не одазива мобнлизацији коју спроводи бутарска окупаторска власт — — — — — — — — — 106
Директива Светозара Вукмановића-Темпа од 17 марта 1944 год. Љубчу Арсову за рад у Скопљу и за слање делегата за Антифашистичко собрање народног ослобођења Македоније — — — _ — — _ _ _ 109
Извештај команданта Треће македонске ударне бригаде од 19 марта 1944 год. Главном штабу НОВ и ПО Македоније о борбама против бугарске војске и полиције код с. Брагоселце, Бугариње и Свињиште — — —< — — — — — — — 113
Извештај Кирила Георгијевског од 21 марта 1944 год. Добривоју Радосављевићу о стању на тернторијн Преспе и у Ресенско-охрчдском партизанс^ом одреду — — — — — — — — 115
Похвала Главног штаба НОВ и ПО Македоније од 26 марта 1944 год Првој македонско-косовској бригади — — — — — 120
Похвала Главног штаба НОВ и ПО Македоније ол 26 марта 1944 год. батаљонима „Стево Наумов" и „Христо Ботев" — —- 121
Телеграм са прве партиске конференцнје Прве области од 27 марта 1944 год. Главном штабу НОВ и ПО Македоније — — 122
Писмо Добривоја Радосављевића од 28 марта 1944 год. Вери Ацевој, о формирању Треће македонске ударне бригаде, разбијању четника на територијн Куманова и заланима Тп^ћег обласког комитета КПМ на омасовљењу НОВ и ПО Македоннје _ _ _ _ _ _ — _ ' _ _ _ — _ _ 123
Чланак Страхила Гигова. заменика политичког комесара НОВ и ПО Македоније, од марта 1944 год, поводом декларације групе Чкатров—Ђузелов — — — — — — — — — — — 125
Саопштење Главног штаба НОВ и ПО Македоније од 2 априла 1944 год о уништењу окупаторског гарнизона у Ристовцу — — 133
Извештај Благоја Талевског, секретара Другог обласног комитета КП Македоније, од 5 априла 1944 год., Добривоју Радосављевићу о стању на територнји Бнтољског среза и о терору који спроводе бугарске окупаторске власти —- — — 138
Извештај Пенка Здравковског од 8 априла 1944 год. Добривоју Радосављевићу о распореду и снази окупаторских гарнизона на територији Преспе — — — — — — — — — — — 141
Саопштење Главног штаба НОВ и ПО Македоније од 10 априла 1944 год. о нападу на злетовске руднике и о уништењу окупаторских гарнизона — — — — — — — — — — — 142
Проглас Главног штаба НОВ и ПО Македоније од априла 1944 године — — — — — — — — — — — — — 147

Пис.мо Добривоја Радосављевића од априла 1944 год. Вери Ацевој о прнливу бораца у НОВ н ПО Македоннје и о минирању ируге код Ђевђелије — — — — — — — — — — 152
Саопштење Главног штаба НОВ и ПО Македоније од 28 априла 1944 год. о уништењу бугарског окупаторског гарнизона у Кратову — — — — — — — — — — — — — 153
Писмо Добривоја Радосављевића од 3 маја 1944 год Трећем обласном комитету КП Македоније, од кога тражи извештај о непријатељским снагама на територији Обласног комитета — — 157
Извештај Мнта Мицајкова, секретара Окружног комитета КП Македоније за Куманово, од 9 маја 1944 год. Централном комитету КП Македоније о одјеку борби Треће македонске ударне бригаде. као и о покрету и распореду окупаторских снага на терену Ку.маново — Крнва Паланка — — — — — — 159
Извештај Мита Миљковића, политичког комесара Прве македонско-косовске ударне бригаде, од 10 маја 1944 год. Добривоју Радосављевићу о разговорима са руководиоцнма НОВ Албаније 164
Извештај Љубча Арсова од 10 маја 1944 год. Добривоју Радосављевнћу о масовним хапшењима у Скопљу од стране бугарског окупатора —- — — — — — — — — — — — — 16(3
Наредба Оперативног штаба од 12 маја 1944 год. Петој, Шестој и Седмој јужноморавској и ТрећоЈ македонској бригади о противофанзнвп — — — — — — — — - — — 1о3 '
Наредба Оператнвног штаба од 12 маја 1944 год. штабу Пете јужноморавске брнгаде и Црнотравском партизанском одрсду о преласку у контраофанзиву — — — — — — — — — 170
Обавештење Цветка Узуновског, политичког комесара Главног штаба Македоније, од 14 маја 1944 год. Главном штабу НОВ н ПО Македоније о борбама Македонске н Косовске групе батаљона од 28 апрнла до 14 маја 1944 годига — — — -- 171
Извештај Љубча Арсова од 14 маја 1944 год. Централном комитету КП Македоније о интернацнји коју бугарски окупатор спроводн у свим местима Македоније — — — — — — — 176
Извештнј Благоја Талевског. секретара Другог обласног комитета КП МакедонНје, од 15 маја 1944 год. Централном комитету КГ1 Македоније о погибији секретара Среског комнтета Ирилеп и члана Другог обласног комнтета — — — — — — 177
Бројно стање Друге македонске ударне брнгаде од маја 1944 године — — — — — — — — — —• — — — — 179
Извештај Риста Бајалског, секретара Среског комит.ета КП Ђевђелија, од 19 маја 1944 год. Добривоју Радосављевмћу о распореду окупаторскнх снага на територнјп Ђевђелиског среза 180
Обавештење Борка Темелковског, члана ЦК КП Македонпје. од 21 маја 1944 год. Добривоју Радосављевићу о концеитрацнји бугарске војске и о резултату борбе код с. Радње — — — 181
Саопштење Главног штаба НОВ и ПО Македоније од 22 маја 1944 год. о борбама против бугарских окупаторскнх трупа у периоду од 30 апрнла до 22 маја 1944 године — — — — — 183
Обавештење Цветка Узуновског, полнтичког комесара Главног штаба НОВ и ПО Македоније, од 24 маја 1944 год. Добривоју Радосављевићу о борбама Македонске и Косовске групе батаљона на сектору Ботун—Извор против Немаца и балиста н о плану даљег дејства — — — — — — — — — — — 189
Писмо Добривоја Радосављевића од 29 маја 1944 год. Трећем обласном комитету КП Македоније о борбама Друге македонске ударне бригаде код села: Радња, Внтолиште и Полчиште 191

Обавештење Цветка Узуновског, политичког комесара Главног штаба Македоније, од 2 јуна 19-14 год. Добрнвоју Радосављевићу и Борку Темелковском о борбама Македонске и Косовске групе батаљона протпв Немаца и балнстичких бандн на сектору Малесија — Лазарополе — Маврово — — — — 195
Проглас шгаба Прве македонско-косовске ударне бригаде од јуна 1944 године — _ — — — — — — — — — 199
Днректива Светозара Вукмановића-Темпа од 4 јуна 1944 год. Главном штабу Македоније и Другој српској дивизији о реорганизацнји јединица на територији Врање — Куманово и о њиховнм даљим задацима — — — — — — — — — 205
Писмо Светозара Вукмановнћа-Темпа од 4 јуна 1944 год. Василију Смајевићу у коме се обавештава о маршу Треће македонске, Шесте јужноморавске и Косовске бригаде у пролетњој офанзивн и претстојећој реорганнзацијн јединица — — — — 208
Телеграм штаба Друге македонске ударне бригаде од 5 јуна 1944 год. Врховном команданту НОВ и ПО Југославије — — — 209
Телеграм Прве македонске ударне бригаде од јуна 1944 год. Врховном команданту НОВ и ПО Југославије — — — — — — 210
Телегргм Прве македонске ударне бригаде од јуна 1944 год. Главном штабу НОВ и ПО Македоније — — — — — — — 211
Извештај Аца Ицева од 9 јуна 1944 год Трећем обласном комитету КП Македоније о акцији на окупаторску општину у с. Дреново — — — — — — — — — — — — — 211
Извештај Наћа Анђелковског од 9 јуна 1944 год. Добривоју Радосављевићу о јачини окупаторских снага на подручју Мариова 213
Обавештење Борка Темелковског од 13 јуна 1944 год. Добривоју Радосављевнћу о борбама Друге македонске бригаде код села Стрмашево и Конопиште — — — — — — — — 214
Проглас Прве македонске ударне бригаде од јуна 1944 год. албанском народу на територији Македоније под бившом италијанском окупацијом — — — — — — — — —• — — 217
Обавештење Борка Темелковског од 14 јуиа 1944 год. Добривоју Радосављевнћу о нападу на пругу Велес — Ђевђелија — — 220
Обавештење Борка Темелковског од 14 јуна 1944 год. Добривоју Радосављевићу о нападу днверзантских група на Кавадарце и Неготино, уништењу окупаторске општине у с. Дреново и прнпреми окупатора да исели сва села на терену Кавадар— Неготино — — — — — — — ^ — — — — — 222
Директива Главног штаба НОВ и ПО Македоније од 17 јуна 1944 год. свим полнтичким радницима Македоније који прелазе на територију Егејске Македоније — — — — — — — 224
Саопштење Главног штаба НОВ и ПО Македоније од јуна 1944 год. о борбама против балистичких банди и Немаца на сектору Струга — Кичево — Дебар од 12 маја до 16 јуна 1944 године — — — — — _ — — — — — — — 227
Проглас Кавадарског среског комитета КП Македоније од јуна 1944 год. народу тиквешког краја — — — — — — — — 233
Извештај Кира Георгијевског од 19 јуна 1944 год. Добривоју Радосављевнћу о стању у Егејској Македонији и ставу претставника ЕЛАС-а према македонском становнштву — — — 236
Обавештење Борка Темелковског од 20 јуна 1944 год. Добривоју Радосављевнћу о борбама Друге македонске ударне бригаде код с. Крњева и о уништењу окупаторске општине у с. Барово — — — — — — — — — — — — •— 239

Извештај Трифуна Трифуновског од 21 јуна 1944 год. Светозару Вукмановићу-Темпу о разбијању бригаде „Чавдар" од стране бугарских трупа — — — — — — — — — — — — 245
Наредба Главног штаба НОВ и ПО јМакедоније од 21 јуна 1944 год. о наименовању штаба Треће македонске ударне бригаде — 246
Извештај Главног штаба НОВ и ПО Македоније од >уна 1944 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о резултатима борби у Источној Македонији од 20 маја до 20 јуна 1944 године — 247
Извештај Борка Темелковског од 26 јуна 1944 год. Добривоју Радосављевићу о борби Друге македонске бригаде против бугарске војске код с. Радња — — — — — — — — — 248
Обавештење Цветка Узуновског, полнтичког комесара Главног штаба НОВ и ПО Македоније, од 28 јуна 1944 год. Добривоју Радосављевићу о борбама Прве македонске ударне бригаде и Косовске бригаде против Немаца и балиста код с. Велгошта 251
Извештај Вере Ацеве од 4 јула 1944 год. Добривоју Радосављевићу о распореду окупаторских снага у Кавадарском срезу и о нападу групе позадинских радника на окупаторску општину у с. Чичево — — — — — — — — — — — 253
Обавештење Борка Темелковског од 4 јула 1944 год. Добривоју Радосављевићу о реорганнзацнјн Друге македонске ударне бригаде — — — — — — — — — — — — — — — 257
Обавештење Маре Нацеве, члана ЦК КП Македоније, од 9 јуна 1944 год ЈБубчу Арсову о борбама против бугарских окупаторских трупа у времену од 20 маја до 20 јуна 1944 године — — — 261
Писмо Вере Ацеве, секретара Трећег обласног комитета, од 10 јула 1944 год. ЈБубчу Арсову о стању на територији Обласног комитета — — — — — — — — — — — — — — — 266
Извештај штаба Кумановског партизанског одреда од 11 јула 1944 год. Главном штабу НОВ и 110 Македоније о извршеннм акцијама — — — — — — — — — — — — — — 268
Проглас Трећег обласног комитета КП Македоније од јула 1944 године — -*- — — — — — — — — — — — — — 270
Извештај ЈБубча Арсова од 19 јула 1944 год. Централном комнтету КП Македоније о политичкој ситуацнји у Бугарској. — — 273
Писмо ЈБубча Арсова од 20 јула 1944 год. штабу Поречког партизанског одреда о бескомпромнсном ставу према пристали-цама Драже Михаиловића — — — — — —. — — — — 278
. Телеграм Главног штаба НОВ и ПО Македоније од 26 јула 1944 год. Врховном штабу НОВ и ПОЈ о распореду и јачини бугарскнх окупаторских трупа на тернторнји Вардарске Македоније — — — — — — — — — — — — — — 282
Извештај штаба Треће македонске ударне бригаде од 26 јула 1944 год., Главном штабу НОВ и ПО Македоније о борбама против бугарске војске и полицнје код с. Младо Нагоричино и с. Страцнн — — — — — — — — — — — — — — 283
Телеграм Добривоја Радосављевића од 27 јула 1944 год. Главном штабу НОВ и ПО Македонпје о распореду и бројном стању окупаторских трупа на сектору Кавадарци — Прилеп — — 285
Телеграм Добрнвоја Радосављевића од 29 јуна 1944 год. Главном штабу Македоније о бројном стању јединица на сектору Велес — Кавадарци — Ђевђелија — — — — — — — — 286
Телеграм Главног штаба НОВ и ПО Македоније од 30 јула 1944 год. штабу Друге македонске ударне брнгаде о формирању Друге оперативне зоне — — — — — — — — — — — — 286

Додатак

Директива ЦК Радиичке партије Бугарске од јануара 1944 год. свим партискнм руководствима за свестрани отпор бугарској власти — — — — — — — — — — — — — 291
Проглас Националног комитета Отечественог фронта Бугарске од фебруара 1944 год. бугарском народу — — — — — — 297
Циркуларно пнсмо Централног комитега Радничке партије Бугарске од маја 1944 год. чланству партије — — — — — — 302
Телеграм Првог антифашистичког народноослободилачког конгреса Албаније од 16 јула 1944 год. маршалу Југославије Јосипу Брозу-Титу — — — — —н — —• — — — — — 307

II

Документа бугарских окупатора

Наредба директора бугарске полиције од 10 јуна 1943 год. обласнм полициским начелницима о строгој примени наредбе о конфискацији имаља бораца НОВ и припадника НОП — — — — — — — — — — — — — — — 311
Пнсмо командира Друге чете Четрнаестог батаљона од 23 јуна 1943 год. среском управитељу у Куманову о подизању барака и употреби становништва за обезбеђење железннчке пруге Куманово — Врање — — — — — — — — — — 313
Упутство министра унутрашњих послова бугарске владе од 13 новембра 1943 год. о начину борбе против припадника Народноослободилачког покрета — — — — — — — — 315
Наредба команданта гарнизона Демир Капија од новембра 1943 год о хитном обавештавању о кретању партнзанских јединица 319
Писмо прилепског среског управнтеља од 9 јануара 1944 год. битољско.м обласном директору о затварању граннце према Грчкој н појачању полицискнх снага у срезу — — — — 323
Телеграм ђевђелнског среског полициског начелннка од 15 јануара 1944 год. скопском обласном полнцнском начелнику о минирању пруге између села Миравци н Милетково — — — 324
Телеграм кавадарског среског полнциског начелника од 22 јануара 1944 год. скопском обласном полициском начелнику о уласку партизана у с. Шешково — — — — — — — — 324
Извештај неготннске среске реквнзиционе комисије од 24 јануара 1944 год. скопској обласној реквизицпоној комисији о своме раду _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ 325
Телеграм неготинског среског полициског начелника од 31 јануара 1944 год. скопском обласном полициском начелнику о уласку партизана у село Горњи Днсан — — — — — — 334
Извешт.п полнцнског начелника Скопске области од 5 фебруара 1944 год. директору полицше о отказивању послушности полицајаца из гарнизона с Биљача — — — — — — 335
Извештај кратовског среског судије од 10 фебруара 1944 год. министру правосуђа бугарске вллде о самовољи и злоупсу требама органа за снабдевање у Кратовском срезу — — — 339
Телеграм радовншког среског управитеља од 19 фебруара 1944 год. претседницима општина о организовању група за гоњење и уништавање партизана — — — — — — — 342

Наређење директора бугарске иолиције Антона Козарова од 21 фебруара 1944 год. о ликвидирању припаднника НОВ и ПО Македоније и њихових помагача — — — — — — — 344
Телеграм обарештајне групе кумановског полиц1?ског начелства од 26 фебруара 1944 год. скопском обласном полициском начелнику о уласку партнзана у села Ругинци и Горње Коњаре — — — — — — — — — — — — — 346
Телеграм Кумановског среског полицнског начелства од 9 марта 1944 год. помоћнику скопског обласног днректора о уласку партнзана у с. Макреш — — — — — — — — — 347
Телеграм Среског полицнског начелства од 13 марта 1944 год. помоћнику скопског обласног днректора о уласку партизана у село Војник и о разарању телефонске мреже на прузи Куманово — Страцнн. код р. Пчиње — — — — — — 348
Извештај Асена Богданова, управнику полиције Скопске области од 15 марта 1944 год. директору полиције о узроцима неуспеха офанзиве у току јануара 1944 год. на сектору Куманово — Крива Паланка — Врање — — — — — — 349
Телеграм помоћника кривопаланачког среског управитеља од 2 априла 1944 год. помоћнику скопског обласног директора о покрету партизанских снага у правцу села Мождињак — Каврак — — — — — — — — — — — — — 350
Телеграм командира Шесте полициске чете од 11 апрнла 1944 год. помоћннку скопског обласног днректора о отказивању послушностн групе полицајаца — — — — — — — — 351
Телеграм крнвопаланачког помоћника среског управнтеља од 11 априла 1944 год. помоћнику скопског обласног днректора о уласку партизана у с. Осиче — — — — — — — — 352
Телеграм начелнпка Секције државне сигурности од априла 1944 год. помоћннку скопског обласног директора о унштавању транспортног воза од стране партизана — — — — — 352
Телеграм помоћника кочанског среског управитеља од априла 1944 год. помоћнику скопског обласног днректора о покрету партизана у правцу Кочани — Берово — — — — — — 353
Телеграм начелника Државне сигурности у Куманову од 25 априла 1944 год. помоћннку скопског обласног директора о уласку партизана у с. Орах и о уништењу друмских мостова код Страцина. Кратова и Чифте Хана — — — — — — — 354
Телеграм помоћника среског управитеља у Кривој Паланци од 26 априла 1944 год. помоћнику среског обласног днректора о акцијама партизанскнх снага на сектору Крива Паланка — Кратово — — — — —| — — — — — — — 354
Извештај ресенског среског управитеља од 30 априла 1944 год министру унутрашњих послова бугарске владе о стању у срезу и преласку групе македонских н косовских батаљона из Егејске у Западну Македонију — — — — — -— — 356
Наређење мннистра унутрашњих послова бугарске владе од 4 маја 1944 год. свим полициским и адмтпктративннм органнма о пружању свестране помоћи војним јединицама у борби против НОВ и ПО Југославије — — — — — — — — 358
Наређење министра просвете бугарске владе од 5 маја 1944 год. школским властима за борбу против Народноослободилачког покрета у школама — — — — — — — — — — — 363
Телеграм Кавадарског среског полициског начелства од 14 маја 1944 год. помоћнику скопског обласног директора о нападу партизана на општину с. Крњево — — — — — — — 365

Наређење команданта Педесет шестог велешког пука од 20 маја 1944 год свим полициским и административним властима за борбу против снага НОВ и ПО Македоннје — — — — 366
Саопштење команданта Пете бугарске окупационе армије од 26 маја 1944 год. скопском обласном директору о потреби исељавања становнпштва са сектора Куманово — Крива Паланка 371
Предлог Главне дирекције пошта, телеграфа и телефона од 27 маја 1944 год. обласном директору_ у Скопљу да оправку прекинутих веза изврше локалне власти — *— — — — — 375
Писмо ко.манданта Пете бугарске окупационе армије од 3 јуна 1944 год. скопском и врањском обласном директору о успостављању админнстративних власти на сектору Куманово— Крива Паланка — Пирот — Врање — — — — — — — 376
Телеграм Радовишке полициске управе од 6 јуна 1944 год. помоћнику скопског обласног директора о борби између партизана и бугарске војске и полиције код с Кушкули и о правцима покрета партизанских снага — — —- — — — 378
Распис Скопске обласне днрекције од јуна 1944 год. свнм среским управама у области за подношење извештаја о уништеним општинама од стране НОВ и ПО Македоније — — — — 379
Писмо скопског обласног полициског начелннка од 9 јуна 1944 год. свим среским начелницима полиције о стању интернираца у лисциплинским четама — — — — — — — — 380
Наредба начелника Скопске обласне полицнске управе од 10 јуна 1943 год. о завођењу полициског часа на територији области 381
Наредба кавадарског среског управитеља од 13 јуна 1944 год. претседницима општина о исељењу становништва — — — 381
Обавештење начелника Скопске обласне полиције од јуна 1944 год директору полиције о немоћи жандармерије о полиције да се супротставе јединнцама НОВ и ПО Македоније — — — 388
Извештај радовишког среског управитеља од јуна 1944 год. Министарству унутрашњих послова о акцијама Треће македонске бригаде и Косовске брнгаде — — — — — — — 389
Телеграм помоћника кавадарског среског управитеља од 13 јуна 1944 год помоћнику скопског обласног директора о нападу групе партизана на Кавадарце — — — — — — — 391
Телеграм помоћника кавадарског среског управитеља од 14 јуна 1944 год. помоћнику скопског обласног директора о уласку партизана у села Голем и Мал Радобил — — — — — 392
Телеграм помоћника кавадарског среског управнтеља од 14 јуна 1944 год. помоћнику скопског обласног директопа о разбијању специјалног полнцнског одреда „Бенковски" од стране партизана код с. Стрмашево — — — — — — — — - - 393
Телеграм помоћннка кавадарског среског управитеља од 19 јуна 1944 год. помоћнику скопског обласног директора о борби бугарске војске против партизанских јединица код с Крњево 394
Распис Министарства рата бугарске војске од 19 јуна 1944 год. о учешћу пг>гана Министарства унутрашњих послова у борбп против НОВ и ПО Македоније — — — — — — — 395
Наредба Министарства унутрашњих послова од 21 јуна 1944 гол. о сапаљи жандармерије и полиције у борби против НОВ и ПО Македоније — — — — — — — — — — 397

Телеграм помоћника кавадарског среског управнтеља од 7 јула 1944 год. помоћннку скопског обласног директора о борби војске и полнције против партизана код села Дреново и Возарци — — — —I — — — — — — — — 402
Предлог неготинског среског управитеља од 7 јула 1944 год. команданту Педесет шестог велешког пука о мобилизацији целокупног становништва од 18 до 45 година — — — 404
Телеграм помоћника кавадарског среског управитеља од 15 јула 1944 год. помоћнику скопског сбласног директора о уласку партизана у село Мрзен Ораовец — — —- — — — — 407
Телеграм начелника Секције државне сигурности у Куманову од 26 јула 1944 год. помоћнику скопског обласног днректора о акцијама партизанских јединица на сектору Куманово — пл. Козјак — — — — — — — — — — — — . — 408
Извештај неготинског среског управитеља од 1 августа 1944 год. министру унутрашњнх послова бугарске владе о стању у срезу и активности јединица НОВ и ПО Македоније — — 409
Телегрзм помоћника ђевђелиског среског управитеља од 1 августа 1944 год. помоћнику скопског обласнбг директора о уласку партизанских јединица у с Серменин — — — — — — 414
Регистар — — — — — — — — — — — — — — 415

Технички уредник
Миленко ТомиН

Одговорни коректор
Бранко Беочанин

Рукопис предат у штампу марта 1953

Штампање завршено марта 1954

Тираж 3000 примерака

Штамтш „Култура" — Београд, Македонска 4